วิถีชีวิตของแรงงานข้ามชาติที่มาจากประเทศพม่าในพื้นที่กรุงเทพมหานคร : กรณีศึกษาแรงงานข้ามชาติในโครงการสอนภาษาไทย-อังกฤษ ของคณะกรรมการรณรงค์เพื่อประชาธิปไตยในพม่า

The Way of Life of Migrant Workers from Burma in Bangkok

โดย

นางสาวบุษยรัตน์ กาญจนดิษฐ์

งานวิจัยนี้ได้รับการสนับสนุนจาก

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม

ประจำปีพุทธศักราช 2549

สัญญาเลขที่ 42/2549

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

เรื่อง

วิถีชีวิตของแรงงานข้ามชาติที่มาจากประเทศพม่าในพื้นที่กรุงเทพมหานคร : กรณีศึกษาแรงงานข้ามชาติในโครงการสอนภาษาไทย-อังกฤษของคณะกรรมการรณรงค์เพื่อประชาธิปไตยในพม่า

โดย

นางสาวบุษยรัตน์ กาญจนดิษฐ์

งานวิจัยนี้ได้รับการสนับสนุนจาก

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม

ประจำปีพุทธศักราช 2549

(ความเห็นในรายงานนี้เป็นของผู้วิจัย สวช.ไม่จำเป็นต้องเห็นด้วยเสมอไป)

วิถีชีวิตของแรงงานข้ามชาติที่มาจากประเทศพม่าในพื้นที่กรุงเทพมหานคร

(THE WAY OF LIFE OF MIGRANT FROM MYANMAR IN BANGKOK)

บุษยรัตน์ กาญจนดิษฐ์ 4637541 LCRU/M

ศศ.ม. (พัฒนาชนบทศึกษา)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์: ภัททิยา ยิมเรวัต Doctorat de L'EHESS., ยงยุทธ บุราสิทธิ์ ศศ.บ., ศศ.ม., เชษฐา พวงหัตถ์ อ.บ.,ร.ม.

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพครั้งนี้เป็นการศึกษาถึงวิถีชีวิตของแรงงานข้ามชาติไร้ฝีมือระดับล่างที่มาจากประเทศพม่าในฐานะที่เป็นกลุ่มคนที่ถูกกดทับในสังคมไทย โดยการสร้างพื้นที่ทางสังคมภายใต้ความทรงจำชุดใหม่ขึ้นมาปะทะตอบโต้กับความทรงจำชุดเดิม มีวัตถุประสงค์การศึกษา ดังนี้ (1) เพื่อศึกษาการดำเนินชีวิตและการปรับตัวเพื่อความอยู่รอดของแรงงานข้ามชาติจากประเทศพม่าที่มาทำงานในประเทศไทย (2) เพื่อศึกษากระบวนการกลายเป็นกลุ่มคนที่ถูกกดทับไว้ของแรงงานข้ามชาติจากประเทศพม่าที่มาทำงานในประเทศไทย (3) เพื่อศึกษากระบวนการดิ้นรนต่อสู้ของแรงงานข้ามชาติจากประเทศพม่าที่มาทำงานในประเทศไทย เมื่อเผชิญกับสภาวะความกดดันต่างๆ

จากการศึกษาพบว่า "ความเป็นอื่นของแรงงานต่างด้าว" เกี่ยวโยงกับมุมมองของรัฐที่สร้างคำว่า "แรงงานต่างด้าว" ขึ้นมาบนพื้นฐานของ "ความเป็นอื่น" รัฐให้คำนิยามแรงงานข้ามชาติเท่ากับ "ผู้หลบหนีเข้าเมืองผิดกฎหมาย" และ/หรือ"ผู้เป็นภัยต่อความมั่นคงแห่งชาติของประเทศ" ฉะนั้นเมื่อคนๆ หนึ่งถูกให้ความหมายว่าเป็น "แรงงานต่างด้าว" สิ่งที่พวกเขาและเธอต้องเผชิญ คือ การถูกควบคุมจากรัฐ จากสังคม ตกอยู่ในสภาพที่ต่ำกว่าพลเมืองของชาติ ถูกดูถูกเหยียดหยาม ถูกกระทำในลักษณะที่ต่างออกไปจากคนในชาติ ตกเป็นเบี้ยล่าง จนในที่สุดกลายเป็นกลุ่มคนที่ถูกกดทับไว้ในสังคมไทย อย่างไรก็ตามแม้ว่าแรงงานข้ามชาติจะกลายเป็นกลุ่มคนที่ถูกกดทับไว้ในสังคมไทย แต่ก็มีกระบวนการที่ทำให้พวกเขาสามารถดำรงชีวิตอยู่รอดได้ กล่าวคือ แรงงานข้ามชาติจากประเทศพม่าเลือกใช้ฮาบีทัส (habitus) เป็นอำนาจในการสร้างตัวตนแบบใหม่ขึ้นมา เพื่อเป็นช่องทางในการยืนยันตำแหน่งแห่งที่ในสังคมใหม่ของตนเอง

คำสำคัญ: แรงงานข้ามชาติ / กระบวนการเป็นชายขอบ / ยุทธศาสตร์การอยู่รอด

THE WAY OF LIFE OF MIGRANT FROM MYANMAR IN BANGKOK.

BUSSAYARUT KANJANADITH 4637541 LCRU/M

M.A. (RURAL DEVELOPMENT STUDIES)

THESIS ADVISORS: PATTIYA JIMREIVAT, Doctorat de L'EHESS., YONGYUTH BURASITH, M.A., CHETTA PUANGHUT, M.A.

Abstract

This research studied the way of life of migrant unskilled workers from Burma as a subaltern group in Thailand and their reaction to building social areas and creating a new memory against their former one. The objectives were (1) To study the way of life and adaptation for survival of migrant workers from Burma working in Thailand (2) To study the process by which Burmese migrant workers become a subaltern group in Thailand (3) To study the subaltern group of migrant workers from Burma in Thailand struggle against pressure in any situation.

The study found that "the migrant worker's otherness" is related to the government building the concept "alien worker" as the basis of "the other." The government defines the migrant workers as "illegal migrant workers" and/or "dangers to national security." Consequently, they are named as "alien workers" and have to face many barriers, including government and social control, lower status compared to Thai citizens, insults, threats, a sense of inferiority and status as a subaltern group. Although the migrant workers have become a subaltern group in Thai society and receive actions from Thai government authority in various forms, there are some procedures facilitating them to stay in Thailand. That is the migrant workers from Burma utilize Habitus – collected experience from childhood that is absorbed by a particular person and will be used as capital for his/her way of life – as power for creating themselves in a modern way in the field ruled by government mechanisms. When the Thai government enacts laws to control or implements annual policies for labor administration, the migrant workers react against these by using Habitus as economic capital. Because they have no natural resource – the production factor – to cope with marginality to become modern labor, they need Habitus as capital for power for survival.

KEY WORDS: MIGRANT WORKERS / SUBALTERN GROUP / SURVIVAL STRATEGIES

บทคัดย่อ

รายงานวิจัยเรื่อง "วิถีชีวิตของแรงงานข้ามชาติที่มาจากประเทศพม่าในพื้นที่กรุงเทพมหานคร : กรณีศึกษาแรงงานข้ามชาติในโครงการสอนภาษาไทย-อังกฤษของคณะกรรมการรณรงค์เพื่อประชาธิปไตยในพม่า" เป็นงานมานุษยวิทยาที่ศึกษาถึงวิถีชีวิตของแรงงานข้ามชาติระดับล่างจากประเทศพม่าในพื้นที่กรุงเทพมหานคร โดยพยายามที่จะตอบคำถามที่สำคัญใน 4 หัวข้อ คือ (1) แรงงานข้ามชาติที่มาจากประเทศพม่าในพื้นที่กรุงเทพมหานครเป็นใคร (2) แรงงานข้ามชาติที่มาจากประเทศพม่าในพื้นที่กรุงเทพมหานครมีวิถีชีวิตในด้านต่างๆอย่างไร (3) ทำไมแรงงานข้ามชาติที่มาจากประเทศพม่าในพื้นที่กรุงเทพมหานคร ถึงกลายเป็นกลุ่มคนที่ถูกเรียกว่าคนที่ถูกกดทับไว้ (subaltern group) (4) แรงงานข้ามชาติที่มาจากประเทศพม่าในพื้นที่กรุงเทพมหานครโต้ตอบหรือต่อรองกับความเป็นคนที่ถูกกดทับไว้อย่างไร

ผลการศึกษาข้อที่ 1 พบว่าแรงงานข้ามชาติที่มาจากประเทศพม่าเป็นใครนั้น สามารถตอบได้ใน 2 ลักษณะ คือ ตอบโดยข้อเท็จจริง และตอบโดยอิงกับตำแหน่งแห่งที่ของคนถาม การตอบโดยข้อเท็จจริง พบว่าแรงงานระดับล่างจากพม่าเดิมเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศพม่าและบางส่วนก็เป็นคนพม่าโดย สิ่งที่คนกลุ่มนี้ต้องเผชิญคล้ายคลึงกันคือ ระบอบการปกครองแบบเผด็จการทหารพม่าที่พยายามจะรวมความแตกต่างให้กลายเป็นหนึ่งเดียว ผ่านความคิดเรื่องนโยบายทำให้เป็นพม่าโดยใช้ยุทธวิธีต่างๆจนในที่สุดทำให้ประชาชนจากพม่าทนไม่ไหวจนต้องหลบหนีออกมา อีกประการหนึ่งมาจากระบบโลกาภิวัตน์ที่ทำให้การย้ายถิ่นเป็นไปง่ายขึ้น มีการสื่อสารระหว่างแรงงานข้ามชาติที่มาทำงานในประเทศไทยกับญาติพี่น้องที่ยังอยู่ในประเทศพม่าว่ามีความสะดวกสบายมากกว่า ทำให้การย้ายถิ่นสามารถเกิดขึ้นได้ง่ายกว่าในอดีต สำหรับการตอบโดยอิงกับตำแหน่งแห่งที่ของคนถาม พบว่าเมื่อคนถามอยู่ในสถานะที่แตกต่างกัน คำตอบที่ได้ก็จะแตกต่างกันตามไปด้วย

ผลการศึกษาข้อที่ 2 พบว่าแรงงานข้ามชาติที่มาจากประเทศพม่าในพื้นที่กรุงเทพมหานครมีวิถีชีวิตเหมือนกับวิถีชีวิตคนทั่วๆไป แต่มีความแตกต่างใน 3 ประเด็นสำคัญ คือ (1) ต้องเผชิญกับความเสี่ยงด้านต่างๆมากกว่า (2) วิถีชีวิตขึ้นอยู่กับนโนบายรัฐเรื่องการจดทะเบียนแรงงานต่างด้าวที่มีความไม่แน่นอนในแต่ละปี (3) การย้ายถิ่นก่อให้เกิดผลจากการเคลื่อนย้ายในมิติต่างๆติดตามมาด้วย คือ การเคลื่อนย้ายกลุ่มคน เทคโนโลยี เงินทุน ข้อมูลข่าวสาร และอุดมการณ์

ผลการศึกษาข้อที่ 3 พบว่าแรงงานข้ามชาติที่มาจากประเทศพม่ากลายเป็นกลุ่มคนที่ถูกกดทับไว้ (subaltern group) เนื่องจากมีภาคปฏิบัติการทางสังคมบางประการคอยให้ความชอบธรรมอยู่ 5 ประการ กล่าวคือ (1) แรงงานข้ามชาติเป็นส่วนหนึ่งของมายาคติ (myth) เรื่อง “หลบหนีเข้าเมืองผิดกฎหมาย แย่งงานคนไทย แพร่เชื้อโรคร้าย ภัยความมั่นคง” (2) แรงงานข้ามชาติเกี่ยวข้องกับ

นโยบายการจดทะเบียน (3) แรงงานข้ามชาติตกอยู่ในฐานะคนไร้สัญชาติไทย (4) แรงงานข้ามชาติถูกให้ภาพประทับตราจากสถาบันสื่อมวลชนไทยเพียงด้านเดียว (5) แรงงานข้ามชาติถูกประทับตราจากผลผลิตจากงานวิชาการ กระบวนการทั้ง 5 ได้ทำให้แรงงานข้ามชาติจากพม่าไม่เพียงเผชิญความเสี่ยงแต่ยังตกอยู่ในสถานะที่ไม่สามารถถูกจัดหรือถูกนับไว้ได้ในชนชั้นใดๆในสังคมไทย หรือแม้แต่ในชนชั้นแรงงานอย่างที่เศรษฐศาสตร์การเมืองแนวมาร์กซิสต์กล่าวไว้ หรือกรณีตัวอย่างเรื่องกระแสคนไทยพลัดถิ่นในปัจจุบัน ที่ตอกย้ำให้เห็นเพิ่มเติมว่าพวกเขาเป็นกลุ่มคนที่ไม่ใช่แรงงานข้ามชาติ ไม่ใช่ "คนต่างด้าวที่หลบหนีเข้าเมืองผิดกฎหมาย" หรือเรื่องเล่าทางประวัติศาสตร์ผ่านแบบเรียนไทย อาจกล่าวได้ว่าพวกเขาเป็น"คนชายขอบของกลุ่มชายขอบ" อีกทีหนึ่ง

ผลการศึกษาข้อที่ 4 พบว่าแรงงานข้ามชาติที่มาจากประเทศพม่าในพื้นที่กรุงเทพมหานครโต้ตอบหรือต่อรองกับความเป็นคนที่ถูกกดทับไว้ (subaltern group) ใน 2 ลักษณะ คือ การโต้ตอบ/ต่อรองด้วยตนเอง กับการโต้ตอบโดยอาศัยชุมชนหรือพันธมิตรเรื่องแรงงานข้ามชาติมาสนับสนุน โต้ตอบด้วยตนเอง การเป็นคนพลัดถิ่นด้อยอำนาจ เป็นกลุ่มชาติพันธุ์และประชาชนที่มาจากประเทศพม่า ทำให้แรงงานข้ามชาติไม่สามารถอ้างอิงตัวตนกับรัฐไทยได้เหมือนกับกลุ่มชาติพันธุ์ดั้งเดิมอื่นๆรวมทั้งด้วยสถานะที่เป็นผู้หลบหนีเข้าเมืองผิดกฎหมาย ไม่ได้มีเครือข่าย ไม่มีมีสถานะทางสังคม สถานะทางเศรษฐกิจที่ดี ที่จะเป็นเงื่อนไขที่จะสามารถทำให้ต่อรองกับรัฐไทยได้ ทำให้แรงงานข้ามชาติต้องต่อรองในหลายลักษณะ ทั้งการเป็นแรงงานข้ามชาติที่ถูกกฎหมายผ่านการจดทะเบียนเพื่อขอใบอนุญาตทำงาน , การนำเสนอตัวตนผู้อยู่อาศัยในรัฐไทยที่ดี ผ่านการใช้สินค้า "เรารักในหลวง" , การให้ความร่วมมือในกิจกรรมที่สอดคล้องกับรัฐ , การเล่าเรื่องความเจ็บปวดของชีวิตที่เกิดจากรัฐและทุนให้สังคมรับรู้ , การเป็นแรงงานที่มีคุณภาพของภาคการผลิต และการเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีวัฒนธรรมประเพณีที่คนไทยสนใจ ส่วนการโต้ตอบโดยอาศัยชุมชนหรือพันธมิตรเรื่องแรงงานข้ามชาติมาสนับสนุน โดยเชื่อมร้อยองค์กรต่างๆ ผ่านการใช้ยุทธวิธี"War of Position" และ "Everyday resistance"ในการทำงาน รวมถึงการใช้รูปแบบของเครือข่ายแรงงานข้ามชาติข้ามพรมแดน ซึ่งกระบวนการโต้ตอบใน 2 รูปแบบ ได้นำไปสู่การที่แรงงานข้ามชาติจากประเทศพม่าสามารถพูดได้ สื่อสารได้ ภายใต้เงื่อนไขของการที่มีพื้นที่ให้สามารถพูดได้อย่างปลอดภัย พื้นที่ที่ถูกสร้างขึ้นมองในฐานะสัตว์สังคมที่ต้องการครอบครัว ชุมชน เพื่อนบ้าน เชื่อมั่นในอุดมคติของสิทธิมนุษยชนที่มนุษย์ทุกคนเกิดมาเท่าเทียมกัน ไม่ถูกเลือกปฏิบัติ ไม่ได้รับการกีดกัน

สิ่งสำคัญของการศึกษาครั้งนี้อยากชี้ให้เห็นว่า ความสลับซับซ้อนของปรากฏการณ์การเคลื่อนย้ายมนุษย์ที่เกิดขึ้นบนโลกใบนี้ จำเป็นต้องมีแว่นพิเศษในการมอง มีรูปแบบของความเป็นพลเมืองแบบใหม่ ที่รัฐจะต้องให้สิทธิในการมีชีวิตอยู่ แม้รัฐไม่ได้ให้การยอมรับในสถานะภาพทางกฎหมาย แต่รัฐต้องยินยอมให้พวกเขาเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งภายใต้เขตแดนของรัฐ โดยที่ไม่ต้องกลืนกลายหรือทำให้เขาเป็นส่วนหนึ่งของรัฐไทย

คำนำ

ใครบางคนบอกไว้ว่างานมานุษยวิทยาไม่สามารถสำเร็จลงได้ด้วยคนเพียงคนเดียว งานวิจัยเรื่องนี้ก็เช่นกัน ฮาน ยุ้น หนุ่มกะเหรี่ยงจากเมืองพญาตองซู ตัวละครสำคัญของงานวิจัยเรื่องนี้ ที่วันนี้เดินทางไปใช้ชีวิตอีกฟากฟ้าหนึ่งย้ำเตือนความทรงจำผู้วิจัยเสมอมา เพียงแค่คำหนึ่งที่ส่งเสียงมาว่า *"แฟนผมท้องแล้ว และเดือนหน้าผมจะผ่าตัดอีกรอบหนึ่ง"* ก็สะท้อนเรื่องราวให้ผู้วิจัยได้จดจารในพื้นที่ของความทรงจำที่ไม่รู้วันสิ้นสุด

งานวิจัยเรื่องนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์ของผู้ศึกษาเรื่อง ยุทธศาสตร์การอยู่รอดของแรงงานข้ามชาติจากประเทศพม่าในกรุงเทพมหานคร สาขาพัฒนาชนบทศึกษา สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล ปี 2550

ขอบคุณผู้คนเหล่านี้ที่ถากถางทางดีๆให้ผู้วิจัยได้มีโอกาสก้าวเดิน

อดิศร เกิดมงคล เพื่อนชีวิตที่อยู่ข้างกายผู้วิจัยเสมอมา เธอเสียสละและอาศัยความเสี่ยงอย่างยิ่งใหญ่เหลือเกินที่แบ่งปันบางส่วนของชีวิตให้ผู้วิจัยได้เลือกเดินบางเส้นทางที่เคียงข้าง "คนบางคน"

ครอบครัวกาญจนดิษฐ์ ครอบครัวปิ่นทอง ครอบครัวเกิดมงคล พวกเขาต้องอาศัยความกล้าหาญในจิตใจไม่น้อย ที่ยอมให้ผู้วิจัยได้ตัดสินใจออกเดินทางและยากจะหวนกลับคืนทางสายเดิม

สุริชัย หวันแก้ว และเชษฐา พวงหัตถ์ อาจารย์ที่เป็นเพื่อนร่วมทางและตอกย้ำความสำคัญของการเดินทางของผู้วิจัย ที่ต้องอาศัยความรู้เป็นฐานในการเปลี่ยนแปลงสังคม

ยงยุทธ บุราสิทธิ์ ภัททิยา ยิมเรวัต เอี่ยม ทองดี สุรีย์พร พันพึ่ง รัตนา โตสกุล บุญส่ง ชัยสิงห์กานานนท์ แม้อาจารย์ไม่รู้ชัดว่าผู้วิจัยจะเลือกเดินทางอย่างไร จุดหมายปลายทางอยู่ตรงไหน แต่เธอก็ไม่เคยห่าง กลับประคับประคอง คอยให้แรงใจ ยื้อยุดให้ผู้วิจัยมีความหวังกับการเดินทางสายนี้

เพื่อนๆชาวแก๊ง *"พี่บ๊วย พี่แต๊ก พี่ยะใส พี่สอง พี่กุล สุริยา"* เพื่อนๆสาขาพัฒนาชนบทศึกษา รุ่น 9 *"หลวงพี่องค์ใหญ่ หลวงพี่องค์เล็ก หนิง สา ขวัญ"* เพื่อนๆเอ็นจีโอ *"พี่ไผ่ พี่อู๊ด พี่ต่อ พี่นัสเซอร์ พี่เจี๊ยบ"* กับการยอมรับในเส้นทางที่ผู้วิจัยเลือกเดิน และไม่เคยทิ้งกันในทุกวันเดือนปี

"พี่เอก พี่อ้อย พี่ติ่ง เจ๊นัน น้องติ๊ก" ทีมนักวิจัยชายขอบของสถาบัน ที่คอยดูแลล้างแผลให้ผู้วิจัยทุกครั้งที่ล้มลุกคลุกคลาน ถลอกปอกเปลือกไปกับการหกล้มซ้ำแล้วซ้ำเล่า แต่พวกเธอก็ไม่เคยหนีห่าง

โก เมียด เวย์ ชาวกรพ. คณะกรรมการรณรงค์เพื่อประชาธิปไตยในพม่า และนักเรียนในโรงเรียนทุกคน โดยเฉพาะนักเรียนในห้องของผู้วิจัย "ลาทวย เอาวิน ซูมิ เล็ก โอ๊ต สุวรรณ น้อย หนุ่ย ต้น ทูล ซอทูล อังคาร ดาว แอ๊ะ ฯลฯ" ที่อยู่เคียงข้างกันบนเส้นทางสายนี้

ด้วยจิตคารวะและเชื่อมั่นพลังสามัญชน

บุษยรัตน์ กาญจนดิษฐ์

สารบัญ

เรื่อง			หน้า
บทที่			
1	บทนำ		
	1.1	ความสำคัญและที่มาของปัญหา	1
	1.2	วัตถุประสงค์ของการวิจัย	5
	1.3	ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	6
2	แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง		
	2.1	แนวคิดเรื่องการวิเคราะห์วาทกรรม	8
	2.2	แนวคิดเรื่องกลุ่มคนที่ถูกกดทับไว้	11
	2.3	แนวคิดเรื่องปฏิบัติการทางสังคม	14
	2.4	แนวคิดเรื่องสิทธิมนุษยชน	18
	2.5	แนวคิดเรื่องพื้นที่ทางสังคมข้ามพรมแดน	21
	2.6	แนวคิดเรื่องประชาธิปไตยข้ามพรมแดน	23
	2.7	ทบทวนงานศึกษาที่เกี่ยวข้อง	27
	2.8	กรอบแนวคิดการวิจัย	33
3	วิธีการดำเนินการศึกษา		
	3.1	วิธีการดำเนินการศึกษา	34
	3.2	พื้นที่ศึกษา	38
	3.3	ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	39
	3.4	ข้อตกลงเบื้องต้น	40
	3.5	นิยามศัพท์เฉพาะ	41
	3.6	ขอบเขตการวิจัย	45
	3.7	แหล่งข้อมูลสำหรับการค้นคว้าเก็บรวบรวมข้อมูล	45

สารบัญ (ต่อ)

4 ความเป็นมาของแรงงานข้ามชาติจากประเทศพม่าในพื้นที่กรุงเทพมหานคร

4.1 สถานการณ์โดยทั่วไปของแรงงานข้ามชาติจากประเทศพม่าในพื้นที่กรุงเทพมหานคร 47

4.2 การเผชิญกับตัวตนแบบใหม่ในประเทศไทย 53

4.3 แสวงหาถิ่นฐานใหม่ เพื่อความอยู่รอดปลอดภัยและแหล่งทำมาหากิน 57

4.4 นโยบายของรัฐไทยต่อแรงงานข้ามชาติจากประเทศพม่า 66

5 การดำเนินชีวิตและการปรับตัวเพื่อความอยู่รอดของแรงงานข้ามชาติจากประเทศพม่าในพื้นที่กรุงเทพมหานคร

5.1 รู้จักบริบทของพื้นที่ศึกษา

5.1.1 คณะกรรมการรณรงค์เพื่อประชาธิปไตยในพม่า 73

5.1.2 โครงการ DEAR BURMA 76

5.1.3 เรื่องเล่าจากโครงการ DEAR BURMA 80

5.2 วิถีชีวิตของแรงงานข้ามชาติ 86

5.3 ระบบเศรษฐกิจของชุมชนแรงงานข้ามชาติ 99

5.4 ระบบสุขภาพของแรงงานข้ามชาติ 108

5.5 ความสัมพันธ์ทางสังคมและกระบวนการปรับตัว 111

5.6 กรณีศึกษาวิถีชีวิตของแรงงานข้ามชาติจากประเทศพม่า 115

5.7 ความแตกต่างในวิถีชีวิตระหว่างแรงงานข้ามชาติที่ดำรงชีวิตในเมืองหลวงกับเมืองอื่นๆ 123

5.8 ผลที่เกิดขึ้นจากการย้ายถิ่นต่อวิถีชีวิตของแรงงานข้ามชาติ 125

6 กระบวนการกลายเป็นกลุ่มคนชายขอบของแรงงานข้ามชาติจากประเทศพม่าในพื้นที่กรุงเทพมหานคร

6.1 ความเป็นชายขอบในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของมายาคติ (myth) 130

6.2 ความเป็นชายขอบในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของนโยบายการจดทะเบียน 139

	6.3	ความเป็นชายขอบในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของคนไร้สัญชาติไทย	146
	6.4	ความเป็นชายขอบในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการสื่อสารของสถาบันสื่อมวลชนไทย	149
	6.5	ความเป็นชายขอบในฐานะเป็นผลผลิตจากงานวิชาการ	151
	6.6	สรุปกระบวนการกลายเป็นคนชายขอบของแรงงานข้ามชาติ	156
7	**แนวทางการดิ้นรนต่อสู้ของกลุ่มแรงงานข้ามชาติจากประเทศพม่า ในพื้นที่กรุงเทพมหานคร**		
	7.1	แนวทางการดิ้นรนต่อสู้ของกลุ่มแรงงานข้ามชาติจากประเทศพม่าในบริบทสังคมไทย: กระบวนการสร้างตัวตนและพื้นที่ทางสังคม	
		7.1.1 มุมมองด้านความสัมพันธ์กับรัฐ: การต่อรองภายใต้ความสัมพันธ์เชิงอำนาจรัฐ	160
		7.1.2 มุมมองด้านเศรษฐกิจ: การต่อรองภายใต้ความสัมพันธ์กับระบบทุน	166
		7.1.3 มุมมองด้านสิทธิ: การต่อรองภายใต้ความสัมพันธ์เชิงวิชาการและการพัฒนา	169
		7.1.4 มุมมองด้านวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์: การต่อรองภายใต้ความสัมพันธ์เชิงประเพณี	178
		7.1.5 สรุปกระบวนการสร้างตัวตนและพื้นที่ทางสังคม	179
8	**บทสรุป**		
	8.1	บทสรุป	
		8.1.1 ความเป็นมาของแรงงานข้ามชาติจากประเทศพม่าในพื้นที่กรุงเทพมหานคร	188
		8.1.2 การดำเนินชีวิตและการปรับตัวเพื่อความอยู่รอดของแรงงานข้ามชาติจากประเทศพม่าในพื้นที่กรุงเทพมหานคร	191
		8.1.3 กระบวนการกลายเป็นกลุ่มคนชายขอบที่ถูกกดทับไว้ของแรงงานข้ามชาติจากประเทศพม่าในพื้นที่กรุงเทพมหานคร	205

สารบัญ (ต่อ)

8.1.4	แนวทางการดิ้นรนต่อสู้ของกลุ่มแรงงานข้ามชาติจากประเทศพม่า ในการเผชิญกับสภาวะความกดดันต่างๆ	207
8.2	ข้ออภิปรายทางทฤษฎี	210
8.3	ข้อเสนอแนะ: มุมมองใหม่ในการทำความเข้าใจเรื่องแรงงานข้ามชาติในสังคมไทย	
8.3.1	ข้อเสนอแนะจากผลการศึกษา	228
8.3.2	ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป	229
บรรณานุกรม		230

บทที่ 1
บทนำ

1.1 ความสำคัญและที่มาของปัญหา

Saw David Member of Secretarial, National Council of Union of Burma (NCUB) กล่าวไว้ในเวทีเสวนาเรื่องสถานการณ์หลัง 16 ปีการเลือกตั้งทั่วไปในพม่า : บนเส้นทางการสร้างประชาธิปไตยในพม่า เมื่อวันเสาร์ที่ 27 พฤษภาคม 2549 ว่า *"สถานการณ์ประเทศพม่าในปัจจุบันประสบปัญหาเศรษฐกิจตกต่ำ มีการบังคับใช้แรงงานเด็กและบังคับใช้ทหารเด็ก การบังคับย้ายถิ่นยึดที่ดินและทำลายข้าวของ กรณีที่เห็นได้ชัดคือการทำลายเผ่าพันธุ์ของชนชาติกะเหรี่ยง คะยา และอื่นๆ โดยกองกำลังทหารพม่ามีการเผาไล่ที่และทำลายเผ่าพันธุ์ชนกลุ่มน้อยจนกว่าจะสลาย ทำให้มีการหนีตายของผู้คนมาตามแนวชายแดน ถ้าดูการกระทำของรัฐพม่า เขาไม่เคยให้ความสำคัญหรือสงสารประชาชน"*

ในสภาพการณ์แห่งโลกาภิวัตน์ปัจจุบัน ปรากฏการณ์การย้ายถิ่นข้ามพรมแดนเป็นสภาวการณ์ที่ถูกหยิบยกขึ้นมาให้ความสำคัญของรัฐบาลแทบทุกประเทศ การย้ายถิ่นข้ามชาติเป็นประเด็นที่ทวีความสำคัญมากขึ้นในทุกภูมิภาคของโลกในสามช่วงทศวรรษสุดท้ายของศตวรรษที่ 20 เป็นประเด็นสำคัญในการกำหนดนโยบายของประเทศต่างๆจำนวนมาก มีการคาดทำนายว่าในศตวรรษที่ 21 นี้ จะเป็นศตวรรษของการย้ายถิ่นข้ามชาติ และตัวปรากฏการณ์นี้จะก่อให้เกิดผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และการเมืองอย่างไม่เคยเกิดขึ้นในประชาคมโลกมาก่อน (กฤตยา อาชวนิชกุล, 2545:1)

"แรงงานข้ามชาติ"หรือที่เรียกตามภาษาราชการว่า "แรงงานต่างด้าว" เป็นปรากฏการณ์ที่เกิดจากการเคลื่อนย้ายแรงงานจากประเทศหนึ่งสู่อีกประเทศหนึ่ง โดยมีลักษณะที่มีปฏิสัมพันธ์กับอีกสังคมและ/หรืออีกวัฒนธรรมหนึ่งผ่านการว่าจ้างแรงงาน ซึ่งการเคลื่อนย้ายลักษณะดังกล่าวนี้เกิดขึ้นในแทบทุกภูมิภาคของโลก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคปัจจุบันที่การสื่อสารคมนาคมมิได้เป็นอุปสรรคต่อการเดินทางของมนุษย์ดังเช่นอดีต ผนวกรวมกับปัจจัยทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมที่มีความรวดเร็วและซับซ้อนมากขึ้น จนอาจกล่าวได้ว่า "แรงงานข้ามชาติ" เป็นอาการอย่างหนึ่งอันเกิดจากภาวะ "ทุนนิยมโลกาภิวัตน์" (คณะทำงานโครงการศึกษาพัฒนานโยบายและกฎหมายเพื่อส่งเสริมและคุ้มครองแรงงานข้ามชาติในประเทศไทย .2547)

แรงงานข้ามชาติเป็นปรากฏการณ์ของวัฒนธรรมโลกาภิวัฒน์ที่มีลักษณะร่วมที่สำคัญห้าประการ(สุริยา สมุทคุปติ์ และพัฒนา กิติอาษา, 2538:88-89) ได้แก่

ประการแรก เป็นปรากฏการณ์ระดับนานาชาติ เนื่องจากเป็นการเดินทางจากประเทศหนึ่งเข้าไปทำงานในอีกประเทศหนึ่ง จากระบบเศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรมหนึ่งเข้าไปติดต่อสัมพันธ์

(ผ่านการจ้างงาน) กับอีกระบบหนึ่ง สะท้อนให้เห็นว่าพรมแดนของรัฐ-ชาติที่เคยถูกปิดกั้นด้วยอุดมการณ์ทางการเมืองหรือการกีดกันทางเศรษฐกิจในช่วงสงครามเย็นได้เปิดกว้างมากขึ้น

ประการที่สอง แรงงานข้ามชาติ แท้ที่จริงก็คือการไหลเวียนของกำลังคนในวัยทำงานจากประเทศที่ระบบเศรษฐกิจที่มีภาคเกษตรกรรมเป็นหลักไปยังประเทศที่มีอุตสาหกรรมและบริการเป็นหัวใจสำคัญของระบบเศรษฐกิจของประเทศ จากประเทศที่ยากจนกว่าไปยังประเทศที่ร่ำรวยมากกว่า

ประการที่สาม ความยากจนและความต้องการโอกาสในชีวิตยังคงเป็นแรงผลักที่สำคัญของการเคลื่อนย้ายแรงงานข้ามชาติ แรงงานไม่ว่าจะเป็นกรรมกร คนทำงานบ้านหรือโสเภณีต่างก็ดิ้นรนทำงานหาเงินเพื่อส่งกลับไปช่วยเหลือครอบครัวของตน เงินตราต่างประเทศไม่เพียงแต่จะช่วยเหลือครอบครัวของแรงงานแต่ละคนแล้ว ยังช่วยหล่อเลี้ยงเศรษฐกิจของประเทศได้อีกด้วย

ประการที่สี่ ปมปัญหาของแรงงานข้ามชาติซับซ้อนและหลากหลายมากขึ้น เช่น เกี่ยวข้องกับการเมืองและความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ(กรณีของฟิลิปปินส์) การแพร่ระบาดของโรคเอดส์ การขยายตัวของแก๊งใต้ดินข้ามชาติที่ทำธุรกิจผิดกฎหมาย เช่น การลักลอบขนคนเข้าเมือง การลักลอบค้าประเวณีและยาเสพติดในบางกรณี เป็นต้น

ประการสุดท้าย แรงงานข้ามชาติ เป็นปรากฏการณ์ที่สะท้อนให้เห็นว่าสังคมนานาชาติในโลกสมัยใหม่มีการติดต่อเชื่อมโยงกันทางเศรษฐกิจการเมือง การติดต่อสื่อสารและสังคมวัฒนธรรมมากขึ้น แรงงานจากไทยและฟิลิปปินส์ช่วยให้ธุรกิจการก่อสร้างในไต้หวันเจริญก้าวหน้า คนทำงานบ้านและคนเลี้ยงเด็กจากฟิลิปปินส์ช่วยให้คนในวัยทำงานของฮ่องกงและสิงคโปร์มีเวลาทำงานมากขึ้น เป็นต้น

สำหรับในประเทศไทยจากจำนวนตัวเลขรวมของผู้ลักลอบเข้าเมืองจากประเทศเพื่อนบ้าน 3 ประเทศ คือ พม่า ลาว กัมพูชา ที่เข้ามาเป็นแรงงานข้ามชาติในประเทศไทยและได้มารายงานตัวในช่วงเดือนกรกฎาคม 2547 มีจำนวนสูงถึงเกือบ 1.3 ล้านคน (กฤตยา อาชวนิชกุล และพันธ์ทิพย์ กาญจนะจิตรา สายสุนทร 2547: 1) ได้แสดงให้เห็นว่าวันนี้ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีผู้ย้ายถิ่นข้ามชาติลักลอบเข้าเมืองมาทำงานระดับล่างอยู่ร่วมในสังคมไทยเป็นจำนวนมาก

กรณีของประเทศพม่านั้นการย้ายถิ่นนับเป็นความเฉพาะที่แตกต่างจากประเทศลาวและกัมพูชา นอกจากปัจจัยจากประเทศต้นทางทางด้านเศรษฐกิจแล้ว คือ ความยากจนอัตคัด ปัจจัยทางด้านการเมืองมีส่วนสำคัญเป็นอย่างยิ่งสำหรับการย้ายถิ่น โดยเฉพาะในเรื่องของความไม่ปลอดภัยในการดำรงชีวิต เช่น กรณีที่รัฐบาลเผด็จการทหารพม่าได้ยึดอำนาจการปกครองประเทศเบ็ดเสร็จ ปฏิเสธบทบาทพรรคการเมืองฝ่ายค้าน ปราบปรามขบวนการนักศึกษาระหว่างมีการชุมนุมประท้วงของประชาชน ในวันที่ 8 สิงหาคม 1988 การต่อสู้ระหว่างกองกำลังชนกลุ่มน้อยกับรัฐบาลทหารพม่าในช่วง 10-15 ปี ที่ผ่านมา และการละเมิดสิทธิมนุษยชนในประเทศ

จากสภาพการณ์ดังกล่าวที่เกิดขึ้นทำให้รัฐบาลไทยได้แก้ปัญหาเรื่องแรงงานข้ามชาติระดับล่างจากประเทศพม่ากลุ่มนี้ให้เป็นแรงงานที่สามารถผ่อนผันให้ทำงานในประเทศไทยได้ชั่วคราว โดยเริ่มตั้งแต่ พ. ศ.2535 เป็นต้นมาซึ่งเป็นปีของการเริ่มต้นจัดระเบียบแรงงานข้ามชาติ และได้มีมติคณะรัฐมนตรีผ่อนผันอีก 9 ครั้งต่อมา คือ นับตั้งแต่ปี 2541 จนถึงปี 2549 ในปัจจุบัน เป้าหมายสำคัญของนโยบายดังกล่าวเพื่อสามารถจัดระบบในการควบคุมแรงงานต่างชาติให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น และเพื่อตอบสนองต่อแรงกดดันจากภาคธุรกิจเอกชนที่อาศัยแรงงานเหล่านี้

นอกเหนือจากการจัดการกับภาวการณ์การย้ายถิ่นของแรงงานข้ามชาติจากประเทศพม่าในฐานะที่จำต้องอาศัยกฎหมายเข้ามาจัดการในรูปของนโยบายที่ปรากฏขึ้นในแต่ละปีแล้ว ยังมีงานศึกษาทางวิชาการอีกจำนวนหนึ่งที่ได้แสดงให้เห็นเพิ่มเติมว่า การย้ายถิ่นข้ามชาติของแรงงานที่มาจากประเทศพม่าเป็น "ปัญหา" ที่ต้องได้รับการจัดการด้วยเช่นกัน เช่น แรงงานกลุ่มนี้ได้สร้างปัญหาด้านความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง ก่ออาชญากรรมต่างๆ เกี่ยวข้องกับยาเสพติด การตั้งชุมชนของเชื้อชาติตนเองที่ยากต่อการควบคุมป้องกัน ขณะเดียวกันก็สร้างปัญหาทางสังคม เกิดภาวะคนต่างชาติที่ขาดคุณภาพเข้ามาอยู่ในสังคมไทยมากขึ้น (ทรรศนะ นิยมประเสริฐผล, 2543 จงกล สุวรรณานนท์, 2547) หรือได้ส่งผลกระทบด้านต่างๆกับประเทศไทย เช่น เมื่อมีแรงงานต่างด้าวเข้ามาอาศัยอยู่ในประเทศเป็นจำนวนมากขึ้น อาจก่อให้เกิดปัญหาชนกลุ่มน้อยภายในประเทศ ถ้าคนเหล่านี้ก่อความไม่สงบหรือเกิดการชุมนุมหรือเรียกร้องขึ้น อาจส่งผลกระทบต่อความมั่นคงภายในประเทศได้ และอาจกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยและพม่า (ฉลองขวัญ อุดทะยอด, 2542 ศรีนคร วงศ์ใจ, 2543) หรือแรงงานต่างด้าวที่เข้ามาเป็นจำนวนมากส่วนใหญ่ขาดการศึกษาและขาดความรู้ในเรื่องสุขอนามัย เมื่ออยู่รวมกันเป็นชุมชนอาจเป็นต้นเหตุของการเกิดแหล่งเสื่อมโทรม เป็นที่เพาะเชื้อโรคต่างๆ รวมทั้งเกิดปัญหาอาชญากรรม ยาเสพติด และความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของคนไทย (สำนักงานตำรวจแห่งชาติ ,2544 ชมนาท รัตนมณี,2548) ความสำคัญหรือผลดีของการใช้แรงงานข้ามชาติเป็นเพียงเรื่องของช่วยบรรเทาปัญหาการขาดแคลนแรงงานของประเทศไทย ทำให้ธุรกิจสามารถดำเนินไปได้อย่างต่อเนื่อง และยังช่วยลดต้นทุนการผลิต อันเนื่องมาจากแรงงานค่าจ้างถูก อดทน ขยัน (จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,2546)

มุมมองส่วนหนึ่งดังที่กล่าวมาข้างต้นนั้นล้วนสร้างภาพแรงงานข้ามชาติระดับล่างที่มาจากประเทศพม่าไปในเชิงลบ ทั้งที่เป็นการดูถูกเหยียดหยาม การกีดกันออกจากกลุ่ม การประทับตราจากสังคม น้ำเสียงในลักษณะนี้ปรากฏสู่สาธารณะปะปนกับการมองพวกเขาในฐานะของกลุ่มคนที่ต้องได้รับการช่วยเหลือ เช่น การมองจากองค์กรภาครัฐและองค์กรพัฒนาเอกชนบางองค์กรว่า พวกเขา "เป็นเหยื่อของกระบวนการค้ามนุษย์" เช่น บ้านเกร็ดตระการ ,กรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงาน , สำนักงานตรวจคนเข้าเมือง , ศูนย์ข้อมูลคนหายเพื่อต่อต้ายการค้ามนุษย์ , มูลนิธิผู้หญิง, องค์การระหว่างประเทศเพื่อการโยกย้ายถิ่นฐาน (IOM) ด้วยเงื่อนไขเหล่านี้เองได้กลายเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้พวกเขาไม่กล้าเปล่งเสียง/ส่งเสียงพูดในฐานะที่เป็นกลุ่มคนที่มีสิทธิ มีเสียง มีศักดิ์ศรี

ของความเป็นมนุษย์เหมือนกับคนทั่วๆไป ในขณะเดียวกันแม้ว่าพวกเขาจะพยายามเปล่งเสียง แต่เสียงของพวกเขาก็ไม่ได้รับความสนใจในการรับฟังอย่างแท้จริง สถานการณ์เหล่านี้เองมีส่วนอย่างสำคัญในการเบียดขับให้แรงงานข้ามชาติจากพม่ากลายเป็นบุคคลชายขอบของกลุ่มชนชายขอบที่ดำรงอยู่ในสังคมไทย

ผู้ศึกษาเห็นแตกต่างจากข้างต้น กล่าวคือ ผู้ศึกษามองว่าแรงงานข้ามชาติจากพม่าโดยเฉพาะแรงงานไร้ฝีมือระดับล่าง(Unskilled labor) มีส่วนสร้างความเจริญทางด้านเศรษฐกิจต่อสังคมไทย เป็นตัวจักรสำคัญของการขับเคลื่อนเศรษฐกิจโดยเฉพาะเศรษฐกิจภาคประมงทะเล ซึ่งเป็นภาคอุตสาหกรรมของการส่งออกในระดับต้นของประเทศไทย แต่ขณะเดียวกันสังคมไทยก็มีองค์ความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับชีวิตของแรงงานข้ามชาติกลุ่มนี้น้อยมาก เราเลือกที่จะรู้จักแต่เพียงมิติใดเพียงมิติหนึ่ง เช่น มิติสุขภาพ มิติความมั่นคง มิติสิทธิมนุษยชน แต่ขาดการมองอย่างเป็นระบบและการมอง/ตีความจาก"คนใน" ชีวิตของแรงงานข้ามชาติคนหนึ่งๆจะมีหลายสถานะและหลายมิติ วันนี้มีแรงงานข้ามชาติระดับล่างจำนวนมากอยู่ในสังคมเดียวกับเราร่วมนับล้านคน ฉะนั้นจึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะต้องมีการศึกษาให้เห็นถึงวิถีชีวิตของแรงงานข้ามชาติระดับล่างเพื่อนำไปสู่ความเข้าใจและการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขในสังคมไทยที่เป็นสังคมพหุวัฒนธรรม

การศึกษาครั้งนี้ผู้ศึกษาเลือกศึกษากลุ่มแรงงานข้ามชาติระดับล่างในพื้นที่กรุงเทพมหานครเป็นกลุ่มศึกษา เนื่องจากกรุงเทพฯเป็นตลาดแรงงานที่ใหญ่ที่สุดของประเทศไทย มีธุรกิจที่ต้องใช้แรงงานข้ามชาติระดับล่างที่หลากหลายประเภท เช่น งานก่อสร้าง งานรับใช้ในบ้าน งานโรงงาน งานกรรมกร จากการมาลงทะเบียนเพื่อขอใบอนุญาตทำงานของแรงงานข้ามชาติในปี 2548 ปรากฏว่าในพื้นที่กรุงเทพมหานครนี้มีแรงงานข้ามชาติที่มาจากพม่ามาลงทะเบียนมากที่สุด คือ 105,779 คน จากจำนวนแรงงานข้ามชาติที่มารายงานตัวและขอใบอนุญาตทำงานทั่วประเทศ (เฉพาะที่มาจากพม่าเท่านั้น) รวมทั้งสิ้น 633,692 คน และอาชีพที่มาลงทะเบียนมากที่สุดก็คืออาชีพแม่บ้าน (สำนักบริหารแรงงานต่างด้าว กระทรวงแรงงาน, 2548)

กรุงเทพมหานครมีลักษณะของความเป็นเมืองสูงมาก ซึ่งแรงงานข้ามชาติระดับล่างที่มาจากประเทศพม่าส่วนใหญ่จะอพยพมาจากชนบท ทำให้เห็นว่าแรงงานเหล่านี้ต้องปรับตัวมากกว่าแรงงานที่อยู่ในจังหวัดอื่น คือ ลักษณะแรกเป็นการปรับตัวระหว่างความต่างทางวัฒนธรรม คือ วัฒนธรรมไทยกับวัฒนธรรมในประเทศพม่า ลักษณะที่สอง คือ การปรับตัวของผู้ที่ใช้ชีวิตในชนบทแล้วต้องกลายมาเป็นแรงงานในภาคเมือง

การศึกษาครั้งนี้ไม่ได้มองว่าแรงงานข้ามชาติระดับล่างที่มาจากประเทศพม่าเป็นบุคคลที่มีพฤติกรรมผิดปกติ เป็นผู้ลักลอบเข้าเมืองผิดกฎหมายที่ต้องได้รับการควบคุมหรือจัดการ เนื่องจากการมองว่าปรากฏการณ์การเข้ามาเป็นแรงงานในประเทศไทยว่าเป็นปัญหาในสังคมก็ดี หรือการมองว่าพวกเขาเป็นเพียงเหยื่อของกระบวนการค้ามนุษย์ เหยื่อของการละเมิดสิทธิมนุษยชนทั้งในประเทศต้นทางหรือปลายทางก็ดี เป็นการมองที่พวกเขาไม่ได้เป็นผู้กระทำทางสังคม(Social Actors)

กล่าวคือเป็นการตัดสินการกระทำของแรงงานข้ามชาติโดยปราศจากการวิเคราะห์ถึงการรับรู้ การตีความของแรงงานข้ามชาติต่อการกระทำดังกล่าว อีกทั้งยังมองข้ามศักยภาพและศักดิ์ศรีในความเป็นมนุษย์ของแรงงานข้ามชาติด้วยเช่นกัน

ทั้งนี้มิได้หมายความว่า ผู้ศึกษาปฏิเสธข้อเท็จจริงที่ว่า มีการเอารัดเอาเปรียบทางเพศ การละเมิดสิทธิมนุษยชน หรือการขูดรีดในกระบวนการค้ามนุษย์ อีกทั้งผู้ศึกษาก็ไม่ได้สนับสนุนการค้ามนุษย์หรือการละเมิดสิทธิมนุษยชนให้ดำรงอยู่ต่อไป หากแต่การศึกษาครั้งนี้ต้องการ/เลือกที่จะทำความเข้าใจตัวตน ความคิด ความรู้สึก ความกดดัน การเผชิญหน้ากับสภาวการณ์ต่างๆของแรงงานข้ามชาติกลุ่มนี้ที่ต้องอพยพย้ายถิ่นข้ามพรมแดนเข้ามาในประเทศไทยในฐานะที่เป็นมนุษย์คนหนึ่งที่มีอารมณ์ ความรู้สึก เหตุผลดำรงอยู่อย่างปะปนกัน และต้องการขจัดอคติในการมองแรงงานข้ามชาติ รวมทั้งเปิดพื้นที่ทางสังคมให้พวกเขาได้แสดงความคิด และความหมายต่อตนเอง ตราบเท่าที่ยังไม่มีนโยบายและมาตรการในเชิงโครงสร้างทางการเมือง เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมที่ยอมรับและให้ความเป็นธรรมต่อศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์

การศึกษาครั้งนี้อยากจะชี้ให้เห็นว่า เมื่อสามารถศึกษาวิถีชีวิตของพวกเขาโดยผ่านตัวตนของพวกเขาเองแล้ว จะเข้าใจพวกเขามากขึ้นว่าพวกเขามิใช่เป็นเพียงผู้หลบหนีเข้าเมืองผิดกฎหมาย แรงงานเถื่อน หรือผู้ค้ายาเสพติดอย่างที่เข้าใจ กระบวนการกลายเป็นกลุ่มคนที่ถูกกดทับไว้ของ "แรงงานข้ามชาติ" คือ การทำให้ตกอยู่ในภาวะที่ไม่สามารถกำหนดชะตาชีวิตตนเองได้อย่างเต็มที่ และไม่สามารถหลุดออกจากวัฏจักรนี้ได้อย่างง่ายดาย แต่ในภาวะเผชิญหน้ากับความทุกข์ยาก แรงงานเหล่านี้มีวิถีทางที่จะดิ้นรนภายใต้ภาวะความกดดัน การปิดล้อม เพื่อให้อยู่รอดปลอดภัย "พวกเขา"จึงไม่ใช่บุคคลที่มีแต่ด้านมืดมนเจ็บปวดเพียงเท่านั้น หากกลับมีด้านสว่างที่ต้องเรียนรู้และเข้าถึงเพื่อที่จะเข้าใจเงื่อนไขและศักยภาพของการทำให้มีชีวิตอยู่ให้ได้ และเมื่อความเข้าใจนี้ได้ปรากฏขึ้นแล้วจะสามารถขจัดอคติเชิงลบที่มีต่อพวกเขา หันมามองพวกเขาอย่างเข้าใจ อย่างจำแนกแยกแยะ เคารพความแตกต่างอย่างสมานฉันท์มากยิ่งขึ้น ไม่กีดกันผลักไส ตลอดจนสามารถเปิดพรมแดนทั้งพรมแดนทางภูมิศาสตร์และพรมแดนอคติที่อยู่ในใจเราให้เปิดรับพวกเขายิ่งขึ้น และที่สุดแล้วจะมองเห็นความเป็นมนุษย์ที่มีศักดิ์ศรี มีคุณค่า มีศักยภาพ และมีสิทธิมากยิ่งขึ้น

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1.2.1 เพื่อศึกษาการดำเนินชีวิตและการปรับตัวเพื่อความอยู่รอดของแรงงานข้ามชาติจากประเทศพม่าที่มาทำงานในประเทศไทย

1.2.2 เพื่อศึกษากระบวนการกลายเป็นกลุ่มคนที่ถูกกดทับไว้(Subaltern group)ของแรงงานข้ามชาติจากประเทศพม่าที่มาทำงานในประเทศไทย

1.2.3 เพื่อศึกษากระบวนการดิ้นรนต่อสู้ของแรงงานข้ามชาติจากประเทศพม่าที่มาทำงานในประเทศไทย เมื่อเผชิญกับสภาวะความกดดันต่างๆ

1.3 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1.3.1 ทำให้ทราบถึงวิถีการดำรงชีวิตของแรงงานข้ามชาติจากประเทศพม่า กระบวนการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมแบบใหม่ การสร้างโอกาส สร้างทางเลือกของชีวิต ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการดำรงชีวิต ศักยภาพในการปรับตัวและดิ้นรนต่อสู้กับสภาพปัญหาต่างๆที่แตกต่างไปจากเดิม

1.3.2 ทำให้เข้าใจถึงกระบวนการของวาทกรรมกระแสหลัก(Dominant discourse) ที่ทำให้แรงงานข้ามชาติที่มาจากประเทศพม่ากลายเป็นกลุ่มคนที่ถูกกดทับไว้ในสังคมไทย

1.3.3 ทำให้ทราบถึงบริบทเงื่อนไขที่ทำให้แรงงานข้ามชาติที่มาจากประเทศพม่าต่อรองกับอำนาจที่กดทับไว้ได้

1.3.4 เป็นการเปิดพื้นที่ให้กับความรู้อีกชุดหนึ่งในการนำเสนอ ตัวตน ชุมชน และวัฒนธรรมของกลุ่มคนที่แตกต่างไปจากกลุ่มคนกระแสหลักที่ดำรงอยู่ในสังคมไทย

บทที่ 2
แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่องวิถีชีวิตของแรงงานข้ามชาติที่มาจากประเทศพม่าในพื้นที่กรุงเทพมหานคร ได้นำเอาแนวคิดที่เกี่ยวข้องมาใช้เป็นแนวทางในการวิเคราะห์ 6 แนวคิด โดยแบ่งเป็นแนวคิดหลัก 4 แนวคิด และแนวคิดเสริม 2 แนวคิด คือ

แนวคิดหลัก ประกอบด้วย

2.1.1 แนวคิดเรื่องการวิเคราะห์วาทกรรม (Discourse analysis)

2.1.2 แนวคิดเรื่องกลุ่มคนที่ถูกกดทับไว้ (Subaltern Group)

2.1.3 แนวคิดเรื่องปฏิบัติการทางสังคม (Practices)

2.1.4 แนวคิดเรื่องสิทธิมนุษยชน (the Right of Man)

แนวคิดเสริม ประกอบด้วย

2.1.5 แนวคิดเรื่องพื้นที่ทางสังคมข้ามพรมแดน (Transnationalism)

2.1.6 แนวคิดเรื่องประชาธิปไตยข้ามพรมแดน (Democracy without borders)

ส่วนแรกผู้ศึกษาจะใช้แนวคิดหลักเรื่องการวิเคราะห์วาทกรรม(Discourse analysis) ของมิเชล ฟูโกต์ (Michael Foucault) มาศึกษาว่าภาคปฏิบัติการของวาทกรรมที่มาในนามของความรู้เรื่อง "การจัดการแรงงานข้ามชาติ" ในรูปของนโยบายการจัดระเบียบแรงงานต่างด้าวของกระทรวงแรงงานและกระทรวงอื่นๆที่เกี่ยวข้อง เช่น กระทรวงมหาดไทย กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงกลาโหม ว่านโยบายเหล่านั้นที่ประกอบไปด้วย ระบบ ระเบียบ กฎเกณฑ์ต่างๆ และสถาปนากลายเป็นอำนาจหนึ่งของรัฐราชการไทยที่มีต่อการจัดการแรงงานนั้นได้ส่งผลต่อชีวิตและตัวตนของแรงงานข้ามชาติที่มาจากประเทศพม่าอย่างไรบ้าง

ต่อมาแนวคิดเรื่องกลุ่มคนที่ถูกกดทับไว้ (Subaltern Group) จะช่วยวิเคราะห์ให้เข้าใจมากยิ่งขึ้นว่าแรงงานข้ามชาติจากประเทศพม่าเมื่อย้ายถิ่นมาอยู่ในสังคมไทยแล้ว มีกระบวนการใดที่ทำให้พวกเขาต้องกลายมาเป็นกลุ่มคนชายขอบ (marginality) เป็นกลุ่มคนที่ถูกกดทับไว้และไม่สามารถมีปากมีสียงได้ในสังคมว่าตนได้รับผลการกระทำจากการใช้อำนาจของรัฐราชการไทยอย่างไร

หลังจากนั้นผู้ศึกษามองต่อว่า แม้ว่าพวกเขาจะกลายเป็นกลุ่มคนที่ถูกกดทับไว้ในสังคมไทย แต่ชีวิตก็ไม่ได้มีแค่ด้านที่ทุกข์ระทมและต้องเผชิญเพียงเท่านั้น ด้านที่สว่าง ด้านที่เกื้อหนุน

ครอบครัว ชุมชน และสังคม ตลอดจนเมื่อกลุ่มแรงงานข้ามชาติที่มาจากประเทศพม่านี้เป็นผู้ได้รับผลกระทำจากการใช้อำนาจของรัฐราชการไทยในรูปแบบต่างๆ มีกระบวนการใดที่ทำให้พวกเขาสามารถดำรงชีวิตอยู่รอดได้ในสังคม ก็ปรากฏให้ได้เรียนรู้ควบคู่กัน แนวคิดเรื่องปฏิบัติการทางสังคม (Practices) ของปีแอร์ บูร์ดิเยอ (Pierre Bourdieu) และแนวคิดเรื่องสิทธิมนุษยชน จะช่วยอธิบายปรากฏการณ์ของชีวิตอีกด้านหนึ่งที่สะท้อนภาวะดังกล่าว

สำหรับแนวคิดเสริม คือ แนวคิดเรื่องพื้นที่ทางสังคมข้ามพรมแดน (Transnationalism) จะช่วยให้เข้าใจในวิถีชีวิตของแรงงานข้ามชาติในฐานะกลุ่มคนที่อยู่ระหว่างความสัมพันธ์ของพื้นที่ คือ พื้นที่ที่ประเทศพม่าและพื้นที่ที่ประเทศไทยว่าเกี่ยวข้อง เชื่อมโยง สัมพันธ์กันในลักษณะใด และความสัมพันธ์ดังกล่าวส่งผลต่อการดำเนินวิถีชีวิตอย่างไร

ส่วนแนวคิดเรื่องการสร้างประชาธิปไตยข้ามพรมแดน (Democracy without borders) ของ อรชุน อัปปาดูรัย (Arjun Appadurai) จะช่วยให้เข้าใจมากยิ่งขึ้นว่าการทำงานของกลุ่มองค์กรพัฒนาเอกชน ทนายความ นักวิชาการ ที่เกี่ยวข้องกับคนกลุ่มนี้ว่ามีกระบวนการใดในการสร้างพื้นที่ทางสังคมให้กับพวกเขา เพื่อทำให้พวกเขาสามารถปรากฏตัวและส่งเสียงบอกภาคส่วนต่างๆของสังคมไทยว่า "เรามิได้เป็นเพียงแรงงานราคาถูกเท่านั้น"

2.1.1 แนวคิดเรื่องการวิเคราะห์วาทกรรม(Discourse analysis) ว่าด้วยความรู้ อำนาจ และความสัมพันธ์เชิงอำนาจของมิเชล ฟูโกต์ (Michael Foucault)

วาทกรรมในทัศนะของมิเชล ฟูโกต์ (Michel Foucault)(ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, 2545) หมายถึง ระบบและกระบวนการในการสร้าง/ผลิต (constitute) เอกลักษณ์ (identity) และความหมาย (significance) ให้กับสรรพสิ่งต่างๆ ในสังคมที่ห่อหุ้มเราอยู่ ไม่ว่าจะเป็นความรู้ ความจริง อำนาจ หรือตัวตนของเราเอง วาทกรรมทำหน้าที่ตรึงสิ่งที่สร้างขึ้นให้ดำรงอยู่ และเป็นที่ยอมรับของสังคมในวงกว้าง ขณะเดียวกันวาทกรรมก็ทำหน้าที่เก็บกด/ปิดกั้นมิให้เอกลักษณ์และความหมายบางอย่างเกิดขึ้น (subjugate) หรือไม่ก็ทำให้เอกลักษณ์และความหมายของบางอย่างที่ดำรงอยู่แล้วในสังคมเลือนหายไปได้พร้อมๆกันด้วย (displace)

วาทกรรมยังรวมถึงการผลิตความหมายเกี่ยวกับความจริงในเรื่องต่างๆ ซึ่งหมายถึงการผลิตชุดของความรู้ กฎเกณฑ์และข้อปฏิบัติทางสังคม การมีสถาบันทางสังคม และปฏิบัติการทางสังคม (Discursive Practice) ที่ต่อเนื่องมาจากความรู้นั้น ที่สำคัญคือ การเปลี่ยนแปลงให้คนนิยามตนเองตามความรู้ที่ถูกผลิตออกมา สำหรับฟูโกต์แล้วความรู้ทุกชนิดที่ถูกผลิตออกมาเกี่ยวโยงกับอำนาจเสมอ และสามารถเปลี่ยนมาเป็นเครื่องมือของอำนาจได้ตลอดเวลา ตราบเท่าที่คนหรือสังคมนั้นๆยอมรับชุดความรู้ที่ถูกผลิตขึ้น

ฟูโกต์มองว่าสิ่งที่เป็นตัวกำหนดเอกลักษณ์และความหมายให้เกิดขึ้นในสังคม ก็คือ จารีตปฏิบัติและกฎเกณฑ์ของสังคมซึ่งอยู่ในรูปของวาทกรรมและภาคปฏิบัติการจริงของวาทกรรม ดังนั้นเอกลักษณ์และความหมายจึงมีลักษณะที่ลื่นไหล เปลี่ยนแปลงไปตามวาทกรรมที่สร้างสิ่งเหล่านั้นขึ้นมา ไม่แน่นอน ตายตัว หรือหยุดนิ่ง เพราะฉะนั้นวาทกรรมจึงเกี่ยวข้องกับความรุนแรงซึ่งกระทำต่อสรรพสิ่งที่ภาคปฏิบัติการจริงของวาทกรรมได้บังคับยัดเยียดให้กับโลกของความเป็นจริง เพราะมันได้สร้างเหตุการณ์และกฎเกณฑ์ต่างๆ ขึ้นมาบังคับใช้กับสรรพสิ่งนั่นเอง ขณะเดียวกันวาทกรรมชุดดังกล่าวก็จะเก็บกด บดบัง ปิดกั้น ขจัด หรือทำลายมิให้สิ่งที่แตกต่างไปจากเอกลักษณ์และความหมายของสิ่งที่วาทกรรมนั้นสร้างขึ้นมาปรากฏตัวขึ้น มากกว่าเป็นเรื่องของการผูกติดกันอย่างเหนียวแน่นของคุณสมบัติเฉพาะ (Attributes) การผลิตวาทกรรมจะถูกควบคุม คัดสรร จัดระบบ และแจกจ่ายภายใต้กฎเกณฑ์ชุดหนึ่ง ซึ่งแหล่งที่สร้างกฎเกณฑ์เหล่านี้ที่สำคัญในสังคมก็คือ อำนาจ นั่นเอง

อำนาจ หมายถึง กระบวนการทางประวัติศาสตร์ของสังคมที่สถาปนา "อาณาจักรแห่งความจริง" (Regime of truth) ชุดใดชุดหนึ่งขึ้นมาโดยกลุ่มคนที่มีอำนาจ และความจริงเหล่านี้จะนำไปสู่ปฏิบัติการทางสังคมมากมายทั้งในระดับมหภาคและจุลภาค หรืออำนาจเป็นกระบวนการสร้าง/ผลิตรูปแบบของความรู้ ความจริง ความเป็นธรรมชาติ หรือความเป็นปกติธรรมดาขึ้นมาชุดหนึ่งที่มีประโยชน์ต่อผู้มีอำนาจ/ผู้สร้างวาทกรรม และการพยายามเก็บกดปิดกั้นความรู้ ความจริงชุดอื่นๆ โดยใช้เทคนิคอำนาจที่ซึมลึกที่สุด โดยผู้ที่ตกเป็นเป้าของอำนาจนั้นกลับไม่รู้สึกว่าถูกกระทำมิหนำซ้ำยังกระตือรือร้นที่จะสวมบทบาทนั้นด้วยตนเอง การที่ปัจเจกบุคคลมีความรู้สึกว่าเขาเป็นอะไรนั้น เป็นผลของการจัดวางตำแหน่งแห่งที่ของเขาในอาณาจักรแห่งความจริงนั้น ซึ่งเป็นเรื่องของเทคนิคการใช้อำนาจในการจัดวางตำแหน่งของปัจเจกในวาทกรรม

โดยภาพรวมแล้วคนส่วนใหญ่มักมองว่าอำนาจกับความรู้ เป็นเรื่องที่แทบจะไม่เกี่ยวข้องกันเลย เนื่องจากความรู้ควรเป็นเรื่องของข้อเท็จจริงที่ปลอดจากคุณค่า อคติและความลำเอียงใดๆ ในขณะที่อำนาจเป็นเรื่องของอคติ และความลำเอียง แต่อำนาจของฟูโกต์ ไม่ใช่อำนาจแบบดิบ ที่ใช้กำลังบังคับ แต่เป็นอำนาจที่ได้รับการฟอกขาวจนสะอาดในรูปของความรู้ และเป็นความรู้แบบเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน เช่น วิทยาศาสตร์ หรือเศรษฐศาสตร์ ความสำเร็จของอำนาจจึงอยู่ที่ความสามารถในการปกปิด อำพรางกลไกในการทำงาน ซึ่งไม่ใช่กฎหมายอย่างที่ผู้คนมักเข้าใจกัน แต่เป็นกฎเกณฑ์ จารีตปฏิบัติต่างๆในสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งกฎเกณฑ์และจารีตปฏิบัติของบรรดาผู้เชี่ยวชาญทั้งหลายในรูปของวาทกรรมวิชาการในเรื่องนั้นๆ ดังนั้นเราสามารถกล่าวได้ว่าความรู้คือโฉมหน้าที่แยบยลของอำนาจ เพราะสุดยอดของอำนาจก็คือการทำให้มองไม่เห็นว่าสิ่งนั้นๆ เป็นเรื่องของอำนาจ แต่เป็นเรื่องของความรู้หรือความจริง ซึ่งเป็นสิ่งที่ปลอดจากอคติและคุณค่านั่นเอง

ต่อมาในประเด็นการวิเคราะห์วาทกรรม(Discourse analysis) ของฟูโกต์นั้น ในบทความเรื่อง *"The Order of Discourse"* (La Mcleod, 1981 อ้างในศุภชัย เจริญวงศ์, 2544:16) ฟูโกต์อธิบายปฏิบัติการและวิธีวิเคราะห์เชิงวาทกรรมอย่างน่าสนใจว่า วาทกรรมจะมีภาคปฏิบัติการที่สำคัญ 3 ประการคือ

ประการที่ 1 วาทกรรมชุดใดจะมีอำนาจต้องมีปฏิบัติการเพื่อกีดกันวาทกรรมอื่นและห้ามปรามวาทกรรมบางประเภท (another principle of exclusion) โดยเห็นว่าวาทกรรมที่มีอำนาจสามารถแบ่งส่วนและปฏิเสธ (division and rejection) ชุดวาทกรรมอื่นออกจากประโยคความรู้ที่ถูกให้กลายเป็นวาทกรรมที่ผิด เช่น การแยกคนบ้าออกจากคนดี การกันความปกติออกจากความผิดปกติ (หรือกรณีนี้คือการแยก"ผู้เข้าเมืองถูกกฎหมาย" ออกจาก "ผู้หลบหนีเข้าเมืองผิดกฎหมาย") ยิ่งกว่านั้นวาทกรรมดังกล่าวยังห้ามปราม (prohibition) ทั้งตัวมันเองและวาทกรรมอื่นไม่ให้พูดในบางสิ่งบางเรื่อง เช่น ห้ามพูดเกี่ยวกับเรื่องเพศ หรือห้ามแถลงถึงความปกติของคนบ้า เป็นต้น ฟูโกต์เห็นว่ากระบวนการกันออกและห้ามปรามนี้ ทำให้ชุดวาทกรรมชุดหนึ่งสามารถสถาปนาขึ้นเป็นประโยคความรู้ที่ถูกและมีอำนาจในการแถลงความหมาย โดยกระทำผ่านสถาบัน เช่น การศึกษา ระเบียบวินัย หรือจารีตปฏิบัติ

ประการที่ 2 วาทกรรมจะมีปฏิบัติการกั้นเขตและควบคุมวาทกรรมอื่น (controlling and delimiting discourse) โดยวาทกรรมที่ขึ้นมาเถลิงอำนาจจะมีกลไกการวิจารณ์ (commentary) ชุดวาทกรรมอื่นหรือวาทกรรมเก่าให้หมดความถูกต้อง พร้อมทั้งให้เอกสิทธิ์แก่ผู้พูด ซึ่งหมายถึงกลุ่มวาทกรรมกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ให้มีอำนาจในการแถลงความหมายหรือสื่อสิ่งต่างๆ โดยไม่ว่ากลไกการวิพากษ์วิจารณ์หรือการให้เอกสิทธิ์แก่ผู้พูด ล้วนตกอยู่ภายใต้การจำกัดและควบคุมทางวินัยที่ฟูโกต์เห็นว่าเป็นเครื่องมือในการจัดระเบียบ หรือสร้างการยอมรับในสังคมวงกว้างว่าเราควรวิพากษ์วิจารณ์อะไร อย่างไร และใครควรเป็นผู้พูดผู้วิจารณ์ หรือกล่าวอีกแง่คือวาทกรรมจะทำหน้าที่แยกแยะชุดประโยคว่าสิ่งใดถูกหรือผิด

ประการที่ 3 ฟูโกต์เห็นว่าชุดวาทกรรมจะสามารถตรึงตัวเองอยู่ได้ในสังคมอย่างชอบธรรม โดยวาทกรรมที่ขึ้นมาเถลิงอำนาจจะผ่านพิธีกรรมบางอย่างให้เกิดความศักดิ์สิทธิ์น่าเชื่อถือ เช่น วาทกรรมในอดีตบางส่วนผ่านพิธีกรรมทางศาสนา หรือบางส่วนผ่านกฎเกณฑ์ความยุติธรรม เพื่อให้ชุดวาทกรรมมีเอกสิทธิ์ บริสุทธิ์ หรือให้ชุดวาทกรรมอื่นหมดข้อกังขาใดๆ และในปัจจุบันชุดวาทกรรมที่มีอำนาจต้องผ่านกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ที่สามารถพิสูจน์ ทดลอง หรือได้รับความยอมรับในการเป็นศาสตร์ ยิ่งกว่านั้นในการสถาปนาความเป็นตัวตนทางวาทกรรมยังมีสังคมเพื่อผลิตหรือคงความศักดิ์สิทธิ์เอาไว้ โดยหากดำเนินอยู่ในวงแคบ เช่น ในกลุ่มผู้เชี่ยวชาญหรือในเฉพาะบางสาขาวิชา ก็ยิ่งทำให้ชุดวาทกรรมมีเอกสิทธิและอำนาจมากยิ่งขึ้น

ผู้ศึกษาจะใช้แนวคิดนี้ในการเผยให้เห็นถึงฐานะการเป็นวาทกรรม(discursivity) ของสิ่งที่เรียกว่า "แรงงานต่างด้าว" การมองคำว่า "แรงงานต่างด้าว"ในฐานะวาทกรรมจะนำไปสู่การพูดถึงประเด็นปัญหาที่ยังมิได้มีการพูดถึงกันอย่างจริงจังนักในแวดวงการศึกษาเรื่องแรงงานต่างด้าว นั่นคือสิ่งที่เรียกว่า "ความเป็นอื่นของแรงงานต่างด้าว"(the migrant worker's otherness) ความเป็นอื่นของแรงงานต่างด้าวนี้เป็นการพูดถึงรายละเอียดและกระบวนการของการสร้างเอกลักษณ์/ตัวตนของสิ่งที่เรียกว่า "แรงงานต่างด้าว" ว่าคือใคร มีความเป็นมาอย่างไร ความหมายของคำว่า "แรงงานต่างด้าว"นี้ถูกสร้างขึ้นมา(socially constructed)ได้อย่างไร ตลอดจนมีการจัด/กำหนดตำแหน่งแห่งที่ให้กับพวกเขาให้อยู่ชายขอบรอบนอกของสังคมไทยอย่างไร

การมองคำว่าแรงงานต่างด้าวในฐานะที่เป็นวาทกรรม เพื่อจะนำไปสู่การพูดถึงสิ่งที่มิได้มีการพูดถึงกัน สิ่งที่พูดไม่ได้หรือคิดไม่ถึง อันเป็นผลมาจากระเบียบกฎเกณฑ์ต่างๆที่วาทกรรมเรื่องแรงงานต่างด้าวกำหนดขึ้น นั่นคือ การมองเรื่องแรงงานต่างด้าวในฐานะที่เป็นวาทกรรมช่วยให้เรามองเห็นและเข้าใจว่าด้วยวิธีการและกระบวนการอะไร ที่ทำให้รัฐราชการไทยหรือบางภาคส่วนต่างๆของสังคมไทย เช่น ภาคธุรกิจ ภาคประชาสังคม มองเรื่องแรงงานต่างด้าวนี้เป็นเพียงเรื่องของ "ผู้หลบหนีเข้าเมืองผิดกฎหมาย" "ผู้เป็นภัยต่อความมั่นคงแห่งชาติของประเทศ" "แรงงานราคาถูก" หรือแม้กระทั่ง "ผู้ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชน" "เหยื่อของกระบวนการค้ามนุษย์" พร้อมทั้งยังเชื่อมั่นว่าและยอมรับต่อไปอีกว่า "การแก้กฎหมาย" หรือ "กลไกทางกฎหมาย" คือ ทางหลุดพ้นจากสภาพที่เกิดขึ้นจากการเป็น"ผู้หลบหนีเข้าเมืองผิดกฎหมาย" "ผู้เป็นภัยต่อความมั่นคงของประเทศ" "แรงงานราคาถูก" หรือแม้กระทั่ง "ผู้ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชน" ดังที่กล่าวมาในข้างต้น

2.1.2 แนวคิดเรื่องกลุ่มคนที่ถูกกดทับไว้ (Subaltern Group) ในอินเดีย

แนวคิดเรื่องกลุ่มคนที่ถูกกดทับไว้ หรือที่เรียกว่า "subaltern group" ถูกกล่าวถึงเป็นครั้งแรกปี 1934 ในข้อเขียนเรื่อง"History of the Subaltern Classes: Methodological Criteria" ของ Antonio Gramsci นักทฤษฎีมาร์กซิสต์ชาวอิตาเลียน ซึ่งให้ภาพ"subaltern group"ว่าเป็นกลุ่มที่อยู่ภายใต้ความสัมพันธ์ที่ซับซ้อนและถูกกดทับอยู่ใต้ชนชั้น ความเป็นท้องถิ่น เป็นราษฎรที่ถูกรัฐหรือชนชั้นผู้ปกครองเพิกเฉย กรัมชี่ใช้ "Subaltern group" เพื่ออธิบายว่าทำไมคนกลุ่มนี้จึงยอมให้ตนถูกครอบงำหรือถูกเอารัดเอาเปรียบแทนที่จะลุกขึ้นมาต่อต้านตามที่ทฤษฎีมาร์กซิสต์มักจะอ้างถึง กรัมชี่เห็นคล้ายกับฟูโกต์ที่ว่าการครอบงำของรัฐนั้น ไม่ได้ขึ้นอยู่เฉพาะกับ "การกดบังคับของรัฐ" เพียงเท่านั้น แต่ยังขึ้นอยู่กับกระบวนการชักจูงของรัฐให้คนกลุ่มนี้เห็นว่าวิธีคิดของคนชั้นผู้ปกครองเท่านั้นคือวิธีคิดแบบปกติและเป็นธรรมชาติ ซึ่งกระบวนการลักษณะนี้เองนำมาสู่การครอบงำเชิงอุดมการณ์แบบเบ็ดเสร็จของรัฐในที่สุด แต่อย่างไรก็ตามแนวคิดนี้กลับไม่ได้ถูกใช้เป็นตัวแบบของ

การวิเคราะห์กระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมแบบมาร์กซิสต์มากนัก เนื่องจากแนวคิดมาร์กซิสต์กระแสหลักนั้นเน้นการวิเคราะห์ความขัดแย้งทางชนชั้น(class) ผ่านความสัมพันธ์ในการผลิต(relation of production)ที่ผ่านกระบวนการทางประวัติศาสตร์มากกว่า (สุริชัย หวันแก้ว ,2546:25-28)

อย่างไรก็ดีแนวคิดในการศึกษาของสำนักนี้ได้รับความสนใจอย่างจริงจังนับตั้งแต่คริสต์ทศวรรษที่ 1980 จากสำนัก Subaltern Studies นำโดยนักวิชาการจากโลกตะวันออก โดยเฉพาะจากประเทศอินเดีย พวกเขาเป็นกลุ่มที่ศึกษาประวัติศาสตร์ของประเทศอินเดียในยุคอาณานิคม เป้าหมายของการศึกษาคือ การรวมกลุ่มเพื่อนำไปสู่การสร้างจิตสำนึกของชาวนาหรือคนระดับล่างให้เป็นอิสระจากการครอบงำทางอุดมการณ์ของชนชั้นนำ มีการจัดสัมมนาและพิมพ์หนังสือชุด "Subaltern Studies: Writing on South Asian History and Society" ออกมา 7 เล่ม พวกเขาเห็นว่าแนวคิดที่อธิบายกลุ่มคนที่ถูกกดทับโดยอิงความคิดเรื่องชนชั้นเป็นหลักนั้น ไม่สามารถครอบคลุมสภาพที่หลากหลายของคนที่ถูกกดทับได้ เนื่องจากพวกเขายังไม่ได้เป็นกลุ่มที่กลมกลืนเป็นเนื้อเดียวกัน

การที่นักวิชาการกลุ่มนี้ยกระดับการศึกษาที่เรียกว่า Subaltern studies นี้ขึ้นมา ก็เนื่องจากคำถามที่กยาตรี จักรวที สปีวัค(Gayatri Chakravorty Spivak) นักวิชาการด้านวิจารณ์วรรณกรรมชาวอินเดีย เห็นว่าการศึกษาเรื่อง subaltern studies นั้นคือการศึกษาถึงกลไกของการก่อรูปความเป็นอื่นขึ้นมา(the mechanical of the constitution of the Other) วิธีการนี้น่าจะดีกว่าวิธีการที่ย้อนไปค้นหาถึงความจริงแท้(authenticity) ของกลุ่มคนที่ถูกกดทับต่างๆอย่างแน่นอน สถานภาพของกลุ่ม subaltern มีความเป็นอื่น (the other) ที่ถูกคนกลุ่มอื่นเขียนถึง ถูกพูดถึง ถูกบันทึก ด้วยกลไกต่างๆของสังคมทั้งที่เป็นส่วนของบริบทการปกครอง การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและองค์ความรู้ด้วยแนวทางการศึกษาวิจัยแบบนี้ ไม่เพียงแต่เราจะได้ทำความเข้าใจต่อกลุ่มที่ถูกกดทับไว้เท่านั้น หากแต่ยังทำให้เราเข้าใจว่าสังคมสร้างและใช้อำนาจของวาทกรมในความเป็นเขาเพื่ออะไร สปีวัคได้ตอบคำถามที่เป็นชื่อบทความว่า "กลุ่มคนที่ถูกกดทับไว้นี้สามารถจะพูดได้ไหม?"(Can the subaltern speak?) ไว้ในย่อหน้าสุดท้ายของบทความว่า "พวกที่ถูกกดทับไว้นั้นพูดไม่ได้" ทั้งนี้เพราะ subaltern ไม่รู้ว่าจะพูดถึงตัวเองเช่นไร ในเมื่อพวกเขาเองเป็นผลผลิตด้วยการถูกสร้างตัวตนมากกว่าเป็นผู้ผลิตตัวตน (subject) ของตนเอง ดังนั้นเอกลักษณ์ (identity) ของ subaltern (หากจะมี) จึงมีแต่ความแตกต่าง (difference) มากกว่าที่จะบอกได้ว่าอะไรเป็นเนื้อเดียวกัน (Gayatri Chakravorty Spivak, 1988:271-313)

นอกจากนั้นสปีวัคยังอธิบายให้กระจ่างขึ้นว่า การที่กลุ่ม subaltern โดยเฉพาะกลุ่มผู้หญิง เช่น ผู้หญิงเบงกาลีซึ่งเป็นหญิงพื้นเมืองของประเทศอินเดีย ทำไมพวกเธอถึงไม่สามารถพูดได้นั้น เป็นเพราะกระบวนการในการที่จะพยายามแสดงตัวตนของพวกเธอไม่สมบูรณ์ สิ่งที่พวกเธอพยายามจะพูดมันอยู่นอกเหนือกระบวนการรับรู้หรือช่องทางการสื่อสารในระบบที่ผู้ชายเป็นใหญ่

ซึ่งระบบนี้ไม่สามารถที่จะเข้าใจหรือสนับสนุนการพูดของผู้หญิงกลุ่มนี้ได้ สปีวัคยืนยันว่าสิ่งที่ subaltern พูดไม่ได้ มันไม่ใช่สิ่งที่เธอพูดไม่ได้ แต่การพูดของเธอมันมีกระบวนการสื่อสารไม่ครบถ้วนระหว่างคนพูดกับคนฟัง subaltern พูดในชุดของภาษาที่แตกต่างจากความรับรู้ของคนในสังคม ซึ่งทำให้กระบวนการสื่อสารไม่ครบถ้วนและเป็นไปตามลำดับความเข้าใจ ในบริบทของแนวคิดหลังอาณานิคม ทุกสิ่งทุกอย่างที่ถูกจำกัดหรือไม่สามารถจะเข้าถึงวัฒนธรรมแบบจักรวรรดินิยม คือ Subaltern (http://www.postcolonialweb.org/poldiscourse/spivak /spivak2.html)

เมื่อนำแนวคิดเรื่อง "subaltern group" มาเชื่อมโยงกับการศึกษาเรื่องกลุ่มแรงงานข้ามชาติระดับล่างที่มาจากประเทศพม่าในสังคมไทย จะพบว่าคนกลุ่มนี้เป็นส่วนหนึ่งของสังคมไทย แต่มันมีกระบวนการบางอย่างที่ทำให้ผู้คนในสังคมโดยเฉพาะชนชั้นกลางรู้สึกว่าพวกเขาเป็น "คนอื่น" ของสังคม กล่าวคือ ในด้านหนึ่งเรารู้สึกว่าพวกเขาเป็นเพียงแรงงานราคาถูกในระบบเศรษฐกิจ แต่อีกลักษณะหนึ่งพวกเขาก็กลายเป็นตัวบ่อนเซาะความมั่นคงแห่งชาติ เป็นอาชญากรรมที่น่าหวาดกลัว ภาพสองด้านเหล่านี้เองกลายเป็นภาพที่ถูกนำเสนอถึงตัวตนของพวกเขาทั้งหมด ซึ่งทำให้ภาพแห่งความเป็นมนุษย์ที่มีศักดิ์ศรีได้ถูกลบเลือนหรือทำให้หายไป และด้วยการถูกมองจากสังคมเช่นนี้ทำให้พวกเขาเองยิ่งไม่สามารถที่จะเปล่งเสียง/โต้ตอบบอกได้ว่า "เรามิได้เป็นอย่างนั้นทั้งหมด" แม้ว่าวันนี้เองจะมีนักพัฒนา/นักวิชาการออกมาให้ความรู้/ความคิดเห็นเกี่ยวกับพวกเขามากมาย ซึ่งเป็นการดีที่เสียงของพวกเขาจะได้รับฟัง แต่กลับกลายเป็นว่า "เสียงของพวกเขา" กลับถูกทำให้หายไปมากยิ่งขึ้นเพราะการถูกพูดแทนหรือพูดในฐานะของนักพัฒนา/นักวิชาการ การศึกษาครั้งนี้จะดูว่ามีกระบวนการใดที่ทำให้พวกเขากลายเป็น subaltern และความเป็น subaltern ของพวกเขาได้สะท้อนถึงปรากฏการณ์ใดบ้างในสังคมไทย

คำถามที่ว่า 'แรงงานข้ามชาติคือใคร' หรือ 'แรงงานข้ามชาติมีวิถีชีวิตเช่นไร' และ'ชะตากรรมของพวกเขาเกี่ยวข้องอะไรกับชะตากรรมของสังคมโดยรวม' ล้วนเป็นคำถามที่มีความสำคัญ แต่ที่สำคัญเหนือกว่านั้นก็คือ 'พวกเขาและเธอถูกทำให้กลายเป็นคนชายขอบได้อย่างไร'

ในสภาพการณ์แห่งโลกาภิวัตน์ในปัจจุบัน การกลายเป็นคนชายขอบมิใช่เรื่องไกลตัวอีกต่อไปแล้ว ทุกวันเรามีชีวิตอยู่ท่ามกลางการพูด การคิดและการเขียนถึงเรื่องนี้ ซึ่งมีส่วนสำคัญในการก่อรูปจิตสำนึกของเราเกี่ยวกับคนชายขอบเสมอ เราทุกคนเป็นได้ทั้งผู้กระทำในเรื่องนี้ และอาจกลายเป็นเหยื่อของการกระทำนั้นด้วยก็ได้ กล่าวคือ ในด้านหนึ่งเราต่างก็เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการสร้างคนชายขอบไม่ทางตรงก็ทางอ้อม แต่ในอีกด้านหนึ่งนั้นการพัฒนาและอุตสาหกรรมของยุคสมัยปัจจุบันก็มี 'ภาวะความเสี่ยงภัย' (risk) และมีความไม่แน่นอนสูงด้วย กระทั่ง 'ตัวเราเอง' อาจกลายเป็นคนชายขอบได้ทุกเมื่อโดยไม่ทันรู้เนื้อรู้ตัว อีกทั้งนับวันยิ่งจะเป็นที่ตระหนักรู้กันมากขึ้นว่า สังคมไทยนั้นประกอบไปด้วยกลุ่มคนที่หลากหลาย ทั้งชนชั้น เชื้อชาติ

ศาสนา วัฒนธรรม วิถีชีวิตความเป็นอยู่ ตลอดจนสภาพปัญหาที่เผชิญ ไม่ว่าจะชอบหรือไม่ก็ตาม ไม่ว่าอยากจะรับรู้หรือไม่ก็ตาม โลกแห่งการสื่อสารสมัยใหม่มีการเสกสรรปั้นแต่งความเป็นชายขอบหรือความเป็นคนอื่นให้เกิดขึ้นได้ทุกขณะ และเราก็ยังคงมีชีวิตอยู่ท่ามกลางสภาวการณ์แห่งความไม่แน่นอนจากการพัฒนาเหล่านั้นอยู่ดี (เชษฐา พวงหัตถ์ ,2549)

ในยุคสมัยปัจจุบันเราอาจกล่าวได้ว่าตัวที่เคยเป็นทางเลือกในอดีตในการแก้ไขปัญหาความสัมพันธ์ในสังคมอย่าง เช่นการหันหลังให้การตลอดกาล หรือใช้วิธีการกำจัดอีกฝ่ายหนึ่งให้สิ้นซากไปนั้นเป็นหนทางตันหรือปิดประตูตายไปแล้ว สิ่งสำคัญก็คือทำอย่างไรผู้คนที่มีความแตกต่างกันจะอยู่ร่วมกันได้อย่างร่วมทุกข์ร่วมสุขกันมากขึ้น เพราะมักมีปรากฏการณ์ที่คนต่างกลุ่มกัน มีความแตกต่างกันอยู่ด้วยกันท่ามกลางความรังเกียจเดียดฉันท์ ซึ่งไม่เพียงหาทางผลักไสความแตกต่างทั้งหลายไปให้พ้นหูพ้นตา แต่การกระทำเช่นนั้นกลับจะเป็นการสร้างเงื่อนไขให้แก่การใช้ความรุนแรงทางสัญลักษณ์ สุดท้ายก็นำพาสังคมไปสู่การเผชิญหน้า และเป็นเงื่อนไขของการใช้ความรุนแรงทั้งทางตรงและทางอ้อมดังที่เป็นมา

คุณค่าจากการศึกษาครั้งนี้จึงน่าจะอยู่ที่การมีส่วนสร้างความเข้าใจต่อ"คนอื่น" รวมทั้งซาบซึ้งในคุณค่า 'ความเป็นคนอื่น' ของผู้คนเหล่านั้น ก็จะเป็นหนทางที่ช่วยเพิ่มความเข้าใจของสาธารณะ ช่วยลดทอนความรุนแรงทางวัฒนธรรมและความรุนแรงในวิถีทางการพัฒนาลงได้

2.1.3 แนวคิดเรื่องปฏิบัติการทางสังคม (Practices) ของปิแยร์ บูร์ดิเยอ (Pierre Bourdieu)

เครื่องมือวิเคราะห์ของบูร์ดิเยอที่สำคัญนั้นมี 5 ประการ(วินัย บุญลือ,2545) คือ อาณาบริเวณหรือปริมณฑล(field) ,ทุน(capital),ฮาบีทัส(habitus) ,ปัจเจกผู้กระทำการ(agent) และปฏิบัติการ(practice)

อาณาบริเวณ(field) เป็นเครือข่ายความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล/ปัจเจกกับสถาบัน มโนทัศน์เรื่องอาณาบริเวณนี้มีความสำคัญยิ่งเพราะเป็นการอำนวยพื้นที่ให้เกิดปฏิบัติการภายใต้ตรรกชุดหนึ่งของมัน อาณาบริเวณนี้เป็นเขตแดนของการต่อสู้ เป็นปริมณฑลของการแข่งขันแย่งชิงทรัพยากรหรือแม้กระทั่งเป็นแหล่งของการต่อสู้เพื่อการยึดพื้นที่ ขยายขอบเขตอำนาจเหนือพื้นที่นั้นด้วย ตามที่บูร์ดิเยอใช้คำอุปมาในการอธิบายถึงอาณาบริเวณว่าเป็นสนามของการเล่นเกม(field as the playing field) การแข่งขันกันนั้นไม่เพียงเพื่อเอาชนะคู่ตรงข้ามเท่านั้น แต่เพื่อจะครองกฎ/ออกกฎในการควบคุมการแข่งขัน ควบคุมผู้เล่น ครองเกมส์การแข่งขันและการขยายพื้นที่ของการแข่งขันออกไป เช่น ในอาณาบริเวณของพื้นที่กฎหมายที่มีความขัดแย้งระหว่างแรงงานข้ามชาติกับ

เจ้าหน้าที่ตำรวจ ผู้อ้างความชอบธรรมด้านการปฏิบัติตามกฎหมายเป็นหลักนั้น จำเป็นที่จะต้องตั้งคำถามว่าใครมีอำนาจในการตัดสินหรือมีสิทธิในการปฏิบัติที่ชอบธรรมกว่ากัน

ทุน(capital) นอกจากทุนที่ได้รับการยอมรับจากสังคมไม่ว่าเงินตรา อำนาจ บารมีแล้ว อาณาบริเวณแต่ละประเภทก็จะมีทุนเฉพาะตนอีกด้วย เช่น ในอาณาบริเวณของศิลปะ คุณค่าของงานศิลปะนั้นปฏิเสธมาตรวัดคุณค่าของสังคมโดยรวม ศิลปินที่โด่งดังอาจจะเป็นผู้ที่ยากจน บูร์ดิเยอได้แยกประเภทของทุนออกเป็นหลายประการ เช่น ทุนทางเศรษฐกิจ ทุนสังคม และทุนวัฒนธรรม ทุนทางเศรษฐกิจคือทรัพย์สินเงินทองหรือทรัพย์สมบัติ ทุนทางสังคมก็เป็นฐานะตำแหน่งหรือเครือข่ายทางสังคม ส่วนทุนทางวัฒนธรรมเป็นศักยภาพในการกระทำ เป็นความรู้ที่สะสมอยู่ในตน(innate knowledge) ภายในอาณาบริเวณหนึ่งๆนั้น คนแต่ละคนจะมีกองทุนทางเศรษฐกิจ กองทุนทางสังคม และกองทุนทางวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน ทุนแต่ละประเภทสามารถแปลงรูปข้ามประเภทกันได้ เช่น นาย ก ต้องการที่จะเป็นสมาชิกของเครือข่ายทางสังคมหนึ่ง เขาสามารถได้มาซึ่งการเป็นสมาชิกโดยการสะสมสิ่งที่เป็นสัญลักษณ์ของกลุ่มนั้น เช่น เสื้อผ้า อุปกรณ์ ฯลฯ ซึ่งจะเป็นสิ่งที่กำหนดคุณสมบัติของการเป็นสมาชิกของกลุ่มนั้น

ฮาบีทัส(habitus) คือ ทุนของแต่ละคนที่ได้มาจากการสะสมประสบการณ์ชีวิตของตน ที่แต่ละคนนั้นสืบต่อกันมาโดยผ่านการอบรมในครอบครัวหรือในชุมชนของตน(Domestic transmission of capital) จากหน่วยสังคมพื้นฐานนี้ได้กลายมาเป็นฐานของการพัฒนาค่านิยมและรสนิยมรวมทั้งรูปแบบพฤติกรรมของคนๆนั้นซึ่งจะกลายเป็นฐานของการก่อรูป สิ่งที่บูร์ดิเยอเรียกว่า ฮาบีทัส (Robbins,2000)

ฮาบีทัสเป็นลักษณะเด่นเฉพาะของการแสดงออกภายนอกหรือเป็นทิศทางพัฒนาการของบุคคล ซึ่งพัฒนามาตั้งแต่ยังเป็นเด็กสู่วัยรุ่น ชนชั้นทางสังคมและวัฒนธรรมเองก็เป็นภูมิหลังที่มีอิทธิพลสูงต่อปัจเจกแต่ละคน ระบบฮาบีทัสจึงเป็นความเข้าใจสามัญที่กำหนดมุมมองของเราที่มีต่อโลก สร้างแนวโน้มเพื่อให้เรามองเห็น เข้าใจหรือไม่เข้าใจสิ่งต่างๆและจะเป็นสิ่งที่มีอิทธิพลต่อการตีความหรือปฏิบัติการของปัจเจกแต่ละคน เป็นสิ่งที่สร้างหรือสลักมโนทัศน์ของเรา แต่ก็เป็นสิ่งที่ถูกสร้างที่สามารถเพิ่มเติมเสริมแต่งผ่านการเพิ่มขึ้นหรือลดลงของการสะสมหรือสละทิ้งประสบการณ์ของแต่ละบุคคลนั้นด้วย

ธรรมชาติของฮาบีทัสนั้นมีลักษณะที่คล้ายคลึงกันแม้ไม่สามารถลอกเลียนหรือถอดแบบกันได้ แต่ก็สามารถเทียบเคียงกันกับของคนที่อยู่ในชนชั้นทางสังคมเดียวกันหรือคนที่ร่วมอยู่ในช่วงเวลาเดียวกันได้ เช่น กรณีการฝึกอบรมทางวิชาชีพนั้น นักชีววิทยาอาจจะมองว่าน้ำเป็นที่อยู่อาศัยของปลา แต่ขณะที่ชาวนาก็อาจจะคิดว่าเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการเพาะปลูก เป็นต้น

ปัจเจกผู้กระทำการ(Agent) เป็นผู้ที่ปฏิบัติการอยู่ในอาณาบริเวณ คนที่อยู่ในอาณาบริเวณเดียวกันก็อาจจะมีความคิดคล้ายคลึงกันแต่ไม่เหมือนกันเสียทีเดียว หรืออาจมีกลุ่มทุนที่คล้ายคลึงกันได้ ปฏิสัมพันธ์ของคนในอาณาบริเวณหนึ่งจึงมีบทบาทหลายอย่างซ้อนทับเกี่ยวข้องกัน

สุดท้ายคือมโนทัศน์เรื่อง**ปฏิบัติการ (practices)** ซึ่งเป็นการกระทำ เป็นสิ่งที่เราเลือกทำหรือเป็นสิ่งที่เราทำได้ ซึ่งได้รับอิทธิพลแรงผลักดันภายในอาณาบริเวณหนึ่ง ภายใต้ระบบฮาบีทัสชุดหนึ่งของเรา ดังกรณีการเล่นเกมที่บูร์ดิเยอชอบยกตัวอย่างนั้น ผู้เล่นจะมีทิศทางและความเข้าใจกฎของเกมอยู่ชุดหนึ่งรวมกับความสามารถของเขาที่มีอยู่เพื่อการเล่นเกมในวินาทีของการเล่น ผู้เล่นจะคาดการณ์หรือตอบสนองโดยอัตโนมัติตามสมรรถภาพของฮาบีทัสของเขา ดังนั้นเราสามารถเข้าใจปฏิบัติการได้อย่างถ่องแท้ก็เฉพาะในอาณาบริเวณหนึ่งและจะต้องเห็นหลากหลายตามฮาบีทัสของเขาแต่ละคน หากคนหนึ่งต้องการที่จะเล่นอยู่ในอาณาบริเวณหนึ่งโดยไม่มีระบบฮาบีทัสเป็นตัวนำทางก็จะไม่สามารถมีส่วนร่วมในเกมได้อย่างสมบูรณ์

บูร์ดิเยอมักจะเปรียบเทียบปฏิบัติการทางสังคมว่าเหมือนดังการเล่มเกมชนิดหนึ่ง สนามแข่งขันจึงเป็นพื้นที่/ปริมณฑลที่ปัจเจกแต่ละคนเข้ามาแข่งขันต่อสู้เพื่อจะได้ทรัพยากรที่มีอยู่ ซึ่งต่างต้องรู้ถึงวิธีเล่น(The feel for the games) เพื่อการหลบหลีกหรือครองเกมการแข่งขันเพื่อความเป็นต่อเสมอ ดังนั้นปัจเจกแต่ละคนเข้ามาในสนามการแข่งขันโดยมีเป้าหมายของการแข่งขันซึ่งที่จริงถูกกำหนดโดยสังคมอยู่แล้ว

เพื่อจะสามารถอธิบายปฏิบัติการของปัจเจกว่าเขาเลือกปฏิบัติการอย่างไรในบริบทเฉพาะของปริมณฑลหนึ่งๆนั้น บูร์ดิเยอได้พัฒนามโนทัศน์ที่เรียกว่า ฮาบีทัส โดยพื้นฐานแล้วฮาบีทัสเป็นระบบอุปนิสัยที่เป็นของปัจเจกแต่ละคน แต่ในกรณีที่ลักษณะทางสังคมไม่ซับซ้อนมากนัก ฮาบีทัสก็อาจจะเป็นของกลุ่มได้ เช่น ฮาบีทัสของชนชั้นหนึ่ง ฮาบีทัสนี้ถือได้ว่าเป็นพื้นฐานของพฤติกรรมทางสังคมของปัจเจกแต่ละคน เป็นพื้นฐานของการตีความ การประเมินสถานการณ์ทางสังคม และขณะเดียวกันก็เป็นหลักการในการแสดงออก การกระทำ การปฏิบัติตนต่อสถานการณ์นั้นด้วย (Bourdieu, 1990)

ในหนังสือ The Field of Cultural Production (1993) ซึ่งเป็นสังคมวิทยาว่าด้วยอำนาจทางสัญลักษณ์ที่วัฒนธรรมผลิตขึ้นมาที่บูร์ดิเยอได้ตั้งคำถามว่า "ทำไมโครงสร้างทางสังคมที่จัดลำดับช่วงชั้นทางสังคมผ่านช่วงเวลาต่างๆดำรงอยู่อย่างต่อเนื่องโดยไม่มีการต่อต้านหรือแม้กระทั่งคนที่อยู่ภายใต้การครอบงำนั้นมิได้สำนึก (conscience) ถึงการครอบงำนั้น จึงเป็นที่น่าสนใจว่ากระบวนการทางสังคมมีการทำงานอย่างไรจึงดำรงความแตกต่างเหล่านี้ได้อย่างต่อเนื่อง"

ทั้งนี้เนื่องจากมุมมองของบูร์ดิเยอ ที่มองว่ามนุษย์ใช้ทรัพยากรทางวัฒนธรรมเป็นทุนในการดิ้นรนต่อสู้แข่งขัน เอาชนะ เพื่อผลิตซ้ำความแตกต่างทางชนชั้นโดยมิให้ผู้ถูกครอบงำนั้นรู้สำนึก

โดยผ่านระบบสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรม(symbolic system) ไม่ว่ารสนิยม ความเชื่อ หรือปฏิบัติการทั้งหมดเหล่านี้ ล้วนทำหน้าที่ผลิตซ้ำความแตกต่างทางสังคม(social distinction) ทั้งสิ้น

ถ้ามองจากมุมมองผู้ปฏิบัติ(Agent) ที่เป็นผู้ต่อสู้ดิ้นรนเพื่อความโดดเด่นของตนนั้น พื้นฐานสำคัญของชีวิตมนุษย์ในสังคม คือ ต้องการเป็นที่นับถือของคนอื่น ปรารถนาที่จะเป็นคนที่ได้รับการยอมรับยกยอ คือตนเองต้องแตกต่างอย่างโดดเด่นท่ามกลางผู้คนที่หลากหลาย ต้องการที่จะเป็นเอกในระบบการแบ่งแยก ขีดขั้นความแตกต่างของคน

มิติความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่อยู่ในระบบการแบ่งขั้นทางสังคมไม่ได้แยกต่างหากจากชีวิต แต่อยู่ในทุกมิติของความสัมพันธ์ทางสังคม ดังนั้นเพื่อเข้าใจปรากฏการณ์ทางสังคมโดยทั่วไป จำเป็นต้องคำนึงถึงมิติเชิงอำนาจที่ทำงานอยู่ในระบบสังคมนั้นเสมอ กล่าวคือ ทฤษฎีพื้นฐานของการทำความเข้าใจความเป็นจริงทางสังคมนั้นต้องเป็นทฤษฎีที่เกี่ยวกับอำนาจ

เมื่ออำนาจเป็นพื้นฐานของสังคม การจะใช้อำนาจอย่างสัมฤทธิ์ผลต้องมีความชอบธรรมรองรับ ต้องมีกลไกที่จะสร้างการยอมรับว่าถูกต้องและชอบธรรม ในระบบการผลิตทางวัฒนธรรมก็เช่นกัน การที่ระบบได้แบ่งชั้นความแตกต่างให้ปัจเจกแต่ละคนเข้ามาต่อสู้กันในเวทีชีวิตเพื่อความเป็นเอกของตนในปริมณฑลที่บูร์ดิเยอเรียกว่า Field นั้น เป็นกระบวนการของการสร้างความชอบธรรมให้กับเวทีการต่อสู้ แย่งชิงทรัพยากรแห่งชีวิต เพื่อสะสมทรัพยากรหรือทุนของตน และย้อนกลับไปผลิตซ้ำโครงสร้างที่ดำรงความแตกต่างของตำแหน่งแห่งที่ของชีวิตมนุษย์ในสังคม

บูร์ดิเยอเสนอว่า วัฒนธรรมในฐานะภาพสะท้อนของอำนาจ(Expression of Power) เป็นการพยายามมองหาวิธีการที่โครงสร้างผลิตซ้ำตัวมันเอง คือ พยายามศึกษาว่ามีกฎเกณฑ์อะไรบ้างที่โครงสร้างทำหน้าที่ผลิตซ้ำตนเองผ่านการสร้าง agent ไม่ว่าจะเป็นปัจเจกหรือกลุ่ม โดยกระทำผ่านวิธีคิดชุดหนึ่ง ให้ agent มีรูปแบบปฏิบัติการแบบหนึ่ง และปฏิบัติการนี้เองไปผลิตซ้ำโครงสร้างนั้นอีกทีหนึ่ง กล่าวคือ โครงสร้างผลิตซ้ำตนเองผ่านโดยผ่าน agent ซึ่งมีฮาบีทัสชุดหนึ่งที่แสดงออกโดยปฏิบัติการของ agent จะไปผลิตซ้ำโครงสร้างอีกต่อหนึ่ง

ในระดับปฏิบัติการนั้นจำเป็นต้องค้นหาว่า กลุ่มทางสังคมต่างๆไม่ว่าครอบครัว เครือญาติ ได้สร้างและรักษาตำแหน่งแห่งที่ของตนในปริมณฑลต่างๆเหล่านั้นได้อย่างไร กลุ่มต่างๆมีวิธีการผลิตซ้ำฐานะจุดยืนของตนในพื้นที่นั้นอย่างไร และวัฒนธรรมมีบทบาทอย่างไรในการช่วยรักษาตำแหน่งแห่งที่ของกลุ่มต่างๆเหล่านั้น

ใน The Logic of Practice (1990) บูร์ดิเยอเห็นว่าปฏิบัติการ(Practice) นั้นมีความหมายมากกว่าการกระทำของมนุษย์(Human Action) กล่าวคือ ปฏิบัติการนั้นจะต้องเกิดขึ้นในปริมณฑลทางสังคม(Social Field) ที่ผู้ปฏิบัติ(actor/agent) อยู่ในตำแหน่งแห่งที่ที่กำหนดโดยทุนต่างๆที่ผู้ปฏิบัตินั้นถือครองอยู่และสัมพันธ์กับผู้ปฏิบัติการคนอื่นๆที่อยู่ในสังคมเดียวกัน ดังนั้นโครงสร้าง

ของปริมณฑล(Field) จึงเป็นปริมณฑลของความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ปัจเจกแต่ละคนมีพื้นที่ของตนในปริมณฑลตามจำนวนทั้งทางปริมาณและคุณภาพของทุนทางทรัพยากรที่แต่ละคนถือครองและเข้าถึงได้ และสังคมให้ความชอบธรรมในการถือครองทรัพยากรดังกล่าวด้วย

วิธีมองแบบบูร์ดิเยอนี้สะท้อนให้ผู้ศึกษาต้องสำนึกเสมอว่า การศึกษาทางสังคมนั้นเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ที่ซับซ้อนหลากมิติหลายมุมมอง เช่น ในระดับที่เป็นสหสัมพันธ์ ปฏิสัมพันธ์ พึ่งพิง อิงแอบ เกี่ยวเนื่องเชื่อมโยงกันของปัจเจกและสถาบัน ที่มีพลังผลักดันจากการต่อสู้แย่งชิง กระเสือกกระสน แข่งขันชิงดีชิงเด่น เพื่อจะสามารถควบคุมและมีอำนาจเหนือกันและกัน วิธีมองแบบบูร์ดิเยอเน้นที่การมองปฏิสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มทางสังคมต่างๆนั้น จึงเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการมองและวิเคราะห์ปริมณฑลของอำนาจของรัฐกับตัวแรงงานข้ามชาติ

แนวคิดเรื่อง Practices ของบูร์ดิเยอ สอดคล้องกับแนวคิดเรื่องการเมืองเพื่อแสดงตัวตน (Identity Politic) ซึ่งอธิบายถึงการเคลื่อนไหวที่ปฏิเสธการแบ่งแยกอย่างเด็ดขาดระหว่างสองขั้วที่แตกต่าง คือ ผู้กระทำทางสังคม (agency) และโครงสร้างทางสังคม (structure) ว่าอะไรเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมทางสังคม โดยหันมาศึกษาปฏิสัมพันธ์อันสลับซับซ้อนและไม่อาจแยกขาดจากกันได้ระหว่างตัวกำหนดเชิงปัจเจกหรือโครงสร้าง มาเน้นการศึกษากระบวนการก่อรูปอัตลักษณ์ ซึ่งเป็นขอบเขตที่เลื่อนไหลไม่หยุดนิ่ง เป็นเวทีการต่อรอง หยิบยืม ตีความและการต่อสู้ในกระบวนการนิยามความหมาย ไม่ว่าปัจเจก หรือกลุ่ม เพื่อเป็นการเปิดพื้นที่ให้กับความแตกต่างหลากหลายของกลุ่มคนที่ถูกปิดกั้นโอกาสในสังคม ความเป็นตัวตนเป็นทั้งกระบวนการและพื้นที่ทางสังคม(Social Space) ที่มีปฏิบัติการนิยามความหมายที่หลากหลาย เป็นทั้งผู้นิยามและถูกนิยามในเวลาเดียวกัน

ในกรณีของกระบวนการสร้างตัวตนของแรงงานข้ามชาติระดับล่างที่มาจากประเทศพม่าในพื้นที่กรุงเทพมหานคร ถือเป็นตัวอย่างที่ชัดเจนตัวอย่างหนึ่งถึงการเปิดเผยตนเองจากระดับปัจเจกบุคคลของผู้ซึ่งผ่านความหวาดกลัวมาจากประเทศบ้านเกิดและกลายมาเป็นแรงงานระดับล่างในสังคมไทย มาสู่การคิดตีความการมีคุณค่าในฐานะความเป็นมนุษย์ที่มีศักดิ์ศรีที่สามารถทำประโยชน์และสร้างสรรค์สังคมที่ดีงาม มีการรวมกลุ่มเพื่อทำกิจกรรมข้ามพรมแดนความเป็นชาติพันธุ์ การเรียกร้องสิทธิและโอกาสในฐานะที่เป็นมนุษย์ที่เท่าเทียมกับคนอื่นๆในสังคม โดยปราศจากการแบ่งแยกกีดกันออกจากสังคม กระบวนการเหล่านี้จึงมีความน่าสนใจว่าแรงงานข้ามชาติระดับล่างที่มาจากประเทศพม่าซึ่งเป็นกลุ่มคนที่ถูกกดทับไว้(Subaltern) ในสังคมไทย มีกระบวนการสร้างตัวตนหรืออัตลักษณ์ใหม่ในภาวะที่พวกเขาถูกประทับตราอย่างไร เพื่อโต้ตอบกับภาวะชายขอบที่เกิดขึ้นเหล่านั้น

2.1.4 แนวคิดเรื่องสิทธิมนุษยชน (the Right of Man)

ทุกวันนี้สิทธิมนุษยชนกลายเป็นแนวคิดที่ถูกหยิบอ้างและนำมาใช้ในหลายระดับ ทั้งปัจเจกชน ครอบครัว ชุมชน รัฐ-ชาติ ระหว่างชาติ ทำให้สิทธิมนุษยชนเป็นวาทกรรมที่รู้จักกันทั่วไป ริชาร์ด รอตี้ นักคิดยุคหลังสมัยใหม่ถึงกับตั้งข้อสังเกตว่า ตลอดระยะเวลาสองร้อยปีที่ผ่านมาสิทธิมนุษยชนสามารถสถาปนากลายเป็น "ความเป็นจริงประการหนึ่งของโลก" (fact of the world) (อ้างใน Rein Mullerson, 1997: 34)

หลักหกประการพื้นฐานของสิทธิมนุษยชน (Jonathan M. Mann, 1999: 21-28) ประกอบด้วยหลักการ 6 ประเด็น ดังนี้

(1) ประชาชนทุกคนมีสิทธิของตัวเองเพราะทุกคนล้วนเป็นมนุษย์

(2) สิทธิมนุษยชนเป็นสากล หลักการสิทธิมนุษยชนใช้กับคนทุกคนทั่วโลกได้เหมือนๆกัน ไม่ขึ้นอยู่กับว่าเขาเป็นใครหรืออาศัยอยู่ที่ไหน อย่างไรก็ตามสิทธิมนุษยชนอาจมีรายละเอียดเฉพาะภูมิภาคหรือแต่ละประเทศ ดังนั้นการเคารพและปกป้องหลักการสิทธิมนุษยชนของแต่ละพื้นที่/ประเทศจึงมีระดับที่ต่างกัน เพราะมีพื้นฐานทางวัฒนธรรมหรือภาวะแวดล้อมที่แตกต่างกันออกไปตามสภาพภูมิศาสตร์

(3) ตามหลักการที่ว่า "มนุษย์ทุกคนล้วนมีเสรีภาพ เสมอภาคและมีศักดิ์ศรีติดตัวมาแต่เกิด" สิทธิมนุษยชนจึงปฏิบัติกับทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน ในที่นี้ไม่ได้หมายความว่าจะต้องได้รับการปฏิบัติกับทุกคนเหมือนกัน (treated the same) ทุกประการ แต่สิทธิมนุษยชนปฏิบัติกับทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน (treated equally) และให้"โอกาส"แก่ทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน สิทธิมนุษยชนเคารพความหลากหลายทางวัฒนธรรมและยอมรับความแตกต่างของมนุษย์ ทั้งในด้านเชื้อชาติ สีผิวเพศ ภาษา ศาสนา การเมืองหรือความคิดเห็น ชาติ ทรัพย์สิน ชาติกำเนิด หรือสถานภาพทางสังคม อย่างไรก็ตามด้วยสิทธิและศักดิ์ศรีบุคคลที่แตกต่างเหล่านั้นล้วนเหมือนกัน ฉะนั้นรัฐพึงเคารพและปกป้องสิทธิมนุษยชนแก่ทุกๆคนอย่างเต็มความสามารถแม้ว่าจะมีความแตกต่าง แต่สิทธิมนุษยชนพึงตอบสนองแก่ความต้องการเฉพาะบุคคลซึ่งตกอยู่ในฐานะที่ไม่มีความมั่นคงหรือเป็นบุคคลที่อ่อนแอ เช่น ผู้หญิง เด็ก คนพิการ เชื้อชาติกลุ่มน้อย คนไร้รัฐ หรือนักโทษ เป็นต้น

(4) สิทธิมนุษยชนสนับสนุนสิทธิในระดับปัจเจกชนเป็นเบื้องแรก สิทธิมนุษยชนมุ่งเน้นความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับปัจเจกชนโดยตรง มนุษย์ทุกคนต้องได้รับการปกป้องคุ้มครองสิทธิของตนจากสังคมหรือรัฐบาล สิทธินั้นมิได้เป็นผลจากอภิสิทธิ์หรือการเลือกที่รักมักที่ชัง สังคมและรัฐบาลมีพันธกิจที่จะสนับสนุนความเป็นไปได้ของสิทธิมนุษยชนให้เป็นจริง

(5) สิทธิมนุษยชนห่อหุ้มด้วยหลักการพื้นฐานของมนุษยภาพ (humanity) สิทธิบางประการ เช่น สิทธิในชีวิต (the right to life) เสรีภาพจากความเป็นทาส เสรีภาพที่จะไม่ถูกทรมาน เป็นสิ่งที่มิอาจละเมิดได้ไม่ว่ากรณีใดๆก็ตาม อย่างไรก็ตามกฎบัตรสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศก็ได้บัญญัติ

อนุญาตยกเว้นที่จะเข้าไปแทรกแซงสิทธิของปัจเจกชนได้ในกรณีที่จำเป็นหรือฉุกเฉินเท่านั้น เช่นในภาวะสงครามหรือการเกิดโรคระบาด รัฐสามารถย่อหย่อน (derogation) ต่อหลักการสิทธิมนุษยชนเป็นกรณีเฉพาะได้

(6) การส่งเสริมและปกป้องสิทธิมนุษยชนไม่สามารถผูกติดอยู่ภายใต้พรมแดนของรัฐ-ชาติได้ ชาติทุกชาติต้องรับผิดชอบในการส่งเสริมและเคารพสิทธิมนุษยชน ปัจเจกชน ชาติชุมชน หรือรัฐต้องมีความรับผิดชอบที่จะสนับสนุนและให้ความสำคัญกับสิทธิมนุษยชนข้ามพรมแดนในทุกๆที่และทุกๆเวลา

สิทธิมนุษยชนสามารถแบ่งออกเป็นสองประเภทใหญ่ๆ คือ

1.สิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง

2. สิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม

สิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ได้แก่ สิทธิในชีวิต อิสรภาพ ความปลอดภัยส่วนบุคคล เสรีภาพในการชุมนุม และสิทธิที่จะไม่ถูกทรมานหรือถูกกระทำอย่างโหดร้ายทารุณ ถูกกระทำเยี่ยงสิ่งที่ไม่ใช่มนุษย์ได้รับการปฏิบัติหรือถูกลงโทษอย่างต่ำทราม ถูกกักขังหน่วงเหนี่ยว จับกุมอย่างไร้เหตุผล

สิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ได้แก่สิทธิในการที่จะมีมาตรฐานขั้นสูงสุดด้านสุขภาพ การทำงาน มีความปลอดภัยทางสังคม ได้รับอาหารที่พอเพียง สิทธิในการมีเครื่องนุ่งห่ม ที่พักพิงอาศัย สิทธิในการศึกษา และสิทธิที่จะได้รับประโยชน์จากความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์

สิทธิทั้งสองประการข้างต้น มีการบัญญัติเป็นกฎบัตรที่ชาติต่างๆซึ่งลงนามต้องให้การเคารพและปฏิบัติ อย่างไรก็ตามในช่วงหลังได้มีการขยับขยายแนวความคิดเรื่องสิทธิในแนวทางที่สามขึ้นมา เรียกว่า สิทธิในความสมานฉันท์ (solidarity rights) ซึ่งยังไม่ได้มีการยอมรับในฐานะบทบัญญัติที่สามารถบังคับได้ในระดับนานาชาติ แต่เป็นแนวคิดในการเกื้อหนุนจุนเจือกันและกันมุ่งหวังผลักดันให้เกิดการปรับเปลี่ยนการกระจายทรัพยากรอย่างไม่เท่าเทียม และตอบสนองต่อการเยียวยาความทุกข์ยากของมนุษยชาติทั้งมวล สิทธิในการเกื้อหนุนจุนเจือกันและกันนี้ได้แก่ สิทธิในการพัฒนา สิทธิในสันติภาพ สิทธิที่จะได้ประโยชน์จากมรดกร่วมของมนุษยชาติอย่างเท่าเทียมกัน และสิทธิที่จะปกป้องมนุษย์จากมลภาวะทางธรรมชาติแวดล้อม

ผู้ศึกษาเลือกใช้แนวคิดสิทธิมนุษยชน มาอธิบายถึงกระบวนการการเรียนรู้เรื่องสิทธิของแรงงานข้ามชาติระดับล่าง ที่มองว่าการเรียนรู้เป็นปฏิบัติการเชิงพื้นที่ประการหนึ่ง ที่จะสามารถสร้างให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสังคมไปสู่พื้นที่อุดมคติ (utopia) เป็นพื้นที่ที่อยู่นอกพื้นที่ของทุนนิยมตลาดเสรี บริโภคนิยม เพราะสิทธิมนุษยชนมุ่งเน้นการสร้างพื้นที่ของการอยู่ร่วมกันระหว่างผู้คนที่

แตกต่างกันในสังคมอย่างเกื้อกูลเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และคุ้มครองสิทธิอันพึงมีพึงได้ของมนุษย์ มิได้มองโลกในแง่ของการแก่งแย่งชิงดี หรือเป็นโลกที่ผู้แข็งแรงเท่านั้นจะสามารถอยู่รอดได้

2.1.5 แนวคิดเรื่องพื้นที่ทางสังคมข้ามพรมแดน (Transnationalism)

Nina Glick Schiller (Glick Schiller and Fouron 1999:343-344) เห็นว่าโลกานุวัตรและสนามสังคมข้ามพรมแดน คือ กระบวนการไหลของทุน แนวคิด และวัตถุวัฒนธรรมข้ามพรมแดนรัฐ-ชาติ แต่โลกานุวัตรกับสนามสังคมข้ามพรมแดนมีความแตกต่างกันตรงที่โลกานุวัตรเป็นการไหลในระดับโลก แต่สนามสังคมข้ามพรมแดน คือ การไหลข้ามพรมแดนรัฐ-ชาติจำนวนที่จำกัดกว่าโลกานุวัตร และตัวกระทำในสนามสังคมข้ามพรมแดนนั้น เป็นตัวกระทำที่ไม่ใช่รัฐ (non-state actors)

แนวคิดสนามสังคมข้ามพรมแดน เริ่มพัฒนามาในช่วงปลายทศวรรษที่ 1980 และต้นทศวรรษที่ 1990 นักวิชาการที่มีบทบาทหลักในด้านนี้ คือ นักมานุษยวิทยาชาวยิวจากรัสเซียนาม นินา กลิค ชิลเลอร์ แนวคิดสนามสังคมข้ามพรมแดนนี้เป็นแนวคิดที่เธอเสนอขึ้นมาเพื่ออธิบายปรากฏการณ์ที่ต่างไปจากอดีตของกลุ่มผู้อพยพ ดังที่เธอกล่าวไว้อย่างชัดเจนว่า "เรานิยามสนามสังคมข้ามพรมแดน(transnationalism) ในฐานะที่หมายถึง กระบวนการที่ผู้อพยพข้ามพรมแดนสร้างและรักษาสายใยความสัมพันธ์ที่สลับซับซ้อน ทั้งทางด้านสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง ที่เชื่อมสังคมที่คนเหล่านี้ถือกำเนิดและสังคมที่พวกเขาพักพิงเข้าด้วยกัน เราเรียกกระบวนการนี้ว่า ชีวิต/สนามทางสังคมข้ามพรมแดน เพื่อย้ำให้เห็นว่าผู้อพยพในปัจจุบันได้สร้างสนามทางสังคมที่ตัด ก้าวข้ามและแทรกผ่านพรมแดนทางด้านภูมิศาสตร์ วัฒนธรรม และการเมือง"(Basch , Glick Schiller , and Blanc 1994:7)

อย่างไรก็ดีจนถึงปัจจุบันนักคิดนักวิชาการที่มีบทบาทสำคัญในการศึกษาสนามสังคมข้ามพรมแดน มีด้วยกัน 3 คน คือ นินา กลิค ชิลเลอร์ ,อลีแจนโดร ปอร์เตส และโทมัส เฟรสต์ คนที่แยกสนามสังคมข้ามพรมแดนกับคนพลัดถิ่นออกจากกันได้ชัดเจนที่สุด คือ โทมัส เฟรสต์ ในบทความชิ้นสำคัญชื่อ "Transnationalization in International Migration :Implications for the Study of Citizenship and Culture" (Faist 2000) เฟรสต์ใช้คำว่า "พื้นที่ทางสังคมข้ามพรมแดน" หรือ "transnational social space" แทนสนามสังคมข้ามพรมแดน โดยเขาให้ความหมายของพื้นที่ทางสังคมข้ามพรมแดนว่าหมายถึง "สายสัมพันธ์ที่มั่นคงและต่อเนื่องของบุคคล ของเครือข่ายและขององค์กร ที่ข้ามพรมแดนประเทศหลายประเทศ โดยสายสัมพันธ์นั้นมีตั้งแต่สายสัมพันธ์ที่มีความเข้มข้นต่ำไปจนถึงสายสัมพันธ์ที่มีความเข้มข้นสูงที่ปรากฏในรูปของสถาบัน โดยสายสัมพันธ์นี้ เรามิได้หมายถึงเพียงการติดต่อชั่วครั้งคราวระหว่างผู้อพยพในต่างแดนกับญาติมิตรที่อยู่ในประเทศ

มาตุภูมิ กล่าวโดยสรุปแล้ว พื้นที่ทางสังคมข้ามพรมแดน อาจจำแนกได้ด้วยความเข้มข้นของสายสัมพันธ์ข้ามพรมแดน ทั้งในรูปของสถาบันที่ไม่เป็นทางการและเป็นทางการ" (Faist 2000 :189-190)

เฟรสต์แบ่งสังคมหรือสายสัมพันธ์ข้ามพรมแดนเป็น 3 ประเภท คือ พื้นที่ทางสังคมข้ามพรมแดนของกลุ่มเครือญาติ พื้นที่ทางสังคมข้ามพรมแดนด้านการแลกเปลี่ยน และชุมชนข้ามพรมแดน โดยเฟรสต์ใช้กลไกการผนวกรวม(mechanism of integration) ทางสังคมเป็นเกณฑ์แบ่ง กล่าวคือ ประเภทแรก มีกลไกการผนวกรวมที่สำคัญ คือ ความสัมพันธ์ต่างตอบแทนกันและกัน (reciprocity) ซึ่งเฟรสต์หมายถึงสายสัมพันธ์ที่มั่นคงแน่นแฟ้นภายในครอบครัวและเครือญาติ ที่ถักทอข้ามพรมแดนประเทศบ้านเกิดกับประเทศที่รองรับการอพยพ สายสัมพันธ์ที่สำคัญในกรณีนี้ก็คือสายสัมพันธ์ที่เกิดจากผลพวงของเงินส่งกลับ(remittance) เพื่อให้ครอบครัวและเครือญาติดำเนินกิจกรรมต่างๆในชุมชนบ้านเกิด นับตั้งแต่การซื้อเครื่องประดับบ้าน สร้างบ้านไปจนถึงการลงทุนทางธุรกิจ

พื้นที่ทางสังคมข้ามพรมแดนประเภทที่สอง มีกลไกการผนวกรวมที่สำคัญคือ กลไกการแลกเปลี่ยน(exchange) เช่น การแลกเปลี่ยนของสินค้า การหมุนเวียนของผู้คนและข้อมูลข่าวสารข้ามพรมแดนรัฐ-ชาติ ตัวอย่างที่เด่นชัดก็คือ พื้นที่ทางสังคมข้ามพรมแดนที่สร้างขึ้นโดยนักธุรกิจสัญจรชาวจีน (astronaut Chinese businessmen) ผู้ซึ่งดำรงชีวิตสองชีวิตในเวลาเดียวกัน เฟรสต์ยืมคำนี้มาจาก อลีแจนโดร ปอร์เตส(Alejandro Portes) นักสังคมวิทยาผู้ซึ่งมีบทบาทอย่างสำคัญในการศึกษาสนามสังคมข้ามพรมแดน ปอร์เตสได้ให้ความหมายสนามสังคมข้ามพรมแดนไว้ว่า "สังคมข้ามพรมแดน ประกอบด้วยผู้คนที่ดำรงชีวิตสองชีวิต กล่าวคือ พูดจาสองภาษา มีบ้านอยู่ในสองประเทศ และดำรงชีพด้ยการพบปะสื่อสารข้ามพรมแดนประเทศอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ โดยกิจกรรมการพบปะ กระทำหรือสื่อสารนั้นอาจเป็นองค์รวมที่หลากหลายของกิจกรรมทางเศรษฐกิจ สังคม หรือการเมืองก็ได้" (Portes et al. 1999:217) กล่าวคือ นักธุรกิจเหล่านี้อาจมีธุรกิจในฮ่องกง แต่มีบ้านในลอสแจอรีสหรือนิวยอร์ค หรือโตรอนโต ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ด้านการศึกษาของบุตรหลาน หรือเป็นแหล่งหลบภัยเมื่อเกิดความยุ่งยากทางการเมืองในบ้านเกิดของตน นักธุรกิจ/ภรรยาของนักธุรกิจเหล่านี้จำต้องเคลื่อนที่ข้ามพรมแดนอย่างสม่ำเสมอ ทั้งการเคลื่อนในรูปของร่างกาย(การเดินทาง)และการติดต่อสื่อสาร ทั้งในด้านส่วนตัวและธุรกิจ

พื้นที่ทางสังคมประเภทที่สาม มีกลไกการเชื่อมผนวกรวมที่สำคัญคือ ความมีสมานฉันท์ของชุมชน(communal solidarity) พื้นที่ทางสังคมข้ามพรมแดนประเภทนี้ เป็นพื้นที่ที่สายสัมพันธ์ถูกทักขึ้นอย่างเข้มข้นและปรากฏในรูปของความสัมพันธ์ในระดับชุมชน ชุมชนข้ามพรมแดนนี้ เฟรสต์เห็นว่าเกิดขึ้นในหลายระดับ แต่รูปแบบที่พื้นฐานที่สุดและพบมากที่สุดคือ ชุมชนระดับ

หมู่บ้านที่เชื่อมสัมพันธ์กันข้ามพรมแดน ดังจะเห็นได้จากชุมชนข้ามพรมแดนระหว่างสหรัฐอเมริกากับเม็กซิโก และชุมชนที่ถักทอระหว่างชุมชนในต่างแดนกับชุมชนบ้านเกิดของคนพลัดถิ่น (diasporic communities) อย่างชุมชนพลัดถิ่นของชาวยิว อาเมเนี่ยน อัฟริกัน-อเมริกันและปาเลสติเนี่ยน เป็นต้น โดยสายสัมพันธ์หรือกิจกรรมที่ถักทอระหว่างชุมชนเหล่านี้ อาจจะปรากฏทั้งในรูปความสัมพันธ์ด้านเศรษฐกิจ การเมือง และสังคมวัฒนธรรมก็ได้

จากการจำแนกข้างต้น จะเห็นได้ว่าเฟรสต์ให้ความหมายของคนพลัดถิ่นกับพื้นที่ทางสังคมข้ามพรมแดนในฐานะที่หมายถึงกิจกรรมที่ถักทอข้ามพรมแดน แต่พื้นที่ทางสังคมข้ามพรมแดนกินความกว้างกว่าคนพลัดถิ่น เพราะสนามสังคมข้ามพรมแดนรวมเอาเครือข่ายทางสังคมข้ามพรมแดนของเครือญาติและเครือข่ายการแลกเปลี่ยน/กิจกรรมทางธุรกิจเข้าไว้ด้วย ส่วนคนพลัดถิ่นก็คือ ชุมชนข้ามพรมแดน ซึ่งหมายถึงสายสัมพันธ์ข้ามพรมแดนในระดับชุมชน

ผู้ศึกษาจะใช้แนวคิดนี้ในการวิเคราะห์ถึงเครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคมของแรงงานข้ามชาติจากประเทศพม่าระหว่างชีวิตในประเทศไทยกับชีวิตที่ประเทศพม่าว่าเกี่ยวเนื่อง เกี่ยวโยง และสัมพันธ์กันในลักษณะใดบ้าง ทั้งทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรม และความสัมพันธ์ลักษณะดังกล่าวนั้น โดยเฉพาะความสัมพันธ์ข้ามพรมแดนส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตหรือการเปลี่ยนแปลงชีวิตอย่างไร

2.1.6 แนวคิดเรื่องประชาธิปไตยข้ามพรมแดน(Democracy without borders) ของอรชุน อัปปาดูรัย (Arjun Appadurai)

โลกาภิวัตน์เป็นมโนทัศน์ที่ได้รับความสนใจอย่างกว้างขวางจากวงวิชาการตะวันตกนับแต่ทศวรรษ 1990 เป็นต้นมา อัปปาดูรัยดูเหมือนจะเป็นนักมานุษยวิทยาคนแรกๆที่สนใจประเด็นโลกาภิวัตน์ ในบทความ "Globalization and the research imagination" อัปปาดูรัยได้ตั้งข้อสังเกตว่า โลกาภิวัตน์อาจจะนิยามได้หลายแบบ เช่น หมายถึงทุนที่ปฏิบัติการในระดับโลกที่วางอยู่บนตรรกะใหม่ของจักรวรรดิ ตรรกะใหม่ของการค้าและการครอบงำส่วนอื่นของโลกในด้านการเมือง หรือโลกาภิวัตน์คือปฏิบัติการของทุนระดับโลกในยุคที่อำนาจอธิปไตยเหนือดินแดนของรัฐ-ชาติตกอยู่ในภาวะวิกฤต อย่างไรก็ตามในบทความชิ้นโด่งดัง "Disjuncture and difference in the global cultural economy" ที่พิมพ์พร้อมกันในวารสาร Public Cultural และ Theory, Culture and Society เมื่อปี 1990 และนำมาปรับแก้พิมพ์เป็นบทที่สองและเป็นฐานทฤษฎีของ Modernity at Large อัปปาดูรัยได้ให้ความหมายของโลกาภิวัตน์จากสองมิติ คือ มิติของวัตถุและมิติของจินตนาการ (imagination)

โลกาภิวัตน์ในมิติของวัตถุ หมายถึง การไหลและเคลื่อนย้ายข้ามพรมแดนรัฐ-ชาติในระดับโลกของวัตถุรูปธรรมและนามธรรม คือ ผู้คน สื่อ เทคโนโลยี อุดมการณ์ และทุน แต่การไหลและ

เคลื่อนย้ายของวัตถุเหล่านี้มิได้เกิดขึ้นพร้อมกัน เบนเข้าหากันและข้ามพื้นที่อย่างสม่ำเสมอ หากแต่ไหลและเคลื่อนย้ายต่างระดับความเร็ว ต่างแกน ต่างจุดเริ่มต้น ต่างปลายทาง และสัมพันธ์ในระดับที่ต่างกันกับโครงสร้างทางสถาบันที่แตกต่างกันในภูมิภาค ประเทศและสังคม โลกาภิวัตน์หรือโลกที่วัตถุอยู่ในภาวะเคลื่อนย้าย จึงมิใช่โลกของความเป็นหนึ่งเดียวและกลมกลืน แต่เป็นโลกที่ผนึกแน่นด้วยภาวะไม่เท่าเทียม โลกที่ความสัมพันธ์ไม่สวมทับกันสนิท(disjuncture) โลกแห่งความสับวุ่นวาย(chaos) และโลกที่สลับซับซ้อน(complexity) (Arjun Appadurai, 1996:47)

สำหรับอัปปาดูรัยแล้ว การไหลและการเคลื่อนย้ายของวัตถุข้ามพรมแดนมิใช่สิ่งใหม่ในประวัติศาสตร์สังคมมนุษย์ และจินตนาการของผู้คนเกี่ยวกับสรรพสิ่งมิใช่ประเด็นใหม่เช่นกัน อย่างไรก็ตามเขาเห็นว่าโลกาภิวัตน์ที่เกิดขึ้นช่วงครึ่งหลังศตวรรษที่ 20 เกิดจากเงื่อนไขที่ภาพลักษณ์ในภาวะเคลื่อนย้ายและแปลงรูปได้มาปะทะหรือบรรจบกับผู้คนที่อยู่ในภาวะเคลื่อนย้าย แล้วก่อรูปของจินตนาการใหม่ ที่ฝังลึกในวิถีชีวิตประจำวันของผู้คนโดยจินตนาการใหม่มิใช่จินตนาการที่เพ้อฝัน ฟุ้งซ่าน หลีกหลบความจริง หากแต่เป็นจินตนาการที่มีบทบาทสำคัญต่อการกำหนดสนามปฏิบัติการทางสังคมของผู้คนหรือเป็น "จินตนาการในฐานะที่เป็นปฏิบัติการทางสังคม"(the imagination as a social practice) (Arjun Appadurai, 1996:31)

จินตนาการใหม่ที่เกิดจากการบรรจบกันของคนที่อยู่ในภาวะเคลื่อนย้าย(moving people) และภาพลักษณ์ที่กำลังเคลื่อนย้าย(moving images) คือ จินตนาการที่ขยายใหญ่ ข้ามพรมแดนและเชื่อมท้องถิ่นระยะไกล เป็นจินตนาการการเป็นเครือญาติ/ชุมชน/ท้องถิ่นที่ขยายใหญ่ตัดข้ามท้องถิ่นเดิม ภูมิภาคและพรมแดนรัฐ-ชาติตามการเคลื่อนย้ายระยะไกลของผู้คน และส่งผลให้เกิดสนามความสัมพันธ์ทางสังคมใหม่ที่ขยายใหญ่เป็นสนามความสัมพันธ์ทางสังคมระดับโลก(Arjun Appadurai, 1996:31)

สำหรับอัปปาดูรัยแล้วกระบวนโลกาภิวัตน์มิได้ทำลายท้องถิ่น แต่เป็นเงื่อนไขสำคัญของการก่อเกิดท้องถิ่นข้ามท้องถิ่นหลายรูปแบบ เช่น หนึ่งเขตพรมแดน ซึ่งปัจจุบันกลายเป็นเขตที่มีการเคลื่อนย้ายหมุนเวียนของผู้คนและสินค้าที่มีความสลับซับซ้อน ตัวอย่างท้องถิ่นข้ามท้องถิ่นประเภทนี้ได้แก่ เขตหรือพื้นที่ชายแดนระหว่างเม็กซิโกกับอเมริกา สองเขตการท่องเที่ยว สามเขตการค้าเสรี สี่ค่ายผู้อพยพหนีภัยการเมือง ห้าแรงงานข้ามชาติ หกอาณาบริเวณของผู้อพยพ และเจ็ดเครือข่ายของเมือง โดยเฉพาะเมืองที่หลุดออกจากบริบทของรัฐ-ชาติ หรือเมืองที่เป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจการค้า การเงิน การฑูตและสื่อ ตัวอย่างของเมืองประเภทนี้ได้แก่ ฮ่องกง แวงคูเวอร์ และบรัสเซลส์ และเมืองที่เชื่อมกับเมืองอื่นอันเนื่องมาจากกระบวนโลกาภิวัตน์และสงครามกลางเมือง เช่น ซาราเยโว เบรุต เบลฟาส และโมกาดีชู (Arjun Appadurai, Sovereignty without Territoriality: 44-45)

การเคลื่อนย้ายของผู้คนทำให้ความสัมพันธ์ทางเครือญาติ ความสมานฉันท์และสายสัมพันธ์ของผู้คนขยายใหญ่ขึ้นกลายเป็นเครือญาติ ความสมานฉันท์และสายสัมพันธ์ข้ามประเทศและข้ามทวีป และการเคลื่อนย้ายของผู้คนจากถิ่นเดิมไปอยู่ในถิ่นใหม่ ทำให้คนกลุ่มนั้นสร้างท้องถิ่นขึ้นมาใหม่ในประเทศพักพิงโดยอาศัยสื่อสมัยใหม่และภาพลักษณ์ที่เกิดจากสื่อเป็นปัจจัยต่อเชื่อมกับท้องถิ่นเดิม และทำให้คนทั้งที่อยู่ท้องถิ่นเดิมและท้องถิ่นใหม่สัมพันธ์กับท้องถิ่นกับพื้นที่มากกว่าหนึ่งท้องถิ่นและหนึ่งพื้นที่และกลายเป็นท้องถิ่นข้ามท้องถิ่นระยะไกลและขยายใหญ่ตามสังคมสมัยใหม่ที่ขยายใหญ่(ฐิรวุฒิ เสนาคำ, 2547:118)

อัปปาดูรัยกล่าวว่าที่ผ่านมาการศึกษาโลกาภิวัตน์ส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับโลกาภิวัตน์จากข้างบนหรือโลกาภิวัตน์ของทุนนิยม การให้ความสำคัญกับการศึกษาโลกาภิวัตน์จากข้างบนมิได้นำไปสู่การแก้ไขปัญหาความยากจน ปัญหาความรุนแรงที่ระเบิดเข้าไปในท้องถิ่นและมิได้แก้ปัญหาความอยุติธรรมต่อกลุ่มคนที่อยู่ชายขอบของสังคม ดังนั้น เขาจึงเสนอว่าการศึกษาโลกาภิวัตน์จำต้องให้ความสำคัญกับโลกาภิวัตน์จากเบื้องล่าง ซึ่งเป็นกระบวนการที่จะนำไปสู่การสร้างประชาธิปไตยแนวลึก ประชาธิปไตยในชีวิตประจำวัน และมุ่งเสริมสร้างปริมณฑลสาธารณะ(public sphere)ในระดับโลก อัปปาดูรัยเห็นว่ากระบวนการโลกาภิวัตน์จากเบื้องล่างหรือการต่อสู้ของท้องถิ่นที่ถักทอเป็นเครือข่ายระดับโลก มีตัวอย่างให้เห็นหลากหลาย และที่ได้รับการกล่าวถึงค่อนข้างมาก คือ เครือข่ายที่ถักทอโดยองค์กรพัฒนาเอกชน ที่สนับสนุนชุมชนในระดับท้องถิ่นและมุ่งเน้นความเท่าเทียมและความยุติธรรมทางสังคมและการกระจายความมั่งคั่งของสังคมใหม่ เครือข่ายการรณรงค์นโยบายข้ามพรมแดนรัฐ-ชาติ(transnational advocacy networks) เครือข่ายที่ถักทอกันขึ้นเพื่อต่อต้านโลกาภิวัตน์จากเบื้องบน เช่น เครือข่ายการต่อต้านโลกาภิวัตน์ที่ซีแอตเทิร์น มิลาน กอตเตบอร์กและวอร์ชิงตัน ดี.ซี. เครือข่ายการณรงค์ต่อสู้เพื่อสิทธิสตรี สิทธิชนพื้นเมือง สิ่งแวดล้อม แรงงานเด็ก สิทธิมนุษยชน สิทธิทางวัฒนธรรมของชนพื้นเมือง สิทธิผู้อพยพ และสิทธิภูมิปัญญาชนพื้นเมืองที่ถักทอข้ามพรมแดนรัฐ-ชาติ

อย่างไรก็ตามกระบวนการจัดการท้องถิ่นและภูมิปัญญาท้องถิ่นที่อัปปาดูรัยเลือกศึกษา คือ กรณีการจัดการที่อยู่อาศัยและการจัดการสลัมด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นในกรุงบอมเบย์ ซึ่งเป็นเมืองที่มีการปะทะขัดแย้งอย่างรุนแรงทางศาสนาและชาติพันธุ์ระหว่างฮินดูกับอิสลามเมื่อต้นทศวรรษ 1990 การจัดการที่อยู่อาศัยและสลัมในกรุงบอมเบย์เกิดจากการประสานความร่วมมือระหว่างองค์กรสลัมในท้องถิ่น สมาพันธ์ผู้อาศัยในสลัมของอินเดียและองค์กรพัฒนาเอกชน และเกิดจากการประสานความร่วมมือระหว่างกลุ่มคนต่างศาสนา (คริสต์-มุสลิม-ฮินดู) เพื่อแก้ปัญหาและแสวงหาทางออกของชาวสลัม แต่ที่อยู่อาศัยและสลัมในบอมเบย์นั้นจัดการด้วยภูมิปัญญาในท้องถิ่นของอินเดีย ภูมิปัญญาท้องถิ่นจากแอฟริกา จากพนมเปญและจากกรุงเทพมหานคร โดยภูมิปัญญาเหล่านี้ถูกสร้าง

หรือปรับให้สอดรับกับบริบทท้องถิ่นของบอมเบย์ มองในแง่นี้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของบอมเบย์จึงมิใช่ภูมิปัญญาท้องถิ่นของบอมเบย์โดยสิ้นเชิง แต่เป็นภูมิปัญญาที่ถูกผสมด้วยภูมิปัญญาข้ามท้องถิ่นจากพนมเปญ แอฟริกาและกรุงเทพมหานคร และเกิดจากกระบวนการสร้างร่วมกันระหว่างคนในสลัมกับคนนอกสลัม

การสร้างองค์ความรู้ท้องถิ่นข้ามท้องถิ่นในการจัดการสลัมและที่อยู่อาศัย ดำเนินควบคู่ไปกับกระบวนการต่อสู้ทางการเมืองเพื่อชาวสลัมในบอมเบย์ ซึ่งเป็นการต่อสู้ในลักษณะของการเชื่อมต่อเครือข่ายการต่อสู้ของชาวสลัมในบอมเบย์เข้ากับการต่อสู้ของชาวสลัมในเมืองอื่นและท้องถิ่นอื่นของอินเดียและการต่อสู้ของชาวสลัมในประเทศอื่น การต่อสู้และการจัดการสลัมท้องถิ่นในบอมเบย์จึงอาจถือได้ว่าเป็นกระบวนการทำให้การต่อสู้ของท้องถิ่นข้ามพรมแดนประเทศหรือการสร้างเครือข่ายโลกาภิวัตน์จากข้างล่าง หรือการทำการเมืองท้องถิ่นเป็นการเมืองสากล ด้วยเหตุนี้สลัมหรือท้องถิ่นในบอมเบย์จึงทำหน้าที่เสมือนฐานที่นั่งของการเมืองเพื่อสิทธิและการดำรงอยู่ของชาวสลัม เป็นฐานปฏิบัติการของประชาธิปไตยแนวลึกที่รวมคนอื่น ไม่แยกและกีดกันความเป็นอื่นด้วยพรมแดนประเทศ อาชีพ เชื้อชาติและศาสนา ประชาธิปไตยที่รวมคนอื่นและความเป็นอื่นนี้ อัปปาดูรัยเรียกว่า "ประชาธิปไตยข้ามพรมแดน" หรือ "democracy without borders" (Arjun Appadurai, 2002:21-47 อ้างในฐิรวุฒิ เสนาคำ, 2547:138-140)

ผู้ศึกษาใช้แนวคิดนี้สำหรับการวิเคราะห์ต่อว่า เมื่อแรงงานข้ามชาติที่มาจากประเทศพม่าถูกทำให้เป็น Subaltern group ที่มิสามารถพูดหรือส่งเสียงบอกกับคนอื่นๆในสังคมไทยได้ว่า "พวกเขา" ถูกกระทำหรือถูกกดทับด้วยอำนาจจากรัฐและทุนอย่างไรบ้าง แต่อย่างที่ผู้ศึกษาได้กล่าวไว้ตั้งแต่ข้างต้นแล้วว่า "ที่ใดมีการครอบงำ ที่นั่นต้องมีการต้านทาน" ต่อกรณีนี้ก็เช่นกันแม้ว่า "พวกเขา" จะมิสามารถพูดได้ แต่อย่างน้อยความเป็นตัวตนของเขาในหลายๆรูปแบบก็พยายามส่งเสียงบอกให้คนบางกลุ่มช่วยพูดด้วยเสียงของ"คนใน" ผู้ศึกษาเห็นว่าวันนี้เองการทำงานของนักพัฒนาองค์กรพัฒนาเอกชนในนามของเครือข่ายปฏิบัติการเพื่อแรงงานข้ามชาติ (Action Network for Migrants) ที่ประกอบไปด้วยองค์กรพัฒนาเอกชนด้านแรงงานข้ามชาติหลายๆองค์กรในประเทศไทย ตลอดจนการทำงานของทนายความและนักวิชาการบางกลุ่มได้มีความพยายามที่จะสร้างพื้นที่ให้กับ"พวกเขา" เป็นการยืนยันว่าในนามของความเป็นมนุษย์เขามิใช่เพียงแค่แรงงานราคาถูก แต่เขาคือพลเมืองคนหนึ่งที่มีสิทธิ มีเสียงเหมือนกับคนอื่นๆในสังคม และเขาก็สามารถเป็นผู้กระทำทางสังคมเพื่อสร้างประชาธิปไตยให้เกิดขึ้นในประเทศพม่า ซึ่งเป็นบ้านเกิดของเขาด้วยมือของพวกเขาเองได้ แนวคิดนี้จะช่วยในการวิเคราะห์ถึงการทำงานของเครือข่ายนักพัฒนากลุ่มนี้ว่าสามารถสร้าง"ประชาธิปไตยข้ามพรมแดน"ให้เกิดขึ้นอย่างไรให้กระจ่างได้มากยิ่งขึ้น และกระบวนการทำงานนี้เองที่จะเป็นการเผยร่างสร้างตัวตนและขยายพื้นที่ทางสังคมให้กับแรงงานข้ามชาติมากยิ่งขึ้น

แนวคิดทั้ง 6 ที่กล่าวมาทั้งหมดนั้นเป็นการใช้ นำมาตีความ อธิบายในความพยายามปรับเปลี่ยน โต้ตอบและการดิ้นรนต่อสู้เพื่อรักษาความเป็นตัวตนของแรงงานข้ามชาติที่มาจากพม่าท่ามกลางสถานการณ์ความขัดแย้งและความไม่มั่นคงในชีวิต รวมทั้งยังเป็นการเปิดพื้นที่ทางสังคมและการสร้างอัตลักษณ์ใหม่ๆ อันจะเป็นยุทธวิธีในการต่อรองและตอบโต้สภาวการณ์ต่างๆที่เลื่อนไหลไปตามประสบการณ์ สถานการณ์การเรียนรู้ เงื่อนไข และผลประโยชน์ที่เปลี่ยนแปลงไปอยู่ตลอดเวลา

2.1.7 ทบทวนงานศึกษาที่เกี่ยวข้อง

นับตั้งแต่ พ.ศ.2535-2548 เป็นต้นมา อย่างน้อยมีงานศึกษาจากวงวิชาการไทยที่ทำการศึกษาเรื่องแรงงานข้ามชาติที่มาจากประเทศพม่า ทั้งในรูปของวิทยานิพนธ์ระดับบัณฑิตศึกษาของมหาวิทยาลัยในประเทศไทย และงานวิจัยของสถาบันวิจัยและพัฒนาบางหน่วยงาน อย่างน้อย 110 เรื่อง สามารถจำแนกแยกอธิบายตามประเด็นที่ศึกษาได้อย่างน้อย 10 ประเด็น คือ

- ปัจจัยที่มีผลต่อการอพยพย้ายถิ่นเข้ามาสู่ประเทศไทย
- การบังคับใช้กฎหมายและมาตรการการจัดระบบควบคุมแรงงานข้ามชาติ
- นโยบายในการผ่อนผันการจ้างแรงงานข้ามชาติ
- ความต้องการในการจ้างแรงงานข้ามชาติ
- ความคิดเห็นและทัศนคติของภาครัฐ ภาคธุรกิจ และภาคประชาชนในพื้นที่
- การปรับตัวของแรงงานข้ามชาติ
- สุขภาพของแรงงานข้ามชาติ
- ผลกระทบที่เกิดขึ้นและปัญหาจากการย้ายถิ่นที่มีต่อสังคมไทย
- การละเมิดสิทธิมนุษยชน การเป็นเหยื่อของกระบวนการค้ามนุษย์
- สถานะความรู้เรื่องแรงงานข้ามชาติที่มาจากประเทศพม่าในสังคมไทย

โดยทั้ง 10 ประเด็นที่กล่าวมาส่วนใหญ่ต่างตอกย้ำว่าแรงงานข้ามชาติที่มาจากประเทศพม่าเป็นบุคคลที่มีพฤติกรรมผิดปกติ เป็นผู้ลักลอบเข้าเมืองผิดกฎหมายที่ต้องได้รับการควบคุมหรือจัดการ ปรากฏการณ์การเข้ามาเป็นแรงงานในประเทศไทยเป็นปัญหาของสังคมไทยที่ต้องได้รับการแก้ไขอย่างเร่งด่วน ไม่เช่นนั้นจะปะทุกลายเป็นความรุนแรงหรือความขัดแย้งได้ในอนาคต หรือไม่เช่นนั้นก็มองอีกลักษณะหนึ่งว่าเป็นเพียงเหยื่อของกระบวนการค้ามนุษย์ เหยื่อของการละเมิดสิทธิมนุษยชนทั้งในประเทศต้นทางหรือปลายทาง ซึ่งการมองทั้ง 2 ลักษณะ คือ การมองภายใต้กรอบของคำว่าการเป็นปัญหาหรือการเป็นผู้ถูกกระทำ ทำให้ละเลย/ไม่เห็นพวกเขาเป็นผู้กระทำทางสังคม(Social Actors) ที่มีศักยภาพและศักดิ์ศรีในความเป็นมนุษย์

ฉะนั้นในการศึกษาครั้งนี้ผู้ศึกษาจะนำเสนอเฉพาะเอกสาร/งานวิจัยที่น่าสนใจและสามารถนำไปสู่ประเด็นศึกษาของผู้ศึกษาได้เพียงเท่านั้น งานศึกษาที่น่าสนใจและให้ภาพแรงงานข้ามชาติระดับล่างจากประเทศพม่าในฐานะมนุษย์มีเพียงโครงการวิจัย 1 ชุดใหญ่ และงานวิจัย 3 เรื่องเท่านั้น คือ

งานของ **กฤตยา อาชวนิจกุล (2540) เรื่อง ทางเลือกนโยบายการนำเข้าแรงงานข้ามชาติของประเทศไทย: การศึกษาข้อเท็จจริงจากกลุ่มผลประโยชน์ ข้อสำรวจทางกฎหมายและการวิเคราะห์ระบบการจัดการของรัฐ**

เป็นการวิจัยที่มีเป้าหมายในการศึกษา คือ การศึกษาเชิงนโยบายเพื่อเสนอแนะทางเลือกที่เหมาะสมต่อการกำหนดนโยบายการนำเข้าแรงงานข้ามชาติของรัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง หัวข้อการวิจัยได้แบ่งออกเป็น 14 โครงการ ผลการศึกษาพบว่า

- จำนวนแรงงานข้ามชาติทุกประเภท ณ 1 มกราคม 2540 มีประมาณ 8.4 ล้านคน หรือร้อยละ 14 ของจำนวนประชากรทั่วประเทศ
- การเปิดให้มีการจ้างแรงงานต่างชาติที่ผิดกฎหมายและไม่คุ้มครองแรงงานกลุ่มนี้เป็นการทำลายโครงสร้างค่าจ้างภายในประเทศ ทำลายการรวมตัวและอำนาจการต่อรองของผู้ใช้แรงงาน
- แรงงานที่ลักลอบเข้าเมืองมีประมาณ 1 ล้านคน คิดเป็นร้อยละ 75 จากประเทศพม่า และอย่างน้อยหนึ่งหมื่นคนถูกล่อลวงให้ค้าประเวณี (ณ ปี 2539)
- แรงงานข้ามชาติครึ่งหนึ่งส่งเงินกลับบ้าน
- เครือข่ายและนายหน้าทำให้แรงงานต่างชาติเข้ามามาก
- ผลกระทบด้านสาธารณสุขยังไม่สามารถแสดงภาพที่ชัดเจนในภาพรวม แต่พบปัญหาในบางพื้นที่ที่มีการติดเชื้อของโรคเท้าช้าง
- เด็กเกิดขึ้นปีละประมาณ 2,000 คน ไม่รวมที่ย้ายติดตามพ่อแม่
- แรงงานที่เข้าเมืองถูกกฎหมายและมีทักษะจะทำงานบริหารจัดการมากที่สุด
- แรงงานหลบเลี่ยงการเข้าเมืองโดยถูกกฎหมายและทำงานโดยไม่มีใบอนุญาตมักไม่มีปัญหาในการทำงานในประเทศไทย
- การถ่ายทอดทางเทคโนโลยีระหว่างแรงงานไทยและต่างชาติมีจำกัด
- กฎหมายไทยเปิดโอกาสให้ชาวต่างชาติผสมกลมกลืนกับคนไทยโดยการขอสัญชาติไทย แต่การได้สัญชาติโดยการเกิดในประเทศไทยยังอยู่ในดุลพินิจของรัฐโดยสมบูรณ์
- ระบบการจัดการของรัฐในเรื่องคนต่างชาติมีจุดอ่อนหลายประการ เช่น ขาดระบบข้อมูลที่มีประสิทธิภาพ การรวมศูนย์อำนาจการจัดการแรงงานต่างชาติโดยหน่วยงาน

ราชการมากกว่าการมีส่วนร่วมของลูกจ้างและนายจ้าง การมีมาตรฐานการจ้างงานสองแบบสำหรับผู้ที่อยู่ในข่ายการส่งเสริมการลงทุนและผู้หลบหนี การออกระเบียบและให้อำนาจหน้าที่ข้าราชการที่สามารถใช้ดุลพินิจสูงขาดระบบการตรวจสอบและดานอำนาจ มีความซับซ้อนในเรื่องกฎหมายและวิธีปฏิบัติ เช่น มีกฎหมายหลายฉบับ และขาดการประสานงานและวางแผนเรื่องแรงงานต่างชาติ

คณะผู้วิจัยเสนอให้มีการปรับเปลี่ยนแนวคิดจากความมั่นคงแห่งชาติมาเป็นมนุษยนิยมหรือการคุ้มครองสิทธิผู้ใช้แรงงานแทน นอกจากนี้ได้เสนอให้มีปรับปรุงนโยบายและการปฏิบัติเพื่อแก้ปัญหาที่สัมพันธ์กับการแก้ปัญหาด้านกฎหมาย ระบบการจัดการที่จำแนกแยกแยะตามประเภทแรงงานต่างชาติ การเชื่อมการนำเข้าแรงงานกับระบบภาษี การใช้เวทีพหุภาคีและทวิภาคี การลงทุนการแก้ปัญหาแรงงานเด็ก สตรี และการค้ามนุษย์ เพื่อแก้ปัญหาแรงงานต่างชาติอย่างจริงจัง

งานวิจัยของ **กฤตยา อาชวนิจกุลและคณะ(2543) เรื่องเพศ อนามัยเจริญพันธุ์ และความรุนแรง: ประสบการณ์ชีวิตของแรงงานอพยพจากประเทศพม่า**

ผลการศึกษาพบว่าผู้อพยพจากประเทศพม่าในปัจจุบันมีจำนวนประมาณหนึ่งล้านคนในประเทศไทย ประกอบด้วยกลุ่มหลากหลายชาติพันธุ์ มีภาษาพูดแตกต่างกัน และเดินทางมาจากพื้นที่ทั่วประเทศพม่า ผู้อพยพเหล่านี้มีประสบการณ์ชีวิตร่วมกันอย่างหนึ่งคือ การเผชิญกับความกลัวและความรุนแรงนานารูปแบบที่ส่งผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตในทุกๆ มิติ ความรุนแรงเกือบตลอดช่วงชีวิตของผู้อพยพแต่ละคนนับว่าเป็นปัจจัยสำคัญเด่นชัดที่ส่งผลต่อภาวะสุขภาพทั้งทางกายและจิต รวมทั้งพฤติกรรมการดูแลตนเอง สภาพชีวิตก่อนเดินทางออกจากประเทศพม่า ผู้อพยพได้รายงานถึงความรุนแรงต่างๆที่รัฐบาลทหารกระทำต่อประชาชนโดยทั่วไป และสำหรับกลุ่มผู้อพยพที่เป็นชนกลุ่มน้อยต้องเผชิญชะตากรรมที่โหดร้ายทารุณมากขึ้นไปอีก โดยเฉพาะผู้ที่อยู่ในพื้นที่ที่ยังคงมีการสู้รบกันอยู่ เมื่ออยู่ในประเทศไทย สภาพความรุนแรงที่ต้องเผชิญมีสาเหตุสืบเนื่องมาจากสถานภาพที่เป็นผู้เข้าเมืองผิดกฎหมายจึงอาจถูกจับกุมและถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานได้ง่าย และมีความเสี่ยงสูงต่อการถูกละเมิดสิทธิจากนายจ้าง หรือเสี่ยงต่อสภาพความไม่ปลอดภัยในที่ทำงาน ซึ่งเกิดขึ้นในหลากหลายรูปแบบ เช่น ถูกโกงค่าแรง ได้รับบาดเจ็บตั้งแต่เล็กน้อย สาหัสพิการ จนถึงแก่ชีวิต ที่สำคัญคือผู้อพยพหญิงเสี่ยงต่อการถูกกระทำรุนแรงทางเพศ ทั้งจากเจ้าหน้าที่รัฐ นายจ้าง และเพื่อนร่วมงานด้วยกันเอง

ในยามเจ็บป่วย ผู้อพยพส่วนใหญ่ไม่สามารถเลือกหาสถานพยาบาล หรือวิธีการรักษาที่เหมาะสมต่อสภาพความเจ็บป่วยของตนเองได้ ซึ่งเป็นผลมาจากสภาพชีวิตที่เป็นอยู่อย่างผิดกฎหมาย การไม่มีเงินออม และพูดภาษาไทยไม่ได้หรือได้น้อยมาก จึงไม่น่าแปลกใจที่ผู้อพยพส่วน

ใหญ่เลือกที่จะรักษาตนเองด้วยการซื้อยากินเอง หรือทนให้หายโดยไม่รักษา ทำให้มีรายงานการตาย ในกลุ่มผู้อพยพจำนวนมาก ทั้งที่สาเหตุการเจ็บป่วยส่วนใหญ่เป็นอาการที่สามารถรักษาให้หายได้ สาเหตุการตายที่สำคัญในกลุ่มผู้อพยพคือ ตายเพราะโรคมาลาเรีย และเพราะสภาพความไม่ปลอดภัย ในการทำงาน

ในกลุ่มผู้อพยพหญิงจะมีความกลัวต่อความรุนแรงมากกว่าผู้อพยพชาย ซึ่งเป็นผลมาจาก การอยู่อย่างโดดเดี่ยวหรือถูกจำกัดอยู่เฉพาะในที่ทำงานและหรือที่อยู่อาศัยเท่านั้น ปัจจัยเหล่านี้เป็น ตัวจำกัดสิทธิของผู้อพยพหญิงในครอบครัว ในชุมชน ในที่ทำงาน และในสังคม และเป็นตัวสกัดกั้น โอกาส ในการเรียนรู้เรื่องเพศและอนามัยเจริญพันธุ์ ดังนั้นหัวใจสำคัญของนโยบายและแผนที่ เกี่ยวข้องกับผู้อพยพจากประเทศพม่าก็คือ ทำอย่างไรให้สิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานของผู้อพยพได้รับ การปกป้องคุ้มครอง ตั้งแต่ในชุมชนต้นทางและปลายทาง นโยบายสำหรับประเทศไทยควรต้องมุ่ง ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมและความรับผิดชอบของเจ้าหน้าที่ทั้งในระดับชาติและในระดับ ท้องถิ่นที่มีแรงงานอพยพที่ต้องตระหนัก ไม่เฉพาะแต่ตัวแรงงานอพยพ แต่ต้องรวมครอบครัวผู้ อพยพเข้าไปด้วย และการเปิดโอกาสให้ผู้อพยพเข้ามามีส่วนร่วมในแผนงานต่างๆที่ดำเนินการต่อ กลุ่มผู้อพยพ จะช่วยทำให้การบริหารจัดการผู้อพยพมีประสิทธิภาพมากขึ้น ข้อเสนอแนะในระดับ ต่ำสุดที่รัฐไทยควรทำก็คือ การแปลและเผยแพร่นโยบายและแผนที่เกี่ยวข้องกับแรงงานอพยพใน ภาษาของผู้อพยพเองอย่างทั่วถึง

งานของ **กฤตยา อาชวนิจกุล และพันธ์ทิพย์ กาญจนะจิตรา สายสุนทร (2547) เรื่องคำถาม และข้อท้าทายต่อนโยบายรัฐไทยในมิติสุขภาวะและสิทธิของแรงงานข้ามชาติ**

เป็นงานวิจัยที่ได้ชี้ให้เห็นว่าในมิติทางสังคมวิทยาและประชากรศาสตร์ แรงงานอพยพจาก ประเทศอื่นจะส่งผลกระทบต่อสังคมในประเทศปลายทางและต่อกลุ่มผู้อพยพเองได้อย่างน้อย 5 มิติ

(1) ผลกระทบด้านประชากร คือ ผลต่อการเปลี่ยนแปลงขนาดโครงสร้างประชากรในแง่ อายุและเพศ อัตราการพึ่งพิงทางประชากร อัตราการเกิด และอัตราการตาย อัตราความแออัดทาง ประชากรในเขตเมืองหรือเขตอุตสาหกรรม การเปลี่ยนแปลงต่างๆเหล่านี้อาจมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับ จำนวนและคุณลักษณะของผู้ย้ายถิ่น เช่น เพศ อายุ การศึกษา และสถานภาพสมรส เป็นต้น

(2) ผลกระทบด้านแรงงานและอัตราการมีงานทำ ในด้านบวกแรงงานต่างชาติอาจเข้าช่วย ทดแทนแรงงานที่ขาดแคลนในภาคการผลิตต่างๆ โดยเฉพาะงานในระดับล่างที่เป็นงานสกปรก อันตราย และเสี่ยงซึ่งคนท้องถิ่นหลีกเลี่ยงที่จะทำ ในด้านลบ การมีแรงงานต่างชาติทำให้เกิด ภาวะการกดค่าแรงของแรงงานท้องถิ่นและอำนาจในการต่อรองและสิทธิแรงงานของคนงาน ท้องถิ่นน้อยลงเพราะนายจ้างมีตัวเลือกมาก ซึ่งอาจส่งผลถึงเงื่อนไขการทำงานและการจ้างงานที่ เปลี่ยนแปลงไปในทางลบด้วย

(3) ผลกระทบทางด้านสังคม โดยเฉพาะค่าใช้จ่ายสวัสดิการสังคมที่ประเทศปลายทางต้องแบกรับภาระจากผลการเปลี่ยนแปลงในด้านอัตราการเกิด การเข้าเรียนของเด็กที่ติดตาม หรือเด็กเกิดใหม่การใช้บริการรักษาพยาบาลที่เพิ่มขึ้น เป็นต้น ซึ่งใช้จ่ายจากฐานระบบภาษีของประชาชนในประเทศปลายทาง

(4) ผลกระทบต่อระบบสุขภาพ หากมีจำนวนประชากรต่างชาติเข้ามาจำนวนมาก ระบบสุขภาพของประชากรในประเทศปลายทางอาจต้องเผชิญกับความเสี่ยงที่เกิดจากการแพร่กระจายโรคที่ผู้ย้ายถิ่นอาจนำติดตัวมา ในทุกประเทศจึงมักสร้างระบบการจัดการปัญหาเกี่ยวกับสุขภาพและความเจ็บป่วยที่อาจเกิดขึ้นในกลุ่มผู้ย้ายถิ่นต่างชาติ เพื่อปกป้องสุขภาพของประชากรในประเทศตนเอง นอกจากนี้สังคมปลายทางต้องแบกรับภาระค่าใช้จ่ายในการป้องกันและเฝ้าระวังโรคระบาด ตัวอย่างเช่น การใช้บริการรักษาพยาบาลที่เพิ่มขึ้น การสร้างภูมิคุ้มกันให้กับเด็กที่ติดตามมากับผู้ย้ายถิ่นหรือเด็กเกิดใหม่ เป็นต้น ในทางกลับกันแรงงานอพยพเองอาจต้องประสบปัญหาสุขภาพที่มีอยู่ในประเทศปลายทาง ปัจจัยที่มีผลต่อการเพิ่มอัตราป่วยและอัตราตายในกลุ่มผู้อพยพย้ายถิ่น

(5) ผลกระทบต่อความมั่นคงภายในประเทศ ซึ่งเป็นความกังวลใจหลักของประเทศปลายทางที่รับผู้ย้ายถิ่นข้ามชาติผิดกฎหมายจำนวนมาก ในความกังวลของรัฐปลายทางและประชาชน ท้องถิ่นรวมถึงสื่อมวลชนด้วยก็คือการเพิ่มขึ้นของจำนวนคนที่รัฐตรวจสอบไม่ได้ เพราะไม่มีระบบควบคุมจำนวนและที่อยู่อาศัย อาจก่อให้เกิดกิจกรรมนอกระบบอันไม่อาจควบคุมได้ของรัฐ เช่น การจ้างงานเถื่อน การรับรักษาเถื่อนโดยคลินิกเถื่อน รวมถึงการเพิ่มขึ้นของจำนวนอาชญากรรมที่ก่อโดยคนเถื่อน เป็นต้น

งานของ **สุรีย์พร พันพึ่ง และเสาวภาค สุขสินชัย(2548) เรื่องคนรับใช้ในบ้าน: แรงงานอพยพจากพม่ามาไทย**

เป็นงานวิจัยที่ชี้ให้เห็นว่าในรอบสิบปีที่ผ่านมา การอพยพย้ายถิ่นจากพม่านับเป็นคลื่นการย้ายถิ่นในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่ใหญ่ที่สุด ปัจจุบันมีแรงงานหญิงจากพม่ามากกว่าแสนคนที่จดทะเบียนทำงานเป็นคนรับใช้ในบ้านอยู่ในประเทศไทย แม้จะตระหนักกันมากขึ้นถึงสภาพที่เด็กและหญิงรับใช้ต้องดำเนินชีวิตอย่างโดดเดี่ยว ในภาวะที่ล่อแหลมต่อการถูกเอาเปรียบด้านแรงงานและความรุนแรง แต่ข้อมูลคนเหล่านี้ยังมีอยู่น้อยมาก ส่งผลให้ขาดการตระหนักในสิทธิพื้นฐานและสิทธิด้านแรงงานของคนกลุ่มนี้ ผลที่ตามมาคือไม่ว่าผู้อพยพย้ายถิ่นทั่วๆไปหรือคนทำงานบ้าน(รวมถึงคนไทยด้วย)ไม่มีช่องทางอย่างเป็นทางการที่จะเรียกร้อง หรือขอให้มีการแก้ไขปัญหา เมื่อต้องเผชิญกับการถูกปฏิบัติโดยมิชอบ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเสนอข้อมูลที่จะสนับสนุนและคุ้มครองสิทธิของคนรับใช้ในบ้าน เสนอต่อผู้กำหนดนโยบายและผู้ปฏิบัติการ โดยรวบรวมข้อมูลจากการสังเกตการณ์ การ

สัมภาษณ์ระดับลึกคนรับใช้ในบ้าน 133 คน และสำรวจโดยใช้แบบสอบถามจากแรงงานอพยพจากพม่าที่เคยหรือกำลังทำงานรับใช้ในบ้านจำนวน 528 คน ในอำเภอแม่สอด จังหวัดตาก และในอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

การศึกษาพบว่าไม่มีผู้หญิงและเด็กหญิงย้ายถิ่นจากพม่าคนใดในการวิจัยครั้งนี้รู้เกี่ยวกับเงื่อนไขการทำงานของตนจนกว่าจะไปถึงบ้านของนายจ้าง นายจ้างเป็นผู้กำหนดถึงเงื่อนไขการทำงาน ที่พักอาศัย เงินเดือน การลาป่วย การดูแล และการจ่ายเงินเดือน นอกจากการได้รับค่าจ้างต่ำกว่าอัตราค่าจ้างขั้นต่ำแล้วเกือบทุกคนที่ตอบคำถามในการสำรวจยังต้องทำงานนานกว่า 8 ชั่วโมงต่อวัน หลายๆ คนทำงานโดยไม่มีวันหยุดประจำ ไม่เคยรับค่าล่วงเวลาหรือค่าชดเชยจากนายจ้าง มีคนทำงานบ้านเพียงหนึ่งในสามเท่านั้นที่มีห้องพักส่วนตัว ขณะที่หนึ่งในห้าต้องนอนในที่โล่ง เนื่องจากการพักอาศัยอยู่ที่บ้านของนายจ้าง ภาระหน้าที่ของคนทำงานบ้านจึงมักจะมีนอกเหนือจากงานบ้านไปมาก มากกว่าสองในสามมีหน้าที่ต้องดูแลเด็ก ผู้สูงอายุ หรือผู้ทุพพลภาพ ประมาณหนึ่งในสามมีหน้าที่ช่วยทำงานให้กับกิจการหรือธุรกิจของนายจ้าง ทั้งยังต้องทำงานตามแต่นายจ้างจะสั่ง นายจ้างผัดผ่อน เก็บกักหรือกีไม่จ่ายค่าจ้างให้เลย ในขณะที่คนอื่นๆชี้แจงว่าหากไม่เตือนหรือทวงเป็นประจำ เขาก็จะไม่ได้รับเงินเดือนจากนายจ้าง ซึ่งผู้หญิงและเด็กผู้หญิงรู้สึกว่าถูกเอารัดเอาเปรียบและถูกละเมิดสิทธิเนื่องจากไม่มีช่องทางใดที่จะต่อสู้กับการโกงของนายจ้างได้เลย นอกจากนี้การให้แรงงานอพยพไม่ถูกกฎหมาย จดทะเบียนทำงานในประเทศไทย ทำให้แรงงานอพยพมีชีวิตที่ขึ้นอยู่กับนายจ้างมากขึ้นโดยเฉพาะเรื่องเงินเดือน การจ่ายเงิน และเงื่อนไขการทำงาน คนรับใช้บางคนถูกข่มขู่ว่าจะถูกเนรเทศ ถูกคุกคามและถูกจับกุม เนื่องจากไม่มีหลักฐานพิสูจน์ว่าตนมีสถานภาพถูกต้องตามกฎหมาย

เพื่อให้มีการบรรเทาปัญหาแรงงานทำงานรับใช้ในบ้านย้ายถิ่นมักถูกปฏิบัติโดยมิชอบ ถูกเอารัดเอาเปรียบและให้มีการตระหนัก คุ้มครองสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานของแรงงานที่ทำงานรับใช้ในบ้าน จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการดำเนินการตั้งแต่ระดับท้องถิ่น ประเทศ และประชาคมระหว่างประเทศในระดับประเทศรัฐบาลของพม่าควรจัดการกับสาเหตุของการย้ายถิ่นออก รัฐบาลไทยควรยอมรับว่าการทำงานรับใช้ในบ้าน คืองานชนิดหนึ่งที่ต้องได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายสนับสนุนให้มีการคุ้มครองสิทธิของแรงงาน การมีสัญญาจ้างงานเป็นลายลักษณ์อักษร การให้มีหลักประกันค่าจ้างและได้รับผลประโยชน์อื่นๆตามกฎหมาย

จากงานวิจัยดังที่กล่าวมาข้างต้น ผู้ศึกษาถือว่าเป็นงานวิจัยที่สร้างองค์ความรู้พื้นฐานที่สำคัญและยังเป็นที่มาของสาเหตุที่สำคัญต่อความสงสัยใคร่รู้ของผู้ศึกษาเกี่ยวกับ "วิถีชีวิต ความเป็นชายขอบ และการสร้างพื้นที่ทางสังคมข้ามพรมแดนของแรงงานข้ามชาติไร้ฝีมือระดับล่างที่มาจากประเทศพม่าในพื้นที่กรุงเทพมหานคร" ซึ่งถือว่าเป็นกลุ่มที่งานวิจัยในครั้งนี้ได้ให้ความสนใจ

2.1.8 กรอบแนวคิดการวิจัย

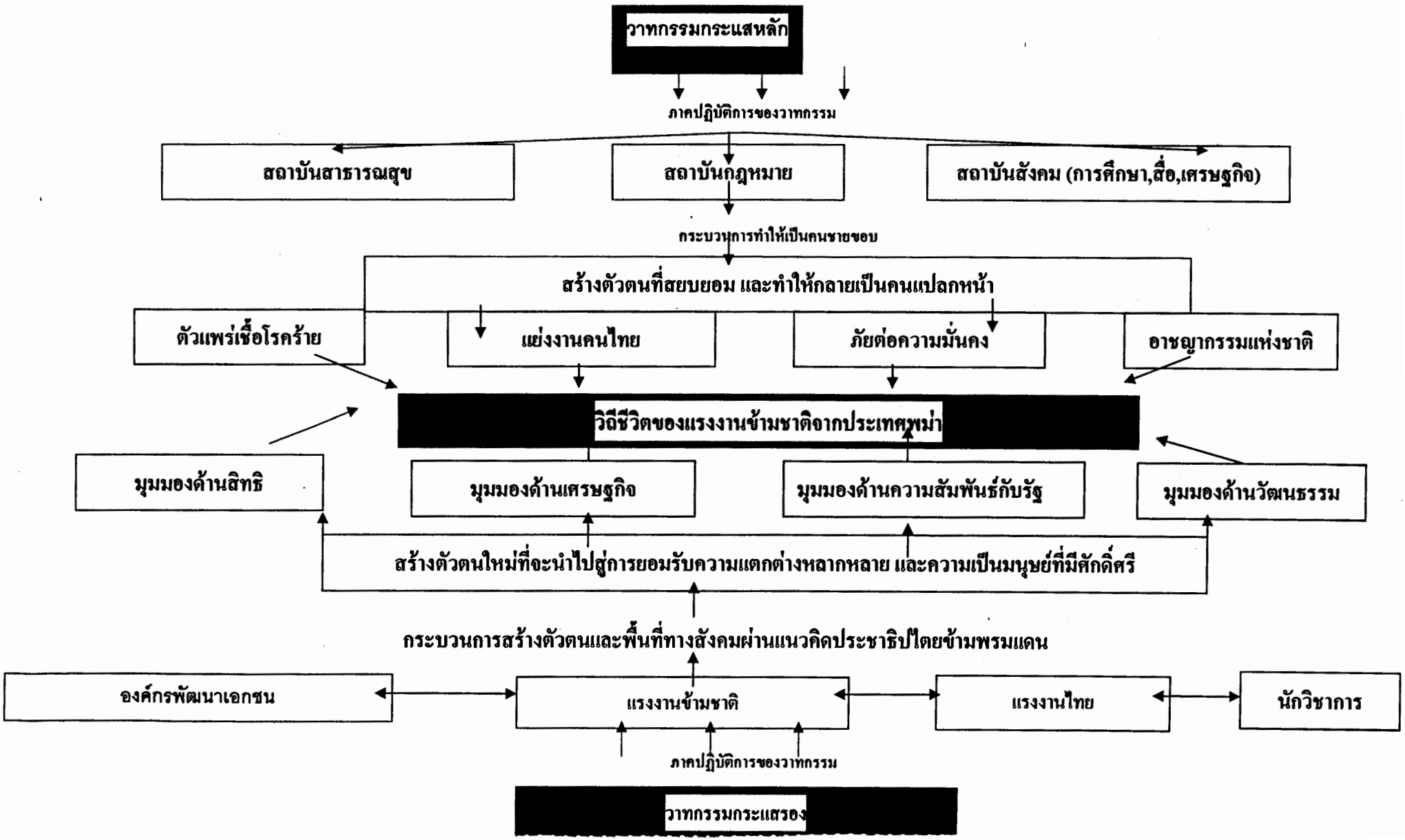

บทที่ 3
วิธีดำเนินการศึกษา

3.1 วิธีการดำเนินการศึกษา

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้เป็นการศึกษาวิถีชีวิตของแรงงานข้ามชาติไร้ฝีมือระดับล่าง (Unskilled labor) ที่มาจากประเทศพม่าในฐานะที่เป็นกลุ่มคนที่ถูกกดทับในสังคมไทย (Subaltern Group) และการโต้ตอบโดยการสร้างพื้นที่ทางสังคมภายใต้ความทรงจำชุดใหม่ขึ้นมาปะทะตอบโต้กับความทรงจำชุดเดิม งานครั้งนี้ใช้วิธีวิทยาทางมานุษยวิทยา ซึ่งให้ความสำคัญกับวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ และการบันทึกข้อมูลที่ได้เป็นความเรียงเชิงพรรณนา ไม่ได้ใช้สถิติเพื่อให้เห็นความเป็นจริงของข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลเชื่อมโยงกับประเด็นหลักในการศึกษา

โดยเป็นการศึกษาผ่านเรื่องเล่า(Narratives) ที่มุ่งเน้นการศึกษาไปที่วิถีชีวิตประจำวัน ความสัมพันธ์ทางสังคม สภาพแวดล้อมรอบๆตัว ยุทธวิธีทางสังคมต่างๆเพื่ออยู่รอด ไม่ว่าจะเป็นการตีความให้ความหมาย การสร้างความเข้าใจของแรงงานข้ามชาติเกี่ยวกับวิถีชีวิตของพวกเขาจากจุดยืนและสายตาของพวกเขาเอง รวมตลอดถึงการใช้ความรู้ ความเข้าใจในสิ่งต่างๆดังกล่าว เพื่อจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้นเพื่อให้สามารถดำรงชีวิตรอดอยู่ได้ในระดับปฏิบัติการจริงในชีวิตประจำวันเป็นสำคัญ

กระบวนการเก็บข้อมูล ผู้ศึกษาใช้แนวทางการเป็นเพื่อนร่วมวิจัย(Collaborative ethnography) ของ Kirsch(1999) เป็นแนวทางสำคัญในการทำงาน กล่าวคือ Kirsch เสนอว่ากระบวนการทำงานวิจัยต้องเป็นการทำวิจัยร่วมกันระหว่างผู้วิจัยกับกลุ่มตัวอย่าง โดยเริ่มที่ตัวนักวิจัยเองว่าควรจะพัฒนาบทบาทของตนเองที่มีต่อผู้ที่ผู้วิจัยเข้าไปศึกษาและเกี่ยวข้องในสนาม (Participants) ให้เป็นเสมือนครูมากกว่าเป็นนักวิจัย ครูในที่นี้คือผู้ที่ปฏิบัติต่อนักเรียนด้วยความยอมรับอย่างเต็มเปี่ยม(Respectfully) ห่วงใย เอาใจใส่ และมีความเห็นอกเห็นใจ พยายามเข้าใจในโลกของพวกเขา/เธอ แม้ว่าครูจะไม่เคยมีส่วนร่วมในโลกของพวกเขา/เธอเหล่านั้นมาก่อนเลยก็ตาม พูดง่ายๆคือนักวิจัยควรจะมีบทบาทเป็นหลายๆแบบ(Multiple Roles) ไม่จำกัดว่าจะต้องเป็นผู้วิจัยอย่างเดียว นักวิจัยสามารถจะเป็นผู้เรียนรู้(Learner) เป็นนักพัฒนาชุมชน แต่ควรจะต้องมีบทบาทสอดคล้องกับครูในความหมายดังกล่าวด้วย

นอกจากจะปรับฐานคิดของนักวิจัยแล้ว นักวิจัยต้องพยายามเชื้อเชิญและเปิดโอกาสให้คนที่นักวิจัยเข้าไปศึกษาและเกี่ยวข้องในสนามทั้งหลาย(Participants)มาร่วมงานกับนักวิจัยในฐานะที่เป็นเพื่อนร่วมกระบวนการวิจัย (Research Collaborator) ในลักษณะความสัมพันธ์แบบหุ้นส่วน (Research-Participant Partnerships) ที่หลีกเลี่ยงที่จะครอบงำความคิดซึ่งกันและกัน แต่พยายาม

ร่วมมือกันสร้างบรรยากาศแห่งการเรียนรู้ และให้อภัยหากเกิดความผิดพลาดหรือกระทบกระทั่งกันบ้าง ในระหว่างการทำวิจัย Kirsch ไม่ได้บอกข้อกำหนดหรือส่วนผสมที่ตายตัวว่า เราจะวางระบบให้นักวิจัยและ Participant รวมทั้งผู้เกี่ยวข้องอื่นๆมาเข้าร่วมในกระบวนการวิจัยมากน้อยเป็นสัดส่วนเท่าไร ซึ่งคำตอบอาจขึ้นอยู่กับกาลเทศะ(Time and Space)และลักษณะของงานวิจัย

3.1.1 หน่วยและระดับการวิเคราะห์

การศึกษาครั้งนี้มีหน่วยการวิเคราะห์ที่การนำเสนอความเป็นตัวตนของแรงงานข้ามชาติ ในฐานะที่เป็นกลุ่มคนที่ถูกกดทับ (Subaltern group) โดยพิจารณาจากการนิยามสถานการณ์ทางสังคมต่างๆที่เกิดขึ้นในชีวิตของพวกเขา และวิเคราะห์ประสบการณ์ของแรงงานข้ามชาติเพื่อเชื่อมโยงการวิเคราะห์ในระดับการแสดงออกและระดับวิธีคิดของแรงงานในการดิ้นรนต่อสู้และต่อรองต่อสถานการณ์ต่างๆที่เกิดขึ้น ว่าพวกเขามีกระบวนการในการสร้างพื้นที่ทางสังคมให้กับตนเองอย่างไร ทั้งในมิติทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม โดยพิจารณาจากปฏิบัติการทางสังคมและวัฒนธรรมของกลุ่มแรงงานข้ามชาติที่แสดงออกผ่านปฏิบัติการในชีวิตประจำวัน

3.1.2 วิธีการเก็บข้อมูล

ในการศึกษาครั้งนี้จะเป็นการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพเพื่อการวิเคราะห์ จากข้อมูล 2 ส่วน คือ

3.1.2.1 ข้อมูลเอกสาร ได้แก่ ข้อมูลเบื้องต้นที่เกี่ยวข้องกับแรงงานข้ามชาติที่มาจากประเทศพม่าทั้งในขณะที่อยู่ในประเทศพม่าและในประเทศไทย ซึ่งอาจปรากฏอยู่ในรายการวิจัย สารคดี ข่าวจากหนังสือพิมพ์ และรวมถึงข้อมูลทางสถิติที่ทางหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนจัดเก็บไว้ในประเด็นที่เกี่ยวข้อง เช่น แผนการลงทุนจังหวัด สถิติแรงงานข้ามชาติที่มาใช้บริการของรัฐ สถิติการฟ้องร้องจับกุมแรงงานข้ามชาติ ฯล

3.1.2.2 ข้อมูลส่วนที่ได้จากงานสนาม จะใช้วิธีการเก็บข้อมูลแบบผสมผสาน กล่าวคือ ทั้งแบบการสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วมในบางระดับ การพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการ โดยการเข้าไปปรากฏตัวที่โครงการ DEAR BURMA (Development of Education and Awareness for Refugees from Burma) ซึ่งเป็นโครงการพัฒนาความรู้และให้การศึกษาแก่แรงงานข้ามชาติไร้ฝีมือที่มาจากประเทศพม่า ของคณะกรรมการรณรงค์เพื่อประชาธิปไตยในพม่า(Thai Action Committee for Democracy in Burma) ในสถานภาพนักพัฒนาองค์กรพัฒนาเอกชน และใช้วิธีการสัมภาษณ์ผ่านแบบสอบถามร่วมกับการสัมภาษณ์ระดับลึก (in-depth interview) และการสนทนากลุ่ม (focus group discussion) โดยเปิดเผยสถานภาพว่าผู้ศึกษากำลังศึกษาอยู่และมีความสนใจวิถีชีวิตประสบการณ์การต่อสู้เพื่ออยู่รอดของแรงงานข้ามชาติที่มาจากประเทศพม่า นอกจากนี้ข้อมูลบางส่วนจะได้รับจากการพูดคุยกับเจ้าหน้าที่องค์กรพัฒนาเอกชนในพื้นที่ ทนายความในโครงการคลินิกกฎหมาย ครู อาสาสมัคร เพื่อนำมาประกอบการศึกษาให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ตลอดระยะเวลาของการศึกษาผู้ศึกษาพยายามที่จะใช้เวลาในการเข้าไปอยู่ในโลกของแรงงานข้ามชาติทั้งช่วงเวลาเรียนหนังสือและนอกเหนือจากเวลาทำงานเท่าที่จะเป็นไปได้ เพื่อทำความเข้าใจมิติต่างๆที่เกิดขึ้นในชีวิตของพวกเขา เช่น การจัดงานเลี้ยงฉลองในโอกาสต่างๆนอกสถานที่ทำงาน การปรึกษาหารือเรื่องต่างๆร่วมกัน เป็นต้น

3.1.3 ขั้นตอนการเก็บข้อมูล

การเก็บข้อมูลโดยการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) โดยการเข้าไปเป็นอาสาสมัครสอนภาษาไทย สังคมศึกษา และคอมพิวเตอร์ในโครงการ DEAR BURMA ในระยะนี้ผู้ศึกษาใช้ระยะเวลาในการศึกษาประมาณ 24 เดือน ตั้งแต่เดือนกรกฎาคม 2547 – มิถุนายน 2549 โดยทำการศึกษาอย่างน้อยสัปดาห์ละ 1 วัน คือ ทุกวันอาทิตย์ และวันอื่นๆที่บางครั้งแรงงานข้ามชาติบางคนได้เดินทางมาปรึกษาหรือขอรับความช่วยเหลือจากองค์กรพัฒนาเอกชนแห่งนี้ หรือวันที่องค์กรพัฒนาเอกชนได้จัดกิจกรรมต่างๆที่เกี่ยวข้องกับพวกเขา เช่น งานวันรำลึกเหตุการณ์ 8888 . งานวันปีใหม่ของชาติกะเหรี่ยง เป็นต้น ผู้ศึกษาได้วางบทบาทของตนเองในฐานะครูผสมกับตำแหน่งนักพัฒนาองค์กรพัฒนาเอกชน ทำให้มีโอกาสได้ใกล้ชิดและเข้าถึงแรงงานข้ามชาติตลอดจนการให้ความสนิทสนมคุ้นเคยเป็นกันเองอย่างดี วิธีที่ผู้ศึกษาใช้ในการสร้างความสัมพันธ์กับกลุ่มแรงงานข้ามชาติอาจแบ่งออกเป็นช่วงๆได้ดังต่อไปนี้

ช่วงหกเดือนแรกของการเก็บข้อมูลทั่วๆไป ผู้ศึกษาเข้าไปสังเกตการณ์สภาพทั่วไปของโรงเรียนและการเรียนการสอน การให้คำปรึกษาแนะนำในคดีความต่างๆ ในช่วงนี้เป็นการศึกษาถึงกลุ่มคนที่มาเรียนหนังสือในโรงเรียนแห่งนี้ ครูอาสาสมัคร ทนายความ เจ้าหน้าที่องค์กรพัฒนาเอกชน โดยเน้นไปที่บทบาทและหน้าที่ของบุคคลแต่ละภาคส่วนเพื่อดูว่าแต่ละคนมีหน้าที่อะไรบ้าง สืบเนื่องจากการที่ผู้ศึกษาเป็นเพื่อนสนิทของเจ้าหน้าที่องค์กรพัฒนาเอกชนแห่งนี้โดยพื้นฐานอยู่แล้ว ทำให้การปรากฏตัว การพูดคุยเพื่อเก็บข้อมูลพื้นฐาน สภาพทั่วๆไปของการเรียนการสอนไม่ได้ทำให้กลุ่มบุคคลส่วนต่างๆแปลกใจหรือตั้งคำถามกับพฤติกรรมของผู้ศึกษา กลับเป็นการคุ้นเคยและง่ายต่อการได้มาซึ่งข้อมูลที่ผู้ศึกษาต้องการ ช่วงนี้ผู้ศึกษายังไม่ได้แนะนำตัวกับกลุ่มแรงงานข้ามชาติว่าเป็นนักศึกษาปริญญาโท พวกเขาต่างเข้าใจว่าผู้ศึกษาเป็นเพียงเจ้าหน้าที่องค์กรพัฒนาเอกชนแห่งนี้เพียงเท่านั้น และต้องการเพียงอยากรู้ข้อมูลเหมือนกับนักพัฒนาคนอื่นๆในองค์กร เวลาที่ผู้ศึกษาต้องการทราบเรื่องอะไร พวกเขาก็จะตอบตามต้องการเพียงแต่ยังไม่ได้ลงรายละเอียดหรือขยายความเนื้อหาให้มากขึ้น ชัดเจนขึ้น แต่กลับครูอาสาสมัคร ทนายความ หรือนักองค์กรพัฒนาเอกชนคนอื่นๆทราบว่าผู้ศึกษาต้องการมาเก็บข้อมูลเพื่อจัดทำวิทยานิพนธ์ ทำให้เวลาที่พวกเขาได้ข้อมูลใหม่ๆหรือมีประเด็นที่น่าสนใจหรือเกี่ยวข้องกับประเด็นที่ผู้ศึกษาต้องการ พวกเขาก็จะชักชวนผู้ศึกษาเข้าไปร่วมวงพูดคุยด้วยเสมอ

หลังจากการเก็บข้อมูลพื้นฐานเพื่อให้ได้กรอบโครงร่างวิทยานิพนธ์อย่างคร่าวๆผ่านไป 6 เดือนแรก ในช่วง 6 เดือนต่อมา เมื่อผู้ศึกษามองเห็นภาพรวมของการทำงานระหว่างนักพัฒนา ครูอาสาสมัคร ทนายความกับกลุ่มแรงงานข้ามชาติมากยิ่งขึ้น ผู้ศึกษาได้เข้าไปคลุกคลีกับพวกเขามากยิ่งขึ้นและเปิดเผยตัวว่าผู้ศึกษาเป็นนักศึกษาปริญญาโท และกำลังทำวิทยานิพนธ์เรื่องวิถีชีวิตของพวกเขาในแง่มุมต่างๆ ผู้ศึกษาเริ่มคุยเรื่องของตัวเองว่าทำไมผู้ศึกษาถึงสนใจชีวิตของพวกเขา ปัญหาของพวกเขาที่ผู้ศึกษาได้พบเจอและรับรู้สภาพปัญหา การได้พูดคุยกันบ่อยขึ้นทำให้ได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างกัน พวกเขาต่างคุยถึงเรื่องราวของชีวิตที่พม่าประเทศที่พวกเขาต้องจากมา ชีวิตที่แร้นแค้น อดอยาก บางคนต้องหลบๆซ่อนๆเพื่อไม่ให้รัฐบาลเผด็จการทหารพม่าเจอ ช่วงเวลาระหว่างข้ามมาฝั่งไทย เครือข่ายนายหน้า ชีวิตบนรถบรรทุก เส้นทางที่หลบหนีเพื่อไม่ให้ต้องเจอกับตำรวจไทย ตลอดจนการใช้ชีวิตเป็นแรงงานข้ามชาติในเมืองไทยในหลากหลายอาชีพ ทั้งแม่บ้าน คนทำสวน คนงานโรงงาน คนงานก่อสร้าง เป็นต้น ฯลฯ การพูดคุยเช่นนี้ถือว่าเป็นวิธีการที่ได้ผลมาก ความรู้สึกของการเป็น "คนอื่น" เริ่มถอยห่างลงไป สถานภาพจากนักพัฒนากลายเป็นเพื่อนที่พวกเขาไว้ใจ เริ่มให้ความสนิทสนมใกล้ชิด เป็นความรู้สึกของความเป็นกลุ่มเดียวกัน

ในช่วงต่อมา(ประมาณเดือนที่ 13 ของการศึกษา) เนื่องจากผู้ศึกษาเห็นว่าตนมีความสนิทสนมกับกลุ่มแรงงานข้ามชาติในระดับดีพอสมควรแล้ว มีข้อมูลว่าใครทำงานอะไร มาจากที่ไหน ชีวิตเป็นอย่างไรทั้งในพม่าและในเมืองไทย ข้อมูลที่ได้มานี้มีส่วนสำคัญสำหรับการตัดสินใจในการเลือกหัวข้อวิทยานิพนธ์ และประเด็น/เรื่องราวที่ต้องการจะศึกษา ตลอดจนแนวคิด/ทฤษฎีที่จะต้องนำไปใช้ในการวิเคราะห์

ต่อมาในช่วงขั้นตอนการเก็บข้อมูลเพื่อจัดทำวิทยานิพนธ์ให้สมบูรณ์ ผู้ศึกษาได้เล่าถึงงานศึกษาที่ตั้งใจจะดำเนินการให้นักพัฒนา ครูอาสาสมัคร และนักเรียน Level 4 ซึ่งเป็นชั้นที่ผู้ศึกษาสอนภาษาไทยให้ฟังถึงวัตถุประสงค์ในการศึกษาเรื่องนี้ ซึ่งพวกเขาสนใจในสิ่งที่ผู้ศึกษาได้ศึกษา ในที่สุดผู้ศึกษาก็ได้ชักชวนพวกเขามาร่วมเป็นทีมวิจัยในครั้งนี้ คือ นายอดิศร เกิดมงคล อดีตนักพัฒนาคณะกรรมการรณรงค์เพื่อประชาธิปไตยในพม่า นายเอส พงษ์พานิช ครูอาสาสมัครสอนภาษาไทย level 5 และกลุ่มนักเรียน level 4 จำนวน 4 คน คือ นายโอ๊ต ชาวปะโอ นายลาทวย ชาวพม่า นายทูล ชาวกะเหรี่ยง และ น.ส.เล็ก ชาวมอญ มาร่วมเป็นทีมศึกษาในครั้งนี้ อันจะนำไปสู่การได้มาของข้อมูลที่ผ่านเสียงของ "คนใน"มากยิ่งขึ้น

3.1.4 ระยะเวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูล

การศึกษาครั้งนี้ใช้เวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูลระหว่างเดือนกรกฎาคม 2547 ถึงเดือนธันวาคม 2549 รวมระยะเวลา 2 ปี 6 เดือน

3.1.5 การวิเคราะห์

การวิเคราะห์ข้อมูลจะเป็นการวิเคราะห์แบบการตีความ(Interpretive method) ทั้งในการวิเคราะห์ข้อมูลที่รวบรวมได้ในส่วนที่เป็นข้อมูลเอกสารและข้อมูลจากสนาม ผู้ศึกษาจะดำเนินวิเคราะห์ไปโดยใช้แนวคิดเรื่อง Discourse analysis, Subaltern group และแนวคิดเรื่องปฏิบัติการทางสังคม (practices) ในการทำความเข้าใจสภาวการณ์ที่แรงงานข้ามชาติถูกกีดกัน/ผลักไส/ขับไล่ให้ตกอยู่ในฐานะผู้หลบหนีเข้าเมืองผิดกฎหมาย และใช้แนวคิดเรื่องสิทธิมนุษยชน แนวคิดสนามสังคมข้ามพรมแดน และการสร้างประชาธิปไตยข้ามพรมแดน เป็นแนวคิดในการวิเคราะห์เพื่อแสดงให้เห็นถึงการต่อรองตอบโต้ต่อสภาวะชายขอบที่เผชิญในปฏิสัมพันธ์เชิงอำนาจที่เหลื่อมล้ำกับกลุ่มประชากรหลักของสังคมไทย เพื่อจะนำไปสู่ความเข้าใจว่าในท่ามกลางแรงกดดันในด้านต่างๆที่ถาโถมเข้าใส่ชีวิต แรงงานข้ามชาติเหล่านี้ได้แสวงหาที่ยืนและทางรอดของตนเองอย่างไรให้สามารถดำรงอยู่ได้ในสถานการณ์ปัจจุบันที่ตนเองเผชิญอยู่ การวิเคราะห์จะเกิดขึ้นไปพร้อมๆกับการเก็บข้อมูล อันจะนำไปสู่ความเชื่อถือได้และความถูกต้องของข้อมูล เป็นการตรวจสอบว่าคำตอบที่ได้มาสอดคล้องกับบริบท/กรอบความคิด/แนวความคิดที่เกี่ยวข้อง/ที่ตั้งไว้หรือไม่ ทั้งนี้การนำเสนอข้อมูลจะอ้างอิงคำพูดหรือเรื่องราวจริงจากกลุ่มเป้าหมายตัวอย่างที่ได้เลือกไว้เป็นสำคัญ

3.2 พื้นที่ศึกษา

ผู้ศึกษาเลือกพื้นที่กรุงเทพมหานครเป็นพื้นที่ศึกษา เนื่องจากกรุงเทพฯเป็นตลาดแรงงานที่ใหญ่ที่สุดของประเทศไทย มีธุรกิจที่ต้องใช้แรงงานข้ามชาติระดับล่างที่หลากหลายประเภท เช่น งานก่อสร้าง งานรับใช้ในบ้าน งานโรงงาน งานกรรมกร จากการมาลงทะเบียนเพื่อขอใบอนุญาตทำงานของแรงงานข้ามชาติที่ผ่านมา ปรากฏว่าในพื้นที่กรุงเทพมหานครนี้มีแรงงานข้ามชาติที่มาจากพม่ามาลงทะเบียนมากที่สุด คือ 105,779 คน จากจำนวนแรงงานข้ามชาติที่มารายงานตัวและขอใบอนุญาตทำงานทั่วประเทศ (เฉพาะที่มาจากพม่าเท่านั้น) รวมทั้งสิ้น 633,692 คน และอาชีพที่มาลงทะเบียนมากที่สุดก็คืออาชีพแม่บ้าน (สำนักบริหารแรงงานต่างด้าว กระทรวงแรงงาน, 2548)

กรุงเทพฯมีลักษณะของความเป็นเมืองสูงมาก ซึ่งแรงงานข้ามชาติที่มาจากประเทศพม่ามักจะอพยพมาจากชนบท ทำให้เห็นว่าแรงงานเหล่านี้ต้องปรับตัวมากกว่าแรงงานที่อยู่ในจังหวัดอื่น คือ อย่างแรกปรับตัวระหว่างความต่างทางวัฒนธรรม คือ วัฒนธรรมไทยกับวัฒนธรรมพม่า ลักษณะที่สอง คือ การปรับตัวของผู้ที่ใช้ชีวิตในชนบทแล้วต้องกลายมาเป็นแรงงานในภาคเมือง

นอกจากนั้นพื้นที่กรุงเทพมหานครยังเป็นพื้นที่ที่มีความเป็นไปได้ในการเก็บข้อมูลมากกว่าพื้นที่อื่นๆ เป็นพื้นที่ที่ผู้ศึกษามีช่องทางที่จะทำให้ผู้ศึกษาสามารถเข้าถึงข้อมูลได้ โดยการเข้าถึงข้อมูลนั้นผู้ศึกษาใช้วิธีการติดต่อผ่านเจ้าหน้าที่องค์กรพัฒนาเอกชนที่ผู้ศึกษารู้จักและคุ้นเคยเป็นอย่างดีเป็นผู้แนะนำ นักพัฒนาได้นำผู้ศึกษาไปแนะนำกับแรงงานข้ามชาติที่มาจากประเทศพม่าใน

ฐานะที่เป็นนักพัฒนาองค์กรพัฒนาเอกชนแห่งนั้น และจะมาเป็นครูอีกคนหนึ่งที่ช่วยสอนภาษาไทยให้กับแรงงานเหล่านี้ในทุกๆวันอาทิตย์ นอกจากพื้นที่แห่งนี้จะเปิดสอนเป็นโรงเรียนสอนภาษาไทย-อังกฤษแล้ว บางส่วนของพื้นที่ยังได้จัดทำโครงการคลีนิคกฎหมายช่วยเหลือแรงงานข้ามชาติ ฉะนั้นนอกเหนือจากผู้ศึกษาจะได้ข้อมูลจากนักเรียนแล้ว ผู้ศึกษายังจะได้ข้อมูลอีกส่วนหนึ่งมาจากแรงงานข้ามชาติบางส่วนที่ไม่ได้เรียนหนังสือ แต่จะมาขอรับความช่วยเหลือ ขอรับคำปรึกษาจากทนายความจากสภาทนายความด้วยเช่นกัน

3.3 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ผู้ศึกษาเลือกทำการศึกษากระบวนการสร้างความเป็นชายขอบและการสร้างพื้นที่ทางสังคมของแรงงานข้ามชาติไร้ฝีมือระดับล่าง(Unskilled labor) จากประเทศพม่าที่ทำงานในพื้นที่กรุงเทพมหานคร และอยู่ในโครงการพัฒนาความรู้และให้การศึกษาแรงงานข้ามชาติที่มาจากประเทศพม่า ของคณะกรรมการรณรงค์เพื่อประชาธิปไตยในพม่า (DEAR BURMA)ระหว่างเดือนกรกฎาคม 2547 – ธันวาคม 2549 จำนวน 27 คนเท่านั้น โดยตัวเลข 27 คนนี้มาจากการการเลือกตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) ซึ่งคัดเลือกตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้ โดยเลือกจากกลุ่มตัวอย่างชาติพันธุ์ที่มีมากที่สุดในโครงการจำนวน 5 กลุ่ม คือ กลุ่มชาติพันธุ์พม่า , กลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยง , กลุ่มชาติพันธุ์ไทยใหญ่ , กลุ่มชาติพันธุ์ปะโอ และกลุ่มชาติพันธุ์มอญ รวมทั้งยังครอบคลุมอาชีพคนทำงานบ้าน คนทำงานโรงงาน คนทำงานบริการ

แรงงานข้ามชาติที่เลือกมาสัมภาษณ์นั้นเป็นนักเรียนชาย 14 คน และนักเรียนหญิง 13 คน ในห้องเรียนภาษาไทยระดับ 4 ที่ผู้ศึกษารับผิดชอบ

เมื่อแบ่งตามเชื้อชาติ จะประกอบด้วย

1. เชื้อชาติกะเหรี่ยง ชาย 6 คน หญิง 8 คน
2. เชื้อชาติปะโอ ชาย 4 คน หญิง 1 คน
3. เชื้อชาติไทยใหญ่ ชาย 2 คน หญิง 2 คน
4. เชื้อชาติพม่า ชาย 2 คน หญิง 1 คน
5. เชื้อชาติมอญ หญิง 1 คน

เมื่อแบ่งตามอาชีพ จะประกอบด้วย

1. คนรับใช้ในบ้าน ชาย 3 คน หญิง 11 คน
2. ลูกจ้างร้านค้า , งานบริการ ชาย 5 คน หญิง 2 คน
3. ลูกจ้างร้านซ่อมเฟอร์นิเจอร์ ชาย 3 คน
4. คนทำงานในโรงงาน ชาย 3 คน

โดยคุณสมบัติเบื้องต้นของกลุ่มประชากรเป้าหมาย คือ

(1) แรงงานข้ามชาติต้องมีระยะเวลาการทำงานในพื้นที่กรุงเทพมหานครอย่างน้อย 6 เดือนเป็นเวลาขั้นต่ำ มีการทำงานอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้การกำหนดเวลาขั้นต่ำในการทำงานก็เพื่อให้ผู้ให้ข้อมูลสามารถเข้าใจสภาพการทำงานที่ตนเองดำเนินอยู่ได้อย่างถ่องแท้ และเข้าใจภาพรวมของการทำงานที่ตนทำอยู่

(2) การศึกษานี้ไม่ได้กำหนดอายุของผู้ให้ข้อมูล อาจมีตั้งแต่น้อย ซึ่งคนกลุ่มนี้น่าจะให้ตัวอย่างที่ชัดเจนเกี่ยวกับการถูกละเมิดทางเพศ และหรือสูงวัยที่สุดที่จะหาได้เพื่อให้เกิดภาพชัดเจนเกี่ยวกับปัญหาทางด้านสุขภาพที่ประสบตลอดจนการเข้าถึงบริการทางด้านสุขภาพ

(3) แรงงานข้ามชาติเหล่านี้อาจจะจดทะเบียนเพื่อขอใบอนุญาตทำงานหรือไม่ไปจดทะเบียนเพื่อขอใบอนุญาตทำงานก็ได้ เพื่อให้ภาพความแตกต่างของสถานการณ์การดำรงชีวิตประจำวัน

นอกจากนั้นยังมีการเก็บข้อมูลสำหรับกลุ่มที่เกี่ยวข้องกับการทำงานกับแรงงานข้ามชาติระดับล่าง (Unskilled labor) ที่มาจากประเทศพม่าด้วย รวม 23 คน ได้แก่

- เจ้าหน้าที่คณะกรรมการรณรงค์เพื่อประชาธิปไตยในพม่า จำนวน 4 คน
- อาสาสมัครโครงการ DEAR BURMA จำนวน 6 คน
- กรรมการ Action Network for Migrants จำนวน 3 คน
- ทนายความในโครงการคลินิกกฎหมายของ Thai Action Committee for Democracy in Burma (TACDB) จำนวน 1 คน
- คณะกรรมการสมานฉันท์แรงงานไทย จำนวน 2 คน
- คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ จำนวน 2 คน
- นักวิชาการที่สนใจประเด็นเรื่องคนข้ามชาติ จำนวน 5 คน

เพื่อเป็นการศึกษาถึงกระบวนการสร้างพื้นที่ทางสังคมให้กับแรงงานข้ามชาติที่มาจากประเทศพม่าในรูปแบบต่างๆ เช่น การให้ความรู้เรื่องภาษา สิทธิแรงงาน กฎหมายแรงงาน ว่ากระบวนการเหล่านี้มีส่วนในการปรับตัวทางสังคมหรือการยืนยันถึงการมีตัวตนของแรงงานข้ามชาติอย่างไร ใช้วิธีการสัมภาษณ์ระดับลึกเท่านั้น

3.4 ข้อตกลงเบื้องต้น

3.4.1 ประสบการณ์ชีวิตของแรงงานข้ามชาติเพียง 27 คน เป็นส่วนหนึ่งของประสบการณ์ทั้งหมดเท่านั้น ไม่อาจอ้างได้ว่าเป็นประสบการณ์ชีวิตของแรงงานข้ามชาติที่มาจากประเทศพม่าทั้งหมดในพื้นที่กรุงเทพมหานครได้

3.4.2 ในยุคหลังสมัยใหม่(Postmodernism) เป็นที่ยอมรับกันว่าความเป็นจริงทางสังคม (Social Reality) เป็นสิ่งที่สังคมวัฒนธรรมสร้างขึ้น(Social-Cultural Construction) มีความหลากหลายและเคลื่อนไหวปรับเปลี่ยนได้ตลอดเวลา(Dynamics) ไปตามกาลเทศะต่างๆ(Time and Space) ฉะนั้นงานศึกษาเรื่องนี้จึงเป็นการศึกษากระบวนการสร้างความหมายทางสังคมและวัฒนธรรม ซึ่งอาจอยู่ในรูปของวาทกรรม(discourses) หรือในรูปพฤติกรรมในชีวิตประจำวันว่าความหมายต่างๆเหล่านั้นมีความสลับซับซ้อน ถูกผสมผสาน ถูกนำเสนออย่างไร สิ่งที่เกิดขึ้นจากกระบวนการศึกษาลักษณะนี้ คือ ไม่มีความเป็นกลางทางวิชาการ มีอารมณ์ความรู้สึกทั้งของผู้ศึกษาและกลุ่มที่ผู้ศึกษาไปศึกษา ยืนยันในการแสดงตำแหน่งแห่งที่และตัวตน(identity)ของผู้ศึกษาในงานวิจัย งานศึกษาครั้งนี้ดำเนินไปตามขนบดังกล่าว

3.4.3 วิทยานิพนธ์เรื่องนี้ผู้ศึกษาเลือกที่จะนำเสนอเฉพาะในส่วนของแรงงานข้ามชาติระดับล่างจากประเทศพม่าที่ได้รับผลกระทบจากการละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เพียงเท่านั้น คงต้องกล่าวในที่นี้เพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกันก่อนว่า แรงงานข้ามชาติระดับล่างที่อยู่ในประเทศไทยมิใช่ทุกคนที่ถูกละเมิดสิทธิ มิใช่ทุกคนที่ถูกทำลายศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ มีอีกหลายคนที่โชคดีดำรงชีวิตอยู่ในปัจจุบันภายใต้เงื่อนไขและสภาพแวดล้อมที่ดี เช่น นายจ้างที่มองพวกเขาและเธอในฐานะเป็นมนุษย์คนหนึ่ง , สภาพแวดล้อมที่ถูกสุขอนามัย , การได้รับการศึกษาในสถานศึกษาของรัฐไทย , การมีครอบครัวคนไทยที่เข้าใจถึงความแตกต่างทางวัฒนธรรม แต่นั่นเองจะมีสักกี่คนที่จะได้รับโอกาสดังที่กล่าวมา งานศึกษาเรื่องนี้จึงเป็นการเปิดมุมมองอีกด้านหนึ่งให้เห็นถึงชีวิตมนุษย์ที่จำเป็นต้องพลัดพรากบ้านเกิดเมืองนอนมาอาศัยประเทศไทยเป็นแหล่งพักพิง แต่ประเทศที่พวกเขาและเธอเลือกอาศัยก็มิได้มองเธอในฐานะเป็นมนุษย์เหมือนกับพลเมืองไทยคนอื่นๆ งานวิชาการเรื่องนี้จะเป็นอีกพื้นที่หนึ่งในการส่งเสียงของพวกเขาและเธอให้ผู้คนในส่วนอื่นๆได้รับรู้และตระหนักถึงความเป็นมนุษย์ที่สามารถอยู่ร่วมกันได้ในสังคมไทยอย่างสันติสุข

3.5 นิยามศัพท์เฉพาะ

กลุ่มคนที่ถูกกดทับ (Subaltern group) หมายถึง กลุ่มคนที่อยู่ภายใต้ความสัมพันธ์ที่ซับซ้อนและถูกกดทับอยู่ใต้ชนชั้น ความเป็นท้องถิ่น เป็นราษฎรที่ถูกรัฐหรือชนชั้นผู้ปกครองเพิกเฉย เป็นกลุ่มคนที่พูดไม่ได้ ทั้งนี้เพราะไม่รู้จะพูดถึงตัวเองอย่างไร เนื่องจากตัวเองเป็นผลผลิตของการสร้างตัวตนโดยผู้อื่นมากกว่าเป็นผู้ผลิตตัวตนของตนเอง ดังนั้นอัตลักษณ์ของคนกลุ่มนี้ จึงเป็นความแตกต่างมากกว่าความเหมือนแบบเป็นเนื้อเดียวกัน

การย้ายถิ่น (migration) หมายถึง การที่คนเคลื่อนย้ายข้ามเขตพื้นที่หนึ่งไปอยู่อาศัยในอีกพื้นที่อื่นเป็นระยะเวลานานพอสมควร ซึ่งมีผลกระทบทางประชากร เศรษฐกิจ และสังคม ต่อพื้นที่ต้นทางและปลายทาง

การลักลอบเข้าเมือง หมายถึง การย้ายถิ่นแบบไม่ปกติ(Irregular migration) เนื่องจากเป็นการย้ายถิ่นที่ไม่มีเอกสารการเดินทางที่ถูกต้อง (undocumented migration) เป็นการเดินทางเข้าประเทศโดยการละเมิดกฎเกณฑ์ของประเทศปลายทาง (unauthorized migration) โดยทั่วไปเรียกกันว่า การย้ายถิ่นผิดกฎหมาย (illegal or clandestine migration)

การสร้างตัวตน หมายถึง การให้ความหมายต่อตนเองของแรงงานข้ามชาติที่มาจากประเทศพม่า เป็นความรู้สึกที่เรามีต่อตัวเราเอง และความรู้สึกที่เราคิดว่าคนอื่นมีต่อตัวเรา ความรู้สึกนี้เกิดขึ้นมาในกระบวนการปฏิสัมพันธ์/ปฏิสังสรรค์กับผู้อื่น เป็นกระบวนการที่เคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ไม่มีรูปแบบแน่นอนตายตัว แต่จะปรากฏให้เห็นและเปลี่ยนแปลงไปในการปฏิสัมพันธ์และการแสดงตัวตนในรูปแบบต่างๆ นอกจากนั้นยังหมายถึงการแสวงหาคำนิยามตนเองในแง่มุมใหม่เมื่อบุคคลตกอยู่ในภาวะวิกฤติของชีวิต เช่น เป็นแรงงานต่างด้าวที่ได้รับการตีตราว่าเป็นภัยต่อสังคมไทย เพื่อตอบโต้กับคำนิยามที่ผู้อื่นในสังคมเป็นผู้กำหนด

การสร้างพื้นที่ทางสังคม (social space) หมายถึง การสร้างพื้นที่ทางความคิด อุดมการณ์ การรับรู้ความหมายของสังคม ซึ่งไม่มีขอบเขตในเชิงพื้นที่กายภาพ แต่มีลักษณะเป็นเวทีหรือสนามที่คนกลุ่มต่างๆใช้เป็นพื้นที่การต่อสู้เพื่อช่วงชิงอำนาจในการนิยามความหมาย ความรู้ ความเข้าใจ ในความคิดระดับโครงสร้างทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม

คนชายขอบ (marginal people) หมายถึง กลุ่มคนที่มีวิถีชีวิต อยู่กึ่งกลางหรือห่างไกลจากศูนย์กลางทั้งในทางภูมิศาสตร์และในทางวัฒนธรรม คนชายขอบมักจะเป็นกลุ่มคนที่ต้องเคลื่อนย้ายจากภูมิลำเนาดั้งเดิม ด้วยเหตุผลทางธรรมชาติ เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม การตั้งถิ่นฐาน การประกอบอาชีพ หรือวิถีชีวิตของคนกลุ่มนี้ต้องเผชิญ กับการแก่งแย่งทรัพยากรอันมีอยู่อย่างจำกัด ถูกกีดกันและเอาเปรียบจากคนกลุ่มใหญ่ซึ่งอยู่อาศัยในดินแดนหรือเขตภูมิศาสตร์นั้นมาก่อน ในทางสังคมวัฒนธรรมคนชายขอบย่อมกลายเป็นคนกลุ่มน้อยในสังคมสมัยใหม่ วัฒนธรรมประจำกลุ่มจึงเป็นวัฒนธรรมย่อยที่ไม่ได้รับการยอมรับหรือได้รับการเลือกปฏิบัติจากผู้คนในกระแสวัฒนธรรมหลัก การเรียนรู้ การปรับตัวและการต่อสู้ดิ้นรนเพื่อที่จะเอาตัวรอดหรือมีชีวิตอยู่ภายใต้สภาพการณ์ดังกล่าวจึงเป็นสาระสำคัญของวิถีชีวิตของประชากรที่อาศัยอยู่ในวัฒนธรรมชายขอบ(สุริยา สมุทคุปติ์ และพัฒนา กิติอาษา, 2542:21-22) หรือที่ปริตตา เฉลิมเผ่า กออนันตกูล (2545: 12)อธิบายเพิ่มเติมว่า "ความเป็นชายขอบไม่ใช่เรื่องของการถูกกันให้ไปอยู่ในตำแหน่งในสังคมที่ด้อยทางเศรษฐกิจหรืออำนาจหรือไม่เข้าประเภทแต่เพียงอย่างเดียว หากแต่เป็นเรื่องของความรู้ และความ

จริงที่คนอื่นสร้างขึ้นมองเขา แทนตัวเขา ความรู้และความจริงเหล่านี้กลายเป็น'สามัญสำนึก' ที่รับรู้และเข้าใจกันได้ในสังคมโดยไม่ต้องตั้งคำถาม ผู้ที่อยู่ในตำแหน่งชายขอบเองก็อาจรับหรืออ้างอิงไปเป็นความจริงเกี่ยวกับตัวเองด้วย รวมทั้งมีการต่อต้านโต้แย้งปฏิเสธในเวลาเดียวกัน"

ค่ายผู้ลี้ภัย/พื้นที่พักพิง หมายถึง ค่ายชายแดนไทยที่รัฐไทยยอมให้ชาวกะเหรี่ยง กะเรนนี และชนกลุ่มน้อยจากชายแดนตะวันออกของประเทศพม่ามาพักพิง พวกเขาได้รับความช่วยเหลือด้านปัจจัยสี่อย่างจำกัดจากองค์กรเอกชนต่างๆ และมีสำนักข้าหลวงใหญ่ผู้ลี้ภัยแห่งสหประชาชาติ (ยูเอ็นเอชซีอาร์) ให้ความคุ้มครอง อย่างไรก็ดีชนกลุ่มน้อยไทยใหญ่และชนเผ่าอื่นจากรัฐฉานนั้นมิได้รับยอมรับจากรัฐไทยให้พักพิงในค่าย จึงจำต้องหลบซ่อนและดิ้นรนหาเลี้ยงชีวิตด้วยการเป็นแรงงานในประเทศไทย

เครือข่ายปฏิบัติการเพื่อแรงงานข้ามชาติ หมายถึง การรวมตัวขององค์กรชุมชน องค์กรพัฒนาเอกชนที่ทำงานประเด็นแรงงานข้ามชาติ จากพม่า ลาว กัมพูชาและเครือข่ายพันธมิตร เพื่อทำงานร่วมกันในเชิงปรับเปลี่ยนนโยบายให้เกิดการคุ้มครองแรงงานข้ามชาติในประเทศไทย ประกอบด้วยองค์กรสมาชิกดังนี้ 1.คณะกรรมการรณรงค์เพื่อประชาธิปไตยในพม่า 2.มูลนิธิเพื่อการพัฒนาเด็ก 3.มูลนิธิผู้หญิง 4.มูลนิธิเพื่อนหญิง 5.มูลนิธิเพื่อสุขภาพและการเรียนรู้ของแรงงานกลุ่มชาติพันธุ์ 6.โครงการลุ่มน้ำโขง 7.องค์กรพัฒนาเอกชนด้านแรงงานข้ามชาติและครอบครัว 8.มูลนิธิพัฒนรักษ์ 9.มูลนิธิส่งเสริมสันติวิถี 10.มูลนิธิรักษ์ไทย 11.เครือข่ายประสานงานผู้หญิงไทยใหญ่ 12. มูลนิธิส่งเสริมโอกาสผู้หญิง 13.ยองชีอู 14.มูลนิธิศุภนิมิตร ภาคีของเครือข่ายปฏิบัติการเพื่อแรงงานข้ามชาติ 1.มูลนิธิอารมณ์พงษ์พงัน 2.พันธมิตรสากลต่อต้านการค้าหญิง

นายหน้า หมายถึง ผู้ที่ติดต่อนำแรงงานข้ามชาติเข้ามาทำงานในประเทศไทย

ผู้ลี้ภัย ตามความหมายของอนุสัญญาว่าด้วยสถานภาพผู้ลี้ภัย 1951 มาตรา 1 ให้คำนิยามของคำว่า "ผู้ลี้ภัย " ว่า

(1) บุคคลที่มีความหวาดกลัวซึ่งมีมูลจะกล่าวอ้างได้ว่าจะถูกประหัตประหาร (เช่น การทรมาน,การฆ่า,การข่มขืน,การทารุณ,การลงโทษ เป็นต้น) ด้วยสาเหตุจาก 5 ประการ คือ ทางเชื้อชาติ.ศาสนา,สัญชาติ,การเป็นสมาชิกของกลุ่มทางสังคมกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งโดยเฉพาะและทางความคิดเห็นทางการเมือง

(2) บุคคลผู้นั้นจะต้องอยู่นอกอาณาเขตรัฐแห่งสัญชาติของตน

(3) บุคคลผู้นั้นไม่สามารถหรือไม่สมัครใจที่จะได้รับความคุ้มครองจากรัฐนั้นเนื่องด้วยความหวาดกลัวจากการประหัตประหารดังกล่าว

ปัจจุบันประเทศไทยยังมิได้เป็นภาคีในอนุสัญญาดังกล่าว เพื่อหลีกเลี่ยงไม่ให้มีภาระผูกพันต่อกฎหมายและมาตรฐานสิทธิมนุษยชนสากล ผู้ลี้ภัยในรัฐไทยเป็นเพียง"ผู้อพยพ"หรือ displaced persons เท่านั้น

ผู้หลบหนีเข้าเมือง หมายถึง ผู้ที่เข้าเมืองโดยมิชอบด้วยกฎหมาย ปกติแล้วทางราชการจะใช้คำว่า ผู้หลบหนีเข้าเมือง แต่ในที่นี้ขอใช้คำว่า ผู้ลักลอบเข้าเมืองแทน คำว่า"ลักลอบ"กับคำว่า "หลบหนี"เข้าเมือง มีความหมายคล้ายคลึงกัน แตกต่างกันตรงที่ทางราชการจะนิยมใช้คำว่าหลบหนีมากกว่า ซึ่งในทางกฎหมายจะหมายถึงกลุ่มบุคคลเดียวกัน คือ ผู้ที่เข้าเมืองโดยมิชอบด้วยกฎหมาย คำว่าหลบหนีเข้าเมืองนั้นมีนัยในเชิงการซ่อนเร้น หลบซ่อน เร้นกาย เข้ามาโดยไม่มีผู้รู้เห็น ในขณะที่คำว่าลักลอบมีความหมายในเชิงการเข้ามาโดยตั้งใจและเป็นกระบวนการ โดยอาจมีการนำพาหรือมีผู้รู้เห็นเป็นใจด้วย ซึ่งจะสอดคล้องกับข้อเท็จจริงมากกว่า และจากการที่ผู้ศึกษาได้สัมภาษณ์อดิศร เกิดมงคล เมื่อวันที่ 15 กุมภาพันธ์ 2548 นักพัฒนาองค์กรพัฒนาเอกชนที่ติดตามเรื่องแรงงานข้ามชาติจากพม่ามาเป็นเวลานานเกือบ 10 ปี เขาเสนอว่าควรจะใช้คำว่า "ผู้ที่เดินทางข้ามพรมแดนโดยมิได้ผ่านกลไกทางกฎหมายของรัฐ" น่าจะเป็นคำที่เหมาะสมกว่าทั้ง 2 คำข้างต้น เพราะเป็นการยืนยันถึงลักษณะธรรมชาติของการเคลื่อนย้ายของมนุษย์ที่มีพรมแดนติดต่อกัน ซึ่งกลไกรัฐไม่สามารถที่จะเอื้ออำนวยต่อธรรมชาติของการเคลื่อนย้ายได้อย่างสอดคล้องกับข้อเท็จจริง

ยุทธศาสตร์การอยู่รอด (Survival Strategies) หมายถึง แนวคิดหรือวิธีการที่แยบคายอันบ่งบอกถึงกระบวนการที่แรงงานข้ามชาติ เลือกใช้เพื่อสร้างความอยู่รอดให้ได้ในประเทศไทย

แรงงานต่างด้าว/แรงงานข้ามชาติ/แรงงานต่างชาติ เป็นคำในภาษากฎหมายไทยที่เรียกผู้ที่ไม่มีสัญชาติไทยทุกคนที่เข้ามาทำงานในประเทศไทยว่าเป็น "แรงงานต่างด้าว" ขณะที่คำว่าแรงงานต่างชาติหรือแรงงานข้ามชาติเป็นภาษาทั่วไปที่ใช้เรียกแรงงานที่มาจากประเทศหรือรัฐอื่นๆ และเป็นที่นิยมใช้กันในกลุ่มนักพัฒนาองค์กรพัฒนาเอกชนด้านแรงงานและนักวิชาการด้านมานุษยวิทยา สำหรับงานศึกษาครั้งนี้จะพบคำว่า "แรงงานข้ามชาติ" "แรงงานต่างชาติ" "แรงงานต่างด้าว" ปะปนกันไป โดยความหมายจะเหมือนกัน แต่ความแตกต่างของทั้ง 3 คำ จะอยู่ที่ว่าใครเป็นผู้ใช้/ผู้เรียกเท่านั้น แต่สิ่งสำคัญกว่านั้นผู้ศึกษายืนยัน/เชื่อมั่น/ตั้งใจที่จะใช้คำว่า"แรงงานข้ามชาติ" เพื่อเป็นการสถาปนาความมีตัวตนของคนกลุ่มนี้ในการพยายามช่วงชิงพื้นที่ให้กับตนเอง เป็นการแสดงถึงความหนักแน่นในการดิ้นรนต่อความแปลกแยก ต่อสู้และสร้างความรู้ใหม่ของคนตัวเล็กๆในการสร้างความหมายใหม่ในความทรงจำเพื่อต่อต้าน ต่อรองโครงสร้างทางเศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรมที่รัฐไทยเป็นผู้กำหนดขึ้นมา

แรงงานข้ามชาติที่มาจากประเทศพม่า หมายถึง กลุ่มคนที่เดินทางมาจากประเทศพม่าโดยข้ามพรมแดนเข้ามายังประเทศไทยโดยไม่ผ่านกลไกทางกฎหมาย เป็นผู้ที่ลักลอบเข้าเมืองมาทำงาน

และรวมถึงผู้ลี้ภัย(Refugee) ที่หลบหนีการสู้รบจากประเทศพม่า กลุ่มผู้ถูกรังแกหรือเลือกปฏิบัติเพราะความแตกต่างทางชาติพันธุ์ (ethnic suppression) ตลอดจนผู้อพยพย้ายถิ่นที่มิได้ตั้งใจมาหางานทำในประเทศไทย แต่ด้วยสภาพการณ์บังคับจึงหันมาเป็นผู้ใช้แรงงานไร้ฝีมือระดับล่าง (unskilled labor) ในที่สุด

แรงงานข้ามชาติและครอบครัวที่มาจากประเทศพม่า หมายถึง ผู้ติดตามแรงงานข้ามชาติเข้ามาในประเทศไทย แต่มิได้เป็นผู้ใช้แรงงาน เช่น พ่อแม่ คู่สมรส ลูก และญาติพี่น้องที่เกี่ยวข้อง

วาทกรรม หมายถึง ระบบ และกระบวนการสร้างหรือผลิตความหมายให้กับสรรพสิ่งต่างๆ ในสังคม เพื่อตรึงสิ่งที่สร้างนั้นให้ดำรงอยู่ และเป็นที่ยอมรับจนกลายเป็นวาทกรรมหลักในสังคม ขณะเดียวกันก็ทำหน้าที่เก็บกด ปิดกั้น มิให้เอกลักษณ์และความหมายบางอย่างเกิดขึ้น หรือไม่ก็ทำให้เอกลักษณ์และความหมายบางอย่างที่ดำรงอยู่แล้วในสังคมเลือนหายไป

วิถีชีวิต(The Way of Life) ความเป็นอยู่ในชีวิตประจำวันของแรงงานข้ามชาติที่มาจากประเทศพม่า ซึ่งมีระบบวัฒนธรรมไทยเป็นกรอบในการปฏิบัติ ตลอดระยะเวลาตั้งแต่เดือนกรกฎาคม 2547 – ธันวาคม 2549

3.6 ขอบเขตการวิจัย

ผู้ศึกษาได้กำหนดขอบเขตของการวิจัย ดังนี้

3.6.1 **ขอบเขตด้านพื้นที่** การศึกษาครั้งนี้ผู้ศึกษาจะศึกษาวิเคราะห์แรงงานข้ามชาติที่มาจากประเทศพม่าระดับล่างที่อาศัยอยู่ในพื้นที่กรุงเทพมหานคร ในโครงการพัฒนาความรู้และให้การศึกษาแรงงานข้ามชาติที่มาจากประเทศพม่าของคณะกรรมการรณรงค์เพื่อประชาธิปไตยในพม่า (DEAR BURMA) เพียงเท่านั้น

3.6.2 **ขอบเขตด้านเวลา** ผู้ศึกษาได้กำหนดช่วงเวลาของการศึกษาชีวิตแรงงานข้ามชาติที่มาจากประเทศพม่าที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ศึกษาเฉพาะปี พ.ศ. 2547- 2549 เท่านั้น โดยผู้ให้ข้อมูลนี้อาจจะทำงานในพื้นที่กรุงเทพมหานครมาก่อนปี พ.ศ. 2547 ก็ได้ แต่ทั้งนี้แล้วการเก็บข้อมูลในประเด็นที่เกี่ยวข้องจะย้อนไปในอดีตที่ผ่านมาด้วยเช่นกัน เช่น ชีวิตที่ประเทศพม่า ชีวิตก่อนที่จะเข้ามาทำงานในพื้นที่กรุงเทพมหานคร เป็นต้น อันจะนำไปสู่ความสมบูรณ์ของข้อมูลมากยิ่งขึ้น

3.7 แหล่งข้อมูลสำหรับการค้นคว้าเก็บรวบรวมข้อมูล

3.7.1 แหล่งข้อมูลด้านเอกสารที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลในการศึกษา

3.7.1.1.1 ห้องสมุดสถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท สถาบันวิจัยประชากรและสังคม และหอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยมหิดล

3.7.1.1.2 หอสมุดแห่งชาติ

3.7.1.1.3 หอสมุดปรีดี พนมยงค์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

3.7.1.1.4 หอสมุดกลาง สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

3.7.1.1.5 ห้องสมุดศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร

3.7.1.1.6 ห้องสมุดคณะกรรมการรณรงค์เพื่อประชาธิปไตยในพม่า

บทที่ 4
ความเป็นมาของแรงงานข้ามชาติจากประเทศพม่าในพื้นที่กรุงเทพมหานคร

การอพยพเคลื่อนย้ายของผู้คนจากพื้นที่ต่างๆทั่วโลกถูกมองว่าเป็นเรื่องปกติในยุคสมัยปัจจุบัน แต่มิได้หมายความว่าการอพยพของผู้คนเหล่านี้เป็นปรากฏการณ์เฉพาะของสังคมปัจจุบัน การอพยพโยกย้ายของผู้คนในพื้นที่ต่างๆของโลกเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นมานาน แตกต่างแต่เพียงว่าการเคลื่อนย้ายของผู้คนที่เกิดขึ้นในปัจจุบันมีระดับความถี่ความเข้มข้นมากกว่าเดิมเท่านั้น โดยมีปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ซึ่งกระตุ้นผลักดันให้เกิดการเคลื่อนย้ายของประชาชนทั้งเต็มใจและไม่เต็มใจ เนื้อหาในบทนี้ต้องการนำเสนอให้เห็นถึงสถานการณ์โดยทั่วไปของแรงงานข้ามชาติระดับล่างจากประเทศพม่าในพื้นที่กรุงเทพมหานคร ตัวตนแบบใหม่ของประชาชนพม่าและชนชาติพันธุ์เมื่อย้ายถิ่นข้ามพรมแดนพม่ามายังประเทศไทย และความเสี่ยงในรูปแบบต่างๆที่แรงงานข้ามชาติระดับล่างจากประเทศพม่าต้องเผชิญ

4.1 สถานการณ์โดยทั่วไปของแรงงานข้ามชาติระดับล่างจากประเทศพม่าในพื้นที่กรุงเทพมหานคร ระหว่างปี พ.ศ. 2547-2549

ข้อมูลจากสำนักบริหารแรงงานต่างด้าว ระบุว่าในปี 2547 มีแรงงานต่างด้าวหลบหนีเข้าเมืองสัญชาติพม่า ลาว กัมพูชา มารายงานตัวเพื่อจัดทำทะเบียนประวัติกับกรมการปกครองจำนวน 1,284,920 คน มาขอรับใบอนุญาตทำงานจำนวน 849,552 คน ไม่เข้าสู่ระบบการจ้างงานจำนวน 435,368 คน ในส่วนของแรงงานข้ามชาติระดับล่างจากประเทศพม่ามาต่อใบอนุญาตทำงานจำนวน 610,106 คน โดยเป็นแรงงานที่อาศัยอยู่ในพื้นที่กรุงเทพมหานครจำนวน 98,308 คน

ในปี 2548 ผ่อนผันให้แรงงานต่างด้าวที่ได้รับอนุญาตทำงานในปี 2547 จำนวน 849,552 คน อยู่ในราชอาณาจักรเป็นการชั่วคราวเพื่อรอการส่งกลับและทำงานต่อไปได้อีก 1 ปี สิ้นสุดวันที่ 30 มิถุนายน 2549 ซึ่งมีแรงงานต่างด้าวมาต่ออายุใบอนุญาตทำงานจำนวน 705,293 คน ไม่มาเข้าสู่ระบบการจ้างงานจำนวน 144,259 คน ในส่วนของแรงงานข้ามชาติระดับล่างจากประเทศพม่ามาต่อใบอนุญาตทำงานจำนวน 539,416 คน โดยเป็นแรงงานที่อาศัยอยู่ในพื้นที่กรุงเทพมหานครจำนวน 91,712 คน

ในปี 2549 ผ่อนผันให้แรงงานต่างด้าวที่ได้รับใบอนุญาตทำงานในปี 2548 จำนวน 705,293 คน อยู่ในราชอาณาจักรเป็นการชั่วคราวเพื่อรอการส่งกลับและทำงานต่อไปได้อีก 1 ปี สิ้นสุดวันที่ 30 มิถุนายน 2550 และเปิดจดทะเบียนแรงงานต่างด้าวใหม่ในระหว่างวันที่ 1-30 มีนาคม 2549 มีแรงงานต่างด้าวมาต่ออายุใบอนุญาตทำงานจำนวน 460,014 คน ,แรงงานต่างด้าวได้รับการพิสูจน์สัญชาติจำนวน 80,811 คน ,ไม่มาเข้าสู่ระบบการจ้างงานจำนวน 166,770 คน,แรงงานต่างด้าวหลบหนีเข้าเมืองที่จดทะเบียนกับกรมการปกครองระหว่างวันที่ 1-30 มีนาคม 2549 มีจำนวนทั้งสิ้น

256,899 คน แต่มาขอรับใบอนุญาตทำงานจำนวน 208,562 คน ไม่มาเข้าสู่ระบบการจ้างงานจำนวน 48,337 คน

โก เมียด เว อดีตนายทหารจากกองทัพอากาศของประเทศพม่า ที่ปัจจุบันกลายมาเป็นนักพัฒนาองค์กรพัฒนาเอกชนรวมทั้งยังเป็นส่วนสำคัญในขบวนการประชาชนพม่า เล่าให้ผู้ศึกษาฟังว่า *"แรงงานจากพม่าเข้ามาทำงานในประเทศไทย เริ่มจากการเข้ามาเป็นลูกเรือประมงหลังจากที่หลายจังหวัดในภาคใต้ของประเทศไทยได้รับความเสียหายจากพายุเกย์เมื่อปี 2532 มีผลทำให้ลูกเรือประมงไทยต้องเสียชีวิตไปจำนวนมาก จากเหตุการณ์พายุเกย์ครั้งนั้นทำให้ลูกเรือชาวอีสานไม่กล้าออกทะเลอีก เจ้าของเรือประมงจึงจำเป็นที่จะต้องใช้แรงงานจากประเทศพม่ามาทำงานแทน ซึ่งลูกเรือจากพม่ามีพื้นฐานการดำรงชีวิตและทำงานประมงได้เป็นอย่างดี แม้ว่าภาษาจะไม่ค่อยดีนัก แต่ก็มีความอดทนและยอมรับสภาพการทำงานประมงได้มากกว่าแรงงานอีสาน*

หลังจากที่แรงงานจากพม่าได้เข้ามาทำงานประมงระยะหนึ่งแล้ว เจ้าของกิจการอื่นๆ ได้ให้ความสนใจที่จะจ้างแรงงานที่มาจากประเทศพม่าไปทำงานอย่างอื่นด้วย เนื่องจากหาคนไทยทำงานได้ยาก เช่น ทำสวนยาง สวนปาล์ม และสวนกาแฟ ต่อมาได้มีการอพยพแรงงานเข้าไปทำงานในเขตจังหวัดภาคกลางมากขึ้น เช่น ตัดอ้อย โรงสี แบกข้าวสาร ทำไร่มันสำปะหลัง และงานสวนอื่นๆ ซึ่งเดิมมักจะใช้คนงานจากภาคอีสาน สำหรับแรงงานจากพม่าที่สามารถฟังและพูดภาษาไทยได้เล็กน้อยก็จะเข้าไปทำงานในร้านอาหารแถบจังหวัดภาคตะวันออก และมีแรงงานผู้หญิงส่วนหนึ่งเข้ามาทำงานในร้านค้าปลีกย่านที่มีคนจีนอาศัยอยู่หนาแน่นในพื้นที่กรุงเทพมหานคร เช่น ย่านเยาวราช และบางลำภู ส่วนแรงงานที่อยู่ในแถบจังหวัดภาคเหนือของไทยมักจะเข้ามาทำงานรับจ้างอิสระ เช่น การเจียระไนพลอย หยก และหินอ่อน โดยคนงานบางส่วนจะใช้วิธีเดินทางไปกลับในแต่ละวันและมีบางส่วนที่เข้ามาอยู่ประจำในประเทศไทย นอกจากนั้นยังมีแรงงานผู้หญิงกะเหรี่ยงเข้ามาทำงานรับใช้ตามบ้านในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคตะวันตกและในกรุงเทพมหานคร

สำหรับงานที่แรงงานจากพม่าเข้ามาทำในประเทศไทย ได้แก่ โรงงานอาหารทะเลแช่แข็ง , ทำสวนยางพารา ,ลูกเรือประมง ,สวนกาแฟ สวนปาล์ม ไร่อ้อย , โรงงานปลาป่น ,กรรมกรก่อสร้าง , เลี้ยงกุ้ง ,เลี้ยงหมู , โรงงานทำโอ่ง และทำอิฐ,งานรับใช้ในบ้าน,งานบริการตามร้านอาหาร,ขายปลีกหน้าร้าน,งานเจียระไน อัญมณี ,งานในห้องเย็น,งานในเหมืองแร่และเหมืองหิน และโรงงานรองเท้ากีฬา ฯลฯ" (โก เมียด เว, สัมภาษณ์ ธันวาคม 2547)

สาเหตุหลักของการย้ายถิ่นของแรงงานข้ามชาติจากประเทศพม่ามาประเทศไทย คือ ความหวาดกลัวจากการถูกประหัตประหาร การกดขี่ข่มเหง ประเทศไทยดูเหมือนจะเป็นประเทศที่ให้โอกาสในการพักพิง ให้สภาพการทำงานที่ดีกว่า แม้ว่าพวกเขาและเธอเชื่อว่าการย้ายถิ่นเข้ามาประเทศไทยนั้นจะสามารถนำไปสู่การถูกข่มขู่ คุกคาม หรือถูกล่อลวงไปขายได้ แต่พวกเขาและเธอก็พยายามดิ้นรนที่จะเอาชีวิตให้รอดด้วยการลักลอบหางานทำในตลาดแรงงานไทยที่ต้องซ่อนเร้นแอบแฝง และผิดกฎหมายอยู่บ่อยครั้ง

"ผมรู้ว่าการมาอยู่เป็นแขกที่ไม่ได้รับเชิญของใครนานๆเข้า วันหนึ่งเขาก็จะอึดอัด เดือดร้อน รำคาญ และไม่ต้องการพวกผม เมื่อผมหมดประโยชน์ให้กับพวกเขาแล้ว แต่จะให้ทำอย่างไรได้ ในเมื่อผมกลับบ้านไม่ได้จริง ๆ ผมกลับไปก็ไม่รู้จะอยู่อย่างไร บ้านผมถูกทหารพม่าเผาไปหมดแล้ว และตัวผมก็ถูกตามฆ่า ผมจะกลับได้อย่างไร จะให้ผมกลับไปโดนทหารพม่าฆ่าเหรอครับ" (ซูมิ หนุ่มปะโอ, สัมภาษณ์ สิงหาคม 2548)

"ดาวไม่ได้อยากมาประเทศไทยเลยค่ะ แต่อยู่ที่พม่าดาวก็ไม่มีอะไรจะทำ ทหารพม่ามาที่หมู่บ้านดาวทุกวัน พ่อดาวก็กลัว ไม่กล้าออกไปทำงาน แม่ก็กลัวทหารพม่าจะทำร้ายน้อง ที่บ้านก็ไม่มีอะไรจะกิน ดาวสงสารแม่ ดาวเห็นคนในหมู่บ้านหลายคนมาที่ประเทศไทย ดาวก็เลยขอตามมาด้วย จะได้มีเงินส่งให้พ่อแม่ดาว ดาวมาทำงานอยู่ที่ร้านขายหมูที่สะพานควาย ดาวต้องทำงานตั้งแต่เที่ยงคืนถึงเก้าโมงเช้า ครั้งหนึ่งดาวเคยหั่นหมูจนมีดบาดนิ้ว แต่เจ๊ก็ไม่สนใจ ดาวต้องไปโรงพยาบาลเอง ดาวไม่กล้าไปที่คลินิคข้างๆ กลัวโดนตำรวจจับ ดาวพูดไม่ชัด ดาวกลัวค่ะ" (ดาว สาวกะเหรี่ยง, สัมภาษณ์ ธันวาคม 2548)

ทันทีที่เริ่มเดินทางเข้าสู่ประเทศไทยพวกเขาและเธอก็แทบจะไม่สามารถควบคุมชะตากรรมของตนได้เลย สถานการณ์ทางการเมืองและการทหารที่ผันแปรตลอดเวลาได้ส่งผลกระทบต่อความราบรื่นในการเดินทาง จำนวนด่านตรวจที่ต้องผ่าน นโยบายควบคุมแนวชายแดน การกวาดจับของทหารและเหตุการณ์อื่นๆที่มีส่วนสำคัญในการกำหนดเส้นทาง วิธีการและค่าใช้จ่ายในการเดินทาง พวกเขาและเธอบางคนจำเป็นต้องใช้บริการข้ามพรมแดนโดยนายหน้า ซึ่งเป็นคนที่จะพาพวกเขามายังประเทศไทยได้ สำหรับผู้ที่มีบ้านอยู่ไกลจากชายแดนและต้องการออกนอกประเทศในฐานะผู้ลี้ภัย การเดินทางของคนกลุ่มนี้มักจะใช้เส้นทางอ้อมเพื่อหลีกเลี่ยงการถูกคุกคามและการสู้รบส่งผลให้ต้องใช้เส้นทางที่คดเคี้ยวและไกลมากขึ้น หลายคนต้องทนทรมานกับการขาดอาหาร การเจ็บป่วยและสภาวะที่ยากลำบากตลอดการเดินทาง

"กว่าหนูจะมาถึงกรุงเทพ หนูต้องทนนอนในรถทัวร์ชั้นล่างสุดที่เขาเอาไว้เก็บกระเป๋า หนูและเพื่อนๆอีก 5 คน ทนนอนอัดกันในนั้น หนูหายใจไม่ออก กระเป๋าหลายใบทับตัวหนูกับเพื่อนๆ แต่หนูกับเพื่อนๆก็ไม่กล้าส่งเสียงร้องบอกคนข้างบน เรากลัวถูกจับและส่งตำรวจ เพื่อนคนหนึ่งเป็นลมในรถ ส่วนหนูก็เป็นลมเหมือนกัน เมื่อรถวิ่งมาถึงที่หนึ่ง กระเป๋ารถมาเรียกพวกเราให้ลงไปข้างล่าง บอกว่าข้างหน้ามีตำรวจ ทั้งๆที่เราเป็นลม แต่เราก็ต้องลงรถ และแอบอยู่ในป่าแถวนั้น เพื่อนคนหนึ่งที่ไม่สบายมาก วันรุ่งขึ้นเขาก็เป็นไข้ตาย" (ตีตี หญิงกะเหรี่ยง, สัมภาษณ์ สิงหาคม 2547)

"ผมมาเมืองไทยตั้งแต่อายุ 12 ปี หมู่บ้านผมอยู่ในรัฐกะเหรี่ยง ไกลมาก ป้าพาผมนั่งรถจากที่บ้านตอน 11 โมงเช้ามาถึงชายแดนตอน 6 โมงเย็น พอถึงชายแดนก็ยังข้ามมาไม่ได้ ต้องรอจนมืดประมาณ 3 ทุ่ม รอจนด่านปิด และไม่มีตำรวจอยู่แถวนั้น ป้าพาผมแอบนั่งเรือข้ามแม่น้ำมากับป้า พอมาถึงฝั่งไทย ป้าจ่ายเงินให้คนที่มารับ ผมจำไม่ได้ว่าเท่าไหร่ แล้วคนไทยคนนั้นก็หายไปนานมาก

ผมกับป้าแอบอยู่ในป่าจนถึงเช้า พอตอนเช้าผู้ชายคนนั้นก็บอกว่าไปเอาบัตรที่ด่านมาได้แล้ว แล้วเขาก็พาผมกับป้าไปที่แม่สอด" (เจ หนุ่มกะเหรี่ยง, สัมภาษณ์ พฤศจิกายน 2548)

ผู้ย้ายถิ่นต้องใช้เงินจำนวนมากเพื่อจ่ายค่าเดินทางล่วงหน้า เกือบทุกคนไม่เคยได้รับการบอกเล่าล่วงหน้าก่อนว่าค่าใช้จ่ายสำหรับการเดินทางทั้งหมดเป็นเท่าใด ยิ่งกว่านี้เจ้าหน้าที่รัฐทั้งของพม่าและไทยยังตั้งค่าธรรมเนียมและค่าปรับสารพัดชนิดจากผู้ย้ายถิ่นตลอดเส้นทางการย้ายถิ่นอย่างไม่มีกฎเกณฑ์เป็นตามอำเภอใจ ในบางกรณีการเรียกร้องค่าธรรมเนียมและค่าปรับต่างๆยังตามมาด้วยคำข่มขู่ หรือการยึดเอกสารแสดงตนจริงๆไป การค้นตัว การจับกุม การกักขัง รวมทั้งการส่งตัวกลับพม่า

"กว่าจะมาถึงกรุงเทพ ผมทำงานมาหลายที่แล้ว ตอนออกจากพม่า ผมก็ไม่รู้จะมาทำอะไรที่เมืองไทย แต่อยู่ในพม่า มันไม่มีอะไรทำ ผมออกจากบ้านเดินทางไปเรื่อยๆ จนข้ามเรือมาถึงเกาะสอง มาถึงบ้านน้าที่เคยมาที่เมืองไทยก่อน อยู่บ้านน้าเดือนกว่า เบื่อ ทำงานใช้แต่แรง แต่ไม่ได้เงินเลยมาเมืองไทย น้าไปคุยกับคนไทยคนหนึ่ง เขาบอกว่าจะพาไปทำงานที่กรุงเทพ แต่ต้องจ่ายเงินให้เขา 8,000 บาท ตอนนั้นผมไม่มีเงิน แต่ผมก็อยากมาหางานทำ จึงบอกเขาว่าผมไม่มีเงิน เขาบอกว่าไม่มีเงินก็ไปได้ เขาพาผมข้ามฝั่งจากเกาะสอง มาที่ระนอง มารอที่ระนองอาทิตย์นึง รอจะเข้ามหาชัย รอคนที่จะพามา มีคนมารับพามามหาชัย ผมมารถกระบะ เขาให้ผมนอนข้างหลังกับคนอื่นอีก 6 คนแล้วเขาเอาผ้าใบปิด แล้วเอายางรถ ไม้ ทับอีกทีหนึ่ง อึดอัดมาก ผมร้องไห้ บอกว่าจะตายอยู่แล้ว เขาให้อยู่ในนั้นประมาณชั่วโมงกว่า ช่วงกลางคืน พอผ่านด่านไปแล้ว เขาก็มาเอาออก ถึงมหาชัย 10 โมง แต่ตอนนั้นผมไม่รู้จักมหาชัย คิดว่าเป็นกรุงเทพ เขาพาผมมาทำงานในเรือประมง นายจ้างบอกว่า เขาจ่ายเงินให้คนที่พาผมมาส่งแล้ว ผมต้องทำงานใช้หนี้แทน ผมทำงานอยู่ในเรืออยู่ 9 วัน ทนไม่ไหว ไม่ได้ค่าแรงสักบาท เขาบอกว่าผมยังใช้หนี้ไม่หมด ถ้าไม่ยอมทำงานจะแจ้งตำรวจมาจับ ผมจึงหนีออกมา" (ย่าน ยุ้น หนุ่มกะเหรี่ยง, สัมภาษณ์ มีนาคม 2547)

ในปัจจุบันมีแรงงานข้ามชาติจากพม่าประมาณ 2 ล้านคน ที่ทำงานประเภทที่เสี่ยงอันตราย สกปรก และยากลำบาก แลกกับค่าจ้างที่ต่ำกว่าอัตราค่าจ้างขั้นต่ำของแรงงานในประเทศไทยเป็นอย่างมาก เช่น งานในโรงงานห้องเย็นแช่แข็งอาหารทะเล ในโรงงานตัดเย็บเสื้อผ้า งานบ้าน เป็นต้น แรงงานข้ามชาติเหล่านี้มีชีวิตอยู่ท่ามกลางความหวาดกลัวจากการถูกส่งกลับอยู่ตลอดเวลา รวมทั้งต้องเผชิญกับการปฏิบัติอย่างไม่เป็นธรรม เนื่องจากสถานภาพที่ผิดกฎหมาย กับสภาพการทำงานที่ไม่ได้มาตรฐานและไร้ซึ่งกลไกที่จะคุ้มครองป้องกันตนเอง

"พอผมหนีออกมาแล้ว ผมกับเพื่อนอีกคนก็ไปทำงานโรงงานปลา ล้างปลา แกะปลา ทำงานอยู่ 3-4 เดือน ได้วันละ 90 บาท ผมดีใจมากเพราะทำงานแล้วได้ตังค์ แต่ตอนหลังเขาไล่ออก เพราะผมหยุดพัก ไม่สบาย เถ้าแก่เขาไม่อยากให้เราหยุด อยากให้เราทำงานทุกวัน ผมทำงานตั้งแต่ตีสามถึง 4 ทุ่ม ยิ่งตอนเรือเข้าต้องทำทั้งวันทั้งคืน เพื่อนผมคนหนึ่งที่ทำด้วยกัน มีครั้งหนึ่งเขาโดนเถ้าแก่ลีและก็ถีบด้วย" (ย่าน ยุ้น หนุ่มกะเหรี่ยง, สัมภาษณ์ มีนาคม 2547)

แรงงานข้ามชาติส่วนใหญ่แทบจะไม่เคยรู้มาก่อนล่วงหน้าว่าจะได้งานประเภทใด อยู่ที่ใด ใครเป็นนายจ้าง หรือแม้แต่เงื่อนไขการจ้างงาน พวกเขาจะทราบถึงสภาพการทำงานของตนเมื่อไปถึงยังบ้านนายจ้างหรือสถานที่ทำงาน นายจ้างจะเป็นผู้กำหนดถึงเงื่อนไข ข้อกำหนดการทำงาน ไม่ว่าจะเป็นเงินเดือน ที่พักอาศัย อาหาร การลาป่วย และวันหยุดพักผ่อนตามความพอใจของตนเอง บางคนได้รับอัตราค่าจ้างต่ำกว่าอัตราค่าจ้างขั้นต่ำและยังต้องทำงานนานกว่า 8 ชั่วโมงต่อวัน หลายคนทำงาน 7 วันต่อสัปดาห์ และไม่ได้รับค่าจ้างทำงานล่วงเวลาจากนายจ้าง ค่าจ้างปกติที่ได้รับจากการทำงานซึ่งส่วนใหญ่จะอยู่ที่ 1,500-6,000 บาท/เดือน พวกเขาจะเก็บสะสมไว้ให้ครบจำนวนหนึ่ง เช่น 10,000 บาท แล้วจะอาศัยช่องทางนายหน้าในการส่งกลับบ้านที่ประเทศพม่า การส่งเงินกลับบ้านด้วยตนเอง โอกาสที่จะสูญหายระหว่างทางหรือถูกขูดรีดจากเจ้าหน้าที่ไทยมีความเสี่ยงอย่างมาก

"เล็กเคยทำงานขายของอยู่ที่ทองผาภูมิ ทำงานตั้งแต่ 6 โมงเช้า ถึง 4 ทุ่ม ไม่ได้พักเลย ได้พักกินข้าวนิดเดียว ต้องรีบกิน ไม่อย่างนั้นโดนว่า เล็กต้องยืนหน้าร้านตลอดเวลา คอยเรียกแขกให้มาซื้อของ บางคนก็พูดจาดี บางคนก็ว่า ตอนนั้นเล็กพูดไม่ชัด เขาก็ล้อเลียน พูดตามเล็ก เล็กโกรธมาก แต่ก็ไม่รู้จะทำอย่างไร เจ๊ให้ค่าแรงเล็กเดือนละ 500 บาท เล็กเหนื่อยมาก เวลาไม่สบายเจ๊ก็ให้กินแต่พารา" (เล็ก หญิงมอญ, สัมภาษณ์ พฤษภาคม 2549)

ภาษาก็เป็นอุปสรรคสำคัญในการทำงาน แรงงานที่พูดภาษาไทยไม่ได้หรือพูดได้แต่น้อยมักจะถูกนายจ้างใช้ความสามารถในการพูดภาษาไทยเป็นเกณฑ์สำคัญในการตั้งเงินเดือนและในการปฏิบัติตนต่อคนงาน แรงงานข้ามชาติหลายคนต้องประสบกับความยากลำบากในการหางานที่ดีการที่ไม่สามารถพูดภาษาไทยได้ บางครั้งนำไปสู่การดุด่าว่ากล่าวและถูกทำร้าย

"น้อยไม่ชอบเลยค่ะครู ตอนที่อาม่าด่าน้อยเวลาน้อยทำอะไรไม่ถูกใจ ตอนที่เขาให้น้อยมาทำงาน เขาก็รู้ว่าน้อยพูดภาษาไทยไม่ได้ พูดไม่ชัด แต่น้อยก็พยายามฝึกนะคะครู น้อยถึงต้องมาเรียนหนังสือที่นี่ มีอยู่ครั้งหนึ่งอาม่าฟังข่าวในทีวีว่ามีลูกจ้างพม่าฆ่านายจ้าง อาม่าก็มาด่าน้อย หาว่าน้อยเป็นอย่างนั้นเหมือนกัน ทั้งๆที่น้อยก็ไม่ได้รู้จักคนพม่าคนนั้น อาม่าบอกว่าพวกลื้อเหมือนกันหมดเป็นพม่ามาเผากรุงศรีอยุธยา มาฆ่าคนไทย มาปล้นทองไป ขอให้พวกลื้อฉิบหาย ตายโหงตายห่า น้อยเป็นกะเหรี่ยงนะคะครู น้อยไม่ใช่คนพม่า น้อยไม่เคยฆ่าคนไทย และอาม่าก็เป็นคนจีนไม่ใช่เหรอคะครู" (น้อย สาวกะเหรี่ยง, สัมภาษณ์ มกราคม 2548)

เมื่อเส้นทางการเดินทางเข้ามาประเทศไทยอย่างไม่ถูกกฎหมายไทย พวกเขาและเธอจึงปราศจากการครอบครองเอกสารประจำตัวที่ถูกต้องตามกฎหมาย จนบัดนี้หลายคนก็ยังไม่มีเอกสารใดๆที่รับรองความเป็นพลเมืองพม่า ต้องเผชิญกับความเสี่ยงที่ตนเองและลูกๆต้องกลายเป็นบุคคลไร้สัญชาติ การถูกจับกุมกักขัง แม้ว่ารัฐบาลไทยจะอนุญาตให้แรงงานข้ามชาติที่ผิดกฎหมายสามารถจดทะเบียนและขอใบอนุญาตทำงานได้นั้น แต่การขาดถึงการอธิบายถึงกระบวนการจดทะเบียนอย่างชัดเจน ระยะเวลาการจดทะเบียนที่สั้นเกินไป ไม่มีการออกใบอนุญาตทำงานแก่ผู้ย้าย

ถิ่นที่อายุต่ำกว่า 15 ปี การกำหนดให้มีการตรวจสุขภาพโดยไม่ระบุวิธีดำเนินการที่ชัดเจน ด้วยเงื่อนไขเหล่านี้ที่มีส่วนสำคัญที่ต้องอาศัยความร่วมมือจากนายจ้างประกอบ ทำให้กรณีที่นายจ้างไม่ให้ความร่วมมือหรือตั้งเงื่อนไขที่ไม่เป็นธรรมและบิดบิ้นเรื่องการขอใบอนุญาตทำงาน ทำให้แรงงานข้ามชาติหลายคนไม่สามารถเข้าสู่กระบวนการทางกฎหมายไทยได้ และกลายเป็นบุคคลที่ต้องหลบซ่อนในสังคมไทยอย่างหวาดกลัวการถูกจับกุม

"ครูครับคราวนี้ผมไม่ทำบัตรแล้วนะครับ ครูอย่าว่าผมนะครับ ผมเคยทำบัตรมาหลายครั้งแล้ว บางปีผมก็ไปทำเอง บางปีผมก็จ่ายเงินให้นายหน้าทำให้ ถ้าเถ้าแก่ไม่ยอมไปทำให้ผม ผมถามเถ้าแก่ว่าทำไมไม่ทำให้ผม เถ้าแก่บอกว่า ใช้เงินเยอะ ทำไปก็ไม่คุ้ม ผมไม่อยากจะบอกว่าที่เถ้าแก่จ่ายไปก็มาหักกับผมทีหลัง ไม่ใช่เงินเถ้าแก่สักหน่อย มีบัตร ไม่มีบัตร ผมไม่เห็นแตกต่างกันเลย ก็โดนจับเหมือนกัน ผมจ่ายเงินให้ตำรวจไม่รู้เท่าไหร่แล้วครับ จ่ายเงินค่าทำบัตร ก็ต้องมาจ่ายเงินตำรวจอีก เก็บเงินค่าทำบัตร ไว้จ่ายตำรวจดีกว่าครับ" (โอ๊ต หนุ่มปะโอ, สัมภาษณ์, มิถุนายน 2549)

นอกจากนั้นแรงงานหลายคนที่เข้าสู่ขั้นตอนอย่างถูกกฎหมายก็ต้องเผชิญกับการถูกยึดใบอนุญาตทำงานจากนายจ้างไปเก็บไว้ ให้ลูกจ้างถือแค่ใบสำเนาไว้ในกรณีที่ยินยอมให้ลูกจ้างมีเอกสารทางการสักอย่างไว้กับตัว เมื่อลูกจ้างไม่มีเอกสารดังกล่าวติดตัว ก็จะถูกข่มขู่ว่าจะถูกส่งกลับ ถูกคุกคาม และถูกจับกุม เนื่องจากไม่มีหลักฐานพิสูจน์ว่าตนมีสถานภาพถูกต้องตามกฎหมาย แรงงานส่วนใหญ่ต้องจ่ายค่าธรรมเนียมในการจดทะเบียนเองทั้งหมด ถ้าไม่มีก็ต้องยืมนายจ้างโดยให้นายจ้างหักเงินเดือนชดใช้คืน ซึ่งบางครั้งจำนวนที่หักจากเงินเดือนก็มากกว่าค่าใช้จ่ายที่ยืมไปจดทะเบียน

แรงงานข้ามชาติส่วนใหญ่มักขาดความรู้เรื่องสุขอนามัยขั้นพื้นฐาน เนื่องจากการไม่สามารถอ่านข้อมูลข่าวสารเหล่านี้ได้ เพราะไม่มีการพิมพ์เผยแพร่ในภาษาของพวกเขาเอง รวมทั้งช่องทางหรือโอกาสในการเข้าถึงการรับบริการสาธารณสุขขั้นพื้นฐานก็เป็นอุปสรรคสำคัญ

"หนูอ่านภาษาพม่าไม่ออกค่ะครู หนูเป็นกะเหรี่ยง อยู่ที่พม่าหนูไม่เคยเข้าโรงเรียน เพื่อนเคยบอกว่าให้หนูไปที่โรงพยาบาลที่มีภาษาพม่าติดไว้ ที่โรงพยาบาลราชวิถี ครูรู้จักใช่ไหมคะหนูคิดว่าเขาคงมีภาษากะเหรี่ยงด้วย หนูเคยไปแล้ว แต่หนูก็อ่านไม่ออกว่าเขาเขียนว่าอะไร เพราะมีแต่ภาษาพม่าเท่านั้น หนูต้องพาแฟนไปด้วยทุกครั้งเวลาหาหมอ เขาได้ช่วยอ่านภาษาไทยให้ และช่วยพูดกับหมอว่าหนูไม่สบายโรคอะไร" (แอ๊ะ สาวกะเหรี่ยง, สัมภาษณ์, มิถุนายน 2549)

เมื่อมองถึงอนาคต แรงงานข้ามชาติส่วนใหญ่ปรารถนาที่จะเก็บเงินรายได้จากการทำงานสะสมไว้เพื่อส่งกลับไปให้ครอบครัวในพม่า หลายคนมีความหวังว่าจะสามารถทำงานในประเทศไทยได้สักระยะหนึ่งก็จะกลับประเทศพม่าพร้อมเงินทุนมากพอที่จะเอื้อให้ครอบครัวของตนครองชีพได้ตามอัตภาพ

"ตอนเด็กๆหนูไม่มีความฝัน หนูรู้เพียงแต่ว่าอยากมีครอบครัวที่อบอุ่น มีพ่อแม่ไม่ทะเลาะกัน แล้วก็จะมีความสุข พอโตขึ้นเข้ามาทำงานในเมืองไทยก็รู้แต่เพียงว่าทำงานได้เงิน ก็ส่งให้พ่อแม่

จะได้เหมือนคนอื่นเขา คิดแค่นั้นจริงๆค่ะ แต่ตอนนี้หนูรู้แล้วล่ะค่ะ และหนูก็เริ่มที่จะมีความฝัน ฝันหลายอย่างมากค่ะ ได้รู้จักคำว่าอนาคต คำว่าความฝัน ความรู้ การศึกษา หรือคำว่าประชาธิปไตย หรือคำว่าอิสรภาพ เมื่อก่อนหนูไม่รู้จักคำเหล่านี้เลยจริงๆ หนูเพิ่งมารู้ทีหลัง หลังจากได้มาเรียน เมื่อก่อนเวลาคนอื่นเขาถามว่าที่พม่ามีประชาธิปไตยไหม หนูก็ตอบไม่ได้ เพราะหนูไม่รู้จริงๆ ตอนนี้หนูอยากให้ประเทศพม่ามีประชาธิปไตยเร็วๆค่ะ ถ้าบ้านเราไม่มีประชาธิปไตยมันก็คงจะเป็นอย่างนี้ ถ้าเป็นอย่างนี้ต่อไปจะทำอะไรก็คงยาก ไม่รู้ว่าเมื่อไร แต่หนูก็ยังหวังว่าสักวันหนึ่งหนูจะได้เห็นบ้าน มีผู้นำที่ดี มีประชาธิปไตยค่ะ มาเข้าเรื่องความฝันดีกว่าค่ะ อย่าหัวเราะหนูนะคะ หนูอยากเป็นนักธุรกิจหญิงค่ะ มีธุรกิจของตัวเอง เล็กๆไม่ต้องใหญ่โต พอมีพอใช้ พอช่วยเหลือคนอื่นได้บ้างก็น่าจะดี แล้วอีกอย่างหนึ่งก็คือหนูอยากเขียนภาษาไทยได้ อ่านออกเหมือนคนไทยทั่วไป จะได้ไปธนาคาร จะได้ทำอะไรได้ด้วยตัวเอง หนูจะพยายามทำให้ดีที่สุดค่ะ" (โย สาวกะเหรี่ยง, สัมภาษณ์ เมษายน 2548)

4.2 การเผชิญกับตัวตนแบบใหม่ในประเทศไทย

เนื่องจากพรมแดนระหว่างไทยกับพม่านั้นมีความยาวถึง 2,533 กิโลเมตร โดยประมาณ และมีช่องทางติดต่อระหว่างกันมากถึง 76 ช่องทางตลอดแนวพรมแดน อีกทั้งสภาพภูมิประเทศเป็นทิวเขาสลับซับซ้อนและป่าทึบ ทำให้คนทั้งสองประเทศสามารถข้ามไปมาหาสู่กันได้อย่างง่าย เมื่อมีการหลั่งไหลของประชาชนพม่าและกลุ่มชาติพันธุ์ชนกลุ่มน้อยเข้ามาในประเทศไทยจำนวนมาก นับตั้งแต่ปี ค.ศ.1988 ซึ่งไม่ได้มีเพียงผู้หลบหนีภัยจากการสู้รบเพียงเท่านั้น แต่ยังมีผู้หลบหนีเข้าเมืองเพื่อมาหางานทำในประเทศไทย จากการศึกษาพบว่าสามารถจำแนกกลุ่มประชาชนที่มาจากประเทศพม่าที่ปรากฏตัวอยู่ในประเทศไทย เน้นเฉพาะพื้นที่กรุงเทพมหานคร ได้ 5 กลุ่ม ดังนี้

(1) **กลุ่ม POC** (Persons of Concern) คือ บุคคลที่หนีภัยทางการเมืองมาโดยตรงและขอรับการคุ้มครองจาก UNHCR(The United Nations High Commissioner for Refugees) โดยผ่านกระบวนการสมัคร สัมภาษณ์ ตรวจสอบข้อเท็จจริงว่ามีภัยคุกคามตรงกับนิยามในอนุสัญญาว่าด้วยสถานภาพผู้ลี้ภัย 1951 (1951 Convention on the Status of Refugees) เป็นบุคคลที่มีความหวาดกลัวที่จะกลับประเทศ เนื่องจากการถูกพุ่งเป้าประหัตประหารด้วยเหตุทางการเมือง ศาสนา ฯลฯ ปัจจุบันกลุ่ม POC มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ ภูมิหลังทางการเมือง และประกอบไปด้วยชนเผ่าต่างๆมากกว่าชาวพม่าโดยตรง บางคนเคยอยู่ในกองกำลังชนเผ่าแต่มีความขัดแย้งกัน บางคนเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่ได้รับการเลือกตั้งในปี 2533 บางคนเป็นอดีตนักโทษทางการเมือง อดีตทหารเด็ก หรืออดีตนักศึกษาพม่า เป็นต้น

แต่ก่อน POC บางคนได้รับอนุญาตจากรัฐบาลไทยให้อยู่นอกค่ายพักพิงเพื่อรอเข้ารับการสัมภาษณ์จาก UNHCR ได้ เนื่องจากค่ายมณีลอย จังหวัดราชบุรีแออัดจนเกินไป แต่หลังจากที่มีการยุบค่ายมณีลอยและได้ย้ายกลุ่ม POC ไปรวมกับกลุ่มผู้ลี้ภัยที่ค่ายถ้ำหิน อำเภอสวนผึ้ง ในระยะต่อมา

ซึ่งมีความแออัดมากกว่า ทำให้ POC บางคนหลบออกมาใช้ชีวิตข้างนอก และต้องทำงานเพื่อหาเลี้ยงชีพให้รอดต่อไป

ต่อมาเมื่อเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2546 รัฐบาลไทยได้ประกาศให้วันที่ 31 มีนาคม พ.ศ.2547 เป็นวันสุดท้ายที่ POC ที่อยู่นอกค่ายอาศัยกระจัดกระจายอยู่ในกรุงเทพฯ ปริมณฑล และเขตอำเภอบริเวณชายแดนจะต้องมาขึ้นทะเบียนและย้ายไปอยู่ที่ค่ายอพยพบริเวณชายแดนไทย-พม่า ที่จังหวัดตาก กาญจนบุรี และราชบุรี หากผู้ลี้ภัยไม่ไปรายงานตัวจะถูกจับและถูกส่งกลับไปยังประเทศพม่า ฉะนั้นก็จะมี POC บางคนไปรายงานตัวและเข้าไปอยู่ในค่ายผู้ลี้ภัยเพื่อรอเรียกตัวไปประเทศที่สามดังเดิม แต่ก็จะมี POC บางคนที่เห็นว่าการเข้าไปอยู่ในค่ายยิ่งทำให้โอกาสที่จะไปประเทศที่สามมีน้อยลง รวมถึงบางคนก็มีครอบครัวเป็นคนไทยก็จะไม่ยอมไปรายงานตัว ทำให้พวกเขาหมดสถานภาพ POC ในที่สุด และต้องกลายมาเป็นแรงงานข้ามชาติที่ผิดกฎหมายและกระจัดกระจายอยู่ทั่วไปในเขตกรุงเทพฯและปริมณฑลแทน สำหรับคนกลุ่มนี้แล้วพวกเขาตกอยู่ในสภาพการณ์ไม่ต่างจากผู้ลี้ภัยซึ่งไม่สามารถกลับคืนถิ่นได้ เพราะมีแนวโน้มที่จะตกอยู่ในอันตรายหากถูกส่งกลับประเทศ

(2) **กลุ่มผู้ลี้ภัย** คือ กลุ่มชนเผ่ากะเหรี่ยงและกลุ่มกะเรนนี(คะยาห์)จำนวนมากกว่าแสนคนซึ่งหลบหนีการประหัตประหารและการละเมิดสิทธิมนุษยชน อันเนื่องมาจากยุทธการทหารของรัฐบาลพม่าต่อกลุ่มชนเผ่า ผู้คนกว่าแสนเหล่านี้ได้รับอนุญาตให้อยู่ในค่ายผู้ลี้ภัย 9 แห่งซึ่งกระจายกันอยู่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ตาก กาญจนบุรี และราชบุรี โดยได้รับความช่วยเหลือทางมนุษยธรรมจากองค์กรเอกชนต่างประเทศในด้านที่พักอาศัย อาหาร สุขภาพ และการศึกษา พวกเขาไม่ได้ผ่านกระบวนการพิจารณาสถานะโดยยูเอ็นเอชซีอาร์ ดังเช่น POC กรอบการรับให้อยู่ในค่ายนั้นก็กว้างกว่านิยามตามอนุสัญญาฯที่ใช้กับ POC กล่าวคือ ผู้ลี้ภัยในค่ายไม่จำเป็นต้องเคยมีบทบาททางการเมือง หากแต่ได้รับผลกระทบจากการเมืองที่เผาผลาญบ้านเกิด ครอบครัว และวิถีชีวิต พรสุข เกิดสว่าง ผู้ประสานงานโครงการเพื่อนไร้พรมแดน ให้คำอธิบายไว้ว่า POC จากพม่าในไทยนั้นส่วนใหญ่จะเป็นผู้ลี้ภัยการเมืองโดยตรง ส่วนผู้ลี้ภัยชนเผ่าในค่ายก็คือผู้ลี้ภัยสงครามรวมถึงผลกระทบจากสงคราม

หรืออาจกล่าวได้อีกอย่างหนึ่งว่าผู้หนีภัยการสู้รบคือ ชาวบ้านที่ตกอยู่ท่ามกลางการสู้รบระหว่างกองทัพรัฐบาลทหารพม่ากับกองกำลังติดอาวุธของชนกลุ่มน้อย และได้หลบหนีเข้ามาลี้ภัยอยู่ในประเทศไทย ในขณะที่ POC เป็นคนที่ดำเนินกิจกรรมทางการเมืองหรือทางการทหารต่อต้านรัฐบาลทหารพม่าโดยตรง และได้หนีจากภัยการประหัตประหารเข้ามาลี้ภัยในประเทศไทย

ผู้ลี้ภัยกลุ่มนี้หลายคนมิได้มีความตั้งใจที่จะย้ายถิ่นเข้ามาในประเทศไทย แต่ด้วยความจำเป็นที่ต้องเอาชีวิตรอดทั้งของตนและครอบครัว อันเนื่องมาจากสภาพความเป็นอยู่อันแร้นแค้นในค่าย ความหวาดกลัวต่อกองกำลังจากพม่าที่เข้ามาก่อกวน ความหวาดกลัวต่อการถูกส่งกลับ และความสิ้นหวังเมื่อต้องใช้ชีวิตอย่างผู้ลี้ภัยอยู่เป็นเวลานาน แม้ค่ายจะตั้งอยู่ห่างไกลและถูกควบคุม

เข้มงวดเพียงใด ผู้อพยพวัยแรงงานบางคนจะเกิดความกดดันกับการเฝ้ารอความช่วยเหลือจากองค์กรพัฒนาเอกชน ทำให้พวกเขาพยายามเล็ดรอดออกมาเป็นแรงงานให้ได้ในที่สุด

(3) **กลุ่มผู้ลี้ภัยที่อยู่นอกค่ายฯและไม่ได้ถือสถานะ POC** เป็นกลุ่มที่ไม่มีพื้นที่พักพิงชั่วคราวอย่างเป็นทางการในประเทศไทยดังเช่นกลุ่มที่ 2 คนเหล่านี้ไม่สามารถเดินทางกลับบ้านได้เช่นเดียวกับสองกลุ่มแรก หากแต่เป็นกลุ่มที่คน "มองไม่เห็น" ใช้ชีวิตหลบซ่อนตามหมู่บ้านชายแดน บางคนกลายเป็นแรงงานอพยพในเมือง หรือเคลื่อนไหวดำเนินกิจกรรมทางการเมือง งานพัฒนา สิทธิมนุษยชน สื่อ ฯลฯอยู่เงียบๆ ดังเช่น กลุ่มผู้ลี้ภัยชาวไทยใหญ่จากรัฐฉาน กลุ่มผู้ลี้ภัยชาวปะโอ

ผู้ลี้ภัยกลุ่มนี้เป็นกลุ่มที่รัฐบาลไทยพยายามที่จะไม่รับรู้ว่ามีการละเมิดสิทธิมนุษยชนในประเทศพม่า ไม่ยอมรับว่าพวกเขาเป็นกลุ่มผู้ลี้ภัยที่หลบหนีการประหัตประหารเหมือนกับกลุ่มที่ 2 พยายามสะกัดกั้น ผลักดันกลับ กดดันให้สภาพความเป็นอยู่มีความยากลำบาก ซึ่งล้วนแล้วแต่ยิ่งผลักดันให้ต้องกลายมาเป็นแรงงานข้ามชาติในที่สุด เพราะด้วยสถานการณ์ปัจจุบันพวกเขายังไม่สามารถจะกลับบ้านเกิดได้แม้จะมีความอยากกลับไปเพียงใดก็ตาม

(4) **กลุ่มแรงงานข้ามชาติโดยตรง** เป็นกลุ่มที่ไม่ได้รับผลกระทบจากสงครามโดยตรงเหมือนกับกลุ่มที่ 1 2 และ 3 แต่ด้วยนโยบายบริหารประเทศแบบเผด็จการทหารพม่าที่กดขี่ขูดรีดอย่างหนัก เก็บภาษีอย่างรุนแรง ก่อให้เกิดความยากจนไปทั่วทุกหัวระแหง ทำให้พวกเขาและเธอไม่สามารถดำรงชีวิตอยู่ที่ประเทศพม่าได้ ต้องอพยพย้ายถิ่นเข้ามาหางานทำในประเทศไทย เพื่อทั้งหาเลี้ยงตนเองและส่งเงินกลับไปให้ครอบครัวที่ประเทศพม่า คนกลุ่มนี้มีเป้าหมายชัดเจนที่จะกลับบ้านเกิด แต่เมื่อสถานการณ์ในประเทศพม่ายังไม่พัฒนาขึ้น หลายคนซึ่งกลับไปแล้วยังเผชิญกับความยากจนการกดขี่ขูดรีดดังเดิม พวกเขาก็จะหวนกลับมาประเทศอีก คนกลุ่มนี้มีทั้งที่เป็นคนพม่าโดยตรง และชนกลุ่มน้อยที่ประสบปัญหาจากการสู้รบภายในประเทศ เช่น คนมอญ คนทวาย คนกะเหรี่ยง

กลุ่มนี้เป็นกลุ่มที่ตั้งใจหลบหนีเข้ามาเพื่อหางานทำ โดยเฉพาะเพื่อหนีสภาพชีวิตที่ถูกทารุณกรรมจากการกวาดล้าง การถูกบังคับใช้แรงงาน การถูกขูดรีดภาษี รวมทั้งความเป็นอยู่ที่แร้นแค้นอดอยาก และไม่มีงานทำในพม่า กลุ่มนี้เริ่มทยอยเข้ามาตั้งแต่ ปี ค.ศ.1988 และทยอยเข้ามาอย่างต่อเนื่องไม่หยุดยั้ง ในสมัยของนายกรัฐมนตรีชาติชาย ชุณหะวัณ และนายกรัฐมนตรีอานันท์ ปันยารชุน ปัจจุบันคาดการณ์ว่าจะมีคนกลุ่มนี้อย่างน้อย 2 ล้านคน ที่อาศัยอยู่ในประเทศไทย (อดิศร เกิดมงคล, สัมภาษณ์ มกราคม 2549)

(5) **กลุ่มที่ตกเป็นเหยื่อของกระบวนการค้ามนุษย์** ส่วนใหญ่จะเกี่ยวข้องกับกลุ่มที่ 4 ที่บางคนถูกหลอกและล่อลวงให้ไปทำงานที่ตนไม่ต้องการ เช่น ค้าบริการทางเพศ ขอทาน คนกลุ่มนี้มีทั้งผู้หญิง ผู้ชาย เด็ก คนแก่ หรืออาจจะถูกหลอกทั้งครอบครัวก็เป็นไปได้ สำหรับกรณีนี้การแยกแยะคนกลุ่มที่ 5 ออกจากกลุ่มที่ 4 อาจเป็นไปได้ยากและชัดเจน เพราะส่วนใหญ่แล้วแรงงานข้ามชาติ

จากประเทศพม่ามักจะต้องอาศัยนายหน้าเข้ามาทำงานในประเทศไทยมากกว่าที่จะเดินทางมาด้วยตนเอง

ฉะนั้นจะเห็นได้ว่าคนทั้ง 5 กลุ่ม ไม่ได้แยกขาดจากกัน แต่เงื่อนไขของการมาเป็นแรงงานข้ามชาติจะแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับปัจจัยที่พวกเขาต้องเผชิญ แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นแล้วไม่ว่าพวกเขาจะกลายมาเป็นแรงงานด้วยเงื่อนไขใด สภาวการณ์เป็นผู้หลบหนีเข้าเมืองผิดกฎหมายรัฐไทยซ้อนทับอยู่ด้วยเช่นกัน และนี้เป็นอีกสิ่งที่พวกเขาต้องเผชิญกับมันอย่างยากจะหลีกเลี่ยง ซึ่งแสดงให้เห็นเป็นภาพการเชื่อมโยงได้ดังนี้

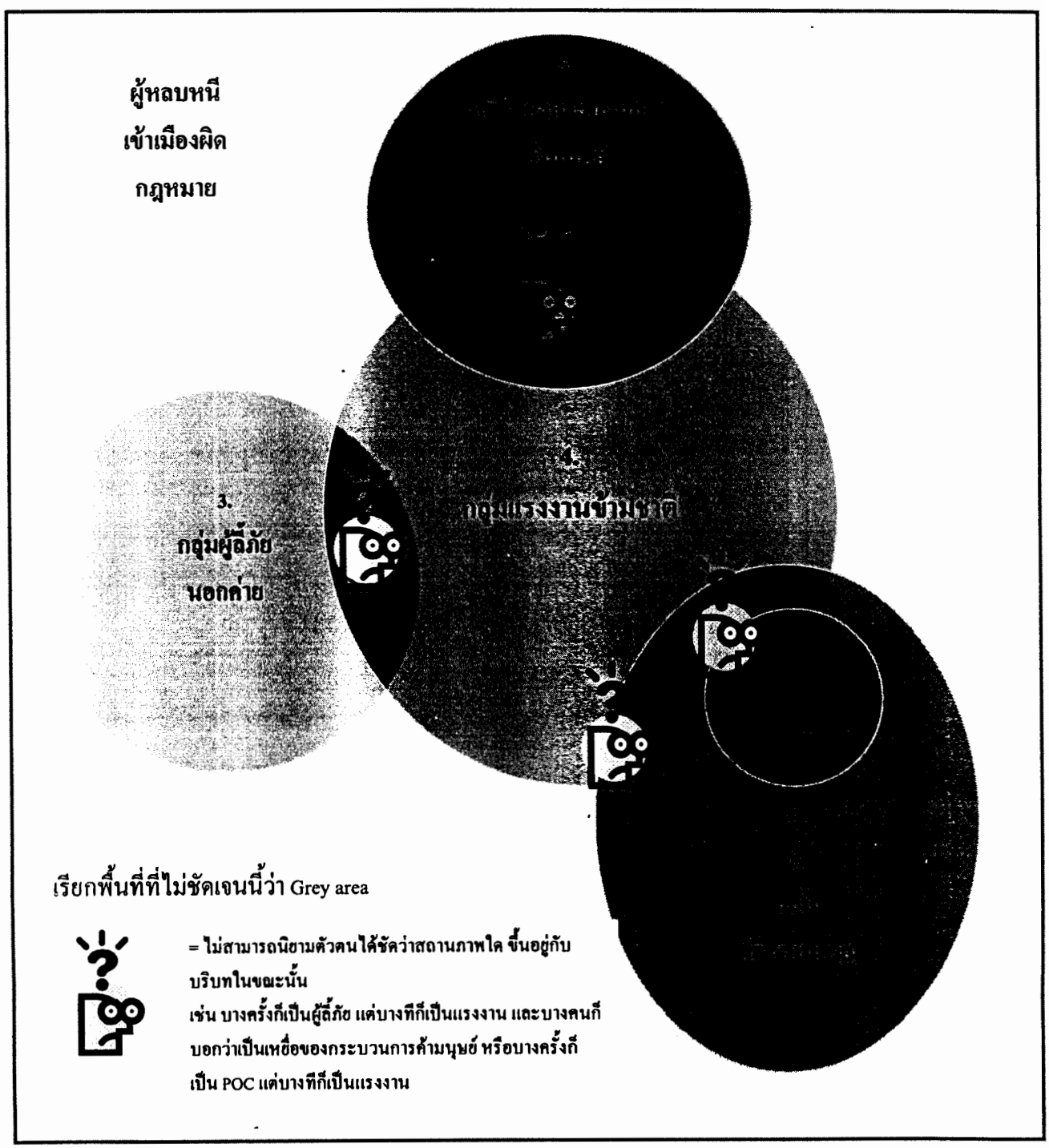

4.3 **แสวงหาถิ่นฐานใหม่ เพื่อความอยู่รอดปลอดภัยและแหล่งทำมาหากิน : หนีเสือปะจระเข้**

เมื่อมีการเคลื่อนย้ายคนกลุ่มนี้เข้ามามาก นอกเหนือจากสถานภาพการเข้ามาเป็นแรงงานแล้ว นัยสำคัญของการเป็นผู้หลบหนีเข้าเมืองผิดกฎหมายก็ติดตามมาอย่างยากจะหลีกเลี่ยง รัฐราชการไทยได้เกิดการตื่นตระหนกและลุกขึ้นมาจัดการกับปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นด้วยการใช้มุมมองที่เริ่มต้นจาก"ปรากฏการณ์ที่เป็นปัญหา" การจัดการกับปัญหาหรือสภาวการณ์ดังกล่าวของรัฐราชการไทยได้วางอยู่บนพื้นฐานที่สำคัญอยู่สองประการ คือ ความต้องการจัดการกับปัญหาผู้หลบหนีเข้าเมืองเพื่อแก้ไขปัญหาความมั่นคง และความต้องการแรงงานไร้ฝีมือทดแทนแรงงานไทยที่ขาดแคลนในภาคการผลิตบางส่วน ซึ่งในส่วนหลังนี้เองก็มีการตั้งคำถามที่สำคัญว่าแรงงานที่นำมาทดแทนนั้นจะต้องเป็นแรงงานราคาถูกด้วยใช่หรือไม่ ทั้งนี้เพื่อตอบสนองต่อความได้เปรียบในการแข่งขันทางการค้าของผู้ประกอบการในประเทศไทย สิ่งที่สำคัญก็คือ ทั้งสองความต้องการนี้ก็ได้กลายเป็นแนวคิดสำคัญในการจัดการแรงงานข้ามชาติในประเทศไทยในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา

อย่างไรก็ตาม ภายใต้ภาวการณ์ที่สังคมไทยยังให้ความสำคัญกับวาทกรรม "ความมั่นคงแห่งชาติ" ที่มุ่งเน้นการ"จัดระเบียบ"เพื่อก่อให้เกิดความสงบเรียบร้อยภายใน นโยบายของรัฐไทยต่อผู้ย้ายถิ่นเองก็มีความไม่ต่อเนื่อง ขลุกขลักลักลั่น ไม่ไปในทางเดียวกัน และมักจะนิยมใช้นโยบาย "ลด" จำนวนผู้ย้ายถิ่นให้เหลือน้อยที่สุดเท่าที่จะทำได้ หรือมีนโยบายผลักดันกลับไปสู่ภูมิลำเนาเมื่อโอกาสเอื้ออำนวย

แต่ขณะเดียวกันด้วยสถานภาพของการเป็นผู้หลบหนีเข้าเมือง อคติของสังคมไทยต่อแรงงานข้ามชาติ ประกอบกับแนวคิดในการจัดการของรัฐไทยที่ผ่านมาก็วางอยู่บนฐานแนวคิดเรื่องของความมั่นคงแห่งชาติและเรื่องของการต้องการแก้ไขปัญหาการขาดแคลนแรงงานเป็นหลัก ไม่ได้ให้ความสำคัญต่อการคุ้มครองแรงงานข้ามชาติ เท่ากับเป็นการเปิดโอกาสให้เกิดความเสี่ยงในการที่จะถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนในรูปแบบต่าง โดยเฉพาะอย่างยิ่งต่อความเสี่ยงที่จะนำไปสู่การละเมิดสิทธิความเป็นคน อันเป็นเรื่องพื้นฐานสำคัญในการดำรงชีวิตของคนข้ามชาติเหล่านี้และเป็นพื้นฐานสำคัญที่จะสร้างสังคมให้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสงบสุข

ความเสี่ยงในรูปแบบต่างๆที่แรงงานข้ามชาติต้องเผชิญเมื่ออยู่ในประเทศไทย (อดิศร เกิดมงคล, 2546) ได้แก่

1. ความเสี่ยงที่จะถูกขูดรีดจากนายหน้าในระหว่างการขนย้ายแรงงานข้ามประเทศ

การเดินทางเข้ามาเป็นแรงงานข้ามชาติในประเทศไทยนั้น กลุ่มนายหน้าเป็นบุคคลสำคัญที่จะนำพาพวกเขาเดินทางเข้ามาแสวงหาชีวิตใหม่ในประเทศไทยได้ นายหน้าเหล่านี้จะเป็นผู้จัดการการเดินทางทั้งหมดของแรงงานข้ามชาติ เริ่มตั้งแต่เรื่องการเดินทาง จัดหาที่พัก และการหางานให้ทำ แรงงานที่เข้ามาหางานทำในประเทศไทย มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องพึ่งพิงนายหน้าเหล่านี้ คนพม่าที่ทำหน้าที่เป็นนายหน้าส่วนใหญ่บ้างก็เป็นคนที่แรงงานรู้จักไม่ว่าจะเป็นญาติพี่น้อง เพื่อนหรือคนในหมู่บ้านเดียวกัน หรือเป็นคนที่ไม่รู้จักกันมาก่อน แต่ได้รับการแนะนำให้ไปติดต่อ หรือ

นายหน้าเองเป็นผู้ที่เข้าไปชักชวนและเสนองานให้ทำ ซึ่งมีทั้งแบบที่ไปหาถึงหมู่บ้านหรือนัดหมายให้มาเจอกันที่ชายแดน

ในขบวนการนายหน้ารวมทั้งที่เป็นคนพม่าและคนไทย นายหน้าทำงานได้ต้องมีความสัมพันธ์หรือมีความสามารถในการติดต่อกับเจ้าหน้าที่ของรัฐบางคนในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง เช่น การจ่ายส่วยค่าผ่านทาง จนถึงการเป็นหุ้นส่วนในการนำพาแรงงานเข้าเมือง หลายครั้งเจ้าหน้าที่รัฐเองเป็นผู้นำแรงงานข้ามชาติเหล่านี้เดินทางข้ามชายแดนเข้ามาหางานทำในเมืองใหญ่ๆ การจ่ายเงินให้นายหน้าเพื่อหลบหนีเข้าเมืองมาหางานทำมิได้เป็นหลักประกันความปลอดภัย เพราะแรงงานข้ามชาติต้องเดินทางแบบหลบซ่อนในรูปแบบต่างๆ เช่น ซ่อนตัวอยู่ในรถขนส่งสิ่งของพืชผักต่างๆ ซึ่งค่อนข้างยากลำบากอันตรายและเสี่ยงต่อการเกิดอุบัติเหตุถึงขั้นเสียชีวิต แรงงานหญิงหลายคนเสี่ยงต่อการถูกข่มขืน ล่วงละเมิดทางเพศจากนายหน้าหรือเจ้าหน้าที่รัฐเมื่อถูกจับกุมได้ ขบวนการนายหน้าบางส่วนทำหน้าที่เป็นเสมือนพวกค้าทาสในอดีต แรงงานข้ามชาติโดยเฉพาะผู้หญิงมักจะถูกนายหน้าหลอกไปขายให้แก่สถานบริการ และบังคับให้แรงงานหญิงเหล่านี้ค้าบริการทางเพศหรือขายบริการให้แก่ชาวประมงที่ต้องออกทะเลเป็นเวลานาน

การจ่ายค่านายหน้า นายหน้าโดยส่วนใหญ่จะใช้วิธีเก็บเงินโดยตรงที่นายจ้าง และนายจ้างจะหักจากค่าแรงของแรงงานอีกต่อหนึ่ง ซึ่งกลายเป็นข้ออ้างของนายจ้างที่จะไม่จ่ายค่าแรงให้แก่แรงงาน ทำให้หลายกรณีที่แรงงานข้ามชาติทำงานโดยไม่ได้รับค่าจ้างเลย

2. ความเสี่ยงที่จะถูกจับกุม

2.1 เนื่องมาจากการเดินทางข้ามเขต

สุวรรณ หนุ่มชาวปะโอ อายุ 23 ปี เป็นนักเรียนภาษาไทยระดับ 4 ของโรงเรียน ทำงานเป็นช่างประกอบเฟอร์นิเจอร์อยู่ที่บางพลี จังหวัดสมุทรปราการ เมื่อวันอาทิตย์ต้นเดือนมีนาคม 2549 ระหว่างที่สุวรรณกำลังรอรถเมล์อยู่กับเพื่อนชาวปะโออีกคนหนึ่งที่สี่แยกบางนาเพื่อจะมาเรียนหนังสือที่โรงเรียน ซึ่งตั้งอยู่ที่สี่แยกราชเทวี มีตำรวจสายตรวจ 2 นาย ขับมอเตอร์ไซค์เข้ามาถามสุวรรณว่า "เป็นต่างด้าวหรือเปล่า ขอดูบัตรหน่อย" สุวรรณจึงยื่นบัตรแรงงานต่างด้าวให้ตำรวจดู ในบัตรระบุว่าสุวรรณจดทะเบียนกับนายจ้างที่อาศัยอยู่ในจังหวัดสมุทรปราการ เมื่อตำรวจเห็นเช่นนั้นจึงบอกว่า "สุวรรณออกนอกเขต ทำผิดกฎหมาย ไปโรงพัก" สุวรรณและเพื่อนจึงไปที่สถานีตำรวจบางนา(สน.บางนา) และถูกจับอยู่ในห้องขัง 1 วัน และนายจ้างต้องมาเสียค่าปรับเป็นเงิน 5,000 บาท เพื่อแลกเปลี่ยนกับการที่สุวรรณจะถูกส่งตัวกลับประเทศพม่า สุวรรณถึงถูกปล่อยตัว ระหว่างที่สุวรรณโดนจับอยู่ที่โรงพักนั้น สุวรรณได้โทรศัพท์มาหาผู้ศึกษาเพื่อเล่าเรื่องราวที่เกิดขึ้นให้ฟัง พร้อมทั้งขอร้องให้ผู้ศึกษาบอกให้เพื่อนๆในโรงเรียนทราบเรื่อง พร้อมทั้งติดต่อทนายความคือ คุณธนู เอกโชติ ให้ดำเนินการต่อ

ตามประกาศกระทรวงมหาดไทย เรื่องการอนุญาตให้คนต่างด้าวบางจำพวกเข้ามาอยู่ในราชอาณาจักรเป็นกรณีพิเศษ อาศัยอำนาจตามความในมาตรา 17 แห่งพระราชบัญญัติ คนเข้าเมือง

พ.ศ. 2522 เมื่อวันที่ 10 พฤษภาคม 2548 ข้อ 6 กล่าวว่า เมื่อมีเหตุจำเป็นออกนอกเขตจังหวัดที่ได้รับอนุญาตให้ทำงาน ต้องได้รับอนุญาตจากปลัดกระทรวงมหาดไทย หรือผู้ซึ่งได้รับมอบหมายในเขตท้องที่กรุงเทพมหานคร หรือผู้ว่าราชการจังหวัด

และ ข้อ 4 กล่าวต่อว่า เมื่อคนต่างด้าวออกนอกเขตพื้นที่จังหวัดโดยไม่ได้รับอนุญาตตามข้อ 6 คนต่างด้าวผู้นั้นจะสิ้นสุดการได้รับอนุญาตอยู่ในราชอาณาจักรไทยทันที

ฉะนั้นแม้ว่าสุวรรณจะมีความตั้งใจที่จะมาเรียนหนังสือทุกๆวันอาทิตย์ แต่ที่ตั้งของโรงเรียนอยู่ในจังหวัดกรุงเทพมหานคร ซึ่งอยู่คนละจังหวัดกับที่สุวรรณจดทะเบียนขอใบอนุญาตทำงาน ก็ทำให้สุวรรณมีโอกาสที่จะถูกตำรวจจับ หลังจากที่สุวรรณโดนจับตอนเดือนมีนาคม ต่อมาเดือนเมษายนสุวรรณก็ถูกตำรวจสน.บางนาจับอีก และนายจ้างก็ต้องมาเสียค่าปรับเช่นเดิม เพื่อแลกกับการไม่ถูกส่งกลับ และนายจ้างต้องหาลูกจ้างใหม่

ปัจจุบันสุวรรณไม่ค่อยได้มาเรียนหนังสือที่โรงเรียนแล้ว เพราะมีความเสี่ยงที่จะถูกตำรวจจับอยู่ตลอดเวลา และนายจ้างก็จะหักเงินค่าปรับที่นายจ้างจ่ายให้ตำรวจกับค่าจ้างของสุวรรณจนกว่าจะหมด ทำให้สุวรรณรู้สึกว่า "ถ้าเป็นเช่นนี้เรื่อยๆผมจะไม่มีเงินส่งกลับไม่ให้พ่อแม่ที่พม่า เพราะสุดท้ายแล้วผมทำงานก็ต้องนำเงินมาเสียค่าปรับให้ตำรวจไทย" (สุวรรณ หนุ่มปะโอ, สัมภาษณ์ มีนาคม-เมษายน 2549)

2.2 เนื่องมาจากการไม่มีบัตรแรงงานต่างด้าว

ซูมิ เป็นหนุ่มชาวปะโอ อายุ 26 ปี เป็นเพื่อนกับสุวรรณ ทำงานเป็นช่างประกอบเฟอร์นิเจอร์อยู่ในย่านเดียวกัน ระหว่างที่ตำรวจสน.บางนาจับกุมสุวรรณ ซูมิก็ถูกจับกุมเช่นเดียวกัน สำหรับกรณีของซูมิมีความแตกต่างกับสุวรรณ ตรงที่ซูมิบัตรแรงงานต่างด้าวหมดอายุตั้งแต่ปี 2547 และไม่ได้ไปต่อบัตรใหม่ เนื่องจากไม่สามารถหานายจ้างใหม่ได้ นอกจากนั้นกรณีซูมิยังมีความแตกต่างกับแรงงานข้ามชาติโดยส่วนใหญ่ ที่จะมีเฉพาะบัตรแรงงานต่างด้าว แต่ซูมิมีบัตร POC (Person of Concern) อีกใบหนึ่งด้วยเช่นกัน

แต่ก่อน POC บางคนได้รับอนุญาตจากรัฐบาลไทยให้อยู่นอกค่ายผู้ลี้ภัยเพื่อรอเข้ารับการสัมภาษณ์จาก UNHCR ได้ ต่อมาเมื่อวันที่ 31 มีนาคม 2548 เป็นต้นมา รัฐบาลไทยได้สั่งให้ UNHCR ประกาศให้กลุ่ม POC ทั้งหมดที่อยู่นอกค่ายผู้ลี้ภัยไปรายงานตัวเพื่อเข้าค่ายผู้ลี้ภัยเป็นวันสุดท้าย หากผู้ลี้ภัยไม่ไปรายงานตัวจะถูกจับและถูกส่งกลับไปยังประเทศพม่า ฉะนั้นก็จะมี POC บางคนไปรายงานตัวและเข้าไปอยู่ในค่ายผู้ลี้ภัยเพื่อรอเรียกตัวไปประเทศที่สามดังเดิม แต่ก็จะมี POC บางคนที่เห็นว่าการเข้าไปอยู่ในค่ายยิ่งทำให้โอกาสที่จะไปประเทศที่สามมีน้อยลง ทำให้พวกเขาหมดสถานภาพ POC และต้องกลายมาเป็นแรงงานข้ามชาติแทน สำหรับซูมิก็เช่นเดียวกัน เขาเลือกที่จะไม่ไปอยู่ในค่ายและเลือกใช้ชีวิตนอกค่ายในฐานะแรงงานข้ามชาติแทน

วันที่ซูมิถูกจับไม่มีนายจ้างมาประกันตัว ไม่ใช่เพราะว่าซูมิไม่มีนายจ้าง แต่นายจ้างของซูมิเลือกที่จะไม่มาประกันตัว เพราะถ้ามานายจ้างจะถูกจับในข้อหามีคนต่างด้าวผิดกฎหมายอยู่ใน

ความครอบครอง และการมีบัตร POC ยิ่งทำให้ซูมิถูกเพิ่มข้อหาเพิ่มขึ้นจากเดิม คือ หลบหนีออกจากค่ายผู้ลี้ภัยด้วย ระหว่างที่สุวรรณได้รับการปล่อยตัว ซูมิกำลังจะถูกส่งจากสถานีตำรวจบางนาไปที่ด่านตรวจคนเข้าเมือง สวนพลู (ตม.)เพื่อรอการส่งกลับประเทศพม่า

ซูมิได้ขอร้องให้ผู้ศึกษาโทรศัพท์ไปหาเจ้าหน้าที่ UNHCR ที่ดูแลเรื่องนี้ เพื่อให้มาช่วยเจรจากับเจ้าหน้าที่ตำรวจสน.บางนาไม่ให้ส่งไปตม. แต่ก็ไม่ได้ผล ซูมิถูกส่งไปที่ตม. และรอการส่งกลับ ระหว่างนั้นผู้ศึกษาต้องประสานงานกับเจ้าหน้าที่ UNHCR ตลอดเวลา เพื่อให้ทาง UNHCR ประสานกับทางตม.ว่า ซูมิเป็น POC จริง และกำลังเดินทางมาเรียนหนังสือที่โรงเรียน ไม่ได้มาก่อความวุ่นวายในราชอาณาจักรไทย ในที่สุดหลังจากผ่านไป 3 วัน ซูมิได้รับการปล่อยตัว โดยเจ้าหน้าที่ UNHCR ไปรับตัวมาจากตม.

หลังจากผ่านไปอีก 1 อาทิตย์ ซูมิก็ถูกตำรวจสน.บางนาจับอีกครั้งหนึ่ง ในช่วงระหว่างเดินทางมาเรียนหนังสือ และถูกส่งไปตม.เหมือนเดิม แต่ที่สุดซูมิก็อ้อนวอนเจ้าหน้าที่ตำรวจที่ตม.ว่าผมพึ่งถูกจับอาทิตย์ที่แล้ว ซูมิจึงได้รับการปล่อยตัวออกมาอีกครั้งหนึ่ง

ซูมิคล้ายๆกับสุวรรณที่ปัจจุบันนี้ไม่ค่อยได้มาเรียนหนังสือ ด้วยสถานภาพที่ผิดกฎหมายและการเป็น POC ก็ไม่ได้มีหลักประกันว่าเขาสามารถดำรงชีวิตในเมืองไทยได้อย่างปลอดภัย ทำให้ซูมิต้องหลบๆซ่อนๆตำรวจไทยอยู่เสมอ (ซูมิ หนุ่มปะโอ, สัมภาษณ์ มีนาคม-เมษายน 2549)

3. ความเสี่ยงที่จะถูกขูดรีดจากตำรวจ: ค่าใช้จ่ายที่เพิ่มขึ้นจากการถูกจับ

เล็ก เป็นสาวมอญ อายุ 36 ปี หน้าตาดี พูดภาษาไทยชัด ปัจจุบันเล็กทำงานเป็นแม่บ้านอยู่ที่บ้านคนไทย-จีนย่านสาทร เล็กอาศัยอยู่ในกรุงเทพมาเกือบ 10 ปี แต่พึ่งจะมีบัตรแรงงานต่างด้าวเมื่อ 3 ปีที่แล้ว เนื่องจากถูกตำรวจจับ

เล็กก็เหมือนกับแรงงานข้ามชาติคนอื่นทั่วๆไปที่เป็นคนเข้าเมืองผิดกฎหมาย ไม่มีบัตรอนุญาตทำงาน แต่นายจ้างก็ยังจ้างเล็กทำงานอยู่ทุกวัน แม้จะรู้ว่าผิดกฎหมายก็ตาม วันหนึ่งเล็กต้องเดินทางไปไหว้พระกับนายจ้างที่วัดเล่งเน้ยี่ เยาวราช ระหว่างลงจากรถแท็กซี่ มีตำรวจสน.พลับพลาไชย 2 มาถามนายจ้างเล็กว่า "ผู้หญิงคนนี้เป็นต่างด้าวหรือเปล่า?" นายจ้างเล็กไม่ตอบ ตำรวจเลยขอดูบัตรประจำตัวประชาชน แต่เล็กไม่มี ตำรวจก็เลยจะจับเล็กไปโรงพัก แต่นายจ้างไม่ยอมให้เล็กไป นายจ้างบอกกับเล็กว่า "ตำรวจไทยไว้ใจไม่ได้ มีต่างด้าวหลายคนที่ถูกตำรวจจับไปแล้วโดนข่มขืน" ระหว่างนั้นนายจ้างและเล็กขึ้นไปบนรถตำรวจ และนายจ้างเจรจาว่าจะขอเสียค่าปรับแทนเพื่อแลกกับการที่ไม่ยอมให้เอาตัวเล็กไป ตอนแรกนายจ้างเสนอไปที่ 5,000 บาท แต่ตำรวจไม่ยอมบอกว่า "ต้องสูงกว่านี้ ไม่อย่างนั้นจะนำตัวเล็กไปที่โรงพัก" ในที่สุดนายจ้างกับตำรวจตกลงกันได้ที่ 30,000 บาท นายจ้างจึงไปกดเอทีเอ็มที่อยู่บริเวณนั้นให้ตำรวจไป เพื่อแลกกับการที่เล็กไม่ถูกจับ

เมื่อกลับมาถึงบ้าน นายจ้างบอกว่า "เล็กต้องชดใช้เงิน 30,000 บาทนี้เอง โดยหักจากเงินเดือนทุกเดือนเดือนละ 2,000 บาท จากเงินเดือน 5,000 บาท" เล็กบอกกับผู้ศึกษา "ทำไมเล็กต้องถูก

หักเงินเดือนด้วย ทั้งๆที่ไม่ใช่ความผิดของเล็ก นายจ้างเป็นคนชวนเล็กออกนอกบ้าน ทั้งๆที่รู้ว่าเล็กก็ไม่มีบัตรต่างด้าว" (เล็ก สาวมอญ, สัมภาษณ์ พฤษภาคม 2549)

หรืออีกเรื่องหนึ่ง คือ กรณีของต้น ที่มีบัตรแรงงานต่างด้าวก็ยังถูกตำรวจจับเช่นกัน

ต้นเป็นหนุ่มกะเหรี่ยง อายุ 24 ปี ทำงานรับจ้างสกรีนเสื้อ วันหนึ่งระหว่างต้นเดินทางมาที่โรงเรียน ต้นถูกตำรวจสน.สุทธิสารจับ เนื่องจากต้นไม่มีบัตรแรงงานต่างด้าวตัวจริง มีแต่สำเนาบัตร เพราะบัตรจริงนายจ้างยึดไว้ ไม่ยอมให้ต้นเก็บไว้เอง ตำรวจบอกว่า "ต้นทำผิดกฎหมาย ต้องไปโรงพัก เพราะไม่มีบัตรตัวจริง" ต้นต้องเจรจากับตำรวจเพื่อขอจ่ายเงินแทนการถูกส่งกลับ ครั้งนั้นต้นจ่ายเงินไป 5,000 บาท จึงถูกปล่อยตัวออกมา (ต้น หนุ่มกะเหรี่ยง, สัมภาษณ์ ตุลาคม 2548)

ต่อกรณีข้างต้นแสดงให้เห็นว่า แม้ว่ากฎหมายไทยจะระบุไว้ว่าถ้าแรงงานต่างด้าวไม่มีบัตรจะถูกส่งกลับเท่านั้น แต่ในความเป็นจริงทั้งแรงงานและตำรวจก็จะเลือกใช้วิธีจ่ายเงินค่าปรับแทน (แบบไม่มีใบเสร็จ) เพื่อเลี่ยงกับการถูกส่งกลับประเทศพม่า ฉะนั้นแรงงานคนหนึ่งๆเมื่อถูกจับและไม่อยากถูกส่งกลับจะต้องจ่ายเงินให้ตำรวจไทยอย่างน้อย 5,000 บาท รวมทั้งประกอบกับที่ผ่านมาแม้รัฐบาลมีนโยบายให้แรงงานข้ามชาติจดทะเบียนเพื่อขออนุญาตทำงาน แต่นายจ้างมักจะยึดบัตรอนุญาตของแรงงานเอาไว้ ทำให้แรงงานข้ามชาติเหล่านี้ไม่รอดพ้นจากการถูกจับกุมของเจ้าหน้าที่แรงงานหลายคน เช่น ต้น จึงรู้สึกว่าการมีหรือไม่มีบัตรอนุญาตทำงานไม่มีความแตกต่างกันมากนัก เพราะยังไงต้องจ่ายเงินให้กับเจ้าหน้าที่ตำรวจอยู่ดี ฉะนั้นทำให้แรงงานข้ามชาติหลายคนใช้วิธีการจ่ายเงินให้แก่เจ้าหน้าที่ตำรวจเป็นครั้งๆไปแทนการไปจดทะเบียน

4. ความเสี่ยงที่จะต้องเผชิญกับสภาพการทำงานที่เลวร้าย

ลักษณะงานที่แรงงานข้ามชาติเข้ามารับจ้างทำงานส่วนใหญ่ ถูกจัดให้อยู่ในประเภท 3 ส. คือ สุดเสี่ยง แสนลำบาก และสกปรก ในขณะเดียวกันต้องทำงานหนักและได้รับค่าแรงที่ไม่เป็นธรรม งานบางประเภทเป็นงานที่ไม่แน่นอนขึ้นอยู่กับฤดูกาล เช่น งานในภาคเกษตร ซึ่งต้องทำงานกลางแจ้งเป็นเวลานานๆหลายชั่วโมงและไม่มีวันหยุด บางกรณีแรงงานจะถูกใช้ให้ไปทำงานที่ผิดกฎหมาย เช่น ให้ไปตัดไม้ในเขตป่าสงวนซึ่งเสี่ยงต่อการถูกจับกุมโดยนายจ้างจะไม่รับผิดชอบใดๆทั้งสิ้นต่อสิ่งที่เกิดขึ้น

ปัญหาของแรงงานข้ามชาติแตกต่างกันไปตามลักษณะของงาน จำแนกพอเป็นสังเขปได้ดังนี้

1. งานในภาคเกษตรกรรม ได้รับค่าแรงต่ำ ไม่มีความแน่นอนในการทำงานเพราะเป็นงานตามฤดูกาล นอกจากนี้แรงงานในภาคเกษตรกรรมยังไม่ได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายคุ้มครองแรงงานของไทย ปัญหาที่พบมากที่สุด คือ การไม่ได้รับค่าแรงจากนายจ้าง เนื่องจากนายจ้างจะใช้วิธีการบ่ายเบี่ยงไม่ยอมจ่ายค่าแรง ด้วยการอ้างว่าหักค่าใช้จ่ายจากส่วนอื่นๆแล้วหรือบางครั้งใช้วิธีการแจ้งให้เจ้าหน้าที่ตำรวจเข้ามาจับกุมแรงงานเหล่านี้

2. ในภาคประมงทะเล แรงงานข้ามชาติมักต้องออกทะเลเป็นเวลานาน นับตั้งแต่ 4 เดือน จนถึงนานเป็นปี โดยต้องทำงานอย่างหนัก มีเวลาพักผ่อนวันละไม่กี่ชั่วโมง สภาพความเป็นอยู่ค่อนข้างลำบาก รวมถึงเรื่องอาหารและยารักษาโรคที่มีเพียงเพื่อให้อยู่รอดไปวันๆเท่านั้น นอกจากนี้ยังเสี่ยงต่อการถูกทำร้ายร่างกายและถูกฆ่าจากหัวหน้างานหรือได้ก๋งเรือ หากทำงานไม่เป็นที่พอใจ หรือเมื่อเกิดมีเรื่องทะเลาะเบาะแว้งกัน เรื่องราวการทำร้ายฆ่าฟันมักจะเงียบหายไปจนแรงงานข้ามชาติเรียกสถานการณ์แบบนี้ว่า"นักโทษทางทะเล" ลูกเรือที่ออกเรือเข้าไปทำประมงในเขตแดนทะเลของประเทศอื่นยังเสี่ยงต่อการถูกจับกุมของเจ้าหน้าที่ในประเทศนั้นๆด้วย

3. งานรับใช้ในบ้าน แรงงานต้องทำงานตั้งแต่เช้าจนค่ำมืด บางรายทำงานบ้านแล้วยังต้องทำงานในร้านขายของหรือทำงานในบ้านญาติของนายจ้างโดยได้รับค่าแรงจากนายจ้างคนเดียว แรงงานที่ทำงานเป็นคนรับใช้ในบ้านส่วนใหญ่มักถูกห้ามมิให้ติดต่อกับคนภายนอก โดยนายจ้างจะให้เหตุผลว่ากลัวแรงงานนัดแนะให้คนข้างนอกเข้ามาขโมยของในบ้าน รวมทั้งอาจจะถูกนายจ้างดุด่าว่ากล่าวอย่างรุนแรงรวมถึงการทำร้ายร่างกายด้วย

ดังเช่นเรื่องของ สุ สาวกะเหรี่ยงอายุ 20 ปี ที่นอกจากจะต้องทำงานบ้านแล้วยังจะต้องมาช่วยนายจ้างขายเสื้อผ้าที่ประตูน้ำด้วย โดยตอนเช้าสุต้องตื่นตั้งแต่ตี 4 เพื่อไปจ่ายตลาดและทำกับข้าว ทำความสะอาดบ้านให้นายจ้าง พอประมาณ 9 โมง สุต้องมาที่ประตูน้ำกับนายจ้างต่อ มาขายเสื้อผ้าจนถึงประมาณ 2 ทุ่ม ถึงได้กลับบ้าน และเมื่อกลับถึงบ้านแล้วสุก็ต้องทำความสะอาดบ้านต่อ ล้างจานชาม รีดเสื้อผ้า จนถึงประมาณ 5 ทุ่ม สุจึงได้พักผ่อน และต้องตื่นอีกครั้งตอนตี 4 เพื่อมาเริ่มงานเหมือนเดิม วนเวียนเป็นอย่างนี้ทุกวันไม่มีวันหยุด นอกจากวันอาทิตย์ที่สุขออนุญาตนายจ้างมาเรียนหนังสือ แต่ก็เรียนอยู่ได้ 1 course นายจ้างไม่อนุญาต สุจึงต้องกลับไปทำงานที่นี่เหมือนเดิม และไม่กล้าเปลี่ยนงานใหม่ เพราะกลัวหานายจ้างใหม่ไม่ได้ (สุ สาวกะเหรี่ยง, สัมภาษณ์ กันยายน 2548)

4. แรงงานห้องแถว แรงงานข้ามชาติที่ถูกหลอกให้เข้าไปทำงานในโรงงานห้องแถวจะถูกกักให้ทำงานอยู่แต่เฉพาะในโรงงาน และต้องทำงานอย่างหนักตั้งแต่เช้าไปจนเกือบเที่ยงคืน โดยนายจ้างจะเป็นผู้จัดเตรียมอาหารให้ ซึ่งเป็นอาหารที่แย่มากบางครั้งนำอาหารที่เกือบเสียแล้วมาให้แรงงานรับประทาน บางกรณีแรงงานได้รับประทานอาหารเพียงวันละ 2 มื้อ และไม่เพียงพอ

5. แรงงานก่อสร้าง แรงงานในภาคการก่อสร้างเป็นกิจการที่พบว่าแรงงานข้ามชาติจะถูกโกงค่าแรงมากที่สุด ปัญหาค่าแรงนับเป็นปัญหาหลักที่อยู่คู่กับแรงงานข้ามชาติตั้งแต่อดีตจนปัจจุบันและพบในแทบทุกกิจการ โดยที่นายจ้างมักจะผลัดผ่อนค่าแรงไปเรื่อยๆ เมื่อแรงงานเข้าไปทวงค่าแรงมักจะได้รับคำตอบว่าหักเป็นค่าใช้จ่ายอื่นๆไปหมดแล้ว หรือหากเป็นเงินจำนวนมากๆ บางรายมักจะใช้วิธีแจ้งให้เจ้าหน้าที่ตำรวจเข้าไปจับกุมแรงงานข้ามชาติเพื่อหลีกเลี่ยงการจ่ายเงิน ในขณะเดียวกันแรงงานข้ามชาติส่วนใหญ่เมื่อยังไม่ได้รับค่าแรงมักจะดำรงชีวิตโดยการหยิบยืมเงินหรือเอาข้าวของจากร้านค้าต่างๆด้วยการติดหนี้สินไว้ก่อน เมื่อไม่มีเงินจ่ายหนี้ทำให้แรงงานอยู่ใน

ภาวะยากลำบาก ในหลายกรณีแรงงานไม่ได้รับค่าแรงอย่างเต็มที่ คือ นายจ้างให้แรงงานทำงานไปก่อน 25 วันและจ่ายเพียง 15 วัน โดยค่าจ้าง 10 วันที่เหลือ นายจ้างใช้เป็นกลวิธีควบคุมแรงงานไม่ให้คิดหนีหรือไม่ทำงาน

ในแง่ของกฎหมายคุ้มครองแรงงาน มีบทบัญญัติบังคับให้นายจ้างจ่ายค่าตอบแทนให้แรงงานตามค่าแรงขั้นต่ำที่กำหนด แต่ปรากฏว่าค่าแรงของแรงงานข้ามชาติเกือบทั้งหมดจะได้รับต่ำกว่าค่าแรงขั้นต่ำ โดยเฉลี่ยจะอยู่ในอัตราตั้งแต่ 40 - 120 บาทต่อวัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในแทบพื้นที่ชายแดนรายได้ต่อวันสูงสุดไม่เกินวันละ 80 บาท และน้อยรายนักที่จะได้รับค่าแรงล่วงเวลาตามที่กฎหมายกำหนดไว้ โดยในบางพื้นที่ต้องทำงานวันละ 12 - 14 ชั่วโมงโดยไม่ได้รับค่าล่วงเวลาเลย

5. ความเสี่ยงที่จะถูกทำร้ายร่างกายและล่วงละเมิดทางเพศ

ปัญหาภาษาเป็นปัญหาสำคัญประการหนึ่งของแรงงานข้ามชาติ เมื่อแรงงานข้ามชาติไม่สามารถสื่อสารกับนายจ้างได้มากนัก ทำให้นายจ้างหลายรายไม่เข้าใจและเกิดความรู้สึกไม่พอใจแรงงานข้ามชาติ แรงงานข้ามชาติจึงมักถูกนายจ้างด่าทออย่างหยาบคาย ทั้งนี้อาจเนื่องด้วยอคติทางชาติพันธุ์ประกอบ บางครั้งถึงกับลงมือทำร้ายแรงงานข้ามชาติอย่างรุนแรง บางกรณีจนถึงขั้นเสียชีวิต แรงงานข้ามชาติหนึ่งจำนวนไม่น้อยถูกนายจ้างหรือคนในบ้านของนายจ้างข่มขืน ล่วงละเมิดทางเพศ และ/หรือบางครั้งนายจ้างที่เป็นผู้หญิงเองก็เพิกเฉยต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น

ดาว อายุ 19 ปี เป็นคนกะเหรี่ยง ทำงานอยู่ที่ร้านขายหมูย่านสะพานควาย วันหนึ่งนายจ้างของดาวซึ่งเป็นคนไทยไปทะเลาะกับร้านขายหมูที่อยู่ใกล้เคียง เนื่องมาจากการแย่งลูกค้ากัน เมื่อนายจ้างกับนายจ้างทะเลาะกัน ซึ่งไม่เกี่ยวกับลูกจ้าง แต่ก็สามารถสร้างความไม่พอใจให้กับลูกจ้างได้ นายจ้างอีกร้านหนึ่งจึงให้ลูกจ้างซึ่งเป็นคนไทยออกมาด่านายจ้างของดาวด้วย

นอกจากนั้นยังด่าดาวด้วยว่า "เป็นพวกต่างด้าว มาแย่งงานคนไทย ผิดกฎหมาย จะจับส่งตำรวจ" แต่ดาวเถียงออกไปว่า "ดาวมีบัตร ไม่ถูกตำรวจจับหรอก" หลังจากเถียงกันไปเถียงกันมาจึงเกิดการทำร้ายกันขึ้น ดาวถูกนายจ้างและลูกจ้างอีกร้านหนึ่งตบจนหน้าตาเป็นแผล เลือดออก จนต้องเข้าโรงพยาบาล และพักรักษาตัวอยู่ที่โรงพยาบาลราชวิถีอาทิตย์หนึ่ง จึงได้กลับมาเรียนเหมือนเดิม และมาเล่าเรื่องนี้ให้ผู้ศึกษาฟัง (ดาว สาวกะเหรี่ยง. สัมภาษณ์ ธันวาคม 2548)

6. ความรุนแรงจากเจ้าหน้าที่รัฐ

เนื่องจากแรงงานข้ามชาติส่วนใหญ่เป็นคนเข้าเมืองผิดกฎหมาย ไม่มีบัตรอนุญาตทำงานจึงหวาดกลัวต่อการถูกจับกุม ทำให้แรงงานส่วนใหญ่ใช้วิธีจ่ายเงินให้กับเจ้าหน้าที่ตำรวจเป็น "ค่าคุ้มครอง" เพื่อไม่ให้ตนเองถูกจับกุม ประกอบกับที่ผ่านมาแม้รัฐบาลมีนโยบายให้แรงงานข้ามชาติจดทะเบียนเพื่อขออนุญาตทำงาน แต่นายจ้างมักจะยึดบัตรอนุญาตของแรงงานเอาไว้ทำให้แรงงานข้ามชาติเหล่านี้ไม่รอดพ้นจากการถูกจับกุมของเจ้าหน้าที่ แรงงานหลายคนจึงรู้สึกว่าการมีหรือไม่มีบัตรอนุญาตทำงานไม่มีความแตกต่างกันมากนัก เพราะยังไงต้องจ่ายเงิน"ค่าคุ้มครอง" ให้กับ

เจ้าหน้าที่อยู่ดี ทำให้แรงงานข้ามชาติหลายคนใช้วิธีการจ่ายส่วยให้แก่เจ้าหน้าที่แทนการไปจดทะเบียน

แรงงานข้ามชาติจำนวนมากไม่มีเงินจ่ายค่าส่วยจะถูกจับกุมคุมขัง ปัญหาการจับกุมคุมขังของแรงงานข้ามชาติมีความรุนแรงอยู่มาก นอกจากเรื่องของห้องขังที่แออัดยัดเยียด ปัญหาสภาพความเป็นอยู่ อาหารประจำวันและห้องน้ำของผู้ถูกคุมขัง ยังพบว่ามีการทำร้ายร่างกายแรงงานข้ามชาติที่ถูกจับกุมโดยทั้งจากเจ้าหน้าที่และผู้ช่วยผู้คุมซึ่งเป็นนักโทษไทยที่อยู่ในที่คุมขัง มีการทุบตีทำร้ายแรงงานข้ามชาติที่ถูกจับกุมหากไม่พอใจจนถึงขั้นบาดเจ็บอย่างรุนแรงจนถึงเสียชีวิต มีการข่มขืน ล่วงละเมิดทางเพศ การกระทำอนาจารต่อผู้ต้องขังที่เป็นแรงงานข้ามชาติหญิง เช่น ให้ผู้ต้องขังชายช่วยตัวเองหน้าห้องผู้ต้องขังหญิง ไปจนถึงการข่มขืนกระทำชำเราผู้ต้องขังหญิง โดยนักโทษชายที่เป็นคนไทยต่อหน้าเจ้าหน้าที่ที่ไม่ใส่ใจต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น หรือบางครั้งเจ้าหน้าที่รัฐบางคนก็เป็นผู้กระทำเสียเอง

จากที่กล่าวมาทั้ง 6 ข้อใหญ่ๆจะเห็นได้ว่าปัญหาที่เกิดขึ้นเหล่านั้นเป็นปัญหาเชิงความรุนแรงที่เกิดขึ้นซ้อนทับกันตั้งแต่ความรุนแรงทางกายภาพที่ปรากฏเห็นได้ชัด ดังเช่น กรณีการทำร้ายร่างกาย การล่วงละเมิดทางเพศ และการฆ่า ไปจนถึงความรุนแรงทางโครงสร้างที่มองไม่เห็นได้ชัดเจนนัก เช่น การปกครองประเทศโดยระบอบเผด็จการทหาร การมีนโยบายรัฐที่ไม่คำนึงถึงสิทธิมนุษยชน การกดขี่แรงงาน การขูดรีดค่าแรง รวมไปถึงกระบวนการคอรัปชั่นที่เกิดขึ้นทั้งในประเทศพม่าและในประเทศไทย

แต่มีความรุนแรงที่แฝงเร้นอีกชนิดหนึ่ง ซึ่ง“เรา”อาจลืมเลือนไปหรือไม่คิดว่ามันดำรงอยู่ คือความรุนแรงที่เกิดขึ้นจากอคติและความเคยชิน จะเห็นได้ชัดว่าหากเกิดเหตุการณ์ความรุนแรงที่มีต่อคนเหล่านี้ขึ้น หลายคนมองว่าเป็นเรื่องธรรมดา หลายคนมองว่าเป็นเรื่องสมควรแล้วที่คนเหล่านี้จะได้รับ หลายคนรับรู้แล้วลืมเลือนมันไป ปัญหาของความรุนแรงชนิดนี้ไม่ได้อยู่ที่การทำร้ายร่างกาย แต่เป็นการสร้างความชอบธรรมให้แก่ความรุนแรงที่เกิดขึ้นและดำรงอยู่โดยไม่รู้ตัว ที่สำคัญคือผู้ที่กระทำความรุนแรงประเภทนี้ก็ไม่รู้ตัวเช่นกันว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งที่ก่อให้เกิดความรุนแรง และที่สำคัญยิ่งกว่าก็คือ แท้จริงแล้วพวกเขาเหล่านั้นก็เป็นเหยื่อของความรุนแรงด้วยเช่นกัน

7. ความเสี่ยงที่จะต้องเผชิญกับมายาคติเรื่อง “ไทยไม่รักพม่า”

ปัญหาหนึ่งที่เป็นสาเหตุที่ก่อให้เกิดการละเมิดสิทธิต่อแรงงานข้ามชาติ คือ ปัญหาอคติทางชาติพันธุ์ที่มีต่อแรงงานข้ามชาติ มีการสร้างและผลิตซ้ำผ่านสื่อหรือกลไกต่างๆในสังคมเพื่อตอกย้ำให้เห็นว่าแรงงานข้ามชาติเหล่านี้เป็นอันตรายต่อความมั่นคงของรัฐต้องทำการควบคุมอย่างจริงจัง แรงงานข้ามชาติเหล่านี้เข้ามาแย่งงานแรงงานไทยต้องไล่ออกไปให้หมด ทั้งที่แรงงานเหล่านี้เข้ามาทำงาน “3 ส.” งานที่แรงงานไทยส่วนใหญ่ไม่ทำกันแล้ว

เช่น เรื่องของน้อย สาวกะเหรี่ยง อายุ 20 ปี ทำงานเป็นแม่บ้านบ้านคนไทย-จีน เวลาที่น้อยทำอะไรไม่ถูกใจนายจ้าง น้อยมักจะถูกนายจ้างว่าเรื่องเป็นคนพม่าที่เมื่อก่อนมาเผากรุงศรีอยุธยาอยู่

เป็นประจำ หรือเวลานายจ้างดูข่าวแล้วเห็นข่าวคนพม่าฆ่าคนไทย ก็จะมาว่าน้อยต่อว่าเธอก็คงเป็นอย่างนี้เหมือนกัน (น้อย สาวกะเหรี่ยง, สัมภาษณ์ มกราคม 2548)

แนวคิดและการผลิตซ้ำทำให้สังคมไทยสร้างภาพความหวาดระแวงต่อแรงงานข้ามชาติ โดยเฉพาะแรงงานพม่า คิดว่าแรงงานข้ามชาติเป็นตัวอันตรายน่ากลัว แรงงานข้ามชาติเองต้องคอยหลบๆซ่อนๆด้วยเกรงว่าจะถูกจับกุมทำร้าย สภาพการณ์เหล่านี้ถูกสร้างเป็นภาพมายาที่กดทับให้สังคมไทยหวาดระแวงแรงงานข้ามชาติ เกิดเป็นคำถามสำคัญว่าในฐานะมนุษย์ที่อยู่ร่วมพรมแดนติดต่อกันจะดำรงสถานภาพของมิตรภาพและสันติสุขต่อกันได้อย่างไรในเมื่อต่างหวาดระแวงปราศจากความไว้วางใจต่อกันและกัน

ความเสี่ยงของแรงงานข้ามชาติทั้ง 7 เรื่องที่กล่าวมา มักเป็นความเสี่ยงที่พวกเขาและเธอเผชิญอยู่เสมอ โดยเฉพาะสาเหตุของความเสี่ยงที่เกิดขึ้นเมื่อสืบสาวไปจะพบว่าเกิดจากความหวาดระแวงต่อแรงงานข้ามชาติ คิดว่าแรงงานข้ามชาติเป็นตัวอันตรายน่ากลัว แรงงานข้ามชาติเองต้องคอยหลบๆซ่อนๆด้วยเกรงว่าจะถูกจับกุมทำร้าย ส่งกลับ สภาพการณ์เหล่านี้ถูกสร้างเป็นภาพมายาที่กดทับให้สังคมไทยหวาดระแวงแรงงานข้ามชาติอยู่ตลอดเวลา

ในช่วงที่ผ่านมาสิ่งหนึ่งที่เกิดขึ้นต่อเนื่องจากเรื่องแรงงานข้ามชาติก็คือ สังคมที่ดำรงอยู่ด้วยความกลัว เราถูกทำให้กลัวในซึ่งกันและกัน คนไทยกลัวแรงงานพม่า กลัวว่าพวกเขาเหล่านั้นจะมาทำร้ายตนเอง กลัวพวกเขาเหล่านั้นจะก่อเหตุร้ายกับคนรอบข้างของตนเอง ในขณะเดียวกันแรงงานข้ามชาติก็กลัวคนไทยจะมาทำร้ายพวกเขา กลัวคนไทยจะแจ้งความจับพวกเขา กลัวการถูกเจ้าหน้าที่ทำร้ายพวกเขา กลัวนายจ้างจะทำร้ายพวกเขา กลัวการถูกส่งกลับไปสู่ความไม่ปลอดภัยในประเทศของตนเอง ความกลัวเหล่านี้ไม่ใช่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติ เป็นความกลัวที่ถูกสร้างขึ้นจากการรับรู้ผ่านสื่อต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการบอกเล่า การนำเสนอข่าว การประชาสัมพันธ์โดยรัฐ จากการศึกษาและรวมถึงจากการไม่รู้ เช่น เรากลัวเพราะเราไม่สามารถสื่อสารกับพวกเขาได้ ซึ่งก่อให้เกิดฐานคติที่เป็นลบต่ออีกฝ่ายหนึ่ง และสังคมได้ผลิตซ้ำฐานคติเหล่านี้ครั้งแล้วครั้งเล่า จนกลายเป็นความปกติ ความเคยชิน และสุดท้ายกลายเป็นเรื่องธรรมชาติของใครหลายคนไป

การดำรงอยู่ของ “สังคมแห่งความกลัว” นี้เองที่ช่วยเสริมสร้างให้ความรุนแรงทางกายภาพเกิดขึ้นซ้ำแล้วซ้ำเล่า ทำให้การกดขี่ขูดรีดคนข้ามชาติเหล่านี้เกิดขึ้นเหมือนเป็นเรื่องปกติ จนกระทั่งกลายเป็นแนวนโยบายแนวปฏิบัติของรัฐ และกลายเป็นความชอบธรรมให้แก่ความรุนแรงในรูปแบบต่างๆไป

ในสังคมโลกการทำร้ายทารุณเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องแม้ว่าความเจริญก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยีจะรุกเข้ามาเพียงใดก็ตาม ปัญหานี้ทำให้เราเชื่อมั่นได้ว่าความเป็นมนุษย์ได้ถูกลดทอนลง ประเทศไทยพบว่ามีการใช้แรงงานข้ามชาติมากขึ้น ซึ่งแรงงานเหล่านี้มักจะประสบปัญหาการใช้แรงงานหนัก ถูกทำร้ายทารุณ มีสภาพแวดล้อมที่ไม่เหมาะสม การเข้ามาของแรงงานข้ามชาตินั้นช่วงแรกเกิดจากการการขาดแคลนแรงงานในประเทศ โดยเฉพาะเมื่อหาแรงงานไทยยากขึ้นจึงมี

กระบวนการชักจูงคนข้ามชาติในประเทศใกล้เคียงให้เข้ามาทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมในประเทศไทย แรงงานข้ามชาติที่โยกย้ายเข้ามาทำงานต้องกลายเป็นเหยื่อที่ไร้เขี้ยวเล็บและถูกกระทำ พวกเขามีสถานะที่สังคมมองว่าคนเหล่านั้นเป็นเพียงคนที่ด้อยกว่า นำไปสู่การละเลยและปล่อยให้การลดทอนความเป็นมนุษย์ดำเนินต่อไป ทั้งนี้สถานะแรงงานข้ามชาติถูกละเลยด้วยความเชื่อ 2 ประการ คือ ความเป็นคนต่างชาติที่มีสถานะด้อยกว่าชาติตน เพียงแค่สถานะดังกล่าวได้นำไปสู่การปฏิบัติที่ไม่คำนึงถึงหัวใจและจิตวิญญาณ อีกทั้งการทอดทิ้งละเลยกลายเป็นวัตถุไม่มีค่า กลายเป็นคนแปลกหน้าที่บางครั้งก่อให้กิดความรู้สึกว่า หากไม่มีประโยชน์ต่อไปจะสามารถกำจัดได้ก็จะเป็นการดี ความรู้สึกของคนบางกลุ่มที่มีต่อคนอื่นในลักษณะเช่นนี้อาจเรียกได้ว่าเป็นแนวคิดกำจัดได้ก็จะดี (Dispensability thesis)(สุริชัย หวันแก้ว,2544) เพราะคิดว่าเป็นภาระและต้นเหตุของปัญหาสังคม นำพามาซึ่งความเดียดฉันท์และความไม่เข้าใจ ส่งผลให้เกิดความรุนแรงในรูปแบบต่างๆ โดยแรงงานข้ามชาติที่ถูกทำร้ายทารุณถูกลดสถานะให้กลายเป็นคนที่ด้อยกว่า เนื่องจากเพราะความเชื่อที่ถูกสร้างให้เกิดการเรียนรู้ถึงความหมายและการเปรียบเทียบ สู่การสะสมความเชื่อในความเหนือกว่า ความเชื่อและการเรียนรู้ดังกล่าวทำให้มองไม่เห็น "คนอื่น"กลับกันก็จะมองเห็นแต่ตัวเอง

ทั้งนี้หลายครั้งได้นำมาซึ่งการปล่อยปละละเลยให้มีการทำร้ายทารุณแรงงานข้ามชาติอย่างต่อเนื่อง พวกเขาต้องเผชิญชะตามกรรมเพียงลำพัง ถูกใช้งานหนักเหมือนวัตถุที่ไม่มีตัวตน การร้องบอกหรือการเยียวยาเมื่อถูกละเมิดจึงแทบไม่มี แรงงานข้ามชาติต้องต่อสู้กับตัวเองเพื่อให้หลุดพ้นจากสภาวะการณ์ดังกล่าว ซึ่งจะมีสักกี่คนที่สามารถออกจากสภาวการณ์นั้นได้ แล้วยังมีอีกสักกี่คนที่เรามองไม่เห็นแล้วหายไปอย่างไร้ร่องรอย ขณะที่คนส่วนใหญ่ในประเทศกำลังวิ่งไล่ตามเศรษฐกิจว่าวันนี้ภาวะการเงินจะเป็นอย่างไรแต่อีกด้านหนึ่งเราไม่เคยนึกว่าคนอีกส่วนหนึ่งจะทุกข์ทรมานเจ็บปวดสักแค่ไหน เพราะเราไม่เคยหันไปทบทวนหรือแม้แต่เหลียวมองร่วมกัน

4.4 นโยบายของรัฐไทยต่อแรงงานข้ามชาติจากประเทศพม่า : การกดทับตัวตนคนข้ามชาติ

ในอดีตรัฐบาลไทยไม่เคยคิดว่าจะมีการลักลอบเข้าเมืองมาทำงานของคนข้ามชาติจำนวนมากจนกลายเป็นปัญหากระทบต่อสภาพเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และการเมืองระหว่างประเทศ แต่สถานการณ์ตั้งแต่หลังปี 2531 ถึงปัจจุบัน บีบบังคับให้รัฐบาลจำต้องหันมายอมรับการมีอยู่ของแรงงานข้ามชาติกลุ่มนี้ โดยจะปล่อยไม่ทำอะไรไม่ได้อีกต่อไป

สาเหตุหลักเริ่มต้นจากเหตุการณ์ในประเทศพม่าที่มีการปราบปรามประชาชนจนเป็นจลาจลทางการเมืองในปี 2531 หลังจากนั้นมาทำให้มีประชาชนลักลอบเข้าประเทศไทยนับเป็นจำนวนแสน ประกอบกับสภาวะเศรษฐกิจของไทยในช่วงนั้นเป็นยุคเริ่มต้นของเศรษฐกิจฟองสบู่ โดยเฉพาะในภาคการก่อสร้างและภาคประมง ทำให้เกิดความต้องการแรงงานระดับล่างจำนวนมาก ภาคธุรกิจเอกชนจึงมีทั้งกระบวนการเจรจา เรียกร้องและกดดันรัฐบาลให้อนุญาตให้มีการจ้างแรงงานต่างชาติได้ การเรียกร้องนี้ทำมาอย่างต่อเนื่องโดยการรวมตัวกันของสภาหอการค้าแห่ง

ประเทศไทย สภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย และสมาคมธนาคารไทย ผลการกดดันนี้ทำให้รัฐบาลต้องหันมาใช้นโยบายที่ยืดหยุ่นขึ้น โดยอาศัยอำนาจตามมาตรา 17 แห่งพระราชบัญญัติคนเข้าเมือง พ.ศ.2522 เปิดนโยบายผ่อนผันให้บุคคลที่มีสถานะเป็นผู้หลบหนีเข้าเมืองผิดกฎหมายสามารถทำงานได้ในลักษณะชั่วคราวตามเงื่อนไขที่รัฐกำหนด ทั้งนี้ใช้วิธีออกเป็นมติคณะรัฐมนตรีประกาศการผ่อนผันและวางแนวทางปฏิบัติการอนุญาตจดทะเบียนแรงงานข้ามชาติผิดกฎหมายเป็นรายปีนับตั้งแต่ปี 2535 เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน คือ มติคณะรัฐมนตรีปี 2549

รัฐบาลไทยได้กำหนดนโยบายการจัดการปัญหาแรงงานต่างชาติผิดกฎหมายโดยอาศัยแนวคิดและหลักการทางด้านความมั่นคงของชาติเป็นหลัก เช่น กำหนดให้มีมาตรการผลักดันและจับกุมแรงงานต่างชาติผิดกฎหมายเป็นมาตรการในการปฏิบัติงานหลักและให้ดำเนินการอย่างต่อเนื่อง โดยจะเห็นได้จากจำนวนแรงงานต่างชาติที่ถูกจับกุมและส่งกลับประเทศ ร่วมกับการนำเอาแนวคิดเกี่ยวกับเศรษฐกิจทุนนิยมเสรีมาใช้ โดยอาศัยเหตุผลทางเศรษฐกิจเป็นหลัก เช่น เกิดการขาดแคลนแรงงานเป็นจำนวนมาก เป็นงานที่แรงงานไทยไม่ทำ และการผลักดันแรงงานต่างชาติดังกล่าวกลับประเทศจะก่อให้เกิดความเสียหายกับเศรษฐกิจของประเทศเป็นอันมาก

แนวคิดความมั่นคงแห่งชาติ เป็นแนวคิดที่มองว่าแรงงานที่ลักลอบเข้ามาทำงานในประเทศไทยเป็นผู้หลบหนีเข้าเมืองโดยผิดกฎหมาย ต้องจับตัวส่งออกนอกประเทศหรือนายจ้างต้องมาประกันตัว เพื่อผ่อนผันขอใบอนุญาตทำงานแก่แรงงานคนนั้นชั่วคราวให้ถูกต้องตามกฎหมายตามเงื่อนไขที่กำหนดไว้ และมองว่าการใช้แรงงานต่างชาติผิดกฎหมายจะส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของชาติทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง นอกจากนั้นยังอาจขยายถึงความมั่นคงของชาติทางด้านอื่นๆได้อีกด้วย จากแนวคิดดังกล่าวทำให้รัฐจะต้องมีมาตรการหลักในการดำเนินการจับกุมและผลักดันยอกนอกประเทศอย่างต่อเนื่องตลอดมา หรือไม่เช่นนั้นก็ต้องให้นายจ้างมาประกันตัวจดทะเบียนแรงงาน และทำการขอใบอนุญาตทำงานแก่แรงงานต่างชาติให้ถูกต้องตามกฎหมาย ซึ่งเมื่อครบกำหนดเวลาที่ได้อนุญาตแล้ว ก็ต้องดำเนินการผลักดันหรือส่งกลับประเทศให้เร็วที่สุด ซึ่งหากพิจารณาแนวคิดดังกล่าว จะเห็นได้ว่าหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและมีหน้าที่ความรับผิดชอบโดยตรง คือ หน่วยงานความมั่นคงแห่งชาติ(สมช) สำนักงานตำรวจแห่งชาติโดยสำนักงานตำรวจตรวจคนเข้าเมือง(ตม.) กระทรวงสาธารณสุข และกระทรวงมหาดไทย ซึ่งเป็นหน่วยงานหลักในการดำเนินการควบคุม กักกัน หรือสกัดกั้นแรงงานผิดกฎหมายดังกล่าว นอกจากนั้นยังมีกฎหมายอีกหลายฉบับที่สามารถสะท้อนให้เห็นถึงแนวคิดความมั่นคงแห่งชาติออกมาอย่างชัดเจน โดยเฉพาะพระราชบัญญัติการทำงานของคนต่างด้าว พ.ศ. 2521 พระราชกฤษฎีกากำหนดงานในอาชีพและวิชาชีพที่ห้ามคนต่างด้าวทำ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2536 จะพบว่าได้ห้ามแรงงานต่างด้าวเข้ามาทำงานในประเทศไทย และมีการสงวนอาชีพบางอาชีพให้เฉพาะคนไทยทำเท่านั้น เพื่อป้องกันการแย่งงานจากคนต่างชาติ

จากการทบทวนนโยบายในช่วงที่ผ่านมายังพบว่าโดยข้อเท็จจริงแล้ว แนวคิดด้านสิทธิมนุษยชนและสิทธิแรงงานยังถูกละเลยและมองข้าม เช่น มีการละเมิดสิทธิแรงงาน เอารัดเอาเปรียบและกดขี่การใช้แรงงานอย่างกว้างขวาง โดยภาครัฐละเลยที่จะคุ้มครองสิทธิดังกล่าวแก่แรงงานข้ามชาติ ทำให้เห็นได้ว่าการกำหนดนโยบายดังกล่าวของรัฐ เป็นเพียงการประสานแนวคิดความมั่นคงแห่งชาติและแนวคิดเกี่ยวกับเศรษฐกิจทุนนิยมเสรีเท่านั้น การนำแนวคิดทางด้านสิทธิมนุษยชนยังมีอยู่น้อยจนเกินไป ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาอย่างมากการละเมิดสิทธิมนุษยชนเป็นอย่างมากในปัจจุบัน

นอกจากนั้นเมื่อพิจารณานโยบายในแต่ละปี จะเห็นว่าแนวคิดทั้ง 2 ยังผลัดกันขึ้นมาเป็นแนวคิดหลักในการกำหนดนโยบาย จะเห็นได้ว่าขาดการประสาน เพื่อหาจุดสมดุลในแนวคิดทั้งสอง นอกจากนั้นยังทำให้นโยบายโดยภาพรวมขาดความต่อเนื่องและชัดเจนในการนำไปปฏิบัติอีกด้วย

สำหรับกระบวนการที่ใช้ในการกำหนดนโยบายในแต่ละปีนั้น จะพิจารณาได้ว่าดำเนินการโดยใช้ช่องทางจากการยกเว้นกฎหมายสำคัญ 2 ฉบับ คือ พระราชบัญญัติคนเข้าเมือง พ.ศ. 2522 และพระราชบัญญัติการทำงานของคนต่างด้าว พ.ศ.2521 โดยเป็นการออกนโยบายในรูปของมติคณะรัฐมนตรีในแต่ละปีไป โดยในรายละเอียดจะพิจารณาได้ว่า นโยบายการจัดการปัญหาแรงงานต่างชาติผิดกฎหมายของไทยก่อตัวขึ้นจากแรงผลักดันจากสภาพเศรษฐกิจการเมืองของประเทศพม่าประกอบกับการขยายตัวทางเศรษฐกิจของไทย ทำให้แรงงานต่างชาติหลั่งไหลเข้ามาหางานทำในประเทศไทย โดยที่มาตรการในการสกัดกั้นของไทยก็ไร้ประสิทธิภาพ สิ่งต่างๆเหล่านี้ทำให้รัฐบาลต้องแสวงหามาตรการมาใช้ในการจัดการปัญหาแรงงานต่างชาติผิดกฎหมายขึ้นมา

พบว่ารัฐบาลมีแนวทางในการตัดสินใจในนโยบายที่แตกต่างกันไป เช่น ในปี 2535 และ 2539 ที่มีแรงผลักดันจากภาคธุรกิจให้เปิดให้มีการอนุญาตการใช้แรงงานต่างชาติได้ หรือในปี 2541-2543 ที่มีแนวปฏิบัติที่ใกล้เคียงกัน คือ จะอนุญาตให้มีการจ้างแรงงานต่างชาติเท่าที่จำเป็นเท่านั้นเนื่องจากเหตุผลที่ต่างกัน เช่น เพื่อลดปัญหาการว่างงาน หรือเพื่อเป็นแนวทางว่าจะไม่อนุญาตให้มีการใช้แรงงานต่างชาติเพิ่มมากขึ้น ซึ่งในความเป็นจริงก็ยังมีการใช้แรงงานต่างชาติผิดกฎหมายอยู่ และนอกจากนั้นยังมีแรงงานต่างชาติที่ผิดกฎหมายมากกว่าแรงงานที่ถูกกฎหมายด้วยซ้ำไป นอกจากแนวทางในการกำหนดนโยบายของปีดังกล่าวแล้ว ยังมีการกำหนดนโยบายในปี 2544 ที่แตกต่างออกไปอีก ซึ่งสะท้อนให้เห็นในเชิงนโยบายว่าการกำหนดนโยบายเท่าที่ผ่านมาผลการดำเนินการไม่ได้ประสบความสำเร็จ รวมทั้งยังไม่มีข้อมูลที่จะนำมาบริหารและวางแผนในการดำเนินการต่อไปในอนาคต และยังเอื้อประโยชน์กับนายจ้างมากกว่าตัวของแรงงานข้ามชาติ

นอกจากนั้นปัจจัยที่ใช้คำนึงถึงในกระบวนการกำหนดนโยบายก็ยังวนเวียนอยู่ในเรื่องของเหตุผลทางความมั่นคงของชาติ และเหตุผลทางเศรษฐกิจเป็นหลัก โดยมีผู้ที่มีส่วนร่วมหรือมีอำนาจในการกำหนดนโยบายมีอยู่เพียงไม่กี่กลุ่ม อย่างเช่นนักการเมืองที่มีอำนาจโดยตรงในการตัดสินใจกำหนดนโยบาย ซึ่งบ่อยครั้งที่กำหนดนโยบายโดยไม่สอดคล้องกับความจริง ซึ่งบางครั้งก็ได้มีการ

ศึกษาวิจัยอยู่แล้วแต่ก็ไม่ได้รับการคำนึงถึงแต่อย่างใด ซึ่งกลุ่มทางการเมืองดังกล่าวส่วนใหญ่จะยึดโยงอยู่กับกลุ่มผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ โดยเฉพาะภาคธุรกิจ อุตสาหกรรม และสมาคมต่างๆ ซึ่งการต่อรองผลประโยชน์ดังกล่าวกลายมาเป็นปัจจัยที่สำคัญที่ผู้มีอำนาจในการตัดสินใจคำนึงถึงในการกำหนดนโยบายมากกว่าผลประโยชน์ของแรงงานข้ามชาติ

เมื่อพิจารณาผู้มีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย จะเห็นได้ว่านโยบายขาดการพิจารณาในแง่มุมสิทธิมนุษยชนเป็นอันมาก ซึ่งจะเห็นได้ว่าในการจัดตั้งคณะกรรมการไม่ว่าจะหน่วยงานใดไม่มีตัวแทนของแรงงานข้ามชาติหรือองค์กรสิทธิแรงงานข้ามชาติ เข้ามาร่วมเป็นคณะกรรมการในการจัดการปัญหาแรงงานข้ามชาติ นอกจากนั้นจากข้อเท็จจริงในบางนโยบาย เช่น ในปี 2543 ยังเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างร้ายแรงด้วยซ้ำไป

ในโลกปัจจุบันการย้ายถิ่นระหว่างประเทศเป็นปรากฏการณ์ที่เป็นปกติโดยเฉพาะในรัฐที่เปิดสู่กระแสโลกาภิวัฒน์ ทั้งนี้เนื่องจากการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมไม่อาจจะทำได้โดยไม่พึ่งพาความร่วมมือจากต่างประเทศ ดังนั้นโอกาสที่เกิดแก่สังคมในรัฐหนึ่งก็จะมีผลเป็นโอกาสในอีกรัฐหนึ่งได้ด้วย ในขณะเดียวกันปัญหาที่เกิดในสังคมของรัฐหนึ่งก็จะกลายเป็นปัญหาในสังคมของอีกรัฐหนึ่งได้ด้วย เราจะเห็นว่ากระแสโลกาภิวัฒน์ได้ทำให้มวลมนุษยชาติในโลกได้มีโอกาสที่จะร่วมชะตาบุญและชะตากรรมด้วยกันได้มากขึ้น ในอดีตรัฐไทยเคยเชื่อว่าเรื่องของ"แรงงานต่างชาติไร้ฝีมือที่เข้ามาในประเทศไทยอย่างผิดกฎหมายเข้าเมือง" เป็นเรื่องที่เป็น"ภัยต่อความมั่นคงแห่งชาติ" ฉะนั้นนโยบายของฝ่ายการเมืองจึงเป็นเรื่องของการปราบปราม การผลักดันให้ออกไปจากดินแดนของรัฐ ตลอดจนการใช้ทัศนคติที่เกลียดชังและเหยียดหยาม ผนวกกับเรื่องของ"โอกาสในการพัฒนาเศรษฐกิจ" ที่ได้รับจากการใช้ "แรงงานต่างชาติไร้ฝีมือที่เข้ามาในประเทศไทยอย่างผิดกฎหมายเข้าเมือง"

นอกจากนั้นเมื่อวิเคราะห์ในรายละเอียดของมติคณะรัฐมนตรีในแต่ละปีมากขึ้น จะพบว่านโยบายยิ่งขาดความชัดเจนในเรื่องการคุ้มครองสิทธิแรงงานข้ามชาติอย่างมาก ทั้งๆที่พระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงานพ.ศ.2541 ได้ให้ความคุ้มครองแรงงานข้ามชาติในฐานะเป็นแรงงานที่ทำงานอยู่ในประเทศไทย โดยเฉพาะสิทธิแรงงานขั้นพื้นฐาน แต่ในความเป็นจริงแล้วก็ยังพบกรณีที่นายจ้างกระทำความรุนแรงต่อแรงงานข้ามชาติจำนวนมาก แม้จะมีกฎหมายแรงงานระบุการลงโทษนายจ้างอย่างชัดเจน แต่นายจ้างก็ไม่ได้สนใจที่จะทำตามกฎหมายและเจ้าหน้าที่ก็ไม่ได้เข้มงวดในการปฏิบัติเท่าที่ควร ตัวอย่างที่พบคือ มีแรงงานข้ามชาติที่ได้รับการจดทะเบียนใบอนุญาตทำงานแล้ว แต่ก็ยังไม่ได้รับสวัสดิการในการทำงานตามมาตรฐานหรือกฎหมายตามที่แรงงานไทยได้รับ เช่น เงินชดเชยหรือการรับผิดชอบอื่นๆ ซึ่งจากข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้น พบว่ามีโรงพยาบาลบางแห่งมักจะประสบปัญหาเมื่อนายจ้างนำแรงงานข้ามชาติมาทิ้งไว้ที่โรงพยาบาลโดยไม่รับผิดชอบค่าใช้จ่าย เป็นผลให้โรงพยาบาลเอกชนบางแห่งต้องตัดสินใจให้ทางตำรวจเข้ามา

จับกุมเพื่อตัดปัญหาการค้างจ่ายค่ารักษาพยาบาล และแรงงานข้ามชาติเหล่านั้นก็มักจะถูกตำรวจจับและส่งกลับประเทศพม่าไป แม้ว่าแรงงานจะมีใบอนุญาตทำงานถูกต้องตามกฎหมายก็ตาม

อดิศร เกิดมงคล(2547) นักพัฒนาองค์กรพัฒนาเอกชน อธิบายว่าสถานการณ์และปัญหาของกลุ่มแรงงานข้ามชาติหลังการจดทะเบียนนั้น พบว่าเมื่อแรงงานข้ามชาติส่วนใหญ่สิ้นสุดกระบวนการจดทะเบียนก็จะเข้าสู่กระบวนการจ้างงานอย่างถูกต้องตามกฎหมาย ด้วยสถานะของการเป็นแรงงานข้ามชาติที่สามารถทำงานได้เป็นการชั่วคราวหนึ่งปี ทำให้แรงงานเหล่านี้ได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายแรงงาน อย่างไรก็ดีก็ยังพบว่าแรงงานข้ามชาติก็ยังประสบปัญหาในเรื่องการทำงานและการถูกละเมิดสิทธิมนุษย์ ซึ่งปัญหาที่พบ สามารถระบุได้ดังนี้

1. ปัญหาในเรื่องการถือบัตรประจำตัวและบัตรอนุญาตทำงานของแรงงานข้ามชาติ

ทั้งนี้นายจ้างจำนวนหนึ่งมักจะยึดบัตรประจำตัวและใบอนุญาตทำงานของแรงงานเอาไว้ ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาเมื่อแรงงานข้ามชาติจำเป็นต้องออกไปนอกที่พักหรือสถานที่ทำงาน เมื่อถูกเจ้าหน้าที่เรียกตรวจและไม่สามารถแสดงบัตรได้ก็ย่อมทำให้แรงงานเหล่านี้มีความผิดทางกฎหมาย หรือเมื่อต้องไปติดต่อหรือรับบริการต่างๆ เช่น การไปใช้บริการสถานพยาบาลซึ่งแรงงานมีสิทธิที่จะใช้บริการในลักษณะของหลักประกันสุขภาพ คือจ่ายเพียงสามสิบบาทต่อครั้งก็อาจจะทำให้แรงงานต้องจ่ายตามค่าใช้จ่ายที่เป็นจริง ทั้งนี้ตามกฎหมายแล้วระบุไว้อย่างชัดเจนว่าแรงงานจะต้องเป็นผู้ที่ถือบัตรเอง แต่ที่ผ่านมาก็ยังไม่มีมาตรการที่ชัดเจนต่อเรื่องนี้เท่าใดนักจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

2. ปัญหาในเรื่องการจ้างงานและสิทธิแรงงานตามกฎหมาย

แรงงานส่วนหนึ่งยังคงอยู่ในระบบการจ้างงานที่นายจ้างไม่ยอมปฏิบัติตามพรบ. คุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541 ทั้งในเรื่องการรับค่าแรงที่ไม่ต่ำกว่าค่าแรงขั้นต่ำตามกฎหมายกำหนด ชั่วโมงการทำงาน ค่าล่วงเวลา และสวัสดิการต่าง ๆ ในช่วงปีที่ผ่านมาพบว่าปัญหาในเรื่องนี้ได้รับการพูดถึงมากขึ้นและแรงงานหลายส่วนได้เข้ามาใช้กลไกการคุ้มครองตามกฎหมายดังกล่าว แต่การตอบโต้ของนายจ้างก็มักจะใช้วิธีการเลิกจ้างทำให้แรงงานไม่สามารถทำงานต่อไปและถูกส่งกลับ แต่ในปีนี้การเปลี่ยนแปลงนโยบายที่แยกสิทธิในการทำงานและสิทธิอยู่อาศัยออกจากกันทำให้แรงงานสามารถเข้ามาใช้กลไกคุ้มครองแรงงานได้ง่ายมากขึ้น

3. ปัญหาในเรื่องความปลอดภัยในการทำงาน และค่าชดเชยเมื่อประสบอุบัติเหตุจากการทำงาน

เนื่องจากแรงงานข้ามชาติส่วนใหญ่ทำงานอยู่ในกิจการที่มีความเสี่ยงต่อการเกิดอุบัติเหตุหรืออันตรายต่อสุขภาพค่อนข้างมาก ทำให้พบว่าหลายครั้งแรงงานจำนวนมากประสบอุบัติเหตุจากการทำงาน หลายครั้งทำให้สูญเสียอวัยวะ พิการ หรือเสียชีวิต โดยปกติแล้วแรงงานสามารถเรียกร้องค่าชดเชยได้จากกองทุนเงินทดแทนที่ได้จากการที่นายจ้างจ่ายสมทบในกองทุน แต่ที่ผ่านมานายจ้างส่วนใหญ่ไม่ได้จ่ายเงินสมทบกองทุนนี้ นอกจากนั้นแล้วแรงงานข้ามชาติไม่ได้เข้าระบบ

ประกันสังคมทำให้ยังมีปัญหาบางประการต่อการเข้าไปใช้กองทุน และแรงงานส่วนใหญ่ยังไม่มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องนี้มากนัก นอกจากนี้แล้วยังพบว่าเมื่อแรงงานที่จะต้องได้รับค่าชดเชยจากกรณีต่างๆ เช่น เสียชีวิตและไม่สามารถไปรับค่าชดเชยด้วยตนเองได้ ก็มักจะประสบปัญหาในเรื่องผู้รับค่าชดเชยแทน เนื่องจากปัญหาสถานภาพทางกฎหมายของคู่สมรสหรือทายาท เช่น ภรรยาของผู้เสียหายไม่ได้มีการจดทะเบียนสมรสหรือมีเอกสารทางราชการรับรองการสมรส หรือไม่มีหลักฐานในการรับรองการเป็นบุตร ทำให้ไม่สามารถรับค่าชดเชยทดแทนได้ ซึ่งก็ก่อให้เกิดปัญหาในการรับค่าชดเชยแทนเป็นอย่างมาก

นอกจากนั้นเขายังได้กล่าวถึงปัญหาและข้อบกพร่องของแนวนโยบายและการจัดการในเชิงปฏิบัติในการขึ้นทะเบียนแรงงานไว้อย่างชัดเจนและเป็นรูปธรรม ดังนี้

ปัญหาของแรงงานและนายจ้าง

1. แรงงานและนายจ้างยังไม่เข้าใจแนวทางการจดทะเบียนที่ชัดเจน ทั้งนี้เกิดจากการประชาสัมพันธ์ของภาครัฐที่มีส่วนเกี่ยวข้องยังไม่ทั่วถึง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนของการทำความเข้าใจกับตัวแรงงานยังมีน้อยมาก

2. แรงงานส่วนใหญ่อยากจะมาขึ้นทะเบียน แต่นายจ้างและเจ้าบ้านไม่ยอมพามาขึ้นทะเบียน และทางราชการบางส่วนก็ไม่ยอมรับการมารายงานตัวของตัวแรงงานเอง มีบางพื้นที่เท่านั้นก็ยอม เช่น สมุทรสาครจะใช้วิธีการเช็คสองระดับคือเช็คจากการขึ้นทะเบียนของตัวแรงงานและเช็คจากการสำรวจข้อมูลของกำนันผู้ใหญ่บ้าน นอกจากนั้นยังทำให้แรงงานบางส่วนไปใช้ระบบการจ้างกลุ่มคนอื่นๆมาเป็นนายจ้างและเจ้าของบ้านให้ ทำให้เกิดระบบนายจ้างรับจ้างขึ้นหลายครั้งก็มักจะมีปัญหาในเรื่องของการโกงค่าใช้จ่ายในการจัดทำทะเบียน และการจัดทำใบอนุญาตปลอมขึ้นมา อันจะส่งผลกระทบต่อสถานภาพและการทำงานของแรงงานข้ามชาติ

3. แรงงานส่วนหนึ่งให้ข้อมูลที่ไม่ตรงกับความเป็นจริง เนื่องจากกลัวว่าจะมีผลกระทบต่อตัวเองและครอบครัวเมื่อต้องส่งข้อมูลไปให้ประเทศพม่าพิสูจน์สัญชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งแรงงานที่เป็นกลุ่มชนชาติพันธุ์ในพม่า

ปัญหาและข้อบกพร่องของการดำเนินการจดทะเบียนของหน่วยงานรัฐ

1. การประชาสัมพันธ์ยังดำเนินการได้ไม่เต็มที่และไม่ครอบคลุมถึงทุกกลุ่ม และมีความล่าช้าในการดำเนินการประชาสัมพันธ์

2. การประสานงานระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องยังมีความสับสนอยู่มาก ทำให้การทำความเข้าใจต่อการจดทะเบียนไม่ตรงกันสร้างปัญหาต่อแรงงานที่ไปขึ้นทะเบียนค่อนข้างมาก

3. แนวทางการปฏิบัติของแต่ละพื้นที่ยังไม่ตรงกันทำให้แรงงานบางส่วนเกิดความสับสนในการจดทะเบียน เช่น บางพื้นที่แรงงานต้องนำรูปถ่ายติดตัวไปด้วย แต่บางพื้นที่ก็สามารถดำเนินการถ่ายบัตรได้โดยตรง

4. มีการทุจริตของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในบางพื้นที่ เช่นการเรียกเก็บเงินจากแรงงานและนายจ้างในการจดทะเบียน ทั้งที่ในความเป็นจริง การจดทะเบียนคนต่างด้าวไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายใดๆทั้งสิ้น

ปัญหาและข้อบกพร่องในระดับนโยบาย

1. การดำเนินนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการพิสูจน์สัญชาติในประเทศพม่าบางส่วนยังคงไม่มีแนวทางที่ชัดเจน

2. นโยบายยังไม่คำนึงถึงประเด็นการซ้อนทับของกลุ่มแรงงานข้ามชาติและกลุ่มคนข้ามชาติกลุ่มอื่น ๆ เช่น การซ้อนทับระหว่างแรงงานข้ามชาติและผู้ลี้ภัย ทั้งนี้มีแรงงานจำนวนมากที่มีสถานะเป็นผู้ลี้ภัยไม่สามารถเดินทางกลับประเทศพม่าได้เนื่องจากอาจจะอันตรายต่อชีวิต ดังกรณีของแรงงานที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ในพม่า หรือการซ้อนทับของกลุ่มผู้ไร้สัญชาติกับแรงงานข้ามชาติ ซึ่งกลุ่มต่างๆเหล่านี้จะได้รับผลกระทบหากจะต้องมีการดำเนินการส่งกลับหลังจากการสิ้นสุดการอนุญาตทำงาน

3. นโยบายยังมองปัญหาเรื่องแรงงานข้ามชาติเกิดขึ้นเนื่องจากปัจจัยทางเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียวโดยไม่คำนึงถึงปัจจัยผลักดันอื่น ๆ เช่น ปัจจัยทางการเมือง ทำให้การวางนโยบายไม่ได้คำนึงถึงการแก้ไขปัญหาดังกล่าว อาจจะนำมาสู่ภาวะการมีผู้หลบหนีเข้าเมืองตกค้างและหลบซ่อนในประเทศในอนาคต อันจะทำให้ปัญหาย้อนกลับมาสู่แนวทางเดิมๆและทวีความรุนแรงต่อการดำเนินการต่อคนกลุ่มนี้ต่อไปในอนาคต

4. นโยบายดำเนินการอย่างเร่งด่วนโดยขาดการคำนึงถึงแนวทางการแก้ไขปัญหาต่างๆที่จะเกิดขึ้นจากทุกแง่มุมและเป็นระบบ ทั้งที่ปัญหามีขนาดใหญ่และมีความซับซ้อน และยังขาดแนวทางการมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่างๆอย่างแท้จริง ซึ่งจะส่งผลต่อแนวทางการจัดการปัญหาในระยะยาวอาจจะขาดความยั่งยืนได้

บทที่ 5
การดำเนินชีวิตและการปรับตัวเพื่อความอยู่รอดของแรงงานข้ามชาติจากประเทศพม่า ในพื้นที่กรุงเทพมหานคร

5.1 รู้จักบริบทของพื้นที่ศึกษา

5.1.1 คณะกรรมการรณรงค์เพื่อประชาธิปไตยในพม่า

จากเอกสารเรื่อง 16 ปีแห่งการสร้างหนทางสู่ประชาธิปไตยในพม่าของขบวนการประชาชนไทย: 16 ปี ของการเดินทางไปสู่ประชาธิปไตยในพม่าของกรพ. ได้ฉายภาพให้เห็นว่าหลังจากเหตุการณ์การลุกขึ้นทวงถามหาประชาธิปไตย สิทธิและเสรีภาพของประชาชนพม่าครั้งใหญ่เมื่อวันที่ 8 สิงหาคม 1988 หรือที่รู้จักกันในชื่อของเหตุการณ์ 8888 ที่ล่วงเลยผ่านมานาน แม้มันจะจบลงด้วยการใช้กำลังทหารเข้าปราบปรามประชาชน แต่การต่อสู้ของประชาชนชาวพม่าหาได้สิ้นสุดลงเพียงเท่านั้นไม่ เปลวไฟแห่งการต่อสู้เพื่อประชาธิปไตยได้ถูกจุดขึ้น และส่งต่อไปยังประชาชนกลุ่มต่างๆในโลกนี้ แม้มันจะไม่ลุกโหมขับไล่สิ่งชั่วร้ายได้ในทันทีทันใด แต่มันเป็นดวงไฟที่ส่องสว่าง และคอยชี้นำทางให้แก่ผู้คนให้เห็นถึงพลังแห่งการต่อสู้ของประชาชนพม่าเสมอมา และหวังว่าสักวันมันจะกลายเป็นดวงไฟดวงใหญ่ ที่จะนำไปขับไล่สิ่งชั่วร้ายและส่องสว่างให้แก่ประชาชนพม่าในการถากถางสร้างทางของตนเองต่อไป

ในสังคมไทยเองก็เช่นกันคบไฟแห่งการต่อสู้ของประชาชนพม่าได้ถูกหยิบยื่นเข้ามาในสังคมไทย ด้วยความคาดหวังว่าสังคมที่ผ่านการต่อสู้เพื่อประชาธิปไตยของประชาชนไทย สังคมที่ประชาธิปไตยไม่ได้มาด้วยการร้องขอหรือรอให้ใครหยิบยื่นให้ สังคมที่ประชาชนลุกขึ้นมาต่อสู้เพื่อให้ได้มาซึ่งสิทธิเสรีภาพเช่นเดียวกับประชาชนพม่าเมื่อ 8 สิงหาคม 1988 ความหวังที่จะให้สังคมไทยเป็นจุดหนึ่งที่ดวงไฟจะลุกโชนก็แอบซ่อนไว้ลึกๆในหัวใจของผู้ที่ปรารถนาจะเห็นประชาธิปไตยในพม่า

หนึ่งปีหลังเหตุการณ์ 8888 คณะกรรมการรณรงค์เพื่อประชาธิปไตยในพม่า (TACDB หรือ กรพ.) ได้กำเนิดขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2532 ตามข้อเสนอแนะของที่ประชุมระหว่างประเทศในระหว่างการรวมตัวของกลุ่มนักสิทธิมนุษยชนเอเชีย นักศึกษา และองค์กรพัฒนาเอกชนในกรุงเทพมหานคร ในระยะแรกองค์กรนี้ใช้ชื่อว่า "คณะกรรมการรณรงค์ระหว่างประเทศเพื่อประชาธิปไตยในพม่า" (IACDB) และมีสำนักงานตั้งอยู่ในกรุงเทพมหานคร โดยได้รับมอบหมายให้เสริมสร้างเครือข่ายระดับภูมิภาคที่ทำงานด้านปัญหาของพม่า ต่อมาในเดือนสิงหาคม 2534 คณะกรรมการฯตัดสินใจเปลี่ยนชื่อองค์กรเป็น "คณะกรรมการรณรงค์ประชาธิปไตยในพม่า" (ACDB) 5 ปีต่อมาในเดือนกันยายน 2537 คณะกรรมการฯ ก็ได้มีมติว่า "คณะกรรมการรณรงค์ประชาธิปไตยในพม่า" ควรเน้นงานที่มุ่งประเด็นในประเทศไทยเป็นพิเศษ ด้วยเหตุนี้จึงได้มีการเปลี่ยนแปลงชื่อคณะกรรมการอีกครั้งหนึ่ง ครั้งนี้ชื่อว่า "คณะกรรมการรณรงค์เพื่อประชาธิปไตยในพม่า" (TACDB หรือ กรพ.)

เนื่องจากเห็นถึงความสำคัญที่จะแสดงให้ประชาคมโลกรู้ว่าประชาชนชาวไทยไม่เห็นด้วยกับแนวนโยบายของรัฐบาลไทยที่มีต่อพม่า และเพื่อให้ประชาชนไทยได้ศึกษาข้อมูล ความเป็นจริงของสถานการณ์ในพม่า และสถานการณ์ที่ชาวพม่าถูกบังคับให้อพยพเข้ามาในประเทศไทย นับตั้งแต่นั้นเป็นต้นมาจนถึงปัจจุบันก็ยังไม่มีการเปลี่ยนแปลงชื่ออีก

คณะกรรมการรณรงค์เพื่อประชาธิปไตยในพม่าได้มีบทบาทสำคัญในการรณรงค์ให้ประเทศพม่ามีการปกครองที่เป็นแบบประชาธิปไตยมาโดยตลอด ระยะเวลา 16 ปีที่ผ่านมา คณะกรรมการรณรงค์เพื่อประชาธิปไตยในพม่าได้พยายามเคลื่อนไหวด้วยรูปแบบและวิธีการต่างๆ อย่างต่อเนื่อง จากประสบการณ์ของการทำงานที่ยาวนานเรื่องพม่าคณะกรรมการรณรงค์เพื่อประชาธิปไตยในพม่าได้ปรับจุดเน้นจากการต่อต้านนโยบายของรัฐบาลไทย และการประณามปฏิบัติการของรัฐบาลพม่าอย่างแข็งขัน มาสู่จุดเน้นสร้างจิตสำนึกให้กับสาธารณะชนไทยเรื่องการละเมิดสิทธิมนุษยชนและความปรารถนาสันติภาพ และได้พยายามบอกกล่าวสาธารณะชนไทยเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างปัญหาในพม่าและปัญหาในประเทศไทย

ภายใต้สถานการณ์ทางการเมือง การปกครองแบบเผด็จการของรัฐบาลทหารพม่า และการละเมิดสิทธิมนุษยชนต่อชาวพม่าที่ยังคงอยู่ในประเทศของตนและที่อพยพเข้ามาอยู่ในประเทศไทย ในช่วงแรกคณะกรรมการรณรงค์เพื่อประชาธิปไตยในพม่าได้ตั้งเป้าหมาย 2 ประการคือ

หนึ่ง เพื่อให้คนไทยมีความเข้าใจสถานการณ์ ข้อมูล ความเป็นจริงของประเทศพม่ามากขึ้น รวมทั้งเข้าใจถึงปัญหาอุปสรรคของคนพม่าในประเทศไทยที่พยายามต่อสู้เพื่อก่อให้เกิดสันติภาพประชาธิปไตย และการเคารพสิทธิมนุษยชนในประเทศพม่า

สอง เพื่อยกระดับและให้การสนับสนุนกิจกรรมของกลุ่มพม่าในประเทศไทยเพื่อให้บรรลุเป้าหมายแห่งการก่อให้เกิดแนวทางการแก้ไขปัญหาทางการเมืองในพม่าอย่างสันติ

อย่างไรก็ดีท่ามกลางการพยายามต่อสู้เพื่อให้ได้มาซึ่งประชาธิปไตยในพม่ากำลังดำเนินไป ผลกระทบของระบอบเผด็จการทหารก็เริ่มส่งผลมากขึ้นและกระทบมายังสังคมไทย ทั้งในเรื่องผู้ลี้ภัยและแรงงานข้ามชาติ อันส่งผลต่อทัศนคติของสังคมไทยต่อประชาชนพม่าเหล่านั้น กรพ.จึงได้ปรับแนวทางการทำงานโดยมีเป้าหมาย คือ

หนึ่ง สร้างความเข้มแข็งให้กับองค์กรพม่าในไทยที่ทำงานรณรงค์ประชาธิปไตยในพม่า

สอง ให้ความสนับสนุนช่วยเหลือและคุ้มครองดูแลประชาชนพม่าที่ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนในประเทศไทย การละเมิดสิทธิมนุษยชนของชาวพม่าอพยพที่อยู่ในประเทศไทยโดยเฉพาะอย่างยิ่งแรงงานอพยพยังคงเป็นปัญหาที่รุนแรง ผ่านการทำกิจกรรมในรูปแบบต่างๆ

สาม ผลักดันนโยบายรัฐของไทยที่เอื้อต่อการพัฒนาสิทธิมนุษยชนในพม่าเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติจริง

สี่ รณรงค์เผยแพร่ข้อมูลข่าวสารให้สังคมไทยได้รับรู้และเข้าใจถึงปัญหาสิทธิมนุษยชนในประเทศพม่าเพื่อสนับสนุนประชาธิปไตยในพม่า

เป้าหมายที่สำคัญของกรพ.คือการพยายามร่วมสร้างประชาธิปไตยในพม่าเคียงข้างองค์กรภาคประชาชนของพม่า สิ่งที่กรพ.พยายามทำมาโดยตลอด คือ การพยายามจะทำให้สังคมได้ตระหนักและเข้าใจถึงปัญหาการขาดประชาธิปไตยในพม่า ซึ่งผลกระทบต่อประชาชนนับล้านคนในพม่า ในขณะเดียวกันก็พยายามจะสื่อสารกับสังคมไทยให้มองเห็นถึงผลกระทบของระบบเผด็จการทหารพม่าที่ส่งผลกระทบมาถึงสังคมไทย ไม่ว่าจะเป็นเรื่องผู้ลี้ภัยที่หลบหนีภัยการสู้รบจากการปราบปรามชนกลุ่มน้อยของรัฐบาลพม่า ผู้ลี้ภัยทางการเมือง แรงงานข้ามชาติที่ระบบการเมืองอันเลวร้ายผลักดันให้พวกเขากลายมาเป็นแรงงานในประเทศไทย

จากแนวทางการรณรงค์เพื่อสื่อสารกับสังคมไทยในรูปแบบต่าง ๆ การคัดค้านนโยบายที่ไม่สอดคล้องต่อการสร้างประชาธิปไตยในพม่าของไทยและอาเซียน เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้แก่ขบวนการประชาธิปไตยในพม่าก็ค่อยๆขยับมาสู่การเชื่อมโยงให้สังคมไทยเห็นผลกระทบที่เกิดขึ้นผ่านปรากฏการณ์ต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของท่อก๊าซไทย-พม่า หรือเรื่องแรงงานข้ามชาติที่หลั่งไหลอย่างไม่ขาดสายเข้าสู่ประเทศ อันเป็นตัวชี้วัดให้เห็นถึงความล้มเหลวในการบริหารประเทศด้วยระบบเผด็จการทหาร โดยทำงานเคียงคู่กันไประหว่าง กรพ.ในฐานะภาคประชาสังคมของไทยและองค์กรที่เคลื่อนไหวเรียกร้องประชาธิปไตยที่เป็นกลุ่มประชาชนจากพม่า

แต่เมื่อสถานการณ์เปลี่ยนแปลงไปผู้คนจำนวนมากจากประเทศพม่าหลั่งไหลเข้ามาทำงานในประเทศไทย ความไม่เข้าใจต่อสถานการณ์ที่ปรากฏขึ้น ทัศนคติของสังคมไทยที่มีต่อพม่ามาแต่เดิมก็เริ่มแพร่กระจายไปในสังคมไทยอีกครั้ง ทำให้กรพ.ต้องสื่อสารกับสังคมไทยให้เข้าใจถึงปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น และเร่งสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างประชาชนของทั้งสองประเทศที่ต้องอยู่ร่วมกัน การเฝ้าระวังในเรื่องของการถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนของกลุ่มแรงงานข้ามชาติจากพม่า และพยายามนำเสนอนโยบายทางเลือกที่มุ่งไปสู่การแก้ไขปัญหาในระดับต้นเหตุ นั่นคือการสร้างประชาธิปไตยที่ประชาชนพม่ามีสิทธิในการกำหนดอนาคตของตนเองอย่างแท้จริง

ขณะเดียวกันหากมองไปยังคำว่าประชาธิปไตยแล้วนั้นมันคงไม่ได้สิ้นสุดที่ประชาชนมีสิทธิไปเลือกตั้งรัฐบาลที่จะมาปกครองตนเอง การมีรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้งแต่ประชาธิปไตยนั้นจำเป็นต้องกว้างไปถึงการมีสิทธิในการกำหนดอนาคตของตนเองของประชาชน การตั้งคำถามต่อนโยบายของรัฐบาลที่ส่งผลกระทบต่อตนเองของประชาชน การเข้าไปมีส่วนร่วมในการเข้าไปตัดสินต่อเรื่องต่างๆที่เกี่ยวข้องกับตนเอง ไปจนถึงการใช้ชีวิตอยู่ในสังคมที่เคารพในความคิดเห็นสิทธิเสรีภาพและความแตกต่างของผู้คนที่หลากหลาย ซึ่งสิ่งเหล่านี้ได้ก่อตัวในสังคมไทยมาระยะหนึ่งแล้ว และเป็นโอกาสดีหากประชาชนพม่ากลุ่มหนึ่งจะได้มีการโอกาสได้เรียนรู้และเก็บรับประสบการณ์เหล่านี้ไว้ แรงงานข้ามชาติจากพม่าถือเป็นประชาชนกลุ่มรากหญ้ากลุ่มหนึ่งที่สามารถเข้าถึงการเรียนรู้เหล่านี้ได้ หากได้รับโอกาสจากประชาสังคมไทย ทำให้กิจกรรมของกรพ. อีกส่วนหนึ่งจึงเป็นเรื่องของการสร้างโอกาสในการเรียนรู้ประชาธิปไตยจากวิถีชีวิตของตนเองในสังคมไทย ผ่านการทำกิจกรรมต่างๆร่วมกันของกลุ่มแรงงานข้ามชาติจากพม่าในสังคมไทย การ

แลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างประชาชนพม่าในสังคมไทย และขบวนการประชาชนไทยที่ผ่านการต่อสู้เพื่อประชาธิปไตยที่แท้จริงหลายๆกลุ่ม แม้ว่าสิ่งเหล่านี้มันอาจจะไม่นำไปสู่การสร้างประชาธิปไตยในพม่าในวันนี้พรุ่งนี้ แต่สิ่งที่จะอยู่กับภาคประชาชนพม่าและจะกลายเป็นรากฐานของการสร้างสังคมประชาธิปไตยในพม่าต่อไปคือ การเข้าถึงหลักการประชาธิปไตยที่อยู่ในวิถีชีวิตและจิตสำนึกของประชาชน

5.1.2 โครงการ DEAR BURMA

นับตั้งแต่ปี 2545 เป็นต้นมาทุกๆวันอาทิตย์ตั้งแต่เวลา 09.00-17.00 น. ที่สำนักกลางนักเรียนคริสเตียน เชิงสะพานหัวช้าง จะคราคล่ำไปด้วยคนหนุ่มสาวอย่างน้อยประมาณ 150 คน เมื่อมองจากภายนอกอาจจะไม่มีใครรู้เลยว่าพวกเขาเป็นใคร และมาทำอะไรที่นี่ ภาพที่ปรากฏคือพวกเขาแต่งชุดคล้ายนักศึกษาในระดับอุดมศึกษาไทย เพียงแต่เขาและเธอไม่มีเข็ม เข็มขัดหรือเครื่องหมายบางอย่างบ่งบอกความเป็นสถาบันเท่านั้น บางช่วงเวลาในพื้นที่ด้านนอกเราอาจจะไม่พบพวกเขาและเธอเลย แต่เราจะได้ยินเสียงบางอย่างเปล่งออกมาพร้อมๆกัน เช่น *"ก ไก่ ข ไข่ ข ขวด ค ควาย"* หรือ *"เอ บี ซี ดี อี เอฟ จี"* เสียงเหล่านี้ถูกอ่านซ้ำแล้วซ้ำเล่า จนเมื่อแน่ใจว่าพวกเขาและเธอเข้าใจและเปล่งเสียงได้อย่างชัดเจน เสียงที่เราได้ยินก็จะเปลี่ยนไป กลายเป็นคำพูดหรือประโยคยาวๆมากขึ้น เช่น *"พยัญชนะไทยมี 44 ตัว ประกอบไปด้วยอักษรสูง อักษรกลาง และอักษรต่ำ"* *"คำควบกล้ำ คือ ....."* *"ประโยคมีทั้งหมด 5 ประเภท คือ....."* หรือ *"วันนี้นักเรียนทำการบ้านมาหรือเปล่า"* *"อาทิตย์หน้าครูจะทดสอบที่เรียนไปในอาทิตย์นี้นะ"* เป็นต้น

เรื่องราวของคนกลุ่มนี้ดำเนินไปทุกอาทิตย์ นักเรียนหลายคนเลื่อนชั้นสูงขึ้น บางคนก็เรียนจบ รวมทั้งครูบางคนก็เลิกสอน มีครูคนใหม่ๆเข้ามา แต่ครูอีกหลายคนก็ยังเป็นครูคนเดิมตั้งแต่เริ่มเปิดโรงเรียนแห่งนี้ขึ้นมา ต่อมาในปี 2548 มีนักเรียนสนใจมาเรียนหนังสือเพิ่มขึ้น สถานที่เดิมไม่เพียงพอต่อการรองรับนักเรียน พวกเขาปรึกษาหารือร่วมกันและตัดสินใจมาขอเช่าสถานที่ใหม่ คือโรงเรียนสัมมาชีวศิลป์ ซึ่งอยู่หลังโรงแรมเอเชีย ราชเทวี เพื่อขยับขยายชั้นเรียนและรองรับจำนวนนักเรียนได้เพิ่มขึ้นตามความต้องการ วันนี้โรงเรียนแห่งนี้มีนักเรียนประมาณ 500 คน เมื่ออยู่ในโรงเรียนทุกคนคือ นักเรียนในโครงการพัฒนาความรู้และให้การศึกษา (Development of Education and Awareness for Refugees from Burma) หรือโครงการ DEAR BURMA แต่เมื่อพวกเขาและเธอเดินออกจากรั้วโรงเรียน พวกเขากลายเป็นกลุ่มคนที่ถูกเรียกว่า "แรงงานต่างด้าว" "แรงงานเถื่อน" หรือ "ผู้หลบหนีเข้าเมืองผิดกฎหมาย" บางครั้งถ้ากล่าวในภาษาวิชาการ พวกเขาและเธอ คือ กลุ่มคนที่เดินทางมาจากประเทศพม่าเพื่อกลายมาเป็นแรงงานข้ามชาติในประเทศไทย

โครงการ DEAR BURMA (Development of Education and Awareness for Refugees from Burma) คือ โครงการหนึ่งของคณะกรรมการรณรงค์เพื่อประชาธิปไตยในพม่า (กรพ.หรือ TACDB-Thai Action Committee for Democracy in Burma) เป็นโครงการพัฒนาความรู้และให้การศึกษาแก่

แรงงานข้ามชาติไร้ฝีมือที่มาจากประเทศพม่าที่ทำงานหรืออาศัยอยู่ในพื้นที่กรุงเทพมหานคร สมุทรปราการ นนทบุรี สมุทรสาคร เท่านั้น เนื่องจากด้วยเหตุผลทางกฎหมายไทยที่แรงงานข้ามชาติไม่สามารถเดินทางออกนอกจังหวัดที่ตนเองจดทะเบียนขอใบอนุญาตทำงานไว้ได้ โดยผ่านการเรียนหนังสือในทุกๆวันอาทิตย์ ระหว่างเวลา 09.00-17.00 น. ณ โรงเรียนสัมมาชีวศิลป์ หลังโรงแรมเอเชีย ราชเทวี โดยมีวิชาภาษาไทย ภาษาอังกฤษ เป็นวิชาเรียนหลัก และวิชาคณิตศาสตร์ วิชาสังคมศึกษา วิชาคอมพิวเตอร์ เป็นวิชาเรียนรอง ที่นักเรียนสามารถเลือกเรียนได้ตามความสมัครใจ ไม่บังคับเหมือนกับวิชาภาษาไทยหรือภาษาอังกฤษ

จากการทำงานของกรพ.ในเรื่องแรงงานข้ามชาติมาประมาณ 10 ปี (เริ่มต้น พ.ศ.2539) พบว่าภาษาเป็นอุปสรรคสำคัญหนึ่งของการไม่เข้าใจระหว่างกัน ทั้งการไม่เข้าใจระหว่างคนไทยกับคนที่มาจากประเทศพม่า ระหว่างนายจ้างกับลูกจ้าง ระหว่างตำรวจกับผู้หลบหนีเข้าเมืองผิดกฎหมาย ทำอย่างไรถึงทำให้แรงงานข้ามชาติกลุ่มนี้ได้รู้ภาษาที่เป็นภาษาหลักของพื้นที่ที่พวกเขาอาศัยอยู่ และเมื่อพวกเขารู้ภาษาและสามารถใช้เป็นช่องทางในการสื่อสารได้แล้ว ภาษาจะนำไปสู่การช่วยลดอคติและบรรเทาเบาบางความไม่เข้าใจระหว่างกันลง

เนื่องจากภาพของแรงงานข้ามชาติไร้ฝีมือที่มาจากประเทศพม่ายังถูกมองจากสังคมไทยไปในเชิงลบ ทั้งที่เป็นการดูถูกเหยียดหยาม การกีดกันออกจากกลุ่ม การประทับตราจากสังคม ซึ่งท่าทีในลักษณะนี้เมื่อปรากฏสู่สาธารณะได้กลายเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้กลุ่มแรงงานข้ามชาติไร้ฝีมือหลายคนไม่กล้าเปล่งเสียง ไม่กล้าส่งเสียงพูดในฐานะที่เป็นกลุ่มคนที่มีสิทธิ มีเสียง มีศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์เหมือนกับคนทั่วๆไป เพราะไม่มั่นใจว่าเมื่อแสดงออกไปแล้วจะได้รับการปฏิบัติอย่างไร และในขณะเดียวกันแม้ว่าพวกเขาจะพยายามเปล่งเสียง แต่เสียงของพวกเขาก็ไม่ได้รับความสนใจในการรับฟังอย่างแท้จริง สถานการณ์เหล่านี้เองมีส่วนอย่างสำคัญในการเบียดขับให้แรงงานข้ามชาติจากพม่ากลายเป็นบุคคลชายขอบ (Subaltern group) ของกลุ่มชนชายขอบที่ดำรงอยู่ในสังคมไทย

โก เมียด เว บอกว่า *"ผมคิดว่าต้องมีการให้การศึกษากับประชาชนอีกมาก น่าจะมีการสร้างความตระหนักและสร้างพลังให้ประชาชนร่วมกันผลักดันการเปลี่ยนแปลงในพม่า เช่น การส่งเสริมความรู้เรื่องประชาธิปไตย สิทธิมนุษยชน การสร้างชาติ และความสัมพันธ์ของประเทศต่างๆในภูมิภาค จะดีมากเลยถ้ารัฐบาลไทยสนับสนุนให้มีการเผยแพร่ความรู้เรื่องพวกนี้ให้กับคนที่มาจากพม่าที่อพยพมาอยู่เมืองไทย ในอนาคตพม่าจะได้เป็นประเทศที่สงบ และเป็นมิตรกับประเทศไทย คนพม่าก็จะมองคนไทยและประเทศไทยว่าเป็นมิตร เหมือนที่เราอยากให้คนไทยมองคนพม่าและประเทศพม่าในวันนี้ ผมอยากเห็นประเทศทั้งสองมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน มีการไปมาหาสู่กันสะดวกแบบที่ไม่ต้องมีพรมแดนระหว่างกันเลย ไม่เฉพาะแต่รัฐบาลกับรัฐบาลเท่านั้นนะ แต่ความสัมพันธ์ระหว่างคนไทยกับคนพม่าที่เป็นมิตรกันด้วย เป็นความสัมพันธ์ในระดับประชาชนกับประชาชน "* (สัมภาษณ์,กุมภาพันธ์ 2548)

โครงการนี้ก่อตั้งขึ้นมาเมื่อวันที่ 2 กันยายน 2545(2002) เป็นโครงการที่พยายามสร้างการรวมกลุ่มให้เกิดขึ้นกับคนข้ามชาติจากประเทศพม่าที่กลายมาเป็นแรงงานข้ามชาติในประเทศไทย

โดยมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อ

1. เพื่อให้แรงงานข้ามชาติได้มีความรู้ทางด้านภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

2. เพื่อให้แรงงานข้ามชาติได้มีความรู้ในเรื่องต่างๆเกี่ยวกับสังคม คอมพิวเตอร์ เทคโนโลยี กฎหมาย สิทธิมนุษยชน ฯลฯ

3. เพื่อให้โรงเรียนเป็นพื้นที่ในการพบปะพูดคุยเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นต่างๆ

มีวัตถุประสงค์รองเพื่อ

4. เพื่อยืนยันการมีตัวตนของพวกเขาให้เกิดการยอมรับจากสังคมไทยมากยิ่งขึ้น

5. เป็นพื้นที่ในการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมระหว่างแรงงานข้ามชาติที่มาจากพม่ากับนักพัฒนา อาสาสมัครสอนภาษา ทนายความจากประเทศไทย

และมุ่งหวังในอนาคตต่อว่าโครงการนี้จะกลายเป็นเวทีในการส่งเสริมและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประชาธิปไตยในชีวิตประจำวัน สังคมวัฒนธรรมไทย และวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ที่มาจากประเทศพม่าด้วยกันเองมากยิ่งขึ้น

อดิศร เกิดมงคล กล่าวว่า *"เป้าหมายของการสร้างประชาธิปไตยให้เกิดขึ้นในประเทศพม่านั้น คงมิใช่การดำเนินไปด้วยการเปลี่ยนแปลงเพียงแค่การเปลี่ยนแปลงตัวผู้นำทางการเมือง เปลี่ยนแปลงรัฐบาล หรือเปลี่ยนแปลงพรรคการเมืองเพียงแค่นั้น เพราะท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงอำนาจรัฐก็ยังมิถูกถ่ายโอนหรือถูกสถาปนาหรือเปิดพื้นที่ให้กับประชาชนของประเทศพม่า ที่วันนี้ต่างย้ายถิ่นไปอยู่ในพื้นที่โลกประเทศต่างๆ เช่น ในประเทศไทย ทำอย่างไรที่การเปลี่ยนแปลงจะเกิดขึ้นกับประชาชนรากหญ้าเหล่านี้ด้วยเช่นกัน"* (สัมภาษณ์, กุมภาพันธ์ 2548)

สาเหตุที่จำเป็นต้องมีโครงการนี้ในประเทศไทยโดยเฉพาะในพื้นที่กรุงเทพมหานคร ซึ่งเป็นพื้นที่มีแรงงานข้ามชาติไร้ฝีมือจากประเทศพม่าอาศัยอยู่มากที่สุด คือ 91,712 คน จากแรงงานข้ามชาติจากประเทศพม่าทั้งหมดในประเทศไทย 539,416 คน (ข้อมูล ณ 30 สิงหาคม 2548) เนื่องจากการทำความเข้าใจ การให้ความรู้ในเรื่องต่างๆ การพัฒนาทักษะที่จำเป็นในชีวิตประจำวัน การรวมกลุ่ม การแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมร่วมกัน เป็นสิ่งที่จำเป็น เพราะในวันนี้สังคมไทยมีประชากรกลุ่มนี้อยู่ร่วมกับประชากรไทยเป็นจำนวนมาก จำเป็นจะต้องมีการพึ่งพาอาศัยและเกื้อกูลระหว่างกัน การกระทำต่อกันทางสังคม(Social Interaction) ที่เกิดขึ้นจึงมีบทบาทสำคัญต่อการปรับตัวทางสังคมวัฒนธรรมทั้งของประชาชนไทยและประชาชนที่มาจากประเทศพม่าให้ยอมรับและเคารพซึ่งกันและกัน เพื่อนำไปสู่ความเข้าใจและการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขในสังคมไทยที่เป็นสังคมพหุวัฒนธรรม

โครงการดำเนินกิจกรรมในทุกๆวันอาทิตย์ของสัปดาห์ 1 course ใช้เวลาในการเรียนประมาณ 4 เดือน (16-21 สัปดาห์) วิชาภาษาไทยและภาษาอังกฤษเปิดสอนใน 5 ระดับ (level) คือ

ระดับ 1(อนุบาล) ระดับ 2(ป.1-2) ระดับ 3(ป.3) ระดับ 4(ป.4) ระดับ 5(ป.5-6) ใช้หลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ นักเรียนไม่จำเป็นต้องเรียนทุกระดับสามารถยืดหยุ่นตามความต้องการของตนเองและนายจ้างได้ตลอดเวลา

ส่วนวิชาอื่นๆมีเพียงระดับเดียวและเนื้อหายืดหยุ่นตามสถานการณ์ในช่วงนั้นๆและขึ้นอยู่กับความต้องการของผู้เรียนที่อยากเรียนเป็นสำคัญ

โรงเรียนได้เปิดสอนมาแล้ว 10 course ปัจจุบันนี้เป็น course ที่ 11 ดำเนินการระหว่างวันที่ 4 มิถุนายน-27 กันยายน 2549 มีจำนวนแรงงานข้ามชาติไร้ฝีมือจากพม่าที่มาเป็นนักเรียนทั้งสิ้น 510 คน อาสาสมัครสอนภาษาไทย 10 คน อาสาสมัครชาวต่างชาติสอนภาษาอังกฤษ 12 คน สอนคณิตศาสตร์ 1 คน ทนายความจำนวน 1 คน (ประจำ) และนักพัฒนาองค์กรพัฒนาเอกชน 3 คน (ข้อมูล ณ วันที่ 30 กันยายน 2549) นักเรียนต้องจ่ายค่าเรียนคนละ 150 บาท/course ซึ่งสามารถเรียนได้ทั้งวิชาภาษาไทย ภาษาอังกฤษ สังคมศึกษา คณิตศาสตร์ ส่วนวิชาคอมพิวเตอร์และวิชาอื่นๆที่เปิดในแต่ละ course จะมีค่าใช้จ่ายเพิ่มเติม เช่น วิชาคอมพิวเตอร์ course ละ 600 บาท เป็นต้น ค่าใช้จ่ายในการดำเนินการทั้งหมด(ครู 23 คน นักเรียน 510 คน) course ละ ประมาณ 138,000 บาท แบ่งเป็นค่าเช่าสถานที่ 40,000 บาท ,ค่าทำความสะอาด 16,000 บาท, ค่าเดินทางครูอาสาสมัคร 69,000 บาท , ค่าห้องคอมพิวเตอร์ 40,000 บาท , ค่าวัสดุอุปกรณ์ ค่าถ่ายเอกสาร ค่าหนังสือเรียน 3,000 บาท โดยรายรับส่วนหนึ่งมาจากนักเรียน 76,500 บาท และกรพ.สนับสนุนอีก 62,700 บาท

โดยแบ่งเป็น

⇨ชาย 185 คน หญิง 325 คน

⇨ประกอบไปด้วยคน 16 เชื้อชาติ คือ พม่า (175 คน) กะเหรี่ยง (175 คน) เนปาล (41 คน) ไทยใหญ่ (28 คน) ปะโอ (22 คน) มอญ (17 คน) จีน (11 คน) คะฉิ่น (11 คน) อาระกัน ชิน ละหู่ ลีซู ปะหล่อง ลาว กัมพูชา และไทย (30 คน)

⇨อายุตั้งแต่ 13-58 ปี แต่ส่วนใหญ่จะอายุระหว่าง 18-30 ปี (452 คน)

⇨นับถือศาสนาพุทธเป็นส่วนใหญ่ (462 คน) คริสต์ อิสลาม ฮินดู (48 คน)

⇨นักเรียนส่วนใหญ่จะเรียนจบชั้นประถมศึกษาในประเทศพม่า คือ จบ ป.9 (280 คน) และไม่ได้มีโอกาสเรียนหรือเรียนจบแค่ชั้น ป.4 ในการศึกษาของประเทศพม่า (134 คน) แต่ก็มีบ้างที่เรียนจบชั้นมัธยมศึกษา (63 คน) และมหาวิทยาลัย (33 คน)

⇨พวกเขาและเธอออกจากประเทศพม่าตั้งแต่ปี 1975-2005 ทุกปี แต่ปีที่มีนักเรียนออกมาจากประเทศพม่ามากที่สุด คือ ปี 1996 (2539) 61 คน

⇨ปัจจุบันนักเรียนประกอบอาชีพแม่บ้านมากที่สุด 190 คน รองลงมา คือ ทำงานในโรงงาน 59 คน ตัดเย็บเสื้อผ้า 48 คน ขายของหน้าร้าน 39 คน พนักงานเสริฟ 28 คน และอื่นๆ

สำหรับจำนวนนักเรียนที่เป็นเชื้อชาติพม่ามีจำนวนถึง 175 คนนั้น โก เมียด เว กล่าวอย่างน่าสนใจว่า นักเรียนหลายคนไม่ใช่เชื้อชาติพม่าจริงๆ แต่ไม่กล้าบอก เพราะอาย และบางคนก็เข้าใจ

ว่าตนเองเป็นคนเชื้อชาติพม่าจริงๆ ทั้งๆที่ความจริงแล้วพวกเขาและเธอเป็นคนกะเหรี่ยง คนมอญ หรือไทยใหญ่ ซึ่งข้อมูลในส่วนนี้เฉพาะคนพม่าอาจจะต้องสืบค้นอีกครั้งหนึ่ง

นอกเหนือจากนั้นโรงเรียนยังเป็นเวทีของการให้ความรู้เรื่องสิทธิแรงงานข้ามชาติควบคู่กันไปด้วย ทั้งในเรื่องของกฎหมายที่จำเป็นสำหรับแรงงาน เพศสภาพสำหรับแรงงานหญิง-ชาย ฯลฯ นี้ไม่นับถึงการแลกเปลี่ยนเรื่องสถานการณ์ในช่วงตอนจดทะเบียนแรงงานข้ามชาติว่านักเรียนเหล่านี้พบปะกับเหตุการณ์ใดๆบ้าง รวมถึงการให้คำปรึกษาคนงานในด้านคดีความทางกฎหมาย

5.1.3 เรื่องเล่าจากโครงการ DEAR BURMA

เหตุการณ์โรงเรียนก็ดำเนินไปตามกาลเวลา แต่สิ่งที่ผู้ศึกษาพบว่ามีความน่าสนใจมากกว่าการเรียนหนังสือ การอบรมให้ความรู้ หรือการให้คำปรึกษาด้านคดีความทางกฎหมาย คือ "โรงเรียน"กลายเป็นการสถาปนาพื้นที่เล็กๆขึ้นมาสำหรับการเป็นเวทีแห่งการยืนยันตัวตน สร้างพื้นที่แห่งความฝันของแรงงานข้ามชาติบางคน ทำไมถึงกล่าวเช่นนั้น?

ครูกิ๊ก ครูอาสาสมัครคนหนึ่งที่สอนที่โรงเรียนมาตั้งแต่เริ่มก่อตั้ง และวันนี้กลายเป็นผู้จัดการคนสำคัญของโรงเรียนได้พูดถึงพื้นที่แห่งนี้ไว้อย่างน่าสนใจว่า

".....การมาเรียนหนังสือทุกๆวันอาทิตย์ สิ่งที่พวกเขาจะได้มากกว่าภาษา หรือพูดได้ เขียนได้ คือ การที่พวกเขาได้มามีเพื่อน ได้มาอยู่กับคนในสังคมที่เป็นพวกเดียวกัน กลุ่มเดียวกัน พวกเขารู้สึกเปิดเผยมากขึ้น ไว้วางใจกันมากขึ้น มีอะไรก็คอยช่วยเหลือกัน เช่น บางคนต้องการเปลี่ยนงานใหม่ เพื่อนที่นี่ก็จะคอยช่วยแนะนำหรือหางานใหม่ให้ หรือบางคนไม่กล้าไปจดทะเบียน เพื่อนที่ไปจดมาแล้วก็จะแนะนำให้ว่าต้องทำอย่างไรบ้าง...." (สัมภาษณ์, กันยายน 2548)

หรือครูอ้อย ครูอาสาสมัครที่รับหน้าที่สอนหนังสือ level 1 ซึ่งเป็น level เริ่มต้นของการเรียนภาษาไทยมาตั้งแต่เริ่มก่อตั้งโรงเรียน ส่วนใหญ่นักเรียนห้องนี้จะไม่สามารถพูดภาษาไทยได้เลย หรือพูดได้ก็เพียงนิดหน่อย ครูอ้อยต้องใช้พลังและความพยายามเป็นอย่างมากในการสื่อสารกับนักเรียน เพื่อให้นักเรียนได้เข้าใจมากที่สุด บางครั้งเราจะเจอทั้งภาษาไทย ภาษาอังกฤษ ภาษาพม่า และภาษามือ ในการเรียนห้องนี้

".....ที่พี่ถามว่าอ้อยเห็นความเปลี่ยนแปลงอะไรบ้าง เมื่อมาเป็นครูที่นี่ อ้อยคิดว่าสิ่งที่เปลี่ยนแปลงคือ ตัวอ้อยเองอ้อยได้พัฒนาตนเองเพิ่มขึ้น ได้รู้จักตนเองว่าเราต้องการอะไร การสอนหนังสือในโรงเรียนทำให้เรามีความสุขในสิ่งที่เราอยากทำจริงๆ แม้ว่าบางครั้งนักเรียนจะดื้อ ซนพูดไม่รู้เรื่อง ไม่เข้าใจ อ้อยต้องตะโกนซ้ำแล้วซ้ำเล่าจนเหนื่อย และบางครั้งก็ร้องไห้แต่อ้อยก็มีความสุข จนอ้อยไม่สามารถขาดสอนได้ เพราะรู้ว่านักเรียนจะรอเรามาสอนทุกอาทิตย์ โรงเรียนแห่งนี้เป็นสังคมที่อ้อยคงไม่สามารถหาได้จากที่อื่นที่คนต่างชาติ ต่างกลุ่ม มาเจอกัน และอยู่ร่วมกันเรียนรู้ด้วยกันอย่างนี้ ...." (สัมภาษณ์,กันยายน 2548)

ครูพจน์ ครูอาสาสมัครที่สอนภาษาไทย level 2 ขยายความเพิ่มขึ้นว่า

"ตอนแรกผมมาสอน เพียงเพราะว่าทุกวันอาทิตย์ไม่มีอะไรทำ และอยากได้เงิน ป้าถามผมว่ามาทำอะไร ผมเล่าให้ฟังว่ามาสอนหนังสือให้พวกคนงานพม่า ป้าทำหน้าไม่ค่อยดีและพูดว่าให้ผมระวังตัว เพราะพวกนี้อันตรายไว้ใจไม่ได้ แต่หลังจากที่ผมสอนมาหลายครั้ง ผมรู้เลยว่าพวกนี้ก็เหมือนนักเรียนไทยที่อยากรู้ อยากเห็น อยากเรียนภาษา ไม่แตกต่างอะไรกับคนทั่วไป หลายครั้งผมกลับคิดว่าพวกเขาน่ารักและไว้ใจได้มากกว่าคนไทยบางคนเสียอีก ผมกลับไปเล่าเรื่องนี้ให้ป้าฟังทุกครั้งที่ผมมาสอน ทุกวันนี้ถ้าวันไหนผมไม่มาโรงเรียน ป้าจะคอยเตือนเสมอว่า นักเรียนจะรอนะลูก" (สัมภาษณ์,กันยายน 2548)

หรือเสียงของแรงงานที่ในวันอาทิตย์จะมีสถานภาพใหม่เป็นนักเรียน บอกเล่าให้ผู้ศึกษาฟังว่า....

".....หลังจากที่โยรู้ว่าเรียนได้ก็เลยโทรบอกเพื่อน แบบตื่นเต้นมากๆ โยตัดสินใจกลับไปขออนุญาตเจ้านาย บอกเขาว่าหนูจะไปเรียนหนังสือวันอาทิตย์ได้ไหม เขาบอกว่าไปไม่ได้หรอกวันอาทิตย์ สรุปว่าไปไม่ได้ค่ะ เครียดมากค่ะ เพราะการได้เรียนหนังสือมันเป็นความฝันที่ฝันมานานและหนูก็คิดว่ามันจะเป็นได้แค่ความฝันเท่านั้น ในเมื่อมันจะเป็นจริงได้ก็เลยหางานใหม่ทันทีค่ะ และงานก็ได้ด้วย หยุดวันอาทิตย์ด้วยค่ะ ดีใจมาก เลยบอกเจ้านายว่าจะลาออก เขาเลยไม่ให้ออก ยอมให้หนูเรียนค่ะ นั่นแหล่ะค่ะหนูเลยได้เรียนหนังสือจนทุกวันนี้ค่ะ....."

".....ตอนเด็กๆหนูไม่มีความฝัน หนูรู้เพียงแต่ว่าอยากมีครอบครัวที่อบอุ่น มีพ่อแม่ไม่ทะเลาะกัน แล้วก็จะมีความสุข พอโตขึ้นเข้ามาทำงานในเมืองไทยก็รู้แต่เพียงว่าทำงานได้เงิน ก็ส่งให้พ่อแม่จะได้เหมือนคนอื่นเขา คิดแค่นั้นจริงๆค่ะ แต่ตอนนี้หนูรู้แล้วล่ะค่ะ และหนูก็เริ่มที่จะมีความฝัน ฝันหลายอย่างมากค่ะ ได้รู้จักคำว่าอนาคต คำว่าความฝัน ความรู้ การศึกษา หรือคำว่าประชาธิปไตย หรือคำว่าอิสรภาพ เมื่อก่อนหนูไม่รู้จักคำเหล่านี้เลยจริงๆ หนูเพิ่งมารู้ทีหลัง หลังจากได้มาเรียน เมื่อก่อนเวลาคนอื่นเขาถามว่าที่พม่ามีประชาธิปไตยไหม หนูก็ตอบไม่ได้ เพราะหนูไม่รู้จริงๆ ตอนนี้หนูอยากให้ประเทศพม่ามีประชาธิปไตยเร็วๆค่ะ ถ้าบ้านเราไม่มีประชาธิปไตยมันก็คงจะเป็นอย่างนี้ ถ้าเป็นอย่างนี้ต่อไปจะทำอะไรก็คงยาก ไม่รู้ว่าเมื่อไร แต่หนูก็ยังหวังว่าสักวันหนึ่งหนูจะได้เห็นบ้าน มีผู้นำที่ดี มีประชาธิปไตยค่ะ มาเข้าเรื่องความฝันดีกว่าค่ะ อย่าหัวเราะหนูนะคะ หนูอยากเป็นนักธุรกิจหญิงค่ะ มีธุรกิจของตัวเอง เล็กๆไม่ต้องใหญ่โต พอมีพอใช้ พอช่วยเหลือคนอื่นได้บ้างก็น่าจะดี แล้วอีกอย่างหนึ่งก็คือหนูอยากเขียนภาษาไทยได้ อ่านออกเหมือนคนไทยทั่วไป จะได้ไปธนาคาร จะได้ทำอะไรได้ด้วยตัวเอง หนูจะพยายามทำให้ดีที่สุดค่ะ ...". (โย สาวกะเหรี่ยงอายุ 18 ปี อยู่ในประเทศพม่าเรียนจบชั้น ป.2 เมื่อเทียบกับการศึกษาไทย ปัจจุบันโยเรียนจบ level 5 ซึ่งเป็นชั้นสูงสุดของโรงเรียนแล้ว และกลับไปทำงานเป็นแม่บ้านที่ไม่มีวันหยุดเหมือนเดิม แต่ผู้ศึกษาเชื่อว่าโยจะเอาตัวรอดและต่อรองกับนายจ้างได้มากกว่าเดิม) (สัมภาษณ์,เมษายน 2548)

".....สวัสดีค่ะคุณครู ถ้าจะให้โลกของหนุ่ยเป็นแบบไหนเหรอ จะต้องเป็นโลกแห่งความจริงค่ะ มีแต่ความสุขและเสียงหัวเราะ หนุ่ยอยากให้คนในโลกนี้พูดภาษาเดียวกัน กินอาหารก็แบบ

เดียวกัน ไม่มีคนจน ไม่มีคนรวย ทุกคนอยู่แบบเท่าๆกันเหมือนกัน มีอะไรช่วยเหลือกัน รักกัน ห่วงใยกัน ไม่เห็นแก่ตัว เวลาเจอกันยิ้มให้กัน ทุกคนที่อยู่ในโลกนี้ต้องมีความสุข ไม่มีโรคภัยไข้เจ็บ ไม่มีความกลัว ถ้าถึงเวลาตายก็ไม่ต้องทุกข์ทรมาน แค่ล้มตายแล้วไปอย่างสบาย ต้องเป็นแบบนี้ทุกคนค่ะ โลกทั้งโลกมีกลิ่นดอกไม้และมีดอกไม้มากมาย มีน้ำตก มีต้นไม้สีเขียวทั้งหมด มีพระอาทิตย์หนึ่งดวงและพระจันทร์หนึ่งดวง มีดาวอีกมากมาย ทั้งหมดนี้คือโลกที่หนุ่ยอยากได้มากที่สุด เพราะในความจริงมันไม่มี....” (หนุ่ย สาวกะเหรี่ยง อายุ 20 ปี อยู่ในประเทศพม่าไม่ได้เรียนหนังสือ ปัจจุบันทำงานเป็นแม่บ้านบ้านคนจีน) (สัมภาษณ์, พฤศจิกายน 2548)

“.....วันนี้ผมจะมาเล่าเรื่องชีวิตที่ตั้งแต่ผมไปเรียนหนังสือ ผมได้อะไรมาเยอะเลยครับ วันแรกที่ผมไปสมัคร ผมรู้สึกดีใจและแปลกใจมาก ผมไม่เคยคิดเลยว่ามนุษย์ด้วยกันให้โอกาสกัน ในชีวิตที่ไร้โอกาส ไม่มีการเรียกร้อง และไม่มีทางเลือก ทำไมมนุษย์ทุกคนในโลกใบนี้ไม่มีโอกาสเทียบเท่ากันสักนิดเลย ยิ่งเป็นต่างด้าวอย่างพวกผม คนไร้ค่าอย่างพวกผม แล้วมาช่วยเหลือกัน ช่วยเพื่อนมนุษย์ด้วยให้เทียบเท่ากัน ไม่มีทางที่จะเป็นไปได้ แต่มันก็เป็นได้ ให้โอกาสอย่างพวกผม คนที่มีโอกาสน้อยให้มีโอกาสเท่าเทียมกับคนอื่น....” (ซอทู หนุ่มปะโอ อายุ 20 ปี เคยอยู่ในค่ายชายแดน แต่หลบหนีออกมา ปัจจุบันทำงานขายเสื้อผ้าอยู่ที่ประตูน้ำ อยู่ในประเทศพม่าเรียนหนังสือจบชั้น ป.6 ตอนแรกที่ซอทูเจอผู้ศึกษา เขาบอกว่าตนเป็นคนกะเหรี่ยง ทั้งๆที่ความจริงแล้วซอทูเป็นคนปะโอ หลังจากเราได้รู้จักกันมากขึ้น ซอทูมาสารภาพกับผู้ศึกษาว่าเป็นคนปะโอ เพราะที่เขาไม่สามารถบอกผู้ศึกษาว่าเป็นคนปะโอตั้งแต่ต้น เพราะกลัวว่าผู้ศึกษาจะไม่รู้จัก มิพักว่าจะเกิดการดูถูก ซึ่งเขารู้สึกว่าคนไทยรู้จักคนที่มาจากประเทศพม่าน้อยมาก หรือถ้ารู้จักนอกจากคนพม่าแล้ว ก็เป็นเพียงคนมอญ คนกะเหรี่ยง เท่านั้น เขาบอกผู้ศึกษาเพิ่มเติมว่า การได้อยู่ในโรงเรียนแห่งนี้ทำให้เขากล้าขึ้น กล้าที่จะบอกเพื่อนๆว่า เขาคือคนปะโอที่มีวัฒนธรรม ภาษาเป็นของตนเอง เขาภูมิใจในความเป็นปะโอมากขึ้น ทั้งๆที่เมื่อก่อนเขาอายและต้องบอกใครๆเสมอว่าเป็น “กะเหรี่ยง”) (สัมภาษณ์, พฤศจิกายน 2548)

“.....สวัสดีค่ะคุณครู หนูชื่อมะละทีค่ะ ตั้งแต่เข้ามาเรียนรู้สึกดีมากๆเลยค่ะ คุณครูทุกคนที่โรงเรียนรักลูกศิษย์และพยายามอธิบายให้ลูกศิษย์ฟัง ทั้งเรื่องการทำงานและการเรียน คุณครูเป็นห่วงลูกศิษย์ หนูก็ดีใจมากค่ะ หนูขอบคุณแทนเพื่อนๆนะคะ หนูมาเรียนทุกอาทิตย์ค่ะ เรียนสนุกดี เจอเพื่อนๆพี่ๆน้อง ค่ะ ก่อนที่จะได้มาเรียนก็ไม่ค่อยมีเพื่อน ตอนนี้มีเพื่อนมากขึ้น หนูจะเล่าเรื่องเจ้านายหน่อยค่ะ หนูบอกว่าจะไปเรียนแต่เจ้านายบอกว่าคนส่วนมากจะไปเที่ยวไม่ไปเรียน เจ้านายพูดไม่ค่อยเพราะ บางครั้งก็เข้าใจผิด พูดไม่ดี หนูอยากให้เจ้านายเข้าใจหนูบ้างค่ะ” (มะละที คนปะโอ อายุ 18 ปี อยู่ในประเทศพม่าเรียนหนังสือจบชั้น ป.6 ทำงานบ้าน ความรู้สึกคล้ายๆกับซอทู คือไม่กล้าบอกใครๆว่าตนเองเป็นคนปะโอ เพราะอาย) (สัมภาษณ์, พฤศจิกายน 2548)

“....ดีนะครับผมว่ามีโรงเรียนแบบนี้ ผมได้เพื่อน ได้รู้ภาษาไทย ได้รู้เรื่องกฎหมาย ได้รู้จักคนอื่นที่มีปัญหาเหมือนกับเรา เวลาผมมีปัญหาผมก็ปรึกษาครู ผมไม่กล้าออกไปข้างนอก ผมกลัว

ตำรวจจับ พอมีโรงเรียนผมก็ได้มาข้างนอก เพราะที่นี่ตำรวจไม่จับ ผมได้มาคุยกับเพื่อน เวลามีงานปีใหม่ผมชอบนะครับ เพราะผมก็ไม่รู้จะไปเที่ยวที่ไหน ถ้าคุณครูไม่จัดงาน ผมก็ไม่ได้ไปไหนเหมือนกัน ผมอยากกลับบ้านแต่ที่บ้านตัวเองก็ไม่มีงานทำ ทุกวันนี้ประชาชนส่วนใหญ่จะลำบากไม่มีงานทำ ไม่มีข้าวกิน ต้องมาขายแรงที่เมืองไทย ในประเทศพม่าคนกะเหรี่ยงจะไม่ชอบคนพม่าจะไม่คบด้วย ตอนผมมาเรียนใหม่ๆ ผมก็คิดว่าคงจะไม่มีเพื่อน เพราะที่นี่คนพม่ามีน้อย แต่พอถึงเวลาจริงๆ ทุกคนกลายเป็นเพื่อนกันหมดเลย ผมดีใจมากครับ....." (เอาวิน คนพม่า อายุ 33 ปี อยู่ในประเทศพม่าไม่ได้เรียนหนังสือ อยู่เมืองไทยมา 13 ปี พึ่งเขียนหนังสือได้เมื่อมาเรียนที่นี่) (สัมภาษณ์, พฤศจิกายน 2548)

"....สิ่งสำคัญที่ผมได้มาเรียนที่นี่ คือ ผมกล้าพูด กล้าบอก กล้าถามในเรื่องที่ผมไม่รู้ แม้ว่าเรื่องนั้นจะเป็นเรื่องง่ายๆสำหรับครูก็ตาม เช่น เวลาขึ้นรถเมล์ต้องพูดว่าอะไร เวลาไปซื้อของในตลาด ในโรงเรียนแห่งนี้ผมไม่อาย แม้ว่าผมจะพูดไม่ชัด แต่ก็ไม่มีใครว่าผม ครูทุกคนกลับบอกผมให้พยายามฝึกพูดให้มากขึ้น และช่วยเหลือผมทุกอย่าง เวลาผมมีปัญหาอะไร ผมก็มาถามครูได้ ครูไม่เคยว่าผมแม้ว่าบางครั้งผมจะพูดไม่รู้เรื่อง พูดให้ครูไม่เข้าใจ แต่ครูก็ตั้งใจฟังผมทุกครั้ง ....." (น้อง คนคอย อายุ 29 ปี เป็นคนภูเขาอาศัยอยู่ในรัฐฉาน น้องไม่คิดว่าตนเองเป็นคนไทยใหญ่ แม้ว่าจะอาศัยอยู่ในรัฐนี้ก็ตาม น้องบอกว่าตอนมาสมัครเรียนครั้งแรกบอกว่าตนเองเป็นคนไทยใหญ่ แต่เมื่อได้เรียนไปหลาย level น้องมั่นใจมากขึ้น และบอกเพื่อนๆที่มาจากพม่าเสมอว่าตนเองเป็นคนคอยที่อาศัยอยู่ในรัฐฉาน) (สัมภาษณ์, พฤศจิกายน 2548)

"....เล็กมาเรียนที่โรงเรียนตั้งแต่ level 2 เพื่อนชื่อเอมี่เป็นคนแนะนำให้มาเรียน โรงเรียนแห่งนี้สอนเล็กทุกอย่าง แม้กระทั่งเรื่องการขึ้นรถเมล์ไปสำโรง ไปดินแดง เมื่อก่อนตอนเล็กมาอยู่ที่สาธรใหม่ๆ เจ้านายใช้ไปซื้อของ เล็กก็หลง ไปไม่ถูก เวลาถามคนไทยก็ไม่ค่อยมีใครบอก บางครั้งเขากลับล้อเลียนเล็กว่าพูดไม่ชัด เป็นพวกต่างด้าวหรือเปล่า เล็กอาย แต่ก็ไม่รู้จะทำอย่างไร เล็กทำงานทุกวันไม่มีวันหยุด ถ้าไม่มาเรียนที่นี่เล็กก็ต้องทำงาน เล็กเหนื่อยมากค่ะครู มาที่นี่เล็กไม่เหงาได้เจอเพื่อน ได้คุยกับเพื่อน กับครู เล็กฉลาดขึ้น รู้เรื่องขึ้น ที่นี่มีจดหมายข่าวพม่าให้เล็กได้รู้เรื่องในพม่า บ้านของเล็กเองด้วย เมื่อก่อนเล็กคิดว่าเล็กลำบากคนเดียว แต่พอมาเห็นเพื่อนๆที่นี่ เล็กได้เข้าใจเพิ่มขึ้นว่า คนอื่นก็ลำบากเหมือนกับเรา เขาถึงต้องมาทำงานที่เมืองไทย ....." (เล็ก คนมอญ อายุ 36 ปี อาศัยอยู่ในเมืองไทยมาเกือบ 20 ปี ปัจจุบันทำงานเป็นแม่บ้าน มาเรียนหนังสือที่นี่ได้ 3 ปีแล้ว อีกไม่นานเล็กจะแต่งงานกับหนุ่มพม่าที่ทำงานในเรือประมง และจะกลับไปสร้างเนื้อสร้างตัวที่บ้านเกิด-ทวาย ที่จากมา) (สัมภาษณ์, พฤษภาคม 2549)

เรื่องเล่าเหล่านี้เป็นเพียงส่วนหนึ่งที่ผู้ศึกษาได้รับรู้ รับฟัง ผ่านการเป็นอาสาสมัครสอนหนังสือ หลายคนเล่าให้ฟังเพิ่มเติมว่าถ้าเขายังอยู่ในค่าย อยู่ตามชายแดน หรืออยู่ในประเทศพม่า ในตองยี ในกอกะเรก ในรัฐฉาน ในย่างกุ้งหรือพะอัน โอกาสที่พวกเขาจะได้เรียนหนังสือ ได้รู้ภาษา ได้รู้จักโลกภายนอก แทบจะไม่มีหรือเป็นไปไม่ได้ แต่พอพวกเขาได้เข้ามาในเมืองไทย มาเป็น

แรงงาน และได้มาเรียนหนังสือ สิ่งเหล่านี้ช่วยทำให้เขารู้สึกถึงการมีโอกาสขึ้นมาอีกครั้งหนึ่ง หลังจากที่พวกเขาคิดว่าชีวิตนี้คงต้องทำงานตลอดไป

เรื่องราวเหล่านี้คือภาพสะท้อนแบบหนึ่งถึงการเผชิญหน้ากับกระบวนการถูกทำให้เป็นชายขอบ ถูกติดป้ายตีตรา เพื่อกักขังอัตลักษณ์ เกิดความลักลั่นขัดแย้งกันเองในตัวตน แต่ภายใต้ความลักลั่นนี้พวกเขาต่างปรับตัวและเลือกใช้ความลักลั่นในการกลายเป็นแรงงานเพื่อสร้างตัวตนแบบใหม่ เป็นพื้นที่ที่เปิดช่องให้พวกเขาได้ต่อสู้ในเรื่องการสร้างความหมายใหม่ให้กับตนเอง ด้วยการใช้ตัวตนการเป็นแรงงานเป็นช่องทางในการได้มาเรียนหนังสือ ได้ประสบการณ์ใหม่ และได้เปิดตัวตนเพื่อนำไปสู่การมีพื้นที่ที่ยอมรับพวกเขาและเธอมากขึ้น

ตัวตนใหม่บนความหมายใหม่ที่เกิดขึ้นในโรงเรียน กลายเป็นคลังแห่งประสบการณ์ร่วมของคนงานข้ามชาติ ที่สะท้อนให้เห็นถึงโลกใบเล็กในพื้นที่แคบๆเพียง 1 วันที่ยืนยันความมีตัวตนของพวกเขา เห็นภาพใหม่ที่สร้างโอกาส ที่ต่างจากภาพเก่าที่ถูกละเลย แม้ว่าโดยชีวิตประจำวันพวกเขาจะถูกเอาเปรียบ ต้องทำงานหนัก แต่ไม่ได้หมายความว่าจะไม่มีอำนาจต่อรอง พื้นที่ในโรงเรียนช่วยก่อให้เกิดการเรียนรู้ บ่มเพาะประสบการณ์ที่เป็นสิ่งใหม่ผ่านการเล่าสู่กันฟัง ทั้งในเรื่องสิทธิความเป็นคน ความยุติธรรม โลกใบใหม่ที่เราสร้างได้ ผ่านการเรียนหนังสือ การเข้ากลุ่ม การแลกเปลี่ยน กลายเป็นเครือข่ายคนงานแบบไม่เป็นทางการที่พร้อมจะช่วยเหลือดูแลกัน รองรับความเจ็บปวด ระบายความทุกข์ และเป็นแหล่งข้อมูลข่าวสาร ส่งผลให้พวกเขามีทางเลือกมากขึ้น มีการตัดสินใจ มีพลังต่อรอง ในบริบทของพื้นที่การเป็นแรงงาน พื้นที่โรงเรียนกลายเป็นปราการที่พวกเขาจะหลบหนีสิ่งเหล่านี้เข้ามาอยู่ได้ ไม่ได้ถูกควบคุม แต่มีอิสระในการคิดและฝันอย่างปลอดภัย

การจำเป็นต้องย้ายถิ่นเข้ามาในเมืองไทยทำให้พวกเขากลายเป็นแรงงานที่ไม่มีฐานทรัพยากรธรรมชาติเป็นปัจจัยการผลิต การเป็นแรงงานที่เป็นตัวตนใหม่จึงกลายเป็นทุนที่เหลืออยู่และได้ถูกแปรเปลี่ยนให้เป็นปัจจัยการผลิตเพื่อตอบสนองทั้งชีวิตเศรษฐกิจให้อยู่รอดให้ได้ การเปลี่ยนตัวตนจากการเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศพม่าให้กลายเป็นตัวตนแรงงาน จึงเป็นการสร้างพื้นที่ทางสังคมและอัตลักษณ์ของชาติพันธุ์ให้สอดคล้องกับการผลักไสไปสู่ชายขอบ นี้ไม่นับการพยายามพูดภาษาไทยให้ได้ ใช้ภาษาอังกฤษให้เก่ง ทำตัวให้เจ้านายรักและเอ็นดู ทำงานทุกอย่างที่เจ้านายสั่ง เพื่อที่จะให้หลุดจากการจองจำ จากมายาคติความเป็นอื่นในสังคมไทย ทั้งในเรื่องของผู้หลบหนีเข้าเมืองผิดกฎหมาย แรงงานเถื่อน หรือผู้ค้ายาเสพติด ผู้ก่ออาชญากรรมทำร้ายคนไทย

ฉะนั้นจะเห็นได้ว่าพวกเขาต่างมีศักยภาพในการปรับเปลี่ยนตัวเองอย่างหลากหลาย ภายใต้บริบทและเงื่อนไขทางสังคมที่แตกต่างกันก่อให้เกิดการแตกตัวของการสร้างพื้นที่ทางสังคมและการก่อรูปของอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมได้อย่างหลากหลาย มีการปรับเปลี่ยนผ่านการระดมทรัพยากรเท่าที่มีอยู่และไขว่คว้าสิ่งที่อยู่รอบข้างมาเป็นรากฐานในการดิ้นรนต่อสู้ได้อย่างหลากหลายและเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพปัญหาที่กำลังเผชิญหน้าอยู่

การสร้างความหมายใหม่นี้เองแสดงให้เห็นว่าเขาไม่ได้เป็นเพียงฝ่ายถูกกระทำเท่านั้น ความหมายใหม่ช่วยให้เขาสามารถโต้ตอบกับการเป็นชายขอบ เกิดการดิ้นรนต่อสู้ เกิดการเคลื่อนไหวที่มีลักษณะหลากหลายไม่เป็นหนึ่งเดียว และเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาขึ้นอยู่กับบริบทและเงื่อนไขขณะนั้น เช่น บางที่เป็นแรงงาน บางทีเป็นผู้ลี้ภัย แต่บางทีก็เป็น POC พวกเขาต่างหยิบฉวยและช่วงชิงความหมายต่างๆมาใช้ เป็นการผสมผสานความรู้ที่หลากหลายภายใต้ปรากฏการณ์ที่เป็นจริง เป็นปรากฏการณ์จริงในชีวิตประจำวันของพวกเขาที่ต้องดิ้นรนต่อสู้เพื่อการผสมผสานความรู้หลายแบบให้มีความหมายใหม่ที่ปรับใช้ให้อยู่รอดได้ตลอดเวลา

ท่ามกลางที่สังคมไทยวันนี้ยังมีอคติที่ไม่ค่อยดีเกี่ยวกับประเทศพม่า คนพม่า หรือแรงงานพม่า ผ่านกระบวนการรับรู้จากสื่อต่างๆ ตั้งแต่ในห้องเรียน คำบอกเล่า หรือสื่อมวลชนแขนงต่างๆ แต่กระบวนการทำงานในโครงการ DEAR BURMA แม้จะไม่ถึงขั้นเป็นโลกอีกใบ สังคมใหม่หรือยูโธเปียที่หลายคนใฝ่ฝันจะไปถึง แต่สิ่งที่คนไทยจำนวนหนึ่งได้เข้ามาร่วมสร้างสรรค์โครงการทั้งในฐานะครู ทนายความ นักพัฒนา หรือผู้มาเยี่ยมเยียนแลกเปลี่ยนกลับดูไม่ใส่ใจกับมายาคติต่างๆที่แวดล้อมอยู่หรืออาจกล่าวได้ว่า พวกเขาและเธอกำลังเดินสวนกระแสสังคมที่สังคมไทยมองว่าการทำงานกับแรงงานข้ามชาติซึ่งเป็นเหมือนคนที่ไม่มีหัวนอนปลายเท้า เป็นศัตรูของชาติไทย เป็นดั่งอาชญากรที่โหดร้าย คือความเสี่ยงอันน่าสะพรึงกลัวที่ต้องเผชิญ พวกเขาและเธอกลับกล้าเปิดพื้นที่ทางสังคมอันใหม่ท่ามกลางความเสี่ยง ผ่านการสร้างความไว้วางใจให้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตที่พวกเขาและเธอเข้าร่วมในโครงการที่เป็นทั้งผู้ให้และผู้รับ

การทำงานที่ท้าทายเช่นนี้เองเสมือนเป็นการทำให้สำนึกของมนุษย์เกิดการเอื้อเฟื้อต่อมนุษย์กับมนุษย์ด้วยกันเอง ทำให้มนุษย์มองเห็นถึงความเกี่ยวข้องของผู้คนในฐานะที่เป็นเพื่อนร่วมโลก/ร่วมสังคมใบเดียวกัน ที่มนุษย์ต้องไม่เพิกเฉยหรือต้องเอาธุระกับสิ่งต่างๆที่เกิดขึ้น มนุษย์ต้องไม่คิดว่ามนุษย์ด้วยกันเป็นคนอื่นของสังคม เป็นคนอื่นคนไกลจากเรา

การทำงานในโครงการ DEAR BURMA หน้าที่หลักของทีมทำงาน คือ การสอนภาษาไทย-อังกฤษให้แก่แรงงานข้ามชาติ การให้คำปรึกษาด้านกฎหมาย การให้ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันในทุกๆวันอาทิตย์ ซึ่งควรเป็นวันพักผ่อนทั้งของผู้สอนและผู้เรียน ซึ่งดูเหมือนจะเป็นเรื่องปกติหากมองในแง่ครูสอนภาษากับนักเรียนสอนภาษาที่ต้องมาเจอกัน

แต่สำหรับโครงการนี้แล้ว การเข้ามาเป็นครูหรือเป็นนักเรียนนั้น พวกเขาทั้งคู่ต่างเปิดพื้นที่ให้แก่ความไว้วางใจ และอาศัยความกล้าหาญทางจิตใจไม่น้อย หากมองมุมของนักเรียนพวกเขาต้องกล้าเสี่ยงว่าครูเหล่านี้จะไม่เหมือนคนไทยจำนวนหนึ่งที่คอยเอาเปรียบพวกเขา ไม่เหมือนกับคนไทยกลุ่มหนึ่งที่คอยไล่จับพวกเขา ขณะเดียวกันทางด้านครูเองต้องยอมเสี่ยงที่จะอยู่ท่ามกลางผู้คนที่ไม่รู้จักชื่อ ที่มา พูดคนละภาษา คนละชาติพันธุ์ จนในที่สุดกลายเป็นความไว้วางใจและกลายเป็นคนในพื้นที่เดียวกันได้

"ครูค่ะ หนูอยู่ไม่ไหวแล้ว หนูอยากกลับบ้าน หนูทำงานไม่ไหวแล้ว" เสียงพูดปนสะอื้นดังผ่านโทรศัพท์มือถือ ตอนราวหกโมงเช้า เจ้าของเป็นนักเรียนหญิงคนหนึ่ง ซึ่งเป็นนักเรียนที่เรียนรู้ได้เร็วมากคนหนึ่งในห้อง level 4 *"เกิดอะไรขึ้นเหรอ เป็นไงบ้าง ใจเย็น ๆ นะ ค่อยๆ เล่าให้ครูฟัง"* น้ำเสียงผู้ศึกษาปราศจากอาการง่วงแม้ยังไม่ใช่เวลาตื่นปรกติเมื่อได้ยินน้ำเสียงนั้น ซึ่งก็วิตกว่าจะเกิดเหตุการณ์ร้ายแก่คนที่อยู่ต้นสาย ดังเช่นที่เกิดแก่แรงงานข้ามชาติหลายๆคน *"แฟนหนูเขาบอกเลิกค่ะ หนูรักเขามากค่ะ"* ความโล่งใจ ปนความเข้าใจก็บังเกิด และเรื่องราวการสนทนาก็ผ่านการปลอบประโลม ชี้แนะ อยู่เป็นเวลานานพอสมควร

หากมองแง่ของชีวิตมนุษย์ เรื่องเหล่านี้อาจจะเป็นเรื่องส่วนตัวที่เราเลือกจะบอกเล่าให้แก่เพื่อนคนหนึ่งที่เราไว้วางใจ"เพื่อน"คำนี้เกิดขึ้นระหว่างนักศึกษาระดับปริญญาโทของมหาวิทยาลัยชื่อดังของประเทศไทยกับแรงงานข้ามชาติชาวกะเหรี่ยงที่เข้ามาทำงานเป็นแม่บ้านที่สังคมไทยแทบไม่รับรู้ความมีอยู่ของเธอเลย

เสียงเพลงอวยพรวันเกิดที่ดังในห้องเรียนท่ามกลางใบหน้าที่ยังงุนงงของครูเกิดขึ้นบ่อยครั้งในโรงเรียน หรือของขวัญปีใหม่ที่กองเต็มโต๊ะในห้องพักครู เสียงตะโกนชวนให้เพื่อนร่วมทำบุญในงานศพของบิดาครูคนหนึ่งที่เสียชีวิตและเธอมาสอนไม่ได้ *"บอกครูด้วยนะค่ะว่าพวกหนูเสียใจด้วย อยากไปช่วยงานครูแต่มันต้องข้ามเขตจังหวัดค่ะ พวกเราไปไม่ได้"*

ภายนอกพวกเขาอาจถูกมองว่าเป็นแรงงานข้ามชาติ เป็นพวกภัยความมั่นคง แต่ในพื้นที่นี้ (ทั้งในที่เรียน ความสัมพันธ์ระหว่างคนต่อคน) พวกเราเป็นเพื่อน เป็นนักเรียน เป็นครู ที่หวังดี เป็นห่วงเป็นใยต่อกันเสมอ นี้คือสิ่งตอบแทนของมนุษยธรรม และความไว้วางใจ

นี้คือพื้นที่เล็กๆในซอกมุมเล็กๆแต่ในความเล็กของพื้นที่กลับมีความกว้างใหญ่ของมนุษยธรรม หากพื้นที่เล็ก ๆเหล่านี้ได้ขยายออกไป ปัญหาความมั่นคงของชาติที่เกิดกับคนข้ามชาติ ความเกลียดชัง ความหวาดกลัว ย่อมจะถูกแทนด้วยความเข้าใจ ความเอื้ออาทร ความเป็นห่วงเป็นใยซึ่งกันและกัน บทเรียนเล็กๆนี้อาจจะไม่เพียงพอในสายตาของคนจำนวนมาก ที่ความไว้วางใจ ความเอื้ออาทร มนุษยธรรมเป็นเพียงเรื่องเล็กน้อยในสังคมปัจจุบัน คำถามสำคัญที่ท้าทายสังคมไทยวันนี้ คือ เราจะขยายพื้นที่แห่งความดีงามให้กว้างออกไปมากขึ้นได้อย่างไร เป็นพื้นที่ปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ แม้ว่ามนุษย์จะแตกต่างกัน จะถูกขีดกั้นด้วยพรมแดน ด้วยวัฒนธรรม ชาติพันธุ์ ภาษา แต่เมื่อมนุษย์เห็น "คนอื่น" เป็นมนุษย์ เมื่อนั้นมนุษย์จะสร้างสังคมสงบสุขที่จิตใจเต็มเปี่ยมไปด้วยมนุษยธรรม

5.2 วิถีชีวิตของแรงงานข้ามชาติ

"ถ้าผมอยู่ที่นี่ แต่ไม่สามารถทำงานหนักได้ ผมรู้ดีว่าผมจะไม่สามารถหาเงินได้เลย"- เจ หนุ่มกะเหรี่ยง ลูกจ้างร้านอาหารย่านอนุสาวรีย์ชัย

"บางทีหนูง่วงมาก ตาหลับแล้วแต่ยังต้องแล่เนื้อหมูอยู่เลย ครั้งหนึ่งหนูหั่นโดนนิ้วตัวเอง" ดาว สาวกะเหรี่ยง ลูกจ้างร้านขายหมู ย่านสะพานควาย

"หนูยังไม่รู้ว่าชีวิตของหนูที่นี่ต่อไปจะเป็นอย่างไร แต่ถ้ายังทำงานที่เมืองไทยได้ หนูก็จะไม่กลับบ้าน เพราะหนูไม่มีบ้านที่พม่าแล้ว" แอ๊ะ สาวกะเหรี่ยง ลูกจ้างร้านขายน้ำแข็ง ฉะเชิงเทรา

วิถีชีวิตของแรงงานข้ามชาติในช่วงนี้เป็นผลมาจากการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแรงงานข้ามชาติโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มตัวอย่างที่คัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจง

โดยผู้ศึกษาจะถ่ายทอดเรื่องราวที่ได้จากการพูดคุย ใน 5 ประเด็น คือ

1. วิถีชีวิตของแรงงานข้ามชาติ
2. ระบบเศรษฐกิจของชุมชนแรงงานข้ามชาติ
3. ระบบสุขภาพของแรงงานข้ามชาติ
4. ความสัมพันธ์ทางสังคมและกระบวนการปรับตัวของคนงานข้ามชาติ
5. ผลที่เกิดขึ้นจากการย้ายถิ่นต่อวิถีชีวิตของแรงงานข้ามชาติ

5.2.1 ภูมิหลังทางชาติพันธุ์

จากการศึกษาพบว่าภูมิหลังทางชาติพันธุ์ของแรงงานข้ามชาติที่มาจากประเทศพม่าในพื้นที่กรุงเทพมหานคร ประกอบไปด้วยคนที่มาจากประเทศพม่าอย่างน้อย 5 เชื้อชาติ คือ พม่า กะเหรี่ยง ไทยใหญ่ ปะโอ มอญ โดยส่วนใหญ่จะเป็นเชื้อชาติพม่า เชื้อชาติกะเหรี่ยง และเชื้อชาติปะโอ อายุโดยเฉลี่ยประมาณ 16-35 ปี นับถือศาสนาพุทธ

ภูมิลำเนาของแรงงานข้ามชาติส่วนมากจะเคลื่อนย้ายมาจาก 4 เมืองหลัก คือ

1. **เมืองพะอัน** เป็นเมืองหลวงของรัฐกะเหรี่ยง รัฐกะเหรี่ยงมีพรมแดนที่ยาวติดกับจังหวัดตาก เป็นพรมแดนที่ส่วนใหญ่ไม่ได้มีการลาดตระเวนตรวจตราการเข้าออก และเมื่อคำนึงถึงว่ารัฐกะเหรี่ยงอยู่ใกล้กับอำเภอแม่สอด และประชาชนเชื้อสายกะเหรี่ยงดำรงชีวิตกันอยู่อย่างแร้นแค้น ทั้งยังถูกรังแกโดยทหารฝ่ายพม่า รวมทั้งรอยต่อระหว่างเมืองพะอันกับเมืองมือตรอว์ยังเป็นพื้นที่ที่รัฐบาลเผด็จการทหารพม่ามีโครงการที่จะสร้างเขื่อนฮัตจี ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของโรงไฟฟ้าพลังน้ำบนแม่น้ำสาละวินและแม่น้ำตะนาวศรีจำนวน 5 เขื่อนที่จะถูกสร้างขึ้น หลังจากปี พ.ศ.2538 ฐานที่มั่นของกองกำลังกู้ชาติกะเหรี่ยง (KNU) ที่มาเนอปลอว์แตก กองทัพพม่าและกองกำลังกะเหรี่ยงพุทธ (DKBA) ซึ่งสวามิภักดิ์กับทหารพม่าก็เข้าทำการกวาดล้างหมู่บ้าน บังคับอพยพชาวบ้าน และยึดพื้นที่ดังกล่าวได้มาจนถึงปัจจุบัน จึงทำให้ชาวกะเหรี่ยงจำนวนมากทั้งเด็กและผู้ใหญ่ต่างอพยพเข้ามาทำงานและใช้ชีวิตในประเทศไทยและเคลื่อนย้ายเข้าสู่พื้นที่ชั้นใน

"กองทัพพม่าตั้งด่านตรวจคนหลบหนีออกจากหมู่บ้านใกล้กับหมู่บ้านของผม ต่อมามีทหารพม่า 4-5 คนมาจับผม และบอกผมว่าผมทำงานให้กับฝ่ายตรงข้าม ผมถูกขังคุกและทรมานเป็นเวลานานถึง 2 ปี ในที่สุดไม่มีหลักฐาน ทหารพม่าก็ปล่อยผม ผมไม่กล้ากลับบ้าน ผมจึงหลบหนีเข้า

มาในอำเภอแม่ระมาด ก่อนที่จะหนีเข้ามาในอำเภอแม่สอด" "(นาวิน หนุ่มกะเหรี่ยง สัมภาษณ์, มกราคม 2549)

2. **เมืองย่างกุ้ง** เดิมเป็นเมืองหลวงของประเทศพม่า ด้วยภาวะเศรษฐกิจที่ชะงักงันไม่สามารถรองรับค้ำจุนคนจำนวนมากของประเทศได้อย่างเพียงพอ ทำให้มีผู้คนเคลื่อนย้ายมายังประเทศไทยไม่น้อยกว่าประชาชนกลุ่มชาติพันธุ์

3. **เมืองเมาะละแหม่ง** เป็นเมืองหลวงของรัฐมอญ เป็นที่ตั้งของเมืองที่ใหญ่ที่สุดเป็นอันดับสามของพม่า มีพรมแดนติดกับจังหวัดกาญจนบุรีและจังหวัดตาก แม้ว่าการเจรจาหยุดยิงระหว่างรัฐบาลทหารพม่ากับพรรคมอญใหม่ (New Mon State Party / Mon National Leberation Army หรือ NMSP/MNLA) จะล่วงเลยมาเป็นเวลา 8 ปีแล้วก็ตาม แต่ดูเหมือนสถานการณ์ต่างๆยังค่อนข้างเลวร้ายโดยเฉพาะปัญหาด้านการละเมิดสิทธิมนุษยชน นับตั้งแต่เริ่มโครงการสร้างท่อก๊าซไทย-พม่า และโครงการสร้างถนนเย-ทวาย ชาวบ้านจำนวนมากถูกบังคับใช้แรงงาน จนไม่มีเวลาทำมาหากินเลี้ยงชีพตนเอง ชาวมอญจำนวนมากจึงพากันอพยพเข้ามาทำงานในเมืองไทย

กลุ่มสิทธิมนุษยชนมอญ(2547) ได้จัดทำรายงาน"No Land to Farm" หรือ"ปฏิบัติการยึดผืนนา" ซึ่งเปิดเผยให้เห็นถึงปัญหาการยึดที่ดินโดยรัฐบาลทหารพม่า ปัญหานี้เกิดขึ้นหลังการเจรจาหยุดยิงเนื่องจากรัฐบาลทหารพม่ามีนโยบายส่งกำลังทหารเข้ามาในรัฐมอญเพิ่มมากขึ้น ทำให้ความต้องการที่ดินในการปลูกสร้างค่ายทหารและเพาะปลูกสำหรับเลี้ยงทหารสูงขึ้น รัฐบาลทหารจึงออกคำสั่งอย่างเป็นอย่างการให้ยึดที่ดินชาวบ้านภายใต้ชื่อโครงการพัฒนาของรัฐบาล

นอกจากถูกยึดที่ดินและผลผลิตจากหยาดเหงื่อแรงงานของตนเองไปต่อหน้าต่อตาแล้ว ชาวบ้านผู้เป็นเจ้าของที่ดินหลายคนยังถูกบังคับให้เก็บเกี่ยวผลผลิตในไร่นาของตนเองเป็นเสบียงให้กับกองทัพในพื้นที่ รวมทั้งถูกบังคับใช้แรงงานในการก่อสร้างค่ายทหารและหาเงินสำหรับใช้จ่ายในการก่อสร้างค่ายทหารไม่เพียงพอ ชาวบ้านก็ยังถูกบังคับให้ส่งส่วยไปเสริมค่าใช้จ่ายในส่วนที่ขาดไปอีก ปัจจุบันชาวมอญจำนวนหลายพันคนต้องกลายเป็นคนไร้บ้าน ไร้ที่ดินทำกิน จำนวนโสเภณีและอาชญากรรมในรัฐมอญมีจำนวนสูงขึ้น คนหนุ่มสาวจำนวนมากต้องพลัดพรากจากถิ่นฐานบ้านเกิดหลบหนีเข้าเมืองอย่างผิดกฎหมายเพื่อเข้ามาหางานทำในประเทศไทย สำหรับคนที่ไม่สามารถหนีออกมาได้ก็จะมีชีวิตอย่างอดๆอยากๆอยู่ในหมู่บ้าน

4. **เมืองตองยี** เป็นเมืองหลวงของรัฐฉาน กลุ่มชาติพันธุ์ปะโอมักจะมาจากเมืองตองยี แต่ก็มีบางคนเหมือนกันที่เป็นคนไทยใหญ่ จะมาจากหมู่บ้านในชนบทของเมืองปั่น ภาคกลางของรัฐฉานซึ่งปัจจุบันถูกทิ้งร้างเพราะถูกทหารพม่าบังคับให้ไปอยู่ในเขตควบคุม

"บ้านของหนูทำนา เวลาทำเสร็จแล้วข้าวที่ได้จะต้องแบ่งออกเป็นสามส่วน คือ ให้ทหารพม่า ให้ทหารไทยใหญ่ และเก็บไว้กินในครอบครัว หากปีไหนได้ข้าวน้อยก็ไม่พอกิน ตอนปี 39 หนูตัดสินใจมาหางานทำที่เมืองไทย หลังจากนั้นประมาณปี 39 ทหารพม่าก็สั่งย้ายหมู่บ้านของหนู

ไปอยู่ในเขตเมือง พ่อแม่ก็ไม่มีไร่นา ต้องทำงานรับจ้างในเมือง รายได้ต่อวันยังไม่พอซื้อผงชูรสสักถุง หนูต้องทำงานเก็บเงินส่งไปให้ที่บ้านทุกปี"(คำเอ้ย หญิงไทยใหญ่ สัมภาษณ์, เมษายน 2549)

นับตั้งแต่ปี 2539 เป็นต้นมา รัฐบาลทหารพม่ามีนโยบายกวาดล้างกองกำลังไทยใหญ่ภายใต้การนำของเจ้ายอดศึก โดยสั่งอพยพชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในเขตชนบททางภาคกลางของรัฐฉานกว่า 1,300 หมู่บ้านให้ไปอยู่ในเขตเมือง นโยบายนี้ทำให้ชาวบ้านกว่า 3 แสนคนต้องพลัดที่นาคาที่อยู่ และคนหนุ่มสาวนับหมื่นคนต่างทยอยเดินทางข้ามชายแดนมาทำงานในเมืองไทยเพื่อส่งเงินกลับไปให้พ่อแม่ที่รอคอยอยู่ที่บ้านเกิด นอกจากนั้นในปี 2548 ทหารพม่ายังยึดที่ทำกินของชาวบ้านโดยไม่แจ้งเหตุผลและไม่ฟังเสียงอ้อนวอนใดๆส่งผลให้ชาวบ้านได้รับความเดือดร้อนเป็นอันมาก โดยทางการพม่าได้ออกคำสั่งให้หน่วยงานต่างๆของรัฐทั่วประเทศให้จัดหาที่ดินเพื่อทำการเกษตร โดยกำหนดให้แต่ละหน่วยงานมีพื้นที่เพื่อทำการเกษตรเป็นของตนเองอย่างน้อย 500 ไร่ โดยอ้างว่าเพื่อต้องการให้แต่ละหน่วยงานมีรายได้เสริมและช่วยแบ่งเบาภาระให้ กับรัฐบาล

โก เมียด เว ให้สัมภาษณ์เพิ่มเติมว่า *"สาเหตุสำคัญที่คนพม่ามาจากหลายพื้นที่ เข้ามาที่ประเทศไทย เป็นเพราะงานในประเทศพม่าหายาก ค่าจ้างก็ต่ำ ทั้งการเมืองยังกดขี่ประชาชน"*

ส่วนใหญ่แรงงานข้ามชาติที่เดินทางมาประเทศไทยจะมีโอกาสได้เข้าเรียนในโรงเรียนประเภทใดประเภทหนึ่งในประเทศพม่า เช่น ได้เรียนในระดับมัธยมศึกษา ระดับประถมศึกษา ระดับวิทยาลัยหรือมหาวิทยาลัย แต่ก็มีบางส่วนเช่นเดียวกันที่ไม่มีโอกาสได้ศึกษาในระดับใดเลย

5.2.2 เส้นทางการเคลื่อนย้ายชีวิตเข้ามาในประเทศไทยและเครือข่ายนายหน้า

"แม้ว่ารัฐบาลพม่าจะได้ออกกฎหมายห้ามผู้หญิงอายุต่ำกว่า 25 ปีออกนอกประเทศอย่างเป็นทางการแล้วก็ตาม ทุกวันนี้ยังมีผู้หญิงลักลอบออกทำงานนอกประเทศอย่างต่อเนื่อง" (สำนักข่าวเชื่อม มกราคม 2548)

การย้ายถิ่นของคนข้ามชาติจากประเทศพม่ามายังประเทศไทยก่อนที่จะกลายเป็นแรงงานข้ามชาติในพื้นที่กรุงเทพมหานครนั้น พบว่ามี 3 รูปแบบ คือ

(1) จากประชาชนในประเทศพม่ากลายเป็นแรงงานข้ามชาติในประเทศไทย

(2) จากประชาชนในประเทศพม่ากลายเป็นผู้ลี้ภัยในศูนย์พักพิงตามชายแดนประเทศไทยและลักลอบออกมาเป็นแรงงานข้ามชาติ

(3) จากนักศึกษาในประเทศพม่ากลายเป็นผู้ลี้ภัยทางการเมืองในศูนย์มณีลอย จังหวัดราชบุรี และลักลอบออกมาเป็นแรงงานข้ามชาติ

เส้นทางการอพยพ เครือข่ายการย้ายถิ่น รวมทั้งขั้นตอนการลักลอบเข้ามายังประเทศไทย พบว่ามีส่วนสัมพันธ์ต่อลักษณะทางเชื้อชาติของผู้อพยพ กล่าวคือ

(1) เชื้อชาติกะเหรี่ยงและเชื้อชาติพม่า

จะใช้เส้นทางการอพยพเข้ามาทางจังหวัดตากบริเวณทางชายแดนอำเภอแม่สอด ซึ่งมีแม่น้ำเมยเป็นแนวกั้นพรมแดนระหว่างประเทศไทยกับประเทศพม่า หรือบางคนอาจใช้เส้นทางผ่านอำเภอท่าสองยาง อำเภอแม่ระมาด อำเภอพบพระ อำเภออุ้มผาง ช่องทางนี้เป็นช่องทางที่ลำบาก เนื่องจากเป็นแนวเขาที่สูงชัน แต่บางคนก็จะใช้เส้นทางหลัก คือ เส้นทางที่อำเภอแม่สอด ซึ่งเป็นแนวติดต่อกับชายแดนพม่าที่เมืองเมียวดี โดยผ่านสะพานมิตรภาพไทย-พม่า เชื่อมระหว่างอำเภอแม่สอด จังหวัดตาก และเมืองเมียวดีของพม่า แต่ช่องทางนี้ต้องเสียค่าธรรมเนียมในการผ่านแดน

เมื่อแรงงานเดินทางข้ามมายังอำเภอแม่สอดได้แล้ว จะนั่งรถหรือจักรยานยนต์ต่อมายังเขตอำเภอและรวมตัวกันในพื้นที่ตำบลแม่กาษา ตำบลแม่ปะ ตำบลแม่ตาว และเขตเทศบาลตำบลแม่สอด ตามจุดที่ได้ทำการนัดหมายว่าจะให้แรงงานไปพักที่พื้นที่ใด หลังจากนั้นจะเป็นการเดินป่า เข้าสู่เขตอำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก เพื่อนัดพบกันที่จุดนัดหมายและรอนายหน้ามารับเข้าตัวเมืองชั้นในต่อไป

บางคนเริ่มเดินทางจากพื้นที่ตำบลแม่ระมาด ผ่านตำบลแม่จะเรา หรือตำบลขะเนจื้อ ไปยังอำเภอบ้านตากที่เป็นจุดพัก ก่อนที่จะเข้าตัวเมืองชั้นในต่อไป

บางคนเดินทางจากพื้นที่ตำบลแม่สอด ผ่านอำเภอพบพระ อำเภออุ้มผาง ไปยังกิ่งอำเภอวังเจ้า จังหวัดกำแพงเพชร สิ้นสุดที่อำเภอคลองลาน จังหวัดกำแพงเพชร ซึ่งเป็นจุดพักก่อนที่จะมีนายหน้ามารับเข้าตัวเมืองชั้นใน

(2) เชื้อชาติมอญ

ชาวมอญจะใช้เส้นทางการย้ายถิ่น 2 เส้นทาง คือ เข้ามาทางเกาะสอง จังหวัดระนอง กับเข้ามาทางอำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี สำหรับการเข้ามาทางเกาะสองนั้น จะโดยสารเรือรับจ้างข้ามฝั่งมาที่สะพานปลา จังหวัดระนอง บางรายก็โดยสารเรือรับจ้างเข้ามาอย่างถูกต้องตามกฎหมาย โดยการทำหนังสือผ่านแดนชั่วคราวในจังหวัดระนอง และอีกกลุ่มหนึ่งโดยสารเรือรับจ้างลักลอบเข้ามาโดยไม่ทำหนังสืออนุญาตผ่านแดน แต่จะให้เรือรับจ้างลัดเลาะเข้ามาทางทะเลมาลงที่จังหวัดระนอง

มีบางรายเข้ามาประเทศไทยด้วยการเดินเท้าข้ามตามตะเข็บแนวชายแดนพม่า – ไทยด้านจังหวัดกาญจนบุรี จะเดินทางเข้ามาเป็นกลุ่ม โดยมีสัมภาระ ข้าวสาร อาหารแห้งไว้ประทังชีวิตในป่า เช่น เดินทางจากเมืองมะริดพร้อมกับเพื่อนอีก 3 คน ใช้เวลาในการเดินทางเท้า 3 วัน 2 คืน เข้ามาทางจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เพื่อรอนายจ้างมารับตัวไปทำงานในไร่สัปปะรด หรือเดินทางจากเมืองทวายพร้อมเพื่อนประมาณ 10 คน เข้ามาทางอำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี ไปจนถึงจังหวัดราชบุรีเพื่อรอนายจ้างมาติดต่อ และรับตัวไปทำงานประเภทต่าง ๆ การเดินทางเท้าข้ามชายแดนของชาวมอญกลุ่มนี้มักจะไม่นำเงินสดพกติดตัวมามากนัก เพราะหากถูกจับได้จะโดนเจ้าหน้าที่ยึดไว้ทั้งหมด จึงต้องพกเงินติดตัวคนละเล็กน้อย โดยจะเดินทางเฉพาะกลางวัน จะหยุดพักผ่อนในเวลากลางคืน และหุงหาอาหารบริโภคกันอย่างรวดเร็ว การลักลอบเดินทางเท้าเข้ามาเป็นกลุ่มตามแนว

ตะเข็บชายแดน ลัดเลาะป่าเขาเข้ามา วิธีนี้ไม่เป็นที่นิยมในปัจจุบันเพราะเสี่ยงต่อการเจ็บไข้ได้ป่วยระหว่างการเดินทาง และเสี่ยงต่อการถูกจับกุมจากเจ้าหน้าที่ของไทยและถูกส่งตัวกลับประเทศ

(3) เชื้อชาติปะโอ และไทยใหญ่

ชาวไทยใหญ่และชาวปะโอบางส่วนใช้วิธีการย้ายถิ่นสู่ประเทศไทยด้วยการบวชพระตามวัดและสำนักสงฆ์ตามแถบชายแดนต่างๆ การบวชเป็นพระเป็นหนทางหนึ่งที่กลุ่มชาติพันธุ์ปะโอมักจะใช้กัน ซูมิ , โอ๊ต , ประเสริฐ , สุวรรณ , โทมัส ,ซอทู นักเรียนในห้องของผู้ศึกษาเล่าให้ฟังว่า *"ในแถบชายแดนมีวัดและสำนักสงฆ์ต่างๆเป็นจำนวนมาก วัดเหล่านี้ประสบปัญหาวิกฤติเกี่ยวกับการบวชเป็นพระลดลงเนื่องจากคนไทยส่วนใหญ่นิยมบวชพระในระยะเวลา 7-30 วันเท่านั้นทำให้วัดต่างๆขาดแคลนพระลูกวัด นอกจากนั้นพระระดับอธิการบางส่วนก็ต้องการสร้างผลงานเพื่อให้ได้สมณศักดิ์และพัดยศสูงขึ้น จึงมีการก่อตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรมขึ้นในวัดขนาดใหญ่ พระเจ้าอธิการและพระครูต่างๆต้องการนักเรียนมาสังกัดในโรงเรียนเป็นจำนวนมาก จึงทำให้มีการชักชวนชาวปะโอและชาวไทยใหญ่ที่อยากบวชพระเข้าสู่วัด และมีการส่งฝากไปไว้ตามวัดต่างๆกระจายอยู่ทั่วไปในจังหวัดตาก เชียงใหม่ เชียงราย แม่ฮ่องสอน บางคนโอกาสดีได้มาอยู่ในกรุงเทพมหานครก็มี"*

สำหรับการเข้ามานั้นส่วนใหญ่จะเข้ามาทางจังหวัดเชียงราย เชียงใหม่ และแม่ฮ่องสอน ส่วนใหญ่นักเรียนที่สัมภาษณ์จะเข้ามาทางจังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยใช้เส้นทางพื้นที่อำเภอปางมะผ้าเข้าเขตชายแดนไทยทางช่วงกิ่วนามนผ่านบ้านหาญเด็ด มายังบ้านโท้งนา หรือบางคนใช้เส้นทางจากดอยห้วยฮะ ผ่านบ้านแม่ออนอก และเข้าเขตไทยทางด้านดอยกิ่วหก และอีกช่องทางหนึ่งคือช่องทางบ้านห้วยผึ้ง ตำบลห้วยผา ซึ่งเป็นช่องทางที่อยู่ตรงข้ามบ้านหัวเมือง เขตของรัฐฉาน การเข้ามาเส้นทางนี้จะสามารถเข้ามาได้อย่างอิสระเนื่องจากสภาพพื้นที่เป็นป่าเขา เจ้าหน้าที่ประจำจุดต่างๆมีจำนวนจำกัดไม่เพียงพอที่จะไปดูแลชายแดน ชาวปะโอส่วนใหญ่จะใช้วิธีเดินเท้าเข้ามาโดยไม่ผ่านช่องทางที่ด่านตั้งอยู่ แต่จะเดินอ้อมแล้วเดินทางเข้าเมืองโดยรถโดยสารประจำทาง

เครือข่ายนายหน้า

ลักษณะการเข้าสู่ประเทศไทยนั้นจะมีทั้งเข้ามาเองโดยตรงกับผ่านการจัดการโดยนายหน้า แต่โดยทั่วไปแล้วจะมีนายหน้าเป็นผู้จัดการให้ แรงงานข้ามชาติที่ต้องการเข้ามายังประเทศไทยจะต้องจ่ายเงินค่าเดินทางอย่างน้อยหัวละ 5,000-15,000 บาทแก่ผู้พาเข้ามา โดยจะมีการแบ่งจ่ายเป็นส่วนๆ ส่วนแรกมีการจ่ายเพียงส่วนหนึ่งก่อนซึ่งขึ้นอยู่กับการตกลงระหว่างผู้เดินทางกับนายหน้าในแต่ละคน และอีกส่วนจะจ่ายเมื่อถึงปลายทางซึ่งจำนวนเงินจะขึ้นอยู่กับระยะทางและวิธีการที่จะลักลอบเข้ามา ไม่เจาะจงว่าแรงงานจะไปทำงานในอาชีพใด บางครั้งนายจ้างที่ต้องการแรงงานจะเป็นผู้ออกเงินให้และจะไปหักกับเงินเดือนที่แรงงานได้รับ หรือไม่ตัวแรงงานจะเป็นผู้ออกค่าใช้จ่ายเอง การแบ่งผลประโยชน์ ถ้าจำนวนเงิน 12,000 บาท นายหน้าจะหัก 7,000 บาท จำนวนเงินอีก 5,000 บาทนั้นจะให้กับคนนำทาง

การลักลอบจะมีทั้งการเดินทางด้วยเท้าผ่านบริเวณที่เป็นป่าทึบ เพื่อหลบหนีการตรวจจับของเจ้าหน้าที่และการเดินทางโดยรถยนต์ผ่านทางหลวงที่จะไปยังตัวจังหวัดและอำเภออื่นๆ สำหรับขั้นตอนการลักลอบเคลื่อนย้ายแรงงานนั้น จะมีนายหน้าทั้งชาวไทย มีทั้งข้าราชการ ตำรวจ ครู ผู้นำท้องถิ่น(ผู้ใหญ่บ้านและกำนัน) และนายหน้าจากพม่า (ที่เริ่มต้นจากการที่มีแรงงานข้ามชาติคนอื่นหรือญาติและเพื่อนถามหรือขอคำแนะนำในเรื่องต่างๆ เช่น ช่องทางเข้ามาเมืองไทย หาที่ทำงานหรือกรณีอยู่เมืองไทยแล้วก็ถามถึงช่องทางหลบหนีนายจ้าง เป็นต้น) ร่วมกันดำเนินการ การลักลอบในแต่ละขั้นตอนจะมีผู้รับผิดชอบในแต่ละหน้าที่และจะสิ้นสุดการรับผิดชอบเพียงเท่านั้น เช่น ผู้นำทาง คนเคลียร์เส้นทาง คนจัดหาที่พักให้แรงงาน นายหน้าที่เป็นผู้นำท้องถิ่นจะต้องอาศัยความร่วมมือกับคนในท้องถิ่นด้วย โดยจะให้ผลประโยชน์ในรูปของสิ่งของ หรืองบประมาณที่ใช้ในการพัฒนาท้องถิ่น เพราะสามารถที่จะหลบเลี่ยงการตรวจสอบได้ ซึ่งนายหน้านี้จะอาศัยบ้านของชาวบ้านในหมู่บ้านเป็นที่พักแรงงาน

นายหน้าจะมีวิธีการต่างๆเพื่อที่จะให้แรงงานข้ามชาติสามารถเคลื่อนย้ายเข้ามาทำงานในกรุงเทพมหานครได้ เช่น

1. บางคนจะต้องซ่อนตัวเข้ามาในรถบรรทุกพืชผลการเกษตรหรือดอกไม้ ที่เป็นรถบรรทุกขนาดเล็กที่บรรทุกหอมแห้ง กระเทียมแห้ง กะหล่ำปลี ดอกกุหลาบ ผ่านด่านเข้ามาในพื้นที่ชั้นในของประเทศไทยได้ ครั้งละ 8-12 คน วิธีการนี้เริ่มถูกเจ้าหน้าที่ตำรวจจับได้มากขึ้น เนื่องมีการใช้เหล็กแหลมแทงเข้าไปสิ่งของที่บรรทุกมาซึ่งจะตรวจพบแรงงานได้

2. ซ่อนตัวในรถบรรทุกเฟอร์นิเจอร์ไม้ เนื่องจากมีการซื้อขายเฟอร์นิเจอร์ไม้บริเวณชายแดนจำนวนมากทำให้มีการลักลอบนำแรงงานซุกเข้ามาในเฟอร์นิเจอร์ไม้ที่ประกอบเสร็จแล้ว วิธีการนี้เจ้าหน้าที่ตรวจสอบได้ยากกว่าวิธีแรก เนื่องจากไม้เป็นเกราะกำบังให้แรงงานหลบซ่อนได้เป็นอย่างดี

3. ซ่อนตัวในกระสอบหรือถุงปุ๋ย แรงงานจะแอบซ่อนตัวในกระสอบหรือถุงปุ๋ยแล้วบรรทุกปะปนมากับสิ่งของต่างๆเพื่อหลบเลี่ยงการจับกุมของเจ้าหน้าที่ตำรวจ ซึ่งวิธีการหลบเลี่ยงแบบนี้นับว่าเสี่ยงอันตรายมากอาจจะเสียชีวิตได้เพราะขาดอากาศหายใจ

4. ซ่อนตัวใต้ท้องรถบรรทุกดัดแปลง โดยมีการดัดแปลงใต้ท้องรถบรรทุกสินค้าให้มีช่องว่างสำหรับให้คนนอนเรียงกันได้ 10-15 คน ซึ่งแรงงานที่หลบซ่อนใต้ท้องรถบรรทุกจะต้องทนกับการเบียดเสียดและความร้อน รวมทั้งอากาศที่มีหายใจน้อย เนื่องจากที่สำหรับหลบซ่อนแคบมาก

วิธีการเข้ามาของแรงงานข้ามชาติจากพม่าส่วนใหญ่จะเป็นไปด้วยความยากลำบาก แทบจะทุกคนต้องใช้การเดินเท้าข้ามภูเขาเป็นเวลาหลายวัน จากนั้นโดยสารมากับรถสองแถวหรือนั่งมอเตอร์ไซค์มาอีกต่อหนึ่ง ขณะที่เดินทางมานั้นทุกคนต้องระวังภัยจากทหารพม่าตลอดเวลา แรงงานจำนวนมากต้องอาศัยผู้นำทางหรือนายหน้าเป็นผู้ให้ความสะดวกในการเข้ามา นายหน้าเหล่านั้นมีทั้งคนพม่าและคนไทย ส่วนใหญ่แล้วจะมีตำรวจไทยเข้าไปเกี่ยวข้องด้วย อัตราค่า

นายหน้าไม่แน่นอนขึ้นอยู่กับการต่อรองและระยะทางของแต่ละคน ผู้ประกอบอาชีพนายหน้าในการนำแรงงานเข้ามาจึงมีรายได้ดี ทำให้คนจากพม่าหรือคนไทยหลายคนได้เปลี่ยนไปประกอบอาชีพนี้มากขึ้นเรื่อยๆ

เป็นที่น่าสังเกตว่าแรงงานที่เข้ามาก่อน พ.ศ.2540 จะสามารถเข้าได้ง่าย เนื่องจากยังไม่มีมาตรการที่เข้มงวดมากนักอันเนื่องมาจากการหย่อนยานของรัฐบาลไทย การข้ามแดนจึงเป็นแค่เพียงข้ามแดนโดยการนั่งรถเข้ามา แต่หลังจากปี 2541 เป็นต้นมาจะเห็นได้ว่าแรงงานส่วนหนึ่งไม่กล้าที่จะกลับไปบ้านเกิดอีกเนื่องจากเกรงว่าจะถูกจับเพราะมีมาตรการบริเวณด่านตรวจคนเข้าเมืองบริเวณชายแดนที่เข้มงวดมากขึ้น ซึ่งเกิดจากการเอาจริงเอาจังเพิ่มขึ้นในการปราบปรามยาเสพติดของฝ่ายไทย และเพิ่มการตรวจสอบควบคุมผ่านแดน เพื่อแก้ไขปัญหาความมั่นคงทางการทหาร ดังนั้นระยะหลังๆมานี้จึงไม่ค่อยมีแรงงานคนใดกลับบ้านบ่อยนัก นอกจากนี้แรงงานบางคนจะถูกตำรวจริบทรัพย์สิน หรือถ้าเป็นผู้หญิงก็ถูกข่มขืนเพื่อใช้เป็นค่าผ่านแดนเข้ามายังประเทศไทย

แรงงานข้ามชาติบางคนเดินทางเข้ามาทำงานในประเทศไทยพร้อมกับครอบครัว และบางส่วนเดินทางเข้ามาทำงานพร้อมเพื่อนๆในหมู่บ้านเดียวกัน จากการสอบถามเพิ่มเติมพบว่าก่อนจะเข้ามาทำงานในประเทศไทยมักมีญาติพี่น้องหรือคนรู้จักที่ทำงานอยู่ในประเทศไทยแล้วเป็นผู้ติดต่อชักชวนให้มาทำ โดยบางรายมาทำงานแทนญาติที่เดินทางกลับประเทศ ส่วนแรงงานข้ามชาติที่เดินทางเข้ามาคนเดียวมักเดินทางเข้ามาเพราะมีนายหน้าเข้าไปติดต่อหาแรงงานในหมู่บ้าน

นายหน้าจำนวนมากไม่ได้คิดว่าตัวเองเป็นนายหน้า แต่ตัวแรงงานหรือครอบครัวมักจะรู้จักว่าผู้ที่พาเข้ามานี้เป็นนายหน้า ผ่านทางเครือข่ายความสัมพันธ์ในหมู่แรงงานข้ามชาติที่มาจากหมู่บ้านเดียวกัน สำหรับคนที่มีอาชีพนายหน้านั้นไม่ได้เพียงช่วยจัดการเรื่องการเดินทางเข้ามาเมืองไทยและการหางานเท่านั้น แต่ยังช่วยส่งเงินและสิ่งของอื่น ๆกลับบ้านให้อีกด้วย แรงงานส่วนใหญ่มักจะใช้นายหน้าคนเดิมให้ส่งเงินกลับบ้าน ยิ่งนายหน้ามีลูกค้าซึ่งหมายถึงแรงงานมากเท่าไหร่ก็จะยิ่งมีรายได้มากขึ้นเท่านั้น ดังนั้นนายหน้าจึงต้องสร้างความไว้วางใจให้กับแรงงานและครอบครัว เพื่อแสดงให้เห็นถึงประสิทธิภาพในการให้บริการเท่าที่จะเป็นไปได้

โดยทั่วไปแล้วนายหน้าจะไม่มีความรู้เรื่องสถานที่ทำงาน บางคนไม่รู้จักกับนายจ้างโดยตรงและทำหน้าที่แค่ส่งแรงงานข้ามชาติไปที่ทำงานเท่านั้น นายหน้าส่วนใหญ่รู้เพียงว่ามีงานอะไรว่าง ค่าจ้าง/เงินเดือนโดยประมาณ และมีที่พักให้กับแรงงานข้ามชาติหรือไม่ นอกนั้นมีนายหน้าน้อยคนที่จะรู้ข้อมูลละเอียดเกี่ยวกับสภาพการทำงานจริง

5.2.3 สถานภาพทางกฎหมายในประเทศไทย

โดยปกติแล้วถ้าแรงงานข้ามชาติต้องการอยู่ในประเทศไทยอย่างสงบสุข ปลอดภัยจากการถูกจับกุม พวกเขาและเธอจะเลือกไปจดทะเบียนเพื่อขอใบอนุญาตทำงาน แต่การจดทะเบียนหรือไม่จดทะเบียนก็ไม่ได้เป็นหลักประกันต่อการได้รับสวัสดิการหรือความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น เช่น หากไม่ได้

จดทะเบียนเมื่อเจ็บป่วยก็มีโอกาสได้รับการรักษาพยาบาล หรือหากจดทะเบียนก็มีโอกาสถูกจับกุมจากเจ้าหน้าที่ตำรวจได้เช่นกัน ฉะนั้นจึงเป็นสาเหตุให้จำนวนแรงงานข้ามชาติที่จดทะเบียนมีจำนวนลดลงเรื่อย ๆและการที่เจ้าหน้าที่รับสินบนก็เป็นเหตุผลหนึ่งที่สนับสนุนให้แรงงานข้ามชาติผิดกฎหมายมีช่องทางหลีกเลี่ยงในการจดทะเบียนเพราะไม่ได้มาจดทะเบียนก็สามารถทำงานได้

นอกจากนี้ยังพบว่าโดยส่วนใหญ่แล้วนายจ้างจะเก็บบัตรตัวจริงของแรงงานข้ามชาติไว้เอง และให้แรงงานข้ามชาติต้องเก็บสำเนาเอกสารไว้ เหตุที่นายจ้างไม่ให้บัตรตัวจริงแก่นายจ้างเพื่อป้องกันการหลบหนีหรือเปลี่ยนงานของลูกจ้างแทน แต่ในทางกฎหมายนั้นหากตำรวจพบว่าแรงงานข้ามชาติใช้สำเนาเอกสารจะถือว่าเป็นบัตรปลอมต้องถูกดำเนินคดีจากตำรวจ

แรงงานข้ามชาติส่วนใหญ่มีสถานะการอยู่อาศัยและทำงานในประเทศไทยอย่างถูกกฎหมาย แต่มีเพียงหนึ่งในสามเท่านั้นที่มีเอกสารครบทั้ง 3 ชิ้นคือ เอกสารพร้อมรูปและชื่อใน ทร. 38/1 ของแต่ละคน (residence paper) เป็นเอกสารผ่อนผันให้อยู่ในประเทศไทยตราบใดที่ยังทำงานอยู่อย่างถูกกฎหมาย บัตรประกันสุขภาพ (health care card) และบัตรอนุญาตทำงาน (work permit card) การที่แรงงานจะได้บัตรทำงานนั้นต้องไปตรวจร่างกายให้ผ่านก่อนจึงจะสามารถขอใบอนุญาตทำงานได้ ด้วยความซับซ้อนของขั้นตอนต่างๆจึงทำให้แรงงานข้ามชาติหลายคนหลีกเลี่ยงที่จะไปจดทะเบียน

นอกจากนั้นแรงงานข้ามชาติที่ลาออกหรือถูกเลิกจ้าง นายจ้างเดิมมักจะไม่ยอมคืนใบอนุญาตการทำงานให้กับแรงงาน แรงงานจึงไม่สามารถแสดงใบอนุญาตการทำงานต่อนายจ้างใหม่ได้ภายในเวลา 15 วัน ตามที่ระเบียบของทางราชการกำหนดไว้ ทำให้แรงงานต้องสูญเสียโอกาสในการมีงานทำ

บางกรณีพบว่าแรงงานที่จดทะเบียนถูกควบคุมมากกว่าแรงงานที่ไม่ได้จดทะเบียน เพราะนายจ้างไม่อยากให้หลบหนีหลังจากที่จ่ายค่าธรรมเนียมการจดทะเบียนให้ไปล่วงหน้าแล้ว

5.2.4 สภาพที่อยู่อาศัย อาหารการกิน การพักผ่อน

แรงงานข้ามชาติที่เข้ามาทำงานในพื้นที่กรุงเทพมหานครจะเข้ามาทำงานระยะยาว คือ ทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม คนรับใช้ในบ้าน ลูกจ้างร้านค้า รับจ้างทั่วไป การอยู่อาศัยมีทั้งอยู่กับนายจ้างและอยู่ในโรงงาน

สำหรับที่พักในโรงงานนั้น เอาวินและลาทวย ได้พาผู้ศึกษาไปดูสภาพที่พักบริเวณย่านลาดพร้าว พบว่าที่พักอาศัยมีลักษณะที่คับแคบและแออัด แรงงานซึ่งส่วนใหญ่เป็นผู้หญิงอยู่รวมกันหลายคนในห้อง บางแห่งเป็นทั้งที่ประกอบอาหาร ที่กินอาหารและที่นอนในที่เดียวกัน และการทิ้งเศษอาหารทำให้มีปัญหาเรื่องความสะอาดของที่พักอาศัย

ส่วนแรงงานรับใช้ในบ้านแทบทั้งหมดจะพักอยู่ในบ้านของนายจ้างตลอดเวลา ซึ่งหมายถึงการที่แรงงานเหล่านี้อยู่ในภาวะเปราะบางเสี่ยงต่อการถูกละเมิดมากขึ้น เพราะเป็นงานที่ถูกแยกโดด

เดี่ยวและอยู่ไกลบ้านมากจนกระทั่งไม่มีพื้นที่ส่วนตัว แรงงานหลายคนไม่มีห้องนอนส่วนตัวและต้องพักร่วมกับคนอื่นๆในบ้าน

ครั้งหนึ่ง ตีตี และโก มิน อู ชักชวนผู้ศึกษาไปร่วมรับประทานอาหารเย็นร่วมกับครอบครัวและญาติพี่น้อง ที่บ้านเช่าในซอยกิ่งเพชร(เพชรบุรี 5) พบว่ามีแรงงานส่วนหนึ่งได้เช่าห้องพักอยู่อาศัยร่วมกันเอง โดยแรงงานข้ามชาติจะพักอาศัยร่วมกันตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป ห้องเช่าที่แรงงานข้ามชาติอาศัยอยู่นั้นส่วนใหญ่จะอยู่ในตรอก ซอยต่างๆ อาศัยอยู่กับญาติพี่น้องมากกว่าเพื่อนของตนเอง ห้องเช่ามักเป็นส่วนหนึ่งของบ้านไม้ บ้านหนึ่งหลังจะถูกแบ่งซอยย่อยเป็นห้องเช่าจำนวนประมาณ 10-20 ห้อง ดังนั้นบ้านเช่าหลังหนึ่งจึงอาจมีผู้เช่าอาศัยอยู่รวมกันเป็นจำนวนตั้งแต่ 20-40 คนเป็นอย่างต่ำ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับจำนวนห้องเช่าในบ้านหลังนั้นและจำนวนของผู้อยู่อาศัยในห้องเช่าแต่ละห้องว่าจะมากเพียงใด ค่าเช่าห้องโดยเฉลี่ยประมาณ 1,000-1,500 บาทต่อเดือนขึ้นอยู่กับขนาดความกว้างของห้อง

ส่วนค่าน้ำค่าไฟนั้นผู้เช่าห้องจะต้องจ่ายต่างหากจากค่าเช่าห้อง โดยผู้ที่อยู่ห้องเช่าแต่ละห้องจะจ่ายค่าน้ำแบบเหมาจ่ายเท่ากัน เนื่องจากใช้ห้องอาบน้ำ ห้องส้วมรวมกัน ไม่ได้มีห้องน้ำแยกเป็นสัดส่วนในห้องเช่าของตนเอง และยังใช้น้ำซักผ้า ล้างจานรวมกัน สำหรับค่าไฟผู้ที่อยู่ห้องเช่าแต่ละห้องจะจ่ายตามที่ใช้จริง แต่ละห้องเช่าจะมีมิเตอร์วัดว่าใครใช้ไฟไปเท่าไหร่ นอกจากนี้ราคาห้องเช่ายังขึ้นอยู่กับระยะเวลาของการอยู่อาศัยอีกด้วย ถ้าเช่าอาศัยอยู่มาเป็นระยะเวลานานแล้ว ค่าเช่าห้องจะถูกกว่า ส่วนคนที่มาเช่าอยู่ใหม่นั้นค่าเช่าห้องจะราคาแพงขึ้น

ห้องเช่าหนึ่งห้องจะมีลักษณะแคบๆเป็นที่อาศัย พักผ่อน นอนหลับ กินข้าว ไม่มีห้องน้ำอยู่ในตัวห้องเช่า เวลาจะอาบน้ำหรือเข้าห้องน้ำต้องออกมาใช้ห้องอาบน้ำและห้องน้ำที่ถูกสร้างไว้ให้ใช้ร่วมกัน ห้องอาบน้ำและห้องน้ำจะถูกสร้างแยกกันเป็นคนละห้อง เนื่องจากบ้านเช่าหลังหนึ่งจะมีผู้คนอาศัยอยู่รวมกันเป็นจำนวนมาก ถ้าห้องอาบน้ำและห้องน้ำถูกสร้างรวมกันไว้เป็นห้องเดียวกันจึงอาจไม่สะดวกสำหรับผู้เช่าบ้านที่จะต้องรอกันนานกว่าจะได้ใช้ห้องน้ำ ลักษณะการอยู่อาศัยจึงค่อนข้างหนาแน่นและแออัด เพราะเป็นพื้นที่ที่ไม่มีบริเวณด้านนอก

การที่แรงงานข้ามชาติคนหนึ่งๆจะมาเช่าห้องอาศัยได้นั้นโดยมากมักอาศัยเครือข่ายทางสังคมทั้งที่เป็นญาติ พี่น้อง เพื่อนสนิท เพื่อนที่รู้จักกันในโรงเรียน มาเช่าห้องอยู่ที่นี่ก่อนแล้ว และให้ข้อมูล ชักชวน แนะนำแรงงานให้มาเช่าห้องพักอาศัยอยู่ที่นี่ หรือแรงงานบางคนทำงานเป็นลูกจ้างให้กับร้านค้าต่างๆในย่านดังกล่าวมาก่อน เช่น ย่านประตูน้ำ ย่านกิ่งเพชร จึงพอรู้ว่าในบริเวณนั้นมีห้องเช่าราคาถูกจึงมาเช่าห้องเช่าอยู่ แล้วอาจชักชวนญาติพี่น้องของตนมาเช่าห้องอยู่ที่นี่และหางานทำแถวๆนี้เช่นกัน

ผู้ศึกษาพบว่ามีการควบคุมทางสังคมเกิดขึ้นระหว่างเพื่อนห้องเช่าที่เป็นแรงงานข้ามชาติเหมือนกัน กล่าวคือเมื่อมีเหตุการณ์หรือเรื่องราวใดๆเกิดขึ้นกับเพื่อนห้องเช่า เพื่อนบ้านคนอื่นๆที่อยู่ห้องเช่าในบ้านหลังเดียวกันจะรู้เรื่องราวกันอย่างรวดเร็ว ทั้งนี้เนื่องจากลักษณะทางกายภาพของ

ห้องเช่าที่อยู่ชิดติดกัน และลักษณะทางสังคมที่เพื่อนห้องเช่ามีการจับกลุ่มพูดคุย ปฏิสัมพันธ์กันอย่างสม่ำเสมอ จึงมีการนินทา บอกกล่าว เล่าเรื่องกัน ดังนั้นเพื่อนห้องเช่าคนไหนประสบอุบัติเหตุ เพื่อนห้องเช่าคนไหนทะเลาะ ถูกตำรวจจับ ถูกหวย เสียไพ่ ไม่เกินข้ามวันผู้คนที่อยู่ห้องเช่าในบ้านหลังนั้นมักจะรู้เรื่องราวกันหมด

ตีตีเล่าให้ผู้ศึกษาฟังว่า *"คนห้องเช่าที่อยู่ด้วยกันมานานก็ไม่ขโมยของกันหรอกนะ"* แล้วตีตีก็เริ่มเล่าถึงเหตุการณ์หนึ่งให้ผู้ศึกษาฟังว่า *"มีเพื่อนเคยลืมกระเป๋าสตางค์ไว้ที่ห้องส้วม พอดีมีคนไปเจอก็ไปถามห้องต่างๆว่าเป็นของใคร จนในที่สุดเพื่อนตีตีก็ได้เงินคืน เขาบอกว่าอยู่ด้วยกันมานานไม่เอาของคนอื่นกันหรอก แต่ถ้าเป็นคนอื่นเจอก็ไม่แน่เหมือนกัน"* แสดงให้เห็นว่ามีความเป็นละแวกบ้านและการควบคุมทางสังคมเกิดขึ้นในกลุ่มแรงงานข้ามชาติ เนื่องจากลักษณะทางกายภาพคือการที่ห้องเช่าอยู่ชิดติดกันและลักษณะทางสังคมคือมีการนินทาพูดคุยกันในกลุ่มเพื่อนห้องเช่า ทำให้เพื่อนห้องเช่าต่างถูกจับตามองซึ่งกันและกัน เพื่อนห้องเช่าที่อยู่ในละแวกเดียวกันมาเป็นระยะเวลานานจึงมักไม่กล้าขโมยของกันเอง สำหรับความสัมพันธ์ของแรงงานข้ามชาติที่เป็นเพื่อนห้องเช่ากันนั้น มักจะสนิทสนมคุ้นเคยกัน เพราะส่วนใหญ่ไม่เป็นญาติพี่น้องก็เป็นคนรู้จักกัน จึงสามารถช่วยเหลือ พึ่งพาซึ่งกันและกันในเรื่องต่างๆได้ เช่น ขอยืมเงิน ในยามที่ขาดแคลนเงินก็จะมีการขอหยิบยืมเงินกัน ตีตีเล่าว่า *"เวลาไม่มีเงินก็ยืมจากพี่สาวที่อยู่อีกห้องหนึ่ง แต่ไม่ได้ยืมบ่อยหรอก ยืมกันทีก็ไม่นาน ไม่มากหรอกไม่กี่ร้อย ส่วนใหญ่จะยืมตอนเวลาต้องส่งเงินกลับไปให้แม่ที่พม่า"*

ในบางครั้งแรงงานข้ามชาติที่อยู่ตามห้องเช่าห้องต่างๆก็จะมารวมกัน จับกลุ่มพูดคุยกินข้าวร่วมกัน ต่างนำข้าวกับข้าวที่ตนมีอยู่มากินรวมกัน หรืออาจทำขึ้นมาใหม่ หรือเพื่อนห้องเช่าบางคนแม้ว่าจะไม่มีของกินติดไม้ติดมือมาก็มักจะออกจากห้องเช่าของตนเองมานั่งคุยด้วย และไม่นานนักเพื่อนแรงงานคนอื่นๆที่กำลังกินข้าวกันอยู่ก็จะชักชวนให้เพื่อนห้องเช่ากินข้าวด้วยกัน

นอกจากนั้นในห้องเช่ายังมีการเล่นหวยกันอย่างแพร่หลาย หวยนับเป็นการพนันที่ได้รับความนิยมอย่างแพร่หลายในกลุ่มแรงงานข้ามชาติ คนรับซื้อหวยใต้ดินจะเป็นคนไทยที่รู้จักกับแรงงานข้ามชาติเป็นอย่างดี โดยมากมักไม่ได้เป็นเจ้ามือเอง แต่เป็นผู้รับซื้อหวยแล้วนำไปส่งเจ้ามือที่เป็นคนนอกชุมชนอีกต่อหนึ่ง และถ้าแรงงานถูกหวยก็จะไปบอกคนรับซื้อหวยที่เป็นคนในบ้านเช่าหรือคนในย่านนั้นว่าตนถูกหวย คนรับซื้อหวยใต้ดินจะรับเงินจากเจ้ามือแล้วนำมาให้กับแรงงานคนที่ถูกหวยนั่นเอง เอาวิน หนุ่มใหญ่คนพม่า บอกว่า *"เวลาซื้อหวยก็จะซื้อกับคนไทยที่รู้จักกัน ถ้าเป็นคนอื่นไม่กล้าแทง เพราะกลัวถูกแล้วไม่ได้เงิน"* ในการเล่นหวยนั้นแรงงานมักจะเลือกเล่นหวยกับคนรับซื้อหวยเจ้าเดียวกันและต้องเป็นเจ้าที่รู้จักและไว้ใจได้ เอาวินบอกต่อว่า *"เป็นความสุขเล็กๆน้อยๆครับครู ได้ลุ้น มีความหวัง ถ้าโชคดีเกิดถูกหวยขึ้นมาจะได้มีเงินส่งกลับบ้านเยอะๆ"* ผู้ศึกษาถามต่อว่า *"เล่นหวยทุกงวด ถูกบ่อยไหม"* เอาวินและแรงงานคนอื่นๆจะตอบว่า *"ไม่ค่อยถูก นานๆถึงจะถูกที ถ้าถูกก็ถูกนิดๆหน่อยๆ ไม่ได้ถูกเยอะหรอกครับ"* การเล่นหวยเป็นส่วน

หนึ่งที่หล่อเลี้ยงชีวิตของแรงงานให้มีความหวังรูปแบบหนึ่งท่ามกลางสภาพสังคมในกรุงเทพมหานครที่แรงงานต้องต่อสู้ ดิ้นรน ปรับตัว แสวงหาทางเลือกในการทำมาหากินและเป็นบริบททางสังคมที่ค่อนข้างจำกัดในโอกาสของแรงงานข้ามชาติในการมีสภาพความเป็นอยู่ที่ดี

ผู้ศึกษาถามเอาวินว่า *"เวลาซื้อหวยไปซื้อกับใคร"* เอาวินบอกว่า *"ซื้อกับคนไทยที่อยู่ห้องข้างๆแต่ก็ไม่รู้ว่าคนไทยคนนั้นไปส่งต่อให้ใครต่ออีก เพราะเขาไม่ได้เป็นเจ้ามือเอง"* ผู้ศึกษาถามต่อว่า *"แล้วไม่กลัวว่าเกิดถูกขึ้นมาแล้วคนไทยคนนั้นไม่จ่ายเงินให้ล่ะ เพราะไม่รู้นี่ว่าซื้อกับใคร"* เอาวินตอบว่า *"คนเดินหวยคนนี้ก็เล่นเหมือนกัน เขาคงไม่โกงเราหรอกครับ เพราะเราเล่นทีไม่เยอะ ถูกทีก็ไม่เยอะหรอก เขาก็ไม่น่าจะโกงนะ"*

เมื่อแรงงานข้ามชาติต้องจากบ้านเกิดเมืองนอนมาแสวงหาชีวิตที่ดีกว่าในประเทศไทย การได้มีโอกาสมาศึกษาหาความรู้ผ่านโครงการพัฒนาความรู้และให้การศึกษาแรงงานข้ามชาติที่มาจากประเทศพม่า(DEAR BURMA) ของคณะกรรมการรณรงค์เพื่อประชาธิปไตยในพม่าในช่วงระยะเวลาหนึ่ง พบว่าต่อมาเกิดการรวมกลุ่มของกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกันขึ้น เช่น กลุ่มกะเหรี่ยง กลุ่มมอญ กลุ่มไทยใหญ่ กลุ่มพม่า วิธีการสังสรรค์ส่วนใหญ่คือการพบปะกันในงานบุญต่างๆ เช่น งานวันขึ้นปีใหญ่ งานวันเข้าพรรษา ออกพรรษา วันสำคัญต่างๆของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ การทำบุญกลายเป็นกระบวนการทางสังคมอีกรูปแบบหนึ่งที่ผลิตซ้ำความสัมพันธ์ทางสังคมในเรื่องต่างๆ เช่น ความเป็นเครือญาติ ความสัมพันธ์เชิงอุปถัมป์ ความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ เครื่องยึดเหนี่ยวทางจิตใจ การปลุกปลอบขวัญกำลังใจให้มีความหวังที่จะมีชีวิตที่ดีขึ้นทั้งในชาตินี้และชาติหน้า การผ่อนคลายความตึงเครียดจากการถูกเอารัดเอาเปรียบจากสังคม ในช่วงวันทำบุญหรือวันงานแรงงานข้ามชาติดูเหมือนจะลืมเลือนความอยุติธรรมต่างๆที่ประสบมาชั่วขณะและง่วนอยู่กับงานบุญที่อยู่ตรงหน้า งานบุญเป็นกระบวนการเติมเต็มความหมายของการมีชีวิตอยู่ต่อไป แม้ว่าทุกคนต่างคิดถึงบ้านแต่การที่ได้มาพบปะพูดคุยแลกเปลี่ยนสารทุกข์สุกดิบ ปรึกษาเรื่องการทำงาน รายได้ ชีวิตความเป็นอยู่ทำให้พวกเขารู้สึกอุ่นใจและมีความสุขมากขึ้นที่ไม่ต้องอ้างว้างอยู่ในถิ่นที่อยู่ใหม่เพียงลำพัง

ส่วนการรวมกลุ่มเพื่อเรียกร้องผลประโยชน์จากนายจ้างไทยหรือรัฐบาลไทยนั้นยังมีน้อยอยู่ หรือถ้ามีก็เป็นไปในลักษณะการรวมกลุ่มปรึกษาหารือขอคำแนะนำกันภายในบริเวณโรงเรียน พวกเขารู้ดีว่าเมื่อสถานะของตนเองเป็นผู้อพยพหลบหนีเข้าเมืองมาหางานทำ หารายได้เพื่อเลี้ยงตนเองและครอบครัวดังนั้นจึงไม่กล้าที่จะรวมกลุ่มประท้วงกันอย่างจริงจัง เนื่องจากเกรงว่าจะเกิดปัญหาบานปลายทำให้ตนเองเดือดร้อนเพิ่มขึ้น

5.2.5 ภาพฝันในอนาคต โอกาสในการกลับคืนถิ่นที่ประเทศพม่าหรือการไปประเทศที่สาม

"ถ้าวันไหนฝนตก หนูมักร้องไห้คิดถึงพ่อแม่ อยากกลับบ้านก็อยากนะ แต่ต้องใช้เงินเยอะ แล้วก็กลับไปไม่รู้จะทำมาหากินอะไร หนูก็คงต้องอยู่ที่นี่ไปเรื่อย ๆ" (หนุ่ย , สัมภาษณ์มกราคม 2549)

"ถ้ากลับบ้านแล้วได้ทำไร่ทำนาเหมือนเดิม ไม่มีการสู้รบกันอีก ผมก็อยากกลับไปใช้ชีวิตที่นั่น ถึงไม่มีไฟฟ้า น้ำประปา แต่เราก็ยังอุ่นใจว่าคือบ้านของเรา ไม่ต้องย้ายไปเรื่อยๆ เหมือนทุกวันนี้ แต่ถ้าสถานการณ์ยังเป็นเหมือนเดิม เราก็คงต้องดิ้นรนอยู่ที่นี่ต่อไปเรื่อยๆ" (น้อง , สัมภาษณ์ เมษายน 2549)

"ถ้าตำรวจจับไปส่งชายแดนคงต้องกลับมาอีก ผมไม่มีเงินมากพอที่จะกลับไปถึงบ้านเพราะอยู่ไกลมาก ผ่านด่านทหารพม่าหลายด่านมาก ถ้าไม่มีเงินเขาก็ไม่ให้ผ่าน ที่สำคัญบัตรประจำตัวผมก็ถูกทหารพม่ายึดไปตั้งแต่ก่อนเข้ามาในประเทศไทย ถ้าทหารพม่าไม่เชื่อว่าเป็นคนที่เคยอยู่ในประเทศพม่า อาจถูกฆ่าทิ้งก็ได้ ที่โน่นทหารจะทำอะไรเราก็ได้ก็ทั้งนั้น" (ซูมิ, สัมภาษณ์ มีนาคม 2549)

"อนาคตสำหรับหนูก็ไม่แน่ค่ะ ถ้ามีที่ดีกว่านี้หนูก็ไป แต่สิ่งที่อยากได้ คือหนูอยากเป็นเจ้าของร้านขายของชำเล็ก ๆ สักแห่งแต่คงต้องเก็บเงินสักก้อนให้ได้มากกว่านี้ คิดว่าคงจะมีสักวันหนึ่งที่จะทำได้" (แอ๊ะ, สัมภาษณ์ พฤศจิกายน 2549)

ความต้องการของแรงงานนั้นโดยส่วนใหญ่คือ ต้องการมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น มีเศรษฐกิจที่ดีขึ้น สามารถเลี้ยงตนเองและครอบครัวได้ ชีวิตความเป็นอยู่เป็นไปด้วยความอ่อนน้อมถ่อมตน หนักเอาเบาสู้ มีชีวิตที่เรียบง่าย สมถะ มีน้ำใจต่อเพื่อนร่วมงาน ขยันขันแข็ง ทำให้เป็นที่รักของนายจ้าง ความคาดหวังในชีวิต คือ ต้องการให้ตนเองและครอบครัวอยู่ในกรุงเทพมหานครได้อย่างสงบสุข ไม่ถูกรังแกจากคนไทยและเจ้าหน้าที่ตำรวจ อยากให้ลูกได้เข้าเรียนในโรงเรียนไทยเปรียบเสมือนเป็นลูกหลานของคนไทยคนหนึ่ง แต่โดยลึกๆแล้วก็อยากจะกลับไปใช้ชีวิตที่บ้านเกิด แต่ตราบใดก็ตามที่ประเทศพม่ายังมีความขัดแย้งทางการเมืองอยู่ การดำรงชีวิตโดยตั้งรกรากอยู่ในประเทศไทยก็ดูเหมือนเป็นทางเลือกที่ดีที่สุดในขณะนี้

เป็นที่น่าสังเกตว่าแรงงานข้ามชาติส่วนใหญ่ต่างก็มีชื่อไทยอีกชื่อหนึ่ง ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าพวกเขาและเธออยากที่จะเป็นส่วนหนึ่งของสังคมไทย การได้รับการยอมรับจากคนไทย การใช้ชื่อเดิมของตนอาจทำให้รู้สึกแปลกแยกและเป็นการยากในการออกเสียงสำหรับคนไทย สำหรับการไปประเทศที่สามนั้นต้องขึ้นอยู่กับการให้โอกาสจากทาง UNHCR และสภาพครอบครัวในปัจจุบัน ที่แรงงานบางคนก็มีครอบครัวเป็นคนไทยแล้ว

มีแนวโน้มที่เห็นได้ชัดว่าแรงงานที่มีครอบครัวของตนเองอยู่ในกรุงเทพมหานครจะเอาใจใส่ดูแลครอบครัวเป็นอย่างดี ทำให้มีโอกาสในการกลับบ้านน้อยลง เมื่อมีชีวิตครอบครัวที่มีความสุข จึงวางแผนที่จะอยู่ที่นี่เป็นการถาวร ส่วนแรงงานที่ยังไม่มีครอบครัวของตนเอง ยังอยากที่จะกลับบ้านไปอยู่พร้อมหน้าพร้อมตากับครอบครัว แต่ถ้าสภาพบ้านเมืองของตนยังคงไม่สงบ มีการ

สู้รบกันอยู่ ทำให้การเข้าออกลำบากมากขึ้น เขาก็จะใช้วิธีติดต่อกับทางบ้านโดยใช้วิธีอื่นแทน เช่น การโทรศัพท์ติดต่อสื่อสาร

5.3 ระบบเศรษฐกิจของชุมชนแรงงานข้ามชาติ

5.3.1 สภาพของงาน สวัสดิการ และค่าตอบแทนที่ได้รับ

จากการศึกษาพบว่าปัจจุบันแรงงานข้ามชาติในพื้นที่กรุงเทพมหานครประกอบอาชีพแม่บ้านมากที่สุด รองลงมา คือ ทำงานในโรงงาน ตัดเย็บเสื้อผ้า ขายของหน้าร้าน พนักงานเสริฟ และอื่นๆ แรงงานข้ามชาติเข้ามาทำงานในประเทศไทยเป็นระยะเวลาเฉลี่ยคนละ 5 ปี หลายคนเคยเข้ามาทำงานในพื้นที่จังหวัดอื่นๆ ก่อนที่จะย้ายเข้ามาทำงานในกรุงเทพมหานคร เช่น ระนอง กาญจนบุรี และสมุทรสาคร เป็นต้น

"ผมเป็นหนี้นายหน้า 4,000 บาท เพราะเขาจ่ายให้ก่อน ไปทำงานได้ตังค์ค่อยคืนให้เขา ผมทำงานก่อสร้าง คนงานแพปลาที่มหาชัย แต่เงินไม่พอ เราเป็นหนี้ อยากคืนเร็ว ก็ไปทำงานในเรือเก้าวัน จ่ายห้าร้อยบาท เพราะบอกว่าทำงานไม่ดี ไม่เอา เอาเพื่อนตัวใหญ่ เพื่อนทำ ผมกับเพื่อนอีกคนก็ไปทำงานโรงงานปลา ล้างปลา แกะปลา ทำงานอยู่ 3-4 เดือน ได้วันละ 90 บาท ได้ตังค์ เขาไล่ออก เพราะเราหยุดพักไม่สบาย งานหนักตื่นตี 3 ก็ย้ายไปอีกไปทำงานโรงงานปลาเป็ 2-3 เดือน ก็กลับมาอยู่โรงงานเดิมอีก เพราะที่นี่งานหนักกว่าเดิม ทำทั้งวันทังคืนไม่มีหยุด ทำที่นี่ได้ 2-3 เดือน เพื่อนก็มาติดต่อให้ไปทำงานโรงงานทอผ้า บางบอน" (ฮ่าน ยุ้น, สัมภาษณ์ มีนาคม 2547)

"นายหน้าให้ผมซ่อนมาในรถ 999 VIP กรุงเทพ-เชียงใหม่ มากัน 15 คน ไม่โดนตรวจ ซ่อนอยู่ข้างล่างที่วางกระเป๋า พอมาถึงหมดชิตเก่า นั่งรถเมล์ไปมหาชัย 15 คน หมดเลย แบ่งกระจายกันไป ไปลงที่อ.กระทุ่มแบน ซอยคลองแคร์ ทำงานโรงงานทอผ้า ผมทำหน้าที่ม้วนด้าย เข็นด้าย ทำงานตั้งแต่ 6 โมงเช้าถึง 3 ทุ่ม ได้พักเที่ยง 1 ชั่วโมง กินข้าว ได้วันละ 40 บาท แต่พอเงินเดือนออกไม่ได้สักบาท เพราะเขาบอกว่าเป็นเด็ก อายุยังน้อยก็เลยไม่ได้ค่าแรง ผมรู้ว่าอยู่ที่นี่ต่อไปก็ไม่ได้ตังค์ทำงานฟรี ผมก็เลยชวนเพื่อนหนีมากรุงเทพ มาหาเพื่อนคนอื่น และเพื่อนพามาสมัครงานที่บ้านนายทหารนี้" (มิน เล หนุ่มกะเหรี่ยง , สัมภาษณ์ มีนาคม 2548)

"ผมเคยเป็นพระมาก่อนครับ ผมบวชเรียนที่เมืองตองยี ในรัฐฉาน พอสึกออกมาได้สักเดือน ผมก็กลับบ้านแล้วมาเที่ยวตรงฝั่งท่าขี้เหล็ก อยู่ได้สัก 2 วันเพื่อนที่ไปด้วยกันก็ชวนว่ายน้ำข้ามมาฝั่งไทยเลย หลังจากนั้นก็ไปอยู่กับเพื่อน ทำงานเป็นบ๋อยอยู่โรงแรมแถวท่าขี้เหล็กนั่นแหละ ทำได้ 3 - 4 เดือนเพื่อนก็ชวนมาเชียงใหม่ แต่อยู่ได้ไม่ถึงเดือนงานก็ยังหาไม่ได้ เพื่อนก็ชวนลงมากรุงเทพฯ ต่อเลย อยู่กรุงเทพฯก็มารับจ้างเป็นกรรมการแบกหามทั่วไปตามตลาดนี่ละครับ แต่อย่างว่าเงินมันน้อยไม่พอกับค่าครองชีพที่สูงอย่างในกรุงเทพฯ อยู่ได้ไม่ถึงปีก็ผันตัวเองไปเป็นชาวประมงที่ระยองสักพักหนึ่ง แต่เป็นชาวประมงนี่งานหนักมาก ออกเรือไปเป็นอาทิตย์ ๆทำงานตั้งแต่เช้ายันค่ำ ค่าแรงก็ใช้ได้แต่มันเหนื่อย แสนเหนื่อย ก็ทำได้สัก 3 เดือนก็กลับมาทำงานที่กรุงเทพฯอีก กลับมาอยู่

กรุงเทพ ฯ คราวนี้ผมได้ทำงานเป็นบ๋อยในร้านอาหารแห่งหนึ่ง แล้วก็ฝึกเป็นผู้ช่วยพ่อครัวด้วย เป็นงานที่ดีมีรายได้พอสมควร" (คำยง หนุ่มไทยใหญ่ , สัมภาษณ์ เมษายน 2549)

การที่กรุงเทพมหานคร เมืองหลวงของประเทศไทย เป็นเมืองท่องเที่ยว เป็นศูนย์กลางความเจริญทุกด้านของประเทศ ทำให้แรงงานข้ามชาติจากประเทศพม่าหางานทำได้โดยไม่ยากลำบากนัก และจะมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีพอสมควร สามารถเก็บสะสมเงินได้ และยังได้ส่งกลับไปให้ครอบครัวญาติพี่น้องในบ้านเกิดด้วย นับตั้งแต่แผนพัฒนาเศรฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 5 เป็นต้นมา นโยบายเน้นการให้ความสำคัญของเมืองศูนย์กลาง การเป็นแหล่งจ้างงานที่สำคัญ การได้รับการส่งเสริมให้เป็นศูนย์กลางของการค้าและการบริการ อุตสาหกรรมต่อเนื่อง ศูนย์กลางการศึกษา วัฒนธรรม ธุรกิจ การเงิน การท่องเที่ยง อสังหาริมทรัพย์ ทุกอย่างกระจุกตัวอยู่ในพื้นที่กรุงเทพมหานคร จึงทำให้กรุงเทพฯกลายเป็นแหล่งจ้างงานที่สำคัญที่สุดในประเทศไทย ดังนั้นความต้องการแรงงานระดับล่างเพื่อรองรับการเจริญเติบโตของเมืองจึงเพิ่มมากขึ้น ทำให้แรงงานข้ามชาติซึ่งเป็นแรงงานราคาถูก มีคุณภาพดี จึงหางานทำได้ไม่ยากนัก มีรายได้ในระดับหนึ่ง และด้วยความที่เป็นคนประหยัด มัธยัสถ์จึงสามารถสะสมเงินได้ และส่งกลับไปจุนจือครอบครัวที่ประเทศพม่า

"หนูทำงานแม่บ้าน บ้านฝรั่ง เจ้านายเป็นคนฝรั่งเศส อยู่บริษัทเนสท์เลย์ อยู่ซอยสุขุมวิท 21 หนูพูดภาษาอังกฤษได้ เพราะเคยเรียนภูมิศาสตร์ อยู่ปี 2 มหาวิทยาลัยพะอัน ใช้ภาษาอังกฤษเรียน ใช้ภาษาพม่าวิชาเดียว หนูได้เงินเดือน 8,000 บาท ส่งเงินกลับบ้านเดือนละ 6,000 บาท ใช้เดือนละ 2,000 บาท ซื้อเสื้อผ้า หนูทำงานตั้งแต่อายุ 17 ปี ตอนนี้ 23 ปี พ่ออยากให้ทำงาน เพราะที่บ้านไม่มีเงิน เราไม่อยากมา อยากเรียนหนังสือ" (แสง หญิงกะเหรี่ยง , สัมภาษณ์ มีนาคม 2548)

รายได้จากการทำงานในปัจจุบันเฉลี่ยวันละ 130-200 บาทต่อวัน หรือ 3,500-6,000 บาทต่อเดือน โดยขึ้นอยู่กับลักษณะงานที่ทำ สำหรับแรงงานข้ามชาติที่เป็นลูกจ้างรายวันนั้น บางครั้งรายได้จะไม่แน่นอน เช่น ลูกจ้างทำเฟอร์นิเจอร์ ลูกจ้างร้านซ่อมคอมพิวเตอร์ ลูกจ้างร้านซ่อมมอเตอร์ไซด์ รายได้จะขึ้นอยู่กับปริมาณของงานที่ทำได้ ดังนั้นหากวันไหนมีงานเข้ามาน้อย ปริมาณงานก็จะน้อยลงมีผลให้รายได้ต่อวันที่ได้รับน้อยลงตามไปด้วย

สวัสดิการที่แรงงานข้ามชาติได้รับในกรณีที่เป็นลูกจ้างในโรงงานอุตสาหกรรมนั้นจะไม่ค่อยแตกต่างจากที่แรงงานไทยในพื้นที่ได้รับ แต่ก็มีแรงงานข้ามชาติบางคนที่ไม่ได้รับสวัสดิการใดๆเลย ทั้งนี้ส่วนใหญ่จะเป็นแรงงานที่ทำงานเป็นกรรมกรทั่วไปและกลุ่มที่เป็นลูกจ้างรายวันในร้านทำเฟอร์นิเจอร์ ร้านอาหาร หรือแม่บ้าน ประเภทของสวัสดิการที่แรงงานข้ามชาติได้รับมากที่สุด คือ วันหยุดประจำสัปดาห์ รองลงมาคือการได้รับค่าล่วงเวลาจากการทำงานเกินเวลาทำงานปกติ

ความพึงพอใจต่อค่าตอบแทนและสวัสดิการที่ได้รับอยู่ในปัจจุบันนั้นพบว่าแรงงานข้ามชาติส่วนใหญ่พึงพอใจกับเงินรายได้ที่ได้รับ คิดว่ารายได้ที่ได้รับนั้นพอเพียงแล้ว เนื่องจากรายได้ที่

ได้รับนั้นมากกว่ารายได้ที่ได้รับจากการทำงานในประเทศพม่ามาก ทำให้มีเงินเก็บเพียงพอที่จะส่งกลับไปยังบ้านเกิดได้ แต่ก็มีบางคนที่ยังคิดว่ายังไม่พอเพียงเนื่องมาจากส่วนใหญ่จะมีครอบครัวติดตามมาด้วยโดยมีตนเป็นผู้ทำงานหาเลี้ยงครอบครัวเพียงคนเดียว ส่วนเรื่องสวัสดิการนั้นแรงงานข้ามชาติส่วนใหญ่คิดว่ายังได้รับไม่เพียงพอควรจะจัดหาให้มากกว่านี้ โดยเฉพาะเรื่องค่าล่วงเวลา ค่ารักษาพยาบาลจากการบาดเจ็บจากการทำงาน แรงงานข้ามชาติส่วนใหญ่อยากได้เพิ่มมากขึ้น ในส่วนของความพึงพอใจต่อสภาพการทำงานนั้นพบว่า โดยส่วนใหญ่พึงพอใจต่อสภาพการทำงาน โดยมีเพียงบางส่วนเท่านั้นที่รู้สึกไม่พึงพอใจกับสภาพการทำงาน ทั้งนี้เนื่องมาจากยังไม่คุ้นเคยและบางรายเคยมีปัญหากับนายจ้าง จึงทำให้อยากที่จะเปลี่ยนงาน

แรงงานข้ามชาติใช้ภาษาไทยในการสื่อสารกับนายจ้างและเพื่อนร่วมงานชาวไทย เนื่องจากเข้ามาทำงานในประเทศไทยเป็นระยะเวลานานแล้ว ทั้งนี้พบว่าในแรงงานข้ามชาติที่เพิ่งเข้ามาทำงานและยังไม่เข้าใจภาษาไทยจะให้แรงงานข้ามชาติซึ่งเข้าใจภาษาไทยที่ทำงานอยู่ด้วยกันช่วยทำหน้าที่เป็นล่ามให้ในการสื่อสารกับนายจ้าง

แรงงานข้ามชาติเกือบทั้งหมดไม่เคยมีปัญหากับนายจ้างและเพื่อนร่วมงานชาวไทย มีเพียงส่วนน้อยเท่านั้นที่เคยมีปัญหา แต่ก็เป็นปัญหาเล็กน้อย เช่น โดนนายจ้างดุด่า หรือต่อว่ารุนแรงเมื่อทำงานผิดพลาด แต่ไม่พบว่ามีกลุ่มตัวอย่างที่มีปัญหาทะเลาะเบาะแว้งใช้กำลังกับนายจ้างหรือเพื่อนร่วมงานชาวไทย แต่จะมีบางรายที่เคยทะเลาะใช้กำลังกับแรงงานข้ามชาติด้วยกันเอง

สำหรับปัญหาเรื่องการแย่งงานของคนไทยนั้นเกิดขึ้นน้อยมากในพื้นที่กรุงเทพมหานคร กล่าวคือกรุงเทพฯเป็นเมืองที่เติบโตขึ้นมากในทุกด้าน ดังนั้นความต้องการแรงงานไร้ฝีมือระดับล่างจึงแปรตามไปด้วย และแรงงานข้ามชาติเหล่านี้ก็เป็นทางเลือกหนึ่งสำหรับนายจ้าง เช่น กรณีของแรงงานรับใช้ในบ้านหรือในสำนักงาน ที่นายจ้างบางคนต้องการแม่บ้านที่เป็นคนดี เรียบร้อย ขยันขันแข็ง ค่าจ้างไม่แพง อยู่ติดบ้าน ดังนั้นแรงงานที่มีบุคลิกดังกล่าวจึงเป็นที่ชื่นชอบและต้องการของนายจ้าง สังเกตเห็นได้ว่าสังคมไทยมีปัญหาสลับซับซ้อน กล่าวคือ ทางภาครัฐได้ประกาศว่าต้องสกัดกั้น ปราบปรามการหลั่งไหลเข้ามาของแรงงานข้ามชาติอย่างเข้มงวดและจริงจัง แต่ในทางปฏิบัติกลับตรงกันข้าม ตลาดแรงงานในกรุงเทพมหานครยังคงต้องการแรงงานข้ามชาติจำนวนมากในการประกอบอาชีพระดับล่าง เช่น แรงงานในโรงงานภาคอุตสาหกรรม แรงงานรับใช้ในบ้าน ลูกจ้างร้านค้า ดังนั้นจะเห็นได้ว่าสังคมไทยยังคงต้องอาศัยแรงงานจากประเทศพม่า นั่นคือต่างฝ่ายต่างต้องอาศัยกัน

5.3.2 เงื่อนไขในการทำงาน

แรงงานข้ามชาติที่เข้ามาทำงานในพื้นที่กรุงเทพมหานครจะได้รับการชักชวนจากญาติพี่น้อง เพื่อนฝูง หรือคนรู้จัก มีเพียงส่วนน้อยเท่านั้นที่เข้ามาเองโดยตรง เมื่อพวกเขาและเธอผ่านชายแดนเข้ามาถึงประเทศไทยเป็นครั้งแรกจะเดินลัดเลาะไปตามจุดต่างๆที่นายจ้างนิยมมาติดต่อรับ

ตัวแรงงานไปทำงานทั้งงานชั่วคราวและงานประจำ โดยใช้รถยนต์ เช่น รถกระบะเป็นพาหนะในการรับส่งแรงงาน หรือบางคนก็เดินทางมาโดยรถประจำทางไปยังแหล่งงานต่างๆตามความต้องการ แรงงานกลุ่มนี้ส่วนใหญ่จะทำงานรับจ้างทั่วไป ทั้งกรรมกรแบกหาม กรรมกรในภาคการเกษตร กรรมกรก่อสร้าง และคนรับใช้ เมื่อมีประสบการณ์ในการทำงานและสามารถปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมได้ดีแล้ว และเริ่มรู้จักผู้คนมากขึ้นทั้งแรงงานชาวไทยและแรงงานชาวพม่า มีข้อมูลเกี่ยวกับการทำงานและแหล่งงานในท้องถิ่นต่างๆที่มีงานและรายได้ที่สูงกว่า การปรึกษาหารือกันในหมู่เพื่อนฝูงถึงการมีงานทำที่ให้ผลตอบแทนคุ้มค่ากว่างานที่ทำอยู่จึงตัดสินใจเปลี่ยนงานทันที แหล่งงานใหม่มักจะอยู่ไม่ไกลจากแหล่งงานเดิมมากนักเพราะการเดินทางไกลต้องเสียค่าใช้จ่ายจำนวนมาก การเดินทางไปยังแหล่งงานใหม่ต้องอาศัยเครือข่ายนายหน้าคอยอำนวยความสะดวกในการเดินทาง เพราะภาษาที่สื่อสารกันไม่เข้าใจและเกรงว่าจะถูกจับกุมส่งตัวกลับประเทศพม่า ในเมื่อไม่มีทางเลือกอื่นจึงต้องใช้เงินจำนวนหนึ่งแลกกับความสะดวกและความสบายใจ การเดินทางไปแหล่งงานใหม่ในแต่ละครั้งเสียค่าใช้จ่ายไม่เท่ากันขึ้นอยู่กับระยะทาง และความเข้มงวดของเจ้าหน้าที่ตำรวจโดยเทคนิคในการหลบหลีกสายตาจากเจ้าหน้าที่คือการแต่งกาย ไม่พูดก่อนที่เจ้าหน้าที่จะถาม ลดความวิตกกังวลเพราะจะแสดงออกถึงการมีพิรุธ และการแกล้งป่วยอย่างรุนแรงจนสามารถผ่านไปยังแหล่งงานใหม่ได้โดยสะดวก

สำหรับแรงจูงใจในการเข้ามาทำงานในพื้นที่กรุงเทพมหานคร มีดังนี้

1. พื้นที่กรุงเทพมหานครมีตลาดงานรองรับมากมาย สามารถหางานทำได้ง่าย และรายได้ดี

2. มีญาติพี่น้องหรือเพื่อนฝูงที่ทำงานอยู่ที่นี่และแนะนำให้เข้ามา ทำให้สามารถพบปะกันได้โดยง่าย ไม่รู้สึกเหงาหรืออ้างว้าง

3. ปัญหานายจ้างเดิมเอารัดเอาเปรียบ ทำให้ต้องดิ้นรนหาสถานที่ทำงานใหม่ที่ดีกว่าเดิม

เมื่อได้งานทำในกรุงเทพมหานครแล้ว พวกเขาและเธอก็จะไปชักชวนเพื่อนฝูงหรือญาติพี่น้องของตนเข้ามาทำงานเพิ่มขึ้น การกระทำเช่นนี้ของแรงงานไม่ได้ทำโดยลำพัง หากแต่เป็นวิธีการจัดหางานอย่างหนึ่ง เนื่องจากเมื่อนายจ้างต้องการแรงงานเพิ่มหรือแรงงานเก่าลาออกไป ก็จะให้แรงงานที่ทำงานอยู่ก่อนแล้วไปหาแรงงานมาเพิ่มเติม ซึ่งมักจะเป็นแรงงานเก่าที่พักอาศัยอยู่ในบ้านเช่า/อยู่ในหมู่บ้านเดียวกัน แรงงานเหล่านี้ส่วนใหญ่จะพักอาศัยอยู่กับนายจ้างหรือกับญาติพี่น้องของตนเอง

หญิง คนไทยใหญ่ อายุ 30 ปี เล่าว่า *"หญิงเป็นแม่บ้านบ้านนายช่างรับเหมาก่อสร้าง บ้านที่หญิงอยู่หลังใหญ่มาก นายช่างมีภรรยาเป็นคนแม่ฮ่องสอน และมีลูกชาย 3 คน ลูกสาว 1 คน ทุกวันหญิงต้องตื่นตั้งแต่ตี 4 และกว่าจะเข้านอนก็ต่อเมื่อเก็บล้างจานอาหารที่แขกของนายช่างและคุณป้าทานเสร็จแล้ว บางทีก็ถึงเที่ยงคืน เพราะแขกจะมาร้องเพลง จะมาปาร์ตี้กัน งานที่บ้านนี้เยอะมาก ทำคนเดียวไม่ไหว เพราะคุณป้าให้แบ่งงานกัน รีดผ้า ซักผ้า ล้างจาน กวาดบ้าน ถูบ้าน ไปตลาด ช่วยคุณป้าทำกับข้าว ทำความสะอาดห้องลูกคุณป้า คุณป้าเลยให้หญิงไปหาเพื่อนที่หมู่บ้านมาช่วยทำ*

ด้วย บางครั้งหญิงก็ไปหาเอง แต่บางครั้งคุณป้าก็จะให้น้องสาวคุณป้าที่อยู่ที่แม่ฮ่องสอนเป็นคนหามาให้ ตอนนี้มีคนมาอยู่ที่บ้านคุณป้า 4 คนแล้ว เป็นคนไตนอกทั้งหมด" (หญิง, สัมภาษณ์ พฤษภาคม 2549)

ส่วนสาเหตุที่แรงงานเลือกประกอบอาชีพใดนั้น ประกอบด้วยหลายปัจจัยดังนี้

1. มีเพื่อนชักชวนให้ทำ เนื่องจากเพื่อนประกอบอาชีพนั้นอยู่แล้วเห็นว่าดี หรือมีนายจ้างเข้ามาชักชวนให้ทำ เช่น อาชีพแม่บ้าน

2. ได้รับการกดดันจากนายจ้างเดิม ถูกกดขี่จึงต้องลาออก เพื่อหางานทำที่อื่นที่สบายใจกว่า

3. ความพอใจในการประกอบอาชีพนั้นๆ เนื่องจากแรงงานข้ามชาติส่วนใหญ่เห็นว่ารายได้ของตนสามารถเลี้ยงตนเองและครอบครัวได้มีพอกินพอใช้ พวกเขาก็ค่อนข้างพอใจแล้ว ส่วนใหญ่แล้วแรงงานเหล่านี้เป็นคนอดทน หนักเอาเบาสู้ จึงไม่เกี่ยงงาน ถ้าทำงานอาชีพนั้นแล้วสบายใจ นายจ้างไม่เอารัดเอาเปรียบก็สามารถทำงานนั้นได้เรื่อยๆ จนกว่าจะมีคนแนะนำทางเลือกที่ดีกว่าให้เขาก็อาจจะเปลี่ยนอาชีพ

สามารถสรุปรายได้ของแต่ละอาชีพได้ดังนี้

1. แรงงานก่อสร้าง วันละ 150-200 บาท

2. พนักงานเสริฟ วันละ 80-200 บาท มีค่าทิปบ้างแล้วแต่โอกาส

3. แรงงานรับใช้ในบ้าน เดือนละ 2,500-8,000 บาท ขึ้นอยู่กับเชื้อชาติของนายจ้าง

4. พนักงานขายของหน้าร้าน ลูกจ้างร้านอาหาร วันละ 150-250 บาท

5. แรงงานในโรงงานอุตสาหกรรม วันละ 100-300 บาท ขึ้นอยู่กับลักษณะงาน

ด้านที่พักเป็นปัจจัยสำคัญต่อรายได้ จากการสัมภาษณ์พบว่าแรงงานหลายอาชีพ นายจ้างจะมีที่พักบริการให้ฟรี เช่น แรงงานรับใช้ในบ้าน พี่เลี้ยงเด็ก ทำให้แรงงานเหล่านี้ประหยัดค่าใช้จ่ายไปได้มาก ส่วนแรงงานคนอื่นๆบ้างก็ต้องเช่าหอพักอยู่กับเพื่อน หรือต้องจ่ายเงินค่าที่พักให้แก่นายจ้างจำนวนหนึ่ง

ในประเด็นชั่วโมงการทำงานนั้น งานรับใช้ในบ้านเป็นกลุ่มที่มีชั่วโมงการทำงานยาวนานมากที่สุด คือ มากกว่า 12 ชั่วโมงต่อวัน บางคนก็มากกว่า 14 ชั่วโมงต่อวัน ต้องตื่นขึ้นมาทำงานแต่เช้าตรู่ บางครั้งก็ก่อน 6 โมงเช้า(ก่อนที่คนอื่นๆในบ้านจะตื่น) โดยต้องเริ่มทำงานตั้งแต่เช้าตรู่จนถึงดึก หลังจากที่คนอื่นๆเข้านอนแล้ว บางคนไม่เพียงต้องทำงานบ้าน เช่น ซักผ้า ดูแลเด็ก/ผู้สูงอายุเท่านั้น แต่ยังต้องถูกเรียกให้ทำงานของนายจ้างด้วย ช่วงเวลาหยุดพักนั้นไม่แน่นอนและขึ้นอยู่กับปริมาณงานที่ต้องทำให้เสร็จ บางคนยอมรับว่ามีเวลาหยุดพักหลังจากทำงานบ้านทั้งหมดเสร็จแล้ว แต่ก็เล่าให้ฟังว่าเวลาที่ได้หยุดก็ไม่ได้ทำอะไรเพราะต้องอยู่ในบ้าน บางคนบอกว่าหลังจากทำงานมา 14-18 ชั่วโมงในแต่ละวันก็เหนื่อยเกินกว่าจะทำอะไรได้ นอกจากหลับหรือดูโทรทัศน์ แรงงานรับใช้ในบ้านส่วนใหญ่ไม่มีวันหยุดประจำ หรือถ้ามีก็จะมีวันหยุดอย่างน้อย 1 วันต่อเดือน บางคนก็จะมีวันหยุดตามประเพณี เช่น วันปีใหม่ แรงงานรับใช้ในบ้านที่อายุน้อย เช่นไม่เกิน 18 ปี และที่

ไม่ได้จดทะเบียนมักจะต้องทำงานในชั่วโมงที่ยาวนานกว่าและมีวันหยุดประจำน้อยกว่าแรงงานที่มีอายุมากกว่า และ/หรือแรงงานจดทะเบียน

แรงงานรับใช้ในบ้านมีกลไกสนับสนุนน้อยกว่าแรงงานในภาคการจ้างงานอื่นๆ เนื่องจากถูกแยกโดดเดี่ยวอยู่ในบ้านของนายจ้างและมีโอกาสน้อยมากที่จะพบปะคนอื่น พบว่าแรงงานรับใช้ในบ้านส่วนใหญ่พึ่งพาอาศัยสมาชิกในบ้าน นายหน้าที่พามาหรือติดต่อกับแรงงานคนอื่น ๆหรือครอบครัวที่บ้านทางโทรศัพท์ นายหน้าจะมีบทบาทในการช่วยเหลือและสนับสนุนเรื่องต่างๆเพราะนายหน้าบางคนไปเยี่ยมแรงงานเพื่อช่วยส่งเงินกลับบ้าน การห้ามใช้โทรศัพท์มือถือทำให้เกิดผลกระทบอย่างใหญ่หลวงต่อชีวิตของแรงงาน เพราะเป็นช่องทางติดต่อสื่อสารกับคนอื่นๆในกรณีที่แรงงานป่วยและต้องการยา นายจ้างส่วนใหญ่ก็จะจัดหายามาให้ แรงงานรับใช้ในบ้านที่แสดงความสนใจว่าจะเรียนไปด้วยขณะทำงาน นายจ้างมักไม่เต็มใจอนุญาตให้ไปเรียน

สำหรับแรงงานในโรงงาน แรงงานส่วนใหญ่ทำงานมากกว่าชั่วโมงทำงานมาตรฐานคือ 8 ชั่วโมงต่อวัน ส่วนใหญ่ชั่วโมงทำงานอยู่ระหว่าง 9-12 ชั่วโมงต่อวัน บางคนอาจทำงานมากกว่า 12 ชั่วโมงต่อวัน เช่น 14 ชั่วโมงต่อวัน สถานะการจดทะเบียนมีผลอย่างสำคัญต่อชั่วโมงการทำงาน เพราะแรงงานที่ไม่ได้จดทะเบียนต้องทำงานมากกว่า 8 ชั่วโมงต่อวัน แรงงานในโรงงานไม่มีเวลาหยุดพักหลับพักผ่อนที่เพียงพอ บางคนเห็นว่าไม่มีเวลาหยุดพักระหว่างชั่วโมงทำงานอย่างเพียงพอ แรงงานในโรงงานโดยเฉลี่ยมีรายได้ประมาณ 3,000-5,000 บาทต่อเดือน โดยแรงงานที่จดทะเบียนมีแนวโน้มที่จะได้ค่าจ้างสูงกว่า แต่ก็ยังต่ำกว่าที่ควรได้ตามสิทธิที่กฎหมายคุ้มครองแรงงานกำหนดอยู่มาก แรงงานในโรงงานส่วนใหญ่พักอยู่กับญาติพี่น้อง รองลงมาคือเพื่อน เมื่อมีปัญหาในที่ทำงาน แรงงานมักจะพึ่งพาอาศัยเพื่อนร่วมงานเป็นอันดับแรก ตามมาด้วยญาติพี่น้องและเพื่อน

5.3.3 การส่งเงินกลับบ้าน

แรงงานข้ามชาติจะสะสมเงินเพื่อส่งไปช่วยเหลือจุนเจือครอบครัวแทบทุกคนไม่ว่าจะเป็นคนกลุ่มชาติพันธุ์ใด อัตราการสะสมเงินขึ้นอยู่กับรายได้ที่ได้รับ บางคนสามารถเก็บเงินครึ่งหนึ่งที่ตนหามาได้ส่งให้ครอบครัวทุกเดือน แต่บางคนก็ใช้วิธีเก็บเล็กผสมน้อย และส่งไปให้นานๆครั้ง บริบททางสังคมส่งผลโดยตรงต่อพฤติกรรมการสะสมเงิน คือ ถ้าแรงงานมีวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่เรียบง่าย สมถะ ใช้เวลากับคนในครอบครัว ไม่โลดโผน การสังสรรค์จะเป็นไปภายในกลุ่มของตนเอง เช่น งานทำบุญที่วัด เล่นฟุตบอล ไปไหว้พระวัดพระแก้ว ไปประตูน้ำ ไปเขาดิน

ส่วนแรงงานคนอื่นที่ไม่ได้สะสมเงินและส่งเงินกลับไปช่วยเหลือครอบครัว มีสาเหตุหลายประการดังนี้

1. พ่อแม่เสียชีวิต สมาชิกบางคนในครอบครัวล้มหายตายจากไป หรือไม่สามารถติดต่อกับครอบครัวที่ประเทศพม่าได้

2. มีครอบครัวที่จะต้องดูแลอยู่ที่ประเทศไทยแล้ว ทำให้ไม่มีเงินเหลือพอที่จะส่งกลับไปยังครอบครัวเดิมของตนเองที่ประเทศปลายทาง

แรงงานข้ามชาติเกือบทั้งหมดมีช่องทางในการติดต่อกับครอบครัวในประเทศพม่า มีแรงงานจำนวนน้อยมากที่ไม่เคยติดต่อกับครอบครัวที่บ้านเลย ซึ่งอาจเป็นไปได้ที่แรงงานเหล่านี้มาอยู่เมืองไทยไม่นานนัก

แรงงานข้ามชาติที่มีการเก็บสะสมเงินเพื่อช่วยเหลือครอบครัว จะมีวิธีการส่งเงินกลับบ้านดังนี้

1. นำเงินติดตัวกลับไปบ้านเองโดยตรง คือ การนำเงินกลับไปให้ครอบครัวด้วยตนเอง ซึ่งจะใช้เวลานานมาก แรงงานแต่ละคนจะทำงานกันหลายปีกว่าจะกลับบ้านครั้งหนึ่ง วิธีนี้ไม่ค่อยเป็นที่นิยมในปัจจุบันเพราะการพกเงินติดตัวครั้งละมากๆมีความเสี่ยงต่อความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน อาจจะสูญเสียเงินไปเป็นจำนวนมาก ทั้งค่าพาหนะในการเดินทางไป-กลับที่จะต้องเสียค่าใช่จ่ายประมาณคนละ 5,000 - 10,000 บาท ทั้งยังเสี่ยงต่อการถูกจับกุมจากเจ้าหน้าที่ของไทย

2. ฝากญาติพี่น้องหรือคนรู้จักที่ไว้ใจได้

3. โอนเงินเข้าธนาคารบริเวณชายแดน เพื่อให้ครอบครัวเดินทางมารับที่ธนาคารนั้น

4. มีนายหน้ารับฝากเงิน คิดค่านายหน้าประมาณ 10-20% ของจำนวนเงินที่ฝาก

จำนวนเงินขึ้นอยู่กับความไว้วางใจของผู้ฝากต่อผู้รับฝาก หากส่งเงินเป็นประจำจะอยู่ประมาณ 8,000 - 15,000 บาท หากเก็บเงินเป็นระยะเวลานานมักจะส่งเงินกลับบ้านครั้งละประมาณ 10,000 - 50,000 บาท ถ้าผู้รับฝากเป็นคนที่น่าเชื่อถือสนิทกันและไว้ใจได้ ผู้ฝากก็จะฝากเงินไปจำนวนค่อนข้างมาก แต่ถ้าไม่สนิทจำนวนเงินก็จะน้อยลงตามลำดับ แรงงานบางคนกลัวที่จะต้องส่งเงินกลับ เพราะเห็นว่าไม่ค่อยปลอดภัยต่อทรัพย์สินและครอบครัวของตน อีกทั้งยังต้องมีค่านายหน้าซึ่งบางครั้งมีอัตราสูงและวิธีการส่งค่อนข้างยุ่งยาก ดังนั้นการฝากเงินกลับบ้านในแต่ละครั้งจึงตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเสี่ยง แรงงานบางคนจึงให้ทางบ้านตอบกลับมาทางโทรศัพท์ว่าได้รับเงินเรียบร้อยแล้วด้วย

สมพงษ์ สระแก้ว ผู้ประสานงานเครือข่ายส่งเสริมคุณภาพชีวิตแรงงาน ให้ข้อมูลเพิ่มเติมว่า *"แรงงานข้ามชาติจะส่งเงินกลับบ้านอย่างน้อยสุด 5,000 บาทต่อคนต่อปี เฉพาะคนรับใช้ที่มาขึ้นทะเบียน 52,000 ราย คิดเป็นเงินไม่ต่ำกว่า 200-500 ล้านบาท ไม่รวมที่ไม่ขึ้นทะเบียนอีก 1 ล้านกว่าคน ปัจจุบันค่าโอนเงินหลายร้อยล้านบาทกลายเป็นรายได้ของคนบางกลุ่ม รัฐบาลควร นำเข้ามาอยู่ในระบบ โดยรัฐบาลควรเปิดให้ขึ้นทะเบียนแรงงานข้ามชาติ โดยไม่มีเงื่อนไขซับซ้อน อย่างที่ผ่านมา การเอื้อประโยชน์จะจูงใจให้แรงงานผิดกฎหมายมาลงทะเบียน เมื่อพวกเขามีราย ได้ก็เก็บภาษี เชื่อว่าแรงงานข้ามชาติทุกคนอยากจ่ายเงินภาษีมากกว่าจ่ายใต้ดินอย่างที่ผ่านมา"* (สัมภาษณ์ , มกราคม 2550)

5.3.4 การถูกกดขี่เอาเปรียบในสถานที่ทำงาน

แรงงานจำนวนมากต้องเผชิญกับปัญหาที่ทำให้ได้รับค่าแรงน้อยลงไปอีก ตัวอย่างชัดเจนคือหากทำงานพลาด เช่น ทำของเสียหาย หรือเครื่องมือเสีย หรือการลงโทษหักค่าแรงเพราะมาสาย หรือเพราะทำงานช้าหรือเพราะหยุดทำงาน (แม้จะหยุดเพราะเจ็บป่วยก็ตาม) การหักค่าแรงดังกล่าวนี้ส่วนใหญ่ไม่ยุติธรรมต่อแรงงาน เพราะขึ้นอยู่กับเหตุผลของนายจ้างเป็นหลักว่าทำงานพลาดหรือบกพร่องแบบใดจะถูกหักค่าแรง แรงงานรับใช้ในบ้านจำนวนมากเคยประสบปัญหาการจ่ายค่าแรงช้า การถูกลดเงินเดือน หรือการจ่ายเงินไม่แน่นอน เมื่อแรงงานข้ามชาติมีปัญหาเกี่ยวกับงานประมาณหนึ่งในสามหันไปปรึกษาญาติพี่น้อง และเพื่อนร่วมงาน เจ้าหน้าที่ในโครงการ Dear Burma

นัสเซอร์ อาจวาริน และธนู เอกโชติ นักพัฒนาของคณะกรรมการรณรงค์เพื่อประชาธิปไตยในพม่า ให้ข้อมูลว่าส่วนใหญ่แล้วการถูกกดขี่เอาเปรียบในสถานที่ทำงานจะเป็นเรื่อง

(1) สภาพการจ้างงานที่ไม่เป็นไปตามพระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541

แรงงานข้ามชาติที่ทำงานอยู่ในพื้นที่กรุงเทพมหานครจำนวนหนึ่ง มีสภาพการจ้างงานที่ไม่เป็นไปตามพรบ.คุ้มครองแรงงาน ไม่ว่าจะเป็นการไม่ได้รับค่าจ้างตามค่าแรงขั้นต่ำที่กำหนดไว้ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541 ซึ่งจะพบว่าในกิจการก่อสร้างในบางพื้นที่ให้ค่าแรงงานให้กับแรงงานอยู่ระหว่าง 80 – 150 บาท ในขณะที่ค่าแรงขั้นต่ำที่บังคับใช้เมื่อวันที่ 26 ตุลาคม 2549 ในพื้นที่กรุงเทพมหานคร นครปฐม นนทบุรี สมุทรปราการ สมุทรสาคร วันละ 191 บาท โดยค่าจ้างขั้นต่ำพื้นฐาน 143 บาท ดังนั้นจะพบว่าอัตราค่าจ้างแรงงานข้ามชาติในพื้นที่เหล่านี้ยังไม่เป็นไปตามพรบ. คุ้มครองแรงงาน ซึ่งมีพื้นฐานมาจากอัตรารายได้ที่เพียงพอต่อการเลี้ยงชีพของแรงงานในหนึ่งวัน

นอกจากนั้นแล้วยังมีสภาพการจ้างงานที่ชั่วโมงการทำงานเกินกว่ากฎหมายกำหนด ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงานฯ มาตรา 23 กำหนดว่า ให้นายจ้างกำหนดเวลาทำงานปกติให้แก่ลูกจ้างทราบ โดยกำหนดเวลาเริ่มต้นและสิ้นสุดของแต่ละวันได้ไม่เกินเวลาทำงานของแต่ละประเภทงานตามที่กำหนดในกฎกระทรวง แต่วันหนึ่งต้องไม่เกินแปดชั่วโมง และเมื่อรวมเวลาทำงานแล้วสัปดาห์หนึ่งต้องไม่เกินสี่สิบแปดชั่วโมง ในกรณีที่นายจ้างไม่อาจกำหนดเวลาเริ่มต้นทำงานและเวลาสิ้นสุดของการทำงานแต่ละวันได้เนื่องจากลักษณะและสภาพของงานให้นายจ้างและลูกจ้างตกลงกันกำหนดชั่วโมงทำงานแต่ละวันไม่เกินแปดชั่วโมง และเมื่อรวมเวลาทั้งสิ้นแล้วสัปดาห์หนึ่งต้องไม่เกินสี่สิบแปดชั่วโมง แต่ในพื้นที่กรุงเทพมหานครพบว่าในบางกิจการไม่ได้มีการกำหนดเวลาการจ้างงานต่อวัน

ขณะเดียวกันก็พบว่าในบางกิจการที่มักจะจ่ายค่าจ้างให้แรงงานล่าช้า และมีค่าจ้างค้างจ่ายหลายเดือนซึ่งส่งผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตของแรงงาน ทำให้แรงงานต้องไปกู้ยืมเงินบางส่วนมาเพื่อจับจ่ายใช้สอยในการซื้ออาหารและข้าวของเครื่องใช้ในชีวิตประจำวันของแรงงาน ซึ่งสร้าง

ความยากลำบากให้แก่แรงงานข้ามชาติเป็นอย่างมาก และหลายครั้งที่สภาพการจ้างงานเป็นการรับเหมาหรืองานเหมาช่วงต่อ เช่น งานเฟอร์นิเจอร์ งานตัดเย็บเสื้อผ้า ทำให้ผู้รับเหมาบางคนเมื่อรับเงินเหมางานมาแล้วและหายตัวไป เมื่อแรงงานไม่สามารถติดต่อได้ก็ทำให้แรงงานไม่ได้รับค่าแรงที่ค้างไว้ หรือเมื่อเกิดปัญหาการทวงถามค่าแรงก็มักจะมีการข่มขู่หรือเลิกจ้างแรงงานไป ส่วนแรงงานเองก็ไม่มีความรู้และไม่สามารถเข้าถึงกลไกทางกฎหมายได้ก็จำเป็นต้องหางานใหม่แทน

นอกจากนั้นแล้วยังพบว่ามีการจ้างแรงงานแบบรายวันโดยคิดค่าจ้างเป็นวันต่อวันโดยเฉพาะในวันที่ทำงานเท่านั้น หากช่วงไหนไม่มีงานหรือไม่สามารถทำงานได้แรงงานก็จะไม่ได้รับค่าจ้าง ซึ่งจะส่งผลต่อความเป็นอยู่ของแรงงาน ทำให้แรงงานหลายคนต้องออกไปหางานทำอื่นๆระหว่างรองาน ซึ่งมีความเสี่ยงต่อการถูกจับกุมเรื่องจากทำงานผิดประเภทหรือทำงานกับนายจ้างที่ไม่ได้ขออนุญาต

(2) การยึดใบอนุญาตทำงาน

แรงงานข้ามชาติที่ทำงานในพื้นที่กรุงเทพมหานครบางคนมักจะไม่ได้รับบัตรประจำตัวของตนเองจากนายจ้าง โดยนายจ้างมักจะเป็นคนเก็บไว้เอง หรือถ่ายเอกสารให้แรงงานนำติดตัวไว้เท่านั้น โดยนายจ้างส่วนใหญ่จะให้เหตุผลว่ากลัวแรงงานจะทำบัตรประจำตัวหาย หรือเกรงว่าแรงงานจะหนีไปทำงานที่อื่น นอกจากนั้นแล้วยังอ้างในเรื่องของการที่แรงงานยังค้างจ่ายค่าจัดทำบัตรประจำตัวซึ่งนายจ้างออกให้ก่อน ซึ่งส่งผลให้แรงงานสามารถถูกนายจ้างควบคุมได้มากขึ้น เพราะเมื่อไม่มีเอกสารติดตัวอาจจะทำให้เกิดการจับกุมได้ และไม่สามารถขอต่อรองเรื่องการปรับสภาพการจ้างงานได้มากนัก เพราะหากนายจ้างจะเลิกจ้าง แรงงานก็ไม่สามารถมีเอกสารไปสมัครงานใหม่ได้ ทำให้มีหลายครั้งที่แรงงานต้องเดินทางไปทำธุระส่วนตัวนอกสถานประกอบการ หรือไปรับบริการในสถานพยาบาลในช่วงเร่งด่วนก็ไม่มีเอกสารแสดงตนไปยืนยันกับสถานพยาบาลได้ และอาจจะถูกจับกุมและส่งกลับเมื่อเจ้าหน้าที่ขอตรวจใบอนุญาต จนกลายเป็นหลักปฏิบัติในพื้นที่ว่าหากมีการจับกุมแรงงานที่ไม่พกบัตรติดตัว และแรงงานยืนยันว่ามีเอกสารประจำตัวแต่อยู่กับนายจ้าง แรงงานจะต้องติดต่อนายจ้างให้มารับตัวและเสียค่าปรับ

หากมองตามกฎหมายแล้ว ตามพระราชบัญญัติการทำงานคนต่างด้าว พ.ศ. 2521 มาตรา 18 "ผู้รับใบอนุญาตต้องมีใบอนุญาตอยู่กับตัวหรืออยู่ ณ ที่ทำงานในระหว่างการทำงาน เพื่อแสดงต่อพนักงานเจ้าหน้าที่หรือนายทะเบียนได้เสมอ" และมาตราที่ 35 "คนต่างด้าวผู้ใดทำงานโดยฝ่าฝืนมาตรา 10 หรือมาตรา 18 หรือมาตรา 20 จะต้องระวางโทษปรับไม่เกินหนึ่งพันบาท" ในขณะเดียวกันกลับยังไม่มีมาตราการใดๆในการจะลงโทษหรือเอาผิดกับนายจ้างที่ยึดบัตรอนุญาตทำงานของแรงงานไว้ ซึ่งส่งผลให้แรงงานจำนวนมากต้องถูกละเมิดสิทธิทั้งที่ตนเองมีใบอนุญาตทำงานอย่างถูกต้อง

นอกจากนั้นแล้วในระบบการดำเนินการในการจ้างงานการย้ายนายจ้าง และการจัดทำเอกสารใบอนุญาตทำงานก็ยังมีความยุ่งยากซับซ้อนและมีข้อจำกัดในการที่แรงงานจะดำเนินการเอง

เนื่องจากระบบที่เป็นอยู่จะมีการนำแรงงานข้ามชาติไปผูกโยงกับนายจ้าง การจะดำเนินการใดๆ ต้องให้นายจ้างเป็นผู้ดำเนินการเอง เมื่อเกิดกรณีข้อพิพาทด้านแรงงาน หรือสภาพการทำงานที่ไม่เป็นธรรมกับตัวแรงงาน และแรงงานต้องการย้ายนายจ้างใหม่อย่างถูกต้องตามกฎหมาย หากนายจ้างไม่ยอมเซ็นย้ายนายจ้างให้แก่แรงงาน แรงงานก็ไม่สามารถดำเนินการใดๆได้ ทำให้แรงงานหลายคนต้องหลุดจากระบบการจ้างงานที่ถูกกฎหมายไปสู่การจ้างงานนอกระบบกฎหมาย หากจะมีการดำเนินการอย่างจริงจังแรงงานเหล่านี้ก็จะอยู่ในภาวะที่ทำงานอย่างผิดกฎหมาย

โดยโครงสร้างและแนวทางการปฏิบัติเช่นนี้เอง ทำให้แรงงานไม่สามารถจะเข้าถึงสิทธิในการเข้าถึงบริการทางสังคม และสิทธิอื่นๆที่แรงงานข้ามชาติจะต้องได้รับ และโอนถ่ายสิทธิเหล่านั้นไปให้ขึ้นอยู่กับการตัดสินใจและการดำเนินการของนายจ้างทั้งหมด หากมองในแง่นี้แล้วกลไกและวิธีการปฏิบัติของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง นอกจากจะส่งผลให้เกิดการกีดกันแรงงานข้ามชาติออกจากกลไกการคุ้มครองแล้ว ยังส่งผลให้เกิดการลดทอนสิทธิมนุษยชนของแรงงานข้ามชาติที่เข้าสู่ระบบตามที่นโยบายและกฎหมายกำหนดด้วย และยังส่งผลต่อการผลิตซ้ำอคติในเรื่องความเป็นอื่นของแรงงานข้ามชาติให้สังคมไทยมากยิ่งขึ้น อันเป็นรากฐานสำคัญของการละเมิดสิทธิแรงงานข้ามชาติที่เกิดขึ้นอย่างรุนแรงในสังคมไทย

(3) การถูกแยกให้อยู่อย่างโดดเดี่ยว

แรงงานรับใช้ในบ้านเกือบทั้งหมดจะอยู่แยกจากญาติพี่น้อง จึงขาดกลไกในการช่วยเหลือ และเพราะถูกจำกัดให้อยู่แต่ภายในบ้านนายจ้าง จะออกไปไหนโดยนายจ้างไม่อนุญาตไม่ได้ รวมถึงไม่ได้รับอนุญาตให้ติดต่อกับคนที่รู้จักทางโทรศัพท์ ทางไปรษณีย์ และให้คนรู้จักมาเยี่ยมเยือน ดังนั้นยามเกิดปัญหาจึงไม่รู้จะหันหน้าไปพึ่งใคร โดยเฉพาะปัญหาในการทำงาน กลไกใหม่ๆที่พึ่งเกิดขึ้นและถูกใช้มากขึ้นคือ โทรศัพท์มือถือ ปัจจุบันแรงงานรับใช้ในบ้านจำนวนมากใช้ช่องทางนี้ในการติดต่อกับญาติและเพื่อน

แรงงานรับใช้ในบ้านทั้งหมดพักอยู่ในบ้านของนายจ้างตลอดเวลาที่ทำงาน ซึ่งหมายถึงการที่แรงงานเหล่านี้อยู่ในภาวะเปราะบางเสี่ยงต่อการถูกละเมิดมากขึ้น เพราะเป็นงานที่ถูกแยกโดดเดี่ยวและอยู่ไกลบ้านมากจนกระทั่งไม่มีพื้นที่ส่วนตัว บางคนไม่มีห้องนอนส่วนตัวและต้องพักร่วมกับคนอื่นๆในบ้าน บางกรณีพบว่าแรงงานที่จดทะเบียนถูกควบคุมมากกว่าแรงงานที่ไม่ได้จดทะเบียน เพราะนายจ้างไม่อยากให้หลบหนีหลังจากที่จ่ายค่าธรรมเนียมการจดทะเบียนให้ไปล่วงหน้าแล้ว แรงงานรับใช้ในบ้านบางคนเคยถูกนายจ้างปิดขังไว้ บางคนนายจ้างไม่อนุญาตให้ออกไปเจอใครข้างนอกและไม่ให้ใครมาเยี่ยม นายจ้างจำนวนมากไม่ยอมให้แรงงานรับใช้ในบ้านใช้โทรศัพท์ รับโทรศัพท์ ส่งหรือรับจดหมายจากบุคคลอื่นใด

5.4 ระบบสุขภาพของแรงงานข้ามชาติ

5.4.1 ปัญหาทั่วไปด้านสุขภาพ/ความเจ็บป่วย/การบาดเจ็บจากการทำงาน

"หลายอาทิตย์มาแล้วที่ดาวไม่มาเรียนหนังสือสักที ใครพอจะติดต่อดาวได้บ้าง?" ผู้ศึกษาเปรยขึ้นในชั้นเรียนครั้งหนึ่งเมื่อเดือนปลายพฤศจิกายน 2548 ดาวเป็นสาวกะเหรี่ยง หน้าตาน่ารัก แม้จะพูดภาษาไทยได้ไม่ชัดเจน แต่ดาวก็พยายามตั้งใจเรียน ฝึกอ่านฝึกเขียนตลอดเวลา จนเป็นที่ประทับใจและจดจำได้ของผู้ศึกษา

ในห้องวันนั้นและวันอื่นๆต่อมา ผู้ศึกษาก็ไม่คำตอบจากนักเรียนคนอื่นๆ แต่อย่างใด

ต้นเดือนธันวาคม 2548 ดาวกลับมาเรียนอีกครั้งหนึ่ง และเริ่มต้นเล่าเรื่องให้ฟังว่า *"วันหนึ่งนายจ้างของดาวซึ่งเป็นคนไทยไปทะเลาะกับร้านขายหมูที่อยู่ใกล้เคียง เนื่องมาจากการแย่งลูกค้ากัน เมื่อนายจ้างกับนายจ้างทะเลาะกัน ซึ่งไม่เกี่ยวกับลูกจ้าง แต่ก็สามารถสร้างความไม่พอใจให้กับลูกจ้างได้ นายจ้างอีกร้านหนึ่งจึงให้ลูกจ้างซึ่งเป็นคนไทยออกมาด่านายจ้างของดาวด้วย นอกจากนั้นยังด่าดาวด้วยว่า เป็นพวกต่างด้าว มาแย่งงานคนไทย ผิดกฎหมาย จะจับส่งตำรวจ แต่ดาวเถียงออกไปว่า ดาวมีบัตร ไม่ถูกตำรวจจับหรอก หลังจากเถียงกันไปเถียงกันมา จึงเกิดการทำร้ายกันขึ้น ดาวถูกนายจ้างและลูกจ้างอีกร้านหนึ่งตบจนหน้าตาเป็นแผล เลือดออก จนต้องเข้าโรงพยาบาล และพักรักษาตัวอยู่ที่โรงพยาบาลราชวิถีเดือนหนึ่ง ดาวโชคดีที่เจ๊มาด้วย พยาบาลจึงเข้าใจว่าดาวถูกตบมา ถ้าให้ดาวมาเอง ดาวพูดภาษาไทยไม่ได้ ไม่รู้จะบอกอย่างไร หลังจากเจ๊กลับไป ดาวต้องนอนที่โรงพยาบาล เพราะต้องทำแผล เวลาพยาบาลถาม ดาวไม่เข้าใจ ตอบไม่ได้ วันอื่นๆพยาบาลปล่อยดาวไว้ ไม่มาทำแผล เพราะคุยกันไม่ได้ วันหนึ่งเจ๊มาเยี่ยม ดาวบอกเจ๊ เจ๊จึงไปบอกพยาบาลว่าดาวพูดภาษาไทยไม่ได้"* (สัมภาษณ์ , ธันวาคม 2548)

ปัญหาที่ดาวประสบยามเจ็บป่วยและต้องไปที่โรงพยาบาลราชวิถี คือ เจ้าหน้าที่จะไม่สนใจ เพราะที่นี่เป็นสถานรักษาพยาบาลแรงงานข้ามชาติในพื้นที่กรุงเทพมหานคร แต่ละวันจะมีคนเจ็บป่วยเดินทางมารักษาจำนวนมาก จนเจ้าหน้าที่ให้บริการได้ไม่เพียงพอ ทำให้บางคนก็จะถูกปล่อยไว้บนเตียงคนไข้ ไม่มีเจ้าหน้าที่มาดูแล แผลที่เกิดขึ้นก็เรื้อรังและต้องใช้ระยะเวลานานขึ้นในการรักษาให้หาย อีกประการหนึ่งที่โรงพยาบาลแห่งนี้ไม่มีล่ามในการสื่อสารระหว่างภาษาของแรงงานข้ามชาติกับภาษาไทย ทำให้เจ้าหน้าที่ไม่เข้าใจอาการเจ็บป่วยที่เกิดขึ้น มีเพียงเฉพาะภาษาพม่าที่เขียนบอกไว้เท่านั้น แต่ก็ยังเป็นปัญหาสำคัญต่อแรงงาน

"หนูอ่านภาษาพม่าไม่ออกค่ะครู หนูเป็นกะเหรี่ยง อยู่ที่พม่าหนูไม่เคยเข้าโรงเรียน เพื่อนเคยบอกว่าให้หนูไปที่โรงพยาบาลที่มีภาษาพม่าติดไว้ ที่โรงพยาบาลราชวิถี ครูรู้จักใช่ไหมคะหนูคิดว่าเขาคงมีภาษากะเหรี่ยงด้วย หนูเคยไปแล้ว แต่หนูก็อ่านไม่ออกว่าเขาเขียนว่าอะไร เพราะมีแต่ภาษาพม่าเท่านั้น หนูต้องพาแฟนไปด้วยทุกครั้งเวลาหาหมอ เขาได้ช่วยอ่านภาษาไทยให้ และช่วยพูดกับหมอว่าหนูไม่สบายเป็นโรคอะไร" (แอ๊ะ, สัมภาษณ์, มิถุนายน 2549)

แรงงานไม่สามารถบอกให้เจ้าหน้าที่เข้าใจได้ว่าเจ็บปวดตรงไหน มีอาการอย่างไร ขณะเดียวกันแรงงานก็ไม่เข้าใจคำสั่งของเจ้าหน้าที่ ไม่ว่าจะบอกให้อ้าปากเพื่อวัดไข้ เปลี่ยนเสื้อก่อนเอ็กซเรย์ ไม่เข้าใจคำแนะนำเกี่ยวกับการรับประทานยาและการปฏิบัติตัวต่างๆ อีกทั้งไม่

สามารถอ่านคำแนะนำหรืออ่านฉลากยาที่เป็นภาษาไทยได้ ทำให้การรักษาเป็นเรื่องยากลำบาก แรงงานจึงไม่อยากไปโรงพยาบาล และบางคนก็มองว่าเพราะตนเองเป็น "ต่างด้าว" จึงไม่ได้รับการดูแลรักษาที่ดีเหมือนคนไทยทั่วไป ดังนั้นเมื่อเจ็บป่วยแรงงานจึงรักษากันไปตามมีตามเกิด จึงเป็นเหตุให้เกิดการแพร่กระจายโรคมากขึ้น ทั้งในกลุ่มแรงงานและคนไทยที่อยู่ใกล้เคียง

นอกจากนั้นยังพบว่าแรงงานมักจะไม่สามารถเข้าถึงการบริการทางสุขภาพของภาครัฐได้ แม้ว่าจะมีการจัดบริการไว้ให้ก็ตาม แรงงานข้ามชาติก็มักจะไม่มีกำลังทรัพย์เพียงพอที่จะจ่ายค่าบริการได้ สถานการณ์ของแรงงานข้ามชาติจำนวนมาก สามารถสรุปได้จากตัวอย่าง ที่นักเรียนคนหนึ่งที่ป่วยด้วยโรคมาเลเรียบอกว่า *"ผมไม่กล้าไปโรงพยาบาล เพราะพูดไทยไม่ได้ ไม่มีใครพาผมไปหาหมอ และผมกลัวว่าจะถูกตำรวจจับ ผมไม่มีบัตรประจำตัว และไม่มีเงิน"* ไม่ว่าสถานภาพทางกฎหมายจะถูกต้องหรือไม่ แรงงานจำนวนมากต้องเผชิญกับการกีดกันแบ่งแยกที่โรงพยาบาลไทย ปัญหาในการสื่อสารกับเจ้าหน้าที่ดูแลสุขภาพในโรงพยาบาลของไทย พยาบาลและแพทย์ไทยส่วนมากรวมทั้งเจ้าหน้าที่ฝ่ายบริการสุขภาพไม่สามารถพูดภาษาพม่า หรือภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์อื่นได้ เช่น ภาษากะเหรี่ยง คนงานข้ามชาติเองก็ไม่สามารถพูดภาษาไทยให้เข้าใจได้เช่นกัน และแทบจะเขียนไทยไม่ได้เลย

การเป็นแรงงานที่ผิดกฎหมายทำให้นายจ้างบางคนใช้เป็นข้ออ้างในการไม่ดูแลแรงงานยามเจ็บป่วย เพราะกลัวจะเสียเงินค่ารักษาพยาบาลและกลัวความผิด ส่วนตัวแรงงานข้ามชาติเองก็กลัวถูกตำรวจจับ เวลาเจ็บป่วยเลยได้แต่ซื้อยามากิน อาการเจ็บป่วยที่เกิดขึ้นจึงรักษาไม่หาย

แรงงานข้ามชาติโดยเฉพาะแรงงานก่อสร้าง แรงงานในโรงงานอุตสาหกรรม มักจะอาศัยอยู่กันอย่างแออัด ไม่ถูกสุขลักษณะ ไม่มีการดูแลด้านสุขอนามัยในบริเวณที่พักคนงาน การดูแลความสะอาด และสภาพแวดล้อมเต็มไปด้วยมลพิษจากขยะ น้ำโสโครกซึ่งเป็นแหล่งเพาะพันธุ์แมลงและสัตว์นำโรคเกี่ยวกับระบบทางเดินอาหาร ตลอดจนสภาพที่พักอับชื้น ขาดการระบายอากาศที่ดี เป็นบ่อเกิดของโรคระบบทางเดินหายใจ ซึ่งสาเหตุสำคัญนี้เกิดจากการที่แรงงานข้ามชาติบางคนไม่มีโอกาสมาขึ้นทะเบียน ทำให้ต้องใช้ชีวิตหลบๆซ่อน และรายได้ไม่เพียงพอต่อการดำรงชีวิตในแต่ละวัน ทำให้ส่งผลต่อพฤติกรรมในการดำรงชีวิตประจำวันด้วย ประกอบกับการไม่เอาใจใส่ของนายจ้างในการดูแลแรงงานข้ามชาติเหล่านี้ ทำให้ส่งผลถึงสุขภาพของแรงงานข้ามชาติได้ เมื่อแรงงานข้ามชาติเจ็บป่วย มีญาติพี่น้องเป็นคนดูแล รองลงมาคือเพื่อน เพื่อนร่วมงาน

จากการระดมความคิดเห็นนักเรียนในห้องเมื่อต้นเดือนกุมภาพันธ์ 2549 เรื่องสาเหตุสำคัญที่ทำให้แรงงานข้ามชาติเจ็บป่วย พบว่าเกี่ยวโยงกับปัจจัยด้านสุขภาพ 4 ด้าน คือ ด้านการทำงาน เช่น การทำงานที่หนัก ด้านการพักผ่อนหย่อนใจ เช่น ไม่มีเวลาพักผ่อน การดื่มสุรา การมีเพศสัมพันธ์ ด้านสิ่งแวดล้อม เช่น สภาพที่พักอาศัย สภาพที่ทำงาน และด้านการเข้าถึงบริการสุขภาพ ที่ไม่สามารถใช้บริการสุขภาพของรัฐได้อย่างเต็มที่ ส่งผลให้เกิดภาวะเรื่องโรคติดต่อต่าง ๆ อาทิ โรค

มาลาเรีย โรควัณโรค อุจจาระร่วง ภาวะอาการปวดหลัง ไส้ติ่งอักเสบ แท้งลูก เลือดออกในช่องคลอด เป็นต้น

สำหรับปัญหาสำคัญที่ทำให้แรงงานข้ามชาติไม่ยอมไปรักษาอาการเจ็บป่วยที่โรงพยาบาลหรือที่คลินิค พอจะสรุปได้ดังนี้

1. ความไม่คุ้นเคย ไม่กล้า ไม่เข้าใจว่าการมาโรงพยาบาลจะต้องปฏิบัติตนอย่างไร
2. ไม่เข้าใจสิทธิของตนเองในการใช้บัตรประกันสุขภาพ
3. ปัญหาเรื่องการไม่สามารถพูดภาษาไทยและเขียนภาษาไทยได้
4. ถูกรีดไถเงิน ถูกทำร้ายร่างกายระหว่างเดินทางไปโรงพยาบาล
5. โรงพยาบาลที่ขึ้นทะเบียนไว้อยู่ไกลจากที่ทำงาน ที่พัก ทำให้เสียค่าใช้จ่ายในการเดินทางมากขึ้น
6. เมื่อไปถึงโรงพยาบาลแล้ว เจ้าหน้าที่ไม่ให้ความสนใจ ไม่รักษาให้ เพราะเห็นว่าเป็นคนต่างด้าวเข้าเมืองผิดกฎหมาย

โก เมียด เว ครูใหญ่ของโรงเรียน ให้ความคิดเห็นว่า *"การเจ็บป่วยของแรงงานต่างด้าวเป็นเรื่องปกติของมนุษย์ที่ต้องเจ็บป่วย แต่การเป็นโรคร้ายแรง อาจมีสาเหตุจากหลายสาเหตุ เช่นสภาพการทำงาน ที่อยู่อาศัยไม่ถูกสุขลักษณะ อาหารไม่พอเพียง ทำให้ร่างกายไม่แข็งแรง หรือไม่มีโอกาสได้พบแพทย์ หรือรับการรักษาแต่เนิ่นๆ จึงควรมีมาตรการที่ดูแล เงื่อนไขในการทำงานและการดำรงชีวิตของแรงงานต่างด้าวอย่างได้มาตรฐาน ซึ่งอาจจะช่วยลดอัตราการป่วย และขณะเดียวกันอาจทำให้แรงงานที่หลบซ่อนอยู่ออกมารายงานตัวเพื่อรับการคุ้มครองมากขึ้น สำหรับแรงงานที่จดทะเบียน สมควรได้รับการคุ้มครอง เมื่อเจ็บป่วยควรได้รับการรักษาจนกว่าจะหาย"* (สัมภาษณ์ , กุมภาพันธ์ 2549)

5.5 ความสัมพันธ์ทางสังคมและกระบวนการปรับตัวของคนงานข้ามชาติ

5.5.1 การปรับตัวในสังคมไทย

จากการเก็บรวบรวมข้อมูลของผู้ศึกษาและการเข้าไปทำความสนิทสนมกับแรงงานข้ามชาติหลายคน พบว่าพวกเขาและเธอมีความสามารถในการปรับตัวให้ดำรงชีวิตอยู่ในพื้นที่กรุงเทพมหานครได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะคนที่เข้ามาอยู่เป็นเวลานานสามารถพูดภาษาไทยได้คล่องแคล่วและเข้าใจภาษาไทยในระดับสื่อสารได้ ทำให้พวกเขาเปรียบเสมือนสมาชิกกลุ่มหนึ่งในพื้นที่กรุงเทพมหานคร นอกจากนี้สภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัยก็เป็นส่วนสำคัญที่เอื้อต่อการเรียนรู้ เช่น ถ้าในบ้านนายจ้างมีแต่คนพูดภาษาไทย ดูโทรทัศน์ช่องประเทศไทย ฟังเพลงไทย พวกเธอก็สามารถเรียนรู้และเข้าใจภาษาไทยได้เพิ่มขึ้น ผลจากการสื่อสารกับคนไทยได้และเข้าใจสื่อต่างๆทำให้แรงงานข้ามชาติไม่รู้สึกโดดเดี่ยว มีชีวิตที่มีความสุขในพื้นที่กรุงเทพมหานคร และยังสามารถประกอบอาชีพมีรายได้ทำให้สภาพชีวิตดีขึ้น สภาพเศรษฐกิจของครอบครัวก็ดีขึ้นด้วย เป็นต้น

5.5.2 ความสัมพันธ์กับกลุ่มคนไทย

พบว่าแรงงานข้ามชาติที่อาศัยอยู่ร่วมกับชุมชนไทยได้อย่างมีความสุขนั้น ขึ้นอยู่กับการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างตัวแรงงานข้ามชาติกับสังคมของคนไทย ผ่านกระบวนการสื่อสารซึ่งกันและกันอยู่ตลอดเวลา จากการพูดคุยกับแรงงานข้ามชาติหลายคน พวกเขาเล่าให้ฟังว่าส่วนใหญ่แล้วแรงงานข้ามชาติจะไม่ค่อยมีปัญหาทะเลาะเบาะแว้งหรือสร้างปัญหาให้กับคนไทย เนื่องจากมีความเกรงใจคนไทย ซึ่งเป็นคนที่ให้ที่พักพิง ให้งานทำ และกลัวว่าถ้ามีปัญหาแล้วจะต้องถูกส่งกลับประเทศ ซึ่งจะมีปัญหาอื่นๆติดตามมาอีกจำนวนมาก

แต่มักพบว่าแรงงานข้ามชาติจะมีปัญหาทะเลาะกันเองในกลุ่มของตน โดยเฉพาะเมื่อมีการตั้งวงดื่มสุราหรือจีบผู้หญิงคนเดียวกัน ซึ่งในบางครั้งอาจทะเลาะกันถึงขั้นรุนแรง นอกจากนี้ยังพบว่าในชุมชนที่แรงงานข้ามชาติพักอาศัยอยู่จะมีกลุ่มวัยรุ่นไทยบางกลุ่มที่ตั้งตนเป็นกลุ่มอันธพาลคอยรีดไถ ข่มขู่ และทำร้ายแรงงานข้ามชาติเพื่อแย่งชิงทรัพย์สิน และเมื่อแรงงานข้ามชาติถูกคนไทยทำร้ายก็มักจะไม่กล้าไปแจ้งตำรวจ แต่จะปล่อยเรื่องให้เงียบไปเอง เนื่องจากบางรายไม่ได้จดทะเบียนอย่างถูกกฎหมาย จึงกลัวว่าถ้าไปแจ้งตำรวจแล้วตนเองอาจถูกจับกุม หรือในบางกรณีเมื่อมีการแจ้งตำรวจในพื้นที่แล้วกลับพบว่าไม่ได้รับความสนใจจากเจ้าหน้าที่ตำรวจในการติดตามคนร้ายให้แต่อย่างใด เพราะเห็นว่าเป็นแรงงานผิดกฎหมาย

อย่างไรก็ตามแรงงานข้ามชาติบางคนที่เคยประสบกับปัญหาดังกล่าว ก็ยังคิดว่าคนไทยส่วนใหญ่นั้นเป็นมิตร โดยมองว่าคนที่ทำร้ายตนนั้นเป็นเพียงส่วนน้อยของสังคมเท่านั้นและไม่เคยคิดรังเกียจคนไทยแต่อย่างใด ส่วนใหญ่พวกเขาและเธอชอบเมืองไทย และต้องการที่จะทำงานอยู่ในเมืองไทย บางคนบอกว่าในกรณีที่ใบอนุญาตทำงานหมดอายุและต้องถูกส่งตัวกลับประเทศ ก็จะแอบลักลอบเข้ามาใหม่อีกครั้ง เนื่องจากไม่รู้ว่าจะกลับไปทำอะไรในประเทศของตน และการทำงานในประเทศไทยแม้จะหนัก แต่ก็ได้ค่าตอบแทนที่ดี สามารถส่งเงินกลับไปช่วยเหลือครอบครัวได้ แต่ก็มีอีกหลายคนที่อยากเดินทางกลับบ้านเหมือนกัน เนื่องจากคิดถึงบ้านและเป็นห่วงญาติพี่น้องที่ยังอยู่ที่ประเทศพม่า

มีคิวมอเตอร์ไซค์ที่ย่านประตูน้ำ ซึ่งเป็นสถานที่ที่แรงงานข้ามชาติจากประเทศพม่าทำงานอยู่ในร้านขายเสื้อผ้า ร้านขายอาหาร เล่าให้ฟังว่า *"ใครจะบอกไม่ชอบพม่า ไม่ชอบต่างด้าวพวกผมก็ไม่สนใจ เพราะถ้าไม่มีพม่าก็ได้เงินน้อย"* คำตอบสั้นๆ แต่ได้ใจความจากพี่ใหญ่คิวมอเตอร์ไซค์รับจ้างหน้าห้างพันธุ์ทิพย์ ภายหลังจากถูกถามว่าคิดอย่างไรที่เห็นแรงงานข้ามชาติมาทำงานในย่านนี้จำนวนมาก

กลุ่มมอเตอร์ไซค์รับจ้างบริเวณย่านประตูน้ำส่วนใหญ่เป็นคนมาจากต่างจังหวัด แต่มาขับมอเตอร์ไซค์อย่างน้อยไม่ต่ำกว่า 1 ปี และมองเห็นการเข้ามาของแรงงานข้ามชาติจากประเทศพม่าเพื่อมาทำงานเป็นลูกจ้างในร้านค้าต่างๆอยู่ตลอดเวลา หนึ่งในนั้นบอกกับผู้ศึกษาว่า *"ผมไม่ค่อยเห็น*

คนไทยมาทำงานเป็นลูกจ้างร้านเสื้อผ้า หรือร้านอาหารนะ เห็นมีแต่คนพม่านี่แหละ เมื่อก่อนนั้นอาจมีคนไทยมาทำบ้างแต่ก็มาจากภาคอีสาน แต่เดี๋ยวนี้ใครๆ ก็จ้างพม่า เพราะพวกพม่าทำงานหนักได้ตลอดวันไม่มีบ่น ค่าแรงก็ถูก"

แม้ว่าหลายคนจะพูดเป็นเสียงเดียวกันว่า โดยส่วนตัวแล้วไม่ได้ชอบแรงงานข้ามชาติและไม่ได้อยากที่จะรู้จักสนิทสนมด้วย แต่ก็ต้องยอมรับว่า ถ้าไม่มีแรงงานข้ามชาติก็คงขาดรายได้ไปจำนวนหนึ่ง *"ใครๆ อาจมองว่าแรงงานต่างด้าวมาแย่งงานคนไทย มาเอาเงินคนไทยกลับประเทศ แต่ในความจริงแล้วพวกแรงงานต่างด้าวนี่แหละที่ทำให้คนแถวนี้มีงานทำ ทั้งเปิดร้านขายของให้พวกแรงงานข้ามชาติ ให้เช่าหอพัก ถ้าไม่มีพวกแรงงานต่างด้าว พวกธุรกิจใหญ่ๆ เค้าจะเอาคนที่ไหนมาทำงาน คนไทยเดี๋ยวนี้เค้าไม่อยากทำกันแล้ว งานลำบาก มาก็เช้า เลิกก็ค่ำ ทำทุกวัน อยู่แต่หลังร้าน ไม่มีพัก อีกทั้งเงินที่จ่ายให้แรงงานต่างด้าวไปก็ไม่ได้หายไปไหน พวกแรงงานต่างด้าวก็เอามาซื้อของกินของใช้ ทำให้คนไทยเองมีรายได้มากขึ้น ร้านค้าเล็กๆ ก็อยู่ได้ เพราะพวกพม่ามักไม่เข้าไปซื้อของในร้านใหญ่ๆ หรือตามร้านในเซเว่นอีเลฟเว่น ใครคิดว่าควรให้เลิกจ้างแรงงานต่างด้าวควรจะคิดใหม่ได้แล้ว เพราะถ้าไม่มีการจ้างแรงงานต่างด้าวแล้วก็คงมีอีกหลายๆ คนที่จะไม่มีอะไรกิน ไม่รู้จะขายอะไร ขายให้ใคร และดิวมอเตอร์ไซค์อย่างพวกผมก็คงต้องขาดรายได้ไปเยอะ คงต้องไปแย่งลูกค้าคนไทยกันต่อไป"* (สัมภาษณ์, มกราคม 2549)

กลุ่มแรงงานข้ามชาติที่มีคนในชุมชนซึ่งรู้จักสนิทสนมกันนอกเหนือจากนายจ้างเกือบทั้งหมดสามารถสื่อสารภาษาไทยได้เป็นอย่างดี หรือบางส่วนพอเข้าใจภาษาบ้างโดยสามารถฟังได้เข้าใจแต่ยังไม่สามารถตอบโต้ด้วยภาษาไทยได้ ทั้งนี้การที่แรงงานกลุ่มนี้มีคนไทยที่รู้จักสนิทสนมจึงทำให้โอกาสในการได้ใช้ภาษาไทยในการสื่อสารมีมากขึ้น ระดับความสามารถในการสื่อสารด้วยภาษาไทยจึงดีขึ้นกว่ากลุ่มอื่น

แรงงานข้ามชาติที่ไม่มีคนไทยในชุมชนที่รู้จักสนิทสนมกันซึ่งมีเพียงส่วนน้อยเท่านั้นที่สามารถสื่อสารด้วยภาษาไทยได้เป็นอย่างดี แรงงานข้ามชาติเกือบทั้งหมดเคยมีปฏิสัมพันธ์กับคนไทยในชุมชน เช่น เคยซื้อสินค้าจากร้านค้าของคนไทยด้วยตัวเอง ทั้งนี้พบว่ากลุ่มที่ไม่เคยซื้อสินค้านั้นมักเป็นคนที่เพิ่งเข้ามาทำงานในประเทศไทย ยังไม่คุ้นเคยกับพื้นที่จึงมักอาศัยฝากเพื่อนแรงงานข้ามชาติด้วยกันให้ซื้อของให้แทน

จากการศึกษาพบว่ามีแรงงานข้ามชาติยังช่วยเหลืองานต่างๆของคนไทยโดยไม่มีค่าตอบแทน ส่วนใหญ่จะเป็นงานของคนไทยที่มีความสนิทสนมกัน เมื่อมีงานอะไรแล้วเรียกแรงงานข้ามชาติให้ไปช่วย ถ้าไม่ติดงานประจำพวกเขาและเธอก็มักจะไปช่วยโดยไม่จำเป็นว่าจะต้องได้ค่าตอบแทนหรือไม่ นอกจากนี้ยังพบว่าเคยไปร่วมงานประเพณีต่างๆของคนไทยทั้งงานบวช งานแต่งงาน หรืองานวัดต่างๆ

การที่แรงงานข้ามชาติส่วนใหญ่เดินทางเข้ามาโดยมีญาติพี่น้องหรือคนรู้จักที่เคยทำงานอยู่ในเมืองไทย ในชุมชนมาก่อนหน้าแล้ว ทำให้แรงงานข้ามชาติกลุ่มนี้มีโอกาสที่จะรู้จักสนิทสนมกับ

คนไทยในชุมชนได้มากกว่าแรงงานข้ามชาติกลุ่มที่เพิ่งเข้ามาทำงานโดยไม่มีญาติพี่น้องหรือคนรู้จักที่ทำงานอยู่ในชุมชนมาก่อน

ทั้งนี้จากการศึกษาพบว่าแรงงานข้ามชาติส่วนใหญ่มีคนไทยในชุมชนที่รู้จักสนิทสนมกันดี นอกเหนือจากนายจ้าง โดยมากมักเป็นเจ้าของบ้านเช่า เจ้าของร้านค้าหรือสถานบริการต่างๆ ที่เข้าไปอุดหนุนอยู่เป็นประจำ แต่ก็มีบางคนที่ไม่มีคนไทยในชุมชนที่รู้จักสนิทสนมกัน เนื่องจากแรงงานเหล่านั้นมักเก็บตัวเงียบและมักจะติดต่อพูดคุยกับเฉพาะกลุ่มแรงงานข้ามชาติด้วยกันเท่านั้น ซึ่งมักเป็นกลุ่มแรงงานข้ามชาติที่เดินทางเข้ามาทำงานโดยไม่มีคนรู้จักมาก่อน ทั้งนี้ในการติดต่อสื่อสารกับคนไทยในชุมชนนั้น แรงงานข้ามชาติส่วนใหญ่สามารถสื่อสารด้วยภาษาไทยได้เป็นอย่างดี เนื่องจากแรงงานข้ามชาติกลุ่มนี้เข้ามาทำงานในประเทศไทยนานแล้วและมีคนไทยที่รู้จักและสนิทสนมกันดี ในขณะที่แรงงานข้ามชาติบางส่วนจะพอเข้าใจบ้าง สามารถฟังได้แต่ไม่สามารถพูดโต้ตอบกลับได้ และมีเพียงส่วนน้อยเท่านั้นที่ไม่เข้าใจภาษาไทยเลยแม้แต่น้อยเนื่องจากเพิ่งเดินทางเข้ามาทำงานในประเทศไทยและไม่มีคนไทยในชุมชนที่รู้จักสนิทสนมกันเลย ทั้งนี้เมื่อสอบถามเพิ่มเติมพบว่าแรงงานข้ามชาติที่ไม่เข้าใจภาษาไทยเลยนั้นอยากที่จะเรียนรู้ภาษาไทย เพราะคิดว่าคงต้องทำงานในประเทศไทยต่อไปอีกนาน

โดยภาพรวมแรงงานมีความรู้สึกต่อคนไทยเป็นไปในทิศทางที่ดี เห็นว่าคนไทยเป็นเจ้าบ้านที่ดี นายจ้างส่วนใหญ่เป็นคนดี ให้ความดูแลเอาใจใส่ ถึงแม้ว่าจะให้ค่าแรงน้อยกว่าคนไทย ทำงานหนักกว่า แต่พวกเขาและเธอก็พอใจกับเงินจำนวนนั้น อย่างไรก็ตามความน้อยเนื้อต่ำใจย่อมเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นโดยทั่วไปอยู่แล้ว แต่ด้วยความเจียมเนื้อเจียมตัวที่รู้ว่าไม่ใช่คนไทย จึงได้แต่เก็บไว้ในใจและบอกเล่าให้เพื่อนสนิทรับรู้เพียงเท่านั้น

5.5.3 ความสัมพันธ์เชิงเครือญาติ (เครือญาติโดยตรง กับเครือญาติทางชาติพันธุ์) เช่น การติดต่อกับครอบครัวในประเทศพม่าหรือในประเทศอื่นๆ

พบว่าแรงงานข้ามชาติจะติดต่อสัมพันธ์กับเครือญาติเดิมที่ประเทศพม่าใน 2 ลักษณะ คือ การส่งเงินกลับบ้าน และการสอบถามสารทุกข์สุขดิบผ่านการใช้โทรศัพท์มือถือ เนื่องจากแรงงานข้ามชาติไม่สามารถเดินทางกลับบ้านที่ประเทศพม่าได้โดยตรง

"แรงงานส่วนใหญ่จะใช้วิธีโทรศัพท์ไปหาพ่อแม่ที่พม่า เสียค่าโทรนาทีละ 30 บาท และค่าไปตามมารับโทรศัพท์อีก 1,500 จั๊ต เพราะคนส่วนใหญ่ไม่มีโทรศัพท์ที่บ้าน ค่าใช้จ่ายในการขอโทรศัพท์แพงมาก คนที่มีโทรศัพท์บ้านต้องเป็นคนที่มีเงิน" (เอาวิน , สัมภาษณ์ มีนาคม 2549)

บางครั้งพบว่าแรงงานข้ามชาติที่อาศัยอยู่ในประเทศไทยมานานกว่า 10 ปี และไม่มีญาติพี่น้องอยู่ที่ประเทศพม่าแล้ว จะมีความสัมพันธ์กับชุมชนที่ประเทศพม่าน้อยกว่าแรงงานข้ามชาติที่มาประเทศไทยไม่นานมาก เช่น 1-3 ปี และยังมีครอบครัวและชุมชนที่ประเทศพม่าอยู่ ดังนั้นจึงมีการติดต่อและส่งเงินให้ครอบครัวอย่างสม่ำเสมอ

5.5.4 การแก้ปัญหาด้วยตนเองและความช่วยเหลือภายในกลุ่ม

การแก้ปัญหาด้วยตนเอง และความช่วยเหลือภายในกลุ่มแรงงานข้ามชาติ พบว่าแรงงานข้ามชาติได้มีการรวมกลุ่มแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น ดังนี้

1. มีการเรียกร้องผ่านไปทางนายจ้างให้ช่วยดูแลเรื่องความปลอดภัยในการดำรงชีวิต คือ ให้ทางนายจ้างไปตกลงกับทางเจ้าหน้าที่ตำรวจว่าคนใดมีบัตรลงทะเบียนแรงงานที่ถูกต้องก็ไม่ควรที่จะไปจับกุมหรือรีดไถ

2. ปัญหาการไม่ปฏิบัติตามสิทธิแรงงานของนายจ้างเป็นปัญหาที่แรงงานข้ามชาติไม่สามารถเรียกร้องได้มาก เนื่องจากแรงงานเหล่านี้ไม่กล้าที่จะเข้าไปพูดคุยกับนายจ้าง สิ่งที่สามารถทำได้คือ ขอความช่วยเหลือจากผู้ที่มีหน้าที่เกี่ยวข้อง เช่น สภาทนายความ องค์กรพัฒนาเอกชน องค์กรของแรงงานข้ามชาติเอง เข้าไปดูแลแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นเพื่อความยุติธรรมที่จะได้รับของแรงงาน

3. ปัญหาการข่มขู่รีดไถจากคนไทยบางกลุ่ม เป็นปัญหาที่แรงงานข้ามชาติไม่สามารถแก้ไขได้โดยตรง นายจ้างเท่านั้นพอที่จะเป็นผู้ประสานความสัมพันธ์ระหว่างคนไทยในท้องถิ่นกับแรงงานข้ามชาติที่ทำงานให้เขาเพื่อที่จะลดความขัดแย้งระหว่าง 2 ฝ่าย ให้ลดลงมากที่สุด

5.6 กรณีศึกษาวิถีชีวิตของแรงงานข้ามชาติจากประเทศพม่า

ผู้ศึกษาตัดสินใจเลือกนำเสนอชีวิตแรงงานข้ามชาติเพื่อให้เห็นภาพชีวิตชัดเจนมากขึ้นเพียง 2 คนเท่านั้น เนื่องจากชีวิตของแรงงานข้ามชาติโดยทั่วไปไม่ค่อยแตกต่างกัน สามารถอ่านได้จากวิถีชีวิตในรายละเอียดข้างต้น แต่ที่เลือกแรงงานข้ามชาติเฉพาะสองคนนี้มานำเสนอ เพราะคนที่ 1 คือ Han Nyunt มีความโดดเด่นในเรื่องเส้นทางชีวิตจากประเทศพม่า สู่การทำงานเป็นแรงงานข้ามชาติในประเทศไทย และขอเป็นบุคคลในความห่วงใยของ United Nations High Commissioner for Refugees(UNHCR) จนสามารถลี้ภัยไปประเทศที่สามได้ในที่สุด สำหรับคนที่ 2 โย มีความโดดเด่นในแง่ที่โครงการพัฒนาความรู้และให้การศึกษา สามารถเป็นพื้นที่ในการเติมเต็มความฝันที่ขาดหายไปในประเทศพม่าได้เป็นอย่างยิ่ง

<u>คนที่ 1</u>

Han Nyunt: จากหนุ่มนักศึกษากะเหรี่ยงในประเทศพม่าสู่การเป็นแรงงานข้ามชาติในประเทศไทย ปัจจุบันขอลี้ภัยทางการเมืองไปอยู่ที่ประเทศเนเธอร์แลนด์ อายุ 32 ปี (สัมภาษณ์ 18 มีนาคม 2547)

Han Nyunt คือ เพื่อนคนแรกๆที่ผู้ศึกษารู้จักที่โรงเรียนแห่งนี้ Han Nyunt เป็นนักเรียนรุ่นแรกของที่นี่ ตั้งแต่สมัยที่โครงการ DEAR BURMA พึ่งเริ่มก่อตั้งและใช้สถานที่ที่สำนักกลางนักเรียนคริสเตียนเป็นสถานที่สอนหนังสือ

Han Nyunt เป็นหนุ่มกะเหรี่ยง บ้านเดิมอยู่ที่รัฐกะเหรี่ยง อำเภอ Kyainn Seiku ตรงข้ามกับด่านเจดีย์สามองค์ ใช้เวลาเดินเท้าจากฝั่งไทยไปถึงบ้านประมาณ 3-4 วัน แต่ถ้านั่งมอเตอร์ไซด์ไปเดินทางแต่เช้า บ่ายก็จะถึงหมู่บ้านที่อยู่ ระยะทางจากฝั่งไทยประมาณ 200 กิโลเมตร ครอบครัวประกอบไปด้วยพ่อเป็นคนกะเหรี่ยง แม่เป็นคนมอญ และพี่น้องอีก 8 คน หญิง 4 คน ชาย 4 คน (พี่ชายคนที่ 1 น้องสาวคนที่ 6 ขณะนี้ทำงานอยู่ที่ประเทศไทย) ตนเองเป็นคนที่สอง ที่บ้านประกอบอาชีพทำนาและค้าขาย มีฐานะดี พ่อและปู่เป็นผู้ใหญ่บ้านที่หมู่บ้านที่ดำรงชีวิตอยู่ ที่บ้านเลี้ยงช้างไว้ลากไม้ คนในหมู่บ้านส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำไร่ทำนา

Han Nyunt ไม่ชอบทหารพม่ามาตั้งแต่เด็กๆ เพราะมีประสบการณ์ที่ไม่ดีที่ทหารพม่ามาทำร้ายพ่อและเผาหมู่บ้านที่ตนเองอยู่

"ตอนผมอายุ 11-12 ปี มีทหารพม่าเข้ามาที่หมู่บ้าน ใกล้ๆหมู่บ้านมีทหารพม่ามาตั้งค่ายอยู่บางครั้ง ทหารกะเหรี่ยงก็จะไปยึดปืนจากทหารพม่ามา มีอยู่ครั้งหนึ่งทหารกะเหรี่ยงไปยึดปืนทหารพม่า ทหารมาที่บ้านและบอกพ่อผมว่าหมู่บ้านต้องรับผิดชอบปืนที่ทหารกะเหรี่ยงยึดไป แต่พ่อผมตามไปเอาคืนไม่ได้ ทหารพม่าจึงจับตัวพ่อและพี่ชายคนที่ 1 ไปที่ค่ายทหาร ทหารพม่าชอบเข้ามาทำร้ายคนในหมู่บ้าน มีอยู่ครั้งหนึ่งช่วงที่ผมเรียนประถม ทหารกะเหรี่ยงเอายาพิษมาใส่ในบ่อน้ำโยกและฝังระเบิดไว้ในนา มีทหารพม่าหลายคนไปกินน้ำเข้า ก็ตาย อีกหลายคนก็ถูกระเบิด ทหารพม่าที่เหลือจึงมาเผาหมู่บ้าน ไม่เหลืออะไรเลย บ้านผมถึงย้ายไปอยู่ตรงบริเวณตรงข้าม อ.พบพระแทน"

สาเหตุสำคัญที่ทำให้ Han Nyunt ตัดสินใจมาประเทศไทยเพราะความไม่แน่นอนของระบบการศึกษาในประเทศพม่าที่บางครั้งก็เปิด บางครั้งก็ปิด แล้วแต่คำสั่งของรัฐบาลทหาร และถึงแม้ว่าจะออกมาทำมาหากินแต่รัฐบาลทหารพม่าก็ยังเข้ามาเกี่ยวข้องกับชีวิตต่อ

"หลังจากที่เรียบจบ high school แล้วเข้ามหาวิทยาลัยย่างกุ้ง มหาวิทยาลัยเปิดๆปิดๆ ผมก็ได้เรียนบ้าง ไม่ได้เรียนบ้าง อาจารย์ก็สอนไม่รู้เรื่อง มีอาจารย์ใหม่ๆมาสอนทุกครั้งที่เปิดเรียน ผมก็เรียนไม่รู้เรื่องเหมือนกัน จนตกชั้น สอบกี่ครั้งผมก็ไม่ผ่าน ผมก็เลยตัดสินใจเลิกเรียน และออกมาค้าขายที่ชายแดน ขายหมู ขายควาย ขายให้คนไทย ต้องเดินเท้าในป่าตอนกลางคืน ต้อนหมูต้อนควายมาจากหมู่บ้าน ประมาณ 3-4 วัน ถึงจะถึงชายแดน บางครั้งหมูหนีบ้าง ตายบ้าง ขึ้นลงภูเขาหลายลูก ขายหมูอยู่ 2 ปี ทหารพม่าก็มายึดที่ตรงบริเวณชายแดน ผมก็ขายไม่ได้ ต่อมาน้าชวนไปขายไม้ ก็ไปขายไม้กับน้าแทน ทำได้สักพักรัฐบาลพม่าก็สั่งห้ามทำ ผมกับน้าก็เลยเลิก หลังจากนั้นก็ไปทำงานหาพลอยที่รัฐไทยใหญ่ ทำได้ 3-4 เดือน ไม่สบาย เป็นไทฟอยด์ ก็กลับมาอยู่บ้านประมาณ 1 ปี ปลูกยางพาราขายแทน แต่ก็ราคาไม่ดี ขึ้นอยู่กับรัฐบาลพม่า บางทีรัฐบาลพม่าก็มาเอาน้ำยางไปหมด ไม่จ่ายเงินให้ ก็เลยเลิกปลูก ออกมาอยู่บ้านเฉยๆ พออยู่ไปนานๆก็เบื่อ เพราะทำอะไรก็ถูกทหารพม่ายึดไปหมด ผมเลยชวนเพื่อนในหมู่บ้าน 3-4 คน ไปหาน้ำของผมที่เกาะสอง

ผมนั่งรถจากรัฐกะเหรี่ยงมาที่รัฐมอญ 2 วัน เจอด่านตรวจ นายด่านสงสัยว่าทำไมไม่มีบัตรผ่านทางจากรัฐกะเหรี่ยงมารัฐมอญ ผมบอกว่าเป็นนักศึกษา เขาถามว่า เป็นนักศึกษาพม่าหรือเปล่า

ถ้าเป็นนักศึกษาพม่าจะไม่ยอมให้ผ่าน ผมก็บอกว่าเป็นคนกะเหรี่ยง เขาก็ไม่เชื่อ ทะเลาะกันอยู่ตั้งนานกว่าเขาจะยอมให้ผมกับเพื่อนๆผ่านไปได้ จากด่านไปที่บ้านน้ำใช้เวลาเดินทางอีก 1 อาทิตย์ เพราะเข้าหน้าฝนแล้ว ทางไม่ดี พอมาถึงบ้านน้ำ ก็เจอคนที่จะไปประเทศไทยเยอะเหมือนกัน เพราะชาวบ้านไม่ทำงานที่หมู่บ้านแล้ว ทำงานเมืองไทยได้ตังค์เยอะกว่า อยู่บ้านน้ำ ทำงานอยู่เดือนกว่า ใช้แรงเยอะ ผมทำไม่ไหว เลยตัดสินใจไปเมืองไทยดีกว่า หลายคนที่ไปเมืองไทยเสียเงินเยอะ แต่เราไม่มีเงิน น้ำชายก็เลยจัดการให้ น้ำไปคุยกับผู้หญิงคนหนึ่ง ก็เลยได้มา เขาพาข้ามเรือมาที่ระนอง"

ชีวิตในประเทศไทยของ Han Nyunt เริ่มต้นเมื่อปี 1995(2538) ที่จังหวัดระนอง แล้วเดินทางสู่มหาชัย หลังจากนั้นไปใช้ชีวิตอยู่ในโรงงานทอผ้า ราชบุรี สภาพการงานที่หนักหน่วง แต่ค่าจ้างต่ำ ทำให้เขาต้องโยกย้ายงานไปมาไม่ต่ำกว่า 3 แห่ง

"พอมาถึงที่จังหวัดระนอง ก็รอคนที่จะพามาอยู่อาทิตย์หนึ่ง รอจะเข้ามาที่มหาชัย ผมนอนในรถกระบะข้างหลังมี 6 คน แล้วเอาผ้าใบปิด แล้วเอายางรถ เอาไม้ทับอีกทีหนึ่ง ผมอึดอัดมาก ร้องไห้ รู้สึกว่าจะตายแล้ว เขาให้อยู่ในนั้นประมาณชั่วโมงกว่า ช่วงกลางคืนพอผ่านด่านมา ก็เอายางเอาไม้ออก พอกลางคืนก็ไปพักที่โน่นที่นี่ 9 โมงเช้ายังไม่ถึงมหาชัย ถึง 10 โมง ได้ยินคนขับรถโทรคุยว่า ไปได้ไหม ถ้าไปไม่ได้ก็พัก พอถึงมหาชัยนายหน้าคิดค่าเดินทางคนละ 8,000 บาท ถ้าไม่มีเงินเขาจะออกให้ก่อน ไปทำงานได้ตังค์ค่อยคืนให้เขา เพื่อนน้ำถามว่าจะทำงานอะไร มีงานก่อสร้าง คนงานปลา ลงเรือ เราเป็นหนี้ อยากคืนเร็ว ก็ไปทำงานที่เรือ 9 วัน จ่าย 500 บาท บอกว่าทำงานไม่ดี ไม่เอาผม เอาเพื่อนตัวใหญ่ เพื่อนทำ ผมกับเพื่อนอีกคนก็ไปทำงานโรงงานปลา ล้างปลา คัดปลา ทำงานอยู่ 3-4 เดือน ได้วันละ 90 บาท ได้ตังค์ เขาไล่ออก เพราะเราหยุดพักไม่สบาย เขาไม่อยากให้เราหยุด

ต่อมาผมก็ไปทำงานอยู่ที่โรงงานปลาที่อื่น ได้ 3-4 เดือน งานหนัก ต้องตื่นตี 3 ทุกวัน ได้ค่าแรงวันละ 100 บาท ผมอยู่ไม่กี่เดือน ก็ไปสมัครงานที่ใหม่ ที่โรงงานปลากระป๋อง บางบอน แต่ไม่ได้ทำ เพราะที่นี่มีข้อบังคับเยอะ ห้ามใส่สร้อย ใส่แหวน ผัดแป้ง ต่อมาก็ไปทำงานที่โรงงานทอผ้าราชบุรีแทน พอดีมีเพื่อนมาชวน บอกว่าที่นี่ได้ตังค์เยอะ หลังจากทำงานที่นี่ได้ไม่นาน ผมก็ถูกรถยกของในโรงงานชนขา เจ้านายพาไปส่งที่โรงพยาบาล แต่กลับบอกหมอว่าผมโดนที่ปั่นด้ายทับ แต่ตอนที่หมอถาม ผมบอกว่าผมถูกรถชน ผมอยู่ที่โรงพยาบาลประมาณ 1 ชม. เขาก็บอกว่าไม่เป็นอะไร ไม่ยอมรักษาให้ ผมต้องกลับมาพักอยู่ที่บ้าน 2-3 เดือน ถึงจะเดินได้เหมือนเดิม ช่วงที่อยู่ที่บ้าน ผมเล่นหวยกับคนไทย ได้เงินเกือบ 3 หมื่นบาท แต่กินเหล้าหมด เพราะเครียด ทำงานไม่ได้เงินก็ไม่เหลือ ผมทำงานที่ราชบุรีเกือบปี ก็กลับบ้านที่พม่า แต่ไม่มีเงินเก็บ ทั้งๆที่ได้เงินเดือนละ 7-8 พันบาท"

หลังจากใช้ชีวิตที่เมืองไทยมา 3 ปี Han Nyunt ก็ตัดสินใจกลับบ้านในประเทศพม่า เจอเหตุการณ์ทหาร DKBA (กองกำลังกะเหรี่ยงพุทธ Damocratic Kayin Buddise Army) ทำร้ายชาวบ้านกะเหรี่ยงในหมู่บ้าน

"ในช่วงที่อยู่บ้านที่พม่า ก็มีเหตุการณ์ทหาร DKBA มาตีชาวบ้านกะเหรี่ยง เพราะแต่งตัวที่ทหาร DKBA ไม่ชอบ และทหารบางคนก็ได้มายึดสร้อยที่ผมใส่ไป ทั้งๆที่ผมไม่เกี่ยวและทหารเหล่านั้นก็เป็นเพื่อนผม แต่พวกเขาก็ไม่สนใจ หลังจากนั้นผมก็ไปบอกผู้ใหญ่บ้านว่ารู้ไหมว่ามีคนโดนตี ผู้ใหญ่บ้านบอกว่ารู้ ผมถามว่าทำไมไม่ห้าม ผู้ใหญ่บอกว่าถ้าห้ามจะโดนตีด้วย ผมก็บอกต่อว่าเป็นผู้ใหญ่บ้านต้องเข้าไปห้าม มันเป็นหน้าที่ เขาบอกว่าผมมาใหม่ไม่รู้เรื่องหรอก ต่อมาหลังจากนั้นทหาร DKBA ก็มาทำร้ายพวกคนมุสลิมด้วย พวกทหารซึ่งก็คือเพื่อนผมอยากให้ผมไปเป็นทหารด้วย ให้ตำแหน่งสูง ให้ไปดูแลพลอยที่รัฐไทยใหญ่และคะฉิ่น และให้ที่นาอีก 600 เฮกเตอร์ แต่ผมไม่ไป ไม่ชอบที่พวกเขาไปทำร้ายชาวบ้าน ถ้าเราไปเป็นทหาร เราก็จะมีปัญหากับชาวบ้าน"

หลังจากนั้น Han Nyunt ก็ตัดสินใจกลับมาเมืองไทยอีกครั้งหนึ่ง แต่ไม่ได้มาคนเดียว ได้ชักชวนเพื่อนที่หมู่บ้านมาหางานทำที่ประเทศอีก 3 คนด้วย และเข้าสู่การเป็นแรงงานอีกครั้งหนึ่ง

"ผมและเพื่อนเข้ามาประเทศไทยทางด่านเจดีย์สามองค์ ใช้เวลาเดินทางจากหมู่บ้านมาประเทศไทย 17 วัน เพราะเป็นหน้าฝน ผมเดินมาพร้อมกับพ่อค้าขายวัวขายควายตามชายแดนและชาวบ้านคนอื่นๆประมาณ 20 คน ต้องเดินทางเฉพาะตอนกลางคืน ต้องระวังเป็นพิเศษ เพราะกลัวว่าจะเจอทหารพม่า พอมาถึงที่ด่านก็ติดต่อให้พี่ชายเพื่อนมารับพาไปกาญจนบุรี เสียค่ารถ 4,700 บาท เพราะช่วงนั้นผมไม่มีบัตร ต้องจ่ายค่าตำรวจด้วย พอถึงตัวเมืองกาญจนบุรี ผมก็นั่งรถมาที่โรงงานทอผ้าที่เดิม ที่ผมเคยทำงานอยู่ แต่เขาบอกว่าที่นี่คนเต็มแล้ว เขาแนะนำให้ผมไปทำงานที่สวนกุหลาบที่เมืองกาญจน์แทน ผมทำสวนอยู่ที่นี่ 16 เดือน เขาบอกว่าจะให้เงินเดือนเดือนละ 2,500 บาท แต่เขาก็ไม่ได้ให้แม้แต่บาทเดียว ผมก็เลยหนีออกมา ไปหาเพื่อน เพื่อนชวนไปเป็นลูกจ้างในฟาร์มเลี้ยงหมูที่ราชบุรี ก็ไปทำอยู่ 2 เดือน ได้วันละ 70 บาท ต้องตื่นตี 4 ทุกวัน เข้านอน 4 ทุ่ม มีวันหนึ่งผมตื่นไม่ไหว เขาก็เลยไล่ออก

ต่อมาผมก็กลับมาทำงานที่มหาชัย ได้งานที่โรงงานทำน้ำตาลทรายที่บ้านแพ้ว ได้วันละ 100 บาท แต่ทำได้เพียง 2 อาทิตย์ก็ถูกตำรวจจับ แต่ตอนหลังตำรวจก็ปล่อยออกมา ไม่รู้เพราะอะไร ผมกลับไปที่เดิมเขาก็ไม่ให้ทำ ผมก็เลยกลับไปที่ราชบุรี ไปทำงานโรงงานเส้นหมี่ ได้ทำได้ 2 เดือนก็ออก เพราะนายจ้างหักค่าโน่นค่านี่ เหลือจริงๆเดือนหนึ่งแค่ 30 บาท ไม่พอกิน ผมก็ออกจากงานอีก"

จุดเปลี่ยนของชีวิตการเป็นแรงงานข้ามชาติ กลายมาเป็นผู้ปฏิบัติงานองค์กรกะเหรี่ยง เมื่อรู้จักกับสหภาพแรงงานข้ามชาติกะเหรี่ยง (Migrant Karen Labour Union-MKLU) ที่ทำงานช่วยเหลือคนกะเหรี่ยงที่มาเป็นแรงงานข้ามชาติในประเทศไทย

"หลังจากนั้นผมก็ไปติดต่อกับ MKLU เพื่อนแนะนำให้รู้จัก ผมก็มาสมัครงานที่นี่ หน้าที่ผมคือ ไปหาสมาชิกแถวราชบุรี ไปหาดใหญ่ ไปสงขลา นั่งรถไฟไป เสียค่าสมัครสมาชิก 1,500 บาท แต่จ่ายจริงๆแค่ 200 บาท ผมหาสมาชิกได้ 500-600 คน ก็มีการจัดงานที่พัทยา ผมก็ประสานงานติดต่อให้คนกะเหรี่ยงที่เป็นสมาชิกมาร่วมงานกัน ต่อมาผู้ใหญ่ใน FTUB (กลุ่มสหพันธ์

สหภาพแรงงานพม่า) ก็บอกให้ผมมาประจำที่ office คอยรับโทรศัพท์ ให้คำปรึกษาสมาชิก อบรมต่างๆ และได้เช่าห้องๆหนึ่งเปิดเป็นคลินิค ให้คำปรึกษาเรื่องโรคเอดส์ ให้ความรู้เรื่องต่างๆกับคนงาน ผมได้เงินเดือน 5,000 บาท ต่อมา TACDB กับ FTUB ได้จัดงานร่วมกันที่จุฬา ปี 1999 (2542) ผมก็ได้ไปร่วมงาน และรู้จักกับพี่ Myint Way ที่อยู่ TACDB ก็ได้โทรศัพท์ประสานงานกันเรื่อยๆ และได้ร่วมกันจัดอบรมเกี่ยวกับสิทธิต่างๆ office เมื่อก่อนอยู่ที่อ้อมใหญ่ แต่ตอนนี้ย้ายมาอยู่ที่พัฒนาการตั้งแต่ปี 2001(2544)

ตอนปี 1999 ผู้ใหญ่เข้าค่ายหมด ผมก็เลยต้องทำงานเอง ไปหาแรงงานกะเหรี่ยงว่าทำงานที่ไหน สถานการณ์อย่างไร ทำให้เราต้องเดินทางไปในโรงงานที่พัทยา ไปอุทัยธานี สุพรรณบุรี ราชบุรี ทั้งๆที่ผมก็ไม่มีบัตร เวลาไปหาคนงานก็ใช้วิธีติดต่อคนรู้จักให้พาไปที่ที่คนงานอยู่ บางทีก็เข้าไปแนะนำตนเอง ทำงานอย่างนี้บางครั้งก็ไม่มีความสุข เพราะเราไม่ได้ขึ้นทะเบียน ถ้าเกิดปัญหาจริงๆใครจะช่วยเรา เพราะค่าใช้จ่ายทุกวันนี้ก็ไม่พอ มีหนี้สิน

ผมมีความรู้สึกว่า อยากให้คนจากพม่ารู้ว่ามาเมืองไทยต้องเจอปัญหาอะไรบ้าง อยากให้เตรียมตัวไว้ เวลาเกิดปัญหาจะได้แก้ถูกอยากให้คนพม่าต้องช่วยเหลือกันเอง ไม่ต้องให้คนอื่นช่วย อยากบอกให้คนไทยรู้ว่าพวกเราไม่ได้อยากมา แต่เราไม่มีทางเลือก อยู่พม่าก็ไม่มีงานทำ ไม่มีรายได้"

เมื่อต้องทำงานและเดินทางหาสมาชิก แต่ไม่มีบัตรแรงงานข้ามชาติ ความกลัวถูกตำรวจจับคอยหลอกหลอนจิตใจอยู่ตลอดเวลา เลยทำให้เขาตัดสินใจเข้าสู่กระบวนการของ UNHCR

"ผมจดทะเบียนแรงงานครั้งแรกปี 2544 ให้นายจ้างของน้องสาวเป็นนายจ้างให้แทน เพราะผมไม่มีนายจ้าง ผมทำงานที่ MKLU จดทะเบียนไม่ได้ ผมต่ออายุมาเรื่อยๆ จนปี 2546 รัฐบาลเขาจะมีพิสูจน์สัญชาติ ถ่ายรูปแล้วส่งไปที่ประเทศพม่า ผมกลัวพม่ารู้ ผมก็ไม่ไปต่อบัตร ก็ไม่มีบัตรมาเรื่อยๆ มาช่วงหลังที่พี่ Myint Way ที่เพื่อนๆถูกจับ ผมก็กลัว ผมก็เลยไปขึ้นทะเบียน POC กับ UNHCR บอกเขาว่าผมทำงานที่ MKLU และต้องไปต่างประเทศ ผมได้เคยไปลงทะเบียนกับ UNHCR ตั้งแต่ปี 1999 แต่ไม่ผ่าน แต่ตอนนี้ผ่านแล้ว จริงๆผมไม่อยากไปต่างประเทศ เพราะเราต้องเริ่มต้นใหม่ทุกอย่าง ภาษา วัฒนธรรม ไกลกับพ่อแม่พี่น้อง อยากกลับบ้านมากกว่า"

ระหว่างที่ผู้ศึกษากำลังพูดคุยกับ Han Nyunt อยู่ วิน วิน แฟนของ Han Nyunt ก็เดินเข้ามาสมทบ วิน วิน เป็นชาวจีนโกก้าง มาจากรัฐฉาน ตอนนี้ตกงานอยู่ แต่เมื่อก่อนทำงานเป็นแม่บ้านเลี้ยงเด็ก

"ผมเป็นแฟนกับ วิน วิน มาตั้งแต่ปี 2000 เพื่อนแนะนำให้ ได้คุยกันทางโทรศัพท์ แล้วไปนัดเจอกันหน้าเวิลด์เทรด แล้วก็คบกันมาเรื่อยๆจนเดี๋ยวนี้ ผมเป็นห่วง วิน วิน เพราะเดี๋ยวนี้ไม่ได้ทำอะไร ดูแลผมอย่างเดียว ผมจึงไม่อยากเจ็บป่วย คิดอยู่เหมือนกันว่าถ้าไม่สบายทำอย่างไร หมอไม่เต็มที่กับเรา ผมคิดว่าผมโดนอย่างนี้ใครจะช่วยผมแล้วคนอื่นล่ะ จะเป็นอย่างไร ทำให้อยากช่วยคนอื่น

ก่อนแยกกันผู้ศึกษาถาม Han Nyunt ด้วยคำถามสุดท้ายว่า ยังอยากกลับไปประเทศพม่าไหม?

"ถ้าประเทศพม่าเป็นอย่างนี้ก็ยังไม่กลับไป ไม่ดีขึ้น แต่ถ้าประเทศพม่าดีขึ้น ก็จะกลับไป เพราะได้มีงานทำ ไม่ต้องมาทำงานที่ประเทศไทยอย่างทุกวันนี้ มาอยู่เมืองไทยต้องปรับตัวเยอะ เช่น ต้องพูด ฟัง อ่าน เขียนภาษาไทยให้ได้ ถ้าพูดไม่ได้ เวลาจ่ายค่ารถก็จ่ายไม่ถูก ผมมีเพื่อนคนไทยไม่เยอะ แต่เพื่อนกะเหรี่ยงมีเยอะ เคยไปเที่ยวกับเพื่อนคนไทยเหมือนกันในช่วงเข้าพรรษา ไปเที่ยวที่จันทบุรี มีสวนทุเรียน สวนมังคุด ไปหลายที่ ก็เลยสนิทกับเพื่อนคนไทยกลุ่มนี้จนทุกวันนี้ 2-3 คน"

ต่อมาด้วยสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงทางการเมือง มีคำสั่งจากรัฐบาลไทยประกาศว่า 31 มีนาคม 2547 เป็นวันสุดท้ายที่ POC ที่อยู่นอกค่ายอาศัยกระจัดกระจายอยู่ในกรุงเทพมหานครปริมณฑล และเขตอำเภอบริเวณชายแดนจะต้องมาขึ้นทะเบียนและย้ายไปอยู่ที่ค่ายอพยพบริเวณชายแดนไทย-พม่า ที่จังหวัดตาก กาญจนบุรี และราชบุรี Han Nyunt และ วิน วิน ก็เป็นหนึ่งในนั้นที่ต้องย้ายชีวิตเข้าไปอยู่ในพื้นที่พักพิงชั่วคราว บ้านต้นยาง อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี

หลังจากนั้น 3 เดือน ต่อมา Han Nyunt แอบหนีออกจากค่ายมาโทรศัพท์ และเล่าให้ฟังด้วยน้ำเสียงที่ไม่สบายใจว่า

"ที่นี่ผมได้รับแจกข้าวสาร เป็นเศษข้าวหักๆ กะปิเน่าๆทั้งเหม็นทั้งแฉะ พริก เกลือ ถั่วเหลือง น้ำมันปรุงอาหาร ถ้วยใบเล็กๆ หม้อหุงข้าวด้วยถ่าน เทียนไข 7 อัน และถ่านอัด 2 ตะกร้าเล็กๆต่อคน 5 คน ต่อเดือน ไม่มีน้ำ ไม่มีไฟ อยู่ในป่า หนาว ผมไม่สบาย ท้องเสียตลอดเวลา กินอะไรไม่ได้ ที่นี่ไม่มีหมอ ไม่ค่อยปลอดภัย มีอส.ไทย กลัวทหารพม่าด้วย ผมไม่รู้จะทำอย่างไร ค่ายอยู่ติดชายแดนไทย ไม่มีรั้วกั้น เดินข้ามมาได้โดยไม่ต้องตรวจ กลางวันอากาศร้อน กลางคืนก็หนาวมาก มีท่อน้ำที่ UN ไปสร้างให้แต่ไม่มีน้ำไหล คลองก็อยู่ไกลมาก หน้าร้อนน้ำในคลองแห้ง ผมไม่ได้อาบน้ำมาหลายวัน ที่นี่เขาห้ามออกนอกค่าย ห้ามใช้โทรศัพท์ จดหมายพัสดุต่างๆ ใช้เวลานานกว่าจะถึง"

ขณะนั้นในความเป็นเพื่อนมนุษย์ ผู้ศึกษาบอกว่าให้ Han Nyunt ตัดสินใจหนีออกมา แต่เขาบอกว่า *"ไม่เป็นไร ผมจะอดทน ผมจะรอไปประเทศที่สาม"*

กาลเวลาก็เดินทางไปอีก 6 เดือน Han Nyunt เปลี่ยนไปมาก จากคนที่รูปร่างเล็กอยู่แล้วกลับกลายเป็นคนผอมแห้งมาก ไม่มีเรี่ยวแรงและกำลังวังชา เขาเดินทางมาที่โรงเรียนและนำอาหารที่ได้รับแจกมาให้ผู้ศึกษาและเพื่อนๆดู ปลากระป๋องหมดอายุแล้ว ข้าวสารที่ได้รับแจกมีสภาพเหมือนกับข้าวเอาไว้เลี้ยงหมู กะปิส่งกลิ่นเหม็นคลุ้ง ถั่วเหลืองขึ้นรา เขาบอกว่าผมกำลังเจ็บป่วยด้วยโรคลำไส้อักเสบและจำเป็นต้องเข้ามารับการรักษาอย่างต่อเนื่อง

Han Nyunt เข้ารับการรักษาที่โรงพยาบาลราชวิถีอยู่เดือนหนึ่ง และกลับเข้าไปอยู่ในพื้นที่พักพิงดังเดิม ด้วยสภาพในค่ายที่ไม่เอื้อต่อการดำรงชีวิต เขาก็ไม่หายจากโรคที่เป็นอยู่ และต้องเดินทางกลับมาที่โรงพยาบาลในเมืองกาญจนบุรีเพื่อรักษาตัวเป็นระยะๆ อย่างน้อย 3 เดือนครั้ง ครั้ง

สุดท้ายประมาณเดือนกรกฎาคม 2549 ผู้ศึกษาไปเยี่ยมที่โรงพยาบาลราชวิถีอยู่ 1 สัปดาห์ สภาพ Han Nyunt ขณะนั้นพูดไม่ได้ ต้องใช้เครื่องช่วยหายใจตลอดเวลา เหนื่อยหอบ อาเจียนเป็นเลือด ตัวผอมซีด เพื่อนๆใน MKLU และเพื่อนๆในพื้นที่พักพิงที่ตัดสินใจหนีออกมา เดินทางมาเยี่ยม Han Nyunt จำนวนมาก เพราะคาดการณ์ว่านี้อาจจะเป็นช่วงชีวิตสุดท้ายของเขา ในที่สุดหมอตัดสินใจเพิ่มปริมาณยาในการรักษา และอาการก็ดีขึ้นเป็นระยะๆ และกลับไปรักษาตัวในค่ายเพิ่มเติม

ตุลาคม 2549 Han Nyunt เข้ารับการผ่าตัดที่โรงพยาบาลพหลพลพยุหเสนา ในตัวเมืองกาญจนบุรี อีก 4 เดือนต่อมา ประเทศเนเธอร์แลนด์ตัดสินรับเขาและวินวิน เป็นผู้ขอลี้ภัยทางการเมือง

26 กุมภาพันธ์ 2550 เกือบเที่ยงคืน ที่อาคารผู้โดยสารขาออกระหว่างประเทศ สนามบินสุวรรณภูมิ *"ผมได้ travel document แล้ว ผมสามารถเดินทางได้อย่างอิสระเสียที"* Han Nyunt บอกผู้ศึกษาด้วยสายตาเป็นประกายและเต็มไปด้วยความหวังอีกครั้งหนึ่งของชีวิต อีกไม่กี่นาทีข้างหน้าเขาและเพื่อนผู้ลี้ภัยจากประเทศพม่ากำลังจะเดินทางไปกรุงอัมสเตอร์ดัม นครหลวงของเนเธอร์แลนด์ ประเทศที่เลือกรับเขาเข้าเป็นส่วนหนึ่งของแผ่นดินและมอบปีกอิสระให้หัวใจเขาได้โบยบินอย่างเสรี

ก่อนหน้านั้นไม่กี่วัน Han Nyunt โทรศัพท์มาจากร้านค้าแห่งหนึ่งที่อยู่ข้างๆพื้นที่พักพิง ด้วยน้ำเสียงที่ตื่นเต้นแกมกังวลว่า "ผมจะไปเนเธอร์แลนด์แล้ว" ในฐานะความเป็นเพื่อน ผู้ศึกษาไม่รู้ว่าควรดีใจ เสียใจ หรืออย่างไร? แง่หนึ่งถึงเวลาที่เขาจะได้มีเสรีภาพและได้รับศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์กลับมาอีกครั้งหนึ่ง แต่อีกแง่หนึ่งก็ไม่มั่นใจว่าเขาจะใช้ชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างสิ้นเชิงอย่างไร จากหนุ่มกะเหรี่ยงเมืองพญาตองซู สู่สถานะการเป็นแรงงานข้ามชาติไม่ถูกกฎหมายในประเทศไทย 10 กว่าปี อีก 3 ปี ต่อมาเปลี่ยนสถานะไปเป็น POC (Persons of Concern) ในแคมป์ และวันนี้กำลังจะกลายเป็นพลเมืองคนใหม่ของประเทศเนเธอร์แลนด์

หนึ่งเดือนหลังจากนั้น Han Nyunt โทรศัพท์กลับมาหาและบอกว่า *"ผมสบายดี หมอที่นี่ดูแลดี ผมจะอยู่ให้ได้"*

<u>คนที่ 2</u>

โย: จากสาวกะเหรี่ยงที่หมดฝัน ได้มาตามหาความฝันในประเทศไทย อายุ 18 ปี (สัมภาษณ์ มกราคม 2549)

โย หญิงสาวกะเหรี่ยงวัย 18 ปี ตัดสินใจเดินทางจากหมู่บ้านเล็กๆในเขตชนบทของรัฐกะเหรี่ยง ประเทศพม่า มาทำงานเมืองไทยตั้งแต่ 4 ปีก่อน เธอเป็นพี่คนโตของน้องๆที่คลานตามกันมาอีก 4 คน เนื่องจากครอบครัวของเธอไม่มีที่นาเป็นของตนเอง จึงต้องทำงานรับจ้างทำนาของคนอื่นและค้าขายเล็กๆน้อยๆ เป็นรายได้เลี้ยงชีวิตในแต่ละวัน

"ที่บ้านอยู่กินกันค่อนข้างจำกัด บางวันมีเพียงน้ำพริกถ้วยเดียว นอกจากครอบครัวของโยจะมีรายได้น้อยอยู่แล้ว ทุกๆเดือนยังต้องจ่ายค่าลูกหาบให้ทหารพม่าด้วยเหมือนกัน บางทีถ้าไม่มีเงินก็ต้องหยิบยืม ถ้าไม่ให้เงินเราต้องส่งคนไปทำงานเป็นลูกหาบแทน โยเคยเห็นคนในหมู่บ้านไปเป็นลูกหาบเป็นเวลานาน พอกลับมาอีกทีจำแทบไม่ได้ จากคนที่เคยตัวใหญ่ ๆก็ผอมแห้งแทบไม่น่าเชื่อ บางคนไปแล้วไม่กลับมาก็มี มีอยู่ครั้งหนึ่งตอนที่พ่อไปทำนา ไม่มีใครอยู่บ้าน ทหารพม่ามาจากไหนไม่รู้ โยได้ยินเสียงปืนดังมาจากข้างนอกเลยรีบไปหลบอยู่ใต้โต๊ะ โยกลัวมาก โชคดีที่ทหารไม่เห็น ถ้าทหารเห็นโย โยก็ไม่รู้เหมือนกันว่าจะเกิดอะไรขึ้น"

เนื่องจากรัฐบาลทหารจัดสรรงบประมาณการศึกษาและสาธารณสุขรวมกันไม่ถึงร้อยละ 1 ของงบประมาณทั้งหมดของประเทศ ภาระทางการศึกษาตั้งแต่ค่าเล่าเรียนและค่าใช้จ่ายอื่นๆที่เกี่ยวข้องกับการเรียนตกเป็นภาระของพ่อแม่ที่มีฐานะยากจนอยู่แล้ว ทำให้เด็กจำนวนมากจึงไม่มีโอกาสเรียนหนังสือ หรือต้องออกจากโรงเรียนกลางคัน โยก็เป็นหนึ่งในจำนวนเด็กนักเรียนที่ต้องออกจากโรงเรียนกลางครันเพื่อช่วยพ่อแม่ทำงานหาเงินด้วยเช่นกัน

"โยได้เรียนหนังสือถึงแค่ชั้น ป. 2 เท่านั้น เพราะโยเป็นพี่คนโต ต้องออกมาช่วยพ่อแม่ทำงานหาเงินเลี้ยงดูน้องๆอีกหลายคน จริงๆแล้วโยเริ่มทำงานมาตั้งแต่เรียนชั้นป. 1 แล้ว แม่จะทำขนมให้โยหิ้วไปขายที่โรงเรียนด้วย โยไม่เคยได้ค่าขนมไปโรงเรียนและกินขนมที่เอาไปขายเลย เพราะถ้ากินจะถูกแม่ตี แม่บอกว่าได้กำไรนิดเดียว ถ้าโยกินก็จะขาดทุน พอออกจากโรงเรียนโยก็คิดทำงานหาเงินอย่างเดียว ช่วงหน้าฝน ก็ไปรับจ้างปลูกข้าว จริง ๆ โยไม่ค่อยชอบทำเพราะกลัวปลิง แต่พ่อแม่บังคับให้ทำ แม่บอกว่าเราจะเลือกงานไม่ได้ เพราะเกิดเป็นคนต้องทำได้ทุกอย่าง ถ้าเราไม่ทำไม่รู้จักหาเงิน เราก็จะอด ถ้าทำไหวก็ได้กิน ทำไม่ไหวก็ไม่ได้กิน ใครจะมีน้ำใจมาเลี้ยงเรา ถ้าเราไม่หาเลี้ยงตนเอง"

โยรับจ้างทำงานอยู่ในหมู่บ้านจนถึงอายุ 14 ปี จึงตัดสินใจมาทำงานเมืองไทยโดยที่ยังไม่รู้เลยว่า "เมืองไทย" อยู่ที่ไหน

"ตอนนั้นที่บ้านยังไม่มีทีวี ได้ยินชื่อเมืองไทยจากคนที่เคยมาทำงาน แต่ไม่รู้ว่าเป็นยังไง รู้แต่ว่าพูดไม่เหมือนกับเรา บางคนบอกว่าอย่าไปเลย เดี๋ยวตำรวจจับเอาไปเป็นเมีย บางคนก็บอกว่าเค้าจะเอาปลิงมาดูดเลือดเรา แล้วเอาปลิงไปขาย บางคนก็บอกว่า ทำงานเมืองไทยดี เพราะเก็บเงินได้เยอะ ตอนนั้นคิดแต่ว่า ถ้าไปทำงานเมืองไทยคงได้เงินเยอะ เพราะเป็นคนบ้างาน คงเก็บเงินได้เยอะ ไม่ได้คิดว่าจะมาสุขสบาย จะมาหาเงินอย่างเดียว สักห้าปีก็พอแล้ว ได้เงินสักก้อนใหญ่ๆจะกลับไปเปิดร้านขายของในหมู่บ้าน"

โยตัดสินใจมาเมืองไทยพร้อมกับผู้หญิงในหมู่บ้านที่เคยมาทำงานเมืองไทยและกลับไปเยี่ยมบ้าน เธอเริ่มต้นทำงานหลายอย่างเช่นเดียวกับแรงงานอพยพทั่วไป คือ แม่บ้าน ตอนแรกเธอทำงานอยู่เฉพาะในอำเภอแม่สอด จังหวัดตาก แต่หลังจากมีคนชวนไปทำงานที่กรุงเทพมหานครโดยให้ความหวังว่าจะได้เงินมากกว่า เธอจึงตัดสินใจมุ่งหน้าสู่กรุงเทพฯ เธอทำงานเป็นแม่บ้านเลี้ยง

เด็กได้รับเงินเดือน 4,500 บาท และย้ายงานมาเรื่อยๆจนได้งานสุดท้ายเป็นลูกจ้างร้านทำผม ช่วงเวลานี้เองที่ทำให้เธอก้าวไปสู่จุดเปลี่ยนครั้งสำคัญของชีวิตที่ทำให้โยได้รู้จักโครงการ DEAR BURMA ความฝันของโยกลายเป็นจริงมากขึ้น

" หลังจากที่โยรู้ว่าได้เรียนที่นี่ โยก็เลยโทรบอกเพื่อน แบบตื่นเต้นมากๆ โยตัดสินใจกลับไปขออนุญาตเจ้านาย บอกเขาว่าหนูจะไปเรียนหนังสือวันอาทิตย์ได้ไหม เขาบอกว่าไปไม่ได้หรอกวันอาทิตย์ สรุปว่าไปไม่ได้ค่ะ เครียดมากค่ะ เพราะการได้เรียนหนังสือมันเป็นความฝันที่ฝันมานาน และหนูก็คิดว่ามันจะเป็นได้แค่ความฝันเท่านั้น ในเมื่อมันจะเป็นจริงได้ก็เลยหางานใหม่ทันทีค่ะ และงานก็ได้ด้วย หยุดวันอาทิตย์ด้วยค่ะ ดีใจมาก เลยบอกเจ้านายว่าจะลาออก เขาเลยไม่ให้ออก ยอมให้หนูเรียนค่ะ นั่นแหล่ะค่ะหนูเลยได้เรียนหนังสือจนทุกวันนี้ "

โยบอกเล่าถึงความรู้สึกในวันที่ฝันเล็ก ๆ ของเธอเป็นจริงและความฝันที่เธอวาดไว้ในอนาคตข้างหน้าว่า

"โยคิดว่าความฝันของโยแบ่งเป็นสองระยะ ระยะแรกคืออยากเก็บเงินให้ครอบครัว ความฝันนี้โยเดินมาถึงแล้ว ความฝันระยะที่สอง เป็นความฝันที่เกิดขึ้นหลังจากมีคนให้โยได้รับโอกาสที่ดีกว่าคนจำนวนมาก โยจะไม่มีวันลืมเหตุการณ์นี้เลย เพราะมันไม่ได้เปลี่ยนชีวิตของโยแค่คนเดียว แต่เปลี่ยนชีวิตคนอีกหลายๆคน โยคิดว่าโยโชคดีมากๆแล้วก็อยากใช้ความโชคดีของโยให้เป็นประโยชน์กับคนอื่นบ้าง ดังนั้นความฝันของโยในอนาคตคือ อยากกลับไปพัฒนาหมู่บ้านของตนเอง เพราะตอนนี้โยได้เรียนรู้เคล็ดลับการพัฒนาหลายอย่างจากเมืองไทยแล้ว โยอยากนำความรู้เหล่านี้ไปปรับใช้ในหมู่บ้านของตนเองบ้าง โยไม่อยากเฝ้ารอคอยให้ผู้บริหารประเทศหันมาใส่ใจประชาชนเพียงฝ่ายเดียว แต่โยอยากเป็นส่วนหนึ่งของการเปลี่ยนแปลงสังคมให้ดีขึ้นด้วยมือโยเอง ถ้าเรายังเลือกระบบการปกครองหรือผู้บริหารประเทศที่ดีไม่ได้ โยจะไม่โยนความผิดให้ผู้บริหารประเทศเพียงอย่างเดียว ถ้ามีโอกาสทำอะไรที่เป็นประโยชน์ต่อคนอื่นได้ โยจะลงมือทำ เพราะถ้าเรามัวแต่รอให้คนอื่นมาทำ คนที่แย่อยู่แล้วก็จะแย่ลงไปเรื่อยๆ "

5.7 ความแตกต่างในวิถีชีวิตระหว่างแรงงานข้ามชาติที่ดำรงชีวิตในเมืองหลวงกับเมืองอื่นๆ

จากการศึกษาวิถีชีวิตของแรงงานข้ามชาติในพื้นที่กรุงเทพมหานครนั้นสามารถเชื่อมโยงให้เห็นข่ายของความสัมพันธ์ที่แรงงานข้ามชาติคนหนึ่งๆจะดำรงชีวิตให้อยู่รอดได้ในพื้นที่กรุงเทพมหานครนั้น พวกเขาและเธอจะต้องเกี่ยวข้องหรือสัมพันธ์กับคนต่างๆเหล่านี้

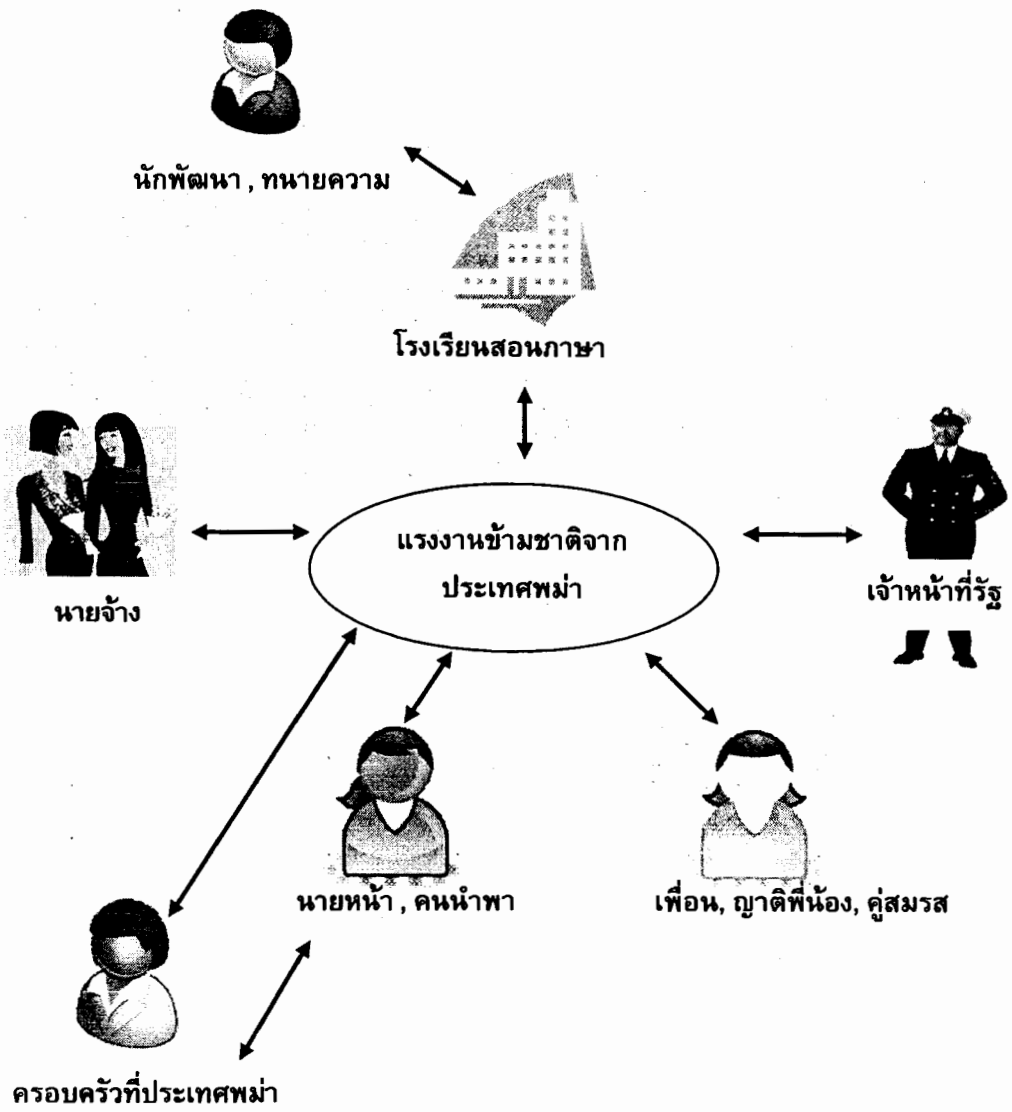

นอกจากนั้นยังพบว่าวิถีชีวิตมีความแตกต่างกับแรงงานข้ามชาติที่ดำรงชีวิตอยู่ในเมืองชายแดน (เชียงใหม่ เชียงราย ตาก ระนอง กาญจนบุรี แม่ฮ่องสอน)หรือเมืองอื่นๆ เช่น สมุทรสาคร นครปฐม ราชบุรี สมุทรสงคราม ในหลายลักษณะ กล่าวคือ

1. ความแตกต่างในอาชีพ

โดยทั่วไปแล้วแรงงานข้ามชาติที่มาทำงานประเทศไทยแถบเมืองชายแดนหรือเมืองปริมณฑลรอบกรุงเทพมหานคร มักจะมีอาชีพอยู่ในกิจการประมง กิจการอาหารแช่แข็ง กิจการเลี้ยงสัตว์ กิจการถนอมอาหาร เช่น โคนม ฟาร์มไก่ โรงงานไก่แช่แข็ง เฝ้าดูแลไร่ รีสอร์ท เหมืองแร่ งานฉีดพ่นสารเคมี ฟาร์มเลี้ยงสัตว์ เลี้ยงหมู ทำงานในโรงงาน ในโกดังที่ไม่ได้มาตรฐาน ในสวนผลไม้ เป็นส่วนใหญ่ แต่แรงงานในกรุงเทพมหานครมักจะทำงานรับใช้ภายในบ้านหรือในสำนักงาน ลูกจ้างร้านค้าประเภทต่างๆ ซึ่งมีความปลอดภัยมากกว่า ฮ่าน ยุ้น เล่าให้ฟังว่า *"ครั้งหนึ่งผมเคยถูกนายจ้างที่ราชบุรีให้ลุยขี้วัวเพื่อจับตัวหนอนไปเป็นอาหารปลา และนำขี้วัวที่เหม็นๆไป*

ตากแห้ง" หรือบางคนจะเป็นลูกมือซ่อมรถและพ่นสีโดยทำงานคลุกสีและน้ำจนเนื้อตัวเลอะเทอะ โดยที่พวกเขาไม่รู้ถึงอันตรายจากการทำงานเสี่ยงต่อสารเคมีและโรคภัย

2. ความแตกต่างในที่พักอาศัย

แรงงานข้ามชาติที่อาศัยอยู่ในเมืองอื่นๆมักจะถูกนายจ้างกำหนดให้พักอยู่ตามเพิงพักแคบๆ ในไร่นาหรือสวน หรือบางคนที่ทำงานในโรงงานก็จะอยู่ตามเพิงที่ก่อสร้างขึ้นมาหรือตู้คอนเทนเนอร์เล็กที่ตั้งอยู่หลังโรงงาน ในกระท่อมท้ายไร่ หรือห้องแคบๆที่อยู่ตามโรงรถหรือใกล้ห้องน้ำ แต่ถ้าเป็นแรงงานในพื้นที่กรุงเทพมหานครมักจะพักอาศัยอยู่กับนายจ้าง หรือไม่ก็เช่าบ้านอยู่รวมกันกับครอบครัว ญาติพี่น้อง หรือเพื่อนจากหมู่บ้านเดียวกัน จากสถานที่พักที่ไม่เอื้อต่อการดำรงชีวิต ก็จะนำมาสู่เรื่องสุขภาวะในตัวแรงงานข้ามชาติด้วยที่มีโอกาสได้รับอันตรายจากโรคร้ายและภัยต่างๆ รอบๆที่พักเพิ่มขึ้นด้วย

3. ความแตกต่างในบุคลิกลักษณะ

แรงงานข้ามชาติที่ทำงานในกรุงเทพมหานครมักจะมีผิวขาวขึ้น รูปร่างหน้าตาดีขึ้นเหมือนคนในเมือง ทั้งผู้หญิงและผู้ชายจะมีการแต่งกายตามอย่างคนไทย เรียนรู้วิถีชีวิตของคนเมือง เช่น รู้จักเดินทางด้วยรถไฟฟ้าลอยฟ้าและใต้ดิน การใช้เครื่องแต่งตัวตามที่โชว์ในห้างสรรพสินค้า การใช้เครื่องสำอางค์สมัยใหม่ การใช้เทคโนโลยีที่ตามกระแส ซึ่งลักษณะดังกล่าวจะแตกต่างกับแรงงานข้ามชาติที่ทำงานในเมืองอื่นๆและใช้ชีวิตในชนบทที่มีแบบแผนแตกต่างกัน

4. ความแตกต่างในการธำรงวัฒนธรรมแบบเดิมที่ประเทศพม่า

แรงงานข้ามชาติที่ทำงานในพื้นที่กรุงเทพมหานครจะให้ความสำคัญกับการยังคงรักษาขนบธรรมเนียม ประเพณีและวัฒนธรรมอันดีของกลุ่มชาติพันธุ์น้อยลง มักจะปรับตัวคล้อยตามวัฒนธรรมกรุงเทพมหานครที่รายล้อมรอบตัว ซึ่งจะแตกต่างจากแรงงานข้ามชาติที่ทำงานในเมืองอื่นๆที่ยังคงนุ่งโสร่ง ทาแป้งตะนะคาเพื่อรักษาผิวพรรณ เคี้ยวหมาก ซึ่งเป็นวิถีที่ปฏิบัติตามแบบในพม่า

ทั้งนี้แล้วที่ผู้ศึกษากล่าวมาก็ไม่ได้เป็นสูตรสำเร็จที่จะนำไปอธิบายกับแรงงานข้ามชาติในพื้นที่อื่นๆได้ ในความแตกต่างมีความเหมือนและคล้ายคลึง ข้อมูลที่เลือกนำเสนอเป็นเพียงข้อเสนอด้านเดียวที่ได้พบเจอขณะที่เก็บข้อมูลเป็นเวลาประมาณ 3 ปี ซึ่งอาจแตกต่างกับแรงงานข้ามชาติคนอื่นๆที่ไม่มีโอกาสมาเรียนหนังสือในโครงการ DEAR BURMA

5.8 ผลที่เกิดขึ้นจากการย้ายถิ่นต่อวิถีชีวิตของแรงงานข้ามชาติ

ท่ามกลางแสงดาวในคืนมืดมิดกับบรรยากาศรอบข้างที่รายรอบไปด้วยต้นไม้ใบหญ้าและเสียงจิ้งหรีดเรไรร้องระงมไปทั่ว ปรากฏแสงเงาวูบวาบตามมุมมืดต่างๆ เทียนเล่มน้อยที่ส่องสว่างทำให้เห็นผู้คนมากหน้าหลายตาที่นั่งรวมกันเป็นกลุ่ม แต่ละคนกำลังตั้งใจฟังเรื่องราวต่างๆ ที่ถ่ายทอดมาจากปากของคนๆหนึ่งในกลุ่มที่บอกเล่าเรื่องราวของตัวเอง นี้เป็นบรรยากาศในค่ำคืนหนึ่งของวง

สัมมนาเล็กๆวงหนึ่งที่จัดขึ้นโดยคณะกรรมการรณรงค์เพื่อประชาธิปไตยในพม่า ที่อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี เมื่อประมาณเดือนกุมภาพันธ์ ปี 2547 เป็นเวทีที่ชักชวนคนจนไทยกับแรงงานข้ามชาติ ผู้ลี้ภัย นักศึกษาพม่ามาพบปะกัน เพื่อแลกเปลี่ยนถึงเรื่องราว ความเป็นมา และผลที่เกิดขึ้นจากการย้ายถิ่นของประชาชนและกลุ่มชาติพันธุ์พม่ามายังประเทศไทย

อดิศร เกิดมงคล อดีตเจ้าหน้าที่ขององค์กร เปิดวงเสวนาว่า *"เวทีครั้งนี้เป็นการจุดประกายความหวังเล็กๆ ที่จะเชื่อมโยงคนจนไทยกับคนจากพม่าที่ได้รับผลกระทบจากนโยบายทางการเมือง ให้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ แบ่งปันความรู้ เพื่อจะได้ประสานความร่วมมือที่จะช่วยเหลือกันและกันต่อไปในอนาคต ผมคิดว่าไม่มีมนุษย์คนไหนเกิดมาบนโลกใบนี้แล้วผิดกฎหมาย พลังของประชาชนมีความหมายเสมอไม่ว่าประชาชนผู้นั้นในสายตาของรัฐไทยจะถูกบอกว่าเป็นคนผิดกฎหมายก็ตาม "*

อรชุน อัปปาดูรัย (Arjun Appadurai) (1996:295-310) เสนอไว้ว่า กระแสโลกาภิวัตน์ได้พัดพาให้คนต่างชาติพันธุ์ วัฒนธรรม และสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม เทคโนโลยี ข่าวสารข้อมูล เงินทุน แนวคิดและอุดมการณ์ข้ามรัฐ-ชาติด้วยอัตราความเร็ว ปริมาณและทิศทางที่อำนาจรัฐไม่อาจจะควบคุมได้เหมือนที่เคยเป็นมาในยุคก่อนหน้า โลกาภิวัตน์ก่อให้เกิดทั้ง "วัฒนธรรมมวลชนโลก" และการค้นหา ต่อสู้และการใช้ความรุนแรงรูปแบบต่างๆเพื่อค้นหา "เอกลักษณ์ทางชาติพันธุ์และวัฒนธรรมท้องถิ่น" ในขณะเดียวกันโลกาภิวัตน์ก็เป็นกระแสที่ทำให้ประชากรโลกที่ต่างชาติพันธุ์ ภาษา ศาสนา ผิวพรรณ และวัฒนธรรม ได้มีโอกาสติดต่อเชื่อมโยงถึงกันและกันมากขึ้น ในแง่นี้โลกาภิวัตน์ได้พลิกโฉมหน้าของโลกด้วยประสบการณ์และการเปิดโลกทัศน์ของผู้คนในโลกสมัยใหม่ให้รับรู้ และมีปฏิสัมพันธ์กับความแตกต่างหลากหลาย และการอยู่ร่วมกันในโลกเดียวกันทั้งๆที่ในศตวรรษที่ผ่านมาโลกของคนส่วนใหญ่ถูกจำกัดอยู่ในระดับท้องถิ่นหรือพรมแดนของรัฐ-ชาติเท่านั้น

โลกาภิวัตน์ช่วยเปิดโลกทัศน์และนำผู้คนทั่วโลกจากที่เคยอยู่ในโลกของประเพณีดั้งเดิม ท้องถิ่น หรือรัฐ-ชาติให้กลายมาเป็นกลุ่มคนที่อาศัยอยู่ในโลกที่สามารถจินตนาการและเชื่อมโยงติดต่อถึงกันและกันได้ มีอิทธิพลทั้งในด้านลบและบวกต่อกันและกันได้ รวมทั้งกระแสโลกดังกล่าวได้ก่อให้เกิดคนกลุ่มหนึ่งที่อพยพเคลื่อนย้ายไปตั้งถิ่นฐานหรือทำมาหากินในต่างประเทศต่างวัฒนธรรม ต่างถิ่นฐานมากขึ้นอย่างที่ไม่เคยปรากฏมาก่อน คนกลุ่มหนึ่งในกระแสโลกาภิวัตน์นี้นี้ คือ กลุ่มแรงงานข้ามชาติ ซึ่งเป็นกลุ่มคนที่ข้ามพรมแดนรัฐ-ชาติมาดำรงชีวิตผ่านการทำงานในอีกรัฐ-ชาติอีกแห่งหนึ่ง

ผู้ศึกษาพบว่ากระบวนการย้ายถิ่นข้ามพรมแดนของแรงงานข้ามชาติจากประเทศพม่ามายังประเทศไทยในปัจจุบัน ก่อให้เกิดคุณค่าของการผสมผสานวัฒนธรรมระหว่างวัฒนธรรมไทยกับวัฒนธรรมของคนต่างชาติพันธุ์ ที่กระแสโลกาภิวัตน์พัดพาให้มาปะทะสังสรรค์กัน ในมิติต่างๆ ดังนี้

1. มิติของการเคลื่อนย้ายคน

แม้ว่าการอพยพโยกย้ายถิ่นฐานของแรงงานข้ามชาติที่มาจากประเทศพม่าจะไม่ใช่ปรากฏการณ์ใหม่ แต่โลกาภิวัตน์ก็มีส่วนเอื้อให้ปรากฏการณ์การย้ายถิ่นมีความถี่มากขึ้น และมีลักษณะเฉพาะที่ไม่เหมือนกับการโยกย้ายถิ่นฐานในอดีต การใช้โทรศัพท์มือถือซึ่งเป็นเทคโนโลยีการสื่อสารที่รวดเร็ว มีราคาถูก และสะดวกสบาย ทำให้แรงงานข้ามชาติสามารถรักษาสายสัมพันธ์กับประเทศบ้านเกิดเมืองนอนได้อย่างแน่นแฟ้น ไม่ตัดขาดกับญาติพี่น้องทั้งในประเทศพม่าและในประเทศไทย ซึ่งช่วยให้กระบวนการปรับตัวของพวกเขาและเธอในประเทศไทยเป็นไปอย่างง่ายขึ้น

อย่างไรก็ตามแม้ว่าแรงงานข้ามชาติเหล่านี้จะปรับตัวให้เข้ากับสังคมไทยได้ง่าย แต่ก็ปฏิเสธไม่ได้ว่าการโยกย้ายถิ่นฐานของพวกเขาและเธอที่เป็นคนต่างถิ่น ต่างเชื้อชาติ ต่างศาสนาและอุดมการณ์ ที่แตกต่างกับคนจำนวนมากในสังคมไทย เช่น ด้อยการศึกษา ไร้ทักษะ สื่อสารคนละภาษา สถานการณ์เหล่านี้อาจนำมาสู่ความตึงเครียดได้ในสังคมไทย เนื่องมาจากผู้คนไม่ยอมรับความแตกต่างหลากหลายของการใช้ชีวิตร่วมในสังคมเดียวกัน

นอกจากความตึงเครียดที่ผู้คนในสังคมต้องเผชิญแล้ว สังคมยังต้องรับมือกับความเสี่ยงที่จะเพิ่มขึ้น เช่น การมีจำนวนคนไร้สัญชาติไทยเพิ่มขึ้น การที่ลูกหลานของแรงงานข้ามชาติไม่มีสิทธิต่างๆที่พลเมืองไทยพึงได้รับ การเกิดชุมชนคนต่างชาติและความขัดแย้งระหว่างชาติพันธุ์ ความต้องการได้สัญชาติในฐานะพลเมืองและสวัสดิการสังคม หรือขบวนการค้ามนุษย์ที่ลักลอบขนส่งแรงงานข้ามชาติจากประเทศพม่าเข้าเมืองไทย ด้วยวิธีการอันโหดร้ายป่าเถื่อน ละเมิดสิทธิมนุษยชน เมื่อมีแรงงานจำนวนมากที่ไม่สามารถไปขึ้นทะเบียนได้ด้วยเหตุผลต่างๆ พวกเขาและเธอจึงลักลอบทำงานอยู่ตามโรงงาน ไซต์งานก่อสร้าง บ้านจัดสรร ในฐานะ "แรงงานนอกกฎหมาย แรงงานผิดกฎหมาย" สถานะดังกล่าวช่วยเอื้อประโยชน์ให้นายจ้างสามารถจ่ายค่าแรงที่ถูกมากได้ และไม่มีข้อผูกมัดที่นายจ้างจะต้องทำตามกฎหมายแรงงานใดๆ ทั้งสิ้น ความกดดันที่พวกเขาและเธอได้รับอยู่ตลอดเวลาอาจนำมาสู่การปะทุ ส่งผลให้เกิดการเรียกร้องสิทธิ และอาจนำไปสู่การแตกขั้วทางความคิดที่รุนแรงได้ในสังคมไทย

2. มิติของการเคลื่อนย้ายเทคโนโลยี

แรงงานข้ามชาติได้รับความรู้และความสะดวกสบายจากอินเทอร์เน็ตและเทคโนโลยีอื่นๆ ในประเทศไทย ส่งผลให้แรงงานได้รับการพัฒนาทักษะด้านต่างๆที่เป็นประโยชน์กับทั้งตนเองและกับสังคมไทย และต่อไปถ้าพวกเขาและเธอมีโอกาสได้กลับไปยังประเทศพม่า เทคโนโลยีต่างๆที่ได้รับเพิ่มขึ้นก็อาจจะช่วยส่งผลต่อการพัฒนาประเทศพม่าเพิ่มขึ้นด้วย

การเคลื่อนย้ายเทคโนโลยีที่สำคัญและเห็นรูปธรรมอย่างชัดเจน คือ การใช้โทรศัพท์มือถือ โทรศัพท์มือถือกลายเป็นปัจจัยที่สำคัญของแรงงานข้ามชาติจากประเทศพม่า เช่น การใช้เป็นเครื่องมือติดต่อสื่อสารกับนายหน้าเวลาที่แรงงานต้องการส่งเงินกลับบ้านเกิดที่ประเทศพม่า โดยแรงงานข้ามชาติจะโทรศัพท์บอกนายหน้าที่อยู่ในประเทศไทย แล้วนายหน้าคนดังกล่าวจะเป็นคน

จัดการโดยการโทรศัพท์ไปหานายหน้าที่อยู่ในประเทศพม่าหรือแถบชายแดนไทย-พม่า โดยแรงงานข้ามชาติจะเป็นคนให้เงินแก่นายหน้าที่อยู่ที่นี่ แล้วให้ทางนายหน้าที่อยู่ในหมู่บ้านหรืออยู่ที่ในประเทศพม่า นำเงินไปให้กับทางครอบครัว หลังจากนั้นแรงงานก็จะโทรศัพท์กลับไปที่บ้านหรือคนในหมู่บ้านที่มีโทรศัพท์ใช้ เพื่อสอบถามและตรวจสอบว่าได้รับเงินที่โอนมาแล้วหรือยัง นอกจากนั้นโทรศัพท์ยังกลายเป็นเครื่องมือสื่อสารในการหาช่องทางในการทำงานใหม่ และการติดต่อญาติมิตรทั้งในประเทศพม่าและในประเทศไทยด้วย

3. มิติของการเคลื่อนย้ายเงินทุน

แรงงานข้ามชาติจากประเทศพม่า โดยเฉพาะแรงงานหญิงมักจะส่งเงินกลับไปจุนเจือญาติพี่น้องที่ประเทศพม่า เฉลี่ยคนหนึ่งอย่างน้อยปีละ 10,000-50,000 บาท ซึ่งก่อให้เกิดการหมุนเวียนของเงินตราทั้งในประเทศพม่าและในประเทศไทย ในหลายพื้นที่ที่มีการจ้างงานแรงงานข้ามชาติจากพม่าอย่างเข้มข้น เช่น ระนอง สมุทรสาคร แม่สอด พบว่าได้เกิดการหมุนเวียนเงินตราในชุมชนนั้นๆ มากยิ่งขึ้นตามไปด้วย เช่น หนังสือพิมพ์ฐานเศรษฐกิจ ฉบับที่ 2239 วันที่ 29 ก.ค.-01 ส.ค. 2550 รายงานข่าวว่าห้างเทสโก้โลตัสมีแนวคิดที่จะเปิดสาขาขึ้นแห่งใหม่ในจังหวัดระนอง เนื่องจากเห็นว่าแรงงานข้ามชาติจากพม่าที่ทำงานอยู่ในจังหวัดและที่ทำงานอยู่ในเกาะสอง ประเทศพม่า จะเป็นลูกค้าสำคัญที่จะเข้ามาจับจ่ายซื้อสินค้า เพราะราคาจะต่ำกว่าในท้องตลาดทั่วไป หรือหนังสือพิมพ์ฐานเศรษฐกิจ ฉบับที่ 2236 19 ก.ค.-21 ก.ค. 2550 รายงานข่าวว่าห้างน้ำพุพลาซ่าซึ่งเป็นห้างขนาดใหญ่ในตัวเมืองสมุทรสาครสามารถพลิกฟื้นโอกาสกลับมาทำกำไรได้อีกครั้งหนึ่ง หลังจากเห็นว่าลูกค้าสำคัญที่มาซื้อสินค้าในห้าง คือ กลุ่มแรงงานข้ามชาติที่ทำงานอยู่ในพื้นที่

4. มิติของการเคลื่อนย้ายข้อมูล ข่าวสาร

มีคนตรี วัฒนธรรม ประเพณีต่างๆจากกลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศพม่าให้สังคมไทยได้เรียนรู้ เกิดการสืบทอดประเพณีจากบ้านเกิดให้สรรค์สร้างความคิดใหม่ๆ ตลอดเวลา เกิดการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารระหว่าง “บ้าน” ของแรงงานข้ามชาติกับตัวแรงงานข้ามชาติที่อยู่ในประเทศไทย มีการส่งข้อมูล/ข่าวสารที่ไม่สามารถรับรู้ได้กลับไปยังประเทศพม่า ในบางพื้นที่ เช่น จังหวัดเชียงใหม่ กาญจนบุรี ยังเกิดพื้นที่สื่อทั้งสื่อสิ่งพิมพ์ สื่อวิทยุ วีดิทัศน์ อินเตอร์เนต ที่ใช้ภาษาของประชาชนจากพม่า เช่น การเกิดวิทยุชุมชนหรือวารสารภาษาพม่า ภาษากะเหรี่ยง ภาษาไทยใหญ่ เกิดการรื้อฟื้นวัฒนธรรมประเพณีของกลุ่มมอญ กลุ่มกะเหรี่ยง ขึ้นมาอีกครั้งหนึ่ง เช่น วันชาติมอญ ซึ่งจะจัดขึ้นทุกๆวันแรมหนึ่งค่ำเดือนสาม (หลังวันมาฆบูชาหนึ่งวัน) ในประเทศไทยนั้นมีการจัดงานครั้งแรกที่มหาวิทยาลัยรามคำแหง เมื่อปีพ.ศ. 2536 และตามชุมชนที่มีคนไทยเชื้อสายมอญอาศัยอยู่ เช่น อำภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ตำบลบางกระดี่ เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ และอีกหลายประเทศทั่วโลก เช่น อังกฤษ แคนาดา นอร์เวย์ ศรีลังกา ออสเตรเลีย มาเลเซีย ที่มีกลุ่มนักศึกษามอญโพ้นทะเลไปอาศัยอยู่ (สุกัญญา เบานิด, 2549)

หรือการจัดงานวันปีใหม่กะเหรี่ยง ซึ่งจะจัดทุกวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 5 ประมาณเดือนเมษายนของทุกปี ดังจัดในพื้นที่นครปฐม พื้นที่ชลบุรี ที่ผู้ศึกษาได้มีโอกาสได้เข้าร่วมด้วยในปี 2548 เป็นต้น

5. มิติของการเคลื่อนย้ายอุดมการณ์

วัฒนธรรมของแรงงานข้ามชาติได้แสดงออกและปะทะสังสรรค์กับวัฒนธรรมของคนไทย เกิดการผสมผสานทางวัฒนธรรมระหว่างวัฒนธรรมที่อยู่ในประเทศไทยกับวัฒนธรรมที่มาจากประเทศพม่า เป็นกระบวนการสร้างความเข้าใจระหว่างคนต่างเชื้อชาติ ชาติพันธุ์ ศาสนา อุดมการณ์ และความเชื่อที่แตกต่างกันให้อยู่ร่วมกันได้ เป็นการเปิดพื้นที่ทางการเมืองใหม่ๆให้กับคนกลุ่มน้อยในสังคม การผสมผสานทางวัฒนธรรมเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติ เป็นผลพวงจากการปะทะสัมพันธ์ของมนุษย์ ซึ่งมีพลังที่จะข้ามพ้นปราการหรือมายาคติของวัฒนธรรมทางการที่รัฐ-ชาติไทยใช้เป็นกลยุทธ์หนึ่งในการครอบงำความคิดและอุดมการณ์ของคนในสังคม เพื่อกำหนดระเบียบวาระทางการเมืองให้ตอบสนองต่อความต้องการของผู้มีอำนาจเท่านั้น และกีดกันคนกลุ่มน้อยออกไปจากสังคม เช่น การบอกว่าแรงงานข้ามชาติไม่มีสิทธิเรียกร้องใดๆ เพราะไม่ใช่คนที่มีสัญชาติไทย เป็นต้น

บทที่ 6
กระบวนการกลายเป็นกลุ่มคนชายขอบของแรงงานข้ามชาติจากประเทศพม่า ในพื้นที่กรุงเทพมหานคร

ในทางปรัชญาสิทธิและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ตลอดจนการเคารพต่อการไม่เลือกปฏิบัติจะชี้ชัดเลยว่าแนวคิดการกำหนดป้ายชื่อหรือยี่ห้อของบุคคลที่มาพร้อมกับสถานะของแต่ละรัฐ-ชาติมิอาจจะเป็นเงื่อนไขกีดกั้นความสามารถในการเข้าถึงสิทธิขั้นพื้นฐาน อาทิ สิทธิการอยู่อาศัย สิทธิการได้รับการศึกษา สิทธิการรักษาพยาบาล ตลอดจนสิทธิในการจัดการสภาวะแวดล้อมออกจากชีวิตของมนุษย์ได้ แต่ในทางปฏิบัติจริงที่ต้องคิดร่วมกับองค์ประกอบอื่นๆการได้รับสิทธิดังกล่าวเป็นเรื่องยากยิ่งนัก

6.1 ความเป็นชายขอบของ "แรงงานข้ามชาติจากพม่า" ในสังคมไทย

จากการศึกษาถึงการดำเนินชีวิตและการปรับตัวเพื่อความอยู่รอดของแรงงานข้ามชาติจากประเทศพม่าในบทที่ 4 และบทที่ 5 พบว่าแรงงานข้ามชาติถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนในรูปแบบต่างๆ จากนายจ้าง เจ้าหน้าที่รัฐ บุคคลบางคนทั้งที่เป็นคนไทยและคนพม่าด้วยกันเอง อันเนื่องมาจากกระบวนการต่างๆในหลายรูปแบบของรัฐไทย กระบวนการที่เกิดขึ้นเหล่านั้นเองได้ผลักไสให้พวกเขาและเธอตกสู่พื้นที่แห่งความเสี่ยงอยู่ตลอดเวลา กระบวนการเหล่านั้นไม่ได้เกิดขึ้นอย่างโดดเดี่ยว แต่มีสถาบันต่างๆในสังคมไทยคอยรองรับให้ความชอบธรรมอำนาจนั้นให้สามารถกระทำการได้อย่างชอบธรรม

ความเป็นชายขอบของ "แรงงานข้ามชาติจากพม่า" ในสังคมไทย สามารถแบ่งออกได้เป็น 5 ประเภท ดังนี้

(1) ความเป็นชายขอบในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของมายาคติ (myth)

(2) ความเป็นชายขอบในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของนโยบายการจดทะเบียน

(3) ความเป็นชายขอบในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของคนไร้สัญชาติไทย

(4) ความเป็นชายขอบในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการสื่อสารของสื่อมวลชนไทย

(5) ความเป็นชายขอบในฐานะเป็นผลผลิตจากงานวิชาการ

6.1.1 ความเป็นชายขอบในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของมายาคติ (myth)

ในช่วงรอยต่อของปีระหว่างเดือนพฤศจิกายน 2549 –กุมภาพันธ์ 2550 ผู้ศึกษาได้มาประชุมร่วมกับเจ้าหน้าที่กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์หลายครั้ง เมื่อเจ้าหน้าที่ในกระทรวงดังกล่าวทราบว่าได้ลงพื้นที่เพื่อไปพูดคุยกับเพื่อนแรงงานข้ามชาติที่มาจากประเทศพม่า และได้สอนหนังสือภาษาไทยให้กับพวกเขาและเธอ เจ้าหน้าที่เหล่านั้นต่างเริ่มต้นด้วย

คำพูดอย่างคล้ายคลึงกันแทบทั้งนั้นว่า *"ไม่กลัวเหรอ เขาชอบฆ่านายจ้าง ชิงทรัพย์ น่ากลัวนะ คนไทยชอบจ้างแรงงานต่างด้าว อันตราย"* และทุกๆครั้งผู้ศึกษาก็ต้องอธิบายด้วยคำพูดเดิมๆว่า *"คนชาติไหนก็น่ากลัวทั้งนั้น ชาติไหนก็ฆ่าคนได้ทั้งนั้น ไม่จำเป็นต้องเป็นคนจากพม่าหรอก ที่เราเข้าใจว่าแรงงานพม่ามักฆ่านายจ้าง เพราะข่าวมักนำเสนอด้วยประเด็นเหล่านี้ไม่ใช่เหรอ?"* สุดท้ายเมื่อมีการพูดคุยกันไปมา ก็จะจบด้วยประโยคที่ทำให้สะท้อนใจแทบทุกครั้งว่า ***"คนพม่าเคยบุกมาฆ่าคนไทย ฉะนั้นเราต้องไล่พวกเขาออกไปจากบ้านเรา"***.....โลกกำลังจะเริ่มต้นศตวรรษที่ 21 ในอีกไม่นาน แต่ประโยคเดิมๆเหล่านี้ยังวนเวียนซ้ำซาก และกลายเป็นคำตอบสำเร็จรูปสำหรับบางคน

คำเหล่านี้ได้กลายมาเป็นส่วนหนึ่งในชีวิตประจำวันโดยบางครั้งเราหยุดที่จะตั้งคำถามกับคำพูดที่สื่อออกไป ยอมรับให้กลายมาเป็นส่วนหนึ่งของชีวิต และสุดท้าย "เรา" กำลังทำร้าย "เขา" โดยไม่ได้ใส่ใจถึงกระบวนการที่รัฐหล่อหลอมให้เชื่อเช่นนั้น ซึ่งหลายเรื่องคือมายาคติที่ฝังแน่นในหัวใจจนยากจะลบออก ไม่ได้หมายความว่ามายาคตินี้ไม่เป็นจริง แต่ความจริงมีหลายชุด ผู้ศึกษาขยาดเกินไปที่สังคมไทยจะเหมารวมว่าพวกเขาและเธอเป็นดั่งมายาคติเหล่านั้นทุกคน

คำว่า **"หลบหนีเข้าเมืองผิดกฎหมาย แย่งงานคนไทย แพร่เชื้อโรคร้าย ภัยต่อความมั่นคง"** ดั่งเช่นการพาดหัวข่าวในหนังสือพิมพ์บางฉบับว่า

แรงงานนอกระบบ 21 ล้าน ร้องขอเข้าประกันสังคม โวยถูก"พม่า"แย่งอาชีพ -พาดหัวข่าวหนังสือพิมพ์ผู้จัดการรายวัน 1 พ.ค. 2550

กวาดล้างโรฮิงญาผวาเป็นภัยความมั่นคง -พาดหัวข่าวหนังสือพิมพ์ไทยโพสต์ 11 ส.ค.2550

พบแรงงานเถื่อน บุกริมแดนแม่สอด พาโรคร้ายเพียบ - พาดหัวข่าวหนังสือพิมพ์ไทยโพสต์ 24 ส.ค. 2550

นายจ้างสตูลแสบแจ้งจับแรงงานเถื่อนหลังหมดปัญญาจ่ายค่าแรง - พาดหัวข่าวผู้จัดการออนไลน์ 26 ส.ค. 2550

ดูเหมือนว่าคำดังกล่าวได้ทำให้ผู้ที่ถูกทำให้เป็น/กลายเป็นคนที่ทำผิดร้ายแรง เป็นตัวอันตราย ไม่สามารถอยู่ร่วมกับเราได้ และยิ่งกว่านั้นควรต้องกำจัดคนเหล่านี้ให้หมดสิ้นไปจากรัฐไทย แท้จริงคำเหล่านี้ถ้าพูดในภาษาฟูโกต์ คือ วาทกรรมทางภาษาหรือปฏิบัติการทางภาษา ที่ถูกสร้างขึ้นด้วยระบบ ระเบียบ กฎเกณฑ์ ที่รองรับด้วยจารีตปฏิบัติ ความคิด ความเชื่อ คุณค่าและสถาบันต่างๆในสังคมไทยที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนั้นๆ ปฏิบัติการที่เกิดขึ้นเหล่านี้มาในนามของความรู้ว่าด้วยเรื่องนั้นๆที่ส่งผลให้ผู้ได้รับการปฏิบัติเข้าใจว่าตนเองกลายเป็นเช่นนั้นจริงๆ มีอะไรที่อยู่เบื้องหลังคอยเป็นกลไกให้ความชอบธรรมหรือค้ำจุนกับกับมายาคติเหล่านั้น ?

คำว่ามายาคติ (Myth) ตามความหมายของนพพร ประชากุล หมายถึง การสื่อความหมายด้วยคติความเชื่อทางวัฒนธรรมซึ่งถูกกลบเกลื่อนให้เป็นที่รับรู้เสมือนว่าเป็นธรรมชาติ กล่าวให้ชัดเจนขึ้นก็คือกระบวนการลวงให้หลงชนิดหนึ่ง แต่มายาคติในที่นี้ไม่ได้หมายถึงว่าเป็นการโกหกหลอกลวง และไม่ได้ปกปิดซ่อนเร้นสิ่งใดไว้ แต่มันปรากฏอยู่เบื้องหน้า เราเองต่างหากที่คุ้นเคยกับ

มันจนไม่ได้สังเกตว่าคือสิ่งประกอบสร้างทางวัฒนธรรมและคิดว่าเป็นธรรมชาติ เรื่องแรงงานข้ามชาติก็เช่นกันหลายสิ่งที่เข้าใจและคิดว่าเป็นเรื่องธรรมชาติ เป็นความจริงแท้ แท้จริงแล้วเราอาจจะคุ้นเคยกับวิธีแบบเรามากเกินไปจนมองข้ามความจริงประเภทอื่นๆที่ปรากฏตรงหน้า

5.1.1.1 มายาคติเรื่องผู้หลบหนีเข้าเมืองผิดกฎหมาย

คำว่า "ผู้หลบหนีเข้าเมืองผิดกฎหมาย" เกี่ยวโยงกับคำว่า "พรมแดนของรัฐ" โดยตรง เนื่องจากพัฒนาการของรัฐ-ชาติของแต่ละประเทศในภูมิภาคต่างๆทั่วโลก พรมแดนถูกกำหนดอย่างแน่นอนตายตัว ทำให้คนที่เคยย้ายถิ่น เคลื่อนย้ายถิ่น หรือเคลื่อนย้ายอย่างอิสระดำเนินชีวิตไปด้วยความยากลำบากและต้องห้าม เพราะถือว่าเป็นการทำลายความศักดิ์สิทธิ์และอธิปไตยของชาติ ในฐานะที่พรมแดนคือเครื่องมือในการสร้างรัฐ-ชาติสมัยใหม่ พรมแดนของรัฐทำหน้าที่ในการควบคุมและจัดระเบียบพลเมืองให้อยู่ในขอบเขตพื้นที่ที่แน่นอน การเคลื่อนย้ายข้ามพรมแดนของผู้คนและสิ่งต่างๆโดยมิได้รับอนุญาตจากรัฐถือเป็นการละเมิดอธิปไตยและเป็นภัยต่อความมั่นคงของชาติ ขณะเดียวกันพรมแดนรัฐ-ชาติทำหน้าที่ในการจำแนกแยกแยะผู้คนออกเป็นสองกลุ่ม ได้แก่ กลุ่มที่เป็นพลเมืองของรัฐ กับกลุ่มที่ไม่ใช่พลเมืองของรัฐ ซึ่งมีนัยยะของการเป็น "พวกอื่น" (the others) ที่ไม่ใช่พลเมืองไทย

ภาวะของผู้อพยพย้ายถิ่นโดยเฉพาะการย้ายถิ่นข้ามเขตแดนของประเทศ จึงนำไปสู่ปัญหาต่างๆมากมายที่เกี่ยวข้องกับการละเมิดอธิปไตยของรัฐและกลายเป็น"ปัญหา" ทั้งปัญหาของรัฐและปัญหาในตัวตนผู้ย้ายถิ่น เช่น ปัญหาทางการเมือง ปัญหาการกลายเป็นคนไร้สัญชาติ ปัญหาการตั้งถิ่นที่อยู่อาศัย ปัญหาการถูกกีดกันในการเข้าถึงทรัพยากรเพื่อการยังชีพและปัญหาการยอมรับการมีตัวตน การมาถึงของผู้อพยพย้ายถิ่นโดยที่รัฐไม่ได้อนุญาต มักจะทำให้รัฐเกิดอาการหวาดระแวง/กังวล/วิตกกับการมาถึงของ"บุคคลอื่น" ผลที่ตามมา คือ ความรู้สึกรังเกียจและสงสัยและนำไปสู่การไม่ยอมรับผู้เดินทางมาใหม่เป็นสมาชิกในรัฐของตนเอง พรมแดนรัฐ-ชาติมิได้ถูกสร้างขึ้นเฉพาะบนพื้นที่กายภาพ คือการขีดเส้นลงบนแผนที่และการกำหนดขอบเขตพื้นที่ตามพิกัดทางภูมิศาสตร์เท่านั้น หากการสร้างพรมแดนยังเกิดบนพื้นที่ทางจิตนาการโดยการสร้างความเป็นชุมชนชาติและการสร้างสำนึกชาตินิยมด้วย

การย้ายถิ่นของคนจากประเทศพม่าเกี่ยวโยงกับสถานการณ์ทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคมของประเทศพม่าโดยตรง เพราะในประเทศพม่าประกอบไปด้วยคนที่รัฐพม่าให้การรับรองว่าเป็นพลเมืองของประเทศพม่าและคนที่รัฐพม่าไม่ให้การรับรอง โดยเฉพาะกลุ่มชาติพันธุ์หรือชนกลุ่มน้อยต่างๆทำให้บุคคลกลุ่มหลังนี้เมื่อต้องเผชิญกับเหตุที่ทำให้จำต้องอพยพเคลื่อนย้ายมายังประเทศไทย ทำให้พวกเขากลายเป็นผู้หลบหนีเข้าเมืองผิดกฎหมายรัฐไทยโดยทันที การเดินทางออกจากประเทศพม่านั้นเป็นเรื่องยุ่งยากมาก เพราะโดยปกติแล้วประชาชนพม่าและชนกลุ่มชาติพันธ์ต่างๆไม่สามารถมีหนังสือเดินทางได้ หากพวกเขาและเธอต้องการเดินทางออกนอกประเทศ เขาต้องยื่น

หนังสือเดินทางจากรัฐบาล และเมื่อเดินทางกลับประเทศก็จะต้องคืนหนังสือเดินทางให้กับรัฐบาล ดังนั้นจึงเป็นการยากมากที่จะมีเอกสารการเดินทางเข้ามาในประเทศไทยได้

นอกจากเหตุผลที่รัฐพม่าไม่ให้การรับรองกลุ่มชาติพันธุ์แล้ว ที่ผ่านมารัฐบาลไทยทุกยุคสมัยก็ไม่มีนโยบายให้สถานะผู้ลี้ภัยกับผู้พลัดถิ่นจากประเทศพม่าด้วยเช่นกัน เนื่องจากประเทศไทยไม่ได้ลงนามให้สัตยาบันตามอนุสัญญาว่าด้วยสถานภาพผู้ลี้ภัย ค.ศ.1951(พ.ศ.2494) พวกเขาจึงไม่ได้สถานภาพผู้ลี้ภัย เป็นเพียงผู้เข้ามาพักพิงอยู่ในเขตประเทศไทยตามที่รัฐจัดพื้นที่พักพิงให้เพียงเท่านั้น ดังนั้นเมื่อผู้หนีภัยจากการสู้รบไม่มีฐานะเป็นผู้ลี้ภัย พวกเขาและเธอจึงกลายเป็นผู้หลบหนีเข้าเมืองผิดกฎหมายภายใต้ข้อบังคับแห่งพระราชบัญญัติคนเข้าเมืองของไทย พ.ศ. 2522 ที่ถือว่าผู้เข้าเมืองโดยไม่มีเอกสารการเดินทางที่มีการตรวจตราถูกต้อง เป็นผู้หลบหนีเข้าเมืองผิดกฎหมายทั้งสิ้น

จากการที่ไม่มีฐานะเป็นผู้ลี้ภัย พวกเขาและเธอจึงไม่อยู่ในฐานะที่จะได้รับการปฏิบัติหรือมีผลผูกพันตามหลักกฎหมายระหว่างประเทศ และตามเอกสารกระทรวงมหาดไทยระบุว่าเมื่อเหตุการณ์คลี่คลายก็อาจผลักดันกลับประเทศได้ แม้ไม่สมัครใจและไม่ต้องผ่านกระบวนการสอบสวนแยกประเภทหรือมิอาจเรียกร้องสิทธิเดินทางไปตั้งหลักแหล่งในประเทศที่สาม ฉะนั้นรัฐไทยสามารถสงวนสิทธิในการตัดสินใจได้เองว่าผู้ใดเป็นผู้ลี้ภัยหรือไม่เป็นผู้ลี้ภัยตามพระราชบัญญัติคนเข้าเมืองของไทย พ.ศ. 2522 หรือขึ้นอยู่กับอำนาจของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยเพียงเท่านั้น

เมื่อรัฐไทยมีมุมมองการใช้ทัศนคติของความเป็นชาติแบบหนึ่งเดียวที่ไม่ยอมรับลักษณะพลเมืองของรัฐที่นอกเหนือกรอบกติกาของรัฐที่กำหนดไว้ วิธีคิดแบบนี้จึงกลายเป็นโครงสร้างวัฒนธรรมความคิด ที่กำหนดระบบวัฒนธรรมหรืออำนาจในการจัดการชีวิตของคนกลุ่มต่างๆในสังคม

5.1.1.2 มายาคติเรื่องผู้แย่งงานคนไทย

มายาคติเรื่องแย่งงานคนไทยสัมพันธ์อยู่กับตัวเลขภาวะคนตกงานของระบบเศรษฐกิจไทยอย่างยากจะหลีกเลี่ยง ประเทศไทยได้มีการพัฒนาอุตสาหกรรมตั้งแต่ปี พ.ศ.2500 ซึ่งเป็นช่วงแรกของการเริ่มมีแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติเกิดขึ้น นโยบายของรัฐที่ออกมาส่วนใหญ่มีเศรษฐกิจเป็นตัวนำเร่งรัดการเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ได้ส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจสังคม วัฒนธรรมและวิถีชีวิต โดยในระยะเริ่มต้นของการเปลี่ยนแปลงนั้นอารยธรรมแบบตะวันตกที่หลั่งไหลเข้ามาดูจะเป็นสิ่งที่น่าชื่นชมยินดี แต่เมื่อการพัฒนาที่ผ่านพ้นมาราว 40 กว่าปี จึงทำให้มองเห็นความสูญเสียทางสังคมเกิดขึ้นอย่างชัดเจน จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1-5 นั้นเริ่มจะส่งผลให้เกิดปัญหาที่เกิดจากการขยายตัวทางเศรษฐกิจที่ต้องการเพิ่มขึด

ความสามารถโดยเฉพาะ ในการเริ่มต้นของแผนพัฒนาเศรษฐกิจฉบับที่ 6 ประเทศไทยจึงเริ่มมีการนำแรงงานข้ามชาติเข้ามาใช้ในภาคอุตสาหกรรมจนกระทั่งปัจจุบัน

จากแผนการพัฒนาประเทศเพื่อเร่งการแข่งขันระหว่างภูมิภาค คงปฏิเสธไม่ได้ว่าธรรมชาติของระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมนั้นได้ขยายตัวแทรกเข้าไปอยู่ในทุกส่วนของสังคม การขยายตัวของระบบทุนนิยมเป็นการเปลี่ยนจุดเน้นจากการสะสมทุนมาสู่การกระจายทุนจากการผลิต (production) และไปสู่การบริโภค(consumption) ด้วยความพยายามที่จะถ่ายทอดการบริโภคนิยมลงไปสู่คนอย่างทั่วถึง ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมได้ก่อให้เกิดการรับรู้และพิจารณาแรงงานเป็นสิ่งที่สามารถซื้อขายกันได้ แรงงานถูกพิจารณาเป็นสินค้าชนิดหนึ่งหรือเป็นที่เหมือนวัตถุสินค้าอื่นๆ ดังเช่นที่มิน เล เพื่อนกะเหรี่ยงพูดให้ฟังว่า *"คนไทยมองว่าเรามาแย่งอาชีพของคนไทย แต่แท้จริงแล้วงานที่ท่านไม่ทำ เรามาทำให้ ถ้าจะเปรียบเทียบกันแล้วแรงงานต่างด้าวคนเดียวเท่ากับแรงงานไทยถึง 3 คน เราแข็งแรง เพราะอยู่กับธรรมชาติและมีอาหารการกินสมบูรณ์"* (สัมภาษณ์ ,มิถุนายน 2548)

สอดคล้องกับงานวิจัยที่สำนักงานสภาความมั่งคงแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี สนับสนุนโครงการวิจัยในหัวข้อ "การศึกษาความต้องการจ้างแรงงานอพยพต่างชาติในประเทศไทย ในช่วงปี 2546-2548" โดยสถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ซึ่งได้ข้อสรุปเบื้องต้นว่า เหตุที่เกิดช่องว่างให้เกิดแรงงานต่างชาติอพยพโดยเฉพาะแรงงานจากประเทศเพื่อนบ้าน เนื่องจากคนไทยเลือกงานและรังเกียจงานบางประเภท ตลาดแรงงานระดับล่างซึ่งอยู่ในข่ายจ้างแรงงานต่างด้าวอยู่ในภาวะตึงตัวจนถึงขาดแคลน นอกจากนี้จากการประเมินผลกระทบที่เกิดขึ้นแล้ว พบว่าการจ้างแรงงานต่างด้าวเข้ามาในสาขาที่ขาดแคลนจะเกิดผลดีมากกว่า เพราะสาขาที่ขาดแคลนคนไทยทำงานไม่มากนัก แม้ว่ามีการปรับปรุงสภาพการทำงานให้ดีขึ้นจะมีคนไทยกลับมาทำงานแต่เชื่อว่าจะมีจำนวนไม่มากนัก ดังนั้นจึงควรกำหนดรูปแบบการผ่อนผันที่เหมาะสม คือ ตามลักษณะความต้องการที่แท้จริง โดยเสนอให้มีการจ้างแรงงานต่างด้าวจากประเทศเพื่อนบ้าน 3 ประเทศ คือ ลาว กัมพูชา และพม่า ได้มีการเสนอแยกไว้ 3 รูปแบบ คือ กรณีไปเช้า-เย็นกลับ กรณีอนุญาตเป็นฤดูกาล และกรณีอนุญาตเป็นรายปี ลักษณะดังกล่าวจะไม่กระทบกับแรงงานไทยมากนัก เนื่องจากงานที่คนงานต่างด้าวทำเป็นคนละตลาดกับแรงงานไทย

รศ.ดร.ยงยุทธ แฉล้มวงษ์ จากมูลนิธิเพื่อการพัฒนาประเทศไทย ให้ข้อมูลเพิ่มเติมว่า *"ไทยจำเป็นต้องจ้างแรงงานต่างชาติ เพราะคุณลักษณะของแรงงานไทยเองเป็นสำคัญ ในสิบปีมานี้แรงงานไทยที่สามารถทำงานเช่นเดียวกับแรงงานต่างด้าวได้ไม่เพิ่มจำนวนขึ้น นั่นหมายถึงแรงงานระดับล่างจนถึงชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นมีจำนวนลดลง 0.5 % ต่อปี เพราะว่าส่วนหนึ่งเป็นความสำเร็จด้านการควบคุมจำนวนประชากรในการลดจำนวนอัตราเด็กเกิดใหม่ รวมถึงระบบการศึกษาที่ส่งเสริมให้คนรุ่นใหม่ไม่หันกลับมาประกอบอาชีพเดิมอีกต่อไป"*(เวทีเสวนาเนื่องในวันแรงงานย้ายถิ่นสากล 18 ธันวาคม 2547 จัดโดยศูนย์วิจัยการย้ายถิ่นแห่งเอเชีย)

จากข้อมูลการวิจัยของบริษัทศูนย์วิจัยกสิกรไทย จำกัด เมื่อวันที่ 14 เมษายน 2550 พบว่าในปี 2550 แรงงานต่างด้าวที่มีอาชีพคนรับใช้ในบ้านมีจำนวน 150,000 คน สร้างเม็ดเงินให้กับประเทศไทยประมาณ 9,000 ล้านบาท ซึ่งคำนวณจากอัตราค่าจ้างเฉลี่ยที่ได้จากการสัมภาษณ์คนที่ทำงานบริการคนรับใช้ในบ้าน ทั้งนี้คนรับใช้ในบ้านที่เป็นแรงงานต่างด้าวในปัจจุบันแยกออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มที่ได้รับใบอนุญาตจากกระทรวงแรงงานและกลุ่มที่ลักลอบเข้าเมือง อัตราค่าจ้างของคนรับใช้ในบ้านที่เป็นแรงงานต่างด้าวจะอยู่ประมาณ 3-5 พันบาท แต่ระยะหลังอัตราค่าจ้างจะแตกต่างกันขึ้นอยู่กับว่ามีใบอนุญาตหรือไม่ พูดหรือฟังภาษาไทยได้หรือไม่ ส่วนประสบการณ์การทำงานเป็นเรื่องพิจารณาภายหลัง โดยถ้าแรงงานต่างด้าวมีใบอนุญาต อัตราค่าจ้างจะสูงกว่าแรงงานต่างด้าวที่ไม่มีใบอนุญาต การที่จะเพิ่มจำนวนแรงงานต่างด้าวทำอาชีพคนรับใช้ในบ้านนั้น การกำหนดโควตานับว่าเป็นทางออกที่ดีที่สุด

ดังเช่นกรณีของอังคาร คนรับใช้ในบ้านของนายจ้างชาวฝรั่งเศสคนหนึ่ง

"ทุกวันนี้หนูพอใจแล้วค่ะที่ทำงานที่นี่ นายจ้างเค้าใจดี เค้าให้เงินเดือนหนูเดือนละ 8,000 บาท บ้านที่เขาอยู่เป็นคอนโด อยู่แถวพระราม 3 ห้องใหญ่มาก หนูต้องทำความสะอาดบ้าน ซักผ้า กวาดบ้าน ถูบ้าน เตรียมอาหาร คอยรับโทรศัพท์ เลี้ยงน้อง ลูกของนายฝรั่งผู้หญิง ที่หนูได้เงินเดือนเยอะเพราะว่าหนูพูดภาษาอังกฤษได้ ขยัน ไม่ขโมยของเหมือนคนอื่น นายฝรั่งบอกว่าเคยรับคนอื่นๆ เข้ามาแล้วขโมยของ เขาไม่ชอบ หนูมาทำงานที่นี่ได้เพราะว่าเพื่อนเคยทำที่นี่ แต่เขาออกกลับแม่สอดไปแล้ว เขาก็เลยชวนหนูมาทำ " (อังคาร สาวพม่า ,สัมภาษณ์ มิถุนายน 2549)

5.1.1.3 มายาคติเรื่องตัวแพร่เชื้อโรคร้าย

มายาคติด้านสาธารณสุขที่สำคัญและเกี่ยวโยงกับการทำให้แรงงานข้ามชาติกลายเป็นแพะรับบาปตลอดเวลา คือ มายาคติที่สำคัญ 2 ประการ

1. แรงงานข้ามชาติเป็นภาระด้านงบประมาณของกระทรวงสาธารณสุขปีละหลายล้านบาท เพราะเมื่อเจ็บป่วยเข้ารับการรักษาในสถานพยาบาล ก็จะไม่มีเงินจ่ายค่ารักษาพยาบาล

2. แรงงานข้ามชาติเป็นพาะหะของโรคบางอย่างที่กระทรวงสาธารณสุขได้แก้ปัญหาจนหมดสิ้นไปจากประเทศแล้วกลับเข้ามาสู่สังคมไทยอีก เช่น มาลาเรีย เท้าช้าง วัณโรค ซึ่งโรคเหล่านี้ส่งผลกระทบต่อการพัฒนาสาธารณสุข โดยเฉพาะแรงงานข้ามชาติผู้หญิงที่ลักลอบเข้ามาประกอบอาชีพเป็นแม่บ้านหรือคนรับใช้ในบ้านจะนำโรคเข้ามาสู่ครอบครัวเจ้าของบ้าน ทำให้กระทรวงสาธารณสุขต้องย้อนกลับไปควบคุมโรคติดต่อต่างๆซึ่งสามารถควบคุมได้มานานแล้ว และในขณะเดียวกันก็ยังต้องทุ่มเทปัจจัยต่างๆพัฒนาสาธารณสุขเกี่ยวกับโรคอื่นๆ เช่น โรคหัวใจ มะเร็ง อุบัติเหตุ และโรคเอดส์ เป็นต้น ซึ่งโรคเหล่านี้เป็นสาเหตุสำคัญของการตายอันดับต้นๆของคนไทย ทำให้เจ้าหน้าที่ต้องมีภาระมากขึ้นเพราะต้องดูแลทั้งคนไทยและคนต่างชาติ

ต่อกรณีดังกล่าวมีงานวิจัยที่ชี้ให้เห็นว่ามาขาคติดังกล่าวเป็นเพียงปลายทางของนโยบาย และกระบวนการปฏิบัติที่ข้ามไม่พ้นการกดทับจากมายาคติดังกล่าว ซึ่งมายาคติดังที่เกิดขึ้นนั้นไปสอดรับกับสภาพการณ์จริงในด้านการรักษาสุขอนามัยสิ่งแวดล้อมและการทำงาน ที่ขาดการดูแลด้านสุขอนามัยบริเวณที่พักคนงาน วิถีชีวิตมีการเป็นอยู่ที่แออัด ไม่ถูกสุขลักษณะ ไม่มีการจัดสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมในการทำงาน

"บ้านเค้าปลูกเป็นแถว ไอ้พวกนี้เช่า บางทีมีหน้าต่างอยู่ 2 ช่อง พูดจริงๆ ไม่ถูกสุขลักษณะอัดกันแน่น เคยมีใครไปดูมั้ย เหมือนเมื่อก่อนเป็นโกดังเก็บของแล้วไปซอยห้องข้างใน แล้วมีช่องตรงกลาง แล้วคนเข้าไปอยู่ตรงนั้น พวกนี้เค้าก็อยู่งั้น ดูสภาพเป็นอยู่เค้าซิ มันจะไม่เป็นโรคได้อย่างไร?" (แม่ค้าตลาดกุ้ง , สัมภาษณ์ พฤษภาคม 2548)

สภาพที่เกิดขึ้นเช่นนี้มาจากสาเหตุหลักๆเช่น นายจ้างไม่พาแรงงานมารักษาโรคอย่างต่อเนื่องทำให้เกิดการระบาดของโรค , นโยบายการขึ้นทะเบียนแรงงานข้ามชาติล่าช้าทำให้การตรวจสุขภาพล่าช้า ระบบสาธารณสุขจังหวัดมีเวลาเตรียมตัวน้อย, การนำแรงงานข้ามชาติมาตรวจสุขภาพไม่มีการประสานนัดเวลามาตรวจ ทั้งจากสำนักงานจัดหางานจังหวัดและนายจ้าง ทำให้โรงพยาบาลไม่สามารถจัดเตรียมการได้ทันเวลา, ขาดบุคลากรปฏิบัติงานประจำที่ด่านผ่อนปรนเข้าออก, การดำเนินงานด้านสุขาภิบาลสิ่งแวดล้อมยังไม่มีระบบและรูปแบบ, สถานที่ตรวจโรคมีไม่เพียงพอ และโรงพยาบาลขาดน้ำยาทดสอบโรคเท้าช้าง

สาเหตุเบื้องหลังเหล่านั้นสะท้อนถึงคำพูดของเจ้าหน้าที่สาธารณสุขคนหนึ่งว่า

"นโยบายล่าช้าปีต่อปีนโยบายมาจะควบคุมพวกนี้อย่างไร อาจจะกำหนดนโยบายให้ละเอียดขึ้น วิธีปฏิบัติให้ละเอียดขึ้นก็เลยยังช้าอยู่ ในขณะที่ช้าอยู่ มีปัญหาอะไรรู้มั้ย แรงงานมันอพยพเข้ามาคอยแล้ว คอยเต็ม มันก็กลายเป็นแรงงานเถื่อน หวังจะเข้ามาจดแจ้งโครมเดียว ปรากฏว่ารัฐบาลยังไม่ออกนโยบายเลย"

"มีปัญหาเกี่ยวกับการมาขึ้นทะเบียน มาช้า มาตรวจสุขภาพ เป็นปัญหาในการดำเนินงานพอนโยบายล่าช้า สมมุติมติคณะรัฐมนตรี ออกวันนี้ อีก 4 วันให้เวลาเตรียมตัว แล้วก็เลยให้เริ่มตรวจวันที่ 1 ถึงสิ้นเดือน จังหวัดที่มีแรงงานต่างด้าวเยอะๆ ก็ไม่มีปัญหา เดี๋ยวนี้เค้าใช้วิธีการจ้างตรวจ จ้างโรงพยาบาลอื่น Contact โรงพยาบาลอื่น เป็นรถโมบายคลินิกมาจ้างตรวจ อย่างโรงงานนี้ 200 ถึง 300 คน จะจ้างแล้วให้ไปตรวจ" (เจ้าหน้าที่สาธารณสุขโรงพยาบาลแห่งหนึ่งในจังหวัดสมุทรสาคร, สัมภาษณ์ สิงหาคม 2548)

ทั้งๆที่ในข้อเท็จจริงแล้วรัฐไทยได้กำหนดไว้เป็นนโยบายทุกปีว่าแรงงานข้ามชาติที่มาขึ้นทะเบียนและประสงค์จะทำงานต้องเข้าสู่ระบบประกันสุขภาพทุกคน โดยเสียค่าใช้จ่ายให้รัฐไทยคนละ 1,900 บาทแบ่งเป็นค่าบริการในการตรวจและประเมินสุขภาพ 600 บาท และค่าประกันสุขภาพ 1,300 บาท (แบ่งเป็น (1) ค่ารักษาพยาบาล 964 บาท จำแนกเป็นผู้ป่วยนอก 499 บาท , ผู้ป่วยใน 415 บาท ,ค่ารักษาพยาบาลที่มีค่าใช้จ่ายสูง 50 บาท (2) ค่าบริการส่งเสริมสุขภาพและป้องกันโรค 206

บาท (3) ค่าบริหารจัดการ 130 บาท) มีระยะเวลาคุ้มครอง 1 ปี โดยแรงงานข้ามชาติจะต้องร่วมจ่ายในการรับบริการครั้งละ 30 บาท ร่วมด้วยทุกครั้ง ทั้งนี้มีเป้าหมายหลักเพื่อให้มีการควบคุมป้องกันโรค การรักษาพยาบาล และการส่งเสริมสุขภาพอย่างเป็นระบบและเป็นการลดภาระค่าใช้จ่ายในการเข้ารับบริการทางการแพทย์และสาธารณสุขของแรงงานข้ามชาติ รวมถึงจะเป็นการประกันค่ารักษาพยาบาลให้กับสถานพยาบาลผู้ให้การรักษาพยาบาลอีกทางหนึ่ง ข้อมูลนี้คืออีกประเด็นหนึ่งที่ถูกกล่าวถึงน้อยและให้ความสำคัญกับการจัดการน้อยมากในเชิงนโยบาย

นอกจากนั้นแล้วความเป็นแรงงานข้ามชาติที่มีความแตกต่างทางวัฒนธรรม ภาษา สถานะทางกฎหมาย ทำให้แรงงานข้ามชาติเหล่านี้ไม่กล้าที่จะมาปรากฏตัวให้เราได้เห็นได้พูดคุยได้ไถ่ถาม หรือแม้กระทั่งได้ตรวจดูแลรักษาสุขภาพ ความหวาดกลัวที่จะถูกจับกุม การไม่สามารถสื่อสารกับเจ้าหน้าที่หรือคนไทยให้เข้าใจสิ่งที่ตนเองต้องการสื่อสาร ความกลัวที่จะถูกมองว่าเป็นภาระ การได้รับการปฏิบัติที่ไม่เหมาะสม สิ่งเหล่านี้ก็กีดกันพวกเขาไปจากกระบวนการในการดูแลรักษาและป้องกันโรคติดต่อ

ดังนั้นแล้วการจัดการและนโยบายที่มองไม่เห็นลักษณะเฉพาะของแรงงานข้ามชาติหรือการย้ายถิ่นข้ามชาติ มุ่งเน้นไปที่การจัดการเรื่องความมั่นคงทางกฎหมายและการเมือง มากกว่าการมองเห็นผลกระทบทางสุขภาพ การเข้าไม่ถึงการบริการด้านสุขภาพ เพราะข้อจำกัดของภาวะความเป็นแรงงานข้ามชาติและอคติที่ผู้ให้บริการ หรือสังคมไทยที่มีต่อแรงงานข้ามชาติ เป็นความจริงอีกชุดหนึ่งที่พวกเรามองข้ามไป

รศ.ดร.กฤตยา อาชวนิจกุล สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล ให้ความคิดเห็นต่อกรณีดังกล่าวว่า *"การแก้ปัญหาแรงงานข้ามชาติต้องอาศัยระบบคิดในการทำงานของรัฐบาล รวมทั้งทัศนคติของเจ้าหน้าที่ปฏิบัติการและคนสังคมไทยก็เป็นส่วนสำคัญที่ผลักดันให้นโยบายเป็นรูปธรรม จึงขอเสนอต่อกระทรวงแรงงานและผู้ที่เกี่ยวข้องในการแก้ปัญหา 3 ข้อ คือ ให้มีระบบจัดการงบประมาณจากการจดทะเบียนแรงงานต่างด้าวกว่า 6 แสนคนเช่นเดียวกับงบประมาณจากประกันสุขภาพ 1,300 บาทต่อคนต่อปีที่แรงงานข้ามชาติได้จ่ายไปแล้วมีการจัดสรรให้สถานพยาบาล 964 บาทให้หน่วยงานที่จัดการ 120 บาท ส่วนที่เหลืออีก 260 บาทไว้สำหรับป้องกันโรคและการประชาสัมพันธ์นั้น ยังไม่มีหน่วยงานบริหารจัดการ ตนคิดว่าเงินส่วนนี้มีประโยชน์และเพียงพอต่อการคุ้มครองด้านสุขภาพแก่แรงงาน ภาคราชการควรริเริ่มและจัดการด้วยตนเองได้แล้ว นอกจากนี้ยังมีกลุ่มที่ไม่มีบัตรประกันสุขภาพควรเฉลี่ยเงินจากกลุ่มมีบัตรแต่เข้ารับการรักษาน้อยครั้งมาสู่กลุ่มไม่มีบัตรแต่มีความจำเป็นต้องเข้ารับการรักษาด้วย"* (กรุงเทพธุรกิจ 3 มกราคม 2550)

นายแพทย์ชาญวิทย์ ทระเทพ ผู้อำนวยการสำนักพัฒนาระบบบริการสุขภาพ กรมสนับสนุนบริการสุขภาพ กระทรวงสาธารณสุข ให้ข้อมูลเพิ่มเติมว่าทิศทางการดำเนินงานด้านสุขภาพแรงงานต่างด้าวนั้นต้องยึดหลัก 3 ประการ คือ

1. ตามบทบัญญัติรัฐธรรมนูญปี 2540 ที่กล่าวไว้ว่ามาตรา 52 ว่าสิทธิของบุคคลในการรับบริการสาธารณสุขต้องเสมอภาค ได้รับบริการที่ได้มาตรฐาน ทั่วถึง และผู้ยากไร้มีสิทธิได้รับการรักษาพยาบาลโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย

2. คำนึงถึงมติคณะรัฐมนตรี

3. ลดผลกระทบทางด้านสาธารณสุข ทั้งนี้ต้องคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และสิทธิมนุษยชน การดูแลสุขภาพเช่นเดียวกับคนไทย เพื่อให้บริการทางด้านสาธารณสุขแก่แรงงานต่างด้าวและผู้ติดตามได้อย่างมีคุณภาพและครอบคลุมทั้งด้าน การรักษา ส่งเสริมสุขภาพ และป้องกันฟื้นฟูสภาพ (สัมภาษณ์, ธันวาคม 2548)

5.1.1.4 มายาคติเรื่องภัยต่อความมั่นคง

"ก็สร้างปัญหา กินเหล้าเมายา บางที่ก็สร้างอาชญากรรม ฆ่ากันตายเอง เป็นปัญหาชุมชนส่วนหนึ่งถ้าไม่ได้ทำงานอาจจะฉกชิงวิ่งราว ถ้าจะฆ่าก็ฆ่ากันเอง ถ้าจะทำร้ายก็ทำร้ายกันเอง ยังไม่มีสถิติอาชญากรรมที่ทำร้ายคนไทยนะครับ เพราะเค้ารู้อยู่เหมือนกัน มีแต่น้อยมาก"

"แต่พอเราลงไปพื้นที่จริงๆ เราไปดูสถิติอาชญากรรม ไม่ใช่ว่าเราไปดูลอยๆ เราเข้าไปสัมภาษณ์คนด้วย แต่เอาแค่สถิติอาชญากรรม มันก็ไม่มีตัวเลขชัดว่านี่แรงงานต่างชาติทำผิดมากมายและเมื่อเปรียบเทียบกับคนไทย คนไทยทำผิดมากกว่า"

"ตรงนี้เค้าค่อนข้างจะเก็บเนื้อเก็บตัว เท่าที่เราทำงานเก็บข้อมูลมาหลายชิ้นไม่ใช่เฉพาะเรื่องผลกระทบ คิดว่าเค้าค่อนข้างกลัวเราด้วยซ้ำ ค่อนข้างกลัวคนไทย ไม่อยากจะมีเรื่อง เพราะว่าเขากลัวจะถูกจับ ถึงแม้เขาจะขึ้นทะเบียน เขาก็จะถูกจับอยู่เรื่อยๆ ถูกส่งเพราะฉะนั้น เขาจะไม่อยากมีเรื่องกับเรา"

"ผลการสำรวจยืนยันว่า ปัญหาอาชญากรรมอันเกิดจากแรงงานต่างด้าวต่ำมาก สาเหตุส่วนใหญ่เกิดมาจากแรงงานต่างด้าวไม่รู้สึกรังเกียจคนไทย รู้สึกชอบเมืองไทย และต้องการที่จะทำงานในประเทศไทยต่อไปเรื่อยๆ แต่ก็มีร้อยละ 9.7 ที่ไม่ชอบเมืองไทยแต่ก็อยากที่จะอยู่ต่อไป เพราะไม่รู้ว่าถ้ากลับไปประเทศของตนแล้วจะหางานที่ไหนทำ" (นักวิจัยคนหนึ่งสถาบันวิจัยเอเชียศึกษา, สัมภาษณ์ 2547)

มีงานวิจัยจำนวนมากในประเทศไทยที่ชี้ให้เห็นว่าแรงงานข้ามชาติ คือ ภัยต่อความมั่นคงของสังคมไทย อันเนื่องมาจากประชาชนในรัฐไทยรู้สึกถึงความไม่ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของตนเองเมื่อต้องใช้ชีวิตอยู่ร่วมกับคนกลุ่มนี้ พวกเขาและเธอเห็นว่าแรงงานข้ามชาติสามารถก่ออาชญากรรมกับตน เช่น การลักเล็กขโมยน้อย กินเหล้าเมาอาละวาด ชิงทรัพย์และปล้น หรือบางคนเกี่ยวข้องกับการลักทรัพย์ ค้ายาเสพติด ขบวนการค้ามนุษย์ อีกหลายคนมองไปไกลถึงประเทศไทยจะต้องเผชิญกับปัญหาชนกลุ่มน้อย การเรียกร้องสิทธิต่างๆ การใช้ประเทศไทยเป็นเครื่องมือในการแบ่งแยกดินแดงภายในประเทศพม่า เป็นฐานในการต่อต้านรัฐบาลพม่า

ตรรกะเหล่านั้นถูกสร้างขึ้นซ้ำแล้วซ้ำเล่าจนกลายเป็นความจริง ว่ากันตามจริงแล้วความมั่นคงของมนุษย์เกี่ยวโยงกับความมั่นคงในจิตใจที่ปราศจากความกลัว เพราะเรากลัวแรงงานข้ามชาติ เราจึงรู้สึกไม่ปลอดภัย รัฐไทยไม่เคยสร้างพื้นที่หรือมีที่ทางให้เรากับเขาได้รู้จักกัน บนพื้นฐานของการอยู่ร่วมในสังคมไทยที่วันนี้มีแรงงานข้ามชาติอยู่ร่วมกับเรานับล้านคน

ตั้งแต่ทศวรรษ 2490 เป็นต้นมา รัฐบาลไทยได้วางนโยบายใหม่ๆเกี่ยวกับการรักษาความมั่นคงภายในอันเป็นผลมาจากสภาวะสงครามเย็นและความขัดแย้งในอินโดจีน ด้วยความหวาดกลัวต่อการขยายอิทธิพลของคอมมิวนิสต์ รัฐไทยได้พยายามควบคุมการเคลื่อนย้ายประชากรและขอบเขตดินแดนอย่างเป็นระบบและเข้มงวดมากขึ้น เช่น กรมการปกครองกระทรวงมหาดไทย มีการสำรวจสำมะโนประชากรไทยครั้งแรกในปี พ.ศ.2499 ในส่วนของพื้นที่ชายแดนมีการขึ้นทะเบียน และทำบัตรประจำตัวพลเมืองหลากหลายประเภท มีการตั้งหน่วยงานตำรวจตระเวนชายแดนในปี พ.ศ.2496 นอกเหนือจากนโยบายทางการทหารดังกล่าวแล้ว รัฐยังมีนโยบายเร่งรัดพัฒนาชนบท เช่น การสร้างถนน เพื่อให้การขยายอำนาจรัฐไปสู่ชุมชนชนบทเป็นไปได้ง่ายขึ้น

ในช่วงนี้เองได้เกิดคำนิยามของ "ผู้อพยพ" และ "คนเข้าเมืองผิดกฎหมาย" โดยกำหนดเอาวันที่ 9 มีนาคม พ.ศ. 2519 เป็นเกณฑ์ในการจำแนกแยกแยะสถานภาพบุคคล ซึ่งต่างได้รับบัตรประจำตัวที่มีสีแตกต่างกันไป สถานภาพบุคคลเหล่านี้ล้วนถูกจำกัดสิทธิการเดินทางเข้าออกพื้นที่ การประกอบอาชีพ การรับบริการและสวัสดิการจากรัฐไทย

สิ่งสำคัญคือวันนี้สังคมไทยมีทั้งคนดีและคนไม่ดีซึ่งไม่ได้เกิดเฉพาะในกลุ่มแรงงานข้ามชาติเท่านั้น ทำอย่างไรจะสามารถสร้างดุลยภาพที่เหมาะสมทั้งประโยชน์เฉพาะหน้าและประโยชน์ในอนาคต นี้คือความท้าทายในวันนี้ของสังคมไทยที่จะสร้างความมั่นคงของประเทศผ่านฐานของมิตรภาพ ความมั่นคงไม่ใช่เรื่องของนโยบายที่ปล่อยให้ผู้ชำนาญการความมั่นคงมากำหนด ความมั่นคงคือเรื่องของหัวใจที่มนุษย์เกี่ยวโยงกับมนุษย์ ที่มนุษย์สัมผัสกับมนุษย์ผ่านความสัมพันธ์ ความไว้เนื้อเชื่อใจที่เราพึงมีต่อกัน ทำอย่างไรมนุษย์จะเห็นคุณค่ามนุษย์ร่วมกัน

6.1.2 ความเป็นชายขอบในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของนโยบายการจดทะเบียน

ตลอดระยะเวลา 15 ปีที่ผ่านมา นับตั้งแต่การเกิดนโยบายเรื่องแรงงานข้ามชาติในประเทศไทยในปี พ.ศ.2535 ได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อสังคมไทยในหลายระดับหลายมิติ อย่างน้อยใน 2 ลักษณะด้วยกันคือ การเปลี่ยนแปลงในระดับวิธีคิดและการเปลี่ยนแปลงในระดับสัมพันธภาพเชิงอำนาจ กล่าวคือ แนวนโยบายจดทะเบียนได้นำมาซึ่งการปลูกฝังความคิดความเชื่อผ่านการสร้างนโยบาย แผนดำเนินงานต่างๆ จนในที่สุดการจดทะเบียนได้แทรกซึมเข้าสู่ชีวิตประจำวันของผู้คนอย่างแยบคาย และกลายเป็นความจริงทางสังคมที่ได้รับการยอมรับและยินยอมปฏิบัติตามโดยดุษฎี

ในด้านการเปลี่ยนแปลงในระดับมิติสัมพันธภาพเชิงอำนาจ มีงานศึกษาจำนวนไม่น้อยที่ได้ช่วยฉายภาพให้เห็นอำนาจของนโยบายในการควบคุมสังคม ด้วยการทำหน้าที่เข้าไปจัดการ สร้าง

ระเบียบ กำกับดูแล หรือให้คุณให้โทษแก่ผู้ปฏิบัติและไม่ปฏิบัติตาม กล่าวคือ นโยบายมีอำนาจในการนิยามหรืออำนาจในการให้ความหมาย/ให้คุณค่าแก่มนุษย์และสรรพสิ่ง นำมาซึ่งการจัดวางตำแหน่งแห่งที่ การจัดแบ่งประเภท หรือสร้างขอบเขตพรมแดนให้กับคนกลุ่มต่างๆ

นโยบายจดทะเบียนแรงงานที่เกิดขึ้นในแต่ละปีจะมีระบบการควบคุม/สอดส่องแรงงานข้ามชาติผ่านกลไกของหน่วยราชการ ดังนี้

กระทรวงมหาดไทยโดยจังหวัดและอำเภอ ดำเนินการจัดทำทะเบียนประวัติคนต่างด้าวสัญชาติพม่า ลาว กัมพูชา อายุตั้งแต่ 1 ปี ขึ้นไป

กระทรวงแรงงานโดยสำนักจัดหางานจังหวัด ดำเนินการจดทะเบียนนายจ้างเพื่อทราบความต้องการจ้างแรงงานต่างด้าว พิจารณาจำนวนที่จะอนุญาตและพิจารณาอนุญาตทำงาน

กระทรวงสาธารณสุขโดยสถานพยาบาลในจังหวัด ดำเนินการตรวจสุขภาพและประกันสุขภาพคนต่างด้าวที่ได้จัดทำทะเบียนประวัติและประสงค์จะทำงาน ณ สถานพยาบาลที่กระทรวงสาธารณสุขกำหนด

กระทรวงกลาโหมโดยฝ่ายทหาร ดำเนินการสกัดกั้นและปราบปราม จับกุมแรงงานต่างด้าวที่ลักลอบมาทำงานภายหลังการจดทะเบียนประวัติคนต่างด้าว

กระทรวงมหาดไทยโดยฝ่ายปกครอง ดำเนินการสกัดกั้นการเข้ามาของแรงงานต่างด้าวรายใหม่

สำนักงานตำรวจแห่งชาติโดยสถานีตำรวจในจังหวัด ดำเนินการสกัดกั้น ปราบปราม และจับกุม ดำเนินคดีแรงงานต่างด้าวที่ลักลอบเข้ามาทำงานภายหลังจากการจดทะเบียนประวัติคนต่างด้าว

โดยทั้ง 6 องค์กรมีมาตรการต่างๆที่เกี่ยวข้องร่วมกันดังนี้

1) การประชาสัมพันธ์ให้ประชาชน นายจ้างผู้ประกอบการ ผู้นำพา ผู้ให้ที่พักพิง ตระหนักถึงการใช้แรงงานต่างด้าวผิดกฎหมาย การแจ้งเบาะแส การให้ข่าว
2) การป้องกันปราบปราม จับกุมดำเนินคดีแรงงานต่างด้าวผิดกฎหมายหรือกระทำผิดเงื่อนไข
3) การสกัดกั้น การตั้งจุดตรวจ จุดสกัด ตั้งด่านตรวจตามเส้นทางเข้าออก
4) การดำเนินคดีและผลักดันออกนอกราชอาณาจักร
5) การตรวจสอบ จับกุม แรงงานต่างด้าวผิดกฎหมาย และแรงงานต่างด้าวที่ทำผิดเงื่อนไข ตรวจสอบนายจ้างผู้ประกอบการในพื้นที่
6) การตรวจสอบแรงงานต่างด้าวที่ย้ายเข้าออกระหว่างเขตจังหวัด
7) การควบคุมดูแลความประพฤติ
8) การขู่กำชับหากมีพฤติกรรมกระทำผิดเงื่อนไขจะส่งตัวกลับประเทศ
9) การแจ้งเบาะแสแรงงานต่างด้าวผิดกฎหมายที่เข้ามาในพื้นที่

10) การควบคุม ดูแลความประพฤติ คอยตักเตือนสมาชิกในกลุ่ม

11) การไม่คบหาสมาคมแรงงานต่างด้าวที่มีพฤติกรรมที่สร้างปัญหา

ซึ่งกลไกที่เกิดขึ้นนั้นเองนำไปสู่ภาวะที่แรงงานข้ามชาติบางส่วนต้องกลายเป็นผู้ถูกกระทำมากยิ่งขึ้น กล่าวคือ

(1) ในเรื่องของค่าธรรมเนียมในการออกใบอนุญาตทำงานให้แรงงานข้ามชาติ เนื่องจากแรงงานข้ามชาติจำนวนมากส่วนใหญ่ประกอบอาชีพรับจ้าง เช่น ลูกจ้างร้านขายของ ลูกจ้างทำเฟอร์นิเจอร์ กรรมกรแบกหาม ลูกเรือประมง ซึ่งรายได้ของแรงงานโดยเฉลี่ยค่อนข้างต่ำ คือ อยู่ที่ 1,500-3,500 บาท ต่อเดือน กรณีนี้หากพิจารณาอัตราค่าธรรมเนียมในการขอใบอนุญาตทำงานที่กฎหมายกำหนดแล้วพบว่ามีอัตรา 1,800 บาทต่อปี (ยังไม่รวมค่าอื่นๆ เช่น ค่าตรวตสุขภาพ ค่าประกันสุขภาพ ซึ่งเมื่อรวมแล้วอย่างน้อยแรงงานคนหนึ่งๆต้องจ่ายค่าจดทะเบียน 3,800 บาท) เมื่อพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างอัตราค่าขออนุญาตทำงานกับรายได้ที่แรงงานข้ามชาติได้รับแล้วพบว่าอัตราดังกล่าวไม่มีความสอดคล้องกัน ซึ่งกรณีนี้เป็นผลให้แรงงานข้ามชาติบางส่วนไม่สามารถเข้าสู่สิทธิในการทำงานได้โดยชอบด้วยกฎหมาย

(2) การอยู่ในสถานะที่ไม่สามารถไปจดทะเบียนแรงงานข้ามชาติได้ เช่นโก มิน อู เป็นปัญญาชนพม่าที่เข้าร่วมขบวนการนักศึกษาเพื่อประท้วงและต่อต้านรัฐบาลเผด็จการทหารพม่าในเหตุการณ์ 8888 เขาตกเป็นกลุ่มเป้าหมายของการกวาดล้างจับกุมของรัฐบาลเผด็จการทหารพม่าและได้หลบหนีการจับกุมโดยเดินเท้าข้ามมายังดินแดนของรัฐไทย ผ่านช่องทางอำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี แม้การเข้าเมืองโดยผิดกฎหมายมาตรา 12(1) ตามพระราชบัญญัติคนเข้าเมือง พ.ศ.2522 ของโก มิน อู จะเป็นด้วยเหตุผลลี้ภัยทางการเมืองจากรัฐบาลพม่า แต่ภายใต้นโยบายของรัฐไทยที่มิได้เข้าเป็นภาคีในอนุสัญญาว่าด้วยสถานภาพผู้ลี้ภัย ค.ศ.1951(Convention Relating to the Status of Refugee) เขาจึงไม่ได้ถูกนิยามหรือได้รับการยอมรับสถานะว่าเป็นผู้ลี้ภัย(Refugee)

หลังพ.ศ.2531 รัฐบาลไทยได้ตัดสินใจเปิดเขตปลอดภัย(Safe Area) ที่ศูนย์มณีลอย จังหวัดราชบุรี และตกลงให้สำนักงานข้าหลวงใหญ่ผู้ลี้ภัยแห่งสหประชาชาติ (UNHCR)ประจำประเทศไทย จดทะเบียนนักศึกษาปัญญาชนกลุ่มนี้และให้ความช่วยเหลือในฐานะเป็นบุคคลในความดูแล (POC)ของ UNHCR โดยต้องพิสูจน์ให้ได้ว่าเคยมีบทบาทนำในการต่อสู้ทางการเมืองในพ.ศ.2531 ทำให้นักศึกษาจำนวนหนึ่งตกอยู่ในฐานะที่เป็น"ผู้หลบหนีเข้าเมืองผิดกฎหมาย"เนื่องจากไม่ต้องการอยู่ในศูนย์มณีลอย เพราะต้องการทำกิจกรรมทางการเมืองต่อไป ขณะเดียวกันก็มีนักศึกษาจำนวนหนึ่งที่ไม่มีข้อพิสูจน์ชัดเจนได้ถูกปฏิเสธสถานะจาก UNHCR และจำนวนหนึ่งได้เข้ารายงานตัวต่อทางราชการและพักพิงตามศูนย์พักพิงชั่วคราว นอกจากนี้ยังมีนักศึกษาบางส่วนที่ทยอยเข้าอาศัยตามแนวชายแดนโดยที่ไม่ได้รายงานตัว เพื่อทำกิจกรรมทางการเมืองของกลุ่มตนเอง ทว่าด้วยความจำเป็นและปัญหาทางการเมืองในรัฐพม่าที่ยืดเยื้อยาวนาน ทำให้นักศึกษา/ปัญญาชน

จำนวนมากทนไม่ไหวตัดสินใจเข้ามาทำงานในเมืองหาเลี้ยงชีพ และกลายเป็นแรงงานผิดกฎหมายในรัฐไทย

อย่างไรก็ดีศูนย์มณีลอยได้ถูกปิดในปี 2545 และนักศึกษา/ปัญญาชนในศูนย์มณีลอยถูกย้ายให้ไปอยู่รวมกับผู้พลัดถิ่นเนื่องจากภัยสู้รบ ณ ศูนย์พักพิงชั่วคราวบ้านถ้ำหิน อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี

โก มิน อู ไม่ได้ขอมีสถานะเป็นบุคคลในความดูแลของ UNHCR เนื่องจากต้องการเคลื่อนไหวเพื่อรณรงค์ให้เกิดประชาธิปไตยในรัฐพม่า โดยสมัครเข้าเป็นอาสาสมัครในองค์กรเอกชนแห่งหนึ่ง เพื่อทำหน้าที่ช่วยรวบรวมข้อมูลการละเมิดสิทธิมนุษยชนของแรงงานข้ามชาติที่มาจากประเทศพม่าที่อยู่ในประเทศไทย โก มิน อู เคยขึ้นทะเบียนเป็นแรงงานข้ามชาติเพราะต้องการได้รับสิทธิอาศัยอยู่ในรัฐไทยชั่วคราวเป็นเวลา 1 ปี และขึ้นทะเบียนเพื่อให้ได้รับสิทธิดังกล่าวต่อมาทุกปี แต่จากการที่นโยบายขึ้นทะเบียนแรงงานข้ามชาติในปี 2547 นั้นมีความแตกต่างไปจากนโยบายที่ผ่านมา คือ มีกระบวนการพิสูจน์สัญชาติกับรัฐพม่า ทำให้เขาจึงไม่ไปขึ้นทะเบียนแรงงานข้ามชาติในปีนั้น จนถึงปัจจุบันเขายังคงกลายเป็น "ผู้หลบหนีเข้าเมืองผิดกฎหมาย" ในสายตาของรัฐไทยและใช้ชีวิตหลบๆซ่อนๆ

(3) การที่แรงงานข้ามชาติที่จดทะเบียนแล้วไม่สามารถเก็บบัตรขึ้นทะเบียนแรงงานฉบับจริงไว้ได้ เนื่องจากนายจ้างเป็นผู้เก็บไว้กับตนเอง พวกเขาและเธอจึงมีความหวาดกลัวตลอดเวลาที่เดินทางไปที่ต่างๆ ทั้งกลัวว่าจะถูกจับกุมและถูกส่งกลับประเทศพม่า ความกลัวเช่นนี้เป็นข้อจำกัดที่ไม่ให้แรงงานข้ามชาติไปไหนมาไหนอย่างอิสระ ทำให้แรงงานเหล่านี้ไม่อาจเข้าถึงบริการทางสังคมของรัฐได้ โดยเฉพาะบริการด้านสุขภาพ ด้วยเหตุนี้แรงงานข้ามชาติจึงต้องทนทุกข์ทรมานจากโรคที่สามารถรักษาให้หายได้ การแพร่กระจายของโรคติดต่อรุนแรงขึ้นเพราะขาดโอกาสที่จะได้รับการดูแลรักษา ขาดยา และต้องกินอยู่ในสภาพที่แออัด มีสุขาภิบาลที่ไม่ถูกสุขลักษณะ นอกจากนี้การขาดความรู้ในภาษาท้องถิ่นยังทำให้แรงงานข้ามชาติไม่สามารถหาคนช่วยเหลือได้เมื่อเผชิญกับสถานการณ์ที่ไม่ดีหรือเป็นอันตรายต่อสุขภาพ ความกลัวที่จะถูกจับกุมและการขาดความรู้ด้านกฎหมายประเพณีและภาษาของประเทศเจ้าบ้าน ทำให้แรงงานข้ามชาติถูกหลอกใช้และเอารัดเอาเปรียบโดยนายจ้าง เจ้าหน้าที่ของไทยและผู้อื่นอย่างง่ายดาย

นอกจากนั้นหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องกับการนำเสนอนโยบายก็เป็นไปในลักษณะการตรึงแรงงานข้ามชาติเอาไว้ไม่ว่าเวลาจะผ่านไปนานเพียงใดก็ตาม เช่น ในนโยบายเกือบทุกปีจะมีเนื้อหาส่วนที่เป็นการให้นายจ้างต้องประกันตัวแรงงานข้ามชาติ ซึ่งแนวทางนี้เป็นแนวทางที่เกิดขึ้นมาตั้งแต่ปี พ.ศ.2535 ลักษณะเช่นนี้เป็นการมองแรงงานข้ามชาติในฐานะคนที่หยุดนิ่ง หรือกล่าวอีกลักษณะก็คือ วิถีชีวิตของแรงงานข้ามชาติถูกแช่แข็งเหมือนโบราณวัตถุในพิพิธภัณฑ์ นโยบายที่เกิดขึ้นจึงมีลักษณะที่เน้นการปกครองแรงงานข้ามชาติ ทำให้แรงงานข้ามชาติถูกครอบครองเรือนกาย โดยขาดการใส่ใจเสียงของพวกเธอและเขา

นโยบายได้ก่อให้เกิดการควบคุมในมิติร่างกาย ความสัมพันธ์ทางเพศ การควบคุมความรับรู้ แรงจูงใจ การควบคุมในการผลิตข้อมูลข่าวสาร ดังเช่น

(1) นโยบายประกันตัวแรงงานข้ามชาติ

จากมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 20 ธันวาคม 2548 ที่กำหนดให้นายจ้างพาแรงงานข้ามชาติสัญชาติพม่า ลาวและกัมพูชา ที่ยังไม่จดทะเบียนตาม ทร.38/1 และกลุ่มที่แม้จดทะเบียน ทร.38/1 แต่ยังไม่จดทะเบียนมีนายจ้างให้รีบมารายงานตัว โดยนโยบายบังคับให้นายจ้างต้องจ่ายค่าประกันตัวแรงงานข้ามชาติประเภทแรกคนละ 10,000 บาท ส่วนประเภทที่สองค่าประกันตัวคนละ 50,000 บาท เพื่อไปทำงาน มีระยะเวลาไม่เกิน 1 ปี (28 กุมภาพันธ์ 2550) โดยแบ่งเป็น

กลุ่มที่เคยมี ทร.38/1 อัตราประกันคนละ 10,000 บาท แต่เมื่อรวมค่าตรวจโรค 600 บาท ค่าประกันสุขภาพ 1,300 บาท และค่าธรรมเนียมใบอนุญาต 1,900 บาท รวมทั้งหมด 13,800 บาท

กลุ่มที่ไม่มีเอกสารใดๆ อัตราประกันคนละ 50,000 บาท แต่เมื่อรวมค่าตรวจโรค 600 บาท ค่าประกันสุขภาพ 1,300 บาท และค่าธรรมเนียมใบอนุญาต 1,900 บาท รวมทั้งหมด 53,800 บาท

จากการกำหนดนโยบายดังกล่าวพบว่ามีนายจ้างคัดค้านว่าเป็นการใช้เงินจำนวนมาก และมีองค์พัฒนาเอกชนด้านแรงงานข้ามชาติในนามเครือข่ายปฏิบัติเพื่อแรงงานข้ามชาติ(ประเทศไทย) ออกมาทวงถามถึงแนวนโยบายดังกล่าวว่าเป็นช่องทางในการนำไปสู่การละเมิดสิทธิแรงงานเพิ่มยิ่งขึ้น อีกทั้งยังมีผลกระทบต่อความมั่นคงของแรงงานข้ามชาติ เสถียรภาพทางเศรษฐกิจของประเทศไทยและในภูมิภาค รวมถึงผลกระทบต่อชุมชนต่างๆ จนในที่สุดต้องมีการร่างจดหมายเปิดผนึกเรียกร้องต่อรัฐบาลไทยและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในเรื่องดังกล่าวเมื่อวันที่ 14 กุมภาพันธ์ 2549 โดยมีใจความสำคัญว่า

(1) การอนุญาตให้มีการจ้างงานแรงงานข้ามชาติ โดยกำหนดให้นายจ้างวางเงินประกันตัวแรงงานจะขัดต่อสภาวะการทำงานที่ยุติธรรม ทั้งนี้เนื่องจากการจดทะเบียนแรงงานข้ามชาติในครั้งที่ผ่านมามีการกำหนดให้มีค่าใช้จ่ายในการจดทะเบียนเพื่อขออนุญาตทำงานเป็นเงิน 3,800 บาท ซึ่งเป็นค่าใช้จ่ายในการขออนุญาตทำงาน ค่าใช้จ่ายเพื่อซื้อประกันสุขภาพ แต่พบว่านายจ้างส่วนใหญ่ได้ทำการหักค่าจ้างของแรงงานเพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในการจดทะเบียน อันนำมาซึ่งการเกิดหนี้สินของแรงงานข้ามชาติ อีกทั้งนายจ้างยังยึดบัตรอนุญาตเพื่อควบคุมไม่ให้ลูกจ้างหลบหนีหรือเปลี่ยนงานไปสู่สภาพการจ้างงานที่ดีกว่า หรือก่อนที่จะใช้หนี้สินที่เกิดจากการจดทะเบียนจนหมด

ดังนั้นการมีค่าใช้จ่ายในการประกันตัวที่เพิ่มขึ้นอีก 10,000 บาท หรือ 50,000 บาท ในทางปฏิบัติมีแนวโน้มว่านายจ้างจะหักค่าจ้างของแรงงานเพิ่มมากขึ้นเพื่อผ่อนจ่ายเงินค่าประกันตัวและค่าจดทะเบียน ซึ่งจะส่งผลให้เกิดภาวะความเสี่ยงที่รุนแรงและเป็นการผลักดันให้แรงงานเข้าสู่สภาพของการใช้แรงงานบังคับ และตกอยู่ในสภาวะรูปแบบการทำงานที่เลวร้าย

(2) หากสถานการณ์ดังกล่าวเกิดขึ้น แรงงานจะอยู่ในสภาพที่ถูกกดดันและต้องทำงานอย่างหนัก เพื่อจะหาเงินมาผ่อนจ่ายค่าใช้จ่ายดังกล่าว ประกอบกับแรงงานไม่มีทางเลือกในการทำงาน

และไม่มีอำนาจในการต่อรองเพื่อเปลี่ยนสภาพการจ้างให้ดีขึ้น ซึ่งจะส่งผลกระทบอย่างรุนแรงต่อสภาพทางด้านร่างกายและจิตใจของแรงงานข้ามชาติ

(3) มีกลุ่มนายจ้างได้ออกมาแสดงความคิดเห็นที่ไม่เห็นด้วยกับนโยบายดังกล่าว หากนายจ้างปฏิเสธที่จะเข้าสู่ระบบในการจัดการนี้ ย่อมจะนำมาสู่การผลักดันให้ขบวนการนายหน้าและผู้มีอิทธิพลเข้ามามีบทบาทในการใช้อำนาจควบคุมและจัดการการจ้างงานแรงงานข้ามชาติมากขึ้น ส่งผลกระทบให้เกิดการจ้างงานแบบใต้ดิน ก่อให้เกิดการทุจริตของเจ้าหน้าที่รัฐ และขบวนการการค้ามนุษย์ต่อไป

(2) นโยบายตรวจการตั้งครรภ์แรงงานหญิง

โดยทั่วไปแล้วการตรวจสุขภาพของแรงงานข้ามชาตินั้นจะเน้นตรวจโรคต่างๆหลายโรคด้วยกัน โดยเฉพาะการตรวจ 6 โรค ที่รัฐไทยมองว่าเป็นโรคร้ายแรง คือ การเอกซเรย์ปอด การตรวจหาเชื้อซิฟิลิสและโรคเท้าช้าง การเก็บปัสสาวะหาสารแอมเฟตามีน การตรวจภาวการณ์ตั้งครรภ์ การตรวจโรคเรื้อน และการตรวจร่างกายอื่นๆตามดุลยพินิจของแพทย์ ซึ่งการตรวจสุขภาพดังกล่าวอยู่ภายใต้ฐานคิดที่เชื่อว่าการตรวจโรคอย่างเข้มงวดจะสามารถลดปัญหาในเรื่องของการนำเชื้อโรคมาแพร่ระบาดในพื้นที่ประเทศไทยได้และโอกาสที่คนไทยจะติดเชื้อก็จะมีน้อยลง แต่ถ้าเมื่อใดการตรวจโรคไม่เข้มงวด โรคต่างๆที่เคยหมดไปจากประเทศไทยไปแล้วอาจจะกลับมาแพร่ระบาดอีกได้เนื่องจากโรคเหล่านี้ติดมากับแรงงานต่างด้าว

สำหรับการตรวจโรคกรณีอื่นๆเป็นไปในลักษณะเดียวกับการตรวจสุขภาพประจำปีของคนไทย แต่สิ่งที่แตกต่างและชวนให้น่าสงสัย คือ การตรวจตั้งครรภ์ในแรงงานข้ามชาติผู้หญิง ซึ่งพบว่าเมื่อนายจ้างทราบว่าแรงงานตั้งครรภ์ก็จะเลิกจ้างแรงงานหญิงบุคคลนั้น ทำให้แรงงานหญิงจำนวนมากที่ทราบว่าตนเองตั้งครรภ์จะไม่ไปขึ้นทะเบียนแรงงานข้ามชาติ หรือบางคนตัดสินใจไปทำแท้งแทน

แอ๊ะ สาวกะเหรี่ยง นักเรียนที่ผู้ศึกษาสนิทมากอีกคนหนึ่ง เล่าให้ฟังอย่างสะท้อนใจว่า

"เวลาหนูไปตรวจสุขภาพที่โรงพยาบาลราชวิถีทีไร หนูกลัวทุกครั้ง ที่โรงพยาบาลไม่มีภาษากะเหรี่ยง หนูอ่านภาษาพม่าไม่ออก มีครั้งหนึ่งหมอเอาใบอะไรก็ไม่รู้เป็นภาษาพม่ามาให้หนูอ่าน หนูก็อ่านไม่ออก ก็เลยไม่ได้ทำอะไร สักพักหนึ่งเขาก็ถามว่ามีแฟนหรือยัง หนูบอกว่ามีแล้ว เขาถามต่อว่ามีเพศสัมพันธ์หรือยัง หนูไม่เข้าใจว่าคืออะไร หนูก็ไม่พูดอะไร หมอก็ตะคอก ทำท่าไม่ดีใส่หนู และพูดต่อว่าก็มีอะไรกับแฟนไง หนูบอกว่ายังไม่ได้อยู่ด้วยกัน เป็นแฟนกันเฉยๆ หมอก็พูดต่อว่า ดีนะที่ยังไม่ท้อง พวกต่างด้าวนี่น่าเบื่อ พูดจาไม่รู้เรื่อง ไม่ป้องกัน ปล่อยให้ท้อง แล้วมาคลอดลูกเป็นภาระประเทศไทย ดีแล้วที่นายจ้างสั่งไว้ว่าใครท้องให้บอกด้วย จะได้แจ้งตำรวจไล่กลับประเทศให้หมด หนูไม่เข้าใจทำไมหมอต้องใจร้ายกับพวกหนูด้วย หนูทำผิดอะไร ก็หนูอ่านภาษาพม่าไม่ออกจริงๆค่ะ" (แอ๊ะ สาวกะเหรี่ยง ,สัมภาษณ์ พฤศจิกายน 2549)

นโยบายดังกล่าวได้สะท้อนให้เห็นว่ารัฐไทยได้พยายามเข้าไปแทรกแซง จับจ้อง ควบคุมร่างกายแรงงานข้ามชาติผู้หญิงผ่านการใช้เครื่องมือทางวิทยาศาสตร์ เพื่อให้รัฐมั่นใจได้ว่าแรงงานผู้หญิงที่เข้ามานี้พร้อมที่จะเป็นแรงงานในภาคการผลิตและภาคการบริการ ที่แข็งแรง มีประโยชน์กลายเป็น "แรงงานราคาถูก"ที่มีศักยภาพในการผลิต มีร่างกายที่แข็งแรงซึ่งกลายเป็น "พลังการผลิต" ที่ตอบสนองต่อการเติบโตทางเศรษฐกิจของรัฐไทย โดยปราศจากความสนใจในฐานะมนุษย์คนหนึ่งที่มีสิทธิมีเสียง

(3) นโยบายควบคุมร่างกายภายใต้อำนาจกระทำจากรัฐ : ห้ามออกจากที่พัก ห้ามใช้โทรศัพท์มือถือ ห้ามขับขี่รถจักรยานยนต์

สำนักข่าวกรมประชาสัมพันธ์ รายงานเมื่อวันที่ 15 มีนาคม 2550 ว่า

"นางกาญจนาภา กี่หมัน ผู้ว่าราชการจังหวัดระนอง กล่าวว่า *"ปัจจุบันความต้องการแรงงานต่างด้าวในภาคเศรษฐกิจและอุตสาหกรรมมีเป็นจำนวนมาก ทำให้เกิดการหลั่งไหลของแรงงานต่างด้าวจากประเทศเพื่อนบ้านเข้ามาเป็นจำนวนมากจนยากต่อการควบคุม ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของประเทศและความปลอดภัยในชีวิตทรัพย์สินของประชาชน*

จังหวัดระนองมีความจำเป็นต้องควบคุมคนต่างด้าวที่เข้ามาทำงานและอาศัยในจังหวัดระนอง โดยได้ออกประกาศของจังหวัด กำหนดมาตรการจัดระเบียบคนต่างด้าวบางจำพวก โดยให้นายจ้างควบคุมดูแลคนต่างด้าวที่เป็นลูกจ้างและผู้ติดตาม โดยห้ามออกที่พักอาศัยตั้งแต่เวลา 22.00-06.00 น.ของแต่ละวัน โดยไม่มีความจำเป็น ยกเว้นต้องทำงานหรือมีความจำเป็นเร่งด่วนอื่นๆ ซึ่งต้องอยู่ภายใต้การควบคุมของนายจ้างอย่างใกล้ชิด นอกจากนี้ให้นายจ้างปฏิบัติตามกฎหมายในการจ้างแรงงานต่างด้าวที่ถูกกฎหมายเข้าทำงานเท่านั้น และห้ามเคลื่อนย้ายแรงงานต่างด้าวโดยไม่ได้รับอนุญาต และห้ามคนต่างด้าวชุมนุมเกิน 5 คนขึ้นไป เพื่อทำการอย่างหนึ่งอย่างใด รวมทั้งห้ามใช้โทรศัพท์มือถือ หากนายจ้างมีความจำเป็นให้แรงงานต่างด้าวใช้มือถือ ต้องแจ้งรายชื่อพร้อมเบอร์โทรศัพท์ให้ทางจังหวัดทราบ เพื่อป้องกันการก่อเหตุร้ายและความมั่นคงของประเทศ และหากตรวจพบว่าแรงงานต่างด้าวคนใดมีพฤติการณ์ขัดต่อความสงบเรียบร้อย จะถูกเพิกถอนใบอนุญาตทำงานส่งตัวกลับประเทศทันที"

ต่อมาสำนักข่าวกรมประชาสัมพันธ์ยังรายงานเมื่อวันที่ 16 มีนาคม 2550 เพิ่มเติมว่า

"กระทรวงแรงงาน คุมเข้มแรงงานต่างด้าวนำร่องจังหวัดภูเก็ต-ระนอง ห้ามใช้โทรศัพท์มือถือ ห้ามออกนอกบ้านตั้งแต่ 20.00 น. พร้อมเตรียมประสานเจ้าหน้าที่ตำรวจเร่งจับกุมแรงงานเถื่อน

นายมนูญ ปุญญกริยากร อธิบดีกรมการจัดหางาน กล่าวว่า *"ได้สั่งการให้เจ้าหน้าที่จัดหางานจังหวัดรายงานเข้มงวดแรงงานต่างด้าวไม่ให้ออกนอกสถานที่พักอาศัยภายหลังเวลา 20.00 น. และห้ามแรงงานต่างด้าวขับขี่รถจักรยานยนต์หรือรถยนต์ ห้ามเจ้าของกรรมสิทธิ์รถดังกล่าวอนุญาต*

ให้แรงงานต่างด้าวขับขี่ ห้ามร่วมชุมนุมนอกที่พักอาศัยตั้งแต่ 5 คนขึ้นไป ห้ามแรงงานต่างด้าวใช้โทรศัพท์มือถือ ทั้งนี้เพื่อความมั่นคงของจังหวัดซึ่งเริ่มดำเนินการนำร่องไปแล้วที่จังหวัดภูเก็ตและระนอง แต่ถูกวิจารณ์จากองค์กรพัฒนาเอกชนว่าเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชน ขณะนี้จึงอยู่ระหว่างดูรายละเอียดข้อกฎหมายว่าเป็นการละเมิดหรือไม่ นอกจากนี้กำลังอยู่ในช่วงของการจดทะเบียนแรงงานต่างด้าว จึงได้สั่งการให้ทุกจังหวัดเร่งสำรวจโรงงานที่ยังไม่นำลูกจ้างมาจดทะเบียนเพื่อประสานกับเจ้าหน้าที่ตำรวจเพื่อจับกุม"

จากกรณีดังกล่าวได้ชี้ให้เห็นว่าเมื่อคนๆหนึ่งถูกให้ความหมายว่าคือ "แรงงานต่างด้าว" สิ่งที่พวกเขาและเธอต้องเผชิญอย่างยากจะหลีกเลี่ยง คือ การจับจ้องมองแรงงานข้ามชาติผ่านการจัดจำแนกและควบคุมจากรัฐ เมื่อการจดทะเบียนแรงงานเกี่ยวข้องกับการนิยามว่าใครคือคนต่างด้าว คนพลัดถิ่นซึ่งมาขายแรงงานของตนในประเทศอื่น ย่อมทำให้ผู้นั้นตกอยู่ในสภาพที่ต่ำกว่าพลเมืองของชาติ ถูกดูถูกเหยียดหยาม ถูกกระทำ ในลักษณะที่ต่างออกไปจากคนในชาติ ความเป็นคนนอกชาติหรือความเป็นคนอื่น ทำให้เกิดการเลือกปฏิบัติอย่างมิอาจหลีกเลี่ยงได้ ดังนั้นจะเห็นได้ว่านโยบายจัดระเบียบแรงงานต่างด้าวก็คือตัวอย่างหนึ่งของระบอบการสร้างวินัย(disciplinary regime) ตามความหมายของมิเชล ฟูโกต์ และเป็นการสร้างวินัยเพื่อให้เกิดร่างกายใต้บงการ 2 ระดับ คือ มุ่งสร้างวินัยให้เกิดกับกลไกรัฐในการเป็นตัวแทนของการปะทะปฏิสัมพันธ์(Negotiation)กับแรงงานข้ามชาติจากประเทศพม่า ซึ่งเป็นความเป็นอื่นของความเป็นไทย ในกระบวนการปะทะปฏิสัมพันธ์ดังกล่าวนั้น เป้าหมายของรัฐราชการไทยก็คือ ทำให้แรงงานข้ามชาติเป็นร่างกายใต้บงการ(Docile Bodies)เปลี่ยนจากความเป็นอื่นสู่ความเป็นเราเท่าที่จะทำได้ แต่เป็นความเป็นเราที่ต้องสอดคล้องอย่างน้อยที่สุดก็กับรูปการณ์จิตสำนึกในทางวัตถุสภาพที่กำหนดความหมายและทิศทางโดยรัฐ-ชาติไทย

6.1.3 ความเป็นชายขอบในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของคนไร้สัญชาติไทย

จากกลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศพม่าที่พากันย่ำเท้าก้าวผ่านดินแดนภูเขานับสิบนับพันลูก หนีห่างจากสงครามกลางเมืองที่รบราฆ่าฟันกันมาเกือบทั้งชีวิต หนีห่างจากแผ่นดินเกิดมาสู่ดินแดนฝั่งตะวันออกที่เคยได้ยินได้ฟังว่าสงบ ร่มเย็น ไร้การนองเลือด ดินแดนแห่งพุทธะและความเอื้อเฟื้อเอื้ออารีต่อคนยากไร้ แต่เมื่อแผ่นดินที่เคยเชื่อมต่อเป็นผืนเดียวกันถูกแบ่งแยกออกเป็นสองฝั่งประเทศโดยมีแม่น้ำสาละวิน แม่น้ำเมย และเขตสันเขาเป็นตัวกำหนด ขีดเส้นพรมแดนแบ่งเป็นประเทศไทยและประเทศพม่า บนความแตกต่างของการปกครองจึงทำให้การเคลื่อนย้ายแสวงหาดินแดนดังกล่าวเป็นไปด้วยความยากลำบาก มนุษย์ทั้งหมดไม่เป็นมนุษย์เหมือนกันอีกต่อไป หากแต่ถูกกำหนดความมีตัวตนภายใต้สังกัดการปกครองของรัฐแต่ละประเทศที่แตกต่าง คนอพยพในนามเผ่าพันธุ์ต่างๆจึงกลายเป็นคนไร้รัฐ ไร้สัญชาติ ไร้สังกัด คนเหล่านี้มักถูกเหวี่ยงโยนออกไปจากการรับรู้ว่ามีอยู่ในสังคม กลายเป็นคนชายขอบที่ไร้ซึ่งเสียง อำนาจและความมีตัวตน

รศ.ดร.พันธุ์ทิพย์ กาญจนะจิตรา สายสุนทร อธิบายคำว่า "คนไร้รัฐ (Stateless Persons)" ว่าหมายถึง บุคคลที่ไม่มีข้อเท็จจริงอันทำให้ได้สัญชาติของรัฐใดเลยและไม่ได้รับอนุญาตให้อาศัยอยู่ในประเทศใด กล่าวคือ ไม่อาจเป็นคนชาติของรัฐใดเลยบนโลก ทั้งไม่อาจตั้งบ้านเรือนอาศัยอยู่ในประเทศใดเลยบนโลก เป็นคนต่างด้าว(Aliens)และเป็นคนเข้าเมืองผิดกฎหมายสำหรับทุกรัฐ เป็นคน"เถื่อน" เป็นคนผิดกฎหมายสำหรับทุกดินแดน ดังนั้นชนกลุ่มน้อยจากประเทศพม่าที่ได้รับการปฏิเสธความเป็นคนสัญชาติพม่าจากรัฐบาลพม่าที่เดินทางเข้ามาในประเทศไทย จึงตกเป็นคนที่ไม่มีสิทธิอาศัยในประเทศพม่า และโดยข้อกฎหมายเมื่อบุคคลดังกล่าวเข้ามาสู่ประเทศไทย บุคคลดังกล่าวก็จะตกเป็นคนต่างด้าวที่เข้าเมืองไทยโดยผิดกฎหมาย เนื่องจากไม่มีเอกสารพิสูจน์ตนในการเข้าเมืองและไม่ได้รับอนุญาตให้เข้าเมือง ไม่ได้รับอนุญาตให้อาศัยในประเทศไทย ทำให้กลายเป็นคนไร้สัญชาติและไร้ภูมิลำเนา

แรงงานข้ามชาติจากประเทศพม่าในประเทศไทยจึงเป็นคนกลุ่มหนึ่งที่ทั้งไร้สัญชาติและไร้ภูมิลำเนาดังที่กล่าวมา ทำให้ต้องเผชิญกับอุปสรรคหลายประการ เช่น

(1) **การไม่ได้รับความคุ้มครองแรงงานตามกฎหมาย** ทั้งๆที่กฎหมายคุ้มครองแรงงานก็ไม่ได้มีการเลือกปฏิบัติด้วยเหตุของการไม่มีสัญชาติไทย อุปสรรคในกรณีนี้เกิดจากปัญหาในการบังคับใช้กฎหมายที่ไม่เป็นผลในทางปฏิบัติ กล่าวคือ มีการละเมิดสิทธิแรงงานข้ามชาติที่ได้รับความคุ้มครอง ทั้งๆที่กฎหมายคุ้มครองแรงงานก็ได้บัญญัติรับรองสิทธิในการที่จะได้รับความคุ้มครองแรงงานโดยมิได้เลือกปฏิบัติเพราะสาเหตุจากการเป็นแรงงานข้ามชาติ ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดคือเรื่องอัตราค่าจ้างขั้นต่ำ ปัญหาในกรณีนี้เกิดจากความไม่รู้กฎหมายหรือการละเลยต่อบทบัญญัติกฎหมายที่เกี่ยวข้องและประการที่สำคัญ คือ ทัศนคติที่มีต่อการจ้างงานแรงงานข้ามชาติเหล่านี้ นอกจากนั้นปัญหาอีกประการหนึ่ง คือ แรงงานข้ามชาติเหล่านี้มักเลี่ยงที่จะเข้าสู่กระบวนการคุ้มครองของภาครัฐ เนื่องจากกลัวการถูกจับกุม เพราะตนเองอยู่ในสถานะที่เป็นคนเข้าเมืองผิดกฎหมาย ทั้งๆที่ปัญหาเรื่องการเข้าเมืองผิดกฎหมายกับการได้รับความคุ้มครองแรงงานนั้นเป็นคนละส่วนกัน

นอกจากนั้นแรงงานข้ามชาติยังถูกจำกัดสิทธิในการรวมตัวเจรจา โดยถูกจำกัดตามกฎหมายไทยไม่ให้มีสิทธิในการก่อตั้งสหภาพแรงงานของตนเอง เนื่องจากกฎหมายเฉพาะเจาะจงว่ากรรมการของแต่ละสหภาพแรงงานต้องเป็นคนไทยที่มีสัญชาติไทยและเกิดในประเทศไทยเท่านั้น (พรบ. แรงงานสัมพันธ์ 2518 มาตรา 101)

(2) **การไร้สัญชาติย่อมหมายถึงการไร้สิทธิและเสรีภาพตามที่บุคคลทั่วไปควรได้รับ เช่น สิทธิในด้านการรักษาพยาบาล สิทธิเสรีภาพในการเดินทาง**

เมื่อวันที่ 27 เมษายน 2549 รัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข นายพินิจ จารุสมบัติ ได้ให้ข่าวกับผู้สื่อข่าวสำนักข่าวกรมประชาสัมพันธ์และนักข่าวอื่นๆว่า *"ประกาศนโยบายห้ามทุกโรงพยาบาลทั่วประเทศรับรักษาคนไร้รัฐและแรงงานต่างด้าวที่ไม่ขึ้นทะเบียน"* โดยให้เหตุผล

ประกอบว่า *"ขณะนี้ไทยไม่มีงบประมาณเพียงพอที่จะนำไปรักษาประชาชนที่ไม่ใช่สัญชาติไทย และแรงงานต่างด้าวที่ไม่ขึ้นทะเบียนจึงประกาศนโยบายให้ทุกโรงพยาบาล โดยเฉพาะโรงพยาบาลตามแนวชายแดนหากรับรักษาต้องรับภาระค่าใช้จ่ายไว้เอง เนื่องจากแต่ละปีรัฐบาลต้องรับภาระปีละประมาณ 200-300 ล้านบาท พร้อมระบุไม่กลัวหากต้องถูกกล่าวหาว่าไร้มนุษยธรรม เนื่องจากขณะนี้งบที่จะใช้รักษาคนไทยเองก็ยังไม่เพียงพอ"*

หรือการถูกจำกัดสิทธิในการเดินทาง ในปัจจุบันนี้พบว่าแรงงานข้ามชาติจากประเทศพม่า พม่า ลาวและกัมพูชาที่เดินทางเข้าสู่ประเทศไทยโดยไม่มีเอกสารเข้าเมือง และกลายมาเป็นแรงงานข้ามชาติที่จดทะเบียนขออนุญาตทำงานนั้น จะไม่สามารถที่จะเดินทางออกนอกพื้นที่จังหวัดที่ตนจดทะเบียนได้ ถ้าแรงงานจะย้ายนายจ้างหรือสถานที่ทำงานก็ต้องแจ้งกับสำนักงานจัดหางานจังหวัด แรงงานต้องจ่ายค่าธรรมเนียมจดทะเบียนขออนุญาตทำงานและค่าธรรมเนียมอื่นๆใหม่

การถูกจำกัดการเดินทางก่อให้เกิดความเปราะบางและความเสี่ยงที่เพิ่มมากขึ้นกับแรงงานข้ามชาติ แรงงานหลายคนต้องจ่ายเงินให้กับนายหน้าเพื่อแลกกับการช่วยเหลือให้พวกเขาและเธอเคลื่อนย้ายและผ่านด่านตรวจของเจ้าหน้าที่ตำรวจและทหารไปให้ได้ ไม่ว่าจะด้วยวิธีการใดๆก็ตาม เช่น เดินทางโดยการซ่อนตัวหรือปลอมตัว และอาจเกิดอันตรายจากการขาดอากาศหายใจขณะที่ซ่อนตัวอยู่ในรถ

(3) **คนไร้สัญชาติต้องประสบกับปัญหาการละเมิดสิทธิในการศึกษาและสิทธิในการได้รับวุฒิการศึกษา** ทั้งที่กระทรวงศึกษาธิการมีระเบียบว่าด้วยการจัดการศึกษาสำหรับเด็กที่ไม่มีหลักฐานทะเบียนราษฎรและเด็กที่ไม่มีสัญชาติไทย ซึ่งทางโรงเรียนมีหน้าที่ที่จะต้องรับเด็กที่มีอายุครบเกณฑ์เข้าศึกษาไม่ว่าเด็กจะมีหรือไม่มีเอกสารทางราชการใดๆ เลย

(4) **คนไร้สัญชาติต้องประสบกับปัญหาการละเมิดสิทธิในทางวัฒนธรรม**

เมื่อวันที่ 7 ตุลาคม 2549 ซึ่งเป็นวันออกพรรษาของชาวไทยและเป็นวันออกพรรษา (ปอยออกหว่า) ของชาวไทยใหญ่ ในช่วงเทศกาลออกพรรษาดังกล่าวชาวไทยใหญ่ที่ส่วนใหญ่เป็นแรงงานข้ามชาติมาทำงานในประเทศไทยมักจะลางานและเหมารถสองแถวจากเขตอำเภอรอบนอกเดินทางมาทำบุญที่วัดป่าเป้า ซึ่งเป็นวัดที่สร้างโดยชาวไทยใหญ่

อย่างไรก็ตามมีเจ้าหน้าที่ตำรวจสภ.อ.เมืองเชียงใหม่ และเจ้าหน้าที่หน่วยป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยฝ่ายพลเรือน (นปพ.) ได้ฉวยโอกาสในเทศกาลดังกล่าวตั้งด่านตรวจตามเส้นทางต่างๆที่เข้าสู่ตัวเมืองเชียงใหม่รวมทั้งบริเวณหน้าวัดป่าเป้า เพื่อตรวจบัตรประจำตัวและบัตรแรงงานต่างด้าวที่เดินทางมาทำบุญ โดยอ้างว่าต้องจับกุมเพราะเป็นแรงงานต่างด้าวที่ไม่มีบัตรอนุญาตอยู่ในราชอาณาจักรไทย ยังไม่ผ่านการตรวจโรคจึงเป็นพาหะนำโรค เจ้าหน้าที่จะได้ผลักดันออกนอกพื้นที่ต่อไป

หากชาวไทยใหญ่สังเกตเห็นด่านตรวจข้างหน้าก็จะบอกให้คนขับรถสองแถวกลับรถ หรือจอดรถแล้วพากันลงรถเพื่อวิ่งหนีด่านตรวจ แต่คนขับรถสองแถวบางคันมักจะขับรถไปที่ด่านตรวจ

เพื่อให้เจ้าหน้าที่ตำรวจตรวจค้นถึงที่ ในวันดังกล่าวมีการจับกุมแรงงานข้ามชาติที่หลบหนีเข้าเมืองและไม่พกบัตรอนุญาตทำงานได้กว่า 500 คน และนำแรงงานเหล่านั้นไปดำเนินคดี

อดิศร เกิดมงคล ให้ความเห็นว่า *"วิธีการของตำรวจแม้จะถูกตามกฎหมายแต่ก็เป็นการละเมิดสิทธิในเชิงวัฒนธรรมอย่างร้ายแรง เพราะตำรวจรู้ดีว่าแรงงานข้ามชาติจะต้องมาทำบุญที่นี่ในช่วงนี้เยอะ ซึ่งทำให้พวกเขาถูกละเมิดซ้ำซ้อน เป็นการลดทอนศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ของแรงงานข้ามชาติรูปแบบหนึ่ง เพียงแต่วิธีการแบบนี้ตำรวจเอากฎหมายมาอ้างได้ ทั้งๆที่แรงงานไทยใหญ่หลายคนก็มีวัฒนธรรมมีถีชีวิตไม่ต่างจากคนเชียงใหม่ แต่อคติที่สร้างขึ้นมันไปเบียดทำให้เราคิดว่าเขาไม่เหมือนกับเรา แม้แต่การไปวัดของเขายังถูกทำให้เป็นเรื่องอันตราย น่ากลัว การทำบุญกลายเป็นปัญหาความมั่นคงในสายตาของคนไทย สิ่งนี้เริ่มเห็นได้ชัดว่าเป็นวิกฤติแล้ว"*

หรือเหตุการณ์เมื่อวันที่ 28 สิงหาคม 2549 ที่แรงงานข้ามชาติชาวกะเหรี่ยงจากประเทศพม่าซึ่งส่วนใหญ่ขึ้นทะเบียนมีนายจ้างแล้วถูกจับกว่า 600 คน ที่โรงเรียนนายร้อยตำรวจสามพราน จังหวัดนครปฐม ขณะที่พวกเขาและเธอตั้งใจมางานบุญผูกข้อมือประจำปีของชุมชนกะเหรี่ยง ซึ่งจัดติดต่อกันมาแล้วหลายปี โดยทั่วไปจะจัดที่โบสถ์คริสต์แต่ปีนี้มีเพื่อนคนไทยมาขอใช้ที่โรงเรียนนายร้อยฯและบอกว่าได้รับอนุญาตแล้ว พวกเขาและเธอจึงมารวมตัวกันประมาณหนึ่งพันคน และในที่สุดก็ถูกจับและต้องส่งกลับเพราะออกนอกพื้นที่ทันที ทั้งๆที่พวกเขาแค่ออกนอกพื้นที่โดยไม่เจตนาและตั้งใจมางานบุญประเพณีเพียงเท่านั้น

6.1.4 ความเป็นชายขอบในฐานะเป็นส่วนหนึ่งในกระบวนการสื่อสารของสื่อมวลชนไทย

วิวาห์ต่างด้าวกระเจิง! ตำรวจบุกจับกลางงานเลี้ยง - ผู้จัดการออนไลน์ 22 เม.ย. 2550

กวาดล้างแรงงานต่างด้าวเถื่อนหวั่นก่อเหตุร้ายสงกรานต์เชียงใหม่ - ผู้จัดการออนไลน์ 13 เม.ย. 2550

รายงานพิเศษ: ปัญหาคนต่างด้าวหนีเข้าเมือง ... ภัยร้ายที่อยู่ใกล้ตัว - เดลินิวส์ 7 เม.ย. 2550

"ปัญหาแรงงานต่างด้าว นับวันจะยิ่งลุกลามขยายวงกว้างออกไปเรื่อยๆ ตามภาวะเศรษฐกิจ ร้านอาหารและสถานบริการส่วนใหญ่ พนักงานหรือเด็กเสิร์ฟหาคนไทยยาก ตามตลาดหรือศูนย์การค้าใจกลางกรุงเทพฯแท้ๆ โดยเฉพาะหลังโรงแรมย่านธุรกิจ คนดำเต็มไปหมด เดินกันเต็มถนนราวกับว่าเป็นบ้านของตัวเอง

คนต่างด้าวที่เข้ามาเดินเพ่นพ่านอยู่ในเมืองไทยเวลานี้ นอกจากจะเป็นอันตรายอย่างยิ่งต่อความมั่นคงของประเทศชาติแล้ว ยังเป็นภัยต่อเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และก่อปัญหาอาชญากรรม รัฐต้องเสียค่าใช้จ่ายในการเลี้ยงดู และส่งกลับ ตลอดจนเป็นปัญหาทางด้านสาธารณสุขที่ติดมากับคนเหล่านี้รวมทั้งลูกหลานที่เกิดขึ้น ไม่ว่าจะเป็นโรคเท้าช้าง วัณโรค หรือโรคไข้กาฬหลังแอ่น ก็ล้วนแต่คืนชีพกลับมาอีกครั้ง เพราะคนต่างด้าว ในประเทศไทยโรงพยาบาล

หลายแห่งต้องขาดทุนย่อยยับ เช่น โรงพยาบาลในจังหวัดสมุทรสาคร ตาก สระแก้ว และสมุทรปราการ เนื่องจากคนต่างด้าวเต็มไปหมด.....”

จากการนำเสนอบางตัวอย่างการพาดหัวข่าวและรายละเอียดข่าวที่เกี่ยวข้องกับเรื่องแรงงานข้ามชาตินั้น ได้ชี้ให้เห็นว่าสังคมไทยวันนี้เมื่อนำเสนอภาพแทนความจริงของแรงงานข้ามชาติจากพม่าขึ้นมาผ่านสื่อนานาชนิด มีผลต่อการนิยามความหมายของแรงงานข้ามชาติให้กลายเป็นคนอื่นไป กระบวนการเหล่านี้ไม่ได้กระทำอย่างตรงไปตรงมา แต่พยายามสร้างบริบทแวดล้อมที่พยายามชักพาให้ผู้ดู/ผู้อ่านมีแนวโน้มที่จะมีอคติทางเชื้อชาติ ความเป็นอื่นถูกนำเสนอผ่านภาพและชี้นำด้วยคำอธิบายภาพ ภาพที่ปรากฏถูกนำไปเชื่อมโยงและสัมพันธ์กับบริบทอื่นๆเพื่อตอกย้ำ"ความเป็นอื่น" และความแตกต่างของแรงงานข้ามชาติ กระบวนการทำให้แรงงานข้ามชาติกลายเป็น"คนอื่น"ได้อาศัยกระบวนการทำให้เป็นธรรมชาติ(naturalization)เพื่อสร้างความหมายอันหยุดนิ่งตายตัวให้แรงงานข้ามชาติจากพม่า ลาว และกัมพูชา ว่าเป็นพวกที่มีธรรมชาติเป็นคนผิดกฎหมาย หลบหนีเข้าเมือง อาชญากรรม ขณะเดียวกันก็สร้างขั้วตรงข้ามขึ้นมาว่า แรงงานไทยเป็นคนที่ดี มีอารยธรรม ติดตามได้ ตรวจสอบได้ เป็นกระบวนการสร้างลักษณะต้นแบบให้กับแรงงานข้ามชาติจากพม่าให้มีลักษณะแก่นแท้บางอย่าง ซึ่งเปลี่ยนแปลงได้ยากและฝังแน่นอยู่ในการรับรู้ของคนทั่วไปในสังคม

ผู้คนในสังคมให้ความสนใจต่อสถาบันสื่อมวลชน ในฐานะที่เป็นแหล่งป้อนข้อมูลเกี่ยวกับความเป็นจริงในสังคม หรือการสร้างความเป็นจริงในสังคม เพราะสื่อมวลชนสามารถเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารได้ในวงกว้าง ดังนั้นสื่อมวลชนต่างๆไม่ว่าจะเป็นโทรทัศน์ หรือหนังสือพิมพ์ ก็จะเป็นผู้สร้าง “ความเป็นจริงในสังคม” รวมทั้ง “แบบฉบับทางสังคม” ให้ผู้รับสื่อได้รับรู้ไปด้วย

ข้อมูลข่าวสารที่ปรากฏอยู่ในจอโทรทัศน์ หรือหนังสือพิมพ์จึงเป็นข้อมูลผ่านการปรุงแต่งและคัดเลือกมาแล้วให้เข้าใจง่าย และมักนำเสนอข่าวคราวหรือข้อเท็จจริงในรูปของการสรุป ทำให้ผู้อ่านได้ข้อสรุปเบื้องต้นต่อเรื่องใดเรื่องหนึ่งและบังเกิดภาพของคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง

เมื่อภาพลักษณ์เป็นสิ่งที่เกิดจากการที่คนเรารับรู้สิ่งต่างๆทั้งจากประสบการณ์ตรงและอ้อม สื่อมวลชนเป็นประสบการณ์ทางอ้อมของประชาชน หนังสือพิมพ์จึงสร้างภาพลักษณ์ของสิ่งต่างๆให้กับประชาชน หนังสือพิมพ์จึงยังมีอิทธิพลต่อความรู้สึกนึกคิดของผู้อ่าน ให้มีอคติและลำเอียงต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง และมีอิทธิพลกำหนดให้ผู้อ่านเห็นว่าประเด็นข่าวใดข่าวหนึ่ง มีความสำคัญมากกว่าประเด็นข่าวอื่นๆได้ สื่อมวลชนยังมีอิทธิพลต่อการสร้างภาพพจน์ร่วม (Public Image) ให้เกิดขึ้นกับผู้รับสื่อด้วย ดังนั้นหนังสือพิมพ์รายวันภาษาไทยจึงเป็นแหล่งประสบการณ์ที่สำคัญแหล่งหนึ่งของผู้อ่าน ในการรับรู้ภาพลักษณ์และตอกย้ำภาพแบบฉบับของแรงงานข้ามชาติ ในกรณีที่ประชาชนทั่วไปไม่มีโอกาสได้พบปะและรู้จักกับแรงงานข้ามชาติผ่านประสบการณ์ตรงของตนเอง

ภาพลักษณ์ที่ถูกสร้างขึ้นและตอกย้ำบ่อยครั้งเข้าจนบุคคลที่ถูกกล่าวถึงในสื่อมวลชนมีคุณสมบัติหรือลักษณะแบบใดแบบหนึ่งในสายตาผู้อ่าน เช่น แรงงานข้ามชาติเป็นพวกอาชญากรรม ค้ายาเสพติด แรงงานเถื่อน ต้องปราบปรามจับกุม ก็จะทำให้ผู้อ่านเชื่อและเห็นว่า/คล้อยตามว่าคน

กลุ่มนั้นมีลักษณะเช่นนั้นเสมอไป เป็นกระบวนการสร้างแบบฉบับ(Stereotype) ให้กับผู้อ่านจนเกิดภาพในใจ เมื่อภาพลักษณ์เดิมๆถูกตอกย้ำบ่อยเข้า ผู้บริโภคสื่อก็ย่อมมีแบบฉบับหรือคุณลักษณะบางประการของแรงงานข้ามชาติอยู่ในใจไปโดยปริยาย โดยมักไม่ใคร่ได้ตรวจสอบให้รู้แน่ชัดว่าลักษณะนิสัยของกลุ่มที่เราสรุปไว้นั้น ถูกต้องตรงกับสมาชิกของกลุ่มที่เราได้พบหรือเปล่า ซึ่งในความเป็นจริงหลายครั้งที่พบว่า"แบบฉบับ"ที่มีอยู่ในใจของเรานั้นคลาดเคลื่อน แบบฉบับไม่สามารถเปลี่ยนแปลงได้โดยง่าย ยิ่งเรามีข้อมูลตอนที่สร้างแบบฉบับของสิ่งหนึ่งอยู่น้อยเท่าไรมันก็ยิ่งมีอิทธิพลสูงกว่าข้อมูลที่ได้มาภายหลังมากเท่านั้น เรามีแนวโน้มที่จะเลือกรับข้อมูลที่ตอกย้ำหรือสอดคล้องกับแบบฉบับเดิมในใจของเราและมักจะขจัดข้อมูลที่ไม่สอดคล้องกับความรู้เดิม

6.1.5 ความเป็นชายขอบในฐานะเป็นผลผลิตจากงานวิชาการ

จากเอกสารเชิญร่วมสัมมนาวิชาการประจำปี 2548 สู่สังคมสมานฉันท์ (Toward Social Harmony) ในวันเสาร์และอาทิตย์ที่ 26 27 พฤศจิกายน 2548 จัดโดย TDRI ณ โรงแรมแอมบาสเดอร์ซิตี้ จอมเทียน จังหวัดชลบุรี กล่าวว่า .....*ขณะเดียวกันผลจากการขาดแคลนแรงงานระดับบนและระดับล่างในบางกิจการทำให้มีแรงงานฝีมือจากต่างประเทศเข้ามาทำงานในประเทศไทยเกือบแสนคนในระดับฝีมือ และมากกว่า 1.3 ล้านคนในระดับไร้ฝีมือ ซึ่งในจำนวนนี้บางส่วนเป็นแรงงานผิดกฎหมายลักลอบเข้ามาจากประเทศเพื่อนบ้านพร้อมๆกันนี้ก็ยังมีประชากรไร้สัญชาติอีกมากกว่า 3 แสนคน กระจายอยู่ตามชายแดนในหลายจังหวัดของประเทศ* ***การหลั่งไหลเข้ามาของแรงงานต่างด้าวเป็นกรณีหนึ่งที่ก่อให้เกิดความขัดแย้งในรูปแบบต่างๆ ทั้งที่มองเห็นและมองไม่เห็น เช่น ปัญหามาตรฐานแรงงาน ปัญหาสังคม อาชญากรรม และการสาธารณสุข ตลอดจนปัญหาการแย่งงานทำและแรงกดดันต่อค่าจ้างของแรงงานเจ้าของประเทศ*****.....

นับตั้งแต่ พ.ศ.2535 เป็นต้นมา มีงานศึกษาจากวงวิชาการไทยที่ทำการศึกษาเรื่องแรงงานข้ามชาติที่มาจากประเทศพม่าทั้งในรูปของวิทยานิพนธ์และงานวิจัยอย่างน้อย 110 เรื่อง สามารถจำแนกแยกอธิบายตามประเด็นที่ศึกษาได้อย่างน้อย 10 ประเด็น คือ

- ปัจจัยที่มีผลต่อการอพยพย้ายถิ่นเข้ามาสู่ประเทศไทย
- การบังคับใช้กฎหมายและมาตรการการจัดระบบควบคุมแรงงานข้ามชาติ
- นโยบายในการผ่อนผันการจ้างแรงงานข้ามชาติ
- ความต้องการในการจ้างแรงงานข้ามชาติ
- ความคิดเห็นและทัศนคติของภาครัฐ ภาคธุรกิจ และภาคประชาชนในพื้นที่
- การปรับตัวของแรงงานข้ามชาติ
- สุขภาพของแรงงานข้ามชาติ
- ผลกระทบที่เกิดขึ้นและปัญหาจากการย้ายถิ่นที่มีต่อสังคมไทย

- การละเมิดสิทธิมนุษยชน การเป็นเหยื่อของกระบวนการค้ามนุษย์
- สถานะความรู้เรื่องแรงงานข้ามชาติที่มาจากประเทศพม่าในสังคมไทย

โดยทั้ง 10 ประเด็นที่กล่าวมาส่วนใหญ่ต่างตอกย้ำว่าแรงงานข้ามชาติที่มาจากประเทศพม่าเป็นบุคคลที่มีพฤติกรรมผิดปกติ เป็นผู้ลักลอบเข้าเมืองผิดกฎหมายที่ต้องได้รับการควบคุมหรือจัดการ ปรากฏการณ์การเข้ามาเป็นแรงงานในประเทศไทยเป็นปัญหาของสังคมไทยที่ต้องได้รับการแก้ไขอย่างเร่งด่วน ไม่เช่นนั้นจะปะทุกลายเป็นความรุนแรงหรือความขัดแย้งได้ในอนาคต หรือไม่เช่นนั้นก็มองอีกลักษณะหนึ่งว่าเป็นเพียงเหยื่อของกระบวนการค้ามนุษย์ เหยื่อของการละเมิดสิทธิมนุษยชนทั้งในประเทศพม่าหรือในประเทศไทย ซึ่งการมองทั้ง 2 ลักษณะ คือ การมองภายใต้กรอบของคำว่าการเป็นปัญหาหรือการเป็นผู้ถูกกระทำ ทำให้ละเลย/ไม่เห็นพวกเขาเป็นผู้กระทำทางสังคม(Social Actors) ที่มีศักยภาพและศักดิ์ศรีในความเป็นมนุษย์

กล่าวได้ว่าหลัง พ.ศ. 2535 เป็นต้นมา มีการศึกษาวิจัยเรื่องแรงงานข้ามชาติจากประเทศพม่าอย่างจริงจัง ส่วนหนึ่งอาจเป็นเพราะนโยบายของรัฐไทยที่มีการเปิดให้จดทะเบียนแรงงานข้ามชาติอย่างเป็นระบบ และอีกส่วนหนึ่งเป็นเพราะกระแสโลกที่มีการเคลื่อนย้ายผู้คนไหลเวียนถ่ายเทจากประเทศหนึ่งไปยังอีกประเทศหนึ่งอย่างมาก และส่งผลกระทบในหลายๆด้านต่อทั้งประเทศพม่า ประเทศไทยและประเทศที่สาม จนไม่สามารถอธิบายด้วยทฤษฎีและแนวคิดแบบเดิมๆได้อีกต่อไป จำเป็นต้องมีการศึกษาเรื่องนี้อย่างลึกซึ้ง แต่ก็นับว่าเป็นเรื่องที่ชวนให้น่าตั้งคำถามว่า งานศึกษาวิจัยที่ผู้ศึกษาเลือกหยิบยกมากล่าวถึงกลับตกอยู่ในสภาพชะงักงัน มีเนื้อหาวนเวียนอยู่กับภาพที่หยุดนิ่งตายตัวเพียงไม่กี่เรื่อง เช่น ปัจจัยการย้ายถิ่น ความต้องการจ้างแรงงาน ตัวเลขของผู้ลักลอบเข้าเมืองผิดกฎหมาย ปัญหาและผลกระทบที่เกิดขึ้น นโยบายด้านแรงงานและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง สุขภาพ ฯลฯ โดยผ่านวิธีการศึกษาที่มักเน้นในเชิงเทคนิค เชิงปริมาณ ตัวเลข หรือถ้ามีการศึกษาในเชิงคุณภาพก็ขาดการพินิจพิเคราะห์และตรวจสอบข้อเท็จจริงอย่างจริงจัง

เช่น ในเรื่องของคนข้ามชาติจากประเทศพม่าที่ทุกคนไม่ใช่แรงงานข้ามชาติทั้งหมด มีทั้งผู้ลี้ภัยในค่าย ผู้ลี้ภัยนอกค่าย,นักศึกษาพม่า กลุ่มบุคคลที่อยู่ในความห่วงใยของสำนักงานข้าหลวงใหญ่ผู้ลี้ภัยแห่งสหประชาชาติ หรือ POC (Person of Concern) กลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ เด็กข้ามชาติ ผู้หญิงข้ามชาติ แต่การศึกษามักจะเหมารวมว่าคนเหล่านี้ คือ แรงงานข้ามชาติจากประเทศพม่าทั้งหมด ซึ่งในความเป็นจริงแล้วคนข้ามชาติหลายกลุ่ม/หลายคนมิได้ตั้งใจเข้ามาหางานทำในประเทศไทย แต่ด้วยสภาพการณ์บังคับทั้งในประเทศพม่าและในประเทศไทย ทำให้พวกเขาจำเป็นต้องหันมาเป็นผู้ใช้แรงงานไร้ฝีมือระดับล่าง (unskilled labor) ในที่สุด หรือไม่เช่นนั้นก็เป็นการศึกษาอีกลักษณะหนึ่ง คือ เป็นการแยกศึกษาตามสถานภาพดังที่กล่าวมาข้างต้น โดยมองไม่เห็นการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่ม เช่น ศึกษาเฉพาะกลุ่มผู้ลี้ภัยในค่าย เฉพาะกลุ่มนักศึกษาพม่า เฉพาะกลุ่มเด็กข้ามชาติ เป็นต้น ซึ่งทำให้ผลการศึกษามีลักษณะไม่ต่างจากการสร้างภาพอันเต็มไปด้วยอคติทางชาติพันธุ์ มองปรากฏการณ์แบบแยกส่วน เป็นปัญหาความขัดแย้ง ความมั่นคง

และที่ร้ายยิ่งกว่านั้น คือ การศึกษาประเด็นนี้ได้กลายเป็นการศึกษากระแสหลักเกี่ยวกับคนข้ามชาติจากประเทศพม่า

แต่มีข้อยกเว้นในชุดโครงการวิจัยเรื่องทางเลือกนโยบายการนำเข้าแรงงานข้ามชาติของประเทศไทย ของสถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล จำนวน 14 เล่ม ที่จัดทำโดย รศ.ดร.กฤตยา อาชวนิชกุล ปี 2540 และงานวิจัยอีก 2 เล่ม คือ เพศ อนามัยเจริญพันธุ์ และความรุนแรง: ประสบการณ์ชีวิตของแรงงานอพยพจากประเทศพม่า , คนรับใช้ในบ้าน: แรงงานอพยพจากพม่ามาไทย ซึ่งหลังจากนั้นก็ยังไม่มีงานวิจัยเล่มใดที่ทำได้ครอบคลุมและอ้างอิงข้อเท็จจริงจากภาคสนามได้อย่างรอบด้าน

แนวทางการศึกษาในกระแสหลักที่ขาดการจำแนกแยกแยะประเภทของคนข้ามชาติจากประเทศพม่า ดังตัวอย่างที่ชี้ให้เห็นข้างต้น มักปรากฏอยู่ในรูปของวิทยานิพนธ์สถาบันการศึกษาต่างๆ หรือรายงานการวิจัยของหน่วยราชการ เช่น สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (TDRI) กรมการจัดหางาน สำนักงานตำรวจแห่งชาติ ซึ่งมุ่งความสนใจเฉพาะประเด็นด้านความมั่นคงแห่งชาติ การผลักดันกลับ ภัยต่อสังคม ปัญหา ผลกระทบ หรือไม่ก็ตัวเลขความจำเป็นในการจ้างแรงงานทางเศรษฐกิจ งานวิจัยจึงแฝงไว้ด้วยความพยายามที่จะให้บรรลุเป้าหมายเพียง 2 ประการ คือ เป้าหมายทางการเมืองและเป้าหมายทางเศรษฐกิจ ซึ่งสะท้อนถึงอคติที่ถูกตอกย้ำซ้ำแล้วซ้ำเล่าว่าเป็นคนอื่นที่แปลกแยกจากคนในชาติ นำไปสู่การจำแนกผลักไสและตีตรากล่าวหาว่าเป็นเช่นนั้นจริง ทั้งภาพภัยต่อความมั่นคง ผู้ค้ายาเสพติด ผู้ก่ออาชญากรรมแห่งชาติ ผู้แพร่เชื้อโรคร้าย หรือภัยต่อการเข้ามาแย่งงานคนไทย ภาพมายาคติที่ถูกสร้างขึ้นผ่านอำนาจความรู้มีส่วนอย่างมากต่อการครอบงำการศึกษาวิจัยในระยะต่อๆมา สกัดกั้นความสนใจที่จะศึกษาความเป็นตัวตนหรือวิถีชีวิตที่หลากหลายของพวกเขา นี้ยังไม่นับถึงกระบวนการถูกตีตราประทับตราและกักขังอัตลักษณ์ จนทำให้พวกเขากลายเป็นชนชายขอบที่มิสามารถเปล่งเสียงได้

กระบวนการสร้างภาพให้กับคนข้ามชาติเช่นนี้เอง เป็นสิ่งที่มิเชล ฟูโกต์ (Michel Foucault) เรียกว่า เป็นผลมาจากอำนาจของการเมืองเรื่องความรู้ กล่าวคือ สิ่งที่เรารับรู้ว่าเป็นความจริงนั้นอาจมีสิ่งแอบแฝงกำกับอยู่ ดังนั้นจึงไม่มีความรู้ที่เป็นกลาง ปราศจากอคติ ความรู้ที่เกิดขึ้นเป็นความรู้ที่ถูกสร้างขึ้นมา มีกระบวนการของการสร้างและการแพร่กระจายไปในสังคมเพื่อให้เกิดการยอมรับว่าเป็นความจริง

เช่นเดียวกับเรื่องแรงงานข้ามชาติ การเมืองเรื่องความรู้แรงงานข้ามชาติที่มาในรูปของความรู้จากสถาบันทางวิชาการ ได้ทำให้เกิดกระบวนการมองคนให้กลายมาเป็นเพียงแรงงาน วางอยู่ฐานของการพยายามเข้ามาควบคุมจัดระบบระเบียบคน ผ่านการใช้อำนาจเชิงพื้นที่อย่างเข้มงวด ทั้งอำนาจที่มาในนามของนโยบายการจัดระเบียบแรงงานต่างด้าวของกระทรวงแรงงาน , กฎหมายควบคุมคนเข้าเมือง, พระราชบัญญัติการทำงานของคนต่างด้าว พ.ศ. 2521 หรือพระราชบัญญัติคนเข้าเมือง พ.ศ.2522 เป็นต้น ความรู้ที่มาในรูปของกฎหมายเหล่านี้เองได้ไปกดทับความเป็นคนที่มี

อำนาจมีศักดิ์ศรีให้กลายเป็นเพียงแรงงานเท่านั้น กระบวนการที่รัฐใช้ผ่านความรู้ในรูปที่สังคมไม่กล้าตั้งคำถามนี้เอง ยิ่งทำให้แรงงานกลายเป็นวัตถุที่ไม่กล้าไม่สามารถออกมาต่อสู้ได้ยิ่งขึ้นไปอีก เพราะรัฐลอดทอนความเป็นคนเหลือเพียงแรงงาน และลดทอนการเป็นแรงงานเหลือเพียงวัตถุที่ไม่มีเสียง เพราะสิทธิแรงงานที่คนที่เป็นแรงงานควรจะได้ ถูกอำนาจของคำว่า "ผู้หลบหนีเข้าเมืองผิดกฎหมาย ผู้ข้ามชาติไม่ถูกต้อง" ซ้อนทับและจำกัดการได้อยู่อาศัย ทำให้พวกเขายิ่งถูกลดทอนลงซ้ำแล้วซ้ำเล่า อันเนื่องมาจากที่รัฐได้สถาปนาพื้นที่แห่งใหม่ขึ้นมา ที่ดูเสมือนว่าคนกลุ่มนี้ได้รับสิทธิแต่แท้จริงแล้วยิ่งเลวร้ายกว่าการเป็นแรงงานเสียอีก เพราะรัฐไม่เพียงปราบปราม จับกุม ส่งกลับเท่านั้น แต่ยังยินยอมให้อยู่อย่างชั่วคราวและมีเงื่อนไขทั้งการจัดระเบียบการอยู่อาศัย การทำกิน และการตรวจตราสอดส่อง

ฉะนั้นความเป็นชายขอบของแรงงานข้ามชาติที่มาจากประเทศพม่าจึงเป็นผลของการจัดความสัมพันธ์เชิงอำนาจในรูปของความรู้ ที่อยู่บนฐานคิดแบบชายเป็นใหญ่ ที่มีลักษณะแบ่งเขาแบ่งเรา ผ่านรูปแบบการแบ่งแยก กีดกัน และเบียดขับให้ไปอยู่ริมขอบของพื้นที่และผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ ทำให้พวกเขาตกอยู่ในภาวะที่ไร้อำนาจในการกำหนดชะตากรรมของตนเอง ให้ยอมจำนนต่อการกีดกันอย่างไม่มีทางเลี่ยงพ้น

การตกอยู่ในภาวะชะงักงันของการศึกษาเรื่องแรงงานข้ามชาติจากประเทศพม่า ได้ส่งผลกระทบต่อตัวแรงงานข้ามชาติอย่างชัดเจน คือ

ประการแรก เกิดการเหมารวมว่าคนข้ามชาติจากประเทศพม่าที่เดินทางเข้ามา/จำเป็นต้องเข้ามา/ถูกทำให้ต้องเข้ามา คือ แรงงานข้ามชาติทั้งหมด ซึ่งตามข้อเท็จจริงแล้วคนข้ามชาติจากประเทศพม่าประกอบไปด้วยคนหลายกลุ่มมาก (ดังที่กล่าวอย่างละเอียดในบทที่ 4) การไม่เหลือพื้นที่ของตัวตนแบบอื่นนอกจากการเป็นแรงงาน เป็นการเปลี่ยนภาพตัวตนอันหลากหลายให้เหลือความหมายเดียวอย่างตายตัว ภายใต้สถานการณ์ที่เกิดขึ้นมันเป็นการตัดภาพตัวตนคนให้ตายตัว และส่งผลถึงการสูญเสียความเป็นมนุษย์ในที่สุด เพราะต้องตกเป็นทาสของความหมายที่สร้างขึ้นใหม่กลับยิ่งตอกย้ำ ผลักดัน ผลักไส พวกเขาให้ไปอยู่ในมุมมืดมากยิ่งขึ้นกว่าเดิม แทนที่จะมองปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างจำแนกแยกแยะและจัดการเป็นกลุ่มๆ ไป

ประการที่สอง ในมุมกลับกันถ้าไม่มองแบบเหมารวมว่าพวกเขาเป็นแรงงานทั้งหมด ก็มองเฉพาะการเป็นผู้ลี้ภัย เป็นนักศึกษาพม่า เป็นเหยื่อของกระบวนการค้ามนุษย์ มองไม่เห็นความสัมพันธ์เชื่อมโยงกัน สิ่งที่ติดตามมาก็คือ ข้อเสนอของการศึกษามักจะเสนอให้มีนโยบาย/กฎหมายที่เอื้อต่อการดำเนินชีวิตของพวกเขาเฉพาะด้าน เช่น ให้มีการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน ให้ดำเนินกิจกรรมทางการเมืองได้โดยไม่ละเมิดผู้อื่น ให้องค์กรพัฒนาเอกชนเข้าไปช่วยเหลือด้านมนุษยธรรม ซึ่งเป็นสิ่งที่ดี แต่สิ่งที่เกิดขึ้นก็คือนโยบายเหล่านั้นจะมีผลต่อผู้ดำรงสถานภาพเฉพาะโดยตรง แต่กลับผู้ที่มีสถานภาพที่มากกว่า 1 อย่าง และไม่สามารถนิยามได้ชัดเจน เช่น กลุ่ม POC/กลุ่มผู้ลี้ภัยนอกค่าย โดยเฉพาะผู้ที่มีครอบครัวคนไทย นโยบาย/กฎหมายที่เสนอขึ้นมาจะไม่สามารถ

นำไปปฏิบัติกับคนกลุ่มนี้ได้จริง ดังตัวอย่างที่เห็นได้ชัด คือ ประกาศของ UNHCR และกระทรวงมหาด ไทย วันที่ 31 มีนาคม 2548 ที่ผ่านมา ที่ทำให้ POC หลายคน หมดสถานภาพที่จะไปประเทศที่สาม เพราะพวกเขาไม่ต้องการที่จะไปใช้ชีวิตในค่าย ทั้งเหตุผลจากความหวาดกลัวและเหตุผลจากครอบครัวคนไทย หรือการประกาศให้แรงงานข้ามชาติ(ผู้หลบหนีเข้าเมืองผิดกฎหมาย)มาขึ้นทะเบียนแรงงานตามมติครม.ในแต่ละปี สิ่งที่ติดตามในทุกๆครั้งก็คือ ตัวเลขของผู้ที่มาขึ้นทะเบียนน้อยกว่าตัวเลขความเป็นจริง ด้วยเหตุผลที่ว่าแรงงานหลายคนมาจากกลุ่ม POC บ้าง กลุ่มผู้ลี้ภัยสงครามบ้าง ซึ่งในความเป็นจริงพวกเขาต่างหลบหนีภัยจากการประหัตประหารจากรัฐบาลเผด็จการทหารพม่ามา กระบวนการขึ้นทะเบียนที่จะต้องมีการพิสูจน์สถานะจากประเทศพม่า ทำให้พวกเขาไม่กล้าที่จะออกไปขึ้นทะเบียน ด้วยเหตุผลจากความหวาดกลัวภัยที่จะตามมาในภายหลัง ยิ่งทำให้พวกเขาต้องใช้ชีวิตหลบๆซ่อนๆมากขึ้นกว่าเดิม

ประการที่สาม การเสนอทางออกในงานศึกษาหลายเล่ม ที่เสนอว่าให้รัฐราชการไทยต้องปฏิบัติการกฎหมายหรือพันธะสัญญาระหว่างประเทศ เช่น ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิทางการเมืองและพลเมือง อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก อนุสัญญาว่าด้วยการขจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ อนุสัญญาว่าด้วยการขจัดการเลือกปฏิบัติทางเชื้อชาติ อนุสัญญาว่าด้วยการต่อต้านการทรมาน ฉะนั้นประเทศไทยจึงมีพันธกรณีตามกฎหมายระหว่างประเทศที่ประเทศไทยมีผลผูกพันอยู่ในการเคารพสิทธิมนุษยชนในด้านต่างๆ เช่น สิทธิในชีวิต ร่างกาย และทรัพย์สิน สิทธิในการทำงาน สิทธิในการได้รับการรักษาพยาบาล สิทธิทางการศึกษา สิทธิในการก่อตั้งครอบครัว สิทธิในการไม่ถูกเลือกปฏิบัติในทุกรูปแบบ สิทธิในการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม สิทธิในการได้รับการจดทะเบียนการเกิด สิทธิในการมีสัญชาติ และเสรีภาพในการเดินทาง เป็นต้น ยิ่งทำให้ภาพการแก้ไขปัญหาการละเมิดผูกพันกับการใช้กฎหมายเป็นส่วนใหญ่ และสามารถทำให้เข้าใจได้ว่าการแก้ปัญหาคนข้ามชาติกลุ่มนี้ต้องใช้กฎหมาย/แนวนโยบายรัฐเท่านั้น ซึ่งในความเป็นจริงแล้วกฎหมายเป็นแค่เครื่องมือหรือกลไกหนึ่งเท่านั้นที่จะทำให้คนข้ามชาติได้รับสิทธิที่พวกเขาพึงจะได้ เช่น กรณีเรื่องลูกจ้างไม่ได้รับค่าแรงขั้นต่ำหรือไม่ได้รับเลย กฎหมายมีไว้เพื่อใช้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทระหว่างนายจ้างกับลูกจ้าง ทำให้แรงงานสามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้ง่ายขึ้น แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นแล้วกระบวนการรณรงค์เพื่อให้คนงานไม่ว่าจะเป็นคนงานชาติใดก็ตามต้องได้รับการคุ้มครองได้รับสิทธิเท่ากัน การลดอคติทางชาติพันธุ์ การมองเห็นแรงงานเป็นคนก็ต้องดำเนินการควบคู่กันไปด้วย โดยที่กฎหมายเป็นเพียงการเปิดพื้นที่ให้ตัวตนของคนงานได้ปรากฏมากขึ้นเท่านั้น

การศึกษาเรื่องแรงงานข้ามชาติที่มาจากประเทศพม่ายังตกอยู่ในการศึกษาแบบเดิมๆที่ยังไม่ข้ามพ้นแนวคิดโครงสร้างหน้าที่ เน้นที่ระเบียบวิธีการเชิงปริมาณ ให้ความสำคัญกับปรัชญาแนวปฏิฐานนิยม กับสิ่งที่เป็นข้อมูลเชิงประจักษ์เป็นหลักในกระบวนการวิจัยที่จะนำไปสู่การเข้าถึงความ

จริง งานวิจัยถูกครอบงำด้วยวิธีคิดแบบวิทยาศาสตร์ธรรมชาติและคณิตศาสตร์ ขาดลักษณะวิพากษ์ กระบวนการทางสังคม มุ่งค้ำจุนหรือผลิตซ้ำโครงสร้างอำนาจเดิมในสังคม เป้าหมายของการศึกษาอยู่ที่ข้อเสนอแนะที่นำไปสู่ความร่วมมือ ปรองดอง กลมเกลียว สมานฉันท์(unity and harmony) ปราศจากความขัดแย้ง การศึกษาลักษณะนี้เองที่กลายเป็นประเพณีของการศึกษาเรื่องนี้ และไปกดทับพวกเขาอย่างไม่รู้ตัวและกลายเป็นความชอบธรรมในที่สุด

การจะไปให้พ้นจากมายาคติแบบเดิมๆในการมองปรากฏการณ์การย้ายถิ่นข้ามชาติของผู้คนจากประเทศพม่า ไม่ให้งานวิจัยถูกใช้เป็นเครื่องมือในการควบคุมและจัดการคน วงวิชาการไทยจะต้องปรับแก้มายาคติต่างๆที่ดำรงอยู่ ปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ในการกำหนดวิธีวิทยาใหม่ คือ ต้องพยายามสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับความหมายของพหุสังคม ที่ผู้คนในสังคมสามารถอยู่ร่วมกันได้บนพื้นฐานของความหลากหลายทางชาติพันธุ์ ดังสภาพความเป็นจริงทางสังคมที่ยอมรับกันอยู่ในหลายประเทศทั่วโลกในปัจจุบัน โดยที่รัฐบาลของประเทศเหล่านั้นเคารพความหลากหลายทางชาติพันธุ์และวัฒนธรรม

สรุป

กล่าวโดยสรุป ความเป็นชายขอบของ “แรงงานข้ามชาติจากพม่า” ในสังคมไทย เกิดขึ้นเนื่องจากกระบวนการสร้างความเป็นอื่นผ่านกลไกอำนาจเชิงสถาบันในรูปแบบต่างๆของรัฐ-ชาติไทย การเกิดขึ้นมาของรัฐ-ชาติ(Nation-state) แบบสมัยใหม่ แนวความคิดเรื่องชาติ-รัฐ-ชาติ ที่มาพร้อมกับทฤษฎีการทำให้ทันสมัยอย่างตะวันตกยังคงมีอิทธิพลมหาศาลต่อคนในประเทศโลกที่สาม และยังคงเป็นระบบคิดที่สร้างความวุ่นวายให้กับประเทศต่างๆในโลกที่สามที่มีกลุ่มชาติพันธุ์หลากหลาย วาทกรรมการพัฒนากระแสหลักได้เปลี่ยนฐานะของประชาชนเหล่านี้จากมนุษย์หรือพลเมืองที่มีสิทธิมีเสียงและมีชีวิตวิญญาณสู่การเป็นวัตถุที่ไร้วิญญาณชนิดหนึ่งที่เรียกว่าเป็นได้แต่เพียง“แรงงานราคาถูกในสังคมอุตสาหกรรม”เท่านั้น โดยวาทกรรมการพัฒนากระแสหลักจะตอกย้ำให้เห็นว่าผู้อพยพเหล่านี้ทั้งที่มาในนามแรงงานข้ามชาติหรือในนามผู้ลี้ภัย ไม่มีประสิทธิภาพ ไม่มีศักยภาพ เป็นตัวขัดขวางการพัฒนา ทำให้จำเป็นต้องได้รับการพัฒนาที่ผ่านการควบคุม จัดระเบียบ ผ่านเทคนิควิธีการต่างๆภายใต้ฉลากหรือป้ายที่สวยหรู เช่น การจดทะเบียนแรงงานข้ามชาติ ,การจัดระเบียบผู้ลี้ภัย เป็นต้น

สิ่งเหล่านี้เองยิ่งเป็นการตอกย้ำความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ไม่เท่าเทียมกันให้แข็งแกร่งยิ่งขึ้น สำหรับความสำคัญของเทคนิค/กระบวนการจัดระเบียบประชาชนเหล่านี้อยู่ที่การเบี่ยงเบนปัญหาเรื่องการอพยพ การย้ายถิ่นของประชาชนกลุ่มนี้จากความสัมพันธ์ทางการเมืองเป็นเพียงมิติทางด้านเศรษฐศาสตร์ด้วยการชี้ให้เห็นว่าการที่ประชาชนกลุ่มนี้หลบหนีเข้ามาในประเทศไทย เพราะต้องการหางานทำ มีรายได้สำหรับการดำรงชีวิต พร้อมๆกับลดทอนวิธีการแก้ปัญหาจากระดับของการเมือง เรื่องของอำนาจ ความรุนแรง การต่อสู้ สู่เรื่องของเทคนิควิธีการล้วนๆ ดังเช่น การเปิดให้

ขึ้นทะเบียนแรงงานข้ามชาติ หรือการผลักดันกลับประเทศ เป็นต้น ซึ่งล้วนแล้วแต่ทำให้ประชาชนกลุ่มนี้ถูกทำให้อยู่ในซอกหลืบในเงามืดมากยิ่งขึ้น แรงงานข้ามชาติ/ผู้ลี้ภัย/ผู้หลบหนีเข้าเมืองอย่างผิดกฎหมาย ในฐานะความเป็นมนุษย์ พวกเขาคือ พลเมืองของพื้นที่ที่เขาจากมา ไม่ว่าจะเป็นพลเมืองของรัฐมอญ พลเมืองของรัฐกะเหรี่ยง พลเมืองของรัฐไทยใหญ่ และรัฐอื่นๆที่ดินแดนของพวกเขาในขณะนี้กลายเป็น/ถูกผนวกเป็นส่วนหนึ่งของประเทศพม่าในปัจจุบัน

ฉะนั้นการเป็นคนชายขอบของแรงงานข้ามชาติ อาจมองผ่านปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคมได้จาก

1. ปัจจุบันสังคมไทยอยู่ในยุคของการพัฒนาที่ความเจริญทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีอยู่ในขั้นที่มนุษย์สามารถควบคุมจัดการกับสรรพสิ่งต่างๆได้ กระแสการพัฒนาที่มุ่งไปสู่การเปิดเสรีทางเศรษฐกิจก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสิทธิในการเข้าถึงการใช้ทรัพยากร มีบางคน/บางกลุ่ม/บางพวกเท่านั้นที่จะมีโอกาสในการเข้าถึงอำนาจและสามารถใช้ประโยชน์จากทรัพยากรที่มีอยู่ได้ การพัฒนาลักษณะนี้เป็นการทำให้สำนึกของมนุษย์ที่จะนำไปสู่การเอื้อเฟื้อต่อสรรพสิ่งแวดล้อมหรือกับมนุษย์ด้วยกันเองเสื่อมถอยลงอย่างน่าเป็นห่วง มนุษย์มองไม่เห็นความเกี่ยวข้องของผู้คนในฐานะที่เป็นเพื่อนร่วมโลก/ร่วมสังคมใบเดียวกัน มนุษย์เพิกเฉย/ไม่แยแส/ไม่เอาธุระกับสิ่งต่างๆที่เกิดขึ้นกับคนที่เรารู้สึกว่าเป็น “คนอื่น” ฉะนั้นเมื่อเกิดเหตุการณ์ใดๆก็ตามกับ “คนอื่น” มนุษย์จะนิ่งดูดาย และการนิ่งดูดายนี้เองกลายเป็นการกีดกัน/ผลักไส/เร่งเร้าให้คนอื่นไปไกลกว่าเดิม ไปโดยการถูกผลักจาก “พวกเรา” ให้ “พวกเขา” กลายเป็นคนชายขอบที่แบกรับกับภาวการณ์ต่างๆอย่างโดดเดี่ยว

2. สถาบันสื่อมวลชนจำนวนมาก โดยเฉพาะสื่อสารมวลชนกระแสหลักของสังคมมักจะรายงานข่าวและความเห็นเกี่ยวกับแนวที่ตอกย้ำภาพลักษณ์ของแรงงานข้ามชาติไปในลักษณะเรื่องของผลประโยชน์ การเป็นตัวแพร่เชื้อโรค การเข้ามาแย่งงานคนไทย การเป็นผู้บ่อนทำลายภาวะความมั่นคงของชาติ ฯลฯ อยู่ตลอดเวลา การรายงานข่าวเช่นนี้เองนำไปสู่การนิยามสถานการณ์และการแยกขั้วของผู้คนในสังคม หมายความว่า “หากบุคคลนิยามสถานการณ์ใดว่าเป็นจริงก็ย่อมมีผลทำให้เป็นจริงตามนั้น” ความจริงหรือความไม่จริงของความเชื่อต่างๆหาได้เป็นประเด็นที่สำคัญในตัวเองแต่อย่างใดไม่ สิ่งที่สำคัญคือผลลัพธ์อันเกิดจากการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมนั้นๆต่างหาก เช่น มองว่าแรงงานข้ามชาติเป็นภัยสังคม ก็สามารถนำพาให้กลุ่มคนที่ถูกพูดถึงนี้ถูกกระทำที่เป็นไปตามความคิดนึกนั้นๆในขั้นต่อไป เกิดการจัดการด้วยแนวคิดความมั่นคงแห่งชาติ การถูกนิยามอย่างใดอย่างหนึ่งเช่นนี้ ย่อมทำให้เกิดการเลือกปฏิบัติต่อแรงงานข้ามชาตินั้นได้ ทั้งๆที่ในความเป็นจริงแล้วพวกเขาหาได้มีพฤติกรรมต่อสังคมดังที่ถูกกล่าวหาแต่อย่างใด และเมื่อผู้คนในสังคมได้รับรู้ความเข้าใจที่ถูกสร้างให้เสมือนจริงนี้ มันนำไปสู่การขาดความเข้าใจในมิติของตัวตนคนข้ามชาติว่ามีความหลากหลายและซับซ้อนกว่าการมองผ่านด้วยแว่นของสื่อมวลชนบางกลุ่ม เมื่อในสังคมขาดความเข้าใจแล้วทำให้การมองปัญหาเป็นการกีดกันการมีส่วนร่วมของแรงงานข้ามชาติ พวกเขาตก

เป็นฝ่ายรับเคราะห์โดยไม่มีปากมีเสียงต่อสาธารณะ เป็นการเสริมสร้างความเข้าใจผิด เกิดกระบวนการสร้างความเกลียดชังต่อกันและขยายความขัดแย้งทางสังคมให้มากยิ่งขึ้นไปอีก

บางครั้งสถานการณ์ทางสังคมในบางช่วงจะมีความพยายามหันเหความรู้สึกว่าพวกเขาเป็นต้นเหตุของปัญหาทางสังคมต่างๆ เช่น ทำให้สังคมไทยต้องแบกรับต้นทุนทางสาธารณสุขที่สูงมาก หรือเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้คนไทยไม่มีงานทำ เป็นต้น ความเข้าใจลักษณะนี้เองเป็นการหล่อเลี้ยงให้คนในสังคมเกิดการแยกขั้ว และบั่นทอนความรู้สึกที่รู้สึกเป็นกลุ่มเดียวกัน ส่งผลให้ผู้คนใจคอคับแคบลง กล่าวโทษแรงงานข้ามชาติกันได้ง่ายๆ เกิดการกระตุ้นความหวาดผวา และกระพือโหมความกลัวภัยอันเนื่องมาจากพวกคนต่างด้าวได้ง่าย ถ้าสังคมมุ่งมองปัญหาเพียงแค่คนต่างด้าวอย่างที่เข้าใจก็อาจจะมีการหันไปหาวิธีการแก้ไขปัญหาโดยการกระตุ้นกระแสชาตินิยมดังที่ปรากฏเป็นข่าวอยู่ การที่สื่อสารมวลชนรายงานข่าวแบบผิวเผินและตระหนักถึงปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างฉาบฉวย มองได้ว่าปรากฏการณ์มีความยุ่งยากซับซ้อนเกินไปที่จะเข้าใจ ทำให้ต้องแก้ปัญหาสิ่งที่เกิดขึ้นด้วยสถานการณ์เฉพาะหน้าและแสวงหาแพะรับบาป ด้วยการประณามพวกเขาว่าเป็นสาเหตุของปัญหาสังคมต่างๆ ทำให้เกิดการหันเหเป้าหมายความสนใจของผู้คนพุ่งจากคนทำผิดจริงๆ ไปสู่กลุ่มอื่นที่ถูกตำหนิติเตียนแทน ใครก็ตามที่ถูกตีตรากล่าวโทษว่าเป็นต้นเหตุของปัญหาจะทำให้คนกลุ่มนั้นตกในฐานะเป็นที่รองรับอารมณ์ของสังคมได้ง่ายๆ สังคมขาดบรรยากาศแห่งการใช้สติในการมองปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น

3. คนในสังคมเกิดภาวะความเดียดฉันท์ที่เป็นทั้งความชังตัวบุคคล กลุ่มคน เชื้อชาติ หรือลักษณาการเฉพาะอย่างใดอย่างหนึ่ง และ/หรือความชังที่มีต่อความคิดแบบอย่างและสถาบันทางสังคม ความเดียดฉันท์ที่เกิดขึ้นนี้เป็นผลลัพธ์ของกระบวนการเสกสรรปั้นแต่งทางสังคม (Social Construction) ความเดียดฉันท์ที่น่าสนใจและส่งผลต่อแรงงานข้ามชาติคือ ความเดียดฉันท์ทางเชื้อชาติ ซึ่งเป็นท่าทีชิงชังที่มีต่อชนกลุ่มอื่น เพราะเชื่อว่าคนเหล่านี้มีลักษณะบางอย่างที่ไม่ดีติดตัวมาแต่กำเนิด เพราะความจริงแล้วความเชื่อนี้มักจะเป็นการเชื่อกันอย่างผิดๆ เพราะความจริงแล้วลักษณะไม่ดีหลายอย่าง ไม่ใช่เป็นเรื่องของเชื้อชาติ แต่เป็นเรื่องของการกล่อมเกลาและลักษณะของข้อมูลข่าวสารที่ได้รับ เมื่อใดที่สังคมเกิดความเดียดฉันท์ทางเชื้อชาติหรือความเกลียดกลัวภัยจากคนต่างชาติ (Xenophobia) เมื่อนั้นสังคมก็ยิ่งดำเนินไปในทิศทางชาตินิยมที่คับแคบและแปลกแยกและเอาตัวตนของ “คนไทยด้วยกัน” เป็นที่ตั้ง เมื่อสังคมมุ่งแต่เพียงหาตัวการ/ต้นเหตุที่เป็นคนต่างด้าวเท่านั้นชี้ให้เห็นว่าสังคมไทยกำลังหลบเลี่ยง/หลีกนี้กับความจริง และไม่กล้าเผชิญกับความรับผิดชอบนี้ (สุริชัย หวันแก้ว ,2546:102)

ความเป็นอื่นช่วยตอกย้ำว่าเราจะดำรงอยู่ได้ก็ต่อเมื่อมีสิ่งอื่น หรือคนอื่น(the Other)คอยค้ำจุนการดำรงอยู่ของเรา เช่น เราจะเป็นคนที่มีตำแหน่งแห่งที่สูงส่งกว่าคนอื่นก็ต่อเมื่อมีคนที่ต่ำกว่า หรือเราสามารถจำแนกคนที่มีชีวิตปกติธรรมดาได้ ก็ต่อเมื่อเราสามารถนิยามความเป็นคนวิกลจริตได้ ในแง่นี้คนอื่นแม้จะแตกต่างจากตัวเรา แต่ก็ถูกทำให้เป็นส่วนหนึ่งของตัวเรา เพื่อทำหน้าที่ให้ตัว

เราสมบูรณ์หรือแจ่มชัดยิ่งขึ้น การแบ่งแยกระหว่างตัวเรากับคนอื่นจะไม่สามารถแยกออกจากกันอย่างเด็ดขาด หากตัวเรากับคนอื่นเป็นสองด้านของเหรียญเดียวกัน เช่น ความเป็นคนไทยจะมีความหมายสมบูรณ์เมื่อตระหนักรู้ว่าอะไรไม่ใช่ไทย ไม่ว่าจะเป็นคนพม่า ชาวเขา เป็นต้น กล่าวคือเราไม่สามารถนิยามความเป็นคนไทยได้ หากปราศจากคนอื่นซึ่งแตกต่างไปจากตัวเรา ความเป็นอื่นจึงเป็นกระบวนการตอกย้ำหรือผลิตซ้ำความแตกต่างที่มีเป้าหมายเพื่อลดทอนคุณค่าของคนอื่นให้แตกต่างหรือต่ำกว่าตัวเรา ความเป็นอื่นเป็นเทคนิคอำนาจที่ใช้เพื่อสถาปนาหรือเปิดพื้นที่ให้อำนาจเข้ามาจัดการกับสิ่งที่ถูกนิยามว่าเป็น"คนอื่น"ไม่ว่าการใช้อำนาจนั้นจะเป็นด้านลบหรือด้านบวกก็ตาม

บทที่ 7
แนวทางการดิ้นรนต่อสู้ของกลุ่มแรงงานข้ามชาติจากประเทศพม่าในพื้นที่กรุงเทพมหานคร

ดังที่ได้กล่าวแล้วว่าถึงแม้คนข้ามชาติจากประเทศพม่าจะถูกลดทอน หรือสร้างภาพตัวแทนให้เหลือเพียงการเป็นแรงงานข้ามชาติ หรือเป็นเพียงผู้ลี้ภัย เป็นนักศึกษาพม่า สิ่งที่ติดตามก็คือการลดทอนเหลือเพียงสถานภาพเฉพาะด้านเท่านั้น แต่พวกเขาก็มิได้สยบยอมหรือหยุดนิ่งกับตัวตนใหม่ที่ได้รับ แม้ว่าตัวตนใหม่ที่ได้รับจะเป็นผลมาจากการใช้อำนาจของรัฐราชการไทยในรูปแบบต่างๆก็ตาม แต่กลับมีกระบวนการที่ทำให้พวกเขาสามารถดำรงชีวิตอยู่รอดได้ในสังคมต่อไป

7.1 แนวทางการดิ้นรนต่อสู้ของกลุ่มแรงงานข้ามชาติจากประเทศพม่าในบริบทสังคมไทย : กระบวนการสร้างตัวตนและพื้นที่ทางสังคม

จากการแสดงให้เห็นถึงกระบวนการกลายเป็นกลุ่มคนชายขอบของแรงงานข้ามชาติจากประเทศพม่าในบทที่ 6 ในรูปแบบต่างๆแล้ว แต่ก็ไม่ได้หมายความว่าแรงงานข้ามชาติจะเป็นฝ่ายตั้งรับและก้มหน้าเผชิญชะตากรรมเหล่านั้นโดยลำพัง กระบวนการทำงานร่วมเพื่อสร้างพื้นที่ทางสังคมระหว่างแรงงานข้ามชาติ แรงงานไทย นายจ้าง นักวิชาการ นักพัฒนา ทนายความ ได้แสดงให้เห็นถึงพลังของเครือข่ายทางสังคมที่มีต่อแรงงานข้ามชาติอย่างชัดเจน

แนวทางการดิ้นรนต่อสู้ของกลุ่มแรงงานข้ามชาติจากประเทศพม่าในบริบทสังคมไทยสามารถแจกแจงออกได้ 4 ลักษณะ ดังนี้

7.1.1 มุมมองด้านความสัมพันธ์กับรัฐ : การต่อรองภายใต้ความสัมพันธ์เชิงอำนาจรัฐ

7.1.2 มุมมองด้านเศรษฐกิจ : การต่อรองภายใต้ความสัมพันธ์กับระบบทุน

7.1.3 มุมมองด้านสิทธิ : การต่อรองภายใต้ความสัมพันธ์เชิงวิชาการและการพัฒนา

7.1.4 มุมมองด้านวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์ : การต่อรองภายใต้ความสัมพันธ์เชิงประเพณี

7.1.1 มุมมองด้านความสัมพันธ์กับรัฐ : การต่อรองภายใต้ความสัมพันธ์เชิงอำนาจรัฐ

การย้ายถิ่นจากประเทศพม่าเข้าสู่พื้นที่ประเทศไทย และเข้ามาทำงานหรืออาศัยอยู่ในพื้นที่ศูนย์กลาง คือ กรุงเทพมหานคร ซึ่งเป็นพื้นที่ที่อยู่ภายใต้ปฏิบัติการทางอำนาจของรัฐไทย ประสบการณ์ของความเป็นคนชายขอบที่เผชิญจากอำนาจรัฐในรูปแบบต่างๆ โดยเฉพาะในช่วงเวลาของการถูกรีดไถเงิน การถูกจับกุม การถูกส่งกลับ ทำให้แรงงานข้ามชาติจากประเทศพม่าตระหนักว่าเมื่อตนเองถูกทำให้ด้อยอำนาจ อ่อนแอจากปฏิบัติการของรัฐแล้ว ความเป็นชายขอบจะถูกซ้ำเติมให้รุนแรงขึ้นจากมายาคติต่างๆที่ดำรงอยู่ในผู้คนบางส่วนของสังคมไทย ซึ่งอยู่ในตำแหน่งแห่งที่ที่เหนือกว่า ประสบการณ์ของความเป็นชายขอบทำให้แรงงานข้ามชาติเรียนรู้ที่จะจัดวาง

ความสัมพันธ์ที่ดีกับรัฐเพื่อให้รัฐให้การยอมรับ การเป็นคนพลัดถิ่นด้อยอำนาจเป็นกลุ่มชาติพันธุ์และประชาชนที่มาจากประเทศพม่าทำให้แรงงานข้ามชาติไม่สามารถอ้างอิงตัวตนกับรัฐไทยได้เหมือนกับกลุ่มชาติพันธุ์ดั้งเดิมอื่นๆ เช่น กลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง กลุ่มชาวเขา กลุ่มคนไทยพลัดถิ่น หรือกลุ่มคนดั้งเดิมกลุ่มอื่นๆของแผ่นดินไทย รวมทั้งด้วยสถานะที่เป็นผู้หลบหนีเข้าเมืองผิดกฎหมาย ไม่ได้มีเครือข่าย ไม่มีมีสถานะทางสังคม สถานะทางเศรษฐกิจที่ดี ที่จะเป็นเงื่อนไขที่จะสามารถทำให้ต่อรองกับรัฐไทยได้ ฉะนั้นการสร้างพื้นที่ทางสังคมของแรงงานข้ามชาติกับรัฐไทยจึงดำเนินไปโดยผ่านการจัดวางความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์กับรัฐ การนำเสนอตัวตนที่สอดคล้องกับวาทกรรมหรือสิ่งที่รัฐคาดหวัง จะเป็นผลดีมากกว่าการต่อต้านหรือการปะทะกับอำนาจรัฐโดยตรง ซึ่งจะมีแต่ทำให้แรงงานข้ามชาติต้องเผชิญกับสถานการณ์ที่เลวร้ายมากยิ่งขึ้น กระบวนการต่อรองเพื่อสร้างพื้นที่ทางสังคมภายใต้ความสัมพันธ์เชิงอำนาจกับรัฐจึงดำเนินไปผ่านการนำเสนอตัวตนในฐานะแรงงานข้ามชาติที่มีใบอนุญาตทำงานตามที่รัฐต้องการ และในฐานะการเป็นผู้อยู่อาศัยในรัฐไทยที่ดี เพื่อต่อรองเรื่องความมั่นคงในการอยู่อาศัยและทำงานในประเทศไทยโดยไม่ผิดกฎหมาย

7.1.1.1 การต่อรองในฐานะการเป็นแรงงานข้ามชาติที่ถูกกฎหมายผ่านการจดทะเบียนเพื่อขอใบอนุญาตทำงาน

"ครูครับ ครูครับ น้องผมไปขึ้นทะเบียนแรงงานมาแล้วนะครับ" เจ หนุ่มกะเหรี่ยง นักเรียนที่ผู้ศึกษานับเป็นน้องชายคนหนึ่งเล่าให้ฟังถึงอนาคตของน้องชายของตนเองด้วยใบหน้าที่เปื้อนรอยยิ้มและตาเป็นประกาย เป็นความโชคดีที่เจและน้องชายได้นายจ้างที่เป็นคนดีมาก "เจ๊ติ๋ม" นายจ้างของเจ เป็นเจ้าของร้านขายอาหารบริเวณทางด่วนย่านอนุสาวรีย์ชัยสมรภูมิ เจทำงานกับเจ๊ติ๋มมาเกือบ 2 ปีแล้วในฐานะพ่อครัวของร้าน วันนี้เจมีน้องชายมาขอทำงานด้วยอีกคนหนึ่ง เจ๊ติ๋มก็ไม่ปฏิเสธ รับเป็นลูกจ้างล้างจานในครัวไปก่อน

วันหนึ่งเจขออนุญาตผู้ศึกษาให้น้องชาย ซึ่งพูดภาษาไทยไม่ได้เลยมาเรียนหนังสือที่โรงเรียนด้วย แต่เนื่องจากโรงเรียนได้ปิดรับสมัครนักเรียนและเปิดเรียนมาหลายสัปดาห์แล้ว ทำให้น้องชายเจไม่สามารถไปเรียนภาษาไทยในห้องระดับ 1 ได้ เพราะจะไม่สามารถเรียนหนังสือได้ทันเพื่อนและต่อเนื่อง ผู้ศึกษาจึงอนุญาตให้น้องชายเจมานั่งเรียนในห้องระดับ 4 ซึ่งเป็นห้องที่เจเรียน แต่เนื่องจากการเรียนภาษาไทยในห้องนี้เน้นเรื่องการเขียนเป็นสำคัญ น้องชายของเจมานั่งฟังได้ 2-3 ครั้ง แล้วไม่เข้าใจและไม่รู้เรื่องที่ผู้ศึกษาสอน จึงบอกเจว่า *"เอาไว้คอร์สหน้าผมค่อยมาเรียนก็ได้"*

หลังจากนั้นต่อมาอีก 4 เดือน เจก็พาน้องมาสมัครเรียนที่โรงเรียน แต่เนื่องจากน้องชายเจเป็นแรงงานที่พึ่งเดินทางเข้ามาประเทศไทยไม่นานจึงไม่มีบัตรประจำตัวแรงงานต่างด้าว ทางเจ้าหน้าที่ที่รับสมัครจึงไม่อนุญาตให้น้องชายเจสมัครเรียนได้ เพราะเกรงว่าจะมีปัญหากับเจ้าหน้าที่ตำรวจและเจ้าของสถานที่ เจได้มาปรึกษาผู้ศึกษาเพราะอยากให้น้องได้รู้ภาษาไทยสามารถสื่อสารกับคนอื่นๆได้ ผู้ศึกษาจึงเสนอทางออกว่าจะไปคุยกับครูผู้สอนภาษาไทยระดับ 1 ให้ว่าขอให้

น้องชายเจเข้าไปนั่งเรียนหนังสือโดยตรง ซึ่งไม่ต้องเช็คชื่อและตรวจบัตรนักศึกษาเหมือนกับคนอื่นๆในห้อง น้องชายเจจึงมีโอกาสได้เรียนภาษาไทย

ผ่านไปประมาณ 1 เดือน เจและน้องชายเดินหน้าเศร้า ท่าทางไม่สบายใจเข้ามาที่โรงเรียน ระหว่างรอเข้าห้องเรียนภาษาไทยผู้ศึกษาถามเจว่า *"เป็นอะไรหรือเปล่า เหมือนมีเรื่องกับใครมา"* เจบอกว่าเมื่อสักครู่นี้เจกับน้องชายถูกตำรวจเรียกแถวๆสถานีรถไฟฟ้าราชเทวี แต่เนื่องจากเจมีบัตรแรงงานตัวจริง ตำรวจจึงทำอะไรไม่ได้ จึงข่มขู่น้องชายเจที่ไม่มีบัตรแรงงานแทนว่าจะจับไปโรงพักส่งไปตม.และส่งกลับประเทศพม่า เจต้องอ้อนวอนตำรวจอยู่นานว่าน้องชายพึ่งจะเข้ามาในประเทศไทยยังไม่ค่อยรู้เรื่องอะไร อย่าจับไปเลย หลังจากการอ้อนวอนไม่สำเร็จ ในที่สุดเจจึงถามตำรวจว่าต้องจ่ายเงินเท่าไหร่ถึงจะยอมปล่อยน้องชาย ตำรวจบอกว่า 5 พันบาท แต่ขณะนั้นเจมีเงินที่เจ๊ติ๋มฝากมาจ่ายตลาดตอนเย็นแค่หนึ่งพันบาท จึงบอกตำรวจว่ามีเงินแค่พันเดียว ตำรวจไม่ยอม อย่างไรก็จะจับน้องชายให้ได้ ในที่สุดเจจึงยอมปลดสร้อยทองที่คอหนัก 50 สตางค์ ที่เจพึ่งจะซื้อมาได้ไม่นาน หลังจากเก็บหอมรอมริบเงินมาช่วงเวลาหนึ่งให้ตำรวจไปพร้อมกับเงิน 1 พันบาท ตำรวจจึงยอมปล่อยเจกับน้องชายมา สัปดาห์ถัดไปน้องชายเจก็ไม่เคยมาเรียนที่โรงเรียนอีกเลย ทั้งๆที่ระยะทางจากร้านเจ๊ติ๋มถึงโรงเรียนเพียงแค่ 2 สถานีรถไฟฟ้าเท่านั้นเอง

20 ธันวาคม 2548 มีมติคณะรัฐมนตรีประกาศให้นายจ้างพาแรงงานต่างด้าวที่ยังไม่จดทะเบียนมารายงานตัวระหว่างวันที่ 1-30 มีนาคม 2549 โดยบังคับให้นายจ้างต้องจ่ายค่าประกันตัวแรงงานเพิ่มขึ้นอีกคนละ 50,000 บาท นอกเหนือจากที่ต้องจ่ายค่าจัดทำใบอนุญาตทำงาน และค่าตรวจสุขภาพแล้ว ด้วยเหตุผลที่ว่าเป็นการแก้ปัญหาคนหลบหนีเข้าเมืองอย่างจริงจัง และคำนึงถึงผลประโยชน์ความมั่นคงของประเทศเป็นหลัก เพราะถือเป็นการจับกุม ปราบปราม รวมถึงส่งกลับประเทศ สกัดกั้นไม่ให้เข้ามาใหม่

17 มีนาคม 2549 เจ๊ติ๋มนายจ้างผู้แสนดีตัดสินใจพาน้องชายเจไปรายงานตัว และหมดเงินค่าขึ้นทะเบียนไปทั้งสิ้น 53,800 บาท ผู้ศึกษาถามว่า *"เงินจำนวนนี้น้องชายเจต้องจ่ายคืนเจ๊ติ๋มไหม"* เจตอบว่า *"น้องชายผมจะเอาที่ไหนมาคืน เจ๊ติ๋มบอกว่ายอมจ่ายให้ เพราะไม่อยากให้น้องโดนตำรวจจับเวลามาเรียนหนังสือที่โรงเรียน"*

การจดทะเบียนแรงงานข้ามชาติเป็นหลักประกันอีกรูปแบบหนึ่งให้กับแรงงานข้ามชาติที่มีต่อรัฐไทย แง่หนึ่งคือการเปิดเผยตัวบุคคลที่รัฐไทยเรียกว่า "ผู้หลบหนีเข้าเมืองผิดกฎหมาย" ให้กลายเป็น "ผู้ถูกเปิดเผยตัวตนและสามารถตรวจสอบจากรัฐราชการไทยได้" พวกเขาและเธอได้ใช้บัตรแรงงานต่างด้าวเป็นข้ออ้างในการที่ไม่ต้องติดสินบนตำรวจ ถูกจับกุม หรือถูกรีดไถ อีกแง่หนึ่งคือการยืนยันถึงสวัสดิการและบริการจากภาครัฐในเรื่องต่างๆที่ควรจะได้รับ เช่น การบริการสาธารณสุข การนำเสนอตนเองในฐานะผู้ถูกกฎหมายจะสามารถช่วยเปิดพื้นที่ทางสังคม สร้างการยอมรับจากรัฐ เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นท่ามกลางความพยายามที่จะนิยามตนเองที่ไม่ได้มีขอบเขตที่หยุดนิ่ง สามารถถูกต่อรองปรับเปลี่ยนได้ตลอดเวลา

7.1.1.2 การต่อรองในฐานะการนำเสนอตัวตนผู้อยู่อาศัยในรัฐไทยที่ดี

ภายใต้บริบทของการเคลื่อนไหวเรื่องการเรียกร้องให้รัฐไทยรับรองสถานะความเป็นพลเมืองให้กับกลุ่มคนดั้งเดิมต่างๆที่อาศัยอยู่ในประเทศไทยมาเป็นเวลานาน เช่น กลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง กลุ่มชาวเขา กลุ่มคนไทยพลัดถิ่น แต่ในกรณีของแรงงานข้ามชาติซึ่งเป็นผู้อพยพย้ายถิ่นมาประเทศไทย ทำให้ไม่สามารถอ้างความเป็นดั้งเดิมในการเรียกร้องสิทธิความเป็นพลเมืองไทยได้ นั้นย่อมหมายถึงความไม่มั่นคงของการได้อยู่ในพื้นที่ประเทศไทยด้วย ภายใต้เงื่อนไขที่ไม่สามารถอ้างความเป็นคนดั้งเดิมมาใช้ในการชอบธรรมในการได้สถานะพลเมืองและความชอบธรรมในการอยู่ในพื้นที่ประเทศไทย แรงงานข้ามชาติได้เลือกนำเสนออัตลักษณ์ของตนเองในฐานะผู้อยู่อาศัยในรัฐไทยที่ดี ผ่านการสร้างภาพลักษณ์ที่สอดคล้องกับสิ่งที่รัฐไทยต้องการ เช่น การใส่สายรัดข้อมือ การใส่เสื้อสีเหลือง การจัดงานถวายพระพรพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เป็นลักษณะของการให้ความร่วมมือกับหน่วยงานรัฐ เพื่อแสดงให้เห็นว่าแรงงานข้ามชาตินั้นพร้อมที่จะเป็นพลเมืองที่ดีตามที่รัฐคาดหวัง เพื่อสร้างความชอบธรรมในการอยู่อาศัยบนผืนแผ่นดินไทย

ลักษณะแรก การใช้สินค้า "เรารักในหลวง" มองผ่านการใส่เสื้อสีเหลืองและสายรัดข้อมือ

นับตั้งแต่เดือนสิงหาคม 2548 เป็นต้นมา ทุกๆวันอาทิตย์ของการเรียนภาษาไทยระดับ 4 โอ๊ต, ลาทวย, เอาวิน, ซอทู หนึ่งหนุ่มปะโอ สองหนุ่มพม่า และหนึ่งหนุ่มกะเหรี่ยง ตามลำดับนักเรียนในห้องของผู้ศึกษาจะเลิกใส่เสื้อสีขาว กางเกงยีนส์ ซึ่งเป็นชุดที่ทางโรงเรียนกำหนดให้นักเรียนใส่มา พวกเขาเปลี่ยนมาใส่เสื้อสีเหลืองแทน บางคนก็จะมีสายรัดข้อมือสีเหลืองที่มีข้อความว่า "เรารักในหลวง" ใส่เพิ่มขึ้น

ผู้ศึกษาถามนักเรียนทั้ง 4 คนว่า *"ไม่กลัวครูใหญ่ดุเอาหรือ ที่ไม่แต่งชุดนักศึกษามา"* พวกเขาต่างตอบไปในทิศทางเดียวกันแทบทั้งนั้นว่า *"ไม่มีใครกล้าว่าหรอกครับครู ยิ่งใส่เสื้อสีเหลือง มีสายรัดข้อมือ จะทำให้พวกผมไม่โดนตำรวจจับด้วยซ้ำ ครูก็รู้ผมไม่มีบัตร ถ้าผมแต่งชุดนักศึกษาตามปกติอาจจะถูกตำรวจเรียกเหมือนวันนั้นก็ได้ แต่ถ้าเราใส่เสื้อเหลือง ตำรวจจะคิดว่าเป็นคนไทยก็จะไม่เรียกผมครับ ครูใหญ่ก็ใส่เสื้อสีเหลืองครับ"*

โอ๊ต เล่าให้ฟังว่า *"ครั้งหนึ่งผมเคยถูกตำรวจเรียก จะจับผมเพราะผมไม่มีบัตร ผมก็พูดจากับพี่ตำรวจดีๆบอกพี่ตำรวจครับเห็นใจผมเถอะครับ ผมอยู่ในประเทศไทย ผมรักในหลวง เห็นไหมครับผมยังใส่เสื้อสีเหลือง ใส่สายรัดข้อมือ เหมือนกับคนไทยเลย อย่าจับผมเลยนะครับ ผมยกมือไหว้พี่ตำรวจ พี่ตำรวจบอกว่า พวกผมชอบสร้างปัญหา ผมก็เลยบอกต่อว่าในหลวงเป็นผู้มีพระคุณกับผม ผมไม่สร้างความเดือดร้อน สร้างปัญหาให้คนไทยหรอกครับ ปล่อยผมไปเถอะ ในที่สุดผมอ้อนวอนตำรวจจนปล่อยผมไป ผมคิดว่าถ้าวันนั้นผมแต่งชุดนักศึกษาธรรมดา ผมคงถูกจับไปแล้วครับ"*

หรือ ซอทู บอกว่า *"เราต้องใส่เสื้อสีเหลืองครับ เพราะว่าเราอาศัยอยู่ในประเทศไทย ถ้าไม่มีในหลวง ผมก็อยู่ในประเทศไทยไม่ได้ ในหลวงให้ที่อยู่เรา วันนี้คนไทยทั้งประเทศเคารพในหลวง ผมก็เคารพด้วยครับ"*

ผู้ศึกษาถามต่อว่า *"แล้วรู้ไหมสีเหลือง หมายถึงอะไร?"*

พวกเขาตอบว่า *"หมายถึงความจงรักภักดีต่อในหลวง"*

ผู้ศึกษาสงสัยก็เลยถามต่อว่า *"ครูยังไม่ได้สอนคำว่าจงรักภักดีเลย รู้เหรอแปลว่าอะไร?"*

พวกเขาก็ตอบต่อว่า *"ทำไมจะไม่รู้ล่ะครับ เจ้านายก็บอก ในทีวีก็มี จงรักภักดี หมายถึง การทำตัวดีๆ ทำให้ในหลวงสบายใจครับ เหมือนพวกเราที่เป็นคนดี ทำงาน ไม่สร้างปัญหาให้กับคนไทย เรามาอาศัยบ้านในหลวงอยู่ เราต้องรักในหลวงครับ ครูไม่รักในหลวงใช่ไหมครับ ผมไม่เคยเห็นครูใส่เสื้อสีเหลืองเลย"*

หรือถ้าถามนักเรียนผู้หญิงบางคนที่ใส่กำไลข้อมือ จี้ แหวน สมุด ดินสอ ปากกา นาฬิกา พวงกุญแจ สายคล้องมือถือ ที่คาดผม หรือกิ๊บติดผม ที่มีคำว่าเรารักในหลวงติดอยู่ พวกเธอก็จะตอบว่า *"เจ้านายซื้อให้บ้าง แฟนคนไทยซื้อให้ ซื้อเองเพราะเห็นคนไทยใส่กัน ถ้าเราไม่ใส่ คนอื่นก็อาจจะรู้ว่าเราไม่ใช่คนไทย มันไม่ปลอดภัย และเราอยู่ในประเทศไทย เราควรทำตัวให้เหมือนคนไทยคนอื่นๆ"*

หรือครั้งหนึ่งที่ทำให้ผู้ศึกษาตระหนกและครุ่นคิดกับเหตุการณ์เสื้อสีเหลืองนี้ เมื่อมีนักเรียนหลายคนถามผู้ศึกษาว่า *"ทำไมครูไม่ใส่เสื้อสีเหลือง"* พอผู้ศึกษาตอบว่า *"ครูไม่มี"* นักเรียนก็เลยถามว่า *"ครูไม่มี ทำไมครูไม่ซื้อมาใส่ล่ะคะ ครูไม่รักในหลวงเหรอ พวกเราเป็นกะเหรี่ยง เรายังรักในหลวงเลย ครูเป็นคนไทยแท้ๆ"*

ภายใต้ความเจิดจ้าของสีเหลืองที่สว่างไสวไปทั่วสังคมไทยในขณะนี้ การใส่เสื้อสีเหลืองจึงหมายถึง การจงรักภักดีต่อในหลวง หรือการให้ความร่วมมือกับรัฐราชการไทย ในมุมของแรงงานข้ามชาติการใส่เสื้อสีเหลืองกลายเป็นเครื่องหมายแสดงเผ่าพันธุ์และถูกใส่เพื่อให้เกิดความอุ่นใจในเชิงเชื้อชาติ ในเชิงความมั่นคงทางจิตใจ ความหมายของสีเหลืองขยายไปไกลเกินกว่าการแสดงจุดยืนทางการเมือง

เสื้อสีเหลืองเสมือนเป็นเหมือนเกราะป้องกันที่ทำให้มองผิวเผินตำรวจหรือคนไทยจะไม่รู้ว่าพวกเขาและเธอไม่ใช่คนไทย การใช้เสื้อเหลืองเป็นการพรางสถานะของการเป็นแรงงานข้ามชาติในระดับชีวิตประจำวันของแรงงานข้ามชาติเหล่านี้ "เสื้อสีเหลือง" จึงเป็นเรื่องที่ละเอียดอ่อนกว่าที่คนส่วนใหญ่ในสังคมจะนึกถึง มันไม่ได้อยู่ในขอบเขตของการยืนอยู่ข้างใครในการเมืองระดับประเทศ แต่มันมีอยู่ในฐานะรหัสทางวัฒนธรรมที่แรงงานข้ามชาติเรียนรู้ ตีความ และเลือกหยิบฉวยใช้ในบางสถานการณ์กับผู้มีอำนาจในสังคม เพื่อความปลอดภัยในแผ่นดินใหม่ ซึ่งอ่อนไหวและแปลกแยกกับความเป็นคนอื่นของพวกเขา บนพื้นฐานอันอ่อนไหวของสังคมที่รัก

ความเหมือนมากกว่าความแตกต่าง สีเหลืองจึงมีสถานะเป็นพลังทางสังคมที่ขีดเส้นในใจระหว่างพวกเขาพวกเรา

ลักษณะที่สอง การให้ความร่วมมือในกิจกรรมที่สอดคล้องกับรัฐ

12 สิงหาคม 2549 ผู้ศึกษาอยู่ในงานคอนเสิร์ต "คิดถึงแม่ คิดถึงปะโอค่ำ" ที่สำนักกลางนักเรียนคริสเตียน โดยกลุ่มเครือข่ายกลุ่มชาติพันธุ์ปะโอเป็นเจ้าภาพจัดงานขึ้นมา โทมัส, ประเสริฐ, โอ๊ต, ซูมิ แกนนำผู้จัดงานเล่าให้ผู้ศึกษาฟังว่า เราจัดคอนเสิร์ตนี้ขึ้นมาเพื่อเป็นการถวายพระพรและถวายความจงรักภักดีแด่พระราชินี ที่ให้พวกเราได้อาศัยอยู่ในแผ่นดินไทย เป็นงานที่คนปะโอที่อยู่ในกรุงเทพ นนทบุรี สมุทรปราการ สมุทรสาคร บางคนก็มาจากชลบุรี พัทยา ระยอง จะมารวมตัวกันเพื่อแสดงพลังความดีต่อพระราชินี บนเวทีจะมีรูปพระราชินีและรูปในหลวงตั้งไว้ เพื่อให้ตัวแทนแรงงานปะโอ นักการเมืองปะโอ นักดนตรีปะโอ ขึ้นไปถวายพระพรและวางพวงมาลัย ต่อมาก็จะเป็นการแสดงคอนเสิร์ต การแสดงทางวัฒนธรรมของกลุ่มปะโอเพื่อตอบแทนพระราชินี และหลังจากนั้นถึงจะเป็นการร้องเพลงร่วมกันของคนปะโอที่มาร่วมงาน

ผู้ศึกษาถามว่า *"แล้วคนปะโอที่มาจากพัทยา จากระยองไม่โดนตำรวจจับเหรอ"* การเดินทางข้ามเขตคือปัญหาสำคัญที่ทำให้แรงงานข้ามชาติไม่สามารถเดินทางไปพบปะหรือร่วมกิจกรรมกับญาติพี่น้อง เพื่อนมิตรได้

โทมัส ตอบว่า *"การจัดงานครั้งนี้เราได้ประสานงานกับสันติบาลที่เป็นทหารและเป็นตำรวจเรียบร้อยแล้ว และเชิญสันติบาลมาร่วมงานในวันนี้ด้วย บอกเขาว่าพวกเราอยากจัดงานเพื่อแสดงให้เห็นว่าคนปะโอที่อยู่ในประเทศไทยทุกคนมีความจงรักภักดีต่อพระราชินี ต่อในหลวง จะมีคนปะโอมาร่วมงานครั้งนี้ประมาณ 500 คน ก็เลยขอร้องทางตำรวจไม่ให้จับพวกเราที่จำเป็นต้องเดินทางข้ามจังหวัดมา และเมื่อพวกเราจัดงานเสร็จ เราก็จะเดินทางกลับทันที ก็เลยทำให้ไม่มีปัญหาอะไร"*

5 ธันวาคม 2549 ที่ชุมชนเล็กๆแห่งหนึ่งในจังหวัดนครปฐม นักเรียนหลายคนของโรงเรียนมารวมกันอยู่ที่นี่ โดยเฉพาะนักเรียนกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยง พวกเขาและเธอต่างขออนุญาตนายจ้างเพื่อมาร่วมกันทำกิจกรรมถวายพระพรในหลวงในตอนกลางคืน ตอนกลางวันมีกิจกรรมบนเวทีหลายรูปแบบ ทั้งการแสดงดนตรี การอภิปรายเสวนาถึงความสำคัญของในหลวงที่มีต่อประเทศไทย การเล่นกีฬาเพื่อแสดงถึงความสามัคคี ส่วนตอนกลางคืนเป็นเวลาสำคัญที่พวกเขาจะได้ร่วมจุดเทียนชัยถวายพระพรในหลวงเหมือนกับประชาชนคนไทยคนอื่นๆบนแผ่นดิน

ในบริบทของการเคลื่อนไหวขององค์กรสิทธิมนุษยชน องค์กรพัฒนาเอกชน นักวิชาการเพื่อให้รัฐรับรองความเป็นพลเมืองให้กับกลุ่มชนต่างๆในฐานะคนดั้งเดิมที่ได้ตั้งถิ่นฐานอยู่ในพื้นที่ประเทศไทยมาเป็นเวลานาน เมื่อแรงงานข้ามชาติไม่สามารถอ้างนิยามดังกล่าวมาใช้ในการสร้างความชอบธรรมในการทำงานบนแผ่นดินไทยได้ การนำเสนอตัวตนในฐานะผู้ถูกกฎหมาย ผู้อยู่อาศัยที่ดี ผู้ให้ความร่วมมือกับรัฐ จึงเป็นยุทธวิธีในการสร้างความชอบธรรมและความมั่นคงของ

การอยู่ในประเทศไทย เพื่อให้รัฐเห็นยอมรับและไม่ลำบากใจนักว่าแรงงานข้ามชาติจากประเทศพม่ามีคุณสมบัติพอที่จะสามารถอนุญาตให้อยู่ในพื้นที่ประเทศไทยได้ต่อไป ดังนั้นการสร้างพื้นที่ทางสังคมของคนชายขอบจึงไม่จำเป็นต้องปรากฏในรูปของการปะทะตอบโต้กับอำนาจโดยตรง แต่ในบริบทเงื่อนไขที่แตกต่างกัน ดังเช่นกรณีของแรงงานข้ามชาติซึ่งอยู่ในความสัมพันธ์เชิงอำนาจกับรัฐที่เหลื่อมล้ำมาก การสร้างพื้นที่ทางสังคมของคนชายขอบจึงจำเป็นต้องจัดวางความสัมพันธ์ให้ใกล้ชิดกับอำนาจรัฐ แสดงตนให้รัฐเห็นว่าตนเองพร้อมที่จะเป็นพลเมืองที่ดีตามที่รัฐไทยคาดหวังมากกว่าจะเป็นการต่อต้านต่ออำนาจรัฐโดยตรง

แต่ในขณะเดียวกันเมื่อแรงงานข้ามชาติได้สร้างตัวตนที่ดีตามที่รัฐไทยปรารถนาและเป็นกลุ่มคนพลัดถิ่นที่ให้ความร่วมมือกับรัฐในกิจกรรมต่างๆเพื่อเปิดพื้นที่ทางสังคมของตนเองนั้น ไม่ได้หมายความว่าแรงงานข้ามชาติจะเห็นดีเห็นงามกับรัฐในทุกประเด็น ความเป็นชายขอบที่แรงงานข้ามชาติเผชิญในความสัมพันธ์กับรัฐก็ได้นำไปสู่ปฏิกิริยาตอบโต้ต่อรัฐเช่นกัน แต่การตอบโต้ของแรงงานข้ามชาตินั้นไม่ใช่การตอบโต้ในรูปแบบการเผชิญหน้ากับรัฐโดยตรง เนื่องจากสถานะที่เปราะบางของแรงงานข้ามชาติที่เป็นคนพลัดถิ่น การเผชิญหน้ากับรัฐจะยิ่งทำให้แรงงานข้ามชาติตกอยู่ในสถานการณ์ที่ยากลำบากยิ่งขึ้น ในสถานการณ์ดังกล่าว เรื่องเล่าความเจ็บปวดของชีวิตได้กลายเป็นเวทีที่แรงงานข้ามชาติใช้เพื่อแสดงออกถึงความไม่พึงพอใจของตนเองต่อรัฐ และเป็นเครื่องมือหนึ่งในการทำให้ประเด็นเรื่องสิทธิแรงงานคือสิทธิมนุษยชนมีความเข้มข้นในการสื่อสารกับสังคมขึ้นมา

7.1.2 มุมมองด้านเศรษฐกิจ : การต่อรองภายใต้ความสัมพันธ์กับระบบทุน

7.1.2.1 การเป็นแรงงานที่มีคุณภาพของภาคการผลิต

การต่อรองภายใต้ความสัมพันธ์กับทุนของแรงงานข้ามชาติเกิดขึ้นในบริบทของความเหลื่อมล้ำของอำนาจระหว่างแรงงานข้ามชาติกับทุนในความสัมพันธ์เชิงการผลิต แต่แรงงานข้ามชาติก็ไม่ได้จำนนต่อภาวะชายขอบที่ตนเองเผชิญอย่างหยุดนิ่ง ได้พยายามต่อรองด้วยกลวิธีต่างๆเพื่อให้ตนเองสามารถอยู่รอดได้ในแต่ละสถานการณ์

หลังจากที่โรงเรียนปิดในช่วงตอนปีใหม่ นักเรียนหลายคนต่างแยกย้ายกันไปสนุกสนานพักผ่อนตามโอกาสที่เกิดขึ้นไม่บ่อยครั้ง เปิดเรียนสัปดาห์แรกขณะที่ผู้ศึกษาตรวจสอบจำนวนนักเรียนในห้องด้วยสายตาอย่างรวดเร็ว สุ สาวกะเหรี่ยง เพื่อนนักเรียนกลุ่มเดียวกับโย สาวกะเหรี่ยงและมะละที สาวปะโอ ยังมาไม่ถึงห้องเรียน ปกติแล้วสุเป็นนักเรียนที่ขยันและตั้งใจเรียนมากอีกคนหนึ่งของห้อง จนใกล้จะหมดเวลาการเรียนภาษาไทย สุก็ยังไม่มาเรียน ผู้ศึกษาจึงถามโยกับมะละทีว่าเกิดอะไรขึ้นทำไมวันนี้สุไม่มาเรียน โยกับมะละทีบอกว่า *"สงสัยงานที่ร้านหนัก ลูกค้าเยอะ นายจ้างคงไม่ให้มา อาทิตย์หน้าคงจะมาอย่างแน่นอน"*

สัปดาห์ถัดมาและต่อๆไปก็ไร้วี่แววของสุ สุเป็นลูกจ้างในร้านขายเสื้อผ้าแห่งหนึ่งย่านประตูน้ำ ทำงานเป็นลูกจ้างที่ร้านนี้มาได้เกือบสองปีแล้ว แต่พึ่งจะมาเรียนหนังสือที่โรงเรียนแห่งนี้ได้ไม่ถึงปี หลังจากผ่านไปเกือบเดือนผู้ศึกษาไม่สบายใจที่สุหายไปและติดต่อไม่ได้ จึงชวนโยและมะละที่ไปหาสุที่ร้าน ช่วงที่พวกเราไปถึงร้านเป็นเวลาที่มีลูกค้ามาเลือกซื้อเสื้อผ้าจำนวนมาก สุจึงไม่มีโอกาสได้มาพูดคุย ระหว่างนั้นผู้ศึกษาจึงตัดสินใจแวะไปคุยกับ ซอทูล หนุ่มปะโอ ซึ่งเป็นลูกจ้างร้านขายเสื้อผ้าอีกร้านหนึ่งแทน ซอทูล เล่าให้ฟังว่า *"นายจ้างร้านที่สุอยู่ใช้งานหนัก และไม่อยากให้สุไปเรียนหนังสือ เพราะจะเสียเวลาทำงาน ไม่เหมือนที่นี่ ทุกๆวันก่อนไปเรียนหนังสือผมต้องจัดร้านให้เรียบร้อยก่อน นายจ้างสั่งอย่างไรก็ต้องทำตาม ไม่อย่างนั้นจะไม่ได้เรียนหนังสือ มาหาเพื่อนที่โรงเรียน มาทำกิจกรรมต่างๆ วันอื่นๆก็ต้องพยายามทำตัวดีๆ อดทน เชื่อฟัง ทำตัวให้เจ้านายรัก เพราะถ้าเจ้านายรักเรา เราขออะไร เช่น ขอไปเรียนหนังสือเจ้านายก็ให้ เวลาผมเรียนเสร็จแล้ว ผมก็จะรีบกลับมาที่ร้าน เอาสมุดการบ้านที่ครูสอนมาอวด เจ้านายจะได้เห็นว่าเราไปเรียนหนังสือจริง และผมก็จะช่วยเจ้านายทำงานจนร้านปิด ทั้งๆที่วันอาทิตย์ก็เป็นวันหยุดของผม แต่ไม่เป็นไร ผมอยากมาเรียนหนังสือ ถ้าผมทำตัวไม่ดี เจ้านายอาจจะไม่ให้มาเรียนเหมือนสุ"* (ซอทูล , สัมภาษณ์ กุมภาพันธ์ 2549)

เกือบจะ 2 ทุ่มแล้ว สุถึงได้หยุดพัก และมีโอกาสมาคุยกับพวกเรา ครั้งนี้แววตาสุดูหม่นหมอง ไม่สดชื่นเหมือนทุกๆครั้งเวลาเจอกันในห้องเรียน สุบอกว่า *"ตอนปีใหม่สุขอเจ้านายกลับบ้าน เจ้านายก็ไม่ให้ ขอมาเรียนหนังสือ เจ้านายก็ไม่ยอมแล้ว บอกว่าเสียเวลาทำงาน สุไม่รู้จะทำอย่างไรดี จริงๆแล้วเจ้านายก็ใจดีกับสุ แต่เค้าไม่อยากให้ออกไปไหน กลัวสุหนีไปอยู่ที่อื่น เจ็บอกว่าลูกจ้างพม่าหาที่ทำงานไว้ใจได้ ให้เก็บเงิน เปิดร้าน ปิดร้าน เฝ้าร้าน ขายเสื้อผ้า มันหายาก ก็เลยอยากให้สุอยู่ที่นี่นานๆ สุได้ค่าจ้างเดือนละ 5,000 บาท ถ้าอยู่ที่พม่าก็จะไม่ได้เงินเยอะอย่างนี้ สุส่งเงินกลับไปให้แม่ทุกครั้ง 3 เดือน 6 เดือน แล้วแต่ว่าเหลือเงินเท่าไหร่ ส่งเงินครั้งหนึ่งก็ประมาณ 10,000-20,000 บาท แม่ก็ดีใจ สุไม่รู้ว่าถ้าหางานใหม่จะดีอย่างนี้ไหม สุก็เลยไม่ไปเรียนหนังสือแล้วอยากทำงานกับเจ๊ ทำให้เจ๊สบายใจ จะได้ทำงานอยู่ที่ร้านนี้นานๆ"* (สุ , สัมภาษณ์ กุมภาพันธ์ 2549)

ระหว่างนั้นซิ้มลั้ง เจ้าของร้านพึ่งกลับมาจากตลาดโบ๊เบ๊ ผู้ศึกษาแนะนำตนเองว่าเป็นครูที่โรงเรียนที่สุไปเรียนหนังสือ ซิ้มลั้งแสดงท่าทางไม่ค่อยพอใจ แต่ผู้ศึกษารีบบอกก่อนว่า *"หนูไม่ได้มาชวนสุกลับไปเรียน แวะมาเยี่ยมเฉยๆ"* ซิ้มลั้งจึงมีท่าทีที่ดีขึ้น ซิ้มลั้งเล่าให้ฟังด้วยภาษาไทยสำเนียงจีนว่า *"สุมันคนดี อั๊วชอบมัน มันขยันไม่บ่น อั๊วสั่งอะไรมันทำทุกอย่าง อั๊วไม่อยากให้มันไปเรียนหนังสือ เสียเวลา ภาษาไทยอั๊วสอนเองก็ได้ เดี๋ยวก็พูดได้เอง ทำงานดีกว่า ได้เงินด้วย ร้านแถวนี้นะ เขาให้เงินน้อย ร้านอั๊วให้ค่าจ้างเยอะ มันต้องอดทน หยวนๆกัน อยู่พม่าไม่มีกินอย่างนี้หรอก"* (ซิ้มลั้ง, สัมภาษณ์ กุมภาพันธ์ 2549)

กรณีของซอทูล กับ สุ การเป็นลูกจ้างที่ดีหมายถึง การดำรงชีพให้สามารถอยู่รอดได้ในพื้นที่กรุงเทพมหานคร ซอทูลอาจจะโชคดีตรงที่เจ้านายสนับสนุนให้ไปเรียนหนังสือ ส่วนสุเจ้านาย

เห็นความสำคัญของการสร้างกำไรให้ตนเองมากกว่า แต่สุดก็ไม่ได้ท้อถอยกลับเห็นว่าแม้จะไม่ได้กลับบ้านที่ประเทศพม่า ไม่มีโอกาสมาเรียนหนังสือเหมือนเพื่อนๆคนอื่น แต่การทำตัวในฐานะการเป็นแรงงานที่ดี ก็จะสามารถทำให้สุมีเงินส่งกลับบ้านไปเลี้ยงครอบครัวในฐานะลูกที่ดีได้ทุกเดือน ซึ่งอาจจะแตกต่างจากแรงงานคนอื่นๆที่นานๆครั้งถึงจะสามารถเก็บเงินได้

อีกกรณีหนึ่ง ทูล หนุ่มกะเหรี่ยง เป็นนักเรียนที่ผู้ศึกษามักจะขอคำอธิบายเรื่องการซ่อมคอมพิวเตอร์อยู่เสมอ นี้ยังไม่นับเวลาที่ต้องรับผิดชอบสอนคอมพิวเตอร์เพิ่มขึ้น ผู้ศึกษาจะต้องหาลูกมือช่วยเหลือทุกครั้งไป และทูลจะเป็นที่พึ่งได้เป็นอย่างดี เวลามาเรียนหนังสือทุกครั้งเขาจะมีโน้ตบุ๊คมาเรียนด้วย 1 เครื่อง บางทีก็เอารูปภาพต่างๆนานาที่อยู่ในคอมพิวเตอร์มาอวดเพื่อน อวดครู บางทีก็ช่วยเพื่อนสอนคอมพิวเตอร์ บางทีระหว่างรอเรียนภาษาอังกฤษก็จะหัดพิมพ์สัมผัสภาษาไทยเพื่อให้เกิดการจำตัวอักษรไทยได้ และส่งการบ้านเป็นงานที่พิมพ์จากคอมพิวเตอร์มากกว่าการเขียนด้วยลายมือเหมือนเพื่อนคนอื่นๆในห้อง

"ผมทำงานอยู่ที่ร้านซ่อมคอมพิวเตอร์ที่ห้างเซียร์รังสิตครับ ตอนแรกผมมาสมัครเป็นลูกจ้างเฝ้าหน้าร้านเฉยๆ เจ้านายเขาเป็นคนซ่อมกับลูกน้องอีกคนหนึ่ง เวลาเขาซ่อมข้างใน ไม่มีใครเฝ้าหน้าร้าน พออยู่ไปนานๆผมก็บอกเจ้านายว่าผมอยากซ่อมคอมพิวเตอร์เป็นบ้าง เจ้านายเขาก็เลยสอนผม ตอนแรกสอนให้รู้จักพวก CPU, MODERM, RAM, HARDISK ก่อนว่าแต่ละตัวเรียกว่าอะไร ตอนหลังถึงสอนวิธีการซ่อม ผมเคยถามเจ้านายว่าทำไมถึงสอนผม ทั้งๆที่ผมเป็นคนกะเหรี่ยงภาษาไทยก็ยังพูดไม่ค่อยชัด เจ้านายบอกว่าผมขยัน อยากรู้อยากเห็น และตั้งใจทำงาน ไม่เหมือนคนไทยที่ขี้เกียจ อยากได้ค่าแรงเยอะๆแต่มาทำงานสาย เจ้านายก็เลยชอบผม ผมซ่อมคอมพิวเตอร์ตั้งแต่ห้างเปิดจนห้างปิด บางวันห้างปิดผมก็ยังซ่อมต่อ เจ้านายก็รักผม ผมได้ค่าแรงวันละ 200 บาท ได้รายวันครับ วันอาทิตย์ร้านปิด ผมก็เลยได้มาเรียนหนังสือ คอมพิวเตอร์เครื่องนี้เป็นของเจ้านายเขาให้ผม มีคนมาซ่อมที่ร้าน แล้วไม่มาเอาตั้งหลายเดือนแล้ว เจ้านายก็เลยยกให้ผมเป็นรางวัลที่ขยันทำงานครับ" (ทูล สัมภาษณ์, พฤศจิกายน 2548)

ประเด็นหนึ่งที่น่าสนใจของการพูดคุยถึงวิถีชีวิตของพวกเขา คือ การที่แรงงานข้ามชาติมักเล่าให้ฟังถึงการได้เข้ามาอยู่ในประเทศไทย การได้ทำงาน การได้ส่งเงินกลับบ้าน ผ่านการปฏิบัติตนเป็นแรงงานที่ดีที่ตรงกับความต้องการของนายจ้าง แม้ว่าการเป็นคนดีในสายตานายจ้างจะต้องแลกกับการสูญเสียโอกาสในเรื่องต่างๆที่แรงงานข้ามชาติคนๆหนึ่งจะได้รับ แต่พวกเขาและเธอก็ยอมการยอมไม่ได้หมายถึงการเป็นฝ่ายถูกกระทำจากนายจ้างเพียงเท่านั้น แต่การยอมเป็นการเปิดพื้นที่ของความเป็นลูกจ้างที่ดีของนายจ้าง การเป็นลูกที่ดีของครอบครัวที่ยังใช้ชีวิตอยู่ในประเทศพม่า การเป็นตัวจักรหรือกลไกขับเคลื่อนของเศรษฐกิจไทยที่สำคัญ ซึ่งพื้นที่เหล่านี้เองที่นำมาซึ่งความมั่นคงปลอดภัยทั้งทางกายภาพและทางจิตใจให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในประเทศไทยได้อย่างเป็นสุข พื้นที่ดังกล่าวถูกสร้างสรรค์ขึ้นมาภายใต้ชะตากรรมของการถูกมองว่าเป็นผู้ถูกกระทำ ถูกลิดรอนสิทธิ ขณะที่แรงงานข้ามชาติถูกอธิบายจากกรอบของกฎหมาย รัฐ และคนอื่นว่าเป็นผู้หลบหนีเข้า

เมืองผิดกฎหมาย ไม่มีสิทธิในการเข้าถึงโอกาสต่างๆ แรงงานข้ามชาติก็ปรับเปลี่ยนมุมมองที่เกิดขึ้นผ่านการดัดแปลงตนเองให้เป็น "คนดี" เพื่อสร้างความชอบธรรมให้ตัวเองในการดำรงชีวิตในประเทศไทยต่อไป

7.1.3 มุมมองด้านสิทธิ : การต่อรองภายใต้ความสัมพันธ์เชิงวิชาการและการพัฒนา

7.1.3.1 การสร้างพื้นที่ทางสังคมผ่านงานวิจัยในกระบวนการทำงานทางวิชาการ

7.1.3.1.1 ศูนย์วิจัยการย้ายถิ่นแห่งเอเชีย สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ศูนย์วิจัยการย้ายถิ่นแห่งเอเชียตั้งขึ้นมาบนพื้นฐานที่ว่าการอพยพย้ายถิ่นฐานของประชากรได้ทวีจำนวนมากขึ้นในทุกภูมิภาคของโลก ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสังคม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม รวมถึงนโยบายการเมืองระดับประเทศและระดับระหว่างประเทศ สถาบันเอเชียศึกษาจึงก่อตั้งศูนย์วิจัยการย้ายถิ่นแห่งเอเชียขึ้นเมื่อเดือนมกราคม 2538 ขึ้น โดยพัฒนาขึ้นมาจากศูนย์ข้อมูลผู้ลี้ภัยอินโดจีน ซึ่งตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2530

ศูนย์วิจัยการย้ายถิ่นแห่งเอเชียมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างฐานข้อมูลเกี่ยวกับการย้ายถิ่น โดยพัฒนาขึ้นจากข้อมูลเดิมของศูนย์ข้อมูลผู้ลี้ภัยอินโดจีน ทำการเก็บรวบรวมและประมวลข้อมูลในรูปแบบต่างๆ ประกอบด้วยหนังสือ หนังสือพิมพ์ วารสาร ชุดข้อมูล วีดิทัศน์ แผนที่และอื่นๆ โดยระบบคอมพิวเตอร์ และเพื่อให้ศูนย์วิจัยฯ เป็นศูนย์กลางข้อมูลในเรื่องอพยพย้ายถิ่นฐานและเรื่องอื่นๆที่เกี่ยวข้องในภูมิภาค โดยการรวบรวมข้อมูลการเคลื่อนย้ายของประชากรและผลกระทบต่างๆของการย้ายถิ่นรวมทั้งศึกษาวิจัยเรื่องการอพยพย้ายถิ่น เคลื่อนย้ายแรงงาน นอกจากนี้ยังได้เสริมสร้างความร่วมมือกับสถาบันการศึกษา องค์กรของรัฐ องค์กรระหว่างประเทศ และองค์กรพัฒนาเอกชน เพื่อสร้างเครือข่ายวิจัยและนโยบายการย้ายถิ่นระดับภูมิภาค ตลอดจนถึงการจัดการบรรยาย สัมมนา ฝึกอบรมและให้คำปรึกษาแก่องค์กรที่สนใจเรื่องการอพยพย้ายถิ่นในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เช่น การวิเคราะห์และเสนอนโยบายการผ่อนผันแรงงานต่างด้าวให้ทำงานในประเทศไทย ในปี 2542, 2543 และ 2544 ให้กับรัฐบาลไทย

บุคคลสำคัญที่มีบทบาทในการผลักดันให้เกิดพื้นที่สำหรับแรงงานข้ามชาติจากประเทศพม่าในสังคมไทย คือ ศาสตราจารย์ ดร.สุภางค์ จันทวนิช และรองศาสตราจารย์สุริชัย หวันแก้ว

รศ.สุริชัย หวันแก้ว แสดงความคิดเห็นว่า *"ตอนนี้ประเทศไทยจ้างแรงงานต่างด้าวเยอะมาก ดีหรือไม่ดีก็ไม่รู้ ปัญหาตอนนี้ก็คือยังไม่มีการสร้างฉันทานุมัติทางนโยบาย ยังมีความขัดแย้งกันเองอยู่ลึกๆ ซึ่งความรับรู้กับความจริงในสังคมยังอยู่ไกลกันมาก ทำให้นโยบายแบ่งเสี้ยวจนเกิดกระบวนการฉวยโอกาสจากแรงงานราคาถูก โดยไม่คำนึงว่าประเทศไทยถือเป็นพลเมืองโลกเช่นกัน วันนี้เราอยู่ในสภาพที่จำเป็นต้องอาศัยแรงงานต่างด้าว แต่เรากลับไม่ยอมรับในสิทธิแรงงาน สังเกตได้จากนโยบายที่ไม่คงเส้นคงวา กลายเป็นงานของแต่ละกระทรวงตามแต่สถานการณ์ ทำให้*

เกิดการผลักภาระทางระบบเศรษฐกิจ คนชั้นล่างไร้หลักประกันกลายเป็นพวกใต้ถุนบ้าน ตกเป็นข่าวแต่เฉพาะในแง่ลบ โดยแรงงานไม่ได้รับการจัดระบบ ทำให้พวกเขากลายเป็นคนชายขอบและตกเป็นเหยื่อของการก่อกรรมทำเข็ญ แรงงานต่างด้าวดีหรือไม่ไม่ใช่เรื่องสำคัญ แต่ต้องดูที่ความคิดเชิงนโยบายว่าควรเป็นอย่างไร ต้องให้เกิดความพร้อมร่วมกันทั้งด้านกระบวนการยุติธรรม การสื่อสาร การสาธารณสุข โดยนโยบายต่างๆ ต้องกล้าเผชิญกับความจริง รวมถึงต้องตระหนักว่าเป็นความรับผิดชอบของรัฐและประชาสังคม" (สัมภาษณ์, 18 ธันวาคม 2547)

7.1.3.1.2 สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล

สถาบันวิจัยประชากรและสังคมเป็นสถาบันทางวิชาการที่เชี่ยวชาญในด้านการวิจัยและค้นคว้าทางประชากรศาสตร์และสังคมศาสตร์ งานวิจัยที่สถาบันกำลังดำเนินการศึกษาในปัจจุบันได้แก่ การเปลี่ยนแปลงประชากรและครอบครัว และสังคม , อนามัยเจริญพันธุ์ เพศสัมพันธ์และโรคเอดส์, ประชากรและสุขภาพอนามัย, การย้ายถิ่นและความเป็นเมือง, ประชากรและสิ่งแวดล้อม, บทบาทชายหญิงและการพัฒนา, การศึกษาทางด้านแรงงาน และโครงการศึกษาเกี่ยวกับประเด็นปัญหาที่เร่งด่วนของประเทศ

สถาบันวิจัยประชากรและสังคมเกี่ยวข้องกับเรื่องแรงงานข้ามชาติจากประเทศพม่านับตั้งแต่การทำโครงการวิจัยเรื่องทางเลือกการนำเข้าแรงงานข้ามชาติของประเทศไทยในปี พ.ศ. 2541 ที่มี รศ.ดร.กฤตยา อาชวนิจกุล เป็นหัวหน้าโครงการ และหลังจากนั้นก็มีงานวิจัยในประเด็นดังกล่าวติดตามมาเป็นระยะๆ เช่น เพศ อนามัยเจริญพันธุ์ และความรุนแรง: ประสบการณ์ชีวิตของแรงงานอพยพจากประเทศพม่า (2543) สถานะความรู้เรื่องแรงงานข้ามชาติในประเทศไทยและทิศทางการวิจัยที่พึงพิจารณา (2546) คนต่างด้าวในประเทศไทยคือใครบ้าง? มีอำนาจเท่าไร? ระบบฐานข้อมูลแบบไหนคือคำตอบ? (2548) คำถามและข้อท้าทายต่อนโยบายรัฐไทยในการ จัดการปัญหามิติสุขสภาวะและสิทธิของแรงงานข้ามชาติ (2548)

อีกคนหนึ่งที่มีบทบาทสำคัญไม่แตกต่างกัน คือ รศ.ดร.สุรีย์พร พันพึ่ง ที่ให้ความสนใจต่อเรื่องการย้ายถิ่นของประชากรต่างชาติจากพม่าเข้ามาประเทศไทย งานวิจัยเรื่องล่าสุดคือ Migrant Domestic Workers: from Burma to Thailand. (2549)

7.1.3.1.3 รศ.ดร.พันธุ์ทิพย์ กาญจนะจิตรา สายสุนทร

รศ.ดร.พันธุ์ทิพย์ กาญจนะจิตรา สายสุนทร หรือในชื่อเรียกที่รู้จักกันทั่วไปคือ "อ.แหวว" เป็นรองศาสตราจารย์ประจำคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ความปรารถนาของอาจารย์ที่มีต่อสังคมไทย คือ การขจัดความไร้สัญชาติของบุคคลต่างๆในดินแดนไทยให้หมดไปผ่านการใช้กลไกทางกฎหมายที่มีอยู่ ที่จะมีกระบวนการที่ทำอย่างไรให้กฎหมายเอื้อต่อคนชายขอบให้มากที่สุด

สำหรับในเรื่องแรงงานข้ามชาตินั้น อาจารย์ได้ใช้กระบวนการสื่อสารผ่านเวบไซด์ www.archanwell.org และการทำงานวิจัยร่วมกับอาจารย์กฤตยา อาชวนิชกุล ในการร่วมกันแก้ไขปัญหาแรงงานข้ามชาติในประเทศไทย เช่น โครงการวิจัยเรื่องแรงงานต่างชาติผิดกฎหมายและมิติสุขภาพกับนโยบายและการจัดการของรัฐไทย (Undocumented Migration and Health in Thailand: Policy Implementation Assessment)

งานที่เกี่ยวข้องกับเรื่องแรงงานข้ามชาติที่ท้าทายในปัจจุบัน คือ การแก้ไขปัญหาคนไร้สัญชาติในประเทศไทยผ่านการใช้ยุทธศาสตร์การจัดการปัญหาสถานะและสิทธิบุคคล ที่ปัจจุบันประเทศไทยมีกลุ่มบุคคลที่มีปัญหาเกี่ยวกับสถานะและสิทธิอาศัยอยู่ในประเทศไทยหลายกลุ่ม ซึ่งบุคคลเหล่านี้มีทั้งในส่วนที่อาศัยอยู่ดั้งเดิมแต่ตกสำรวจจากทางราชการ และกลุ่มที่อพยพมาจากประเทศเพื่อนบ้านด้วยเหตุผลทั้งทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ และความไม่ปลอดภัยในชีวิต โดยบางส่วนไม่สามารถส่งกลับประเทศพม่าได้จำนวนประมาณ 1-2 ล้านคนเศษและมีแนวโน้มจะเพิ่มจำนวนมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้สถานภาพการดำรงชีวิตของบุคคลดังกล่าวไม่เอื้อต่อความมั่นคงและสิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษย์ ดังนั้นหากปล่อยไว้โดยไม่ดำเนินการแก้ไขปัญหา จะส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของชาติในระยะยาวอย่างรุนแรง โดยผลกระทบดังกล่าวไม่จำกัดเฉพาะที่จะเกิดจากกลุ่มบุคคลกลุ่มนี้โดยตรงเท่านั้น แต่จะรวมถึงกลุ่มบุตรหลานที่จะเกิดขึ้นในภายหลังซึ่งจะมีปัญหาด้านสังคมตามมา อันจะเป็นการเพิ่มความรุนแรงของสภาพปัญหาให้มากยิ่งขึ้นอีกด้วย

7.1.3.2 การสร้างพื้นที่ทางสังคมผ่านองค์กรภาครัฐ

7.1.3.2.1 คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติมีบทบาทหลักในการดำเนินการรับเรื่องร้องเรียนที่เกี่ยวกับการละเมิดสิทธิมนุษยชน การคุ้มครองและช่วยเหลือเบื้องต้นแก่ผู้ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชน การสรุปข้อเท็จจริงเบื้องต้นของเรื่องร้องเรียน การรวบรวมวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับเรื่องร้องเรียน และการติดตามและประเมินผลการแก้ไขปัญหา ตลอดจนการส่งเสริม สนับสนุน เผยแพร่ความรู้ความเข้าใจ และการสร้างจิตสำนึกให้แก่ประชาชนในด้านสิทธิมนุษยชน และการประสานความร่วมมือกับเครือข่ายองค์กรพันธมิตร ทั้งหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม

บทบาทที่เกี่ยวข้องการกับการสนับสนุนเรื่องแรงงานข้ามชาติโดยตรง คือ การจัดทำโครงการศึกษาและพัฒนานโยบายการบริหารและคุ้มครองแรงงานข้ามชาติในประเทศไทย(2546) ขึ้นมา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้เกิดการระดมองค์ความรู้ ส่งเสริมและสนับสนุนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในการศึกษาและพัฒนานโยบายการบริหารและคุ้มครองแรงงานข้ามชาติในประเทศไทย และเพื่อเสนอแนะต่อรัฐบาลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการจัดทำแผนแม่บทและการดำเนินงานคุ้มครองแรงงานข้ามชาติในประเทศไทย

บุคคลที่มีบทบาทหลักต่อการสนับสนุนเรื่องดังกล่าว คือ นายจรัล ดิษฐาอภิชัย และนางสุนีย์ ไชยรส นายจรัล ดิษฐาอภิชัย แสดงความคิดเห็นว่า *"แรงงานข้ามชาติเป็นกลุ่มที่ถูกละเมิดสิทธิมากที่สุด เช่น ได้รับค่าจ้างแรงงานต่ำกว่าค่าจ้างขั้นต่ำในประเทศไทย และประเด็นสำคัญ คือ ถูกข่มเหง รังแก ถูกลวนลามทางเพศ ถูกข่มขืน และถูกฆ่า นับเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนที่ชัดเจนที่สุด โดยแรงงานข้ามชาติเข้าถึงองค์กรที่จะปกป้อง และคุ้มครองสิทธิมนุษยชนน้อยมาก จึงต้องพยายามให้แรงงานข้ามชาติเข้าถึงองค์กรเหล่านี้ให้มากที่สุด ซึ่งแม้รัฐบาลจะมีมาตรการต่างๆเกี่ยวกับแรงงานข้ามชาติ แต่มาตรการที่มียังไม่เพียงพอ จึงขอเสนอให้รัฐบาลรับรองอนุสัญญาว่าด้วยการปกป้องแรงงานข้ามชาติและครอบครัว ปี 1990 เพราะในอนุสัญญานี้มีข้อกำหนดที่สำคัญหลายประการ ในส่วนของบันทึกความเข้าใจ (MOU) ที่รัฐบาลไทยทำร่วมกับประเทศแรงงานข้ามชาตินั้น หากมีปัญหาในการส่งกลับ รัฐบาลประเทศนั้นๆควรตั้งศูนย์รองรับและหากมีการตรวจสอบสัญชาติของแรงงานข้ามชาติ รัฐบาลของประเทศนั้นควรจะมาตรวจสอบเอง"* (สัมภาษณ์, 17 ธันวาคม 2547)

ส่วนนางสุนีย์ ไชยรส มองว่า *"คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนมีหน้าที่ในการดูแลให้ประเทศไทยได้ทำตามพันธกรณีที่ได้ตกลงเซ็นสัญญาไว้ รวมทั้งให้เป็นไปตามรัฐธรรมนูญไทย โดยในรัฐธรรมนูญไทยได้ระบุชัดเจนว่า ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิและเสรีภาพในชีวิตและร่างกายของบุคคลต้องได้รับการคุ้มครอง ซึ่งหมายรวมถึงแรงงานข้ามชาติด้วย ดังนั้นไม่ว่าผู้ใดก็ไม่สามารถเลือกปฏิบัติที่จะค้น จับกุม ซ้อม ทำร้ายร่างกายและชีวิตแรงงานข้ามชาติได้เป็นเด็ดขาด หากเกิดขึ้นแรงงานข้ามชาติสามารถฟ้องร้องที่ไหนก็ได้ เพราะถือว่าผิดรัฐธรรมนูญ*

ส่วนด้านเสรีภาพการชุมนุมกันนั้น กฎหมายไทยมีข้อจำกัดเนื่องจากประเทศไทยไม่ได้ลงนามรับรองในอนุสัญญาบางประการ ดังนั้นจึงมีการกีดกันไม่ให้แรงงานข้ามชาติก่อตั้งสหภาพแรงงานซึ่งนับเป็นเรื่องใหญ่ เป็นหัวใจสำคัญในการเรียกร้องสิทธิ เพราะสิทธิของสหภาพจะมากกว่าสิทธิของบุคคลทั่วไปในแง่พลังของการต่อรอง

แม้จะมีข้อกำหนดในกฎหมายคุ้มครองแรงงานระบุไว้ชัดเจนว่า ค่าตอบแทนและสวัสดิการของแรงงานข้ามชาติจะต้องเท่าเทียมกับแรงงานไทย แต่ในความเป็นจริงไม่ได้เป็นเช่นนั้น แม้แต่แรงงานไทยเองยังถูกกดขี่ เอาเปรียบ ถูกลิดรอนสิทธิด้านการรวมตัวกัน ดังนั้นแรงงานข้ามชาติย่อมลำบากกว่ามาก เรียกว่าการบังคับใช้ให้เป็นไปตามรัฐธรรมนูญนั้นมีข้อจำกัด นำมาซึ่งการต่อสู้เพื่อให้ได้สิทธิอันชอบธรรม ซึ่งการให้ได้มาซึ่งความชอบธรรม แรงงานข้ามชาติจำต้องใช้สิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานที่สามารถชุมนุมกันได้โดยสงบ ซึ่งเสี่ยงต่อการจับกุม เพราะแรงงานไทยนั้นหากตั้งม็อบก็อาจได้รับการประทุษร้าย แต่ถ้าจำเป็นแรงงานข้ามชาติก็ต้องแสดงสิทธิให้เป็นที่ประจักษ์" (สัมภาษณ์, 17 ธันวาคม 2547)

7.1.3.2.2 คณะอนุกรรมการสิทธิมนุษยชนด้านชนชาติ ผู้ไร้สัญชาติ แรงงานข้ามชาติและผู้พลัดถิ่น สภาทนายความ

บทบาทที่สำคัญของสภาทนายความ คือ ผู้ที่ประสบปัญหาทางด้านกฎหมายโดยทั่วไป สามารถที่จะนำเรื่องปรึกษาร้องเรียนต่อสภาทนายความได้โดยตรงโดยที่ไม่มีการคิดค่าใช้จ่ายใดๆ ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับเรื่องแรงงานข้ามชาตินั้นสภาทนายความได้มีคำสั่งแต่งตั้งคณะอนุกรรมการสิทธิมนุษยชนด้านชนชาติ ผู้ไร้สัญชาติ แรงงานข้ามชาติและผู้พลัดถิ่น ตามคำสั่งสภาทนายความที่ 289/2544 สั่ง ณ วันที่ 2 พฤศจิกายน 2544 โดยมีนายวินิจ ล้ำเหลือ เป็นประธานอนุกรรมการ คณะกรรมการชุดนี้มีหน้าที่รวบรวมสภาพปัญหาและหามาตรการและแนวทางในการแก้ไขปัญหาที่เหมาะสมต่อแรงงานข้ามชาติ เพื่อเสนอแนะให้มีการผลักดันในเชิงนโยบายต่อไป นอกจากนี้ยังมีการเข้ามาให้ความช่วยเหลือในกรณีที่แรงงานข้ามชาติถูกละเมิดสิทธิขั้นพื้นฐาน

บทบาทที่โดดเด่นของคณะอนุกรรมการชุดนี้ คือ การได้ร่วมมือกับคณะกรรมการรณรงค์เพื่อประชาธิปไตยในพม่าจัดตั้งโครงการคลีนิคกฎหมายขึ้น เพื่อให้คำปรึกษาและช่วยเหลือทางด้านกฎหมายแก่แรงงานข้ามชาติจากประเทศพม่าที่ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชน ถูกนายจ้างกระทำทารุณ จ่ายค่าจ้างที่ไม่เป็นธรรม ถูกเจ้าหน้าที่ของรัฐข่มขู่รีดไถหรือปฏิบัติโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย นอกจากนี้ก็มีการจัดให้ความรู้เรื่องกฎหมายไทย เช่น กฎหมายอาญา กฎหมายแรงงาน เพื่อให้แรงงานจะได้มีความรู้ความเข้าใจและปฏิบัติตนได้ถูกต้อง โดยจัดทุกวันอาทิตย์ในพื้นที่กรุงเทพมหานคร ณ โรงเรียนสอนภาษาไทย-อังกฤษ และทุกวันพุธที่พื้นที่มหาชัย จังหวัดสมุทรสาคร

7.1.3.3 การสร้างพื้นที่ทางสังคมผ่านการทำงานรณรงค์และการผลักดันเชิงนโยบายขององค์กรพัฒนาเอกชนไทยและต่างประเทศ

7.1.3.3.1 เครือข่ายปฏิบัติการเพื่อแรงงานข้ามชาติ (Action Network for Migrants)

เครือข่ายองค์กรพัฒนาเอกชนด้านแรงงานข้ามชาติและครอบครัวในประเทศไทย เกิดจากการรวมตัวกันขององค์กรพัฒนาเอกชนที่ได้ทำงานเกี่ยวข้องกับแรงงานข้ามชาติและครอบครัว โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลังจากมีมติคณะรัฐมนตรีผ่อนผันให้ผู้หลบหนีเข้าเมืองสัญชาติ พม่า ลาว กัมพูชาสามารถทำงานได้ชั่วคราว ซึ่งจากการทำงานขององค์กรพัฒนาเอกชนซึ่งมีความหลากหลายในลักษณะงานและกลุ่มเป้าหมาย เห็นพ้องต้องกันว่าปัญหาในเรื่องแรงงานข้ามชาติส่วนหนึ่งเกิดจากความไม่เหมาะสมของนโยบาย ในขณะเดียวกันเพื่อให้เกิดการแก้ไขปัญหาให้ได้ผลอย่างแท้จริง จึงได้มีการประชุมระดมความคิดเห็นอย่างไม่เป็นทางการขึ้นในปี 2542 และก่อให้เกิดการรวมตัวกันอย่างหลวมๆขึ้น

หลังจากนั้นได้มีการจัดสัมมนานโยบายและแนวปฏิบัติของรัฐต่อแรงงานย้ายถิ่น : ข้อเสนอขององค์กรเอกชน ที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และได้จัดทำข้อเสนอเชิงนโยบายเพื่อนำเสนอต่อรัฐขึ้นเป็นครั้งแรก ในช่วงปี 2543 แม้จะยังไม่มีการรวมตัวกันอย่างเป็นทางการแต่องค์กรต่างๆก็ได้มีการร่วมมือกันในกิจกรรมต่างและได้มีการจัดเครือข่ายย่อยออกเป็น 4 ด้านหลักคือ ผู้หญิง เด็ก สุขภาพ และสิทธิมนุษยชน ซึ่งก็ได้มีการจัดสัมมนาขึ้นและจัดทำข้อเสนอร่วมกันอีกครั้ง

ในปี 2544 ได้มีการจัดประชุม "ความร่วมมือระหว่างภาครัฐและองค์กรเอกชนต่อการแก้ไขปัญหาแรงงานต่างด้าว" เมื่อวันที่ 28-30 มีนาคม 2544 ณ จังหวัดเชียงใหม่ ผู้เข้าร่วมซึ่งเป็นตัวแทนองค์กรพัฒนาเอกชน 32 องค์กร มีความสนใจร่วมกันในการก่อตั้งเครือข่ายองค์กรพัฒนาเอกชนด้านแรงงานข้ามชาติและครอบครัวในประเทศไทยขึ้นอย่างเป็นทางการ เนื่องจากเห็นร่วมกันว่า ปัญหาแรงงานข้ามชาติเป็นปัญหาที่ซับซ้อนและทับถมในประเทศไทยมาเป็นเวลานาน องค์กรพัฒนาเอกชนที่ทำงานโดยตรงกับกลุ่มเป้าหมายที่เป็นแรงงานข้ามชาติ หรือมีกลุ่มเป้าหมายส่วนหนึ่งเป็นแรงงานข้ามชาติ หรือเป็นองค์กรที่ทำงานด้านสิทธิมนุษยชนในแง่มุมต่างๆซึ่งครอบคลุมคนกลุ่มนี้ในเป้าหมายมีอยู่เป็นจำนวนไม่น้อยในประเทศไทย แต่ตลอดเวลาที่ผ่านมาองค์กรที่ทำงานด้านนี้เองยังมิได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนข้อมูลและประสบการณ์ ตลอดจนการประสานงานและร่วมงานกันมากเพียงพอที่จะทำให้ปัญหาแรงงานข้ามชาติคลี่คลายไปในทิศทางที่ดีขึ้น

และในวันที่ 27 มิถุนายน 2544 ได้มีการจัดประชุมวางระบบเครือข่ายขึ้นที่ห้องประชุมมูลนิธิอาสาสมัครเพื่อสังคม โดยประกอบไปด้วย 6 เครือข่ายหลัก คือ เครือข่ายด้านเด็กและแรงงานเด็ก มีมูลนิธิเพื่อการพัฒนาเด็กเป็นองค์กรประสานหลัก เครือข่ายด้านผู้หญิงจะมีมูลนิธิผู้หญิงเป็นองค์กรประสานหลัก เครือข่ายด้านสุขภาพ มูลนิธิรักษ์ไทยเป็นองค์กรประสานหลัก เครือข่ายด้านองค์กรศาสนา โครงการพัฒนาลุ่มน้ำโขงเป็นองค์กรประสานหลัก เครือข่ายด้านข้อมูล รณรงค์และนโยบาย มีคณะกรรมการรณรงค์เพื่อประชาธิปไตยในพม่าเป็นองค์กรประสานหลัก เครือข่ายองค์กรภาคเหนือจะมีโครงการสุขภาพแรงงานอพยพ (MAP) เป็นองค์กรประสานหลัก และมีนายอดิศร เกิดมงคล ทำหน้าที่เป็นผู้ประสานงานหลักของเครือข่าย และใช้ชื่อเครือข่ายว่า "เครือข่ายองค์กรพัฒนาเอกชนด้านแรงงานข้ามชาติและครอบครัว" โดยมีองค์กรช่วงก่อตั้งประมาณ 20 องค์กร

ในปี 2545 เครือข่ายฯ ได้มีการจัดสัมมนาเพื่อประเมินผลการจดทะเบียนแรงงานต่างด้าวในปี 2544 ขึ้นในวันที่ 14-15 กุมภาพันธ์และจัดทำข้อเสนอต่อภาครัฐ หลังจากนั้นได้มีการประชุมเครือข่ายฯ ที่มูลนิธิพัฒนาภาคเหนือ ในวันที่ 19 เมษายน 2545 และได้มีการจัดรูปแบบเครือข่ายใหม่อีกครั้ง โดยแบ่งออกเป็น 4 กลุ่มงาน คือ กลุ่มงานด้านเด็ก มีมูลนิธิเพื่อการพัฒนาเด็กเป็นองค์กรประสานกลุ่มงาน กลุ่มงานด้านสุขภาพมีมูลนิธิรักษ์ไทยเป็นผู้ประสานกลุ่มงาน กลุ่มงานผู้หญิงมีโครงการสุขภาพแรงงานอพยพเป็นผู้ประสานกลุ่มงาน และกลุ่มงานด้านสิทธิ กฎหมายและรณรงค์เผยแพร่ มีคณะทำงานด้านแรงงานต่างด้าว สภาทนายความเป็นผู้ประสานงาน โดยกลุ่มงานจะมี

หน้าที่จัดทำข้อมูล จัดทำทำเนียบองค์กรเครือข่าย จัดประชุมกลุ่มงาน และจัดทำรายงานกลุ่มงานทุก 3 เดือน ต่อมาปี 2548 จึงได้เปลี่ยนชื่อเป็นเครือข่ายปฏิบัติการเพื่อแรงงานข้ามชาติ (Action Network for Migrants) เพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์จริงในปัจจุบันมากยิ่งขึ้น

เป้าหมายหลักของเครือข่าย คือ เพื่อให้ปัญหาแรงงานข้ามชาติได้รับการแก้ไขอย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ ซึ่งแรงงานข้ามชาติและครอบครัวจะได้รับการปกป้องคุ้มครองสิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษย์เหมือนดังเช่นประชาชนกลุ่มอื่นๆบนผืนแผ่นดินไทย

กิจกรรมหลักประกอบด้วย

1. การประชุมแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร
2. การเป็นศูนย์ข้อมูลข่าวสารที่รวบรวมจากองค์กรสมาชิกและแหล่งอื่นๆ อีกทั้งยังจัดทำสรุปหรือสังเคราะห์ข้อมูล เพื่อเผยแพร่ให้แก่สมาชิกและผู้สนใจอื่นๆต่อไป
3. การสนับสนุนงานรณรงค์และงาน Lobby ขององค์กรพัฒนาเอกชนที่ทำงานด้านดังกล่าว โดยประสานงานร่วมกับองค์กรสมาชิก
4. การจัดอบรมเพื่อสร้างศักยภาพและความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการทำงาน โดยใช้ทรัพยากรบุคคลจากองค์กรสมาชิกเป็นวิทยากรหลัก
5. การประสานงานกับสื่อมวลชน องค์กรพัฒนาเอกชนอื่นๆ นักวิชาการ และหน่วยราชการ โดยส่งผ่านประเด็นให้ผู้ที่ต้องการข้อมูลหรือติดต่อได้เข้าถึงองค์กรที่เป็นผู้เชี่ยวชาญหรือทำงานโดยตรงของแต่ละประเด็น

องค์กรสมาชิกเครือข่าย ได้แก่ Empower เชียงใหม่ / แม่สาย ,พันธมิตรสากลต้านการค้าหญิง (GAATW) ,คณะกรรมการรณรงค์เพื่อประชาธิปไตยในพม่า ,เบอร์ม่า อิสชู ,โครงการเพื่อนไร้พรมแดน ,โครงการพัฒนาลุ่มน้ำโขง ,โครงการสุขภาพแรงงานอพยพ (MAP) ,มูลนิธิผู้หญิง ,มูลนิธิเพื่อการพัฒนาเด็ก (มพด.) โครงการแรงงานเด็ก ,มูลนิธิเพื่อนหญิง ,มูลนิธิรักษ์ไทย องค์การแคร์ สมุทรสาคร/สมุทรปราการ/สมุทรสงคราม ,มูลนิธิศูนย์ชีวิตใหม่ ,มูลนิธิส่งเสริมโอกาสผู้หญิงเชียงใหม่ ,ศูนย์ช่วยเหลือแรงงานอพยพหญิง และองค์การพัฒนาเทคโนโลยีเพื่อการสาธารณสุขภูมิภาคแม่โขง (PATH)

ผลงานที่โดดเด่นในช่วงผ่านมา คือ การนำเสนอข้อเสนอแนะแนวทางนโยบายและมาตรการจัดการแรงงานข้ามชาติ พ.ศ.2542 -2549 ต่อรัฐบาลไทยและองค์กรที่เกี่ยวข้อง

7.1.3.3.2 คณะกรรมการสมานฉันท์แรงงานไทย

คณะกรรมการสมานฉันท์แรงงานไทยเป็นองค์กรที่เกิดขึ้นจากการรวมตัวกันขององค์กรแรงงาน ตั้งแต่กลุ่มสหภาพแรงงานย่านต่างๆ สหพันธ์แรงงานฯ และองค์กรพัฒนาเอกชนด้านแรงงานเมื่อปี 2546 คณะกรรมการสมานฉันท์แรงงานไทยทำการรณรงค์เคลื่อนไหวเรียกร้องและติดตามประเด็นปัญหาแรงงานร่วมกันเนื่องจากปัญหาความอ่อนแอ แตกแยกของขบวนการแรงงาน

ทำให้ความเคลื่อนไหวเรียกร้องของผู้ใช้แรงงานไทยเป็นไปอย่างไม่มีพลัง ไม่ได้รับการพิจารณาจากรัฐหลายครั้งที่แผนงานและข้อเรียกร้องดีๆที่ถูกเสนอโดยองค์กรแรงงานแต่ขาดความเป็นเอกภาพในการทำงานขาดการทำงาน และติดตามปัญหาอย่างต่อเนื่องและไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอและขาดความต่อเนื่องของการแก้ไขปัญหา คณะกรรมการสมานฉันท์แรงงานไทยมีนางสาววิไลวรรณ แซ่เตีย (รองประธานกลุ่มบูรณาการแรงงานสตรี) เป็นประธานคณะกรรมการฯ และนายสาวิทย์ แก้วหวาน(รองประธานสหภาพแรงงานรัฐวิสาหกิจการรถไฟแห่งประเทศไทย) เป็นเลขานุการ

บทบาทที่เกี่ยวข้องการสนับสนุนพื้นที่ทางสังคมของแรงงานข้ามชาติ คือ การยื่นข้อเสนอถึงรัฐบาลไทยให้มีการคุ้มครองสิทธิแรงงานข้ามชาติ เช่น เมื่อวันที่ 18 ธันวาคม 2549 คณะกรรมการสมานฉันท์แรงงานไทยและเครือข่ายพันธมิตรแรงงานข้ามชาติ ได้เข้ายื่นหนังสือถึง พล.อ.สุรยุทธ์ จุลานนท์ และนายอภัย จันทนจุลกะ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงแรงงาน ที่ทำเนียบรัฐบาล เพื่อยื่นข้อเสนอเรื่องการคุ้มครองสิทธิแรงงาน เนื่องในวันแรงงานข้ามชาติสากล

น.ส.วิไลวรรณ กล่าวว่า *"จากสภาพปัญหาของแรงงานต่างด้าวที่เข้ามาทำงานในประเทศไทย ส่วนใหญ่ไม่ได้รับค่าจ้างที่เป็นธรรม อีกทั้งยังไม่ได้รับสวัสดิการสังคมอื่นๆ อาทิ ค่าล่วงเวลา ค่ารักษาพยาบาล นอกจากนี้ยังถูกทำร้ายร่างกายและจิตใจจากนายจ้าง รวมถึงมีการล่วงละเมิดทางเพศในสถานประกอบการ ซึ่งปัญหาเหล่านี้ไม่ได้รับการแก้ไขเนื่องจากติดปัญหาเพราะขั้นตอนการร้องเรียนเรื่องสิทธิแรงงานตามกฎหมายยังมีข้อจำกัดต่อตัวแรงงานข้ามชาติ ที่มีปัญหาเรื่องการสื่อสาร อีกทั้งเมื่อร้องเรียนแล้วมักจะใช้เวลานาน หรือถ้าเกิดข้อพิพาทขึ้นมักจะส่งแรงงานที่เป็นปัญหากลับประเทศในทันที ซึ่งขณะนี้ยังไม่มีนโยบายในการจัดการบริหารแรงงานข้ามชาติอย่างเป็นรูปธรรม พร้อมกันนี้ยังเรียกร้องขอให้รัฐบาลจดทะเบียนแรงงานข้ามชาติให้สอดคล้องกับปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจริง และขอให้เปิดโอกาสจดทะเบียนได้ตลอดทั้งปี พร้อมระบุว่ากรมการจัดหางานควรทำหน้าที่เป็นคนกลางในการจ้างงาน ในรูปแบบศูนย์จัดจ้างแรงงานข้ามชาติ และขอให้ยกเลิกระบบประกันตัวเพื่อลดทอนอำนาจการต่อรอง ในการคุ้มครองสิทธิและศักดิ์ความเป็นมนุษย์ของแรงงานข้ามชาติ ส่วนในระยะยาวนั้นรัฐบาลควรมีนโยบายที่เป็นแผนแม่บทในการคุ้มครองแรงงานไทยและแรงงานข้ามชาติที่ชัดเจน เพื่อเกิดผลต่อการคุ้มรองแรงงานอย่างจริงจังในระดับปฏิบัติ"* (สัมภาษณ์, 18 ธันวาคม 2549)

7.1.3.3.3 ศูนย์การย้ายถิ่นอาเซียน (Asian Migrant Centre - AMC)

ศูนย์การย้ายถิ่นอาเซียนเป็นองค์กรพัฒนาเอกชนระดับภูมิภาคที่ก่อตั้งขึ้นใน พ.ศ. 2532 มุ่งทำงานในประเด็นต่างๆของแรงงานข้ามชาติในเอเชีย โครงการต่างๆของศูนย์การย้ายถิ่นอาเซียน ได้แก่ การทำข้อมูล การจัดการข้อมูล งานวิจัย การสร้างเครือข่าย งานผลักดันนโยบาย การสร้างเสริมศักยภาพแรงงานข้ามชาติ และการกลับคืนสู่สังคมของแรงงานข้ามชาติ ศูนย์การย้ายถิ่น

อาเซียนเป็นหนึ่งในสมาชิกของสภาผู้ย้ายถิ่นในเอเชีย (Migrant Forum in Asia – MFA) และองค์กรสิทธิผู้ย้ายถิ่นสากล (Migrants Rights International) ศูนย์ฯได้ตีพิมพ์เอกสารต่างๆ ประกอบด้วยสรุปสถานการณ์ผู้ย้ายถิ่นอาเซียนประจำปี พ.ศ. 2541-2548 เอกสารชุดการศึกษาของศูนย์การย้ายถิ่นอาเซียน คู่มือการจัดอบรม โปสเตอร์ และผลิตผลจากการวิจัยอื่นๆ

บทบาทที่โดดเด่นของศูนย์นี้ที่เกี่ยวข้องกับการสร้างความเข้มแข็งให้กับแรงงานข้ามชาติ คือ การจัดตั้งเครือข่ายผู้ย้ายถิ่นลุ่มน้ำโขง (Mekong Migration Network – MMN) ในเดือนกันยายน พ.ศ. 2544 ศูนย์ผู้ย้ายถิ่นอาเซียนและกลุ่มนักวิจัยทั้งในระดับชาติและระดับภูมิภาคกว่า 20 กลุ่ม จาก 6 ประเทศในอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง (The Great Mekong Sub-region - GMS) ได้ริเริ่มโครงการความร่วมมือด้านการวิจัยภายใต้ชื่อ "การย้ายถิ่นในลุ่มน้ำโขง" โดยในระยะแรกของการดำเนินโครงการนั้นมุ่งความสนใจไปที่การทำวิจัยร่วมเพื่อกำหนดประเด็นการศึกษา การสำรวจความต้องการ และยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการย้ายถิ่นข้ามพรมแดนในอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง วัตถุประสงค์เบื้องต้นของโครงการคือ การรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับการย้ายถิ่นผ่านทางการวิจัยระดับปฐมภูมิและทุติยภูมิ เพื่อวิเคราะห์ช่องว่าง และเพื่อระบุจุดยุทธศาสตร์ที่ภาคส่วนต่างๆสามารถเข้ามาทำได้ ต่อมาเครือข่ายผู้ย้ายถิ่นลุ่มน้ำโขงจึงได้เกิดขึ้นจากการรวมกันของภาคีวิจัยจากประเทศกัมพูชา ประเทศจีน ประเทศลาว ประเทศไทย และประเทศเวียดนาม ที่ทำโครงการวิจัยร่วมดังกล่าว และได้รับการจัดตั้งขึ้นอย่างเป็นทางการในเดือนตุลาคม พ.ศ. 2546

หลังจากที่โครงการระยะแรกเสร็จสิ้นสุดลง กลุ่มผู้ร่วมโครงการวิจัยระยะแรกและองค์กรอื่นๆที่สนใจในประเด็นนี้ทั่วทั้งภูมิภาคได้มาพบปะกันอีกครั้งที่กรุงพนมเปญ ประเทศกัมพูชา ในเดือนตุลาคม พ.ศ. 2546 ผู้เข้าร่วมทุกคนต่างเห็นด้วยที่จะให้มีการตั้งเครือข่ายเพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลและดำเนินโครงการความร่วมมือต่าง ๆ เนื่องจากทุกคนต่างตระหนักถึงความลำบากในการประเมินประเด็นและการผลักดันนโยบายคุ้มครองผู้ย้ายถิ่นอย่างมีประสิทธิภาพหากปราศจากการสร้างเครือข่ายความร่วมมือข้ามพรมแดน ด้วยบริบทดังกล่าวนี้เอง จึงมีการจัดตั้ง "เครือข่ายผู้ย้ายถิ่นในลุ่มน้ำโขง" ขึ้นในเวลาต่อมา

เครือข่ายผู้ย้ายถิ่นในลุ่มน้ำโขง (Mekong Migration Network–MMN)ได้วางแผนปฏิบัติการซึ่งระบุความร่วมมือไว้ 4 ด้าน ดังนี้ 1) การวิจัย การติดตามข้อมูล 2) การผลักดันนโยบาย 3) การสร้างเสริมศักยภาพ และ 4) การสร้างเครือข่าย เพื่อให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ข้อแรก เครือข่ายผู้ย้ายถิ่นในลุ่มน้ำโขงจึงวางแผนจัดพิมพ์ทั้งบรรณานุกรมและหนังสือรวบรวมการศึกษาเรื่องผู้ย้ายถิ่นอย่างสม่ำเสมอ เครือข่ายที่มุ่งการปฏิบัติการอย่าง MMN ซึ่งมีองค์กรสมาชิกทำงานในลักษณะต่างๆที่เกี่ยวข้องกับผู้ย้ายถิ่นอย่างรอบด้าน อาทิเช่น การวิจัย การจัดตั้งกลุ่มองค์กร การฝึกอบรม การบรรเทาทุกข์ และให้บริการทางสุขภาพกับผู้ย้ายถิ่น มีความได้เปรียบที่ไม่เหมือนใครในการประเมินข้อมูลจากมุมมองในพื้นที่ นอกจากนี้เครือข่ายยังเป็นเวทีในการแก้ปัญหาความเข้าใจที่แตกต่างกัน

ของภาคีเครือข่ายในประเด็นผู้ย้ายถิ่น ซึ่งบางครั้งแตกต่างกันในแต่ละประเทศและช่วยกันระบุหนทางแก้ไขปัญหาในระดับอนุภูมิภาค

7.1.4 มุมมองด้านวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์ : การต่อรองภายใต้ความสัมพันธ์เชิงประเพณี

19 มิถุนายน 2548 ผู้ศึกษาอยู่ในงาน 60 ปี ออง ซาน ซูจี 60 ปีแห่งตะวันหลังก้อนเมฆ บันทึกการต่อสู้ของผู้หญิงแห่งลุ่มน้ำอิระวดี-สาละวิน ที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ในโอกาสวันครบรอบวันเกิดปีที่ 60 ของนางออง ซาน ซู จี เพื่อรำลึกถึงการต่อสู้เพื่อประชาธิปไตยและประชาชนชาวพม่ามาอย่างยาวนาน สตรีผู้แข็งแกร่งที่สละความสุขของตนเอง เพื่อประชาชนและบ้านเกิดเมืองนอนของเธอ หลังเวทีการแสดง นักเรียนในโรงเรียนหลายๆคนกำลังเตรียมพร้อมกันอย่างขะมักขะเม้น *"นานเหลือเกิน ตั้งแต่จากบ้านเกิดมา ไม่เคยได้ใส่ชุดสวยขนาดนี้"* ตี ตี สาว กะเหรี่ยง กระซิบกับผู้ศึกษาด้วยหัวใจแย้มยิ้ม วันนี้เธอและเพื่อนๆพม่าและเพื่อนๆจากกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ เช่น ไทยใหญ่ มอญ กะเหรี่ยง อาระกัน จะมีโอกาสนำเสนอวัฒนธรรมของตนเองในผืนแผ่นดินไทยให้ประชาชนไทยได้รับชม

หลังการแสดงจบผู้ศึกษาถามนักเรียนหลายๆคนว่ารู้สึกอย่างไรบ้าง พวกเธอตอบว่า *"หนูรู้สึกคิดถึงบ้าน ถ้าอยู่ที่บ้านเราจะมีโอกาสแสดงอย่างนี้บ่อยๆ แต่อยู่เมืองไทยไม่รู้เมื่อไหร่จะมีโอกาสอย่างนี้อีก"* หรือ *"หนูรู้สึกว่าตัวเองเป็นคนมอญก็วันนี้ ทุกวันหนูต้องอยู่แต่ในครัว ไม่เคยมีโอกาสแต่งตัวหรือออกมาเจอคนเยอะและสนใจเราขนาดนี้ หนูดีใจ ที่คนไทยสนใจการแสดงของพวกเราค่ะ"*

คำตอบและคำอธิบายเหล่านี้สะท้อนให้เห็นว่า แรงงานข้ามชาติต้องการบอกกล่าวออกไปยังพื้นที่สาธารณะให้คนอื่นได้รับรู้ว่าตัวเองมีประเพณี มีรากเหง้า มีวัฒนธรรม และมีความสามารถ ซื่อสัตย์ จงรักภักดี และให้ความร่วมมือกับส่วนรวม โดยเฉพาะราชการและกลุ่มเครือข่ายที่ตัวเองได้เข้าไปสังกัดและร่วมมือ กล่าวอีกทางหนึ่ง แรงงานข้ามชาติได้อาศัยวัฒนธรรมประเพณีของตนในการแทรกตัวเข้าไปในพื้นที่ทางสังคมซึ่งประกอบไปด้วยกลุ่มคนหลายกลุ่ม หลายระดับชั้น เพื่อให้เกิดการยอมรับในการมีตัวตนและดำรงชีวิตเป็นส่วนหนึ่งของสังคมนั้นๆ

ขณะเดียวกันการที่นักข่าวได้แสดงถึงความสนใจ การพูดคุย การขอสัมภาษณ์ แสดงให้เห็นถึงการได้รับการยอมรับจากผู้มีอำนาจ แม้เพียงชั่วขณะเวลาสั้นๆก็ตาม พื้นที่สาธารณะหรือการเป็นตัวแทนบนเวทีและการเป็นที่นิยมชมชอบจากผู้มีอำนาจ จึงเสมือนการเพิ่มอำนาจและที่ทางให้กับแรงงานข้ามชาติในระดับหนึ่ง เพื่อให้เกิดการยอมรับการมีตัวตนของแรงงานข้ามชาตินั่นเอง

ในหลายพื้นที่พบว่าแรงงานข้ามชาติเป็นปัจจัยหนึ่งกระตุ้นให้เกิดการรื้อฟื้น ผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่ เช่น ชุมชนมอญในแถบจังหวัดภาคกลาง กลุ่มกะเหรี่ยงหรือกลุ่มไทยใหญ่ในแถบจังหวัดภาคเหนือ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการผนวกรวมหรือเป็นส่วนหนึ่งของคน

ที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกัน แต่อยู่ในสถานะที่แตกต่างกัน การปะทะสังสรรค์ของคนสองกลุ่มได้สะท้อนให้เห็นถึงการแลกเปลี่ยน รื้อฟื้นหรือการสร้างอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ขึ้นใหม่ในสังคมไทย รวมถึงก่อให้เกิดความรู้สึกที่เป็นพวกเดียวกันหรือเหมือนกัน แรงงานข้ามชาติจึงเลือกใช้ทั้งความต่างทางวัฒนธรรมประเพณี และความเหมือนในการเป็นกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกันมาสร้างพื้นที่การยอมรับให้เกิดขึ้นในสังคมไทย

สรุปกระบวนการสร้างตัวตนและพื้นที่ทางสังคมของแรงงานข้ามชาติจากประเทศพม่า

จากที่ได้แสดงให้เห็นถึงกระบวนการดิ้นรนต่อสู้ในรูปแบบต่างๆของแรงงานข้ามชาติ ซึ่งเป็นไปในลักษณะการประสานพันธมิตรทั้งนักวิชาการ เจ้าหน้าที่องค์กรภาครัฐ นักพัฒนา แรงงานไทย สภาทนายความ องค์กรระหว่างประเทศ เพื่อสร้างพื้นที่ทางสังคมและเปิดพื้นที่ทางความรู้ในการนำเสนอตัวตนของแรงงานข้ามชาติจากประเทศพม่า ซึ่งเป็นกลุ่มคนที่แตกต่างไปจากกลุ่มคนกระแสหลักที่ดำรงอยู่ในสังคมไทย ให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ ท่ามกลางสภาวะความเป็นกลุ่มชนชายขอบในสังคมไทยเมื่อเผชิญกับสภาวะความกดดันต่างๆและส่งผลให้แรงงานข้ามชาติไม่ได้เป็นผู้ต่อรองกับอำนาจของรัฐราชการไทยโดยลำพัง มีบริบทเงื่อนไขที่สามารถทำให้แรงงานข้ามชาติที่มาจากประเทศพม่าต่อรองกับอำนาจที่กดทับไว้ได้ 2 ประการ คือ

ประการแรก การใช้ยุทธวิธี"War of Position" และ "Everyday resistance"ในการทำงาน

กล่าวได้ว่ากระบวนการสร้างพื้นที่ทางสังคมผ่านการทำงานประสานงานพันธมิตรทั้งในประเทศและต่างประเทศนั้น ตัวเชื่อมร้อยที่สำคัญคือการทำงานของ ANM ในช่วงที่มีอดิศร เกิดมงคล เป็นผู้ประสานงาน ผ่านการทำงานโดยใช้ยุทธศาสตร์ยุทธวิธีของการเคลื่อนไหวต่อสู้เพื่อครอบครองความคิดจิตใจพื้นที่(Hegemony)ที่ผ่านกรรมวิธีที่กรัมซี(A.Gamsci)เรียกรวมกันทั่วไปว่า "War of Position" นั้น ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญสำคัญที่สุดอย่างหนึ่งของเครือข่ายการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่นี้ ในด้านหนึ่งผู้เชื่อมร้อยขบวนการก็ต้องยอมรับถึงสัจธรรมอย่างหนึ่งเช่นกันด้วยว่า ประการแรกในตัวของมันเองนั้น War of Position ย่อมยืดเยื้อยาวนาน สิ้นเปลืองทรัพยากร เช่น การต่อสู้เรื่องการเปลี่ยนแปลงนโยบายจดทะเบียนแรงงานข้ามชาติในแต่ละปี ซึ่งดูไปแล้วเกือบจะไม่มีใครสามารถคาดการณ์ได้ว่าสงครามความคิดแบบนี้จะไปจบสิ้นลง ณ ที่ใด เพราะในความเป็นจริงมีพลวัตของความยืดหยุ่นและเลื่อนไหลสูง ด้วยเหตุนี้จึงต้องการความอดทนรวมถึงความอดกลั้นอย่างสูงยิ่งต่ออะไรหลายๆอย่างในท่ามกลางการต่อสู้ที่แหลมคมของเครือข่าย

ประการที่สอง สืบเนื่องจากคุณสมบัติของ War of Position ที่ต้องยืดเยื้อยาวนาน ด้วยเหตุนี้การต่อสู้ของเครือข่ายเพื่อเปลี่ยนแปลงความคิดจิตใจผู้คนในสังคมต้องเผชิญกับปัญหาที่เป็นจริงและท้าทายสติปัญญาและกำลังความสามารถ จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งในการรักษาเครือข่ายการเคลื่อนไหวให้ดำรงอยู่ต่อเนื่องต่อไปให้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ แต่ในขณะเดียวกันการเคลื่อนไหวกดดันเรียกร้องของเครือข่ายในแต่ละครั้งก็ยากที่จะคาดคะเนล่วงหน้าได้อีกเช่นกันว่า

ผลลัพธ์จะออกเป็นอย่างไร เช่น การเรียกร้องให้ยกเลิกค่าประกันตัวแรงงาน การส่งกลับแรงงานข้ามชาติหญิงที่ตั้งครรภ์ การส่งกลับผู้ลี้ภัยหรือนักศึกษาพม่า ซึ่งในที่นี้หมายถึงว่าข้อเรียกร้องต่างๆ ทั้งหลายจะได้รับการตอบสนองสมบูรณ์ครบถ้วน หรือถูกปฏิเสธอย่างสิ้นเชิง หรือได้รับการตอบสนองแบบครึ่งๆกลางๆ เพราะเป็นสิ่งที่ขึ้นอยู่กับปัจจัยเงื่อนไขต่างๆมากมาย เช่น การเรียกร้องให้สามารถยกเลิกค่าประกันตัวแรงงานข้ามชาติจำนวน 50,000 บาท , การเรียกร้องให้มีองค์กรภาครัฐที่ลุกขึ้นมาจัดการเรื่องแรงงานข้ามชาติระยะยาว แน่นอนว่าตัวอย่างเหล่านี้อาจใช้เป็นดัชนีบ่งถึงชัยชนะในการต่อสู้ได้ในระดับหนึ่ง แต่เอาเข้าจริงๆก็ไม่มีหลักประกันว่าชัยชนะนี้จะเป็นชัยชนะที่ถาวร เพราะอาจมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นได้เช่นกันในอนาคต ซึ่งทั้งหมดนี้อาจกล่าวรวมๆได้ว่าเป็นสิ่งที่องค์กรหรือขบวนการเคลื่อนไหวเรื่องแรงงานข้ามชาติเองก็ไม่สามารถควบคุมได้เลย

การทำงานของเครือข่ายผ่านยุทธวิธี"War of Position" ดำเนินไปพร้อมๆกับการใช้แนวทางการต่อสู้ในชีวิตประจำวัน(Everyday resistance) ที่สร้างกระบวนการเรียนรู้เรื่องสิทธิให้เกิดขึ้นในตัวตนของแรงงานข้ามชาติ ให้แรงงานข้ามชาติเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของขบวนการต่อสู้ เรียนรู้เรื่องราวต่างๆมากมายอย่างที่พวกเขาและเธอไม่มีโอกาสได้เรียนรู้ในประเทศพม่ามาก่อน หรือไม่เคยคิดว่าตนเองจะมีโอกาสได้มาทำหน้าที่สำคัญเช่นนี้ เช่น การเป็นผู้ร่างแถลงการณ์และอ่านแถลงการณ์ของกลุ่มตนเองบนเวทีต่างๆ , การเป็นวิทยากรให้ความรู้กับสังคมไทย แรงงานข้ามชาติได้เรียนรู้เรื่องสิทธิและแน่ใจเชื่อมั่นในสิทธิของตนเอง เครือข่ายเลือกนำแนวคิดเรื่องสิทธิมาใช้ในฐานะของการเป็นพื้นที่ปฏิบัติการทางสังคม(social practice)ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนรู้เรื่องประชาธิปไตยทางตรง เขาคาดหวังว่าการที่แรงงานข้ามชาติได้รู้เรื่องสิทธิต่างๆ พวกเขาและเธอจะนำไปปฏิบัติต่อไปในชีวิตประจำวันทั้งในยามที่อยู่ในประเทศไทยและการหวนคืนกลับประเทศพม่า สิทธิจะกลายเป็นรากฐานสำคัญที่ทำให้แรงงานข้ามชาติตระหนักถึงพลังของการเปลี่ยนแปลงในประเทศพม่าที่เกิดจากคนเล็กคนน้อย หลายต่อหลายครั้งการทำงานของเครือข่ายจะดำเนินไปพร้อมกับความเป็นอิสระจากระบบการเมืองในปัจจุบัน อาจเป็นเพราะวันนี้คนทำงานในเครือข่ายเองยังสามารถต่อโยงความสัมพันธ์กับพันธมิตรทางการเมืองในระบอบรัฐสภาได้โดยตรง จึงยังไม่มีความจำเป็นที่พวกเขาจะต้องเข้าไปยึดโยงอำนาจเหล่านั้น พวกเขายังไม่สนใจที่จะเข้าสู่ศูนย์กลางอำนาจรัฐ ยังมีจุดยืนที่จะเคลื่อนไหวโดยสันติวิธีต่อไป ผ่านการเคลื่อนไหวแบบเป็นเครือข่ายและขยายการสร้างพันธมิตรในวงกว้างอันเป็นจุดเด่นที่เห็นได้ชัดเจน

การทำงานที่ให้ความสำคัญต่อเรื่องการต่อสู้ในชีวิตประจำวันนั้น โดยเฉพาะการมีพื้นที่ทางสังคมผ่านการมีโรงเรียนสอนภาษาไทย-อังกฤษนั้น มีฐานคิดมาจากการมองเห็นว่าสังคมไทยขาดการใส่ใจต่อแรงงานข้ามชาติ มองพวกเขาและเธอในฐานะชนชายขอบระดับล่างของสังคมไทย บางครั้งมีการหมิ่นหยามดูถูกทั้งในแง่ความสัมพันธ์ส่วนบุคคลและความสัมพันธ์ทางสังคม ในโลกทัศน์เรื่องแรงงานข้ามชาติของชนชั้นกลางบางคนนั้น"ความเป็นต่างด้าว""ความเป็นคนผิดกฎหมาย" คือวรรณะทางสังคมที่มาพร้อมกับ"ความเป็นอันตราย"เป็นการมองคนที่ข้ามพรมแดนมา

จากอีกฟากฝั่งหนึ่งไม่ใช่ในฐานะเพื่อนมนุษย์หรือแม้แต่ฐานะการเป็นแรงงานที่เหน็ดเหนื่อยลงแรงเพื่อแปรวัตถุดิบให้การเป็นผลผลิต เป็นคนที่มีความสำคัญต่อกระบวนการผลิตต่อภาคเศรษฐกิจของประเทศไทย การมองเพื่อนมนุษย์แบบแบ่งเขาแบ่งเราเช่นนี้เป็นการพัฒนาความรู้สึกแบบหมางเมินเหยียดหยาม ถอยห่าง และกลายเป็นความไม่ไว้วางใจ ซึ่งกระบวนการเช่นนี้เองที่ผลักไสให้แรงงานข้ามชาติออกไปอยู่ในพื้นที่ ณ จุดชายขอบของชายขอบของสังคมไทย ซึ่งถ้าจะว่าไปแล้วพวกเขาก็มีความสำคัญไปไม่น้อยกว่ากลุ่มอื่นๆในสังคมเลย

ความเป็นชายขอบของแรงงานข้ามชาติทำให้เสียงของพวกเขาและเธอกลายเป็นเสียงที่ "เป็นอื่น" เพราะนอกจากเสียงนี้จะมองคนกลุ่มที่ถูกเรียกว่าเป็นตัวแทนของความผิดกฎหมาย ความเลวร้ายของสังคมที่มีคนประเภทนี้ เสียงนี้ยังพูดถึงความจริงในแบบฉบับที่แตกต่างจาก "ความจริง" ที่สังคมรับรู้ เมื่อเป็นเช่นนี้การพยายามทำให้แรงงานข้ามชาติรู้สิทธิรู้เสียงของตนเอง จึงเป็นความพยายามที่จะทำให้เสียงที่เปล่งออกมาสามารถเผชิญกับชะตากรรมอันโหดร้ายถ้าเสียงของพวกเขานั้นปราศจากการยอมรับ มีคนได้ยิน เป็นการสร้างความหมาย สร้างบทสนทนาระหว่างแรงงานข้ามชาติกับคนอื่นๆในสังคม การจะสร้างบทสนทนาเช่นนี้ได้ จำเป็นต้องสร้างให้แรงงานเข้าใจก่อนว่าอะไรที่เป็นอุปสรรคไม่ให้เกิดบทสนทนาระหว่างแรงงานข้ามชาติกับสังคมไทย

แรงงานข้ามชาติคือสถานภาพทางเศรษฐกิจ และอัตลักษณ์ของความเป็นแรงงานก็กำเนิดขึ้นมาจากตำแหน่งแห่งที่ของคนเหล่านี้ ในระบบเศรษฐกิจอุตสาหกรรมเพื่อการส่งออกที่เติบโตขึ้นในช่วงทศวรรษ 2530 ความเป็นแรงงานข้ามชาติเป็นผลผลิตของนโยบายรัฐไทยที่ต้องการกำไรสูงสุดท่ามกลางต้นทุนที่ต่ำสุด ภาคเศรษฐกิจกลายเป็นพื้นที่และวัฒนธรรมแบบใหม่ของแรงงานข้ามชาติ ในภาคการผลิตระดับล่างที่อาศัยแรงงานมากกว่าเครื่องจักร เช่น งานบ้าน งานแกะกุ้ง งานประมงทะเล แรงงานกลายเป็นเครื่องจักรที่มีชีวิตซึ่งมีหน้าที่ต้องทำงานไปตามโครงสร้างการกระจายงานในระบบสายพาน ฉะนั้นระบบเศรษฐกิจแบบนี้จึงกลายเป็นพื้นที่ที่ไม่ต้องการแรงงานที่มีความรู้ หรือถ้าแรงงานมีความรู้เดิมมาแล้วจากประเทศพม่า ความรู้ก็จะไม่ถูกตีค่าเป็นราคา เพราะแรงงานข้ามชาติอยู่ในพื้นที่ทางเศรษฐกิจที่ถูกถือว่าไม่จำเป็นต้องอาศัยความรู้ สังคมจึงมองว่าแรงงานข้ามชาติเป็นกลุ่มคนที่ "ไม่รู้"ในเรื่องต่างๆนานา และเมื่อแรงงานถูกจัดประเภทให้กลายเป็นลักษณะนามของความ"ไม่รู้"ก็หมายความว่าสังคมมีเหตุผลเต็มที่ในการที่จะไม่รับฟังและไม่มีบทสนทนาใดๆกับแรงงาน

นอกจากแรงงานจะอยู่ในพื้นที่ทางเศรษฐกิจที่ไม่เอื้ออำนวยต่อการสร้างบทสนทนาสาธารณะแล้ว พื้นที่ทางสังคมของแรงงานยังกันแรงงานออกจากผู้คนส่วนอื่นในสังคมด้วย เช่น ในบ้าน ในสวน ในไร่ ในโรงงาน ในด้านหลังร้านอาหาร ในเรือประมง ในคอกหมู เมื่อแรงงานอยู่ในพื้นที่ส่วนบุคคลที่มีรั้วรอบขอบชิด แรงงานจึงอยู่ในพื้นที่เฉพาะที่ใครก็ไม่สามารถเข้าถึงได้ ผลก็คือคนส่วนใหญ่ที่ไม่เคยมีประสบการณ์ในเรือประมง ในโรงงาน ในไร่กุหลาบ ในสวนส้ม จึงไม่

สามารถจินตนาการได้ว่าแรงงานมีวิถีชีวิตอย่างไร และมีโอกาสที่จะเผชิญกับเภทภัยและอุบัติเหตุต่างๆในการทำงานขนาดไหน จนทำให้เข้าใจได้ยากว่าทำไมแรงงานจึงต้องจำเป็นมีพื้นที่ทางสังคมเมื่อชนชั้นกลางปราศจากประสบการณ์แบบนี้ ซ้ำยังมีทัศนคติที่เชื่อว่าแรงงานนั้นไม่มีความจำเป็นต้องรู้เรื่องราวต่างๆ สังคมจึงไม่อาจเรียนรู้และรับฟังเสียงแรงงานได้ และเพราะเหตุนี้เสียงของคนงานจึงกลายเป็นเสียงพูดได้ แต่ไม่มีใครฟังหรือได้ยิน

ฉะนั้นด้วยลักษณะดังกล่าวการสร้างบทสนทนาระหว่างแรงงานข้ามชาติกับสังคมไทยจึงเป็นเรื่องที่ทำได้ไม่ง่ายนัก ต้องอาศัยองค์ประกอบอื่นๆที่น่าเชื่อถือทางสังคมเข้ามาร่วมด้วย เพราะบทสนทนาของแรงงานดำรงอยู่ในเงื่อนไขทางสังคมที่เชื่อและตัดสินไว้ล่วงหน้าว่าแรงงานข้ามชาติไม่ได้เป็นตัวแทนของความจริง แรงงานจึงกลายเป็นกลุ่มคนที่ถูกทึกทักไว้ล่วงหน้าว่าไม่สามารถพูดความจริงได้ ด้วยเหตุผลเช่นนี้ทำให้เสียงของแรงงานข้ามชาติหายไปและนอกจากเสียงของแรงงานข้ามชาติจะหายไปแล้ว ความจริงของแรงงานก็พลอยปราศจากความหมายไปด้วย การเมืองของแรงงานข้ามชาติกลายเป็นการเมืองที่ปราศจากความหมาย ไม่ใช่เหตุผลว่าแรงงานพูดเรื่องที่ไม่จริงหรือเรียกร้องอะไรเกินไปจากความเป็นจริง

ยกตัวอย่างเช่นเรื่องการถูกทำร้ายร่างกายจากนายจ้าง การถูกล่วงละเมิดทางเพศ ใครที่สนใจเรื่องความรุนแรงก็จะมองเห็นว่าแรงงานข้ามชาติจำนวนมากถูกทำร้ายแต่พวกเขาและเธอไม่สามารถต่อสู้หรือปกป้องตนเองได้ เพราะในฐานะผู้ที่ต่ำกว่า ผู้ที่ผิดกฎหมาย เขาและเธอต้องเป็นฝ่ายยอมและก้มหน้ารับชะตากรรมไป เช่น กรณีของมาซู หญิงชาวมอญที่ถูกนายจ้างใช้ไฟเผาร่างกาย แต่ไม่สามารถเอาผิดขั้นร้ายแรงต่อนายจ้างที่ทำร้ายเธอได้ เมื่อแรงงานข้ามชาติอยู่ในโลกที่อำนาจทางเศรษฐกิจและการเมืองครอบงำอำนาจที่มีเหนือร่างกายแรงงาน ร่างกายของแรงงานกลายเป็นร่างกายที่ถูกบังคับและชักใยจากอำนาจภายนอก ชีวิตของแรงงานข้ามชาติจึงกลายเป็นชีวิตที่น่าเศร้า เพราะเรากำลังอยู่ในโลกที่คนกลุ่มหนึ่งไม่มีแม้กระทั่งอำนาจในการควบคุมร่างกายและอวัยวะของตนเอง

แรงงานพูดความจริงแต่ความจริงของแรงงานเป็นความจริงที่แตกต่างจากที่สังคมรับรู้ ความจริงของแรงงานจึงยากที่จะหาคนรับฟังได้ และนั่นก็ส่งผลให้บทสนทนาระหว่างแรงงานกับสังคมไทยเกิดขึ้นได้ไม่ง่ายนัก เพราะสังคมที่ห้อมล้อมแรงงานนั้นคือสังคมที่เต็มไปด้วยความไม่เข้าใจและอคติต่างๆ ซึ่งทั้งหมดนี้เป็นอุปสรรคโดยตรงของการต่อสู้เพื่อให้ได้มาซึ่งความเป็นคนของแรงงานข้ามชาติ เมื่อการเมืองในชีวิตประจำวันคือการต่อสู้ทางวัฒนธรรมที่แสดงตัวเองออกมาในอาณาบริเวณใหม่ ชัยชนะในการต่อสู้ทางการเมืองจึงสัมพันธ์โดยตรงกับการต่อสู้ทางวัฒนธรรม และนี้คือภารกิจที่จำเป็นสำหรับแรงงานข้ามชาติที่ทางเครือข่ายพยายามสร้างให้เกิดขึ้นจริง

หากพิจารณาในแง่ความมั่นคงแห่งชาตินั้น เครือข่ายมองว่ารัฐไทยมองความแตกต่างของคนข้ามชาติจากประเทศพม่าคือปัญหาของความไม่มั่นคง ทำอย่างไรรัฐจึงจะขจัดสิ่งที่แตกต่างให้พ้นออกไป สิ่งที่รัฐกระทำต่อคนกลุ่มนี้ คือ การปราบปราม จับกุม ส่งกลับ กระบวนการดังกล่าวเลย

ทำให้คนจากประเทศพม่ากลายเป็น"คนอื่น"ของสังคมไทยไป โฮมิ บาบา นักวิชาการในสำนักหลังอาณานิคม ขยาย"ความเป็นอื่น"ว่าเป็นผลมาจากยุคสมัยอาณานิคม ว่ามีวาทกรรมแบบอาณานิคม (colonial discourse) มีการจัดวางความสัมพันธ์ของกลุ่มคนโดยการยึดเอามโนทัศน์แบบตายตัว (fixity) ของผู้ปกครองเป็นที่ตั้ง และมองความเป็นอื่นคือสิ่งไร้ระเบียบหรือเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ และการเอาภาพฝังใจ (stereotype) ที่อยู่ในชุดของความรู้และการแยกแยะที่พยายามจะเข้าไปจัดการด้วยยุทธศาสตร์ของวาทกรรมชุดต่าง ๆ โดยจัดการให้ทุกอย่างอยู่ในระบบความสัมพันธ์ให้ได้เบ็ดเสร็จ ซึ่งผู้ปกครองใช้กลไกของอำนาจของการเลือกปฏิบัติและการกีดกัน (Prejudice and Discrimination) ผ่านความรังเกียจ ความลำเอียงและการจัดแบ่ง ดังนั้นความมีตัวตนของแรงงานข้ามชาติจากประเทศพม่าจึงถูกกดทับไว้

ในท่ามกลางจุดแข็งก็มีจุดอ่อน การทำงานของเครือข่ายที่เลือกเน้นประสานการเป็นพันธมิตรทางเครือข่ายสังคมพร้อมๆไปกับการเน้นถึงพลังของแรงงานข้ามชาติ ต่างก็ต่อสู้ทางความคิดซึ่งกันและกัน ท่ามกลางที่วันนี้แรงงานข้ามชาติยังไม่สามารถมีพื้นที่ทางสังคมของตนเองและยืนหยัดอย่างทายท้าต่อสาธารณะในฐานะ "พลเมืองผู้มีสิทธิมีเสียง" บทบาทขององค์กรพัฒนาเอกชนในฐานะพี่เลี้ยงดูจะเกี่ยวข้องเป็นอย่างมาก คำถามที่สำคัญสำหรับการทำงานในยุทธวิธีเช่นนี้คือ ทำอย่างไรที่จะไม่ให้นักพัฒนาพูดแทนแรงงานข้ามชาติ ทำอย่างไรให้แรงงานข้ามชาติเข้มแข็งมากยิ่งขึ้น ทำอย่างไรให้แรงงานสามารถนำเสนอตนเองวิเคราะห์ปัญหาโดยไม่ต้องมีนักพัฒนา

ประการที่สอง การเคลื่อนไหวเกิดขึ้นในรูปแบบของเครือข่ายแรงงานข้ามชาติข้ามพรมแดน

ในโลกยุคโลกาภิวัตน์ได้เกิดปัญหาและความขัดแย้งแบบใหม่ๆขึ้นมากมาย เป็นความขัดแย้งที่บรรดาสถาบันหลักทางการเมืองการปกครองและสถาบันสังคมที่ดำรงอยู่ไม่เข้าใจและไม่มีความสามารถในการแก้ไขได้โดยลำพังแต่ต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายฝ่าย เนื่องจากเป็นปัญหาที่สลับซับซ้อน หลากหลายและตัดข้ามบรรดาเส้นแบ่งต่างๆ ที่ดำรงอยู่ การเคลื่อนไหวเพื่อให้เกิดพื้นที่ทางสังคมของแรงงานข้ามชาติจากประเทศพม่านั้นเกิดขึ้นภายใต้รูปแบบของเครือข่ายแรงงานข้ามชาติข้ามพรมแดน ที่เป้าหมายของการเคลื่อนไหวไม่ใช่การล้มหรือยึดอำนาจรัฐ แต่เป็นการท้าทายในเชิงวาทกรรมและระบบคิด ที่ทำให้ความคิดเดิมๆอย่างรัฐ-ชาติ อำนาจอธิปไตย ดินแดนหมดความหมายเป็นการเคลื่อนไหวในรูปของพันธมิตรเครือข่ายที่ตัดข้ามความแตกต่างเรื่องเชื้อชาติ ศาสนา วัฒนธรรม ชนชั้น และอุดมการณ์ เป็นภาวะที่ "โลกาภิวัตน์จากข้างบน" (Globalization from Above) ได้แก่ กระบวนการหรืออุดมการณ์ทางเศรษฐกิจแบบทุนนิยมที่ขยายตัวข้ามพรมแดน (ทางภูมิศาสตร์) จากประเทศพัฒนาไปยังประเทศกำลังพัฒนาได้ปะทะกับ"โลกาภิวัตน์จากข้างล่าง" (Globalization from Below) ได้แก่ ขบวนการต่อต้านขัดขืนทางสังคมจะขยายตัวหรือส่งต่อแนวทางความคิด ข้ามผ่านเส้นแบ่งทางภูมิศาสตร์ไปยังประเทศกำลังพัฒนาอีกประเทศหนึ่ง รวมทั้งการที่คนจำนวนหนึ่งจากประเทศพัฒนาได้เข้าร่วมการต่อต้านในครั้งนี้ด้วย

ขณะเดียวกันการที่นักพัฒนาจากประเทศฮ่องกงหรือประเทศเกาหลีใต้ เป็นตัวตั้งหรือเป็นหนึ่งในเฟืองสำคัญของการสร้างพื้นที่ทางสังคม ก็พิจารณาได้ในฐานะสิ่งหนึ่งที่ทำให้โลกาภิวัตน์จากข้างล่างที่ปรากฏในท้องถิ่นหนึ่งไปยังอีกท้องถิ่นหนึ่งที่อยู่ในพรมแดนทางภูมิศาสตร์ที่เรียกว่า "ประเทศ/รัฐ" เดียวกันและข้ามพรมแดนของประเทศไปยังอีกท้องถิ่นหนึ่งในอีกประเทศหนึ่ง ดังที่ อรชุน อัปปาดูรัย นักมานุษยวิทยาชาวอเมริกันเชื้อสายอินเดีย ได้อธิบายถึงการที่รัฐ-ชาติได้สร้างความเป็นชุมชนระดับประเทศภายใต้ขอบเขตทางภูมิศาสตร์ที่ตายตัวและความเป็นชาติที่มีเอกภาพให้แก่ผู้คนในประเทศนั้นต่างจากผู้คนในชุมชน (ประเทศ/ชาติ) อื่น ในขณะที่ทำลายความเป็นท้องถิ่นในระดับที่ต่ำกว่าชาติลง แต่อีกด้านหนึ่งนั้นโลกาภิวัตน์จากข้างบนกลับเป็นสิ่งที่ทำให้คนในท้องถิ่นมีจินตนาการในทางที่ต่างออกไปและเป็นเงื่อนไขสำคัญของการก่อเกิด "ท้องถิ่นข้ามท้องถิ่น" (Translocalities) ที่เชื่อมต่อ/พาดทับ/ถูกพาดทับและกระทำต่อโลกกว้างในหลายรูปแบบ

กล่าวอีกอย่างหนึ่งคือ โลกาภิวัตน์จากข้างล่างที่มีนักพัฒนาเป็นตัวตั้งหรือหนึ่งในเฟืองสำคัญได้ทำให้มีสิ่งที่เรียกว่า "พื้นที่สังคมข้ามพรมแดน" (Transnational Social Space) ซึ่งมีตัวกระทำที่ไม่ใช่รัฐ (non-state actors) เป็นตัวกระทำในพื้นที่และมีการสร้างเครือข่ายสายสัมพันธ์ข้ามพรมแดนของประเทศทั้งในรูปของความสัมพันธ์ในรูปของชุมชนข้ามพรมแดน

ปรากฏการณ์โลกาภิวัตน์จากข้างล่างในกรณีของขบวนการสร้างสิทธิแรงงานข้ามชาติไทยและประเทศในลุ่มน้ำโขงเป็นสิ่งที่เชื่อมต่อกันข้ามพรมแดนภูมิศาสตร์รัฐ-ชาติด้วยการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ความรู้และมุมมองของกลุ่มคนข้ามเส้นแบ่งทางชนชั้นหรืออาชีพและเส้นแบ่งความเป็นชาติ (ทั้งกรณีขบวนการในกัมพูชา ลาว จีน เวียดนาม) ตลอดจนการที่ความรู้และประสบการณ์การเคลื่อนไหวของขบวนการหนึ่งได้ไหลผ่านข้ามพรมแดนมายังขบวนการทางสังคมในอีกประเทศหนึ่งที่ได้เรียนรู้และปรับใช้ในการเคลื่อนไหวของตน ดังปรากฏว่าเครือข่ายซึ่งเป็นหนึ่งในองค์กรพัฒนาเอกชนไทยที่เคลื่อนไหวนั้น นักเคลื่อนไหวทางสังคมที่มีบทบาทในองค์กรได้มีการเรียนรู้เกี่ยวกับประสบการณ์และแนวคิดของเครือข่ายอื่นๆในประเทศลุ่มน้ำโขงด้วย

การอพยพเคลื่อนย้ายของผู้คน แรงงาน สินค้า และวัฒนธรรมข้ามพรมแดนของรัฐ-ชาติที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว กำลังท้าทายแนวคิดและบทบาทหน้าที่ของรัฐ-ชาติแบบเดิม กระบวนการทำงานข้ามเครือข่ายข้ามพรมแดนเป็นการเน้นถึงการดำรงอยู่ร่วมกันของความหลากหลายทางเชื้อชาติ ศาสนา เพศ และการก่อรูปของพหุสังคม ที่ซึ่งวัฒนธรรมย่อยกลุ่มต่างๆ อยู่ร่วมกันได้บนพื้นฐานของการเป็น "พลเมืองทางวัฒนธรรม" ที่เท่าเทียมกัน

เป็นการพยายามช่วงชิงพื้นที่ให้กับแรงงานข้ามชาติแบบใหม่ ทั้งผ่านการสร้างคำที่ใช้เรียกแรงงานต่างด้าวขึ้นมาใหม่ว่า "แรงงานข้ามชาติ" หรือการเชื่อมร้อยองค์กรพัฒนาเอกชนที่ทำงานเกี่ยวกับแรงงานข้ามชาติในภูมิภาคต่างๆเข้าด้วยกัน รวมทั้งการสนับสนุนให้แรงงานข้ามชาติได้ใช้อัตลักษณ์ของตนในการเป็นเครื่องมือที่มีพลังในการต่อสู้เพื่อความยุติธรรมและความเท่าเทียมกับเพื่อนมนุษย์คนอื่นๆในสังคม ตลอดจนการสร้างความรับรู้ความเข้าใจต่อความเป็นจริงเกี่ยวกับ

กระบวนการนำไปสู่การสร้างประชาธิปไตยระดับรากหญ้าและความมีสิทธิเสรีภาพของประชาชนให้กับสังคมไทยและสังคมโลกได้เข้าใจอย่างถ่องแท้ เป็นการทำให้ประเด็นปัญหาของแรงงานข้ามชาติถูกเข้าใจกว้างขวางมากขึ้นจากจุดยืนของแรงงานข้ามชาติเอง

อดิศรเห็นว่าการเมืองที่วางอยู่บนฐานของผู้ปกครองและวางอยู่บนฐานของรัฐ-ชาติเป็นศูนย์กลางเพียงอย่างเดียวเป็นการเมืองที่แคบมาก เพราะการเมืองแบบนี้ไม่สามารถแก้ปัญหาให้กับแรงงานข้ามชาติกลุ่มนี้ได้ การเมืองกลายเป็นเพียงเรื่องของการช่วงชิงอำนาจรัฐ การเลือกตัวแทนเพื่อเข้าไปปกป้องดูแลผลประโยชน์ของตนเท่านั้น การเมืองที่แท้จริง คือ การสร้างประชาธิปไตยในชีวิตประจำวันให้เกิดขึ้นกับคนเหล่านี้ ซึ่งเป็นฐานรากที่สำคัญของอนาคตของประเทศพม่า เป็นการเมืองที่เน้นการปรากฏตัว และการเปิดพื้นที่ให้กับกลุ่มคนที่ถูกเก็บกดปิดกั้นต่างๆ ให้ความรู้และความจริงที่ถูกกดทับหรือเบียดขับออกไป ได้มีพื้นที่ของตนเองในสังคม

กระบวนการทำงานของเครือข่ายได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในการมองปรากฏการณ์เรื่องแรงงานข้ามชาติจากประเทศพม่าในสังคมไทย คือ ทำให้การรับรู้และการให้ความหมายของการย้ายถิ่นของคนข้ามชาติจากประเทศพม่าเข้ามาในสังคมไทย มีมิติมากกว่าการเคลื่อนย้ายเข้ามาเป็นแรงงานด้วยปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจเพียงประการเดียว ภาพของการถูกกดขี่ การถูกทำร้ายระหว่างการทำงาน การถูกรีดไถควรปรากฏไปพร้อมๆกับการคุ้มครองแรงงานตามหลักการสิทธิมนุษยชน ที่ทำให้หลายภาคส่วนในสังคมไทยต้องตระหนัก ให้ความสำคัญ และหยิบยกเป็นวาระที่ต้องพูดถึงเป็นอันดับแรกๆ แม้ว่ากระบวนการทำงานสร้างการรับรู้จะยังเป็นกระแสทางเลือกหรือกระแสรองในสังคมไทย แต่ก็นับว่ามีพลังมากขึ้นเรื่อยๆทั้งในแง่ของการอธิบายปรากฏการณ์คนข้ามชาติจากประเทศพม่าและในแง่ของสำนึกร่วมกันของคนในสังคม แม้ว่าการเปลี่ยนแปลงการรับรู้ที่เกิดขึ้นจะยังไม่สามารถไปได้ไกลถึงการเปลี่ยนแปลงระดับโลกทัศน์ เป็นแค่การเปลี่ยนแปลงระดับทัศนคติหรือเปลี่ยนการรับรู้ที่เป็นส่วนเสี้ยวก็ตาม

นอกจากนั้นยังแสวงหาพันธมิตรนักวิชาการ นักวิจัย จากรั้วมหาวิทยาลัยทั้งในประเทศและต่างประเทศ โดยเฉพาะนักวิชาการด้านรัฐศาสตร์ สังคมศาสตร์ และมนุษยศาสตร์ ที่เป็นชนชั้นนำของสังคมให้ช่วยพยายามเปิดพื้นที่ทางวิชาการ ทั้งในรูปของการสัมมนา การเสวนา การทำวิจัยในประเด็นเรื่องคนข้ามชาติจากประเทศพม่า เพื่อก่อให้เกิดการรับรู้ต่อสาธารณะที่กว้างขวางมากยิ่งขึ้น รวมถึงให้นักวิชาการเหล่านี้เป็นตัวเชื่อมระหว่างภาครัฐและภาคธุรกิจกับภาคนักพัฒนาและกลุ่มแรงงานให้สามารถอยู่ในเวทีของการแลกเปลี่ยนได้เสมอกัน ทำให้ความรู้ของแรงงานที่เป็นภาคปฏิบัติการจริงถูกส่งผ่านไปยังภาคนโยบายได้มากขึ้น

ฉะนั้นจะเห็นได้ว่าการทำงานในยุคโลกาภิวัตน์ที่สนามสังคมข้ามพรมแดนตัดผ่านไปผ่านมา การทำงานรูปแบบใหม่ โดยเฉพาะการทำงานกับคนข้ามพรมแดนนั้นควรเป็นการทำงานที่เป็นการสร้างเครือข่ายการทำงานที่ไปไกลกว่าเรื่องของรัฐ อำนาจรัฐ รัฐบาล พรรคการเมือง ฯลฯ แต่

รวมเอาเรื่องของชีวิตประจำวันของคนเข้าไว้ด้วย เป็นการทำงานที่ต้องการการเปลี่ยนแปลงมากกว่าการผสมกลมกลืนให้เป็นส่วนหนึ่งของระบบสังคมที่ดำรงอยู่

ทุกๆวันอาทิตย์ที่โรงเรียนสอนภาษาไทย-อังกฤษ ภาพน้ำบุญเหลือกับภาพคนงานซ้อนทับตัดผ่านไปผ่านมา พรมแดนภูมิศาสตร์และพรมแดนอคติที่เคยขีดกั้นในใจดูจะพร่าเลือนลง เสียงของคนงานที่ถูกทำให้หายไปเหมือนที่น้ำบุญเหลือเคยเจอกลับแปรเปลี่ยนและมีที่ทางแห่งความวางใจมากขึ้น ประวัติศาสตร์อโยธยาและหงสาวดีที่มักถูกตอกย้ำกลับถูกลืมชั่วขณะยามอยู่ในโรงเรียนแห่งนี้ ประวัติศาสตร์ไม่ได้หายไปแต่ถูกกันไว้ไม่ให้มีผลต่อคนรุ่นปัจจุบัน สมานฉันท์ในพื้นที่แห่งนี้อาจจะไม่มีความหมาย เพราะพวกเขาต่างสร้างความทรงจำใหม่ขึ้นมา ความทรงจำที่มาพร้อมกับการมีพื้นที่และตัวตน ความทรงจำที่มีที่ทางให้กับคนเล็กคนน้อย มีที่ทางให้กับวัฒนธรรมที่แตกต่าง ความทรงจำที่ทำให้เสียงของพวกเขาได้ปรากฏ ความทรงจำใหม่ที่ทำให้เห็นว่าแม้พูดจาด้วยภาษาที่ต่างกันแต่เข้าใจกันและรักกันได้ ความทรงจำที่สร้างใหม่ทำให้เส้นแบ่งแห่งความรุนแรงหายไป ความรุนแรงที่เคยแบ่งระหว่างคนไทยหรือไม่ใช่คนไทยจนในที่สุดกลายเป็นศัตรูกัน

ในพื้นที่โรงเรียนแห่งนี้ไม่ใช่จะกลมกลืน ไม่ใช่จะไม่มีความวุ่นวาย ไม่ใช่จะไม่มีความขัดแย้ง แต่พวกเขาไม่ได้มองว่าความขัดแย้งนี้อันตราย ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นกลับมีนัยยะสำคัญของการก่อรูปตัวตนแบบใหม่ ที่ทำให้พวกเขาสร้างความทรงจำแบบใหม่ขึ้นมา เป็นความทรงจำที่ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในระดับชีวิตประจำวัน เป็นความทรงจำที่จะไม่ทำร้ายกันและกันในอนาคต

ไม่ใช่ว่าความแตกต่างของกลุ่มชน ความไม่ลงรอยทางวัฒนธรรม และบาดแผลจากอดีตจะไม่ดำรงอยู่จะไม่เคยเกิดขึ้น แต่ทั้งพวกเขาและพวกเราต่างกันให้มันเป็นความทรงจำไม่ใช่ปัจจุบัน บรรยากาศแห่งความสมานฉันท์บนร่องรอยของบาดแผลในอดีต จะไม่เกิดขึ้นเลยถ้าขาดการทำงานกับพวกเขามาเป็นเวลายาวนาน สร้างความวางใจ พัฒนากลายเป็นเพื่อนมิตรและสหายในที่สุด บนความสมานฉันท์ไม่ใช่ไม่มีความแตกต่าง ไม่ใช่ไม่มีความขัดแย้ง แต่พวกเขากลับแปรให้เป็นบทเรียนที่สำคัญในปัจจุบัน บทเรียนที่จะทำให้เกิดการตระหนักรู้และเข้าใจความขัดแย้งในอดีตที่สืบเนื่องมาจนถึงวันนี้ บทเรียนที่จะทำให้เห็นกลไกการสืบทอดอันน่าสะพรึงกลัวที่คอยหลอกหลอนและทำร้ายหัวใจเราด้วยการประหัตประหารและเกลียดชังกัน

ไม่ว่าวันนี้ร่องรอยทางประวัติศาสตร์จะถูกตอกย้ำผ่านแบบเรียนประวัติศาสตร์ แผนที่ดินแดน ให้เกิดเป็นความทรงจำของคนรุ่นแล้วรุ่นเล่าถึงความไม่ลงรอย ความขัดแย้ง ความไม่สมานฉันท์ของอาณาจักรอโยธยาและหงสาวดี ให้สถาปนาเกิดเป็นความทรงจำแห่งความขัดแย้งที่ไม่สมานสนิทระหว่างคนไทย-คนพม่าก็ตามที แต่เวทีแห่งการพบปะระหว่างนักพัฒนาไทย นักวิชาการไทย คนงานไทย คนงานจากประเทศพม่า หรือแม้แต่นักกฎหมายก็ตามทีได้ชี้ให้เห็นถึง

ความสมานฉันท์ที่พยายามจะสร้างเวทีนิยามแห่งความหมายใหม่ที่ไปไกลกว่า ความสยบยอมและหลอกตนเองให้ลืมบาดแผลความทรงจำที่ถูกตอกย้ำซ้ำแล้วซ้ำเล่าจนยากจะลืมเลือนได้จริง

เวทีแห่งความสมานฉันท์กลายเป็นภาคปฏิบัติการจริงที่มีบทพิสูจน์และชี้ให้เห็นถึงความหมายที่เกิดขึ้นได้จริง เวทีที่ยากจะนิยามและชี้ชัดว่านี้คือ คนไทยหรือคนที่มาจากประเทศพม่าผ่านเพียงถ้อยคำวาจา เวทีที่คำนิยามว่านี้คือพวกเรา พวกเขา กว้างเกินสายเลือดและชาติพันธุ์ เวทีที่ประวัติศาสตร์แห่งความขัดแย้งไม่ได้ตกหาย แต่มันถูกทำให้ลืมเลือนไปได้ด้วยคำว่าสหายและเพื่อนมิตร ที่ซึ่งคำนี้มีความหมายกว้างไกลกว่าเส้นแดนที่จะมาขีดกั้นผู้คนแห่งสองฟากฝั่งให้รู้สึกในชะตากรรมร่วมแห่งความทุกข์ทนและความขัดแย้ง เวทีที่เพื่อนจะไม่นิ่งดูดาย เมื่อเพื่อนถูกทำร้ายและร้องขอความเป็นตัวตนกลับคืนมา เวทีที่ความแตกต่างและความขัดแย้งถูกกันให้เป็นภาพความทรงจำแห่งอดีต ที่ลอยล่องในอดีตและไม่หวนกลับคืนสู่ปัจจุบัน ที่จะทำให้อดีตคุโชนและแปรเปลี่ยนเป็นการทำร้ายกันโดยใช้ประวัติศาสตร์บาดแผลเหล่านั้นเป็นเครื่องมือ

เวทีที่บอกว่าวันนี้สังคมไทยมีคนข้ามชาติจากประเทศพม่ามากมายอยู่ร่วมกับเรา ที่ไม่ใช่มีเพียงคนงาน ผู้ลี้ภัย นักศึกษาพม่า นักการเมืองพลัดถิ่น ที่อยู่ร่วมกับเราผ่านการเรียกขานและนิยามพวกเขาด้วยสายตาของเราเท่านั้น แต่เวทีชี้ให้เราตระหนักและเรียกร้องอีกต่างหากว่า พวกเรา คือคนในสังคมแบบใหม่ ที่ถูกเรียกขานและนิยามให้เห็นตัวตนที่ชัดเจนว่า คนข้ามชาติ คนที่จำต้องเดินทางข้ามรัฐ ข้ามแผ่นดินมาสู่ยังดินแดนไทย ด้วยเหตุผลมากมายนานับประการ อย่ามองเราด้วยสายตาเพียงคำว่าแรงงาน ผู้ลี้ภัย ผู้ผิดกฎหมาย ผู้หนีเข้าเมือง โปรดเปิดหัวใจและมองเราด้วยสายตาแห่งสหายและเพื่อนมิตรที่หล่อน้ำคำแห่งคำว่าอภัยและสมานฉันท์ด้วยความรัก เมื่อหัวใจเริ่มเปิดรับเราเชื่อว่าความขัดแย้งที่เกิดจากปัญหาแรงงานเข้าเมืองผิดกฎหมาย ที่กำลังถูกส่งผ่านและกลายเป็นความเชื่อ ความรู้ชุดใหม่ในปัจจุบัน จะถูกลดทอนลงและมองพวกเราด้วยสายตาของความเป็นคนคนข้ามชาติมากยิ่งขึ้น

บทที่ 8
บทสรุปและอภิปรายผล

8.1 บทสรุป

8.1.1 ความเป็นมาของแรงงานข้ามชาติจากประเทศพม่าในพื้นที่กรุงเทพมหานคร

สถานการณ์ชายแดนไทย-พม่าและการลี้ภัยของประชาชนทั้งที่เป็นประชาชนพม่าและที่เป็นประชาชนกลุ่มชาติพันธุ์ในระยะแรก เริ่มต้นหลังการปฏิวัติรัฐประหารเมื่อวันที่ 2 มีนาคม 2505 เมื่อนายพลเนวินซึ่งเป็นหัวหน้าคณะปฏิวัติได้ใช้นโยบาย "สังคมนิยมวิถีพม่า" (the Burmese Way to Socialism) เป็นระบบการปกครองใหม่ของประเทศ มีการจัดตั้ง "สภาปฏิวัติ" ขึ้นมาดำเนินงานในการบริหารประเทศ ทำการยกเลิกรัฐธรรมนูญ ยุบสภา และนำระบอบการปกครองแบบเผด็จการทหาร เข้ามาแทนที่ระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยตะวันตก

การเปลี่ยนแปลงการปกครองของนายพลเนวินส่งผลให้ประชาชนจากพม่าพากันหลบหนีออกจากประเทศเป็นจำนวนมาก เพราะไม่มั่นใจในการปกครองระบบสังคมนิยม อีกทั้งรัฐบาลใหม่ยังเป็นคณะนายทหาร จึงทำให้ประชาชนหวาดกลัว และจากการปราบปรามนักศึกษาที่ก่อการประท้วงอย่างรุนแรงของสภาปฏิวัติ ทำให้มีนักศึกษาส่วนหนึ่งหลบหนีการจับกุมมายังประเทศไทย นอกจากนั้นยังมีนักการเมืองและประชาชนที่ไม่พอใจคณะปฏิวัติและสภาปฏิวัติอีกเป็นจำนวนมาก

ภารกิจที่สำคัญของรัฐบาลในขณะนั้นก็คือการปราบปรามกองกำลังชนกลุ่มน้อย เพราะบรรดาชนกลุ่มน้อยที่ก่อการกบฏนั้นเป็นปัญหาที่สำคัญยิ่ง อย่างไรก็ตามการปราบปรามได้ส่งผลให้มีชนกลุ่มน้อยและชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในเขตพื้นที่รัฐชายขอบ อันได้แก่ รัฐกะเหรี่ยง รัฐมอญ รัฐคะยา รัฐฉาน รัฐคะฉิ่น รัฐชิน และรัฐอาระกัน(ยะไข่) ได้รับผลกระทบจากการปราบปรามทั้งสิ้น โดยเฉพาะประชาชนจำนวนมากที่อาศัยอยู่ในเขตรัฐกะเหรี่ยง รัฐคะยา รัฐมอญ และรัฐฉาน ซึ่งมีพรมแดนติดชายแดนไทย ต่างพากันหลบหนีภัยเข้ามาในประเทศไทยเพื่อหลบภัย

การหลบหนีเข้ามาในประเทศไทยในระยะที่สอง เริ่มต้นในช่วงระยะเวลาปลายทศวรรษที่ 1980 ต่อต้นทศวรรษที่ 1990 เป็นระยะเวลาที่ทหารของพม่าโจมตีกองกำลังชนกลุ่มน้อยที่มีอยู่ตามตะเข็บชายแดนไทย-พม่าอย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ กองกำลังที่ได้รับผลกระทบได้แก่ กองกำลังมอญ กะเหรี่ยง คะยา และไทยใหญ่ จนส่งผลให้มีประชาชนที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์เหล่านี้หลบหนีเข้ามาในประเทศไทยจำนวนมากอีกครั้งหนึ่ง

การหลบหนีของกลุ่มชาติพันธุ์และประชาชนพม่าเข้ามาในประเทศไทยนั้น ปฏิเสธไม่ได้เลยว่าเหตุผลมาจาก "การบีบบังคับของรัฐ" ภายใต้เงื่อนไขต่างๆ คือ

(1) เพราะความขัดแย้งทางการเมือง : การเมืองว่าด้วยกลุ่มชาติพันธุ์ในพม่า

(2) เพราะนโยบายรัฐภายในประเทศ : นโยบายการปกครองแบบสังคมนิยมตามวิถีพม่า

(3) เพราะนโยบายการพัฒนาประเทศด้านพลังงาน : การขายก๊าซธรรมชาติจากแหล่งยาดานาให้กับรัฐบาลไทย และการสร้างเขื่อนสาละวิน

(4) เพราะนโยบายการพัฒนาประเทศด้านเศรษฐกิจ : โครงการยุทธศาสตร์ความร่วมมือทางเศรษฐกิจอิระวดี–เจ้าพระยา–แม่โขง (ACMECS)

(5) เพราะเงื่อนไขทางเศรษฐกิจภายในประเทศพม่า : นโยบายส่งเสริมความยากจน

(6) เพราะระบบเศรษฐกิจเสรีนิยมใหม่ในภูมิภาคอาเซียน

จากนโยบายทำให้ชนกลุ่มน้อยเป็นพม่า (Burmanization) ที่มีเป้าหมายเพื่อผสมกลมกลืนกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆให้รู้สึกว่าเป็นพม่า พร้อมให้ความจงรักภักดีต่อประเทศพม่ามากกว่ากลุ่มชาติพันธุ์ของตนนั้น ได้นำมาสู่การต่อต้านนโยบายอย่างแรงกล้าจากประชาชนกลุ่มชาติพันธุ์ รัฐบาลพม่าจึงได้เข้าปราบปรามอย่างหนักจนส่งผลให้กลุ่มชาติพันธุ์เหล่านี้ต้องอพยพหนีภัยสงครามเข้ามาอยู่ในประเทศไทยอย่างต่อเนื่อง

ข้อปฏิบัติต่างๆที่รัฐบาลเผด็จการทหารพม่านำมาใช้กับกลุ่มชาติพันธุ์ ไม่ว่าจะเป็นการบังคับชาวบ้านเป็นแรงงานทาส , การยึดที่ดินทำกินของชาวบ้าน, การตัดอาหาร, การบังคับให้อพยพโยกย้ายถิ่นฐาน, การปล้นเผาหมู่บ้าน, การใช้นโยบายตัดสี่, การข่มขืนผู้หญิงที่ต้องสงสัยว่าสนับสนุนกองทัพชนกลุ่มน้อย ก่อให้เกิดการถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนในรูปแบบต่างๆ

สาเหตุของการบังคับใช้แรงงานในพม่านั้นมาจากหลายปัจจัย หนึ่งในปัจจัยสำคัญมาจากการลงทุนต่างประเทศในโครงการพัฒนา เนื่องจากประเทศพม่าในปัจจุบันยังคงปกครองด้วยรัฐบาลทหารซึ่งมีนโยบายการบังคับใช้แรงงานชาวบ้านอย่างเป็นระบบ การลงทุนโดยเฉพาะนโยบายด้านพลังงานและด้านเศรษฐกิจที่เป็นความร่วมมือระหว่างประเทศไทยกับประเทศพม่า ทั้งนโยบายการขายก๊าซธรรมชาติจากแหล่งยาดานาให้กับรัฐบาลไทย นโยบายเรื่องการสร้างเขื่อนสาละวิน และโครงการยุทธศาสตร์ความร่วมมือทางเศรษฐกิจอิระวดี–เจ้าพระยา–แม่โขง เป็นส่วนสำคัญในการผลักไสให้ประชาชนในประเทศพม่าต้องเผชิญผลกระทบจากการพัฒนาดังกล่าวอย่างยากจะหลีกเลี่ยง กระบวนการจากกลไกรัฐที่เกิดขึ้นผ่านรูปแบบต่างๆนานาเป็นส่วนสำคัญที่ผลักดันให้พวกเขาและเธอต้องเลือกเส้นทางชีวิตใหม่ในอีกแผ่นดิน

นโยบายทางการเมืองของประเทศพม่าที่ปิดประเทศมาอย่างช้านานส่งผลต่อการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศ รายได้เฉลี่ยต่อหัวของประชาชนลดลง ประชาชนมีรายได้ต่ำ พม่าประสบกับปัญหาการขาดดุลการค้าอย่างต่อเนื่อง ประสบปัญหาขาดแคลนสินค้าอุปโภคบริโภค ก่อให้เกิดการค้าในตลาดมืดและการทุจริตฉ้อราษฎร์บังหลวง ปัจจุบันเศรษฐกิจของประเทศพม่าก็ยังไม่ฟื้นตัว ความเป็นอยู่การดำเนินชีวิตประจำวันยังคงยากลำบาก การพัฒนาด้านเศรษฐกิจก็ยังคงดำเนินไปอย่างช้าๆ ทางด้านการค้าระหว่างประเทศยังประสบปัญหาการขาดดุลการค้ากับต่างประเทศเสมอมา ทำให้เศรษฐกิจของประเทศตกต่ำลง เป็นผลให้ประชาชนได้รับผลกระทบโดยตรง คือ ต้องเผชิญกับปัญหาทางเศรษฐกิจ ความยากจนความอดอยากและความยากลำบากใน

การเลี้ยงชีพ ทำให้ประชาชนทนสภาพความยากลำบากไม่ไหวจนต้องอพยพย้ายถิ่นออกนอกประเทศเพื่อแสวงหาชีวิตที่ดีกว่า

ประเทศไทยดูเหมือนจะเป็นประเทศที่ให้โอกาสในการพักพิง ให้สภาพการทำงานที่ดีกว่า แม้ว่าผู้ย้ายถิ่นจะเชื่อว่าการย้ายถิ่นเข้ามาประเทศไทยนั้นจะสามารถนำไปสู่การถูกข่มขู่ คุกคาม หรือถูกล่อลวงไปขายได้ แต่ก็พยายามดิ้นรนที่จะเอาชีวิตให้รอดด้วยการลักลอบหางานทำในตลาดแรงงานไทยที่ต้องซ่อนเร้นแอบแฝงและผิดกฎหมายอยู่บ่อยครั้ง

ผู้ย้ายถิ่นต้องใช้เงินจำนวนมากเพื่อจ่ายค่าเดินทางล่วงหน้า เกือบทุกคนไม่เคยได้รับการบอกเล่าล่วงหน้าก่อนว่าค่าใช้จ่ายสำหรับการเดินทางทั้งหมดเป็นเท่าไหร่ ยิ่งกว่านี้เจ้าหน้าที่รัฐทั้งของพม่าและไทยยังตั้งค่าธรรมเนียมและค่าปรับสารพัดชนิดจากผู้ย้ายถิ่นตลอดเส้นทางการย้ายถิ่นอย่างไม่มีกฎเกณฑ์เป็นตามอำเภอใจ ในบางกรณีการเรียกร้องค่าธรรมเนียมและค่าปรับต่างๆยังตามมาด้วยคำข่มขู่ หรือการยึดเอกสารแสดงตนจริงๆไป การค้นตัว การจับกุม การกักขัง รวมทั้งการส่งตัวกลับพม่า

ในปัจจุบันมีแรงงานข้ามชาติจากพม่าประมาณ 2 ล้านคน ที่ทำงานประเภทที่เสี่ยงอันตราย สกปรก และยากลำบาก เช่น งานในโรงงานห้องเย็นแช่แข็งอาหารทะเล ในโรงงานตัดเย็บเสื้อผ้า งานบ้าน เป็นต้น แรงงานข้ามชาติเหล่านี้มีชีวิตอยู่ท่ามกลางความหวาดกลัวจากการถูกส่งกลับอยู่ตลอดเวลา รวมทั้งต้องเผชิญกับการปฏิบัติอย่างไม่เป็นธรรม เนื่องจากสถานภาพที่ผิดกฎหมาย กับสภาพการทำงานที่ไม่ได้มาตรฐานและไร้ซึ่งกลไกที่จะคุ้มครองป้องกันตนเอง

ภาษาก็เป็นอุปสรรคสำคัญในการทำงาน แรงงานที่พูดภาษาไทยไม่ได้หรือพูดได้แต่น้อยมักจะถูกนายจ้างใช้ความสามารถในการพูดภาษาไทยเป็นเกณฑ์สำคัญในการตั้งเงินเดือนและในการปฏิบัติตนต่อคนงาน แรงงานข้ามชาติหลายคนต้องประสบกับความยากลำบากในการหางานที่ดี การที่ไม่สามารถพูดภาษาไทยได้บางครั้งนำไปสู่การดุด่าว่ากล่าวและถูกทำร้าย

ความเสี่ยงในรูปแบบต่างๆที่แรงงานข้ามชาติต้องเผชิญเมื่ออยู่ในประเทศไทย ได้แก่

1. ความเสี่ยงที่จะถูกขูดรีดจากนายหน้าในระหว่างการขนย้ายแรงงานข้ามประเทศ
2. ความเสี่ยงที่จะถูกจับกุม เนื่องมาจากการเดินทางข้ามเขต และการไม่มีบัตรแรงงานต่างด้าว
3. ความเสี่ยงที่จะถูกขูดรีดจากตำรวจ: ค่าใช้จ่ายที่เพิ่มขึ้นจากการถูกจับและติดสินบน
4. ความเสี่ยงที่จะต้องเผชิญกับสภาพการทำงานที่เลวร้าย
5. ความเสี่ยงที่จะถูกทำร้ายร่างกายและล่วงละเมิดทางเพศ
6. ความรุนแรงจากเจ้าหน้าที่รัฐ
7. ความเสี่ยงที่จะต้องเผชิญกับมายาคติเรื่อง "ไทยไม่รักพม่า"

แรงงานข้ามชาติส่วนใหญ่มักขาดความรู้เรื่องสุขอนามัยขั้นพื้นฐาน เนื่องจากการไม่สามารถอ่านข้อมูลข่าวสารเหล่านี้ได้ เพราะไม่มีการพิมพ์เผยแพร่ในภาษาของพวกเขาเอง รวมทั้งช่องทางหรือโอกาสในการเข้าถึงการรับบริการสาธารณสุขขั้นพื้นฐานก็เป็นอุปสรรคสำคัญ

เมื่อมองถึงอนาคต แรงงานข้ามชาติส่วนใหญ่ปรารถนาที่จะเก็บเงินรายได้จากการทำงานสะสมไว้เพื่อส่งกลับไปให้ครอบครัวในพม่า หลายคนมีความหวังว่าจะสามารถทำงานในประเทศไทยได้สักระยะหนึ่งก็จะกลับประเทศพม่าพร้อมเงินทุนมากพอที่จะเอื้อให้ครอบครัวของตนครองชีพได้ตามอัตภาพ

เมื่อมีคนกลุ่มนี้เคลื่อนย้ายเข้ามามาก นอกเหนือจากสถานภาพการเข้ามาเป็นแรงงานแล้ว นัยสำคัญของการเป็นผู้หลบหนีเข้าเมืองผิดกฎหมายก็ติดตามมาอย่างยากจะหลีกเลี่ยง รัฐบาลไทยได้เกิดการตื่นตระหนกและลุกขึ้นมาจัดการกับปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นด้วยการใช้มุมมองที่เริ่มต้นจาก "ปรากฏการณ์ที่เป็นปัญหา" การจัดการกับปัญหาหรือสภาวการณ์ดังกล่าวได้วางอยู่บนพื้นฐานที่สำคัญสองประการ คือ ความต้องการจัดการกับปัญหาผู้หลบหนีเข้าเมืองเพื่อแก้ไขปัญหาความมั่นคง และความต้องการแรงงานไร้ฝีมือทดแทนแรงงานไทยที่ขาดแคลนในภาคการผลิตบางส่วน อย่างไรก็ตามภายใต้ภาวการณ์ที่สังคมไทยยังให้ความสำคัญกับวาทกรรม "ความมั่นคงแห่งชาติ" ที่มุ่งเน้นการ"จัดระเบียบ"เพื่อก่อให้เกิดความสงบเรียบร้อยภายใน นโยบายของรัฐไทยต่อผู้ย้ายถิ่นเองก็มีความไม่ต่อเนื่อง ขลุกขลักลักลั่น ไม่ไปในทางเดียวกัน และมักจะนิยมใช้นโยบาย "ลด" จำนวนผู้ย้ายถิ่นให้เหลือน้อยที่สุดเท่าที่จะทำได้ หรือมีนโยบายผลักดันกลับไปสู่ภูมิลำเนาเมื่อโอกาสเอื้ออำนวย

8.1.2 การดำเนินชีวิตและการปรับตัวเพื่อความอยู่รอดของแรงงานข้ามชาติจากประเทศพม่าในพื้นที่กรุงเทพมหานคร

การศึกษาครั้งนี้เลือกศึกษาวิเคราะห์แรงงานข้ามชาติที่มาจากประเทศพม่าระดับล่างที่อาศัยอยู่ในพื้นที่กรุงเทพมหานคร ในโครงการพัฒนาความรู้และให้การศึกษาแรงงานข้ามชาติที่มาจากประเทศพม่า(DEAR BURMA)ของคณะกรรมการรณรงค์เพื่อประชาธิปไตยในพม่า เป็นกลุ่มศึกษา เนื่องจากกรุงเทพฯเป็นตลาดแรงงานที่ใหญ่ที่สุดของประเทศไทย มีธุรกิจที่ต้องใช้แรงงานข้ามชาติระดับล่างที่หลากหลายประเภท เช่น งานก่อสร้าง งานรับใช้ในบ้าน งานโรงงาน งานกรรมกร จากการมาลงทะเบียนเพื่อขอใบอนุญาตทำงานของแรงงานข้ามชาติในปี 2548 ปรากฏว่าในพื้นที่กรุงเทพมหานครนี้มีแรงงานข้ามชาติที่มาจากพม่ามาลงทะเบียนมากที่สุด คือ 105,779 คน จากจำนวนแรงงานข้ามชาติที่มารายงานตัวและขอใบอนุญาตทำงานทั่วประเทศ (เฉพาะที่มาจากพม่าเท่านั้น) รวมทั้งสิ้น 633,692 คน และอาชีพที่มาลงทะเบียนมากที่สุดก็คืออาชีพแม่บ้าน

นอกจากนั้นกรุงเทพมหานครยังมีลักษณะของความเป็นเมืองสูงมาก ซึ่งแรงงานข้ามชาติระดับล่างที่มาจากประเทศพม่าส่วนใหญ่จะอพยพมาจากหมู่บ้านในชนบท ทำให้เห็นว่าแรงงาน

เหล่านี้ต้องปรับตัวมากกว่าแรงงานที่อยู่ในจังหวัดอื่นๆ คือ ลักษณะแรกเป็นการปรับตัวระหว่างความต่างทางวัฒนธรรม คือ วัฒนธรรมไทยกับวัฒนธรรมในประเทศพม่า ลักษณะที่สอง คือ การปรับตัวของผู้ที่ใช้ชีวิตในชนบทแล้วต้องกลายมาเป็นแรงงานในภาคเมือง

จากการศึกษาพบว่าสามารถจำแนกกลุ่มประชาชนที่มาจากประเทศพม่าที่ปรากฏตัวอยู่ในประเทศไทย เน้นเฉพาะพื้นที่กรุงเทพมหานคร ได้ 5 กลุ่ม ดังนี้

(1) กลุ่ม POC (Persons of Concern) คือ บุคคลที่เกี่ยวข้องในการดำเนินกิจกรรมทางการเมืองต่อต้านรัฐบาลทหารพม่า เป็นบุคคลที่หนีภัยทางการเมืองมาโดยตรงและขอรับการคุ้มครองจาก UNHCR(The United Nations High Commissioner for Refugees) กลุ่ม POC มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ ภูมิหลังทางการเมือง และประกอบไปด้วยชนเผ่าต่างๆที่มีถิ่นฐานอยู่ในประเทศพม่ามากกว่าชาวพม่าโดยตรง แต่เดิม POC บางคนได้รับอนุญาตจากรัฐบาลไทยให้อยู่นอกค่ายเพื่อรอเข้ารับการสัมภาษณ์จาก UNHCR ได้ เนื่องจากค่ายมณีลอย จังหวัดราชบุรีแออัดจนเกินไป แต่หลังจากที่มีการยุบค่ายมณีลอยและได้ย้ายกลุ่ม POC ไปรวมกับกลุ่มผู้ลี้ภัยที่ค่ายถ้ำหิน อำเภอสวนผึ้ง ซึ่งมีความแออัดมากกว่า ทำให้ POC บางคนหลบออกมาใช้ชีวิตข้างนอก จึงต้องทำงานเพื่อหาเลี้ยงชีพและกลายเป็นแรงงานข้ามชาติไป

ต่อมารัฐบาลไทยได้ประกาศให้วันที่ 31 มีนาคม พ.ศ.2547 เป็นวันสุดท้ายที่ POC ที่อยู่นอกค่ายที่กระจายกันอาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานคร ปริมณฑล และเขตอำเภอบริเวณชายแดนจะต้องมาขึ้นทะเบียนและย้ายไปอยู่ที่ค่ายอพยพบริเวณชายแดนไทย-พม่า ที่จังหวัดตาก กาญจนบุรี และราชบุรี หากผู้ลี้ภัยไม่ไปรายงานตัวจะถูกจับและถูกส่งกลับไปยังประเทศพม่า ฉะนั้นก็จะมี POC บางคนไปรายงานตัวและกลับเข้าไปอยู่ในค่ายผู้ลี้ภัยเพื่อรอเรียกตัวไปประเทศที่สามดังเดิม แต่ก็จะมี POC บางคนที่เห็นว่าการเข้าไปอยู่ในค่ายยิ่งทำให้โอกาสที่จะไปประเทศที่สามมีน้อยลง รวมถึงบางคนก็มีครอบครัวเป็นคนไทยก็จะไม่ยอมไปรายงานตัว ทำให้พวกเขาหมดสถานภาพ POC ในที่สุด และต้องกลายมาเป็นแรงงานข้ามชาติที่ผิดกฎหมายและกระจัดกระจายอยู่ทั่วไปในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑลแทน

(2) กลุ่มผู้ลี้ภัย คือ กลุ่มชนเผ่ากะเหรี่ยงและกลุ่มกะเรนนี(คะยาห์)จำนวนมากกว่าแสนคน ซึ่งหลบหนีการประหัตประหารและการละเมิดสิทธิมนุษยชน อันเนื่องมาจากยุทธการทหารของรัฐบาลพม่าต่อกลุ่มชนเผ่า ผู้คนเหล่านี้ได้รับอนุญาตให้อยู่ในค่ายผู้ลี้ภัย 9 แห่งซึ่งกระจายกันอยู่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ตาก กาญจนบุรี และราชบุรี โดยได้รับความช่วยเหลือจากองค์กรเอกชนต่างประเทศในด้านที่พักอาศัย อาหาร สุขภาพ และการศึกษา

ผู้ลี้ภัยกลุ่มนี้หลายคนมิได้มีความตั้งใจที่จะเป็นแรงงานข้ามชาติ แต่ด้วยความจำเป็นที่ต้องเอาชีวิตรอดทั้งของตนและครอบครัว อันเนื่องมาจากสภาพความเป็นอยู่ที่แร้นแค้นในค่าย ความหวาดกลัวต่อกองกำลังจากพม่าที่จะเข้ามาก่อกวน ความหวาดกลัวต่อการถูกส่งกลับ และความสิ้นหวังเมื่อต้องใช้ชีวิตอย่างผู้ลี้ภัยอยู่เป็นเวลานาน เพราะเฝ้ารอความช่วยเหลือจากองค์กรพัฒนา

เอกชน ทำให้แม้จะอาศัยในค่ายที่ตั้งอยู่ห่างไกลและถูกควบคุมเข้มงวดเพียงใด ผู้อพยพวัยแรงงานบางคนจะเกิดความกดดัน ทำให้พวกเขามเล็ดรอดออกมาเป็นแรงงานในที่สุด

(3) **กลุ่มผู้ลี้ภัยที่อยู่นอกค่ายฯและไม่ได้มีสถานะ POC** เป็นกลุ่มที่ไม่มีพื้นที่พักพิงชั่วคราวอย่างเป็นทางการในประเทศไทยดังเช่นกลุ่มที่ 2 คนเหล่านี้ไม่สามารถเดินทางกลับบ้านได้เช่นเดียวกับสองกลุ่มแรก หากแต่เป็นกลุ่มที่สังคม "มองไม่เห็น" ใช้ชีวิตหลบซ่อนตามหมู่บ้านชายแดน บางคนกลายเป็นแรงงานอพยพในเมือง หรือเคลื่อนไหวดำเนินกิจกรรมทางการเมือง งานพัฒนาสิทธิมนุษยชน อยู่เงียบๆ ดังเช่น กลุ่มผู้ลี้ภัยชาวไทยใหญ่จากรัฐฉาน กลุ่มผู้ลี้ภัยชาวปะโอ

ผู้ลี้ภัยกลุ่มนี้เป็นกลุ่มที่รัฐบาลไทยพยายามที่จะไม่รับรู้ว่ามีการละเมิดสิทธิมนุษยชนในประเทศพม่า ไม่ยอมรับว่าพวกเขาเป็นกลุ่มผู้ลี้ภัยที่หลบหนีการประหัตประหารเหมือนกับกลุ่มที่ 2 ดังนั้นจึงพยายามสะกัดกั้น ผลักดันให้กลับประเทศ และได้กดดันให้ยากลำบาก ซึ่งล้วนแล้วแต่ยิ่งผลักดันให้พวกเขาต้องกลายมาเป็นแรงงานข้ามชาติในที่สุด

(4) **กลุ่มแรงงานข้ามชาติโดยตรง** เป็นกลุ่มที่ไม่ได้รับผลกระทบจากสงครามโดยตรงเหมือนกับกลุ่มที่ 1 2 และ 3 แต่ด้วยนโยบายบริหารประเทศแบบเผด็จการทหารพม่าที่กดขี่ขูดรีดอย่างหนัก เก็บภาษีอย่างรุนแรง ก่อให้เกิดความยากจนไปทั่วทุกหัวระแหง ทำให้พวกเขาและเธอไม่สามารถดำรงชีวิตอยู่ที่ประเทศพม่าได้ ต้องอพยพย้ายถิ่นเข้ามาหางานทำในประเทศไทย เพื่อหาเลี้ยงตนเองและส่งเงินกลับไปให้ครอบครัวที่ประเทศพม่า

(5) **กลุ่มที่ตกเป็นเหยื่อของกระบวนการค้ามนุษย์** ส่วนใหญ่จะเกี่ยวข้องกับกลุ่มที่ 4 ที่บางคนถูกหลอกและล่อลวงให้ไปทำงานที่ตนไม่ต้องการ เช่น ค้าบริการทางเพศ ขอทาน คนกลุ่มนี้มีทั้งผู้หญิง ผู้ชาย เด็ก คนแก่ หรืออาจจะถูกหลอกทั้งครอบครัวก็เป็นไปได้ สำหรับกรณีนี้การแยกแยะคนกลุ่มที่ 5 ออกจากกลุ่มที่ 4 อาจเป็นไปได้ยาก เพราะส่วนใหญ่แล้วแรงงานข้ามชาติจากประเทศพม่ามักจะต้องอาศัยนายหน้าเข้ามาทำงานในประเทศไทยมากกว่าที่จะเดินทางมาด้วยตนเอง

จะเห็นได้ว่าคนทั้ง 5 กลุ่ม ไม่ได้แยกขาดจากกัน แต่เงื่อนไขของการมาเป็นแรงงานข้ามชาติจะแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับปัจจัยที่พวกเขาต้องเผชิญ ฉะนั้นการย้ายถิ่นของคนข้ามชาติจากประเทศพม่ามายังประเทศไทยก่อนที่จะกลายเป็นแรงงานข้ามชาติในพื้นที่กรุงเทพมหานครนั้น สรุปได้ว่ามี 3 รูปแบบ คือ

(1) จากประชาชนในประเทศพม่ากลายเป็นแรงงานข้ามชาติในประเทศไทย

(2) จากประชาชนในประเทศพม่ากลายเป็นผู้ลี้ภัยในศูนย์พักพิงตามชายแดนประเทศไทยและลักลอบออกมาเป็นแรงงานข้ามชาติ

(3) จากนักศึกษาในประเทศพม่ากลายเป็นผู้ลี้ภัยทางการเมืองในศูนย์มณีลอย จังหวัดราชบุรี(POC) และลักลอบออกมาเป็นแรงงานข้ามชาติ

โดยรูปแบบดังกล่าว 3 รูปแบบนั้นมีข้อแตกต่างจากคนข้ามชาติจากประเทศพม่าที่ย้ายถิ่นมายังประเทศไทยก่อนที่จะกลายเป็นแรงงานข้ามชาติในพื้นที่อื่นๆ เช่น แม่สอด กาญจนบุรี ราชบุรี

เชียงใหม่ แรงงานข้ามชาติบางคนเป็นผู้ที่ได้รับผลกระทบจากนโยบายตัด 4 (Four Cuts) คือ การตัดเงินทุน ตัดเสบียงอาหาร ตัดอาวุธ และตัดข้อมูลข่าวสาร ซึ่งรัฐบาลเผด็จการทหารพม่านำมาใช้เพื่อป้องกันไม่ให้ประชาชนกลุ่มชาติพันธุ์แอบส่งเสบียงไปให้กองกำลังชนชาติพันธุ์เดียวกันที่เคลื่อนไหวอยู่ในป่า ทหารพม่าจะใช้กำลังบู่เข็ญบังคับชาวบ้านให้โยกย้ายหมู่บ้านออกไปอยู่ในแปลงอพยพหรือพื้นที่จัดตั้ง (Relocation site) ที่อยู่ภายใต้การควบคุมของทหารพม่าแทน

การบังคับโยกย้ายถิ่นฐานที่เกิดขึ้นทำให้ประชาชนเหล่านี้ต้องใช้ชีวิตอยู่อย่างอดอยากแร้นแค้น เนื่องจากไม่สามารถกลับไปทำมาหากินในไร่นาของตนเองได้ อีกทั้งยังถูกทหารพม่าบังคับใช้แรงงานในกิจกรรมต่างๆของกองทัพ เช่น หาบเสบียงและอาวุธ สร้างค่ายทหาร ทำถนน ฯลฯ จึงทำให้ชาวบ้านจำนวนมากพยายามหลบหนีออกจากพื้นที่ดังกล่าวและไปใช้ชีวิตหลบๆ ซ่อนๆอยู่ในป่ากลายเป็น "ผู้พลัดถิ่นภายในประเทศ" (Internally Displaced Persons - IDPs) ซึ่งก็คือกลุ่มคนที่ถูกรัฐบาลกดดันให้ต้องอพยพออกจากหมู่บ้านและหลบซ่อนตามผืนป่าในประเทศของตนเอง

ทุกวันนี้ตลอดแนวชายแดนประเทศพม่ากับประเทศไทยมีผู้พลัดถิ่นภายในอย่างน้อย 1 ล้านคน พวกเขาจะต้องเคลื่อนย้ายหลบหนีการคุกคามของทหารพม่าอย่างน้อยทุกหกเดือน บางครอบครัวปีหนึ่งต้องเคลื่อนย้ายสองถึงสามครั้ง เนื่องจากเกิดการสู้รบในพื้นที่บริเวณที่หลบซ่อนอยู่ หลายครอบครัวไม่สามารถกลับไปยังพื้นที่หลบซ่อนเดิมได้เนื่องจากเต็มไปด้วยกับระเบิด และอีกหลายครอบครัวที่ไม่สามารถเผชิญกับภาวะการณ์อันเสี่ยงต่อชีวิตในเรื่องต่างๆได้ พวกเขาก็จะหลบหนีเข้ามายังประเทศไทยกลายเป็นผู้ลี้ภัยหรือแรงงานข้ามชาติแทน

8.1.2.1 วิถีชีวิตของแรงงานข้ามชาติ

ภูมิหลังทางชาติพันธุ์ของแรงงานข้ามชาติที่มาจากประเทศพม่าในพื้นที่กรุงเทพมหานครประกอบไปด้วยคนที่มาจากประเทศพม่าอย่างน้อย 5 เชื้อชาติ คือ พม่า กะเหรี่ยง ไทยใหญ่ ปะโอ และมอญ โดยส่วนใหญ่จะเป็นเชื้อชาติพม่า เชื้อชาติกะเหรี่ยง และเชื้อชาติปะโอ อายุโดยเฉลี่ยประมาณ 16-35 ปี นับถือศาสนาพุทธ ภูมิลำเนาของแรงงานข้ามชาติส่วนมากจะเคลื่อนย้ายมาจาก 4 เมืองหลัก คือ เมืองพะอัน เมืองย่างกุ้ง เมืองเมาะละแหม่ง และเมืองตองยี แรงงานข้ามชาติส่วนใหญ่ที่เดินทางมาประเทศไทยเคยได้เข้าเรียนในโรงเรียนประเภทใดประเภทหนึ่งในประเทศพม่ามาก่อน

เส้นทางการอพยพ เครือข่ายการย้ายถิ่น รวมทั้งขั้นตอนการลักลอบเข้ามายังประเทศไทย พบว่ามีส่วนสัมพันธ์ต่อภูมิหลังทางชาติพันธุ์ของผู้อพยพ กล่าวคือ

(1) กลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงและกลุ่มประชาชนพม่า จะใช้เส้นทางการอพยพเข้ามาทางจังหวัดตากบริเวณทางชายแดนอำเภอแม่สอด หรือบางคนอาจใช้เส้นทางผ่านอำเภอท่าสองยาง อำเภอแม่ระมาด อำเภอพบพระ อำเภออุ้มผาง ช่องทางนี้เป็นช่องทางที่ลำบาก เนื่องจากเป็นแนวเขา

ที่สูงชัน แต่บางคนก็จะใช้เส้นทางหลัก คือ เส้นทางที่อำเภอแม่สอด ซึ่งเป็นแนวติดต่อกับชายแดนพม่าที่เมืองเมียวดี โดยผ่านสะพานมิตรภาพไทย-พม่า

เมื่อแรงงานเดินทางข้ามมายังอำเภอแม่สอดได้แล้ว จะรวมตัวกันในพื้นที่ตำบลแม่กาษา ตำบลแม่ปะ ตำบลแม่ตาว และเขตเทศบาลตำบลแม่สอด ตามจุดที่ได้ทำการนัดหมายว่าจะให้แรงงานไปพักที่พื้นที่ใด หลังจากนั้นจะเป็นการเดินป่า เข้าสู่เขตอำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก เพื่อนัดพบกันที่จุดนัดหมายและรอนายหน้ามารับเข้าตัวเมืองชั้นในต่อไป

บางคนเริ่มเดินทางจากพื้นที่ตำบลแม่ระมาด ผ่านตำบลแม่จะเรา หรือตำบลขะเนจื้อ ไปยังอำเภอบ้านตากที่เป็นจุดพัก ก่อนที่จะเข้าตัวเมืองชั้นในต่อไป

บางคนเดินทางจากพื้นที่ตำบลแม่สอด ผ่านอำเภอพบพระ อำเภออุ้มผาง ไปยังกิ่งอำเภอวังเจ้า จังหวัดกำแพงเพชร สิ้นสุดที่อำเภอคลองลาน จังหวัดกำแพงเพชร ซึ่งเป็นจุดพัก ก่อนที่จะมีนายหน้ามารับเข้าตัวเมืองชั้นใน

(2) กลุ่มชาติพันธุ์มอญ ชาวมอญจะใช้เส้นทางการย้ายถิ่น 2 เส้นทาง คือ เข้ามาทางเกาะสอง จังหวัดระนอง กับเข้ามาทางอำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี สำหรับการเข้ามาทางเกาะสองนั้น จะโดยสารเรือรับจ้างข้ามฝั่งมาที่สะพานปลา จังหวัดระนอง บางรายก็โดยสารเรือรับจ้างเข้ามาอย่างถูกต้องตามกฎหมายโดยการทำหนังสือผ่านแดนชั่วคราวในจังหวัดระนอง และอีกกลุ่มหนึ่งโดยสารเรือรับจ้างลักลอบเข้ามาโดยไม่ทำหนังสืออนุญาตผ่านแดน แต่จะให้เรือรับจ้างลัดเลาะเข้ามาทางทะเลมาลงที่จังหวัดระนอง

มีบางรายเข้ามาประเทศไทยด้วยการเดินเท้าข้ามตามตะเข็บแนวชายแดนพม่า–ไทยด้านจังหวัดกาญจนบุรี จะเดินทางเข้ามาเป็นกลุ่ม โดยมีสัมภาระ ข้าวสาร อาหารแห้งไว้ประทังชีวิตในป่า เช่น เดินทางจากเมืองมะริดพร้อมกับเพื่อนอีก 3 คน ใช้เวลาในการเดินทางเท้า 3 วัน 2 คืน เข้ามาทางจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เพื่อรอนายจ้างมารับตัวไปทำงานในไร่สับปะรด หรือเดินทางจากเมืองทวายพร้อมเพื่อนประมาณ 10 คน เข้ามาทางอำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี ไปจนถึงจังหวัดราชบุรีเพื่อรอนายจ้างมาติดต่อ และรับตัวไปทำงานประเภทต่าง ๆ การเดินทางเท้าข้ามชายแดนของชาวมอญกลุ่มนี้มักจะไม่นำเงินสดพกติดตัวมามากนัก เพราะหากถูกจับได้จะโดนเจ้าหน้าที่ยึดไว้ทั้งหมด จึงต้องพกเงินติดตัวคนละเล็กน้อย โดยจะเดินทางเฉพาะกลางวัน จะหยุดพักผ่อนในเวลากลางคืน และหุงหาอาหารบริโภคกันอย่างรวดเร็ว การลักลอบเดินทางเท้าเข้ามาเป็นกลุ่มตามแนวตะเข็บชายแดน ลัดเลาะป่าเขาเข้ามานี้ไม่เป็นที่นิยมในปัจจุบันเพราะเสี่ยงต่อการเจ็บไข้ได้ป่วยระหว่างการเดินทาง และเสี่ยงต่อการถูกจับกุมจากเจ้าหน้าที่ของไทยและถูกส่งตัวกลับประเทศ

(3) กลุ่มชาติพันธุ์ไทยใหญ่ และกลุ่มชาติพันธุ์ปะโอ พบว่าชาวไทยใหญ่และชาวปะโอบางคนที่เป็นผู้ชายใช้วิธีการย้ายถิ่นสู่ประเทศไทยด้วยการบวชพระตามวัดและสำนักสงฆ์ตามแถบชายแดนต่างๆ การบวชเป็นพระเป็นหนทางหนึ่งที่กลุ่มชาติพันธุ์ปะโอมักจะใช้กัน

สำหรับการเข้ามานั้นส่วนใหญ่แล้วทั้งผู้หญิงและผู้ชายจะเข้ามาทางจังหวัดเชียงราย เชียงใหม่ และแม่ฮ่องสอน โดยส่วนมากจะเข้ามาทางจังหวัดแม่ฮ่องสอน ใช้เส้นทางพื้นที่อำเภอปางมะผ้า เข้าเขตชายแดนไทยทางช่วงกิ่วนามนผ่านบ้านหาญเด็ด มายังบ้านโท้งนา หรือบางคนใช้เส้นทางจากดอยห้วยฮะ ผ่านบ้านแม่ออนอก และเข้าเขตไทยทางด้านดอยกิ่วหก และอีกช่องทางหนึ่งคือช่องทางบ้านห้วยผึ้ง ตำบลห้วยผา ซึ่งเป็นช่องทางที่อยู่ตรงข้ามบ้านหัวเมือง เขตของรัฐฉาน การเข้ามาเส้นทางนี้จะสามารถเข้ามาได้อย่างอิสระเนื่องจากสภาพพื้นที่เป็นป่าเขา เจ้าหน้าที่ประจำจุดต่างๆมีจำนวนจำกัดไม่เพียงพอที่จะไปดูแลชายแดน ชาวปะโอส่วนใหญ่จะใช้วิธีเดินเท้าเข้ามาโดยไม่ผ่านช่องทางที่ด่านตั้งอยู่ แต่จะเดินอ้อมแล้วเดินทางเข้าเมืองโดยรถโดยสารประจำทาง

เครือข่ายนายหน้า

ลักษณะการเข้าสู่ประเทศไทยนั้นจะมีทั้งเข้ามาเองโดยตรงกับผ่านการจัดการโดยนายหน้า แต่โดยทั่วไปแล้วจะมีนายหน้าเป็นผู้จัดการให้ แรงงานข้ามชาติที่ต้องการเข้ามายังประเทศไทยจะต้องจ่ายเงินค่าเดินทางอย่างน้อยหัวละ 5,000-15,000 บาทแก่ผู้พาเข้ามา นายหน้าจะมีวิธีการต่างๆเพื่อที่จะให้แรงงานข้ามชาติสามารถเคลื่อนย้ายเข้ามาทำงานในกรุงเทพมหานครได้

แต่ก็มีแรงงานข้ามชาติบางส่วนที่เดินทางเข้ามาทำงานในประเทศไทยพร้อมกับครอบครัว และบางส่วนเดินทางเข้ามาทำงานพร้อมเพื่อนๆในหมู่บ้านเดียวกัน ก่อนจะเข้ามาทำงานในประเทศไทยมักมีญาติพี่น้องหรือคนรู้จักที่ทำงานอยู่ในประเทศไทยแล้วเป็นผู้ติดต่อชักชวนให้มาทำ โดยบางรายมาทำงานแทนญาติที่เดินทางกลับประเทศ ส่วนแรงงานข้ามชาติที่เดินทางเข้ามาคนเดียวมักเดินทางเข้ามาเพราะมีนายหน้าเข้าไปติดต่อหาแรงงานในหมู่บ้าน

วิธีการเข้ามาของแรงงานข้ามชาติจากพม่าส่วนใหญ่จะเป็นไปด้วยความยากลำบาก แทบจะทุกคนต้องใช้การเดินเท้าข้ามภูเขาเป็นเวลาหลายวัน จากนั้นโดยสารมากับรถสองแถวหรือนั่งมอเตอร์ไซค์มาอีกต่อหนึ่ง ขณะที่เดินทางมานั้นทุกคนต้องระวังภัยจากทหารพม่าตลอดเวลา แรงงานจำนวนมากต้องอาศัยผู้นำทางหรือนายหน้าเป็นผู้ให้ความสะดวกในการเข้ามา นายหน้าเหล่านั้นมีทั้งคนพม่าและคนไทย ส่วนใหญ่แล้วจะมีตำรวจไทยเข้าไปเกี่ยวข้องด้วย อัตราค่านายหน้าไม่แน่นอนขึ้นอยู่กับการต่อรองและระยะทางของแต่ละคน ผู้ประกอบอาชีพนายหน้าในการนำแรงงานเข้ามาจึงมีรายได้ดี ทำให้คนจากพม่าหรือคนไทยหลายคนได้เปลี่ยนไปประกอบอาชีพนี้มากขึ้นเรื่อยๆ

นายหน้าจำนวนมากไม่ได้คิดว่าตัวเองเป็นนายหน้า แต่ตัวแรงงานหรือครอบครัวมักจะรู้จักผู้ที่พาเข้ามานี้ว่าเป็นนายหน้าผ่านทางเครือข่ายความสัมพันธ์ในหมู่แรงงานข้ามชาติที่มาจากหมู่บ้านเดียวกัน สำหรับคนที่มีอาชีพนายหน้านั้นไม่ได้เพียงช่วยจัดการเรื่องการเดินทางเข้ามาเมืองไทยและการหางานเท่านั้น แต่ยังช่วยส่งเงินและสิ่งของอื่น ๆกลับบ้านให้อีกด้วย แรงงานส่วนใหญ่มักจะใช้นายหน้าคนเดิมให้ส่งเงินกลับบ้าน ยิ่งนายหน้ามีลูกค้าซึ่งหมายถึงแรงงานมากเท่าไหร่ ก็จะยิ่งมี

รายได้มากขึ้นเท่านั้น ดังนั้นนายหน้าจึงต้องสร้างความไว้วางใจให้กับแรงงานและครอบครัว เพื่อแสดงให้เห็นถึงประสิทธิภาพในการให้บริการเท่าที่จะเป็นไปได้

สถานภาพทางกฎหมายในประเทศไทย

โดยปกติแล้วถ้าแรงงานข้ามชาติต้องการอยู่ในประเทศไทยอย่างสงบสุข ปลอดภัยจากการถูกจับกุม พวกเขาและเธอจะเลือกไปจดทะเบียนเพื่อขอใบอนุญาตทำงาน แต่การจดทะเบียนหรือไม่จดทะเบียนก็ไม่ได้เป็นหลักประกันต่อการได้รับสวัสดิการหรือความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น เช่น ถ้าไม่ได้จดทะเบียนเมื่อเจ็บป่วยก็มีโอกาสได้รับการรักษาพยาบาล หรือถ้าจดทะเบียนแล้วก็มีโอกาสถูกจับกุมจากเจ้าหน้าที่ตำรวจได้เช่นกัน และการที่เจ้าหน้าที่รับสินบนก็เป็นเหตุผลหนึ่งที่สนับสนุนให้แรงงานข้ามชาติผิดกฎหมายมีช่องทางหลีกเลี่ยงในการจดทะเบียน แม้ว่าแรงงานข้ามชาติจะไม่ได้มาจดทะเบียนก็สามารถทำงานได้ ฉะนั้นจึงเป็นสาเหตุให้จำนวนแรงงานข้ามชาติที่จดทะเบียนมีจำนวนลดลงเรื่อย ๆ

แรงงานข้ามชาติส่วนใหญ่มีสถานะการอยู่อาศัยและทำงานในประเทศไทยอย่างถูกกฎหมาย แต่จะมีเพียงหนึ่งในสามเท่านั้นที่มีเอกสารประจำตัวเพื่อยืนยันกับเจ้าหน้าที่รัฐครบทั้ง 3 ชิ้น คือ เอกสารพร้อมรูปและชื่อใน ทร. 38/1 ของแต่ละคน (residence paper) เป็นเอกสารผ่อนผันให้อยู่ในประเทศไทยตราบใดที่ยังทำงานอยู่อย่างถูกกฎหมาย บัตรประกันสุขภาพ (health care card) และบัตรอนุญาตทำงาน (work permit card)

แรงงานข้ามชาติที่เข้ามาทำงานในพื้นที่กรุงเทพมหานครจะเข้ามาทำงานเป็นระยะยาว คือ ทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม คนรับใช้ในบ้าน ลูกจ้างร้านค้า รับจ้างทั่วไป การอยู่อาศัยมีทั้งอยู่กับนายจ้างและอยู่ในโรงงาน นอกจากนี้มีแรงงานส่วนหนึ่งได้เช่าห้องพักอยู่อาศัยร่วมกันเอง

เมื่อแรงงานข้ามชาติต้องจากบ้านเกิดเมืองนอนมาแสวงหาชีวิตที่ดีกว่าในประเทศไทย การได้มีโอกาสมาศึกษาหาความรู้ผ่านโครงการพัฒนาความรู้และให้การศึกษาแรงงานข้ามชาติที่มาจากประเทศพม่า(DEAR BURMA) ของคณะกรรมการรณรงค์เพื่อประชาธิปไตยในพม่าในช่วงระยะเวลาหนึ่ง พบว่าต่อมาทำให้เกิดการรวมกลุ่มของกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกันขึ้น เช่น กลุ่มกะเหรี่ยง กลุ่มมอญ กลุ่มไทยใหญ่ กลุ่มพม่า วิธีการสังสรรค์ส่วนใหญ่คือการพบปะกันในงานบุญต่างๆ เช่น งานวันขึ้นปีใหญ่ งานวันเข้าพรรษา ออกพรรษา วันสำคัญต่างๆ การรวมกลุ่มเป็นไปเพื่อต้องการหาเพื่อนที่มาจากบ้านเดียวกัน ทุกคนต่างคิดถึงบ้าน การที่ได้มาพบปะพูดคุยแลกเปลี่ยนสารทุกข์สุกดิบปรึกษาเรื่องการทำงาน รายได้ ชีวิตความเป็นอยู่ ทำให้พวกเขารู้สึกอุ่นใจและมีความสุขมากขึ้นที่ไม่ต้องอ้างว้างอยู่ในถิ่นที่อยู่ใหม่เพียงลำพัง

ความต้องการของแรงงานนั้นโดยส่วนใหญ่คือ ต้องการมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น มีเศรษฐกิจที่ดีขึ้น สามารถเลี้ยงตนเองและครอบครัวได้ ชีวิตความเป็นอยู่เป็นไปด้วยความอ่อนน้อมถ่อมตน หนักเอาเบาสู้ มีชีวิตที่เรียบง่าย สมถะ มีน้ำใจต่อเพื่อนร่วมงาน ขยันขันแข็ง ทำให้เป็นที่รักของนายจ้าง ความคาดหวังในชีวิต คือ ต้องการให้ตนเองและครอบครัวอยู่ในกรุงเทพมหานครได้

อย่างสงบสุข ไม่ถูกรังแกจากคนไทยและเจ้าหน้าที่ตำรวจ อยากให้ลูกได้เข้าเรียนในโรงเรียนไทย เปรียบเสมือนเป็นลูกหลานของคนไทยคนหนึ่ง แต่โดยลึกๆแล้วก็อยากจะกลับไปใช้ชีวิตที่บ้านเกิด แต่ตราบใดก็ตามที่ประเทศพม่ายังมีความขัดแย้งทางการเมืองอยู่ การดำรงชีวิตโดยตั้งรกรากอยู่ในประเทศไทยก็ดูเหมือนเป็นทางเลือกที่ดีที่สุดในขณะนี้

8.1.2.2 ระบบเศรษฐกิจของชุมชนแรงงานข้ามชาติ

แรงงานข้ามชาติในพื้นที่กรุงเทพมหานครประกอบอาชีพแม่บ้านมากที่สุด รองลงมา คือ ทำงานในโรงงาน ตัดเย็บเสื้อผ้า ขายของหน้าร้าน พนักงานเสริฟ และอื่นๆ แรงงานข้ามชาติเข้ามาทำงานในประเทศไทยเป็นระยะเวลาเฉลี่ยคนละ 5 ปี หลายคนเคยเข้ามาทำงานในพื้นที่จังหวัดอื่นๆ ก่อนที่จะย้ายเข้ามาทำงานในกรุงเทพมหานคร เช่น ระนอง กาญจนบุรี และสมุทรสาคร เป็นต้น

การที่กรุงเทพมหานคร เมืองหลวงของประเทศไทย เป็นเมืองท่องเที่ยว เป็นศูนย์กลางความเจริญทุกด้านของประเทศ ทำให้แรงงานข้ามชาติจากประเทศพม่าหางานทำได้โดยไม่ยากลำบากนัก และจะมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีพอสมควร สามารถเก็บสะสมเงินได้ และยังได้ส่งกลับไปให้ครอบครัวญาติพี่น้องในบ้านเกิดด้วย รายได้จากการทำงานในปัจจุบันเฉลี่ยวันละ 130-200 บาทต่อวัน หรือ3,500-6,000 บาทต่อเดือน โดยขึ้นอยู่กับลักษณะงานที่ทำ สำหรับแรงงานข้ามชาติที่เป็นลูกจ้างรายวันนั้น บางครั้งรายได้จะไม่แน่นอน เช่น ลูกจ้างทำเฟอร์นิเจอร์ ลูกจ้างร้านซ่อมคอมพิวเตอร์ ลูกจ้างร้านซ่อมมอเตอร์ไซค์ รายได้จะขึ้นอยู่กับปริมาณของงานที่ทำได้ ดังนั้นหากวันไหนมีงานเข้ามาน้อย ปริมาณงานก็จะน้อยลงมีผลให้รายได้ต่อวันที่ได้รับน้อยลงตามไปด้วย

สำหรับปัญหาเรื่องการแย่งงานของคนไทยนั้นเกิดขึ้นน้อยมากในพื้นที่กรุงเทพมหานคร กล่าวคือกรุงเทพฯเป็นเมืองที่เติบโตขึ้นมากในทุกด้าน ดังนั้นความต้องการแรงงานไร้ฝีมือระดับล่างจึงแปรตามไปด้วย และแรงงานข้ามชาติเหล่านี้ก็เป็นทางเลือกหนึ่งสำหรับนายจ้าง เช่น แรงงานในโรงงานภาคอุตสาหกรรม แรงงานรับใช้ในบ้าน ลูกจ้างร้านค้า ดังนั้นจะเห็นได้ว่าสังคมไทยยังคงต้องอาศัยแรงงานจากประเทศพม่า นั่นคือต่างฝ่ายต่างต้องอาศัยกัน

แรงงานข้ามชาติที่เข้ามาทำงานในพื้นที่กรุงเทพมหานครจะได้รับการชักชวนจากญาติพี่น้อง เพื่อนฝูง หรือคนรู้จัก มีเพียงส่วนน้อยเท่านั้นที่เข้ามาเองโดยตรง สำหรับแรงจูงใจในการเข้ามาทำงานในพื้นที่กรุงเทพมหานคร มีดังนี้

1. พื้นที่กรุงเทพมหานครมีตลาดงานรองรับมากมาย สามารถหางานทำได้ง่าย และรายได้ดี

2. มีญาติพี่น้องหรือเพื่อนฝูงที่ทำงานอยู่ที่นี่ และแนะนำให้เข้ามา ทำให้สามารถพบปะกันได้โดยง่าย ไม่รู้สึกเหงาหรืออ้างว้าง

3. ปัญหานายจ้างเดิมเอารัดเอาเปรียบ ทำให้ต้องดิ้นรนหาสถานที่ทำงานใหม่ที่ดีกว่าเดิม

เมื่อได้งานทำในกรุงเทพมหานครแล้ว บางครั้งแรงงานข้ามชาติก็จะไปชักชวนเพื่อนฝูงหรือญาติพี่น้องของตนเข้ามาทำงานเพิ่มขึ้น การกระทำเช่นนี้ของแรงงานไม่ได้ทำโดยลำพัง หากแต่

เป็นวิธีการจัดหางานอย่างหนึ่ง เนื่องจากเมื่อนายจ้างต้องการแรงงานเพิ่มหรือแรงงานเก่าลาออกไป ก็จะให้แรงงานที่ทำงานอยู่ก่อนแล้วไปหาแรงงานมาเพิ่มเติม ซึ่งมักจะเป็นแรงงานเก่าที่พักอาศัยอยู่ในบ้านเช่า/อยู่ในหมู่บ้านเดียวกัน แรงงานเหล่านี้ส่วนใหญ่จะพักอาศัยอยู่กับนายจ้างหรือกับญาติพี่น้องของตนเอง

ส่วนสาเหตุที่แรงงานเลือกประกอบอาชีพใดนั้น ประกอบด้วยหลายปัจจัยดังนี้

1. มีเพื่อนชักชวนให้ทำ เนื่องจากเพื่อนประกอบอาชีพนั้นอยู่แล้วเห็นว่าดี หรือมีนายจ้างเข้ามาชักชวนให้ทำ เช่น อาชีพแม่บ้าน

2. ได้รับการกดดันจากนายจ้างเดิม ถูกกดขี่จึงต้องลาออก เพื่อหางานทำที่อื่นที่สบายใจกว่า

3. ความพอใจในการประกอบอาชีพนั้นๆ เนื่องจากแรงงานข้ามชาติส่วนใหญ่เห็นว่ารายได้ของตนสามารถเลี้ยงตนเองและครอบครัวได้มีพอกินพอใช้

สามารถสรุปรายได้ของแต่ละอาชีพได้ดังนี้

1. แรงงานก่อสร้าง วันละ 150-200 บาท

2. พนักงานเสริฟ วันละ 80-200 บาท มีค่าทิปบ้างแล้วแต่โอกาส

3. แรงงานรับใช้ในบ้าน เดือนละ 2,500-8,000 บาท ขึ้นอยู่กับเชื้อชาติของนายจ้าง

4. พนักงานขายของหน้าร้าน ลูกจ้างร้านอาหาร วันละ 150-250 บาท

5. แรงงานในโรงงานอุตสาหกรรม วันละ 100-300 บาท ขึ้นอยู่กับลักษณะงาน

ในประเด็นชั่วโมงการทำงานนั้น งานรับใช้ในบ้านเป็นกลุ่มที่มีชั่วโมงการทำงานยาวนานมากที่สุด คือ มากกว่า 12 ชั่วโมงต่อวัน บางคนก็มากกว่า 14 ชั่วโมงต่อวัน สำหรับแรงงานในโรงงาน ส่วนใหญ่ชั่วโมงทำงานอยู่ระหว่าง 9-12 ชั่วโมงต่อวัน บางคนอาจทำงานมากกว่า 12 ชั่วโมงต่อวัน เช่น 14 ชั่วโมงต่อวัน สถานะการจดทะเบียนมีผลอย่างสำคัญต่อชั่วโมงการทำงาน เพราะแรงงานที่ไม่ได้จดทะเบียนต้องทำงานมากกว่า 8 ชั่วโมงต่อวัน

การส่งเงินกลับบ้าน

แรงงานข้ามชาติจะสะสมเงินเพื่อส่งไปช่วยเหลือจุนเจือครอบครัวแทบทุกคนไม่ว่าจะเป็นคนกลุ่มชาติพันธุ์ใด อัตราการสะสมเงินขึ้นอยู่กับรายได้ที่ได้รับ บางคนสามารถเก็บเงินครึ่งหนึ่งที่ตนหามาได้ส่งให้ครอบครัวทุกเดือน แต่บางคนก็ใช้วิธีเก็บเล็กผสมน้อย และส่งไปให้นานๆครั้ง

แรงงานข้ามชาติที่มีการเก็บสะสมเงินเพื่อช่วยเหลือครอบครัว จะมีวิธีการส่งเงินกลับบ้านดังนี้

1. นำเงินติดตัวกลับไปบ้านเองโดยตรง คือ การนำเงินกลับไปให้ครอบครัวด้วยตนเอง ซึ่งจะใช้เวลานานมาก แรงงานแต่ละคนจะทำงานกันหลายปีกว่าจะกลับบ้านครั้งหนึ่ง วิธีนี้ไม่ค่อยเป็นที่นิยมในปัจจุบันเพราะการพกเงินติดตัวครั้งละมากๆมีความเสี่ยงต่อความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน อาจจะสูญเสียเงินไปเป็นจำนวนมาก ทั้งค่าพาหนะในการเดินทางไป-กลับที่จะต้องเสียค่าใช้จ่ายประมาณคนละ 5,000 - 10,000 บาท ทั้งยังเสี่ยงต่อการถูกจับกุมจากเจ้าหน้าที่ของไทย

2. ฝากญาติพี่น้องหรือคนรู้จักที่ไว้ใจได้

3. โอนเงินเข้าธนาคารบริเวณชายแดน เพื่อให้ครอบครัวเดินทางมารับที่ธนาคารนั้น

4. มีนายหน้ารับฝากเงิน คิดค่านายหน้าประมาณ 10-20% ของจำนวนเงินที่ฝาก

จำนวนเงินขึ้นอยู่กับความไว้วางใจของผู้ฝากต่อผู้รับฝาก หากส่งเงินเป็นประจำจะอยู่ประมาณ 8,000 - 15,000 บาท หากเก็บเงินเป็นระยะเวลานานมักจะส่งเงินกลับบ้านครั้งละประมาณ 10,000 - 50,000 บาท ถ้าผู้รับฝากเป็นคนที่น่าเชื่อถือสนิทกันและไว้ใจได้ ผู้ฝากก็จะฝากเงินไปจำนวนค่อนข้างมาก แต่ถ้าไม่สนิทจำนวนเงินก็จะน้อยลงตามลำดับ แรงงานบางคนกลัวที่จะต้องส่งเงินกลับ เพราะเห็นว่าไม่ค่อยปลอดภัยต่อทรัพย์สินและครอบครัวของตน อีกทั้งยังต้องมีค่านายหน้าซึ่งบางครั้งมีอัตราสูงและวิธีการส่งค่อนข้างยุ่งยาก ดังนั้นการฝากเงินกลับบ้านในแต่ละครั้ง จึงตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเสี่ยง แรงงานบางคนจึงให้ทางบ้านตอบกลับมาทางโทรศัพท์ว่าได้รับเงินเรียบร้อยแล้วด้วย

การถูกกดขี่เอาเปรียบในสถานที่ทำงาน

แรงงานจำนวนมากต้องเผชิญกับปัญหาที่ทำให้ได้รับค่าแรงน้อยลงไปอีก ตัวอย่างชัดเจนคือหากทำงานพลาด เช่น ทำของเสียหาย หรือเครื่องมือเสีย หรือการลงโทษหักค่าแรงเพราะมาสาย หรือเพราะทำงานช้าหรือเพราะหยุดทำงาน (แม้จะหยุดเพราะเจ็บป่วยก็ตาม) การหักค่าแรงดังกล่าวนี้ส่วนใหญ่ไม่ยุติธรรมต่อแรงงาน เพราะขึ้นอยู่กับเหตุผลของนายจ้างเป็นหลักว่าทำงานพลาดหรือบกพร่องแบบใดจะถูกหักค่าแรง แรงงานรับใช้ในบ้านจำนวนมากเคยประสบปัญหาการจ่ายค่าแรงช้า การถูกลดเงินเดือน หรือการจ่ายเงินไม่แน่นอน

ส่วนใหญ่แล้วการถูกกดขี่เอาเปรียบในสถานที่ทำงานจะเป็นเรื่องสภาพการจ้างงานที่ไม่เป็นไปตามพระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541 , การยึดใบอนุญาตทำงาน และการถูกแยกให้อยู่อย่างโดดเดี่ยว

8.1.2.3 ระบบสุขภาพของแรงงานข้ามชาติ

ปัญหาสำคัญที่แรงงานข้ามชาติจะประสบยามเจ็บป่วยและต้องไปที่โรงพยาบาล คือ เจ้าหน้าที่จะไม่สนใจเพราะแต่ละวันจะมีคนเจ็บป่วยเดินทางมารักษาเป็นจำนวนมาก จนเจ้าหน้าที่ให้บริการได้ไม่เพียงพอ นอกจากนั้นโรงพยาบาลหลายแห่งยังไม่มีล่ามในการสื่อสารระหว่างภาษาของแรงงานข้ามชาติกับภาษาไทย ทำให้เจ้าหน้าที่ไม่เข้าใจอาการเจ็บป่วยที่เกิดขึ้นและแรงงานก็ไม่สามารถบอกให้เจ้าหน้าที่เข้าใจได้ว่าเจ็บปวดตรงไหน มีอาการอย่างไร ขณะเดียวกันแรงงานก็ไม่เข้าใจคำสั่งของเจ้าหน้าที่ ทำให้การรักษาเป็นเรื่องยากลำบาก แรงงานจึงไม่อยากไปโรงพยาบาล และบางคนก็มองว่าเพราะตนเองเป็น “ต่างด้าว” จึงไม่ได้รับการดูแลรักษาที่ดีเหมือนคนไทยทั่วไป ดังนั้นเมื่อแรงงานเจ็บป่วยแรงงานจึงรักษากันไปตามมีตามเกิด จึงเป็นเหตุให้เกิดการแพร่กระจายโรคมากขึ้น ทั้งในกลุ่มแรงงานและคนไทยที่อยู่ใกล้เคียง นอกจากนั้นยังพบว่าแรงงานมักจะไม่

สามารถเข้าถึงการบริการทางสุขภาพของภาครัฐได้ เพราะแม้ว่าจะมีการจัดบริการไว้ให้แรงงานข้ามชาติก็ตามแต่แรงงานก็มักจะไม่มีกำลังทรัพย์เพียงพอที่จะจ่ายค่าบริการได้ การเป็นแรงงานที่ผิดกฎหมายทำให้นายจ้างบางคนใช้เป็นข้ออ้างในการไม่ดูแลแรงงานยามเจ็บป่วย เพราะกลัวจะเสียเงินค่ารักษาพยาบาลและกลัวความผิด ส่วนตัวแรงงานข้ามชาติเองก็กลัวถูกตำรวจจับ เวลาเจ็บป่วยเลยได้แต่ซื้อยามากิน อาการเจ็บป่วยที่เกิดขึ้นจึงรักษาไม่หาย

สำหรับปัญหาสำคัญที่ทำให้แรงงานข้ามชาติไม่ยอมไปรักษาอาการเจ็บป่วยที่โรงพยาบาลหรือที่คลินิค พอจะสรุปได้ดังนี้

1. ความไม่คุ้นเคย ไม่กล้า ไม่เข้าใจว่าการมาโรงพยาบาลจะต้องปฏิบัติตนอย่างไร
2. ไม่เข้าใจสิทธิของตนเองในการใช้บัตรประกันสุขภาพ
3. ปัญหาเรื่องการไม่สามารถพูดภาษาไทยและเขียนภาษาไทยได้
4. ถูกรีดไถเงิน ถูกทำร้ายร่างกายระหว่างเดินทางไปโรงพยาบาล
5. โรงพยาบาลที่ขึ้นทะเบียนไว้อยู่ไกลจากที่ทำงาน ที่พัก ทำให้เสียค่าใช้จ่ายในการเดินทางมากขึ้น
6. เมื่อไปถึงโรงพยาบาลแล้ว เจ้าหน้าที่ไม่ให้ความสนใจ ไม่รักษาให้ เพราะเห็นว่าเป็นคนต่างด้าวเข้าเมืองผิดกฎหมาย

8.1.2.4 ความสัมพันธ์ทางสังคมและกระบวนการปรับตัวของแรงงานข้ามชาติ

แรงงานข้ามชาติที่สามารถปรับตัวให้ดำรงชีวิตอยู่ในพื้นที่กรุงเทพมหานครได้เป็นอย่างดีนั้น จะต้องเป็นคนที่เข้ามาอยู่เป็นเวลานานจนสามารถพูดภาษาไทยได้คล่องแคล่วและเข้าใจภาษาไทยในระดับสื่อสารได้ จนทำให้พวกเขาเปรียบเสมือนสมาชิกกลุ่มหนึ่งในพื้นที่กรุงเทพมหานคร นอกจากนี้สภาพแวดล้อมที่อาศัยอยู่ก็เป็นส่วนสำคัญที่เอื้อต่อการเรียนรู้ เช่น ถ้าในบ้านนายจ้างมีแต่คนพูดภาษาไทย ดูโทรทัศน์ช่องประเทศไทย ฟังเพลงไทย พวกเธอก็สามารถเรียนรู้และเข้าใจภาษาไทยได้เพิ่มขึ้น ผลจากการสื่อสารกับคนไทยได้และเข้าใจสื่อต่างๆทำให้แรงงานข้ามชาติไม่รู้สึกโดดเดี่ยว มีชีวิตที่มีความสุขในพื้นที่กรุงเทพมหานคร และยังสามารถประกอบอาชีพมีรายได้ทำให้สภาพชีวิตดีขึ้น สภาพเศรษฐกิจของครอบครัวก็ดีขึ้นด้วย เป็นต้น

แรงงานข้ามชาติที่อาศัยอยู่ร่วมกับชุมชนไทยได้อย่างมีความสุขนั้น ขึ้นอยู่กับการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างตัวแรงงานข้ามชาติกับสังคมของคนไทยผ่านกระบวนการสื่อสารอยู่ตลอดเวลา ส่วนใหญ่แล้วแรงงานข้ามชาติจะไม่ค่อยมีปัญหาทะเลาะเบาะแว้งหรือสร้างปัญหาให้กับคนไทย เนื่องจากมีความเกรงใจคนไทย ซึ่งเป็นคนที่ให้ที่พักพิง ให้งานทำ และกลัวว่าถ้ามีปัญหาแล้วจะต้องถูกส่งกลับประเทศ ซึ่งจะมีปัญหาอื่นๆติดตามมาอีกจำนวนมาก

นอกจากนั้นแรงงานข้ามชาติยังช่วยเหลืองานต่างๆของคนไทย ทั้งงานบวช งานแต่งงาน งานศพ หรืองานวัดต่างๆโดยไม่มีค่าตอบแทน ส่วนใหญ่จะเป็นงานของคนไทยที่มีความสนิทสนม

กัน เมื่อมีงานอะไรแล้วเรียกแรงงานข้ามชาติให้ไปช่วย ถ้าไม่ติดงานประจำพวกเขาก็มักจะไปช่วย โดยไม่จำเป็นว่าจะต้องได้ค่าตอบแทนหรือไม่

แรงงานข้ามชาติจะติดต่อสัมพันธ์กับเครือญาติเดิมที่ประเทศพม่าใน 2 ลักษณะ คือ การส่งเงินกลับบ้าน และการสอบถามสารทุกข์สุขดิบผ่านการใช้โทรศัพท์มือถือ เนื่องจากแรงงานข้ามชาติไม่สามารถเดินทางกลับบ้านที่ประเทศพม่าได้โดยตรง บางครั้งพบว่าแรงงานข้ามชาติที่อาศัยอยู่ในประเทศไทยมานานกว่า 10 ปี และไม่มีญาติพี่น้องอยู่ที่ประเทศพม่าแล้ว จะมีความสัมพันธ์กับชุมชนที่ประเทศพม่าน้อยกว่าแรงงานข้ามชาติที่มาประเทศไทยไม่นานมาก เช่น 1-3 ปี และยังมีครอบครัวที่ชุมชนเดิมอยู่ ดังนั้นจึงมีการติดต่อและส่งเงินให้ครอบครัวอย่างสม่ำเสมอ

8.1.2.5 ความแตกต่างในวิถีชีวิตระหว่างแรงงานข้ามชาติที่ดำรงชีวิตในเมืองหลวงกับเมืองอื่นๆ

วิถีชีวิตของแรงงานข้ามชาติในพื้นที่กรุงเทพมหานครมีความแตกต่างกับแรงงานข้ามชาติที่ดำรงชีวิตอยู่ในเมืองชายแดน (เชียงใหม่ เชียงราย ตาก ระนอง กาญจนบุรี แม่ฮ่องสอน)หรือเมืองอื่นๆ เช่น สมุทรสาคร นครปฐม ราชบุรี สมุทรสงคราม ในหลายลักษณะ กล่าวคือ

1. ความแตกต่างในอาชีพ

โดยทั่วไปแล้วแรงงานข้ามชาติที่มาทำงานประเทศไทยแถบเมืองชายแดนหรือเมืองปริมณฑลรอบกรุงเทพมหานคร มักจะมีอาชีพอยู่ในกิจการประมง กิจการอาหารแช่แข็ง กิจการเลี้ยงสัตว์ กิจการถนอมอาหาร เช่น โคนม ฟาร์มไก่ โรงงานไก่แช่แข็ง เฝ้าดูแลไร่ รีสอร์ท เหมืองแร่ งานฉีดพ่นสารเคมี ฟาร์มเลี้ยงสัตว์ เลี้ยงหมู ทำงานในโรงงาน ในโกดังที่ไม่ได้มาตรฐาน ในสวนผลไม้ เป็นส่วนใหญ่ แต่แรงงานในกรุงเทพฯมักจะทำงานรับใช้ภายในบ้านหรือในสำนักงาน ลูกจ้างร้านค้าประเภทต่างๆ ซึ่งมีความปลอดภัยมากกว่า

2. ความแตกต่างในที่พักอาศัย

พบว่าแรงงานข้ามชาติที่อาศัยอยู่ในเมืองอื่นๆมักจะถูกนายจ้างกำหนดให้พักอยู่ตามเพิงพักแคบๆในไร่นาหรือสวน หรือบางคนที่ทำงานในโรงงานก็จะอยู่ตามเพิงที่ก่อสร้างขึ้นมาหรือตู้คอนเทนเนอร์เล็กที่ตั้งอยู่หลังโรงงาน ในกระท่อมท้ายไร่ หรือห้องแคบๆที่อยู่ตามโรงรถหรือใกล้ห้องน้ำ แต่ถ้าเป็นแรงงานในพื้นที่กรุงเทพมหานครมักจะพักอาศัยอยู่กับนายจ้าง หรือไม่ก็เช่าบ้านอยู่รวมกันกับครอบครัว ญาติพี่น้อง หรือเพื่อนจากหมู่บ้านเดียวกัน จากสถานที่พักที่ไม่เอื้อต่อการดำรงชีวิต ก็จะนำมาสู่เรื่องสุขภาวะในตัวแรงงานข้ามชาติด้วยที่มีโอกาสได้รับอันตรายจากโรคร้ายและภัยต่างๆรอบๆที่พักเพิ่มขึ้นด้วย

3. ความแตกต่างในบุคลิกลักษณะ

แรงงานข้ามชาติที่ทำงานในกรุงเทพมหานครมักจะมีผิวขาวขึ้น รูปร่างหน้าตาดีขึ้นเหมือนคนในเมือง ทั้งผู้หญิงและผู้ชายจะมีการแต่งกายตามอย่างคนไทย เรียนรู้วิถีชีวิตของคนเมือง เช่น

รู้จักเดินทางด้วยรถไฟฟ้าลอยฟ้าและใต้ดิน การใช้เครื่องแต่งตัวตามที่โชว์ในห้างสรรพสินค้า การใช้เครื่องสำอางค์สมัยใหม่ การใช้เทคโนโลยีที่ตามกระแส ซึ่งลักษณะดังกล่าวจะแตกต่างกับแรงงานข้ามชาติที่ทำงานในเมืองอื่นๆและใช้ชีวิตในชนบทที่มีแบบแผนแตกต่างกัน

4. ความแตกต่างในการธำรงวัฒนธรรมแบบเดิมที่ประเทศพม่า

แรงงานข้ามชาติที่ทำงานในพื้นที่กรุงเทพมหานครจะให้ความสำคัญกับการยังคงรักษาขนบธรรมเนียม ประเพณีและวัฒนธรรมอันดีของกลุ่มชาติพันธุ์น้อยลง มักจะปรับตัวคล้อยตามวัฒนธรรมกรุงเทพฯที่รายล้อมรอบตัว ซึ่งจะแตกต่างจากแรงงานข้ามชาติที่ทำงานในเมืองอื่นๆที่ยังคงนุ่งโสร่ง ทาแป้งตะนะคาเพื่อรักษาผิวพรรณ เคี้ยวหมาก ซึ่งเป็นวิถีที่ปฏิบัติตามแบบในพม่า

8.1.2.6 ผลที่เกิดขึ้นจากการย้ายถิ่นต่อวิถีชีวิตของแรงงานข้ามชาติ

กระบวนการย้ายถิ่นข้ามพรมแดนของแรงงานข้ามชาติจากประเทศพม่ามายังประเทศไทยในปัจจุบัน ก่อให้เกิดคุณค่าของการผสมผสานวัฒนธรรมระหว่างวัฒนธรรมไทยกับวัฒนธรรมของคนต่างชาติพันธุ์ ที่กระแสโลกาภิวัตน์พัดพาให้มาปะทะสังสรรค์กันในหลายรูปแบบ ในมุมของอรชุน อัปปาดูรัย (Arjun Appadurai) เสนอว่าการย้ายถิ่นได้ก่อให้เกิดการเคลื่อนย้ายคน เทคโนโลยี เงินทุน ข้อมูล ข่าวสาร และอุดมการณ์

1. มิติของการเคลื่อนย้ายคน

แม้ว่าการอพยพโยกย้ายถิ่นฐานของแรงงานข้ามชาติที่มาจากประเทศพม่าจะไม่ใช่ปรากฏการณ์ใหม่ แต่โลกาภิวัตน์ก็มีส่วนเอื้อให้ปรากฏการณ์การย้ายถิ่นมีความถี่มากขึ้น และมีลักษณะเฉพาะที่ไม่เหมือนกับการโยกย้ายถิ่นฐานในอดีต การใช้โทรศัพท์มือถือซึ่งเป็นเทคโนโลยีการสื่อสารที่รวดเร็ว มีราคาถูก และสะดวกสบาย ทำให้แรงงานข้ามชาติสามารถรักษาสายสัมพันธ์กับประเทศบ้านเกิดเมืองนอนได้อย่างแน่นแฟ้น ไม่ตัดขาดกับญาติพี่น้องทั้งในประเทศพม่าและในประเทศไทย ซึ่งช่วยให้กระบวนการปรับตัวของพวกเขาและเธอในประเทศไทยเป็นไปอย่างง่ายขึ้น

อย่างไรก็ตามแม้ว่าแรงงานข้ามชาติเหล่านี้จะปรับตัวให้เข้ากับสังคมไทยได้ง่าย แต่ก็ปฏิเสธไม่ได้ว่าการโยกย้ายถิ่นฐานของพวกเขาและเธอที่เป็นคนต่างถิ่น ต่างเชื้อชาติ ต่างศาสนาและอุดมการณ์ ที่แตกต่างกับคนจำนวนมากในสังคมไทย เช่น ด้อยการศึกษา ไร้ทักษะ สื่อสารคนละภาษา สถานการณ์เหล่านี้อาจนำมาสู่ความตึงเครียดได้ในสังคมไทย เนื่องมาจากผู้คนไม่ยอมรับความแตกต่างหลากหลายของการใช้ชีวิตร่วมในสังคมเดียวกัน

นอกจากความตึงเครียดที่ผู้คนในสังคมต้องเผชิญแล้ว สังคมยังต้องรับมือกับความเสี่ยงที่จะเพิ่มขึ้น เช่น การมีจำนวนคนไร้สัญชาติไทยเพิ่มขึ้น การที่ลูกหลานของแรงงานข้ามชาติไม่มีสิทธิต่างๆที่พลเมืองไทยพึงได้รับ การเกิดชุมชนคนต่างชาติและความขัดแย้งระหว่างชาติพันธุ์ ความต้องการได้สัญชาติในฐานะพลเมืองและสวัสดิการสังคม หรือขบวนการค้ามนุษย์ที่ลักลอบขนส่งแรงงานข้ามชาติจากประเทศพม่าเข้าเมืองไทย ด้วยวิธีการอันโหดร้ายป่าเถื่อน ละเมิดสิทธิมนุษยชน

เมื่อมีแรงงานจำนวนมากที่ไม่สามารถไปขึ้นทะเบียนได้ด้วยเหตุผลต่างๆ พวกเขาและเธอจึงลักลอบทำงานอยู่ตามโรงงาน ไซต์งานก่อสร้าง บ้านจัดสรร ในฐานะ "แรงงานนอกกฎหมาย แรงงานผิดกฎหมาย" สถานะดังกล่าวช่วยเอื้อประโยชน์ให้นายจ้างสามารถจ่ายค่าแรงที่ถูกมากได้ และไม่มีข้อผูกมัดที่นายจ้างจะต้องทำตามกฎหมายแรงงานใดๆ ทั้งสิ้น ความกดดันที่พวกเขาและเธอได้รับอยู่ตลอดเวลาอาจนำมาสู่การปะทุ ส่งผลให้เกิดการเรียกร้องสิทธิ และอาจนำไปสู่การแตกขั้วทางความคิดที่รุนแรงได้ในสังคมไทย

2. มิติของการเคลื่อนย้ายเทคโนโลยี

แรงงานข้ามชาติได้รับความรู้และความสะดวกสบายจากอินเทอร์เน็ตและเทคโนโลยีอื่นๆ ในประเทศไทย ส่งผลให้แรงงานได้รับการพัฒนาทักษะด้านต่างๆที่เป็นประโยชน์กับทั้งตนเองและกับสังคมไทย และต่อไปถ้าพวกเขาและเธอมีโอกาสได้กลับไปยังประเทศพม่า เทคโนโลยีต่างๆที่ได้รับเพิ่มขึ้นก็อาจจะช่วยส่งผลต่อการพัฒนาประเทศพม่าเพิ่มขึ้นด้วย

การเคลื่อนย้ายเทคโนโลยีที่สำคัญและเห็นรูปธรรมอย่างชัดเจน คือ การใช้โทรศัพท์มือถือ โทรศัพท์มือถือกลายเป็นปัจจัยที่สำคัญของแรงงานข้ามชาติจากประเทศพม่า เช่น การใช้เป็นเครื่องมือติดต่อสื่อสารกับนายหน้าเวลาที่แรงงานต้องการส่งเงินกลับบ้านเกิดที่ประเทศพม่า โดยแรงงานข้ามชาติจะโทรศัพท์บอกนายหน้าที่อยู่ในประเทศไทย แล้วนายหน้าคนดังกล่าวจะเป็นคนจัดการ โดยการโทรศัพท์ไปหานายหน้าที่อยู่ในประเทศพม่าหรือแถบชายแดนไทย-พม่า โดยแรงงานข้ามชาติจะเป็นคนให้เงินแก่นายหน้าที่อยู่ที่นี่ แล้วให้ทางนายหน้าที่อยู่ในหมู่บ้านหรืออยู่ที่ในประเทศพม่า นำเงินไปให้กับทางครอบครัว หลังจากนั้นแรงงานก็จะโทรศัพท์กลับไปที่บ้านหรือคนในหมู่บ้านที่มีโทรศัพท์ใช้ เพื่อสอบถามและตรวจสอบว่าได้รับเงินที่โอนมาแล้วหรือยัง นอกจากนั้นโทรศัพท์ยังกลายเป็นเครื่องมือสื่อสารในการหาช่องทางในการทำงานใหม่ และการติดต่อญาติมิตรทั้งในประเทศพม่าและในประเทศไทยด้วย

3. มิติของการเคลื่อนย้ายเงินทุน

แรงงานข้ามชาติจากประเทศพม่า โดยเฉพาะแรงงานหญิงมักจะส่งเงินกลับไปจุนเจือญาติพี่น้องที่ประเทศพม่า เฉลี่ยคนหนึ่งอย่างน้อยปีละ 10,000-50,000 บาท ซึ่งก่อให้เกิดการหมุนเวียนของเงินตราทั้งในประเทศพม่าและในประเทศไทย ในหลายพื้นที่ที่มีการจ้างงานแรงงานข้ามชาติจากพม่าอย่างเข้มข้น เช่น ระนอง สมุทรสาคร แม่สอด พบว่าได้เกิดการหมุนเวียนเงินตราในชุมชนนั้นๆ มากยิ่งขึ้นตามไปด้วย เช่น หนังสือพิมพ์ฐานเศรษฐกิจ ฉบับที่ 2239 วันที่ 29 ก.ค.-01 ส.ค. 2550 รายงานข่าวว่าห้างเทสโก้โลตัสมีแนวคิดที่จะเปิดสาขาขึ้นแห่งใหม่ในจังหวัดระนอง เนื่องจากเห็นว่าแรงงานข้ามชาติจากพม่าที่ทำงานอยู่ในจังหวัดและที่ทำงานอยู่ในเกาะสอง ประเทศพม่า จะเป็นลูกค้าสำคัญที่จะเข้ามาจับจ่ายซื้อสินค้า เพราะราคาจะต่ำกว่าในท้องตลาดทั่วไป หรือหนังสือพิมพ์ฐานเศรษฐกิจ ฉบับที่ 2236 19 ก.ค.-21 ก.ค. 2550 รายงานข่าวว่าห้างน้ำพุพลาซ่าซึ่งเป็นห้างขนาด

ใหญ่ในตัวเมืองสมุทรสาครสามารถพลิกฟื้นโอกาสกลับมาทำกำไรได้อีกครั้งหนึ่ง หลังจากเห็นว่าลูกค้าสำคัญที่มาซื้อสินค้าในห้าง คือ กลุ่มแรงงานข้ามชาติที่ทำงานอยู่ในพื้นที่

4. มิติของการเคลื่อนย้ายข้อมูล ข่าวสาร

มีคนครี วัฒนธรรม ประเพณีต่างๆจากกลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศพม่าให้สังคมไทยได้เรียนรู้ เกิดการสืบทอดประเพณีจากบ้านเกิดให้สรรค์สร้างความคิดใหม่ๆ ตลอดเวลา เกิดการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารระหว่าง "บ้าน" ของแรงงานข้ามชาติกับตัวแรงงานข้ามชาติที่อยู่ในประเทศไทย มีการส่งข้อมูล/ข่าวสารที่ไม่สามารถรับรู้ได้กลับไปยังประเทศพม่า ในบางพื้นที่ เช่น จังหวัดเชียงใหม่ กาญจนบุรี ยังเกิดพื้นที่สื่อทั้งสื่อสิ่งพิมพ์ สื่อวิทยุ วีดิทัศน์ อินเตอร์เนต ที่ใช้ภาษาของประชาชนจากพม่า เช่น การเกิดวิทยุชุมชนหรือวารสารภาษาพม่า ภาษากะเหรี่ยง ภาษาไทยใหญ่ เกิดการรื้อฟื้นวัฒนธรรมประเพณีของกลุ่มมอญ กลุ่มกะเหรี่ยง ขึ้นมาอีกครั้งหนึ่ง เช่น วันชาติมอญ ซึ่งจะจัดขึ้นทุกๆวันแรมหนึ่งค่ำเดือนสาม (หลังวันมาฆบูชาหนึ่งวัน) ในประเทศไทยนั้นมีการจัดงานครั้งแรกที่มหาวิทยาลัยรามคำแหง เมื่อปีพ.ศ. 2536 และตามชุมชนที่มีคนไทยเชื้อสายมอญอาศัยอยู่ เช่น อำภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ตำบลบางกระดี่ เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ และอีกหลายประเทศทั่วโลก เช่น อังกฤษ แคนาดา นอร์เวย์ ศรีลังกา ออสเตรเลีย มาเลเซีย ที่มีกลุ่มนักศึกษามอญโพ้นทะเลไปอาศัยอยู่ (สุกัญญา เบานิด, 2549)

หรือการจัดงานวันปีใหม่กะเหรี่ยง ซึ่งจะจัดทุกวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 5 ประมาณเดือนเมษายนของทุกปี ดังจัดในพื้นที่นครปฐม พื้นที่ชลบุรี ที่ผู้ศึกษาได้มีโอกาสได้เข้าร่วมด้วยในปี 2548 เป็นต้น

5. มิติของการเคลื่อนย้ายอุดมการณ์

วัฒนธรรมของแรงงานข้ามชาติได้แสดงออกและปะทะสังสรรค์กับวัฒนธรรมของคนไทย เกิดการผสมผสานทางวัฒนธรรมระหว่างวัฒนธรรมที่อยู่ในประเทศไทยกับวัฒนธรรมที่มาจากประเทศพม่า เป็นกระบวนการสร้างความเข้าใจระหว่างคนต่างเชื้อชาติ ชาติพันธุ์ ศาสนา อุดมการณ์และความเชื่อที่แตกต่างกันให้อยู่ร่วมกันได้ เป็นการเปิดพื้นที่ทางการเมืองใหม่ๆให้กับคนกลุ่มน้อยในสังคม การผสมผสานทางวัฒนธรรมเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติ เป็นผลพวงจากการปะทะสัมพันธ์ของมนุษย์ ซึ่งมีพลังที่จะข้ามพ้นปราการหรือมายาคติของวัฒนธรรมทางการที่รัฐ-ชาติไทยใช้เป็นกลยุทธ์หนึ่งในการครอบงำความคิดและอุดมการณ์ของคนในสังคม เพื่อกำหนดระเบียบวาระทางการเมืองให้ตอบสนองต่อความต้องการของผู้มีอำนาจเท่านั้น และกีดกันคนกลุ่มน้อยออกไปจากสังคม เช่น การบอกว่าแรงงานข้ามชาติไม่มีสิทธิเรียกร้องใดๆ เพราะไม่ใช่คนที่มีสัญชาติไทย เป็นต้น

8.1.3 กระบวนการกลายเป็นกลุ่มคนชายขอบที่ถูกกดทับไว้(Subaltern group)ของแรงงานข้ามชาติจากประเทศพม่าในสังคมไทย

จากการศึกษาถึงการดำเนินชีวิตและการปรับตัวเพื่อความอยู่รอดของแรงงานข้ามชาติจากประเทศพม่าในบทที่ 4 และบทที่ 5 พบว่าแรงงานข้ามชาติถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนในรูปแบบต่างๆ จากนายจ้าง เจ้าหน้าที่รัฐ บุคคลบางคนทั้งที่เป็นคนไทยและคนพม่าด้วยกันเอง อันเนื่องมาจากกระบวนการต่างๆในหลายรูปแบบของรัฐไทย กระบวนการที่เกิดขึ้นเหล่านั้นเองได้ผลักไสให้พวกเขาและเธอตกสู่พื้นที่แห่งความเสี่ยงอยู่ตลอดเวลา กระบวนการเหล่านั้นไม่ได้เกิดขึ้นอย่างโดดเดี่ยว แต่มีสถาบันต่างๆในสังคมไทยคอยรองรับให้ความชอบธรรมอำนาจนั้นให้สามารถกระทำการได้อย่างชอบธรรม

ความเป็นชายขอบของ "แรงงานข้ามชาติจากพม่า" ในสังคมไทย สามารถแบ่งออกได้เป็น 5 ประเภท ดังนี้

(1) ความเป็นชายขอบในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของมายาคติ(myth)"หลบหนีเข้าเมืองผิดกฎหมาย แย่งงานคนไทย แพร่เชื้อโรคร้าย ภัยความมั่นคง"

(2) ความเป็นชายขอบในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของนโยบายการจดทะเบียน

(3) ความเป็นชายขอบในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของคนไร้สัญชาติไทย

(4) ความเป็นชายขอบในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการสื่อสารของสื่อมวลชนไทย

(5) ความเป็นชายขอบในฐานะเป็นผลผลิตจากงานวิชาการ

ความเป็นชายขอบที่เกิดขึ้นเป็นผลมาจากการจัดความสัมพันธ์เชิงอำนาจในรูปของความรู้ที่อยู่บนฐานคิดที่มีลักษณะแบ่งเขาแบ่งเรา ผ่านรูปแบบการแบ่งแยก กีดกัน และเบียดขับให้ไปอยู่ริมขอบของพื้นที่และผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ ทำให้พวกเขาตกอยู่ในภาวะที่ไร้อำนาจในการกำหนดชะตากรรมของตนเอง ให้ยอมจำนนต่อการกีดกันอย่างไม่มีทางเลี่ยงพ้น

กระบวนการสร้างความเป็นอื่นผ่านกลไกอำนาจเชิงสถาบันในรูปแบบต่างๆของรัฐ-ชาติไทย การเกิดขึ้นมาของรัฐ-ชาติ(Nation-state) แบบสมัยใหม่ แนวความคิดเรื่องรัฐ-ชาติ ที่มาพร้อมกับทฤษฎีการทำให้ทันสมัยอย่างตะวันตกยังคงมีอิทธิพลมหาศาลต่อคนในประเทศโลกที่สาม และยังคงเป็นระบบคิดที่สร้างความวุ่นวายให้กับประเทศต่างๆในโลกที่สามที่มีกลุ่มชาติพันธุ์หลากหลาย วาทกรรมการพัฒนากระแสหลักได้เปลี่ยนฐานะของประชาชนเหล่านี้จากมนุษย์หรือพลเมืองที่มีสิทธิมีเสียงและมีชีวิตวิญญาณสู่การเป็นวัตถุที่ไร้วิญญาณชนิดหนึ่งที่เรียกว่าเป็นได้แต่เพียง"แรงงานราคาถูกในสังคมอุตสาหกรรม"เท่านั้น โดยวาทกรรมการพัฒนากระแสหลักจะตอกย้ำให้เห็นว่าผู้อพยพเหล่านี้ทั้งที่มาในนามแรงงานข้ามชาติหรือในนามผู้ลี้ภัย ไม่มีประสิทธิภาพ ไม่มีศักยภาพ เป็นตัวขัดขวางการพัฒนา ทำให้จำเป็นต้องได้รับการพัฒนาที่ผ่านการควบคุม จัดระเบียบ ผ่านเทคนิควิธีการต่างๆภายใต้ฉลากหรือป้ายที่สวยหรู เช่น การจดทะเบียนแรงงานข้ามชาติ ,การจัดระเบียบผู้ลี้ภัย เป็นต้น

สิ่งเหล่านี้เองยิ่งเป็นการตอกย้ำความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ไม่เท่าเทียมกันให้แข็งแกร่งยิ่งขึ้น สำหรับความสำคัญของเทคนิค/กระบวนการจัดระเบียบประชาชนเหล่านี้อยู่ที่การเบี่ยงเบนปัญหา

เรื่องการอพยพ การย้ายถิ่นของประชาชนกลุ่มนี้จากความสัมพันธ์ทางการเมืองเป็นเพียงมิติทางด้านเศรษฐศาสตร์ด้วยการชี้ให้เห็นว่าการที่ประชาชนกลุ่มนี้หลบหนีเข้ามาในประเทศไทย เพราะต้องการหางานทำ มีรายได้สำหรับการดำรงชีวิต พร้อมๆกับลดทอนวิธีการแก้ปัญหาจากระดับของการเมือง เรื่องของอำนาจ ความรุนแรง การต่อสู้ สู่เรื่องของเทคนิควิธีการล้วนๆ ดังเช่น การเปิดให้ขึ้นทะเบียนแรงงานข้ามชาติ หรือการผลักดันกลับประเทศ เป็นต้น ซึ่งล้วนแล้วแต่ทำให้ประชาชนกลุ่มนี้ถูกทำให้อยู่ในซอกหลืบในเงามืดมากยิ่งขึ้น

8.1.4 แนวทางการดิ้นรนต่อสู้ของกลุ่มแรงงานข้ามชาติจากประเทศพม่า ในการเผชิญกับสภาวะความกดดันต่างๆ

แม้ว่าแรงงานข้ามชาติจากประเทศพม่าจะเผชิญกับภาวการณ์ชายขอบในรูปแบบต่างๆ แต่ก็ไม่ได้หมายความว่าแรงงานข้ามชาติจะเป็นฝ่ายตั้งรับและก้มหน้าเผชิญชะตากรรมเหล่านั้นโดยลำพัง กระบวนการทำงานร่วมเพื่อสร้างพื้นที่ทางสังคมระหว่างแรงงานข้ามชาติ แรงงานไทย นายจ้าง นักวิชาการ นักพัฒนา ทนายความ ได้แสดงให้เห็นถึงพลังของเครือข่ายทางสังคมที่มีต่อแรงงานข้ามชาติอย่างชัดเจน แนวทางการดิ้นรนต่อสู้ของกลุ่มแรงงานข้ามชาติจากประเทศพม่าในบริบทสังคมไทย สามารถแจกแจงออกได้ 5 ลักษณะ คือ

(1) มุมมองด้านความสัมพันธ์กับรัฐ : การต่อรองภายใต้ความสัมพันธ์เชิงอำนาจรัฐ

การย้ายถิ่นจากประเทศพม่าเข้าสู่พื้นที่ประเทศไทย และเข้ามาทำงานหรืออาศัยอยู่ในพื้นที่ศูนย์กลาง คือ กรุงเทพมหานคร ซึ่งเป็นพื้นที่ที่อยู่ภายใต้ปฏิบัติการทางอำนาจของรัฐไทย ประสบการณ์ของความเป็นคนชายขอบที่เผชิญจากอำนาจรัฐในรูปแบบต่างๆ โดยเฉพาะในช่วงเวลาของการถูกรีดไถเงิน การถูกจับกุม การถูกส่งกลับ ทำให้แรงงานข้ามชาติจากประเทศพม่าตระหนักว่าเมื่อตนเองถูกทำให้ด้อยอำนาจ อ่อนแอจากปฏิบัติการของรัฐแล้ว ความเป็นชายขอบจะถูกซ้ำเติมให้รุนแรงขึ้นจากมายาคติต่างๆที่ดำรงอยู่ในผู้คนบางส่วนของสังคมไทย ซึ่งอยู่ในตำแหน่งแห่งที่ที่เหนือกว่า ประสบการณ์ของความเป็นชายขอบทำให้แรงงานข้ามชาติเรียนรู้ที่จะจัดวางความสัมพันธ์ที่ดีกับรัฐเพื่อให้รัฐให้การยอมรับตนเอง การเป็นคนพลัดถิ่นด้อยอำนาจเป็นกลุ่มชาติพันธุ์และประชาชนที่มาจากประเทศพม่าทำให้แรงงานข้ามชาติไม่สามารถอ้างอิงตัวตนกับรัฐไทยได้เหมือนกับกลุ่มชาติพันธุ์ดั้งเดิมอื่นๆ เช่น กลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง กลุ่มชาวเขา กลุ่มคนไทยพลัดถิ่น หรือกลุ่มคนดั้งเดิมกลุ่มอื่นๆของแผ่นดินไทย รวมทั้งด้วยสถานะที่เป็นผู้หลบหนีเข้าเมืองผิดกฎหมาย ไม่ได้มีเครือข่าย ไม่มีมีสถานะทางสังคม สถานะทางเศรษฐกิจที่ดี ที่จะเป็นเงื่อนไขที่จะสามารถทำให้ต่อรองกับรัฐไทยได้ ฉะนั้นการสร้างพื้นที่ทางสังคมของแรงงานข้ามชาติกับรัฐไทย จึงดำเนินไปโดยผ่านการจัดวางความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์กับรัฐ การนำเสนอตัวตนที่สอดคล้องกับวาทกรรมหรือสิ่งที่รัฐคาดหวัง จะเป็นผลดีมากกว่าการต่อต้านหรือการปะทะกับอำนาจรัฐโดยตรง ซึ่งจะมีแต่ทำให้แรงงานข้ามชาติต้องเผชิญกับสถานการณ์ที่เลวร้ายมากยิ่งขึ้น กระบวนการ

ต่อรองเพื่อสร้างพื้นที่ทางสังคมภายใต้ความสัมพันธ์เชิงอำนาจกับรัฐจึงดำเนินไปผ่านการนำเสนอตัวตนในฐานะการเป็นแรงงานข้ามชาติที่ถูกกฎหมายผ่านการจดทะเบียนเพื่อขอใบอนุญาตทำงาน และในฐานะการนำเสนอตัวตนผู้อยู่อาศัยในรัฐไทยที่ดี เพื่อต่อรองเรื่องความมั่นคงในการอยู่อาศัยและทำงานในประเทศไทยโดยไม่ผิดกฎหมาย

การจดทะเบียนแรงงานข้ามชาติเป็นหลักประกันอีกรูปแบบหนึ่งให้กับแรงงานข้ามชาติที่มีต่อรัฐไทย แง่หนึ่งคือการเปิดเผยตัวบุคคลที่รัฐไทยเรียกว่า "ผู้หลบหนีเข้าเมืองผิดกฎหมาย" ให้กลายเป็น "ผู้ถูกเปิดเผยตัวตนและสามารถตรวจสอบจากรัฐราชการไทยได้" พวกเขาและเธอได้ใช้บัตรแรงงานต่างด้าวเป็นข้ออ้างในการที่ไม่ต้องติดสินบนตำรวจ ถูกจับกุม หรือถูกรีดไถ อีกแง่หนึ่งคือการยืนยันถึงสวัสดิการและบริการจากภาครัฐในเรื่องต่างๆที่ควรจะได้รับ เช่น การบริการสาธารณสุข การนำเสนอตนเองในฐานะผู้ถูกกฎหมายจะสามารถช่วยเปิดพื้นที่ทางสังคม สร้างการยอมรับจากรัฐ เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นท่ามกลางความพยายามที่จะนิยามตนเองที่ไม่ได้มีขอบเขตที่หยุดนิ่ง สามารถถูกต่อรองปรับเปลี่ยนได้ตลอดเวลา

ภายใต้บริบทของการเคลื่อนไหวเรื่องการเรียกร้องให้รัฐไทยรับรองสถานะความเป็นพลเมืองให้กับกลุ่มคนดั้งเดิมต่างๆที่อาศัยอยู่ในประเทศไทยมาเป็นเวลานาน เช่น กลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง กลุ่มชาวเขา กลุ่มคนไทยพลัดถิ่น แต่ในกรณีของแรงงานข้ามชาติซึ่งเป็นผู้อพยพย้ายถิ่นมาประเทศไทย ทำให้ไม่สามารถอ้างความเป็นดั้งเดิมในการเรียกร้องสิทธิความเป็นพลเมืองไทยได้ นั้นย่อมหมายถึงความไม่มั่นคงของการได้อยู่ในพื้นที่ประเทศไทยด้วย ภายใต้เงื่อนไขที่ไม่สามารถอ้างความเป็นคนดั้งเดิมมาใช้ในการชอบธรรมในการได้สถานะพลเมืองและความชอบธรรมในการอยู่ในพื้นที่ประเทศไทย แรงงานข้ามชาติได้เลือกนำเสนออัตลักษณ์ของตนเองในฐานะผู้อยู่อาศัยในรัฐไทยที่ดี ผ่านการสร้างภาพลักษณ์ที่สอดคล้องกับสิ่งที่รัฐไทยต้องการ เช่น การใส่สายรัดข้อมือ การใส่เสื้อสีเหลือง การจัดงานถวายพระพรพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เป็นลักษณะของการให้ความร่วมมือกับหน่วยงานรัฐ เพื่อแสดงให้เห็นว่าแรงงานข้ามชาตินั้นพร้อมที่จะเป็นพลเมืองที่ดีตามที่รัฐคาดหวัง เพื่อสร้างความชอบธรรมในการอยู่อาศัยบนผืนแผ่นดินไทย

(2) มุมมองด้านเศรษฐกิจ : การต่อรองภายใต้ความสัมพันธ์กับระบบทุน

การต่อรองภายใต้ความสัมพันธ์กับทุนของแรงงานข้ามชาติเกิดขึ้นในบริบทของความเหลื่อมล้ำของอำนาจระหว่างแรงงานข้ามชาติกับทุนในความสัมพันธ์เชิงการผลิต แต่แรงงานข้ามชาติก็ไม่ได้จำนนต่อภาวะชายขอบที่ตนเองเผชิญอย่างหยุดนิ่ง ได้พยายามต่อรองด้วยยุทธวิธีต่างๆ เพื่อให้ตนเองสามารถอยู่รอดได้ในแต่ละสถานการณ์ คือ การเป็นแรงงานที่มีคุณภาพของภาคการผลิต

ประเด็นหนึ่งที่น่าสนใจของการพูดคุยถึงวิถีชีวิตของพวกเขา คือ การที่แรงงานข้ามชาติมักเล่าให้ฟังถึงการได้เข้ามาอยู่ในประเทศไทย การได้ทำงาน การได้ส่งเงินกลับบ้าน ผ่านการกระทำตนเป็นแรงงานที่ดีที่ตรงกับความต้องการของนายจ้าง แม้ว่าการเป็นคนดีในสายตานายจ้างจะต้อง

แลกกับการสูญเสียโอกาสในเรื่องต่างๆที่แรงงานข้ามชาติคนๆหนึ่งจะได้รับ แต่พวกเขาและเธอก็ยอม การยอมไม่ได้หมายถึงการเป็นฝ่ายถูกกระทำจากนายจ้างเพียงเท่านั้น แต่การยอมเป็นการเปิดพื้นที่ของความเป็นลูกจ้างที่ดีของนายจ้าง การเป็นลูกที่ดีของครอบครัวที่ยังใช้ชีวิตอยู่ในประเทศพม่า การเป็นตัวจักรหรือกลไกขับเคลื่อนของเศรษฐกิจไทยที่สำคัญ ซึ่งพื้นที่เหล่านี้เองที่นำมาซึ่งความมั่นคงปลอดภัยทั้งทางกายภาพและทางจิตใจให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในประเทศไทยได้อย่างเป็นสุข พื้นที่ดังกล่าวถูกสร้างสรรค์ขึ้นมาภายใต้ชะตากรรมของการถูกมองว่าเป็นผู้ถูกกระทำ ถูกลิดรอนสิทธิ ขณะที่แรงงานข้ามชาติถูกอธิบายจากกรอบของกฎหมาย รัฐ และคนอื่นว่าเป็นผู้หลบหนีเข้าเมืองผิดกฎหมาย ไม่มีสิทธิในการเข้าถึงโอกาสต่างๆ แรงงานข้ามชาติก็ปรับเปลี่ยนมุมมองที่เกิดขึ้นผ่านการดัดแปลงตนเองให้เป็น "คนดี" เพื่อสร้างความชอบธรรมให้ตัวเองในการดำรงชีวิตในประเทศไทยต่อไป

(3) มุมมองด้านสิทธิ : การต่อรองภายใต้ความสัมพันธ์เชิงวิชาการและการพัฒนา

การสร้างพื้นที่ทางสังคมผ่านงานวิจัยในกระบวนการทำงานทางวิชาการ , ผ่านองค์กรอิสระภาครัฐ, ผ่านการทำงานรณรงค์และการผลักดันเชิงนโยบายขององค์กรพัฒนาเอกชนไทยและต่างประเทศ ในลักษณะการประสานพันธมิตรทั้งนักวิชาการ เจ้าหน้าที่องค์กรภาครัฐ นักพัฒนาแรงงานไทย สภาทนายความ องค์กรระหว่างประเทศ เพื่อเปิดพื้นที่ทางสังคมและพื้นที่ทางความรู้ในการนำเสนอตัวตนของแรงงานข้ามชาติจากประเทศพม่า เป็นการพยายามช่วงชิงพื้นที่ให้กับแรงงานข้ามชาติแบบใหม่ ทั้งผ่านการสร้างคำที่ใช้เรียกแรงงานต่างด้าวขึ้นมาใหม่ว่า "แรงงานข้ามชาติ" หรือการเชื่อมร้อยองค์กรพัฒนาเอกชนที่ทำงานเกี่ยวกับแรงงานข้ามชาติในภูมิภาคต่างๆเข้าด้วยกัน รวมทั้งการสนับสนุนให้แรงงานข้ามชาติได้ใช้อัตลักษณ์ของตนในการเป็นเครื่องมือที่มีพลังในการต่อสู้เพื่อความยุติธรรมและความเท่าเทียมกับเพื่อนมนุษย์คนอื่นๆในสังคม

กระบวนการทำงานของพันธมิตรทางวิชาการและการพัฒนาได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในการมองปรากฏการณ์เรื่องแรงงานข้ามชาติจากประเทศพม่าในสังคมไทย คือ ทำให้การรับรู้และการให้ความหมายของการย้ายถิ่นของคนข้ามชาติจากประเทศพม่าเข้ามาในสังคมไทย มีมิติมากกว่าการเคลื่อนย้ายเข้ามาเป็นแรงงานด้วยปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจเพียงประการเดียว ภาพของการถูกกดขี่ การถูกทำร้ายระหว่างการทำงาน การถูกรีดไถควรปรากฏไปพร้อมๆกับการคุ้มครองแรงงานตามหลักการสิทธิมนุษยชน ที่ทำให้หลายภาคส่วนในสังคมไทยต้องตระหนัก ให้ความสำคัญ และหยิบยกเป็นวาระที่ต้องพูดถึงเป็นอันดับแรกๆ นอกจากนั้นยังแสวงหาพันธมิตรนักวิชาการ นักวิจัย จากรั้วมหาวิทยาลัยทั้งในประเทศและต่างประเทศ โดยเฉพาะนักวิชาการด้านรัฐศาสตร์ สังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ ที่เป็นชนชั้นนำของสังคมให้ช่วยพยายามเปิดพื้นที่ทางวิชาการ ทั้งในรูปของการสัมมนา การเสวนา การทำวิจัยในประเด็นเรื่องคนข้ามชาติจากประเทศพม่า เพื่อก่อให้เกิดการรับรู้ต่อสาธารณะที่กว้างขวางมากยิ่งขึ้น รวมถึงให้นักวิชาการเหล่านี้เป็นตัวเชื่อมระหว่างภาครัฐและ

ภาคธุรกิจกับภาคนักพัฒนาและกลุ่มแรงงานให้สามารถอยู่ในเวทีของการแลกเปลี่ยนได้เสมอกัน ทำให้ความรู้ของแรงงานที่เป็นภาคปฏิบัติการจริงถูกส่งผ่านไปยังภาคนโยบายได้มากขึ้น

(4) มุมมองด้านวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์ : การต่อรองภายใต้ความสัมพันธ์เชิงประเพณี

แรงงานข้ามชาติได้อาศัยวัฒนธรรมประเพณีของตนในการแทรกตัวเข้าไปในพื้นที่ทางสังคมซึ่งประกอบไปด้วยกลุ่มคนหลายกลุ่ม หลายระดับชั้น เพื่อให้เกิดการยอมรับในการมีตัวตนและดำรงชีวิตเป็นส่วนหนึ่งของสังคมนั้นๆ เป็นการบอกกล่าวออกไปยังพื้นที่สาธารณะให้คนอื่นได้รับรู้ว่าตัวเองมีประเพณี มีรากเหง้า มีวัฒนธรรม ในหลายพื้นที่พบว่าแรงงานข้ามชาติเป็นปัจจัยหนึ่งที่กระตุ้นให้เกิดการรื้อฟื้น ผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่ เช่น ชุมชนมอญในแถบจังหวัดภาคกลาง กลุ่มกะเหรี่ยงหรือกลุ่มไทยใหญ่ในแถบจังหวัดภาคเหนือ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการผนวกรวมหรือเป็นส่วนหนึ่งของคนที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกัน แต่อยู่ในสถานะที่แตกต่างกัน การปะทะสังสรรค์ของคนสองกลุ่มได้สะท้อนให้เห็นถึงการแลกเปลี่ยน รื้อฟื้นหรือการสร้างอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ขึ้นใหม่ในสังคมไทย รวมถึงก่อให้เกิดความรู้สึกที่เป็นพวกเดียวกันหรือเหมือนกัน แรงงานข้ามชาติจึงเลือกใช้ทั้งความต่างทางวัฒนธรรมประเพณี และความเหมือนในการเป็นกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกันมาสร้างพื้นที่การยอมรับให้เกิดขึ้นในสังคมไทย

8.2 ข้ออภิปรายทางทฤษฎี

การศึกษาเรื่องวิถีชีวิตของแรงงานข้ามชาติที่มาจากประเทศพม่าในพื้นที่กรุงเทพมหานคร ได้นำเอาแนวคิดที่เกี่ยวข้องมาใช้เป็นแนวทางในการวิเคราะห์ 6 แนวคิด โดยแบ่งเป็นแนวคิดหลัก 4 แนวคิด และแนวคิดเสริม 2 แนวคิด คือ

แนวคิดหลัก ประกอบด้วย

8.2.1 แนวคิดเรื่องการวิเคราะห์วาทกรรม (Discourse analysis)

8.2.2 แนวคิดเรื่องกลุ่มคนที่ถูกกดทับไว้ (Subaltern group)

8.2.3 แนวคิดเรื่องปฏิบัติการทางสังคม (Practices)

8.2.4 แนวคิดเรื่องสิทธิมนุษยชน (the Right of Man)

แนวคิดเสริม ประกอบด้วย

8.2.5 แนวคิดเรื่องพื้นที่ทางสังคมข้ามพรมแดน (Transnationalism)

8.2.6 แนวคิดเรื่องประชาธิปไตยข้ามพรมแดน (Democracy without borders)

แนวคิดเรื่องการวิเคราะห์วาทกรรม (Discourse analysis)

ผู้ศึกษาใช้แนวคิดหลักเรื่องการวิเคราะห์วาทกรรม(Discourse analysis) ของ Michael Foucault มาศึกษาว่าภาคปฏิบัติการของวาทกรรมที่มาในนามของความรู้เรื่อง "การจัดการแรงงานข้ามชาติ" ในรูปของนโยบายการจัดระเบียบแรงงานต่างด้าวของกระทรวงแรงงานและกระทรวงอื่นๆที่เกี่ยวข้อง เช่น กระทรวงมหาดไทย กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงกลาโหม ว่านโยบาย

เหล่านั้นที่ประกอบไปด้วย ระบบ ระเบียบ กฎเกณฑ์ต่างๆ และสถาปนากลายเป็นอำนาจหนึ่งของรัฐราชการไทยที่มีต่อการจัดการแรงงานนั้นได้ส่งผลต่อชีวิตและตัวตนของแรงงานข้ามชาติที่มาจากประเทศพม่าเป็นอย่างมาก กล่าวคือ ความรู้เรื่อง "การจัดการแรงงานข้ามชาติ" ในมุมมองของรัฐราชการไทย มองแรงงานข้ามชาติในฐานะของการเป็นเพียง "ผู้หลบหนีเข้าเมืองผิดกฎหมายที่ข้ามพรมแดนของรัฐโดยไม่ได้รับอนุญาต" เท่านั้น

เมื่อพรมแดนคือเครื่องมือในการสร้างรัฐ-ชาติสมัยใหม่ พรมแดนได้ถูกกำหนดขึ้นอย่างแน่นอนตายตัว ทำให้คนที่เคยย้ายถิ่น เคลื่อนย้ายถิ่น หรือเคลื่อนย้ายอย่างอิสระดำเนินชีวิตไปด้วยความยากลำบากและต้องห้าม เพราะถือว่าเป็นการทำลายความศักดิ์สิทธิ์และอธิปไตยของชาติ พรมแดนของรัฐเข้ามาทำหน้าที่ควบคุมและจัดระเบียบพลเมืองให้อยู่ในขอบเขตพื้นที่ที่แน่นอน การเคลื่อนย้ายข้ามพรมแดนของผู้คนและสิ่งต่างๆ โดยมิได้รับอนุญาตจากรัฐถือเป็นการละเมิดอธิปไตยและเป็นภัยต่อความมั่นคงของชาติ ขณะเดียวกันพรมแดนรัฐ-ชาติทำหน้าที่ในการจำแนกแยกแยะผู้คนออกเป็นสองกลุ่ม ได้แก่ กลุ่มที่เป็นพลเมืองของรัฐ กับกลุ่มที่ไม่ใช่พลเมืองของรัฐ ซึ่งมีนัยยะของการเป็น "พวกอื่น" (the other)

รัฐไทยได้เผชิญหน้ากับความเป็นจริงที่ว่ามีการเลื่อนไหลไปมาของผู้คน เทคโนโลยี ทุน ข้อมูลข่าวสาร และอุดมการณ์ข้ามพรมแดนเพิ่มขึ้นทุกขณะ แต่รัฐก็ไม่สามารถควบคุมการหลั่งไหลของสิ่งเหล่านี้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ สิ่งเดียวที่รัฐพอจะควบคุมได้ก็คือดินแดนและการอ้างอธิปไตยเหนือดินแดน ซึ่งกลายมาเป็นเหตุผลหลักของการสร้างความชอบธรรมในการดำรงอยู่ของอำนาจรัฐ และถูกรัฐใช้เป็นเครื่องมือในการจัดการผู้อื่น

ภาวะของผู้อพยพย้ายถิ่นโดยเฉพาะการย้ายถิ่นข้ามเขตแดนของประเทศ จึงนำไปสู่ปัญหาต่างๆมากมายที่เกี่ยวข้องกับการละเมิดอธิปไตยของรัฐและกลายเป็น"ปัญหา" ทั้งปัญหาของรัฐและปัญหาในตัวตนผู้ย้ายถิ่น เช่น ปัญหาทางการเมือง ปัญหาการกลายเป็นคนไร้สัญชาติ ปัญหาการตั้งถิ่นที่อยู่อาศัย ปัญหาการถูกกีดกันในการเข้าถึงทรัพยากรเพื่อการยังชีพ และปัญหาการยอมรับการมีตัวตน การมาถึงของผู้อพยพย้ายถิ่นโดยที่รัฐไม่ได้อนุญาตมักจะทำให้รัฐเกิดอาการหวาดระแวง/กังวล/วิตก ผลที่ตามมา คือ ความรู้สึกรังเกียจและสงสัยและนำไปสู่การไม่ยอมรับผู้เดินทางมาใหม่เป็นสมาชิกในรัฐของตนเอง

ตลอดเวลาที่ผ่านมารัฐบาลไทยทุกยุคสมัยก็ไม่มีนโยบายให้สถานะผู้ลี้ภัยกับผู้พลัดถิ่นจากประเทศพม่า เนื่องจากประเทศไทยไม่ได้ลงนามให้สัตยาบันตามอนุสัญญาว่าด้วยสถานภาพผู้ลี้ภัย ค.ศ.1951(พ.ศ.2494) พวกเขาจึงไม่ได้สถานภาพผู้ลี้ภัย เป็นเพียงผู้เข้ามาพักพิงอยู่ในเขตประเทศไทยตามที่รัฐจัดพื้นที่พักพิงให้เพียงเท่านั้น ดังนั้นเมื่อผู้หนีภัยจากการสู้รบไม่มีฐานะเป็นผู้ลี้ภัย พวกเขาและเธอจึงกลายเป็นผู้หลบหนีเข้าเมืองผิดกฎหมายภายใต้ข้อบังคับแห่งพระราชบัญญัติคนเข้าเมืองของไทย พ.ศ. 2522 ที่ถือว่าผู้เข้าเมืองโดยไม่มีเอกสารการเดินทางที่มีการตรวจลงตราถูกต้องเป็นผู้หลบหนีเข้าเมืองผิดกฎหมายทั้งสิ้น จากการที่ไม่มีฐานะเป็นผู้ลี้ภัยพวกเขาและเธอจึงไม่อยู่ในฐานะ

ที่จะได้รับการปฏิบัติหรือมีผลผูกพันตามหลักกฎหมายระหว่างประเทศ เมื่อรัฐไทยมีมุมมองการใช้ทัศนคติของความเป็นชาติแบบหนึ่งเดียวที่ไม่ยอมรับลักษณะพลเมืองของรัฐที่นอกเหนือกรอบกติกาของรัฐที่กำหนดไว้ วิธีคิดแบบนี้จึงกลายเป็นกรอบปฏิบัติที่รัฐนำมาใช้การจัดการชีวิตของคนกลุ่มต่างๆในสังคมที่ไม่ใช่พลเมืองของรัฐ

"ความเป็นอื่นของแรงงานต่างด้าว"(the migrant worker's otherness) เกี่ยวโยงกับมุมมองของรัฐที่สร้างคำว่า "แรงงานต่างด้าว" ขึ้นมาบนพื้นฐานของ "ความเป็นอื่น" รัฐให้คำนิยามแรงงานข้ามชาติเท่ากับ "ผู้หลบหนีเข้าเมืองผิดกฎหมาย" และ/หรือ"ผู้เป็นภัยต่อความมั่นคงแห่งชาติของประเทศ" บางครั้งทุนก็มองแรงงานข้ามชาติในฐานะ "แรงงานราคาถูก" ซึ่งไปสอดรับกับงานวิจัยบางเรื่องของสถาบันบางแห่งในประเทศไทย เช่น สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย(TDRI) , สำนักงานสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ , กองวิจัยและพัฒนา สำนักงานตำรวจแห่งชาติ ที่ชี้ให้เห็นว่าแรงงานข้ามชาติ คือ ภัยต่อความมั่นคงของสังคมไทย อันเนื่องมาจากประชาชนในรัฐไทยรู้สึกถึงความไม่ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของตนเองเมื่อต้องใช้ชีวิตอยู่ร่วมกับคนกลุ่มนี้ แรงงานข้ามชาติจะสามารถก่ออาชญากรรมกับตน เช่น การลักเล็กขโมยน้อย กินเหล้าเมาอาละวาด ชิงทรัพย์และปล้น หรือบางคนเกี่ยวข้องกับการลักทรัพย์ ค้ายาเสพติด ขบวนการค้ามนุษย์

ตลอดระยะเวลา 15 ปีที่ผ่านมา นับตั้งแต่การเกิดนโยบายเรื่องแรงงานข้ามชาติในประเทศไทยในปี พ.ศ.2535 ได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อสังคมไทยในหลายระดับหลายมิติ อย่างน้อยใน 2 ลักษณะด้วยกันคือ การเปลี่ยนแปลงในระดับวิธีคิดและการเปลี่ยนแปลงในระดับสัมพันธภาพเชิงอำนาจ กล่าวคือ แนวนโยบายจดทะเบียนได้นำมาซึ่งการปลูกฝังความคิดความเชื่อผ่านการสร้างนโยบาย แผนดำเนินงานต่างๆ จนในที่สุดการจดทะเบียนได้แทรกซึมเข้าสู่ชีวิตประจำวันของผู้คนอย่างแยบคาย และกลายเป็นความจริงทางสังคมที่ได้รับการยอมรับและยินยอมปฏิบัติตามโดยดุษฎี

ในด้านการเปลี่ยนแปลงในระดับมิติสัมพันธภาพเชิงอำนาจ ตัวนโยบายได้เข้าไปทำหน้าที่จัดการ สร้างระเบียบ กำกับดูแล หรือให้คุณให้โทษแก่ผู้ปฏิบัติและไม่ปฏิบัติตาม นโยบายมีอำนาจในการนิยามหรืออำนาจในการให้ความหมาย/ให้คุณค่าแก่มนุษย์และสรรพสิ่ง นำมาซึ่งการจัดวางตำแหน่งแห่งที่ การจัดแบ่งประเภท หรือสร้างขอบเขตพรมแดนให้กับคนกลุ่มต่างๆ

นโยบายจดทะเบียนแรงงานที่เกิดขึ้นในแต่ละปีจะมีระบบการควบคุม/สอดส่องแรงงานข้ามชาติผ่านกลไกของหน่วยราชการ ดังนี้

กระทรวงมหาดไทยโดยจังหวัดและอำเภอ ดำเนินการจัดทำทะเบียนประวัติคนต่างด้าวสัญชาติพม่า ลาว กัมพูชา อายุตั้งแต่ 1 ปี ขึ้นไป

กระทรวงแรงงาน โดยสำนักจัดหางานจังหวัด ดำเนินการจดทะเบียนนายจ้างเพื่อทราบความต้องการจ้างแรงงานต่างด้าว พิจารณาจำนวนที่จะอนุญาตและพิจารณาอนุญาตทำงาน

กระทรวงสาธารณสุขโดยสถานพยาบาลในจังหวัด ดำเนินการตรวจสุขภาพและประกันสุขภาพคนต่างด้าวที่ได้จัดทำทะเบียนประวัติและประสงค์จะทำงาน ณ สถานพยาบาลที่กระทรวงสาธารณสุขกำหนด

กระทรวงกลาโหมโดยฝ่ายทหาร ดำเนินการสกัดกั้นและปราบปราม จับกุมแรงงานต่างด้าวที่ลักลอบมาทำงานภายหลังการจดทะเบียนประวัติคนต่างด้าว

กระทรวงมหาดไทยโดยฝ่ายปกครอง ดำเนินการสกัดกั้นการเข้ามาของแรงงานต่างด้าวรายใหม่

สำนักงานตำรวจแห่งชาติโดยสถานีตำรวจในจังหวัด ดำเนินการสกัดกั้น ปราบปราม และจับกุม ดำเนินคดีแรงงานต่างด้าวที่ลักลอบเข้ามาทำงานภายหลังจากการจดทะเบียนประวัติคนต่างด้าว

ซึ่งกลไกรัฐที่เกิดขึ้นนั้นเองนำไปสู่ภาวะที่แรงงานข้ามชาติบางส่วนต้องกลายเป็นผู้ถูกกระทำมากยิ่งขึ้น เช่น

(1) การที่แรงงานข้ามชาติบางส่วนไม่สามารถเข้าสู่สิทธิในการทำงานได้โดยชอบด้วยกฎหมาย เนื่องจากค่าธรรมเนียมในการออกใบอนุญาตทำงานให้แรงงานข้ามชาติมีอัตราที่สูงมากบางปี (2547) สูงถึง 50,000 บาทต่อคน

(2) การอยู่ในสถานะที่ไม่สามารถไปจดทะเบียนแรงงานข้ามชาติได้ เช่น เป็นปัญญาชนพม่าที่เข้าร่วมขบวนการนักศึกษาเพื่อประท้วงและต่อต้านรัฐบาลเผด็จการทหารพม่าในเหตุการณ์ 8888 ซึ่งตกเป็นกลุ่มเป้าหมายของการกวาดล้างจับกุมของรัฐบาลเผด็จการทหารพม่า แต่จากการที่นโยบายขึ้นทะเบียนแรงงานข้ามชาติของประเทศไทยในปี 2547 มีกระบวนการพิสูจน์สัญชาติกับรัฐต้นทาง ทำให้ประชาชนจากพม่าบางคนไม่สามารถไปขึ้นทะเบียนแรงงานข้ามชาติได้ และกลายเป็น "ผู้หลบหนีเข้าเมืองผิดกฎหมาย" ในสายตาของรัฐไทย

(3) การที่แรงงานข้ามชาติที่จดทะเบียนแล้วไม่สามารถเก็บบัตรขึ้นทะเบียนแรงงานฉบับจริงไว้ได้ เนื่องจากนายจ้างเป็นผู้เก็บไว้กับตนเอง ทำให้เกิดความหวาดกลัวตลอดเวลาที่เดินทางไปที่ต่างๆ ทั้งกลัวว่าจะถูกจับกุมและถูกส่งกลับประเทศต้นทาง ความกลัวเช่นนี้เป็นข้อจำกัดที่ไม่ให้แรงงานข้ามชาติไปไหนมาไหนอย่างอิสระ ทำให้แรงงานเหล่านี้ไม่อาจเข้าถึงบริการทางสังคมของรัฐได้ โดยเฉพาะบริการด้านสุขภาพ

นอกจากนั้นหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องกับการนำเสนอนโยบายก็เป็นไปในลักษณะการตรึงแรงงานข้ามชาติเอาไว้ไม่ว่าเวลาจะผ่านไปนานเพียงใดก็ตาม เช่น ในนโยบายเกือบทุกปีจะมีเนื้อหาส่วนที่เป็นการให้นายจ้างต้องประกันตัวแรงงานข้ามชาติ นโยบายตรวจการตั้งครรภ์แรงงานหญิง เช่น ในปี 2547 ที่นายพินิจ จารุสมบัติ ดำรงตำแหน่งรองนายกรัฐมนตรี มีการประชุมคณะกรรมการบริหารแรงงานต่างด้าวหลบหนีเข้าเมือง (คบร.) ที่ทำเนียบรัฐบาล เพื่อรายงานผลการจดทะเบียนแรงงานต่างด้าว ประเด็นหนึ่งที่มีถกเถียงกันอย่างมาก คือ มีแรงงานต่างด้าว (สัญชาติ

พม่า ลาว และกัมพูชา) ที่มาลงทะเบียนและอยู่ในระหว่างการตั้งครรภ์ จำนวน 9,383 ราย หรือร้อยละ 3.05 ของแรงงานหญิงที่มาตรวจสุขภาพทั้งหมด ซึ่งนายพินิจและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเห็นว่าควรส่งแรงงานเหล่านี้กลับประเทศต้นทาง เพราะหากปล่อยไว้อาจเกิดปัญหาตามมาอีกมาก

หรือการมีประกาศของบางจังหวัดที่ห้ามแรงงานข้ามชาติออกจากที่พักหลัง 20.00 น. ห้ามใช้โทรศัพท์มือถือ ห้ามขับขี่รถจักรยานยนต์ ลักษณะเช่นนี้เป็นการมองแรงงานข้ามชาติในฐานะคนที่หยุดนิ่ง หรือกล่าวอีกลักษณะก็คือ วิถีชีวิตของแรงงานข้ามชาติถูกแช่แข็งเหมือนโบราณวัตถุในพิพิธภัณฑ์ นโยบายที่เกิดขึ้นจึงมีลักษณะที่เน้นการปกครองแรงงานข้ามชาติ ทำให้แรงงานข้ามชาติถูกครอบครองเรือนกาย โดยขาดการใส่ใจเสียงของพวกเธอและเขา นโยบายดังกล่าวได้สะท้อนให้เห็นว่ารัฐไทยได้พยายามเข้าไปแทรกแซง จับจ้อง ควบคุมร่างกายแรงงานข้ามชาติผ่านการใช้เครื่องมือทางวิทยาศาสตร์ เพื่อให้รัฐมั่นใจได้ว่าแรงงานพร้อมที่จะเป็นแรงงานในภาคการผลิตและภาคการบริการ ที่แข็งแรง มีประโยชน์กลายเป็น "แรงงานราคาถูก"ที่มีศักยภาพในการผลิต มีร่างกายที่แข็งแรงซึ่งกลายเป็น "พลังการผลิต" ที่ตอบสนองต่อการเติบโตทางเศรษฐกิจของรัฐไทย โดยปราศจากความสนใจในฐานะมนุษย์คนหนึ่งที่มีสิทธิมีเสียง

การตอกย้ำเรื่องการเป็นร่างกายใต้บงการของแรงงานข้ามชาติยังมองได้จากการที่นโยบายจดทะเบียนแรงงานข้ามชาติทุกปีนั้นบังคับให้แรงงานไปตรวจสุขภาพก่อนที่จะขอใบอนุญาตทำงาน 7 โรค ที่มีผลกระทบต่อคนส่วนใหญ่ในประเทศ ได้แก่ วัณโรค ซิฟิลิส โรคเท้าช้าง โรคเรื้อน โรคมาลาเรีย โรคพยาธิในลำไส้ และการใช้สารเสพติด/การติดแอลกอฮอล์ แรงงานแต่ละคนจะเสียค่าธรรมเนียมการตรวจสุขภาพคนละ 600 บาท เมื่อตรวจโรคแล้วรัฐไทยจะจำแนก/คัดกรองแรงงานออกเป็น 3 ประเภท คือ (1) แรงงานที่ไม่มีปัญหาด้านสุขภาพเกี่ยวกับโรคที่ตรวจ (2) แรงงานที่เป็นโรคอยู่ในระดับรุนแรงแต่สามารถรักษาได้ (3) แรงงานที่เป็นโรคอยู่ในระดับรุนแรงและต้องถูกส่งกลับประเทศ โดยรัฐไทยใช้ข้ออ้างว่าโรคทั้ง 7 ดังที่กล่าวมาคือโรคติดต่อรุนแรงและส่งผลต่อประชาชนไทย แต่ข้อเท็จจริงแม้ว่าโรคดังกล่าวจะเป็นโรคติดต่อ แต่เอกสารทางการแพทย์จำนวนมากยืนยันว่าเป็นโรคที่ป้องกันและรักษาให้หายขาดได้ ถ้าเป็นการติดต่อก็เป็นการติดต่อผ่านทางเพศสัมพันธ์ การสัมผัสกับแผลที่ติดเชื้อ การตั้งครรภ์ รวมถึงผู้ที่มีโอกาสได้รับเชื้อมักจะต้องอยู่คลุกคลีใกล้ชิดกับผู้ป่วยโรคนั้นๆเป็นระยะเวลานาน โรคบางโรค เช่น โรคเท้าช้าง วัณโรค มาเลเรียก็คือโรคประจำถิ่นที่มีอยู่เดิมที่ประชาชนในแถบนี้สามารถประสบได้ทุกคน

ฉะนั้นกระบวนการบังคับให้แรงงานข้ามชาติไปตรวจโรคทั้ง 7 ดังกล่าวจึงดูเหมือนเป็นเรื่องปกติ แต่แท้จริงแล้วคือปฏิบัติการทางอำนาจที่แยบยลและแนบเนียนตามหลักวิชาการสาธารณสุขโดยทั่วไปจนคนทั่วไปไม่ได้ตระหนักถึงว่านี้คือ "การแปรเปลี่ยนร่างกายให้เป็นพื้นที่ที่ถูกอำนาจแผ่ซ่านเข้าไปควบคุมจัดการผ่านอวัยวะที่สมบูรณ์พร้อมทุกส่วน"

เมื่อคนๆหนึ่งถูกให้ความหมายว่าเป็น "แรงงานต่างด้าว" สิ่งที่พวกเขาและเธอต้องเผชิญอย่างยากจะหลีกเลี่ยง คือ การจับจ้องมองแรงงานข้ามชาติผ่านการจัดจำแนกและควบคุมจากรัฐ เมื่อ

การจดทะเบียนแรงงานเกี่ยวข้องกับการนิยามว่าใครคือคนต่างด้าว คนพลัดถิ่นซึ่งมาขายแรงงานของตนในประเทศอื่น ย่อมทำให้ผู้นั้นตกอยู่ในสภาพที่ต่ำกว่าพลเมืองของชาติ ถูกดูถูกเหยียดหยาม ถูกกระทำ ในลักษณะที่ต่างออกไปจากคนในชาติ ความเป็นคนนอกชาติหรือความเป็นคนอื่น ทำให้เกิดการเลือกปฏิบัติอย่างมิอาจหลีกเลี่ยงได้ ดังนั้นจะเห็นได้ว่านโยบายจัดระเบียบแรงงานต่างด้าวก็คือตัวอย่างหนึ่งของระบอบการสร้างวินัย(disciplinary regime)ตามความหมายของมิเชล ฟูโกต์ และเป็นการสร้างวินัยเพื่อให้เกิดร่างกายใต้บงการ คือ มุ่งสร้างวินัยให้เกิดกับกลไกรัฐในการเป็นตัวแทนของการปะทะกับแรงงานข้ามชาติจากประเทศพม่า ซึ่งเป็นความเป็นอื่นของความเป็นไทย ในกระบวนการปะทะดังกล่าวนั้นเป้าหมายของรัฐราชการไทยก็คือ ทำให้แรงงานข้ามชาติเป็นร่างกายใต้บงการ(Docile Bodies)เปลี่ยนจากความเป็นอื่นสู่ความเป็นเราเท่าที่จะทำได้ แต่เป็นความเป็นเราที่ต้องสอดคล้องกับการกำหนดความหมายและทิศทางโดยรัฐ-ชาติไทย

แนวคิดเรื่องกลุ่มคนที่ถูกกดทับไว้ (subaltern group)

แนวคิดเรื่องกลุ่มคนที่ถูกกดทับไว้ (subaltern group) ช่วยวิเคราะห์ให้เข้าใจมากยิ่งขึ้นว่าแรงงานข้ามชาติจากประเทศพม่าเมื่อย้ายถิ่นมาอยู่ในสังคมไทยแล้ว มีกระบวนการใดที่ทำให้พวกเขาต้องกลายมาเป็นกลุ่มคนชายขอบ (marginality) เป็นกลุ่มคนที่ถูกกดทับไว้ (subaltern group) (subaltern group)และไม่สามารถมีปากมีสียงได้ในสังคมว่าตนได้รับผลการกระทำจากการใช้อำนาจของรัฐราชการไทยอย่างยิ่ง แนวคิดดังกล่าวช่วยให้เข้าใจได้มากขึ้นว่า 'แรงงานข้ามชาติถูกทำให้กลายเป็นคนชายขอบด้วยกระบวนการอย่างไร'

การศึกษาพบว่าแรงงานข้ามชาติกลายเป็นกลุ่มคนที่ถูกกดทับไว้ (subaltern group) เนื่องจากกระบวนการสร้างความเป็นอื่นผ่านกลไกอำนาจเชิงสถาบันในรูปแบบต่างๆของรัฐ-ชาติไทย การเกิดขึ้นมาของรัฐ-ชาติ(Nation-state) แบบสมัยใหม่ แนวความคิดเรื่องรัฐ-ชาติที่มาพร้อมกับทฤษฎีการทำให้ทันสมัยอย่างตะวันตกยังคงมีอิทธิพลมหาศาลต่อคนในประเทศโลกที่สาม และยังคงเป็นระบบคิดที่สร้างความวุ่นวายให้กับประเทศต่างๆในโลกที่สามที่มีกลุ่มชาติพันธุ์หลากหลาย วาทกรรมการพัฒนากระแสหลักได้เปลี่ยนฐานะของประชาชนเหล่านี้จากมนุษย์หรือพลเมืองที่มีสิทธิมีเสียงและมีชีวิตวิญญาณสู่การเป็นวัตถุที่ไร้วิญญาณชนิดหนึ่งที่เรียกว่าเป็นได้แต่เพียง"แรงงานราคาถูกในสังคมอุตสาหกรรม"เท่านั้น โดยวาทกรรมการพัฒนากระแสหลักจะตอกย้ำให้เห็นว่าผู้อพยพเหล่านี้ทั้งที่มาในนามแรงงานข้ามชาติหรือในนามผู้ลี้ภัย ไม่มีประสิทธิภาพ ไม่มีศักยภาพ เป็นตัวขัดขวางการพัฒนา ทำให้จำเป็นต้องได้รับการพัฒนาที่ผ่านการควบคุม จัดระเบียบผ่านเทคนิควิธีการต่างๆภายใต้ฉลากหรือป้ายที่สวยหรู เช่น การจดทะเบียนแรงงานข้ามชาติ ,การจัดระเบียบผู้ลี้ภัย เป็นต้น

สิ่งเหล่านี้เองยิ่งเป็นการตอกย้ำความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ไม่เท่าเทียมกันให้แข็งแกร่งยิ่งขึ้น สำหรับความสำคัญของเทคนิค/กระบวนการจัดระเบียบประชาชนเหล่านี้อยู่ที่การเบี่ยงเบนปัญหา

เรื่องการอพยพ การย้ายถิ่นของประชาชนกลุ่มนี้จากความสัมพันธ์ทางการเมืองเป็นเพียงมิติทางด้านเศรษฐศาสตร์ด้วยการชี้ให้เห็นว่าการที่ประชาชนกลุ่มนี้หลบหนีเข้ามาในประเทศไทย เพราะต้องการหางานทำ มีรายได้สำหรับการดำรงชีวิต พร้อมๆกับลดทอนวิธีการแก้ปัญหาจากระดับของการเมือง เรื่องของอำนาจ ความรุนแรง การต่อสู้ สู่เรื่องของเทคนิควิธีการล้วนๆ ดังเช่น การเปิดให้ขึ้นทะเบียนแรงงานข้ามชาติ หรือการผลักดันกลับประเทศ เป็นต้น ซึ่งล้วนแล้วแต่ทำให้ประชาชนกลุ่มนี้ถูกทำให้อยู่ในซอกหลืบในเงามืดมากยิ่งขึ้น แรงงานข้ามชาติ/ผู้ลี้ภัย/ผู้หลบหนีเข้าเมืองอย่างผิดกฎหมาย ในฐานะความเป็นมนุษย์ พวกเขาคือ พลเมืองของพื้นที่ที่เขาจากมา ไม่ว่าจะเป็นพลเมืองของรัฐมอญ พลเมืองของรัฐกะเหรี่ยง พลเมืองของรัฐไทยใหญ่ และรัฐอื่นๆที่ดินแดนของพวกเขาในขณะนี้กลายเป็น/ถูกผนวกเป็นส่วนหนึ่งของประเทศพม่าในปัจจุบัน

การกลายเป็นกลุ่มคนที่ถูกกดทับไว้ (subaltern group) ของแรงงานข้ามชาติระดับล่างจากประเทศพม่ายังสะท้อนให้เห็นถึงปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันของแรงงานข้ามชาติด้วยเช่นกันว่าพวกเขาและเธอไม่สามารถถูกนับหรือถูกจัดอยู่ในชนชั้นแรงงาน(class)อย่างที่เศรษฐศาสตร์การเมืองแนวมาร์กซิสต์ ที่พัฒนามาจากแนวความคิดของคาร์ล มาร์กซ์ ได้เสนอไว้ว่าแรงงานของมนุษย์(labor) เป็นปัจจัยสำคัญในการผลิต ในการสร้างมูลค่าต่างๆและเป็นพื้นฐานของความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ แรงงานเป็นสิ่งที่สร้างความมั่งคั่งให้กับชนชั้นนายทุนในรูปของมูลค่าส่วนเกิน(surplus value) ผ่านการผลิตสินค้าและบริการ ชนชั้นแรงงานไม่ได้รับค่าตอบแทนเท่ากับมูลค่าที่แท้จริงที่เขาและเธอผลิตได้ แต่ได้รับน้อยกว่า ส่วนต่างระหว่างมูลค่าที่แท้จริงที่แรงงานผลิตได้ กับค่าแรง/ราคาที่ชนชั้นนายทุนจ่ายให้ คือ มูลค่าส่วนเกินซึ่งเป็นกำไรของชนชั้นนายทุนและเป็นพื้นฐานที่จะนำไปลงทุนเพิ่มขึ้น เพื่อสร้างกำไรให้กับตนมากยิ่งขึ้นไปเรื่อยๆ ในกระบวนการสะสมทุนเพื่อสร้างความมั่งคั่งนี้ มาร์กซ์เห็นว่าชนชั้นนายทุนได้อาศัยอำนาจและกลไกรัฐเข้าช่วยอย่างมาก ฉะนั้นในระบบทุนนิยมจะมีชนชั้นใหญ่ๆที่ขัดแย้งกันอยู่ 2 ชนชั้น คือ ชนชั้นนายทุน และชนชั้นแรงงาน ชนชั้นแรงงานไม่มีฐานะเป็นมนุษย์อีกต่อไปภายใต้เศรษฐกิจแบบทุนนิยม เพราะมิได้ผลิตเพื่อความอยู่รอดของตนเอง แต่กลับมีฐานะเป็นเพียงสินค้าประเภทหนึ่ง คือ คอยขายแรงงานให้กับชนชั้นนายทุนที่เป็นเจ้าของหรือควบคุมปัจจัยการผลิตในสังคม ยิ่งไปกว่านั้นภายใต้ระบบเศรษฐกิจแบบนี้ ชนชั้นแรงงานจะมีความรู้สึกแปลกแยก(alienation) สูง เพราะคุณค่าศักดิ์ศรีความเป็นคนจะมีน้อยลง ไม่มีสิทธิแม้แต่จะภาคภูมิใจกับผลงานที่ตนเองเป็นผู้สร้างขึ้นอีกต่อไป เพราะสิ่งที่สร้างขึ้นจากแรงงานจะกลายเป็นสมบัติของชนชั้นนายทุนไป ในระยะยาวชนชั้นนายทุนจะมั่งคั่งร่ำรวยขึ้น ในขณะที่ชนชั้นแรงงานก็จะยากจนลงเรื่อยๆ และในที่สุดคนยากจนจำนวนมากจะลุกขึ้นมาปฏิวัติโค่นล้มชนชั้นนายทุน และสถาปนาระบบเศรษฐกิจแบบใหม่ที่มีความยุติธรรมมากกว่าขึ้นแทน

แต่จากผลการศึกษาชี้ชวนและตอกย้ำให้เห็นว่าแท้จริงแล้วนั้นวิถีชีวิตแรงงานข้ามชาติจากประเทศพม่ากลับไม่สามารถประสาน/หลวมรวม/เป็นหนึ่งเดียวกับชนชั้นแรงงานในสังคมไทยได้

ดังตัวอย่างรูปธรรมที่เกิดขึ้นกับดาว สาวกะเหรี่ยง ซึ่งทำงานอยู่ที่ร้านขายหมูย่านสะพานควาย ที่วันหนึ่งนายจ้างของดาวซึ่งเป็นคนไทยไปทะเลาะกับนายจ้างคนไทยร้านขายหมูที่อยู่ใกล้เคียง เนื่องมาจากการแย่งลูกค้ากัน เมื่อนายจ้างกับนายจ้างทะเลาะกัน ซึ่งไม่เกี่ยวกับลูกจ้าง แต่ก็สามารถสร้างความไม่พอใจให้กับลูกจ้างได้ นายจ้างอีกร้านหนึ่งจึงให้ลูกจ้างซึ่งเป็นคนไทยออกมาด่านายจ้างของดาว และด่าดาวด้วยว่า "เป็นพวกต่างด้าว มาแย่งงานคนไทย ผิดกฎหมาย จะจับส่งตำรวจ" หลังจากเถียงกันไปเถียงกันมา จึงเกิดการทำร้ายกันขึ้น ดาวถูกนายจ้างและลูกจ้างอีกร้านหนึ่งตบจนหน้าตาเป็นแผล เลือดออก จนต้องเข้าโรงพยาบาล และพักรักษาตัวอยู่ที่โรงพยาบาลราชวิถีอาทิตย์หนึ่ง

หรือกรณีตัวอย่างเรื่องกระแสคนไทยพลัดถิ่นในปัจจุบัน ที่ตอกย้ำให้เห็นเพิ่มเติมว่าพวกเขาเป็นกลุ่มคนที่ไม่ใช่แรงงานข้ามชาติ ไม่ใช่ "คนต่างด้าวที่หลบหนีเข้าเมืองผิดกฎหมาย" จาก "เวทีสมัชชาสังคมไทย" ที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์รังสิต เมื่อวันที่ 21-23 ตุลาคม 2549 ได้มีการหยิบยกปัญหาของกลุ่มชุมชน "ไทยพลัดถิ่น" ขึ้นมาเรียกร้องต่อรัฐบาลไทยในประเด็นต่างๆ เช่น ให้รัฐบาลไทยยกเลิกมติคณะรัฐมนตรีวันที่ 9 มีนาคม 2519 (การห้ามคนไทยพลัดถิ่นเดินทางกลับประเทศไทยอีก โดยหากมีการเข้ามาหลังวันที่ 9 มีนาคม 2519 ให้ถือว่าเป็นผู้หลบหนีเข้าเมืองผิดกฎหมาย ทำให้คนกลุ่มนี้ซึ่งปัจจุบันอาศัยอยู่บนแผ่นดินไทยกลายเป็นชนกลุ่มน้อยไปทันที ไม่มีโอกาสได้รับการปฏิบัติจากรัฐไทยตามที่พลเมืองไทยควรได้รับ เช่น ไม่มีใบเกิด ไม่ได้รับการศึกษา ไม่มีการจดทะเบียน ไม่มีการคุ้มครองด้านแรงงาน ไม่มีสิทธิถือครองอสังหาริมทรัพย์และสังหาริมทรัพย์ ไม่มีการแจ้งตาย ไม่มีสิทธิทางการปกครองใดๆทั้งสิ้น) และมติคณะรัฐมนตรีวันที่ 18 มกราคม 2548 (กล่าวถึงเรื่องยุทธศาสตร์การจัดการปัญหาสถานะและสิทธิของบุคคล ที่ต้องดำเนินการใน 2 เรื่อง คือ 1. โครงการสำรวจจัดทำทะเบียนประวัติและเอกสารแสดงตน สำหรับบุคคลที่ไม่มีชื่ออยู่ในระบบทะเบียนราษฎร และ 2. โครงการเร่งรัดให้สถานะตามกฎหมายแก่บุคคลที่อพยพเข้ามาอาศัยอยู่ในประเทศไทยติดต่อกันเป็นเวลานานตามยุทธศาสตร์การจัดการปัญหาสถานะและสิทธิของบุคคล) ที่เป็นเรื่องที่ทำให้คนไทยพลัดถิ่นที่เป็นคนไทยต้องกลายเป็นคนต่างด้าว , ขอให้รัฐบาลคืนสัญชาติให้แก่เหล่าคนไทยพลัดถิ่นโดยใช้เงื่อนไขทางประวัติศาสตร์ประเพณีและวัฒนธรรม, ให้ยกเลิกการจับกุมคนไทยพลัดถิ่น เพราะไทยพลัดถิ่นเป็นคนไทยที่มีทุกอย่างเป็นไทย แต่เพียงแค่ไม่มีบัตรประชาชนเท่านั้น

นายภควินทร์ แสงคง ผู้ประสานงานโครงการปฏิบัติการชุมชนและเมืองน่าอยู่ ที่ดูแลและให้การช่วยเหลือกลุ่มชุมชนไทยพลัดถิ่น กล่าวถึงมุมมองในด้านปัญหาของไทยพลัดถิ่นในสังคมไทยว่า *"ปัญหาที่เกิดขึ้นนี้เพราะกลุ่มคนที่มีอำนาจยังมีมุมมองต่อคนกลุ่มนี้ว่าเป็นกลุ่มที่เป็นภัยต่อความมั่นคง เป็นคนต่างด้าวหลบหนีเข้าเมืองและควบคุมได้ยาก แต่หากมองย้อนกลับไปในประวัติศาสตร์และทำความเข้าใจกับมันและมองในมุมมองของความเป็นมนุษย์ที่จะต้องได้รับสิทธิ*

ขั้นพื้นฐาน ต้องกิน ต้องอยู่ ต้องดำเนินชีวิต สังคมคงต้องยอมรับประวัติศาสตร์และความผิดพลาดในอดีต"

หรือข้อความที่ระบุในจดหมายเปิดผนึกที่ผู้แทนเครือข่ายแก้ปัญหาคืนสัญชาติคนไทยระนอง ชุมพร และประจวบคีรีขันธ์ ราว 500 คน เข้ายื่นจดหมายถึงรัฐบาลสหราชอาณาจักรอังกฤษผ่านเอกอัครราชทูตประจำประเทศไทย เมื่อวันที่ 20 ตุลาคม 2549 ว่า *"ตั้งแต่ปี 2411 ที่รัฐบาลประเทศอังกฤษและรัฐไทยได้ทำสนธิสัญญากำหนดเส้นเขตแดนระหว่างไทยกับพม่านั้น ไทยได้เสียดินแดนมะริด ทวาย ตะนาวศรี ฯลฯ ให้กับพม่า ทำให้คนไทยราว 3 หมื่นคนในขณะนั้นกลายเป็นบุคคลที่สูญเสีย สัญชาติไปพร้อมกับการเสียดินแดนประเทศ การแบ่งปันเขตแดนมีผลทำให้บุคคลกลุ่มนี้สูญเสียสัญชาติไทย ในขณะเดียวกันรัฐบาลพม่าก็ไม่ยอมรับว่าเป็นคนพม่า และระบุว่าคนเหล่านี้เป็นคนไทย ในขณะที่คนไทยก็ไม่สมัครใจที่จะเป็นคนพม่า หลังการแบ่งปันเขตแดนพม่า คนไทยที่อาศัยอยู่ในดินแดนที่เสียให้กับพม่าต้องต่อสู้ดิ้นรนที่จะมีวิถีชีวิตแบบเดิม อยู่ในแผ่นดินของบรรพบุรุษที่รักและหวงแหน เรียนหนังสือไทย พูดภาษาไทย มีวิถีปฏิบัติและวัฒนธรรมแบบไทย ถึงแม้จะขาดอิสระในการมีชีวิต ถูกกดขี่ข่มแหงถูกละเมิดสิทธิอย่างรุนแรง ผู้ชายถูกเกณฑ์แรงงานเยี่ยงทาส ผู้หญิงถูกข่มขืนมีสภาพไม่ต่างจากคนกลุ่มน้อยในพม่า*

ด้วยสภาพดังกล่าวทำให้คนไทยส่วนหนึ่งไม่ต่ำกว่า 3 พันคน ทนสภาพปัญหาไม่ไหว ได้ทยอยข้ามน้ำข้ามทะเลมาพึ่งแผ่นดินแม่ แต่ต้องพบอุปสรรคอีกเพราะประเทศไทยไม่ยอมรับว่าคนกลุ่มนี้เป็นคนไทยจึงไม่ให้สัญชาติไทย ไม่มีบัตรประชาชน ยินยอมให้เป็นเพียงคนต่างด้าวเท่านั้น ทำให้คนไทยพลัดถิ่นกลุ่มนี้ อยู่หลบๆ ซ่อนๆ ถูกข่มขู่รีดไถ ถูกกดค่าแรงเหมือนแรงงานพม่า ถูกโกงค่าแรงไม่มีสิทธิแจ้งความ ผู้หญิงไทยพลัดถิ่นบางคนถูกข่มขืนแจ้งความไม่ได้กลับต้องหนีตำรวจ ทั้งนี้ขอเรียกร้องให้รัฐบาลอังกฤษแสดงเจตนาในการรับผิดชอบต่อผลกรรมที่เกิดขึ้นกับประชาชนเหล่านี้"

หรือกรณีที่นายสุริยันต์ ทองหนูเอียด นักพัฒนาองค์กรพัฒนาเอกชนไทย แสดงความคิดเห็นในเวทีการจัดทำประชาพิจารณ์ร่างโครงสร้างยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดเชียงใหม่ระหว่างวันที่ 18-20 เมษายน 2550 ว่า *"ที่ผ่านมาไม่มีความสัมพันธ์ระหว่างคนบนพื้นที่สูงกับคนพื้นราบ ขณะที่คนบนดอยอพยพย้ายถิ่นมาหากินในเมือง แต่คนมีเงินไปซื้อที่บนดอยอยู่และนำระบอบทุนนิยมเข้าไปทำให้เกิดความขัดแย้งกับความพอเพียงที่มีอยู่เดิมของคนในพื้นที่ ดังนั้นเห็นควรให้มีการวางแผนทรัพยากรร่วมกันอย่างเป็นระบบ อีกทั้งเห็นว่าปัญหาแรงงานต่างด้าวยังเป็นปัญหาสำคัญที่จะสร้างปัญหายาเสพติด โรคติดต่อและอีกสารพันปัญหาตามมา"*

กระบวนการเรียกร้องที่เกิดขึ้นของนักพัฒนาองค์กรพัฒนาเอกชนบางกลุ่มในประเทศไทยดังที่กล่าวมาข้างต้นที่ใช้วาทกรรมเรื่อง "แรงงานต่างด้าว" มาผลิตซ้ำเพื่อสร้างแตกต่างให้กลุ่มเป้าหมายที่ตนทำงานอยู่ และตอกย้ำเพิ่มขึ้นว่าคือ "พวกเขาคือคนไทยไม่ต่างด้าว" กลับยิ่งไปกดทับและสร้างความเป็นอื่นให้กับแรงงานข้ามชาติระดับล่างจากประเทศพม่าโดยไม่รู้ตัว ทั้งที่ความ

เป็นจริงแล้วสถานการณ์ ที่เกิดขึ้นไม่ใช่ปัญหาเรื่องความแตกต่างเรื่อง "คนต่างด้าว" แต่เป็นปัญหาของแนวคิดรัฐ-ชาติสมัยใหม่ที่พรมแดนได้ถูกกำหนดขึ้นอย่างแน่นอนตายตัว พรมแดนของรัฐเข้ามาทำหน้าที่ควบคุมและจัดระเบียบพลเมืองให้อยู่ในขอบเขตพื้นที่ที่แน่นอน การเคลื่อนย้ายข้ามพรมแดนของผู้คนและสิ่งต่างๆโดยมิได้รับอนุญาตจากรัฐถือเป็นการละเมิดอธิปไตยและเป็นภัยต่อความมั่นคงของชาติ ขณะเดียวกันพรมแดนรัฐ-ชาติทำหน้าที่ในการจำแนกแยกแยะผู้คนออกเป็นสองกลุ่ม ได้แก่ กลุ่มที่เป็นพลเมืองของรัฐ กับกลุ่มที่ไม่ใช่พลเมืองของรัฐ ซึ่งมีนัยยะของการเป็น "พวกอื่น" (the others) ที่ไม่ใช่พลเมืองไทย ต่างหาก

ฉะนั้นการที่เศรษฐศาสตร์การเมืองแนวมาร์กซิสต์กล่าวว่าวันหนึ่งชนชั้นแรงงานจะร่วมมือกันตามแนวความคิดของมาร์กซ์ ลำดับขั้นของการนำไปสู่การปฏิวัติของชนชั้นล่างของสังคมเกิดจากกระบวนการดังต่อไปนี้ (1) มีความต้องการในการผลิต (2) เกิดการแบ่งแยกแรงงาน (3) มีการสะสมและพัฒนาทรัพย์สินส่วนบุคคล (4) ความไม่เท่าเทียมทางสังคมมีมากขึ้น (5) เกิดการต่อสู้ระหว่างชนชั้นในสังคม (6) เกิดตัวแทนทางการเมืองเพื่อทำการรักษาผลประโยชน์ของแต่ละชนชั้น (7) เกิดการปฏิวัติ ในวันนี้จึงยังไม่สามารถเกิดขึ้นได้จริงเนื่องจากกระบวนการแบ่งแยกให้แตกต่างเพื่อสร้างความเป็นอื่นผ่านวาทกรรมทางภาษา ให้กับกลุ่มคนที่ถูกเรียกว่า "แรงงานต่างด้าว" ยังดำรงอยู่ผ่านภาคปฏิบัติการจริงรูปแบบต่างๆในสังคมไทย รวมถึงการที่เศรษฐศาสตร์การเมืองแนวมาร์กซิสต์ให้ความสนใจการวิเคราะห์สังคมเพียงกระบวนการแรงงานและการผลิต และมองชนชั้นแรงงานในฐานะกลุ่มกรรมกรที่ตกเป็นเบี้ยล่างของสังคม จึงไปละเลยกลุ่มคนอื่นๆที่ถูกทำให้อยู่ชายขอบ(marginalised) และไร้อำนาจ เช่น คนป่วยทางจิต ผู้หญิง เด็ก พวกรักร่วมเพศ ชนกลุ่มน้อยด้านชาติพันธุ์ ซึ่งคนกลุ่มต่างๆเหล่านี้ไม่สามารถถูกมองง่ายๆว่าเป็นพวกเดียวกับชนชั้นกรรมกร อีกทั้งคนกลุ่มนี้ก็ไม่สามารถนำมาวิเคราะห์ในแง่ของความสัมพันธ์ที่พวกเขามีต่อการผลิตและกระบวนการแรงงานแต่เพียงอย่างเดียวได้ การจำกัดขอบเขตการวิเคราะห์ในมุมของมาร์กซ์ให้อยู่ในปริมณฑลแคบๆจึงเท่ากับเป็นการปิดบังลักษณะที่ซับซ้อนและหลากหลายของสังคม ความกว้างขวางและการซับซ้อนของชีวิตในสังคมจึงไม่สามารถถูกลดทอนลงให้เหลือเพียงเรื่องราวของความทุกข์ทรมานจากการถูกกดค่าจ้างและสภาพการทำงานที่จำเจน่าเบื่อเพียงเท่านั้น

เรื่องเล่าทางประวัติศาสตร์ผ่านแบบเรียนไทยยิ่งตอกย้ำสถานะของแรงงานข้ามชาติจากประเทศพม่าให้กลายเป็นกลุ่มคนที่ถูกกดทับไว้(subaltern group)เพิ่มขึ้น ในแบบเรียนประวัติศาสตร์ไทยเรื่องเล่าของประเทศพม่าคือความสัมพันธ์ทางสงครามระหว่างกรุงศรีอยุธยากับราชธานีพม่า , การเสียกรุงศรีอยุธยา , วีรกรรมของพระศรีสุริโยทัย, ยุทธหัตถีของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช , วีรกรรมของชาวบ้านบางระจัน หรือในปัจจุบันเมื่อกล่าวถึงพม่าอาจนึกถึงปัญหาตามแนวชายแดนซึ่งส่งผลกระทบต่อสังคมไทยในหลายๆประเด็น เช่น ผลกระทบจากการปราบปรามชนกลุ่มน้อย, ยาเสพติด, แรงงานเถื่อน, โรคระบาด เป็นต้น นี้คือข้อมูลที่รับรู้โดยทั่วไป เมื่อข้อมูลที่ส่งผ่านให้ผู้คนในสังคมรับรู้เพียงแค่นั้นโดยเฉพาะเรื่องความเป็นไทยต้องเป็นหนึ่งเดียว

เอกเทศ มีลักษณะเฉพาะ ยิ่งทำให้ความหลากหลายถูกมองว่าเป็นสิ่งผิดปกติ เป็นภัยคุกคาม ถ้าลองนึกย้อนกลับไปแล้วในสมัยอยุธยาหรือช่วงต้นกรุงรัตนโกสินทร์ ชาวสยามไม่ได้มองคนจากพม่าเป็นความแปลกแยกหรือเป็นภัยคุกคาม แนวคิดความมั่นคงพึ่งเกิดขึ้นมาในช่วงหลังสมัยเกิดรัฐที่มีอาณาเขตและดินแดนอย่างชัดเจน ฉะนั้นเมื่อการรับรู้ประวัติศาสตร์ขาดตอนจึงส่งผลต่อทัศนคติที่มองคนจากพม่าอย่างแหว่งวิ่นและไม่ยอมรับ ซึ่งมองผ่านได้จากการเลือกใช้คำพูดบางคำที่ใช้จนเคยชินและไม่รู้ตัวว่าเป็นผลมาจากการรับรู้ทางประวัติศาสตร์ เช่น กรณีที่อาม่าว่าน้อยในบทที่ 3 ว่า *"...มีอยู่ครั้งหนึ่งอาม่าฟังข่าวในทีวีว่ามีลูกจ้างพม่าฆ่านายจ้าง อาม่าก็มาด่าน้อย หาว่าน้อยเป็นอย่างนั้นเหมือนกัน ทั้งๆที่น้อยก็ไม่ได้รู้จักคนพม่าคนนั้น อาม่าบอกว่าพวกลื้อเหมือนกันหมด เป็นพม่ามาเผากรุงศรีอยุธยา มาฆ่าคนไทย มาปล้นทองไป ขอให้พวกลื้อฉิบหาย ตายโหงตายห่า น้อยเป็นกะเหรี่ยงนะคะครู น้อยไม่ใช่คนพม่า น้อยไม่เคยฆ่าคนไทย และอาม่าก็เป็นคนจีนไม่ใช่เหรอคะครู....."* หรือตอนที่ผู้ศึกษาเล่าให้เจ้าหน้าที่บางคนในกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ฟังว่า ตนเองทำวิทยานิพนธ์เกี่ยวกับวิถีชีวิตของแรงงานข้ามชาติจากพม่าและได้ถูกตั้งคำถามว่า *"ไม่กลัวเหรอ เขาชอบฆ่านายจ้าง ชิงทรัพย์ น่ากลัวนะ คนไทยชอบจ้างแรงงานต่างด้าวอันตราย"* และทุกๆครั้งผู้ศึกษาก็ต้องอธิบายด้วยคำพูดเดิมๆว่า *"คนชาติไหนก็น่ากลัวทั้งนั้น ชาติไหนก็ฆ่าคนได้ทั้งนั้น ไม่จำเป็นต้องเป็นคนจากพม่าหรอก ที่เราเข้าใจว่าแรงงานพม่ามักฆ่านายจ้างเพราะข่าวมักนำเสนอด้วยประเด็นเหล่านี้ไม่ใช่เหรอ?"* สุดท้ายเมื่อมีการพูดคุยกันไปมา ก็จะจบด้วยประโยคที่ทำให้สะท้อนใจแทบทุกครั้งว่า *"คนพม่าเคยบุกมาฆ่าคนไทย ฉะนั้นเราต้องไล่พวกเขาออกไปจากบ้านเรา"*

แต่อย่างไรก็ตาม "การเป็นกลุ่มคนที่ถูกกดทับไว้ (subaltern group)" ไม่ได้เป็นเพียงภาพที่หยุดนิ่ง แต่ความเป็นชายขอบกลับสร้าง "การเป็นกลุ่มคนที่ถูกกดทับไว้ (subaltern group)ที่พูดได้ขึ้นมา" กยาตรี จักรวที สปิวัด(Gayatri Chakravorty Spivak) เสนอว่าสถานภาพของกลุ่ม subaltern มีความเป็นอื่นที่ถูกคนกลุ่มอื่นเขียนถึง ถูกพูดถึง ถูกบันทึก ด้วยกลไกต่างๆของสังคม สปิวัดได้ตอบคำถามที่เป็นชื่อบทความว่า "กลุ่มคนที่ถูกกดทับไว้ (subaltern group) นี้สามารถจะพูดได้ไหม?"(Can the subaltern speak?) ไว้ในย่อหน้าสุดท้ายของบทความว่า "พวกที่ถูกกดทับไว้นั้นพูดไม่ได้" ทั้งนี้เพราะ subaltern ไม่รู้ว่าจะพูดถึงตัวเองเช่นไร ในเมื่อพวกเขาเองเป็นผลผลิตด้วยการถูกสร้างตัวตนมากกว่าเป็นผู้ผลิตตัวตน (subject) ของตนเอง ดังนั้นอัตลักษณ์ (identity) ของ subaltern หากจะมีจึงมีแต่ความแตกต่าง (difference) มากกว่าที่จะบอกได้ว่าอะไรเป็นเนื้อเดียวกัน

การศึกษานี้พบว่าแรงงานข้ามชาติจากประเทศพม่าสามารถพูดได้ แต่พูดได้ภายใต้เงื่อนไขของการที่มีพื้นที่ให้สามารถพูดได้อย่างปลอดภัย กล่าวคือ แรงงานข้ามชาติในโครงการ DEAR BURMA นั้นแตกต่างจากแรงงานข้ามชาติโดยทั่วไป ในพื้นที่โครงการ DEAR BURMA นั้นพวกเขาและเธอมีอิสระที่จะคิดจะพูดจะแสดงความคิดเห็นในเรื่องต่างๆ บางเรื่องราวที่ถูกนำเสนอขึ้นถ้าเป็นพื้นที่ภายนอกโครงการ เรื่องราวเหล่านั้นอาจนำไปสู่ความไม่ปลอดภัยในการดำเนินชีวิต เช่น

การสร้างประชาธิปไตยในชีวิตประจำวัน การจัดตั้งสหภาพแรงงาน การนำเสนอสถานะของตนเองที่แท้จริง เช่น นักศึกษาพม่า ผู้ลี้ภัยนอกค่าย บุคคลในความห่วงใยของ UNHCR (POC) การถูกละเมิดสิทธิแรงงาน การถูกกระทำจากนายจ้างและปัญหาที่เกิดขึ้นจากนโยบายจดทะเบียนของรัฐไทย พื้นที่กลายเป็นสิ่งสำคัญสำคัญที่ทำให้แรงงานข้ามชาติสามารถนิยามตนเองได้ นิยามที่เกิดขึ้นจึงกลายเป็นสิ่งสำคัญในการทำให้แรงงานสามารถต่อรองกับการถูกนิยามจากภายนอกได้ เป็นยุทธวิธีที่ทำให้อยู่รอดได้ท่ามกลางสภาวะที่เผชิญกับการพูดไม่ได้ในโลกภายนอก

การสนับสนุนทางสังคมผ่านพันธมิตรทั้งนักพัฒนาองค์กรพัฒนาเอกชนทั้งในประเทศและระหว่างประเทศ นักวิชาการ ทนายความ แรงงานไทย ที่รวมกันเป็น "ชุมชนคนทำงานสนับสนุนแรงงานข้ามชาติ" มีส่วนสำคัญต่อการทำให้แรงงานข้ามชาติกล้าที่จะเอื้อนเอ่ยเรื่องราวต่างๆ ในประเด็นนี้ส่วนสำคัญ คือ พื้นที่ที่ปลอดภัย สิ่งที่แรงงานต้องการมากที่สุดเมื่อพวกเขาและเธอตกอยู่ในชะตากรรมหรือความเป็นชายขอบในรูปแบบต่างๆ อย่างน้อยในระยะเวลาช่วงสั้นๆเพียงแค่วันอาทิตย์เพียงวันเดียวก็สามารถทำให้พวกเขาและเธอมีเวลาคิดทบทวนไตร่ตรองต่อสิ่งที่เผชิญ การแยกออกมาจากโลกความเป็นจริงระยะหนึ่งจะทำให้แรงงานสามารถคิดและจัดการกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้นได้ดีขึ้น พื้นที่ปลอดภัยจึงเป็นการเพิ่มโอกาส หนุนชูศักยภาพ และทางเลือกให้กับแรงงานข้ามชาติ. พื้นที่ปลอดภัยในโครงการจึงเป็นพื้นที่ที่อยู่บนพื้นฐานของความไว้วางใจซึ่งแตกต่างจากพื้นที่ที่ถูกสร้างขึ้นโดยทั่วไป เช่น พื้นที่ของตำรวจ ของเจ้าหน้าที่รัฐ ของนักสังคมสงเคราะห์ ของสภาทนายความ ขององค์กรพัฒนาเอกชนโดยทั่วไป ทั้งนี้เนื่องมาจากความคิดพื้นฐานเดิมที่ว่าแรงงานข้ามชาติจากประเทศพม่าคือบุคคลที่ไม่ปลอดภัยต่อสังคมไทย จึงทำให้แรงงานไม่กล้าที่จะเสี่ยงไว้วางใจพื้นที่ที่พวกเขาและเธอไม่รู้จักและเข้าถึงได้ยาก

พื้นที่ปลอดภัยที่ทำให้แรงงานข้ามชาติสามารถพูดได้ถูกสร้างขึ้นมาบนพื้นฐานของการก้าวข้ามกับดักของการมองแบบแยกขั้วที่มองโลกและสังคมในลักษณะพวกเขา-พวกเรา มิตร-ศัตรู คนไทย-คนอื่น เป็นพื้นที่ที่สร้างขึ้นบนความเสี่ยงที่จะไว้วางใจซึ่งกันและกัน เป็นพื้นที่ของการเอาใจเขามาใส่ใจเรา การร่วมทุกข์ร่วมสุข เป็นพื้นที่ที่ปรับเปลี่ยนวิธีคิดที่มองแรงงานข้ามชาติเป็นปัญหาต่อโครงสร้างทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมไทย เปลี่ยนเป็นการมองในฐานะที่เป็นคนที่มีอำนาจ มีการต่อรอง ปะทะ ตอบโต้ เอาชนะ และไม่ยอมจำนนต่อโครงสร้างที่รัฐไทยกำหนดขึ้นมาในหลายรูปแบบ เป็นพื้นที่ที่สร้างให้เกิดความเข้าใจต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคม เป็นพื้นที่ที่ทำให้แรงงานข้ามชาติไม่จำนนอยู่กับบรรทัดฐานทางสังคมบางอย่างที่กดทับ กีดกัน กดขี่ เปลี่ยนไปเป็นพื้นที่ที่สร้างคุณค่าในมุมมองแบบมนุษยนิยมมากยิ่งขึ้น

พื้นที่ที่ถูกสร้างขึ้นท้าทายจินตนาการของความเป็นรัฐ-ชาติ ระบบวิธีคิดของชาติ เปิดโอกาสให้แรงงานข้ามชาติตระหนักถึงศักดิ์ศรีในการกำหนดวิถีชีวิตของตนเอง ไม่ติดกับดักอยู่ในกรงขังความเป็นชาติ ใช้วิธีคิดใหม่ที่ไปพ้นการขีดเส้นพรมแดนของแผนที่ มีการย้ายกระบวนทัศน์ที่เอาชาติเป็นศูนย์กลางมาสู่การมีมนุษยธรรมต่อคนอื่น มองแรงงานข้ามชาติมิใช่เป็นเพียงแรงงาน

แต่มองพวกเขาและเธอในฐานะสัตว์สังคมที่ต้องการครอบครัว ชุมชน เพื่อนบ้าน เชื่อมั่นในอุดมคติของสิทธิมนุษยชนที่มนุษย์ทุกคนเกิดมาเท่าเทียมกัน ไม่ถูกเลือกปฏิบัติ ไม่ได้รับการกีดกัน

แนวคิดเรื่องปฏิบัติการทางสังคม (Practices) ของปิแยร์ บูร์ดิเยอ (Pierre Bourdieu)

แม้ว่าแรงงานข้ามชาติจะกลายเป็นกลุ่มคนที่ถูกกดทับไว้ (subaltern group)ในสังคมไทยแต่ชีวิตก็ไม่ได้มีแค่ด้านที่ทุกข์ระทมและต้องเผชิญเพียงเท่านั้น ด้านที่สว่าง ด้านที่เกื้อหนุนครอบครัว ชุมชน และสังคม ตลอดจนเมื่อกลุ่มแรงงานข้ามชาติที่มาจากประเทศพม่านี้เป็นผู้ได้รับผลกระทำจากการใช้อำนาจของรัฐราชการไทยในรูปแบบต่างๆ มีกระบวนการที่ทำให้พวกเขาสามารถดำรงชีวิตอยู่รอดได้ในสังคม ก็ปรากฏให้ได้เรียนรู้ควบคู่กัน

แรงงานข้ามชาติจากประเทศพม่าเลือกใช้ฮาบีทัส(habitus) ที่หมายถึง ปฏิบัติการของการสะสมประสบการณ์ร่วมกันที่มีอยู่ในตัวมนุษย์ตั้งแต่ในวัยเด็กจนถึงปัจจุบันเป็นสิ่งที่ซึมซับเข้าไปในตัวมนุษย์ที่จะกลายไปเป็นทุนให้มนุษย์นำไปใช้ในการดำรงชีวิตทางสังคม เป็นอำนาจในการสร้างตัวตนแบบใหม่ขึ้นมาในอาณาบริเวณ(field) ที่กลไกรัฐยึดกุมและครอบครองอยู่ ได้พบว่าเมื่อรัฐราชการไทยได้ออกกฎในการควบคุมแรงงานข้ามชาติซึ่งแสดงออกมาในรูปของนโยบายการจัดการแรงงานข้ามชาติในแต่ละปี รวมทั้งมีกลไกสนับสนุนกฎต่างๆนั้น แรงงานข้ามชาติกลับมิได้เพียงตั้งรับแต่โต้ตอบโดยใช้สิ่งที่เรียกว่าฮาบีทัส(habitus) ในฐานะที่เป็นทุนทางเศรษฐกิจที่ไม่มีฐานทรัพยากรธรรมชาติซึ่งเป็นปัจจัยการผลิตตั้งรับกับการเป็นชายขอบ การเป็นแรงงานที่เป็นตัวตนใหม่ได้ถูกทำให้กลายเป็นทุนที่สามารถนำมาใช้เป็นอำนาจ ที่ทำให้เขาสามารถอยู่รอดให้ได้ในการดำเนินชีวิตทางเศรษฐกิจสังคมวัฒนธรรม

การต่อรองภายใต้ความสัมพันธ์ที่มีต่ออำนาจของทุนที่ครอบงำในสนามหรืออาณาบริเวณที่มีความเหลื่อมล้ำเชิงอำนาจระหว่างแรงงานข้ามชาติกับทุนที่ครอบงำในความสัมพันธ์การผลิต กระบวนการสั่งสมฮาบีทัส (habitus) ชี้ให้เห็นว่าเวลาที่แรงงานข้ามชาติมีปฏิสัมพันธ์กับโลกภายนอกนั้น แรงงานข้ามชาติไม่ได้เป็นเหมือนภาชนะบางอย่างที่สามารถเปิดออกแล้วเทสิ่งที่มาจากภายนอกลงไปได้ทันที แต่จะต้องมีการปรับตัวก่อน ซึ่งเป็นภาวะที่ยุ่งยากซับซ้อนหลายมิติ และต้องปรับตัวให้เกิดความคุ้นเคยจนสามารถเข้ากับสภาวะจากภายนอก เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตให้อยู่รอดได้

นอกจากนั้นแรงงานข้ามชาติยังใช้การเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ดั้งเดิมในประเทศพม่าในฐานะฮาบีทัส(habitus)อีกชนิดหนึ่ง เช่น ความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์มอญ ความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยง บอกกล่าวออกไปยังพื้นที่สาธารณะให้คนอื่นในสังคมไทยได้รับรู้ว่าตนเองมีประเพณี มีรากเหง้า มีวัฒนธรรม และมีความสามารถ แรงงานข้ามชาติได้อาศัยวัฒนธรรมประเพณีของตนในการแทรกตัวเข้าไปในพื้นที่ทางสังคมซึ่งประกอบไปด้วยกลุ่มคนหลายกลุ่ม หลายระดับชั้น เพื่อให้เกิดการยอมรับในการมีตัวตนและดำรงชีวิตเป็นส่วนหนึ่งของสังคมนั้นๆ

ในตำแหน่งแห่งที่ต่างๆพบว่าแรงงานข้ามชาติได้เป็นปัจจัยกระตุ้นในการก่อให้เกิดการรื้อฟื้น ผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่ เช่น ชุมชนมอญในแถบจังหวัดภาคกลาง กลุ่มกะเหรี่ยงหรือกลุ่มไทยใหญ่ในแถบจังหวัดภาคเหนือ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการผนวกรวมหรือเป็นส่วนหนึ่งของคนที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกัน ที่แรงงานข้ามชาติสร้างความผูกพันผ่านฮาบิทัสของตนเองเข้ากับกลุ่มชาติพันธุ์ที่ดำรงอยู่ที่นั่น แม้อยู่ในสถานะที่แตกต่างกันก็ตาม การปะทะสังสรรค์ของคนสองกลุ่มได้สะท้อนให้เห็นถึงการแลกเปลี่ยน รื้อฟื้นหรือการสร้างอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ขึ้นใหม่ในสังคมไทย รวมถึงก่อให้เกิดความรู้สึกที่เป็นพวกเดียวกันหรือเหมือนกัน แรงงานข้ามชาติจึงเลือกใช้ทั้งความต่างทางวัฒนธรรมประเพณี และความเหมือนในการเป็นกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกันมาสร้างพื้นที่การยอมรับให้เกิดขึ้นในสังคมไทย

สำหรับแนวคิดเรื่องปฏิบัติการทางสังคม (Practices) นั้น ช่วยอธิบายให้เห็นถึงกระบวนการสร้างตัวตนของแรงงานข้ามชาติระดับล่างที่มาจากประเทศพม่าที่เลือกใช้ฮาบิทัส(habitus)ในรูปแบบต่างๆดังที่กล่าวมาข้างต้น เพื่อเป็นทุนทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม ที่นำมาสู่การตีความในลักษณะของการเปิดเผยตนเองจากระดับปัจเจกบุคคลของผู้ซึ่งผ่านความหวาดกลัวมาจากประเทศบ้านเกิดและกลายมาเป็นแรงงานระดับล่างในสังคมไทย มาสู่การคิดตีความการมีคุณค่าในฐานะความเป็นมนุษย์ที่มีศักดิ์ศรีที่สามารถทำประโยชน์และสร้างสรรค์สังคมที่ดีงามได้ มีการรวมกลุ่มเพื่อทำกิจกรรมข้ามพรมแดนความเป็นชาติพันธุ์ การเรียกร้องสิทธิและโอกาสในฐานะที่เป็นมนุษย์ที่เท่าเทียมกับคนอื่นๆในสังคม โดยปราศจากการแบ่งแยกกีดกันออกจากสังคม

แนวคิดเรื่องสิทธิมนุษยชน

แนวคิดเรื่องสิทธิมนุษยชน ได้ช่วยอธิบายปรากฏการณ์ของชีวิตแรงงานข้ามชาติอีกด้านหนึ่งที่ไปไกลกว่าเรื่อง “เหยื่อ” ของการละเมิดสิทธิมนุษยชน การทำงานของกระบวนการทำงานร่วมเพื่อสร้างพื้นที่ทางสังคมระหว่างแรงงานข้ามชาติ แรงงานไทย นายจ้าง นักวิชาการ นักพัฒนาทนายความ ได้แสดงให้เห็นถึงพลังของเครือข่ายทางสังคมที่มีต่อแรงงานข้ามชาติอย่างชัดเจน และได้สะท้อนถึงหลักการพื้นฐานของสิทธิมนุษยชนที่ว่า หลักการสิทธิมนุษยชนใช้กับคนทุกคนทั่วโลกได้เหมือนๆกัน ไม่ขึ้นอยู่กับว่าเขาเป็นใครหรืออาศัยอยู่ที่ไหน สิทธิมนุษยชนปฏิบัติกับทุกคนอย่างเท่าเทียมกันและให้“โอกาส”แก่ทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน สิทธิมนุษยชนเคารพความหลากหลายทางวัฒนธรรมและยอมรับความแตกต่างของมนุษย์ ทั้งในด้านเชื้อชาติ สีผิวเพศ ภาษา ศาสนา การเมืองหรือความคิดเห็น ชาติ ทรัพย์สิน ชาติกำเนิด หรือสถานภาพทางสังคม สิทธิมนุษยชนมุ่งเน้นความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับปัจเจกชนโดยตรง และยืนยันว่ามนุษย์ทุกคนต้องได้รับการปกป้องคุ้มครองสิทธิของตนจากสังคมหรือรัฐบาล การส่งเสริมและปกป้องสิทธิมนุษยชนไม่สามารถผูกติดอยู่ภายใต้พรมแดนของรัฐ-ชาติได้ ชาติทุกชาติต้องรับผิดชอบในการส่งเสริมและเคารพสิทธิมนุษยชน ปัจเจกชน ชาติชุมชน

แนวคิดเรื่องพื้นที่ทางสังคมข้ามพรมแดน (Transnationalism)

แนวคิดพื้นที่ทางสังคมข้ามพรมแดน (Transnationalism) ช่วยในการอธิบายกระบวนการที่แรงงานข้ามชาติจากพม่าในประเทศไทยยังสามารถรักษาสายใยความสัมพันธ์ทั้งทางด้านสังคม เศรษฐกิจและการเมือง ของตนเองกับครอบครัวในประเทศพม่าไว้ได้ พบว่าพื้นที่ทางสังคมข้ามพรมแดนของแรงงานข้ามชาติระดับล่างจากประเทศพม่าในกรุงเทพมหานคร มี 3 ระดับ กล่าวคือ

ระดับที่ 1 พื้นที่ทางสังคมข้ามพรมแดนในลักษณะกลุ่มเครือญาติ สะท้อนจากเรื่องการส่งเงินกลับบ้านที่ประเทศพม่าเฉลี่ยคนหนึ่งๆอย่างน้อยปีละ 10,000-50,000 บาท ซึ่งก่อให้เกิดการหมุนเวียนของเงินตราทั้งในประเทศพม่าและในประเทศไทย ให้ครอบครัวและเครือญาติดำเนินกิจกรรมต่างๆในชุมชนบ้านเกิดได้ นับตั้งแต่การจับจ่ายใช้สอยในชีวิตประจำวัน สร้างบ้าน ไปจนถึงการลงทุนทางธุรกิจ นอกจากนั้นแรงงานข้ามชาติยังใช้โทรศัพท์มือถือเพื่อสื่อสารกับครอบครัวที่ประเทศพม่าและญาติพี่น้องในประเทศไทย เช่น การใช้เป็นเครื่องมือติดต่อสื่อสารกับนายหน้าเวลาที่แรงงานต้องการส่งเงินกลับบ้านเกิดที่ประเทศพม่า โดยแรงงานข้ามชาติจะโทรศัพท์บอกนายหน้าที่อยู่ในประเทศไทย แล้วนายหน้าคนดังกล่าวจะเป็นคนจัดการโดยการโทรศัพท์ไปหานายหน้าที่อยู่ในประเทศพม่าหรือแถบชายแดนไทย-พม่า โดยแรงงานข้ามชาติจะเป็นคนให้เงินแก่นายหน้าที่อยู่ที่นี่ แล้วให้ทางนายหน้าที่อยู่ในหมู่บ้านหรืออยู่ที่ในประเทศพม่า นำเงินไปให้กับทางครอบครัว หลังจากนั้นแรงงานก็จะโทรศัพท์กลับไปที่บ้านหรือคนในหมู่บ้านที่มีโทรศัพท์ใช้ เพื่อสอบถามและตรวจสอบว่าได้รับเงินที่โอนมาแล้วหรือยัง นอกจากนั้นโทรศัพท์ยังกลายเป็นเครื่องมือสื่อสารในการหาช่องทางในการทำงานใหม่ และการติดต่อญาติมิตรทั้งในประเทศพม่าและในประเทศไทยด้วย

ระดับที่ 2 พื้นที่ทางสังคมข้ามพรมแดนในระดับชุมชน ก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนสินค้าโดยเฉพาะการค้าที่เกิดขึ้นในแถบเมืองชายแดนทั้งที่แม่สอด ระนอง แม่ฮ่องสอน การหมุนเวียนของผู้คนที่กลายมาเป็นแรงงานในประเทศไทย การหมุนเวียนแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารข้ามพรมแดนรัฐ-ชาติ ในหลายพื้นที่ที่มีการจ้างงานแรงงานข้ามชาติจากพม่าอย่างเข้มข้น เช่น ระนอง สมุทรสาคร แม่สอด พบว่าได้เกิดการหมุนเวียนเงินตราในชุมชนนั้นๆมากยิ่งขึ้นตามไปด้วย เช่น หนังสือพิมพ์ฐานเศรษฐกิจ ฉบับที่ 2239 วันที่ 29 ก.ค.-01 ส.ค. 2550 รายงานข่าวว่าห้างเทสโก้โลตัสมีแนวคิดที่จะเปิดสาขาขึ้นแห่งใหม่ในจังหวัดระนอง เนื่องจากเห็นว่าแรงงานข้ามชาติจากพม่าที่ทำงานอยู่ในจังหวัดและที่ทำงานอยู่ในเกาะสอง ประเทศพม่า จะเป็นลูกค้าสำคัญที่จะเข้ามาจับจ่ายซื้อสินค้าเพราะราคาจะต่ำกว่าในท้องตลาดทั่วไป หรือหนังสือพิมพ์ฐานเศรษฐกิจ ฉบับที่ 2236 19 ก.ค.-21 ก.ค. 2550 รายงานข่าวว่าห้างน้ำพุพลาซ่าซึ่งเป็นห้างขนาดใหญ่ในตัวเมืองสมุทรสาครสามารถพลิกฟื้นโอกาสกลับมาทำกำไรได้อีกครั้งหนึ่ง หลังจากเห็นว่าลูกค้าสำคัญที่มาซื้อสินค้าในห้าง คือ กลุ่มแรงงานข้ามชาติจากพม่าที่ทำงานอยู่ในพื้นที่

ระดับที่ 3 พื้นที่ทางสังคมข้ามพรมแดนในฐานะการโยงใยตนเองผ่านการสร้างชุมชนในจินตนาการ เป็นพื้นที่ที่สะท้อนถึงการสร้างชุมชนข้ามพรมแดนผ่านจินตนาการใหม่ที่แรงงานข้ามชาติเลือกมาโยงใยสายสัมพันธ์ของตนเอง

จากการศึกษาพบว่าแรงงานข้ามชาติเลือกใช้อุดมการณ์เรื่อง "อองซาน ซูจี บ้าน ความฝัน และชุมชนข้ามพรมแดน" มาทักถอและร้อยเรียงความสัมพันธ์ให้พวกเขาและเธอยังธำรงตนเองกับประเทศพม่าไว้ได้ ในประเทศพม่าแรงงานข้ามชาติหลายคนไม่มีโอกาสหรือเสรีภาพที่จะแสดงออกว่าตนเองชอบอองซาน ซูจี หรือมีเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นทางการเมืองว่าอยากให้ประเทศมีการปกครองระบอบประชาธิปไตย แต่การมาใช้ชีวิตในประเทศไทย ได้มีโอกาสติดรูปอองซาน ซูจีในบ้าน ได้ใส่เสื้ออองซาน ซูจี ได้มีโอกาสไปร่วมงานรำลึกวันชาติต่างๆ เช่น วันชาติมอญ วันชาติกะเหรี่ยง วันชาติปะโอ วันปางโหลง วัน 8888 รวมถึงการหล่อหลอมอุดมการณ์ประชาธิปไตยผ่านโครงการ DEAR BURMA ในรูปแบบต่างๆได้เป็นสิ่งที่ยึดโยงและเชื่อมต่อความรู้สึกของพวกเขากับบ้านเกิด

ในพื้นที่โครงการ DEAR BURMA จะมีร้านขายอาหาร ร้านขายของจากพม่า ซึ่งดำเนินการโดยแรงงานบางคนที่เคยเป็นนักเรียนในโครงการมาก่อน เอาวิน หนุ่มพม่า ลูกจ้างในร้านขายของแห่งหนึ่งย่านลาดพร้าว และเป็นนักเรียนในห้องผู้ศึกษา หลังจากเรียนจบชั้น level 5 ซึ่งเป็นชั้นสูงสุดของโรงเรียน เมื่อเดือนกันยายน 2549 แล้ว เอาวิน เลือกที่จะมาเป็นพ่อค้าขายอาหารพม่าในโรงเรียน ผู้ศึกษาถามเอาวินว่า *"ทำไมวันอาทิตย์ซึ่งเป็นวันหยุดพักผ่อนจากการทำงาน เอาวินไม่ไปเที่ยว ไม่ดูทีวีอยู่บ้าน หรือไปหาลาทวยล่ะ"* เอาวินตอบให้ผู้ศึกษาหายสงสัยว่า *"ผมไม่รู้จะไปเที่ยวที่ไหน ที่โรงเรียนนี้คือบ้านของผม ลาทวยก็มาเรียนหนังสือเหมือนเดิมครับ พอเขาจบ level 5 แล้ว เขาก็ไปเรียน level 3 บ้าง level 4 บ้าง แล้วแต่ครูจะให้เรียน บางทีเขาก็มาเฉยๆ ที่นี่เรามีเพื่อน เราได้รู้เรื่องที่ประเทศพม่า ได้รู้จักประชาธิปไตย รู้จักเรื่องสิทธิ ได้รู้ว่าเราก็เปลี่ยนแปลงพม่าได้เหมือนอย่างที่ครูบอมสอน วันนี้ผมกลับประเทศพม่าไม่ได้ แต่ผมมาโรงเรียนได้มาขายอาหารพม่ า มาทำอาหารพม่า พูดภาษาพม่า พูดเรื่องอองซาน ซูจี มันทำให้ผมหายคิดถึงบ้านครับ"*

สำหรับกรณีนี้ผู้ศึกษาจำได้ว่าครั้งหนึ่งได้ไปเดินที่ห้างพันธุ์ทิพย์พลาซ่า และวันนั้นได้ใส่เสื้อที่ด้านหน้ามีรูปอองซาน ซูจี และด้านหลังเป็นคำพูดภาษาพม่า ภาษามอญ ภาษากะเหรี่ยง เกี่ยวกับเรื่องประชาธิปไตย ลูกจ้างในร้านต่างๆอย่างน้อยนับ 10 ร้าน ต่างชี้ชวนและมองมาที่ผู้ศึกษากระซิบกระซาบกันจนผู้ศึกษาแปลกใจ เมื่อผู้ศึกษาไปนั่งรับประทานอาหารมีลูกจ้างร้านอาหารแห่งนั้น 4-5 คน เดินเข้ามาและบอกเป็นภาษาไทยว่า "ดีใจที่เจอคนบ้านเดียวกัน อยู่ที่นี่ทำงานหนักไม่ได้กลับบ้านหลายปีแล้ว"

บ้านในความหมายของแรงงานข้ามชาติจึงไม่ใช่สถานที่ แต่เป็นพื้นที่ความฝัน ความหวัง ที่ตระหนักว่าสักวันหนึ่งประเทศพม่าจะมีประชาธิปไตย มีเสรีภาพ มีโอกาสในการแสดงความคิดเห็นต่างๆเหมือนกับวันนี้ที่พวกเขาอยู่ในประเทศไทย อุดมการณ์ประชาธิปไตยกลายเป็นสิ่งที่

เชื่อมพวกเขากับคนอื่นๆที่อยู่ในประเทศพม่า ในเมืองไทย ในประเทศที่สาม ให้กลายเป็นพื้นที่ข้ามพรมแดนทางจินตนาการ

แนวคิดเรื่องประชาธิปไตยข้ามพรมแดน (Democracy without borders)

เมื่อแรงงานข้ามชาติที่มาจากประเทศพม่าถูกทำให้เป็น Subaltern group ที่มิสามารถพูดหรือส่งเสียงบอกกับคนอื่นๆในสังคมไทยได้ว่า "พวกเขา" ถูกกระทำหรือถูกกดทับด้วยอำนาจจากรัฐและทุนอย่างไรบ้าง แต่อย่างไรก็ตาม "ที่ใดมีการครอบงำ ที่นั่นต้องมีการต้านทาน" ต่อกรณีนี้ก็เช่นกันแม้ว่า "แรงงานข้ามชาติ" จะมิสามารถพูดได้ทั้งหมดหรือพูดได้ในบางพื้นที่ บางสถานการณ์เพียงเท่านั้น แต่อย่างน้อยความเป็นตัวตนของเขาในหลายๆรูปแบบก็พยายามส่งเสียงบอกให้คนบางกลุ่มช่วยพูดด้วยเสียงของ"คนใน" วันนี้เองการทำงานของนักพัฒนาองค์กรพัฒนาเอกชนในนามของเครือข่ายปฏิบัติการเพื่อแรงงานข้ามชาติ (Action Network for Migrants) ที่ประกอบไปด้วยองค์กรพัฒนาเอกชนด้านแรงงานข้ามชาติหลายๆองค์กรในประเทศไทย ตลอดจนการทำงานของทนายความและนักวิชาการบางกลุ่มได้มีความพยายามที่จะสร้างพื้นที่ให้กับ"พวกเขา" เป็นการยืนยันว่าในนามของความเป็นมนุษย์เขามิใช่เพียงแค่แรงงานราคาถูก แต่เขาคือพลเมืองคนหนึ่งที่มีสิทธิ มีเสียงเหมือนกับคนอื่นๆในสังคม และเขาก็สามารถเป็นผู้กระทำทางสังคมเพื่อสร้างประชาธิปไตยให้เกิดขึ้นในประเทศพม่า ซึ่งเป็นบ้านเกิดของเขาด้วยมือของพวกเขาเองได้ กระบวนการทำงานนี้เองที่จะเป็นการเผยร่างสร้างตัวตนและขยายพื้นที่ทางสังคมให้กับแรงงานข้ามชาติมากยิ่งขึ้น

การประสานพันธมิตรทั้งนักวิชาการ เจ้าหน้าที่องค์กรภาครัฐ นักพัฒนา แรงงานไทย สภาทนายความ องค์กรระหว่างประเทศ เพื่อสร้างพื้นที่ทางสังคมและเปิดพื้นที่ทางความรู้ในการนำเสนอตัวตนของแรงงานข้ามชาติจากประเทศพม่า เป็นการทำงานผ่านการใช้ยุทธวิธี"War of Position" และการใช้แนวทางการต่อสู้ในชีวิตประจำวัน (Everyday resistance) ในการทำงาน ที่สร้างกระบวนการเรียนรู้เรื่องสิทธิให้เกิดขึ้นในตัวตนของแรงงานข้ามชาติ ให้แรงงานข้ามชาติเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของขบวนการต่อสู้ เรียนรู้เรื่องราวต่างๆมากมายอย่างที่แรงงานข้ามชาติไม่มีโอกาสได้เรียนรู้ในประเทศพม่ามาก่อน เครือข่ายเลือกนำแนวคิดเรื่องสิทธิมาใช้ในฐานะของการเป็นพื้นที่ปฏิบัติการทางสังคม(social practice)ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนรู้เรื่องประชาธิปไตยทางตรง การที่แรงงานข้ามชาติได้รู้เรื่องสิทธิต่างๆ แรงงานข้ามชาติอาจจะได้นำไปปฏิบัติต่อไปในชีวิตประจำวันทั้งในยามที่อยู่ในประเทศไทยและการหวนคืนกลับประเทศพม่า

การสนับสนุนให้แรงงานข้ามชาติได้ใช้อัตลักษณ์ของตนในการเป็นเครื่องมือที่มีพลังในการต่อสู้เพื่อความยุติธรรมและความเท่าเทียมกับเพื่อนมนุษย์คนอื่นๆในสังคม ตลอดจนการสร้างความรับรู้ความเข้าใจต่อความเป็นจริงเกี่ยวกับกระบวนการนำไปสู่การสร้างประชาธิปไตยระดับรากหญ้าและความมีสิทธิเสรีภาพของประชาชนให้กับสังคมไทยและสังคมโลกได้เข้าใจอย่างถ่อง

แท้ เป็นการทำให้ประเด็นปัญหาของแรงงานข้ามชาติถูกเข้าใจกว้างขวางมากขึ้นจากจุดยืนของแรงงานข้ามชาติเอง ทำให้การรับรู้และการให้ความหมายของการย้ายถิ่นของคนข้ามชาติจากประเทศพม่าเข้ามาในสังคมไทย มีมิติมากกว่าการเคลื่อนย้ายเข้ามาเป็นแรงงานด้วยปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจเพียงประการเดียว ภาพของการถูกกดขี่ การถูกทำร้ายระหว่างการทำงาน การถูกรีดไถควรปรากฏไปพร้อมๆกับการคุ้มครองแรงงานตามหลักการสิทธิมนุษยชน ที่ทำให้หลายภาคส่วนในสังคมไทยต้องตระหนัก ให้ความสำคัญ และหยิบยกเป็นวาระที่ต้องพูดถึงเป็นอันดับแรกๆ แม้ว่ากระบวนการทำงานสร้างการรับรู้จะยังเป็นกระแสทางเลือกหรือกระแสรองในสังคมไทย แต่ก็นับว่ามีพลังมากขึ้นเรื่อยๆทั้งในแง่ของการอธิบายปรากฏการณ์คนข้ามชาติจากประเทศพม่าและในแง่ของสำนึกร่วมกันของคนในสังคม แม้ว่าการเปลี่ยนแปลงการรับรู้ที่เกิดขึ้นจะยังไม่สามารถไปได้ไกลถึงการเปลี่ยนแปลงระดับโลกทัศน์ เป็นแค่การเปลี่ยนแปลงระดับทัศนคติหรือเปลี่ยนการรับรู้ที่เป็นส่วนเสี้ยวก็ตาม

นอกจากนั้นการที่ชนชั้นนำของสังคมได้ช่วยกันพยายามเปิดพื้นที่ทางวิชาการ ทั้งในรูปของการสัมมนา การเสวนา การทำวิจัยในประเด็นเรื่องคนข้ามชาติจากประเทศพม่า ก่อให้เกิดการรับรู้ต่อสาธารณะที่กว้างขวางมากยิ่งขึ้น รวมถึงนักวิชาการเหล่านั้นยังเป็นตัวเชื่อมระหว่างภาครัฐและภาคธุรกิจกับภาคนักพัฒนาและกลุ่มแรงงานให้สามารถอยู่ในเวทีของการแลกเปลี่ยนได้เสมอกัน ทำให้ความรู้ของแรงงานที่เป็นภาคปฏิบัติการจริงถูกส่งผ่านไปยังภาคนโยบายได้มากขึ้น

กระบวนการดังที่กล่าวมาถือได้ว่าเป็นขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ชนิดหนึ่ง ที่มีองค์ประกอบหลักที่สำคัญ 3 ประการ คือ 1) มีความมุ่งมั่นต่อประเด็นที่เคลื่อนไหวให้สาธารณะรับรู้ 2) มีการรวมตัวกันอย่างเหนียวแน่นผ่านรูปแบบขององค์กรเฉพาะ และ 3) ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมทั้งในกลุ่มและจากสาธารณะ เป็นขบวนการเคลื่อนไหวทางด้านการเมืองวัฒนธรรม (cultural politic) ที่ให้ความสำคัญกับคนชายขอบของสังคม ให้ความสำคัญต่อการสร้างและแสวงหาพื้นที่ทางสังคมให้กับกลุ่มของตนเอง โดยที่การสร้างหรือการต่อรองเป็นไปในเชิงการสร้างภาพตัวแทน (representation) ซึ่งมีชุดของความหมาย (set of meanings) ที่ลื่นไหลมากขึ้น เช่น การสร้างวาทกรรมเรื่องแรงงานข้ามชาติขึ้นมา เป็นขบวนการที่เน้นความแตกต่างหลากหลาย เพื่อให้ความรังเกียจหายไป เป็นการพยายามสร้างพื้นที่ของการแสดงออกถึงอัตลักษณ์ของแรงงานข้ามชาติที่มีหลายรูปแบบ เป็นการเปิดโอกาสให้มีการปรับความสัมพันธ์ของคนในสังคมใหม่เพื่อไม่ให้เกิดการครอบงำจากรัฐเพียงฝ่ายเดียว ทำให้เกิดการช่วงชิงความหมายของคนกลุ่มต่างๆ ซึ่งผลจากการช่วงชิงได้นำไปสู่การนิยามอัตลักษณ์ของแรงงานข้ามชาติใหม่อีกครั้ง ซึ่งสะท้อนถึงนัยของการจัดความสัมพันธ์ที่ไม่เท่าเทียมกันภายในสังคมไทยที่มีต่อเรื่องดังกล่าว รวมทั้งยังเป็นการเปิดพื้นที่ของการสื่อสารที่เปิดโอกาสให้กับความแตกต่างทางชาติพันธุ์กลายเป็นพื้นที่ของการสร้างความหมายใหม่ร่วมกัน เพื่อจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางนโยบายในที่สุด

ชาติก็ยังไม่ถูกยอมรับให้เป็นส่วนหนึ่งของสังคมไทย สิ่งสำคัญ คือ รัฐจะต้องให้สิทธิในการมีชีวิตอยู่ให้กับแรงงานข้ามชาติ แม้รัฐไม่ได้ให้การยอมรับในสถานะภาพทางกฎหมาย แต่รัฐต้องยินยอมให้พวกเขาเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งภายใต้เขตแดนของรัฐ โดยที่ไม่ต้องกลืนกลายหรือทำให้เขาเป็นส่วนหนึ่งของรัฐไทย

รัฐไทยจะต้องให้ความเป็นธรรมต่อคนข้ามพรมแดน แม้ว่าคนเหล่านั้นจะมาในนามของผู้หลบหนีเข้าเมืองผิดกฎหมาย ไม่มองว่าคนเหล่านี้คือปัญหาและภาระของรัฐ โดยทั่วไปแล้วรัฐมองการหลั่งไหลเข้ามายังประเทศไทยและประเทศที่สามของแรงงานข้ามชาติจากประเทศพม่าว่าเป็นภัยต่อผลประโยชน์แห่งชาติและความมั่นคงของรัฐ รัฐให้ความสำคัญกับการปกป้องผลประโยชน์ของตนมากกว่าการคุ้มครองแรงงานข้ามชาติ

รัฐไทยจำเป็นต้องยอมรับในความรู้ของแรงงานข้ามชาติว่าเป็นความรู้อีกประเภทหนึ่งสำหรับสังคมไทย ที่เกิดขึ้นจากกระบวนการทำความเข้าใจชีวิตของแรงงานข้ามชาติว่าเมื่อต้องเผชิญกับปัญหาก็สามารถปรับประยุกต์ดัดแปลงตั้งรับสถานการณ์ที่เกิดขึ้นเหล่านั้นได้ รัฐจำเป็นต้องเปิดโอกาสให้แรงงานข้ามชาติมีศักยภาพในการเรียนรู้เพิ่มขึ้นด้วยการสร้างความมั่นคงสร้างหลักประกันชีวิตที่ทำให้แรงงานสามารถกำหนดชะตาชีวิตของตนเองได้ รัฐจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องหลีกเลี่ยงการครอบงำและผูกขาดการตีความชีวิตแรงงานข้ามชาติ แต่ควรทำความเข้าใจในตัวแรงงานข้ามชาติว่ามีความแตกต่างหลากหลายจากกลุ่มคนอื่นๆในสังคมไทย รัฐต้องหลีกเลี่ยงการกลืนกลาย เพื่อสร้างวัฒนธรรมชาติแบบเดียวที่ตายตัวและหยุดนิ่ง แต่ควรสนับสนุนให้เกิดการผสมผสานทางวัฒนธรรมอันหลากหลายให้เกิดเป็นวัฒนธรรมแห่งประชาสังคม โดยยอมรับในสิทธิ ความรู้ การมีตัวตนของกลุ่มคนต่างๆ เพื่อทำให้กลุ่มคนอันหลากหลายในสังคมไทยรู้สึกถึงความเป็นเจ้าของวัฒนธรรมของตนเอง อันจะนำไปสู่การสร้างสรรค์ทางวัฒนธรรมอย่างต่อเนื่อง ความหลากหลายทางวัฒนธรรมจะเป็นพื้นฐานสำคัญของความเข้มแข็งและความมั่นคงของประเทศชาติต่อไปในอนาคต

8.3.2 ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

การศึกษาในครั้งนี้ยังพบความไม่สมบูรณ์ในหลายประการ ฉะนั้นประเด็นที่ควรจะมีการหยิบยกขึ้นมาศึกษาต่อในอนาคต คือ

(1) การศึกษาถึงข้อจำกัดของรัฐไทยและทางออกจากปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรมจากการที่รัฐใช้เกณฑ์เรื่องเส้นแบ่งเขตแดน ตัดสินว่าใครคือพลเมืองไทยหรือไม่ใช่พลเมืองไทย เนื่องจากในโลกปัจจุบันผู้คน ทุน วัฒนธรรม มีการเคลื่อนย้ายตัดข้ามภูมิศาสตร์ของรัฐอยู่ตลอดเวลา

(2) การศึกษาถึงรูปแบบหรือวิธีการที่สังคมไทยจะรับมือกับคนพลัดถิ่น(diaspora)ในรูปแบบต่างๆ โดยที่สังคมไทยยังดำรงความแตกต่างหลากหลายไว้ได้

ฉะนั้นอัตลักษณ์ของแรงงานข้ามชาติระดับล่างจากประเทศพม่าในสังคมไทย จึงไม่สามารถนิยามได้อย่างโดดเดี่ยว แต่เป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องและสัมพันธ์กับวาทกรรมหลักของรัฐไทยที่ให้ความหมายในเชิงทำลายศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และสถาปนาความจริงบางอย่างขึ้นมา ไม่ว่าจะเป็น "ผู้หลบหนีเข้าเมืองผิดกฎหมาย ผู้เข้ามาแย่งงานคนไทย ตัวแพร่เชื้อโรคร้าย ภัยความมั่นคง" เมื่อการให้ความหมายนำไปสู่การทำลายตัวตน การเลือกฮาบิทัส (habitus) ในรูปแบบต่างๆ มาปรับใช้เพื่อสร้างนิยามใหม่และท้าทายความจริงชุดเดิม จึงกลายเป็นปฏิบัติการทางสังคมที่สำคัญของแรงงานข้ามชาติต่อการสร้างอัตลักษณ์และความจริงอีกชุดหนึ่งขึ้นมา ทั้งการเป็น "แรงงานที่มีคุณภาพของภาคการผลิต และกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีวัฒนธรรมประเพณีที่ทรงคุณค่า" นิยามที่เกิดขึ้นมาใหม่จึงเป็นการให้ความหมายภายในตนเอง เป็นการนิยามจะนำไปสู่ความเปลี่ยนแปลงมุมมองที่ก่อให้เกิดได้การสร้างสรรค์ เพื่อรื้อฟื้นพลังตนเองขึ้นมาใหม่อันนำไปสู่การโต้ตอบและปะทะกับอัตลักษณ์เดิม เป็นการพยายามเรียกร้องให้เกิดการยอมรับความแตกต่างหลากหลายในการดำรงอยู่ร่วมในสังคมเดียวกันมากขึ้น เป้าหมายของการนิยามอัตลักษณ์ใหม่จึงมิใช่แค่เพียงบอกว่า "แรงงานข้ามชาติคือใคร" แต่สถานภาพใหม่คือเครื่องมือสำคัญที่ทำให้ได้รับการปกป้อง เป็นเกราะกันภัย และเป็นช่องทางในการยืนยันตำแหน่งแห่งที่ในสังคมใหม่ของตนเอง

8.3 ข้อเสนอแนะ : มุมมองใหม่ในการทำความเข้าใจเรื่องแรงงานข้ามชาติในสังคมไทย

8.3.1 ข้อเสนอแนะจากผลการศึกษา

จากผลการศึกษาพบว่าข้อเสนอแนะที่สำคัญ คือ สังคมไทยจะต้องเข้าใจมิติทางการเคลื่อนย้ายของผู้คนในยุคโลกาภิวัฒน์ ที่มีลักษณะการไม่หยุดนิ่งและท้าทายแนวคิดแบบเดิมของรัฐ-ชาติ มุมมองแบบใหม่จะต้องดำเนินไปบนพื้นฐานของการใช้ความมั่นคงของมนุษย์ในโลกนี้เป็นทิศทางในการทำความเข้าใจเป็นสำคัญ ให้ความสำคัญกับเรื่องของสิทธิมนุษยชน การปกป้อง การเสริมความเข้มแข็ง และการมีส่วนร่วมของประชาชน การตระหนักถึงความสมดุลระหว่างความมั่นคงของรัฐกับความมั่นคงของประชาชนที่ไม่สามารถแยกขาดจากกันในการมองได้

ความสลับซับซ้อนของปรากฏการณ์การเคลื่อนย้ายมนุษย์ที่เกิดขึ้นบนโลกใบนี้ ทำให้จำเป็นที่จะต้องมีแว่นพิเศษในการมองหรือยุทธวิธีในการทำความเข้าใจปรากฏการณ์ดังกล่าวอย่างลึกซึ้งมากขึ้น กล่าวคือ จำเป็นที่จะต้องมีรูปแบบของความเป็นพลเมืองแบบใหม่ที่พัฒนาตามความสลับซับซ้อนของปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในโลก เพื่อแก้ไขปัญหาของผู้อพยพข้ามชาติ เพื่อเป็นอีกทางเลือกหนึ่งในการเปิดพื้นที่ความเป็นสมาชิกของสังคมการเมืองให้กับผู้อพยพที่ไม่ได้รับการยอมรับในโลก เพราะแนวคิดเดิมกลายเป็นข้อจำกัดของรัฐในการตัดสินว่าใครคือพลเมือง และแนวคิดเดิมไม่สามารถอธิบายโลกในปัจจุบันที่ผู้คน ทุน วัฒนธรรม มีการเคลื่อนย้ายตัดข้ามภูมิศาสตร์ของรัฐ-ชาติไปมาอยู่ตลอดเวลา และแม้ว่าปัจจุบันรัฐไทยจะมีนโยบายบางประการที่ให้การยอมรับการเป็นผู้อยู่อาศัยโดยไม่ผิดกฎหมายนั้น แต่ในความเป็นจริงแล้วชีวิตของแรงงานข้าม

บรรณานุกรม

กมลพันธ์ โพธิ์นาแค. **การศึกษาเปรียบเทียบการจัดระบบควบคุมแรงงานต่างด้าวผิดกฎหมาย ตามมติคณะรัฐมนตรีปี พ.ศ.2539 และปี พ.ศ.2541**, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตร์มหาบัณฑิต (รัฐศาสตร์) มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2545.

กฤตยา อาชวนิจกุล. **สถานะความรู้เรื่องแรงงานข้ามชาติในประเทศไทยและทิศทางการวิจัยที่พึงพิจารณา.** นครปฐม: สถาบันวิจัย ประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล, 2546.

กฤตยา อาชวนิจกุล. **"ข้อท้าทายและคำถามสำหรับนักประชากรต่อประเด็นคนข้ามชาติในประเทศไทย"** เอกสารเสนอในการประชุม ประชากรศาสตร์แห่งชาติประจำปี พ.ศ. 2547 ณ โรงแรมเดอะทวินทาวเวอร์ รองเมือง ปทุมวัน กรุงเทพฯ วันที่ 25-26 พฤศจิกายน 2547, 2547.

กฤตยา อาชวนิชกุล และคณะ. **"บทสังเคราะห์สถานการณ์คนข้ามชาติและทางเลือกนโยบายการนำแรงงานข้ามชาติของประเทศไทย".** นครปฐม: สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล, 2540.

กฤตยา อาชวนิชกุล และคณะ. **คนต่างด้าวในประเทศไทยคือใครบ้าง? มีจำนวนเท่าไหร่? ระบบฐานข้อมูลแบบไหนคือคำตอบ?.**นครปฐม: สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล, 2547.

กฤตยา อาชวนิจกุล และปราโมทย์ ประสาทกุล(บรรรณาธิการ) . **ประชากรไทยของประเทศไทย ณ พ.ศ. 2548.** นครปฐม: สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล, 2548.

กฤตยา อาชวนิจกุล ทรีส โคเอทท์ และนิน นิน ไพน์ . **เรื่องเพศ อนามัยเจริญพันธุ์และความรุนแรง: ประสบการณ์ชีวิตของแรงงานอพยพจากประเทศพม่า.** นครปฐม: สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล, 2543.

กฤตยา อาชวนิจกุล, วรรณา จารุสมบูรณ์ และอัญชลี วรางรัตน์. **"ความซับซ้อนและความสับสนเรื่องคนข้ามชาติในประเทศ".** นครปฐม: เอกสารประกอบการสัมมนาระดับชาติ ในโครงการวิจัยเรื่องทางเลือกนโยบายการนำเข้าแรงงานข้ามชาติของประเทศไทย, สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล, 2540.

กฤตยา อาชวนิจกุล และพรสุข เกิดสว่าง. **"เส้นทางแรงงานหญิงจากประเทศเพื่อนบ้านสู่ธุรกิจการค้าบริการทางเพศในประเทศไทย".** นครปฐม: เอกสารประกอบการสัมมนาระดับชาติ ในโครงการวิจัยเรื่องทางเลือกนโยบายการนำเข้าแรงงานข้ามชาติของประเทศไทย, สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล, 2540.

กฤตยา อาชวนิจกุล และพันธุ์ทิพย์ กาญจนะจิตรา สายสุนทร. **"(ร่างรายงาน) คำถามและข้อท้าทายต่อนโยบายรัฐไทยในมิติสุขภาวะและสิทธิของแรงงานข้ามชาติ".**เอกสารประกอบการประชุมเชิงนโยบายเรื่อง คำถามและข้อท้าทายต่อนโยบายรัฐไทยในมิติสุขภาวะและสิทธิของแรงงานข้ามชาติ.วันที่ 23 ธันวาคม 2547(เอกสารอัดสำเนา), 2547.

กฤตยา อาชวนิจกุล วณี ปิ่นประทีป พิมพา ขจรธรรม และฉัตรสุมน พฤฒิภิญโญ. **"ผลกระทบจากภาวะการเกิด การเจ็บป่วยและการตายของแรงงานข้ามชาติต่อนโยบายสาธารณสุข".** นครปฐม: เอกสารประกอบการสัมมนาระดับชาติ ในโครงการวิจัยเรื่องทางเลือกนโยบายการนำเข้าแรงงานข้ามชาติของประเทศไทย, สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล, 2540.

กลุ่มต่อสู้เพื่อพม่า.**พม่ากับทางเลือกของการท่องเที่ยว.**(ไม่ปรากฏแหล่งที่พิมพ์),2539.

กสินธุ์ ธำรงศรีสุข.**ปัญหาแรงงานต่างชาติผิดกฎหมายที่ได้รับการผ่อนผันให้ทำงานได้ตามมติคณะรัฐมนตรี พ.ศ. 2539 และ พ.ศ. 2541,** วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตร์มหาบัณฑิต (รัฐศาสตร์) มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2542.

กองบรรณาธิการหนังสือพิมพ์มติชน.**พม่าผ่าเมือง สังคมนิยมลับยอดชะเวดากอง.**กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน,2531.

กุศล สุนทรธาดา และอุมาภรณ์ ภัทรวานิชย์. **"กระบวนการจ้างแรงงานข้ามชาติที่ลักลอบเข้าเมืองและความคิดเห็นของภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้อง".**นครปฐม: เอกสารประกอบการสัมมนาระดับชาติ ในโครงการวิจัยเรื่องทางเลือกนโยบายการนำเข้าแรงงานข้ามชาติของประเทศไทย, สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล, 2540.

เกษมสันต์ จิณณวาโส. **แรงงานอพยพจากต่างประเทศ : ข้อเท็จจริงประเด็นปัญหาและแนวทางแก้ไข.** กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, 2539.

ขวัญจิต ศศิวงศาโรจน์.**พฤติกรรมของมารดาชาวพม่าในการดูแลบุตรอายุต่ำกว่า 5 ปี เมื่อป่วยด้วยโรคอุจจาระร่วง: กรณีศึกษาชุมชนแออัดชาวพม่าในจังหวัดระนอง,** วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตร์มหาบัณฑิต (วัฒนธรรมศึกษา) มหาวิทยาลัยมหิดล, 2541.

คณะทำงานโครงการศึกษาพัฒนานโยบายและกฎหมายเพื่อส่งเสริมและคุ้มครองแรงงานข้ามชาติในประเทศไทย. **รายงานการศึกษาเรื่องการศึกษาและพัฒนานโยบายการส่งเสริมและคุ้มครองแรงงานข้ามชาติในประเทศไทย** กุมภาพันธ์ 2547 (เอกสารอัดสำเนา), 2547.

โครงการการประชุมแลกเปลี่ยนระหว่างผู้หญิง. **กลไกอัตโนมัติในการสนับสนุนเหยื่อ/ผู้เสียหายกรณีความรุนแรงต่อแรงงานอพยพและผู้ลี้ภัยหญิง "ARM".** เชียงใหม่ : มูลนิธิเพื่อสุขภาพและการเรียนรู้ของแรงงานกลุ่มชาติพันธุ์, 2546.

จงกล สุวรรณานนท์. **ปัญหาแรงงานต่างด้าวชาวพม่าในประเทศไทย** , กรุงเทพฯ: กองการเจ้าหน้าที่ , 2547

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.**การศึกษาความต้องการจ้างแรงงานอพยพต่างชาติในประเทศไทยในช่วงปี 2546-2548**(เอกสารอัดสำเนา), 2546.

จันทนา ห่านรุ่งชโรทร.**การปรับตัวของแรงงานต่างชาติ: ศึกษาเฉพาะกรณีแรงงานในจังหวัดสมุทรสาคร,** วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตร์บัณฑิต (สังคมวิทยาประยุกต์) มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2541.

เจตน์ ธนวัฒน์ .**ปัญหาการนำนโยบายของผู้หลบหนีเข้าเมืองไปปฏิบัติในจังหวัดระนอง,** วิทยานิพนธ์พัฒนบริหารศาสตร์ (พัฒนาสังคม) สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2539.

ฉลองขวัญ อุดทะยอด .**ผลกระทบของการจ้างแรงงานต่างชาติต่อความมั่นคงแห่งชาติ: กรณีศึกษาแรงงานพม่า,** วิทยานิพนธ์รัฐศาสตร์มหาบัณฑิต (สาขาวิชาการเมืองและการปกครอง) มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2542.

ชนิดา ชิตบัณฑิตย์ .**โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ: การสถาปนาพระราชอำนาจนำ (พ.ศ.2494-2546),** วิทยานิพนธ์สังคมวิทยาและมานุษยวิทยามหาบัณฑิต (มานุษยวิทยา) มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2547.

ชมนาท รัตนมณี และคณะ.**แรงงานต่างด้าวเข้าเมืองผิดกฎหมายกับปัญหาความมั่นคงแห่งชาติ สาธารณสุข สังคมและเศรษฐกิจ (การติดตามผลภายหลังรัฐบาลมีนโยบายผ่อนผันให้มีการจดทะเบียนแรงงานต่างด้าวในกิจการ 6 ประเภท พ.ศ. 2545)** , กรุงเทพ: สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา, 2548

ชวลิต ศรีศิลปนันทน์. **แนวความคิดของผู้นำกลุ่มต่อต้านรัฐบาลพม่าต่อนโยบายความสัมพันธ์เชิงสร้างสรรค์**. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2542

ชาญวิทย์ เกษตรศิริ และฉลาดชาย รมิตานนท์.**พม่า :อดีตและปัจจุบัน.**กรุงเทพฯ: โครงการตำรามหาวิทยาลัย,2526.

ชูศักดิ์ วิทยาภัค. "สังคมศาสตร์กับการศึกษาคนชายขอบ", **วารสารสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่,** 11 (1):2-25, 2541.

เชษฐา พวงหัตถ์."ข้อพิจารณาเกี่ยวกับโลกาภิวัตน์ และการหักเหไปสู่แนวคิดสำนักยุคหลังสมัยใหม่"**วารสารอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร,** 24 (1-2):7, 2545.

เชษฐา พวงหัตถ์."รายงานการวิจัยเรื่อง Agency – Structure / ผู้กระทำการ – โครงสร้างพัฒนาการของกรอบความคิดและการนำไปใช้วิเคราะห์สังคม, กรุงเทพฯ: เอกสารรายงานผลการวิจัยนำเสนอในการประชุมสัมมนาหัวข้อ **"พลังสังคมไทยในทศวรรษหน้า: ทางเลือกกับความ**

จริง" วันที่ 19-20 ธันวาคม 2546 ณ โรงแรมมิราเคิล แกรนด์คอนเวนชั่น กรุงเทพมหานคร จัดโดยสำนักงานคณะกรรมการสภาวิจัยแห่งชาติ (สาขาสังคมวิทยา), 2546.

เชษฐา พวงหัตถ์. ประมวลการสอนประจำภาคการศึกษา 1/2549 วิชา 435268 Marginalization กระบวนการทำให้กลายเป็นคนชายขอบ , ภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากรม, 2549. (เอกสารอัดสำเนา)

ไชยรัตน์ เจริญสินโอพาร. **วาทกรรมการพัฒนา: อำนาจ ความรู้ ความจริง เอกลักษณ์ และความเป็นอื่น.** กรุงเทพฯ: วิภาษา, 2545.

ไชยรัตน์ เจริญสินโอพาร. "ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมใหม่", **วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากร มหาวิทยาลัยศิลปากร,** 23 (3): 238-262, 2546.

ฐิรวุฒิ เสนาคำ. "มโนทัศน์สนามสังคมข้ามพรมแดน", **วารสารรัฐศาสตร์สาร มหาวิทยาลัยรัฐศาสตร์** 24(3): 226-279, 2546.

ฐิรวุฒิ เสนาคำ. "อรชุน อัปปาดูรัย กับมโนทัศน์ท้องถิ่นข้ามท้องถิ่น (Transslllocalities)", **วารสารรัฐศาสตร์สาร มหาวิทยาลัยรัฐศาสตร์** 25(1): 103-149, 2547ก.

ฐิรวุฒิ เสนาคำ. "แนวคิดคนพลัดถิ่นกับการศึกษาชาติพันธุ์", ใน **ว่าด้วยแนวคิดการศึกษาชาติพันธุ์** หน้า 191-286 กรุงเทพมหานคร ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร, 2547ข.

ทรรศนะ นิยมประเสริฐผล. **ผลกระทบทางสังคมของนโยบายการจัดระบบเพื่อควบคุมการทำงานของแรงงานต่างชาติผิดกฎหมาย,** วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตร์ มหาบัณฑิต (รัฐศาสตร์) มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2543.

ทวิช จตุวรพฤกษ์. **เสียงจากคนชายขอบ : ศักดิ์ศรีความเป็นคนของชาวลีซอ.** เชียงใหม่ : เครือข่ายชาติพันธุ์ศึกษา และศูนย์ภูมิภาคเพื่อการศึกษาสังคมศาสตร์และการพัฒนาที่ยั่งยืน, 2541.

ทักษิณ เห็นชอบดี. **แนวทางการจัดการแรงงานต่างด้าวหลบหนีเข้าเมือง ศึกษากรณี : สัญชาติลาว พม่าและกัมพูชาในจังหวัดสมุทรปราการ.** ชลบุรี : มหาวิทยาลัยบูรพา, 2546.

ธนะชาติ ปาลิยะเวทย์. **ปัญหาและลู่ทางในการคุ้มครองระหว่างประเทศต่อผู้พลัดถิ่นภายในดินแดน: ศึกษากรณีสถานการณ์การพลัดถิ่นภายในดินแดนประเทศสหภาพพม่า,** วิทยานิพนธ์นิติศาสตร์มหาบัณฑิต (นิติศาสตร์) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543.

ธนวรรณ พงษ์อร่าม. **ความคิดเห็นของผู้ประกอบการธุรกิจต่อเนื่องจากกุ้งทะเลที่มีต่อการใช้แรงงานต่างชาติในจังหวัดสมุทรสาคร,** รายงานการค้นคว้าแบบอิสระเชิงวิทยานิพนธ์ปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2546.

ธีรพจน์ ศิริธรรม. **การปฏิบัติตามนโยบายผ่อนผันการจ้างแรงงานต่างด้าวผิดกฎหมายของเจ้าหน้าที่ สำนักงานตรวจคนเข้าเมือง: ศึกษากรณีด่านชายแดนไทย-พม่า,** วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตร์มหาบัณฑิต (ประชากรศึกษา) มหาวิทยาลัยมหิดล, 2543.

เดชา ตั้งสีฟ้า. มองผ่านดวงตากะเหรี่ยง "คนอื่น": สู่วิธีวิทยาเพื่อการศึกษาผู้ถูกบังคับพลัดถิ่นในพื้นที่ระหว่างไทย- พม่า. ใน **วารสารไทยคดีศึกษา ฉบับที่ 1/1 (ตุลาคม 2546- มีนาคม 2547).**

นรนิติ เศรษฐบุตร.**ทหารกับสังคมนิยมในพม่า:รายงานการวิจัย**.กรุงเทพฯ:สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,2528.

นรัตว์ ยุวนะเตมีย์. **ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ มนุษยธรรม : ทางสองแพร่งของรัฐบาลไทยต่อนักศึกษาอพยพชาวพม่า**, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตร์มหาบัณฑิต (รัฐศาสตร์) มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2541.

นันทวัน เจริญศักดิ์ . **การบังคับใช้กฎหมายกับปัญหาแรงงานอพยพ : ศึกษาเฉพาะกรณีแรงงานต่างด้าวที่เข้ามาทำงานในประเทศไทย**, วิทยานิพนธ์นิติศาสตร์มหาบัณฑิต(นิติศาสตร์) มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2541.

นารี พีระวุฒิพงศ์ . **การให้ความคุ้มครองผู้ลี้ภัยและผู้พลัดถิ่นตามกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศในภาวะการขัดกันทางกำลังทหาร** , วิทยานิพนธ์นิติศาสตร์มหาบัณฑิต (กฎหมายระหว่างประเทศ) มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2541.

บุญส่ง ชัยสิงห์กานานนท์ . "ความเป็นชาติ: รัฐชาติ และชาตินิยมในยุคโลกาภิวัตน์" **วารสารอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร**, 21 (2):24-73, 2542.

บุญส่ง ชัยสิงห์กานานนท์ . "บทบรรณาธิการ" **วารสารอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร**, 24 (1-2):7, 2545.

ปฤษฐา รัตนพฤกษ์. "ปัญหาข้ามพรมแดนและสภาวะไร้พรมแดน: โลกที่เปลี่ยนไปหรือมุมมองนักวิชาการที่เปลี่ยนไป?" **วารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่**, 15 (1):17-46, 2545.

ปริญญา ปิ่นปัก. **การแก้ไขปัญหาแรงงานต่างด้าวผิดกฎหมาย ตามมติคณะรัฐมนตรี 28 สิงหาคม 2544: ศึกษากรณีพื้นที่อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก**, วิทยานิพนธ์รัฐศาสตร์มหาบัณฑิต (สาขาวิชาการเมืองและการปกครอง) มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2546.

ปริตตา เฉลิมเผ่า กออนันตกูล. **ชีวิตชายขอบ ตัวตน และความหมาย**. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร, 2545.

ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี. "วาทกรรมว่าด้วย"ชาวเขา"", **วารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่,** 11 (1):92-135, 2541.

ผาสุก พงษ์ไพจิตรและคริส เบเคอร์. **เศรษฐกิจการเมืองไทยสมัยกรุงเทพฯ**. เชียงใหม่ : ซิลค์เวอร์มบุคส์, 2539.

พรพิมล ตรีโชติ. **ชนกลุ่มน้อยกับรัฐบาลพม่า.** สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2542.

พรพิมล ตรีโชติ. **จากลุ่มอิระวดีสู่สาละวิน: บทวิเคราะห์การเมือง-สังคม-และความสัมพันธ์ไทย พม่า**. คณะกรรมการรณรงค์เพื่อประชาธิปไตยในพม่า , 2547.

พรพิมล ตรีโชติ.**ไร้แผ่นดิน: เส้นทางจากพม่าสู่ไทย**. สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2548.

พรสุข เกิดสว่าง และกฤตยา อาชวนิชกุล. **"การละเมิดสิทธิมนุษยชนในประเทศพม่าจากผู้ลี้ภัยสู่แรงงานข้ามชาติ"**, กรุงเทพฯ: เอกสารประกอบการสัมมนาระดับชาติ ในโครงการวิจัยเรื่องทางเลือกนโยบายการนำเข้าแรงงานข้ามชาติของประเทศไทย, สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล, 2540.

พรสุข เกิดสว่าง. **มุ่งหาแสงตะวัน.** กรุงเทพฯ : เพื่อนไร้พรมแดน : โครงการประสานความเข้าใจไทย-พม่า, 2542

พรสุข เกิดสว่าง. **สั่งอพยพ : โครงการบังคับโยกย้ายถิ่นฐานชาวว้าในเขตรัฐฉานตะวันออก (2542-2544).** โครงการเพื่อนไร้พรมแดน, 2545

พร้อมพรรณ เธียรสุนทร. **สุขภาพของแรงงานหญิงพม่าที่ทำงานในโรงงาน,** โครงการวิจัยส่วนบุคคล ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2546.

พัชนี จงสัจจา. **ความคิดเห็นของนายจ้างในจังหวัดนครนายกต่อนโยบายการจัดระบบแรงงานต่างด้าวหลบหนี เข้าเมือง,** ภาคนิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2545.

พัชราวลัย วงศ์บุญสิน (บรรณาธิการ). **การย้ายถิ่นข้ามชาติกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในอาเซียน : นโยบายและผลกระทบ.**กรุงเทพฯ: วิทยาลัยประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544.

พิเชต เกื้อรุ่ง. **ความร่วมมือระหว่างไทยกับสำนักงานข้าหลวงใหญ่ผู้ลี้ภัยแห่งสหประชาชาติ** , วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตร์มหาบัณฑิต (รัฐศาสตร์) มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2539.

พีรพงษ์ คุสินธุ์. **สาเหตุการจ้างแรงงานต่างด้าวสัญชาติพม่า: ศึกษาเฉพาะกรณี จังหวัดราชบุรี,** วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตร์มหาบัณฑิต (รัฐศาสตร์) มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2543.

พุทธณี กางกั้น. **การให้ความหมายกับตนเองของนักศึกษาพม่าในสังคมไทย: กรณีศึกษาชีวประวัติของนักศึกษาพม่า,** วิทยานิพนธ์สังคมวิทยาและมานุษยวิทยามหาบัณฑิต (สังคมวิทยา) มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

เพียรพร ดีเทศน์. "บาดแผลที่ฝังรากลึกการบังคับใช้แรงงานอย่างเป็นระบบในพม่า" **สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์** 50, 13 (22-28 ส.ค. 2546) 82-83.

เพียรพร ดีเทศน์ (บรรณาธิการ).**วิถีแม่น้ำ วิถีป่า ของปกากญอสาละวิน.** เชียงใหม่: เครือข่ายแม่น้ำเอเชียตะวันออกเฉียงใต้, 2548.

ภัททิยา ยิมเรวัต. **ประวัติศาสตร์สิบสองจุไท.** กรุงเทพฯ : สร้างสรรค์, 2544.

มหาวิทยาลัยมหิดล, สถาบันวิจัยประชากรและสังคม. **การวิจัยเรื่องคนข้ามชาติของประเทศไทย: นโยบาย แบบแผน และผลกระทบ.** กรุงเทพฯ : สถาบัน, 2538.

มหาวิทยาลัยมหิดล, สถาบันวิจัยประชากรและสังคม.**รายงานวิจัยเสนอในการสัมมนาระดับชาติชุดโครงการวิจัยเรื่องทางเลือกนโยบาย การนำเข้าแรงงานข้ามชาติของประเทศไทย: การศึกษาข้อเท็จจริงจากกลุ่มผลประโยชน์ ข้อสำรวจทางกฎหมาย และการวิเคราะห์ระบบการจัดการของรัฐ.** นครปฐม : สถาบัน, 2540.

มูลนิธิโกมล คีมทองและคณะกรรมการรณรงค์เพื่อประชาธิปไตยในพม่า.เอกสารประกอบการสัมมนาเรื่อง "ความมั่นคงตามแนวชายแดนกับนโยบายรัฐต่อพม่า" เมื่อวันที่ 14 กุมภาพันธ์ 2543 ณ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (เอกสารอัดสำเนา)

ยงยุทธ แฉล้มวงษ์ และ ฉลองภพ สุสังกร์กาญจน์. **การจัดการแรงงานอพยพต่างชาติในระยะยาว.** กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, 2539.

ยงยุทธ แฉล้มวงษ์ และคณะ.การจ้างแรงงานต่างด้าวกับความมั่นคงของมนุษย์. **เอกสารประกอบการสัมมนาประจำปีของสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย** ณ โรงแรมแอมบาสซาเดอร์ซิตี้ จอมเทียม ชลบุรี 29-30 พฤศจิกายน 2546,(เอกสารอัดสำเนา).

ยงยุทธ บุราสิทธิ์ และคณะ. **โครงการวิจัยการสร้างเครือข่ายองค์กรชุมชนตำบลตะนาวศรี อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี.** (เอกสารอัดสำเนา),2547.

รัตนา โตสกุล บุญมัธยะ. มโนทัศน์เรื่องอำนาจ (The Concept of Power), กรุงเทพฯ: เอกสารรายงานผลการวิจัยนำเสนอในการประชุมสัมมนาหัวข้อ **"พลังสังคมไทยในทศวรรษหน้า: ทางเลือกกับความจริง"** วันที่ 19-20 ธันวาคม 2546 ณ โรงแรมมิราเคิล แกรนด์คอนเวนชั่น กรุงเทพมหานคร จัดโดยสำนักงานคณะกรรมการสภาวิจัยแห่งชาติ (สาขาสังคมวิทยา) , 2546.

เรียวโกะ ไกเซะ. **ผู้อพยพไทยใหญ่ในพื้นที่ชายแดนไทย-พม่า: การตั้งถิ่นฐานและกระบวนการผสมผสานกลมกลืน, พ.ศ.2505-2540**, วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร์มหาบัณฑิต (ไทยศึกษา) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2542.

ฤทธิพงศ์ พวงมณี. **อาเซียนกับปัญหาแรงงานข้ามชาติผิดกฎหมายจากประเทศพม่าในประเทศไทย** , วิทยานิพนธ์รัฐศาสตร์มหาบัณฑิต (ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2542.

ลือชัย วงษ์ทอง. **การศึกษาวิถีชีวิตชาวพม่าที่หลบหนีเข้าเมืองโดยผิดกฎหมายในจังหวัดระนอง,** วิทยานิพนธ์พัฒนาบริหารศาสตรมหาบัณฑิต (พัฒนาสังคม) สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2539.

วณี ปิ่นประทีป. **ปัญหาสุขภาพและปัญหาอนามัยเจริญพันธุ์ของแรงงานอพยพจากประเทศพม่า,** วิทยานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิต. (ประชากรศาสตร์) มหาวิทยาลัยมหิดล, 2544.

วรรณพิมล อังคศิริสรรพ. **Mythologies.** กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์คบไฟ, 2544.

วรวิทย์ เจริญเลิศ และบัณฑิตย์ ธนชัยเศรษฐวุฒิ. **"นโยบายการพัฒนาอุตสาหกรรมของรัฐกับการจ้างแรงงานข้ามชาติ",** กรุงเทพฯ: เอกสารประกอบการสัมมนาระดับชาติ ในโครงการวิจัยเรื่องทางเลือกนโยบายการนำเข้าแรงงานข้ามชาติของประเทศไทย, สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล, 2539.

วอลเดน เบลโล และคณะ. **โศกนาฏกรรมสยาม: การพัฒนาและการแตกสลายของสังคมไทยสมัยใหม่.**กรุงเทพฯ: มูลนิธิโกมลคีมทอง, 2542.

วันเพ็ญ วอกลาง. **กระบวนการปรับตัวและปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความตั้งใจที่จะอยู่ถาวรของแรงงานอพยพ จากประเทศพม่า: กรณีศึกษาจังหวัดเชียงราย,** วิทยานิพนธ์ครุศาสตร์ดุษฎีบัณฑิต (ประชากรศาสตร์) มหาวิทยาลัยมหิดล, 2541.

วันดี สันติวุฒิเมธี. "นักรบชายขอบ การต่อสู้ของชนกลุ่มน้อยชายแดนไทย-พม่า" ,**นิตยสารสารคดี** เดือนมีนาคม 2543.

วันดี สันติวุฒิเมธี **"กระบวนการสร้างอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของชาวไทใหญ่ ชายแดนไทย–พม่า กรณีศึกษา หมู่บ้านเปียงหลวง อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่"** , วิทยานิพนธ์สังคมวิทยาและมานุษยวิทยามหาบัณฑิต สาขาวิชามานุษยวิทยา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2544.

วินัย บุญลือ. **"ทุนทางวัฒนธรรมและการช่วงชิงอำนาจเชิงสัญลักษณ์ของ ชุมชนชาวปกาเกอะญอ",** วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2545.

วีรชัย ศาสตราศรัย. **แรงงานอพยพพม่า : ศึกษากรณี อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย,** วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตร์มหาบัณฑิต (รัฐศาสตร์) มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2542.

เวณิกา บุญมาคลี่. **พม่า นโยบายต่างประเทศสมัยพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ.**กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2540.

ศรีนคร วงศ์ใจ. **ผลกระทบจากแรงงานพม่าผิดกฎหมายในประเทศไทย: กรณีศึกษาอำเภอแม่สอด จังหวัดตาก,** วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตร์มหาบัณฑิต (รัฐศาสตร์) มหาวิทยาลัยรามคำแหง , 2543.

สุภชัย เจริญวงศ์. **ถอดรหัสการพัฒนา.**กรุงเทพฯ: สถาบันพัฒนาการเมือง, 2545.

ศิริศักดิ์ ธรรมรักษ์ . **ปัญหาแรงงานบุคคลต่างด้าวสัญชาติพม่าหลบหนีเข้าเมืองโดยผิดกฎหมายในประเทศไทย**, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตร์มหาบัณฑิต (รัฐศาสตร์) มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2540.

สมบัติ พฤฑฒิกุล. **ความคิดเห็นและพฤติกรรมการใช้แรงงานต่างชาติของผู้ประกอบการในจังหวัดกาญจนบุรี** , วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตร์มหาบัณฑิต (ประชากรศึกษา) มหาวิทยาลัยมหิดล, 2541.

สมพงศ์ สระแก้ว. **แนวทางการแก้ไขปัญหาสุขภาพในกลุ่มแรงงานต่างด้าวจังหวัดสมุทรสาคร**, วิทยานิพนธ์พัฒนาชุมชนมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2544.

สายพิณ ศุพุทธมงคล. **ดุกกับคน: อำนาจและการต่อต้านขัดขืน.กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์**, 2541.

สุกัญญา เบาเนิด. **วันชาติมอญ : ในมโนทัศน์เรื่องชาติและชาตินิยมเชิงชาติพันธุ์.** วารสารเสียงรามัญ ฉบับที่ 3 พ.ค. - มิ.ย. 2549.

สุทธิรัตน์ ชุ่มวิเศษ. **การลักลอบเข้าสู่ประเทศไทยของคนสัญชาติพม่า: กรณีศึกษาอำเภอแม่สอด จังหวัดตาก**, วิทยานิพนธ์สังคมศาสตร์มหาบัณฑิต (การเมืองการปกครอง) มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2540.

สุรสม กฤษณะจูฑะ. **สิทธิของผู้พลัดถิ่น: กรณีศึกษาชาวไทใหญ่จากประเทศพม่า** (กรณีศึกษา). โครงการพัฒนาระบบสวัสดิการสำหรับคนจนและคนด้อยโอกาสในสังคมไทย: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2545.

สุริชัย หวันแก้ว.**ความคับแคบของโลกาภิวัตน์:สังคมวิทยากับการพัฒนาในไทย.**กรุงเทพมหานคร: ศูนย์ศึกษาการพัฒนาสังคม คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,2544.

สุริชัย หวันแก้ว. **แรงงานต่างด้าว: ความเสี่ยงของประเทศไทยจากนโยบายแบบขอไปที** (เอกสารอัดสำเนา), 2544.

สุริชัย หวันแก้ว. **กระบวนการกลายเป็นคนชายขอบ Marginalization**, กรุงเทพ: คณะกรรมการสภาวิจัยแห่งชาติ สาขาสังคมวิทยา, 2546.

สุริยา สมุทคุปติ์ และพัฒนา กิติอาษา. **มานุษยวิทยากับโลกาภิวัฒน์: ข้อเสนอเบื้องต้นเกี่ยวกับ "แรงงานข้ามชาติ" และ"นักมานุษยวิทยา" ในบริบทของวัฒนธรรมโลก.**นครราชสีมา: ห้องไทยศึกษานิทัศน์, สำนักวิชาเทคโนโลยีสังคม, มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี, 2538.

สุริยา สมุทคุปติ์ และพัฒนา กิติอาษา.**คนชายขอบ: มานุษย์วิทยาในสังคมโลกาภิวัตน์.**นครราชสีมา: ห้องไทยศึกษานิทัศน์, สำนักวิชาเทคโนโลยีสังคม, มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี, 2539.

สุรีย์พร พันพึ่งและคณะ. **คนรับใช้ในบ้าน : แรงงานอพยพจากพม่ามาไทย.**นครปฐม: สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล, 2548.

สุพจน์ แสงเพชร. **ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการลักลอบเข้าเมืองของคนสัญชาติพม่า : กรณีศึกษาอำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย,** วิทยานิพนธ์สังคมศาสตร์มหาบัณฑิต(การเมืองการปกครอง) มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2539.

สุภางค์ จันทวานิช (บก.). **ประมวลคำศัพท์ว่าด้วยผู้ลี้ภัยและการย้ายถิ่น.**กรุงเทพฯ: สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2542.

สุภางค์ จันทวานิช และ อมรทิพย์ อมราภิบาล. **รายงานการวิจัยเรื่องการย้ายถิ่นข้ามพรมแดนไทย-พม่า และสถานการณ์เสี่ยงต่อโรคเอดส์ในกลุ่มผู้ย้ายถิ่น : พื้นที่แม่สอดและแม่สาย.** [กรุงเทพฯ] : ทบวงมหาวิทยาลัย สำนักนโยบายและแผนอุดมศึกษา สำนักงานปลัดทบวงมหาวิทยาลัย, 2544.

สุภางค์ จันทวานิช, เปรมใจ วังศิริไพศาล และ สมาน เหล่าดำรงชัย. **การย้ายถิ่นเข้ามาทำงานและการถูกหลอกลวงของแรงงานต่างชาติในประเทศไทย.** กรุงเทพฯ : มูลนิธิศุภนิมิตแห่งประเทศไทย, [2546]

โสภิดา วีรกุลเทวัญ. **การนำเสนอความเป็นตัวตนของหญิงบาร์เบียร์.** เชียงใหม่: มูลนิธิผู้หญิงกฎหมาย และการพัฒนาชนบท, 2546.

สำนักงานตำรวจแห่งชาติ, กองวิจัยและพัฒนา. **อาชญากรรมที่เกิดจากแรงงานต่างด้าว: ศึกษากรณีจังหวัดสมุทรสาครและระนอง.** กรุงเทพฯ : สำนักงาน, 2544.

สำนักบริหารแรงงานต่างด้าว. **แบบรายงานผลความต้องการจ้างแรงงานต่างด้าว** การพิจารณาจำนวนการอนุญาต (โควตา) และการพิจารณาต่ออายุใบอนุญาตทำงานของคนต่างด้าวหลบหนีเข้าเมืองสัญชาติ พม่า ลาว กัมพูชา ปี 2548 ข้อมูลระหว่างวันที่ 1 มิถุนายน 2548 - 30 สิงหาคม 2548 (เอกสารอัดสำเนา)

อดิศร เกิดมงคล. **สรุปข้อเสนอจากงานวิจัยและข้อเสนอของนักวิชาการเรื่องการจัดการแรงงานข้ามชาติในประเทศไทย** (เอกสารอัดสำเนา), มปป.

อดิศร เกิดมงคล. **จากย่างกุ้งสู่ราชบุรี: บทเรียนเพื่อสันติภาพ,** กรุงเทพฯ: คณะกรรมการรณรงค์เพื่อประชาธิปไตยในพม่า (กรพ.), 2543

อดิศร เกิดมงคล. **บันทึกชีวิตแรงงานพม่า จากแรงงานทาสสู่แรงงานเถื่อน** กรุงเทพฯ: เฟื่องฟ้าพริ้นติ้ง, 2546.

อดิศร เกิดมงคล. **"การคุ้มครองสิทธิแรงงานข้ามชาติ: แนวคิด นโยบาย และอคติแห่งรัฐ".** ในเอกสารประกอบการเสวนาเรื่องนโยบายแรงงานย้ายถิ่นและกลไกคุ้มครองสิทธิแรงงานข้ามชาติ วันที่ 21 กุมภาพันธ์ 2546 (เอกสารอัดสำเนา), 2546.

อดิศร เกิดมงคล. **สถานการณ์แรงงานข้ามชาติในสังคมไทย ปี 2547** (เอกสารอัดสำเนา), 2547.

อดิศร เกิดมงคล. **สรุปนโยบายและสถานการณ์แรงงานข้ามชาติปี 2547: บททดลองนำเสนอให้แก่คณะอนุกรรมการสิทธิมนุษยชน กลุ่มชนชาติ ผู้ไร้สัญชาติแรงงาน ข้ามชาติและผู้พลัดถิ่น สภาทนายความ** เอกสารอัดสำเนา, (พฤศจิกายน 2547).

อดิศร เกิดมงคล. **16 ปีแห่งการสร้างหนทางสู่ประชาธิปไตยในพม่าของขบวนการประชาชนไทย 16 ปีของการเดินทางไปสู่ประชาธิปไตยในพม่าของ กรพ.** , เอกสารอัดสำเนา.

อนันต์ เฉลิมชัย และ เขาวลักษณ์ สุขวิวัฒนพร. **นโยบายแรงงานต่างด้าวหลบหนีเข้าเมือง (ผิดกฎหมาย) : ปัญหาและแนวทางแก้ไข.** กรุงเทพฯ : สำนักงานสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2547.

อภิญญา เฟื่องฟูสกุล. **"อัตลักษณ์ (identity): การทบทวนทฤษฎีและกรอบแนวคิด"** , รายงานการวิจัยเสนอต่อสำนักงานคณะกรรมการสภาวิจัยแห่งชาติ สาขาสังคมวิทยา, 2541.

อภิญญา เฟื่องฟูสกุล. "พื้นที่ในทฤษฎีสังคมศาสตร์", **วารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่,** 12 (2):65-99, 2543.

อรัญญา ศิริผล. **"ฝิ่นกับคนม้ง: พลวัตความหลากหลายและความซ้ำซ้อนแห่งอัตลักษณ์ของคนชายขอบ"**, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2544.

อานันท์ กาญจนพันธุ์. "สถานภาพและทิศทางของมานุษยวิทยาในสังคมไทย", **วารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่,** 11 (1):26-53, 2541.

อานันท์ กาญจนพันธุ์. **"ตัวตนของแรงงานสำคัญอย่างไรในกระแสทุนนิยมเสรีใหม่",** เอกสารประกอบงานปาฐกถาสุภา ศิริมานนท์ ครั้งที่ 14 จัดโดยศูนย์ศึกษาเศรษฐศาสตร์การเมือง คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ณ ห้องประชุมสารนิเทศ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย วันที่ 16 กรกฎาคม 2546. (เอกสารอัดสำเนา) , 2546.

อาทิตย์ ธาราคำ. "ชะตากรรมบนแผ่นดินสงครามแห่งรัฐกะเหรี่ยง" **กรุงเทพธุรกิจ** วันที่ 8 สิงหาคม 2549

อุกฤษฎ์ ปัทมานันท์ และ พรพิมล ตรีโชติ.**เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กระบวนการเป็นประชาธิปไตยและการเมืองสมัยใหม่**.กรุงเทพฯ:บริษัทพิมพ์สวยจำกัด,2542.

อุษามาศ เสียมภักดี. **บทบาทของรัฐบาลชวน หลีกภัย ด้านสิทธิมนุษยชนในอาเซียน : กรณีพม่า.** วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2546.

Appadurai, Arjun. **Modernity at Large: Cultural Dimensions of Modernity**. London and Minneapolis: University of Minnesota Press, 1996.

Appadurai, Arjun. "Sovereignty without Territory: Notes for a Postnational Geography." In **The**

Geography of Identity. Patricia Yaeger (ed.). Ann Arbor: University of Michigan Press. Pp. 40-58, 1996.

Appadurai, Arjun. "Globalization and research imagination" **International Social Science Journal** Vol.51, No.160:229-238, 1999.

Appadurai, Arjun. "Disjuncture and Difference in the Global Cultural Economy." In **Postcolonialism: Critical Concepts in Literary and Cultural Studies**. (Vol. V). Diana Brydon (ed.). London: Routledge. Pp. 1801-23, 2000.

Appadurai, Arjun. "The globalization of archaeology and heritage: a discussion with Arjun Appadurai" **Journal of Social Archaeology** Vol.1, No.1:35-49, 2001.

Appadurai, Arjun. "Deep democracy: urban governmentality and the horizon of politics" **Public Culture** Vol.14, No.1: 21-47, 2002.

Basch, Linda, Nina Glick Schiller and Cristina Szanton Blanc. **Nations Unbound: Transnational Projects, Postcolonial Predicaments, and Deterritorialized Nation**.Basel, Swizerland: Gordon and Breach, 1994.

Berreman, Gerald D. **Behind Many Masks: Ethnography and Impression Management in A Himalayan Village.** แปลโดยอู่ทอง ประศาสน์วินิจฉัย(1987) กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์รู้แจ้ง, 1962.

Bourdieu, Pierre. **Outline of a Theory of Practice**. Cambridge: Cambridge University of Press, 1977.

Bourdieu, Pierre. **The Logic of Practice**. Stanford: Stanford University Press, 1990.

Bourdieu, Pierre .**The Field of Cultural Production**. New York:Columbia University Press, 1993.

Faist,Thomas. "Transnationalization in International Migration: Implications for the Study of Citizenship and Culture" ". **Ethnic and Racial Studies**. 23:(2):189-222,2000.

Foweraker, Joe (1995), **Theorising Social Movements**, London, boulder, Colorado : Pluto Press.

Gayatri Chakravorty Spivak. "Can the Subaltern Speak?" in **Marxism and the interpretation of Culture**. Chicago: Uni of Illinois Press, 1998.

Glick Schiller, Nina and Georges E.Fouron. "Terrains of Blood and Nation : Haitian Transnational Social Fields". **Ethnic and Racial Studies**. 22:(2):340-366,1999.

Goffman, Erving. **The Presentation of Self in Everyday Life**. Penquin Books: Australia.

Human Rights Documentation Unit. **Human Rights Yearbook 1998-1999: Burma**. Printed at

Government Printing Office National Coalition Government of the Union of Burma,2000.

Jonathan M. Mann et al(eds.). International Federation of Red Cross et al. **"Human Rights: An Introduction"** in Jonathan M. Mann et al(eds.), Health and Human Rights: A Reader, Routledge: New York, 1999.

Karen Human Rights Group.**Dooplaya under the SPDC : further developments in the SPDC occupation of south-central Karen State,**1998.

Khng, Pauline. **Myanmar / written by Pauline Khng.** Selangor Darul Ehsan: Times Editions, 2000.

Kirsch, Gesa E. **Ethical dilemmas in feminist research: The politics of location, interpretation, and publication.** Albany: SUNY, 1999.

Martin, Philip . **Thailand: Improving the Management of Foreign Workers.** Bangkok, International Labour Office and International Organization for Migration, 2004.

Portes, Alejandro. "Toward a New World-The Origins and Effects of Transnational Activities." ***Ethnic and Racial Studies*** 22 (2) 1999: 463-477.

Scott, James C. **Weapon of the Weak: Everyday forms of Peasant Resistance.** New Haven: Yale University, 1985.

Touraine, Alain (1995), **Critique of Modernity**, Oxford & Cambridge USA : Blackwell.

Tun, M.K. The **1997 Offensives: Suffering and Struggle for Identity and Justice of the Ethnic Karen in Burma.** Burma Issues: Bangkok. , 1997.

Shan Human Rights Foundation. **Disposed: Forced Relocation and Extra Judicial Killings in Shan State**, Thailand.1998.

Shan Human Rights Foundation. **Charting the Exodus from Shan State: Patterns of refugee flows into Northern Chaing Mai Province of Thailand, 1997-2002, Thailand.** 2003,

SHRF. **Charting the Exodus from Shan State: Patterns of refugee flows into Northern Chiang Mai Province of Thailand** 1997-2002, 2003.

United States Department of Labor, Bureau of International Labor Affairs, **2000 Update on Forced Labor and Forced Relocations**, March 2000.

World Vision Foundation of Thailand (WVFT). **Research Report on Migration and Deception of Migrant Workers in Thailand**, 2004.

วารสารและบทความ

"ข่มขืน สงครามบนเรือนร่างหญิง" โดยธันวา สิริเมธี สาละวินโพสต์ ฉบับที่ 15 (16 พฤษภาคม -30 มิถุนายน 2547)

"ยุทธการตัดอาหาร ความรุนแรงที่มองไม่เห็น". สาละวินโพสต์ ฉบับที่ 14 (1 เม.ย.-15 พ.ค. 2547)

"โลตัสยึดระนองกิน2เด้ง +รับตังค์คนไทย ออกโปรชัวร์หม่องดูดเงินจ๊าตเกาะสอง,มะริด" ใน หนังสือพิมพ์ฐานเศรษฐกิจ ฉบับที่ 2239 29 ก.ค. - 01 ส.ค. 2550

"ศึกษาแบบอย่างกู้วิกฤติ อาศิร พุกตุ่น ห้างน้ำพุพลาซ่า มหาชัย" ในหนังสือพิมพ์ฐานเศรษฐกิจ ฉบับที่ 2236 19 ก.ค. - 21 ก.ค. 2550

บทความและรายงานต่างๆที่เป็นภาษาอังกฤษ

A Struggle just to Survive: Update on the Current Situation in Karenni". An Independent Report by The Karen Human Rights Group (KHRG) (June 12,1998),KHRG # 98-06

"Continued Forced Relocations and Displacement in Shan State." An Independent Report by KHRG (April 5,2000), KHRG#2000-03

ข้อมูลจากอินเตอร์เน็ต

http://www.postcolonialweb.org/poldiscourse/spivak/spivak2.html

ธันวา สิริเมธี. 57 ปี สัญญาปางโหลงเอกราชและการหักหลัง, Salween News Online (http://www.salweennews.org).